

ISSN 1857-0976

# **ANALELE ȘTIINȚIFICE**

**ale Academiei „Ștefan cel Mare”  
a Ministerului Afacerilor Interne  
al Republicii Moldova**

Științe socio-umanistice

**Ediția a VII-a**

**Chișinău 2007**

CZU 082+378.635.5(478)(082)=135.1=133.1=161.1

*Aprobate și recomandate spre editare de Senatul Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova*

**Colegiul de redacție:**

**Președinte: Constantin Boeșteanu**, dr. în drept, rector (comandant) al Academiei „Ștefan cel Mare” a M.A.I. al R.M.

**Vicepreședinte: Valeriu Cușnir**, dr. hab., prof. univ., prorector pentru studii și știință al Academiei „Ștefan cel Mare” a M.A.I. al R.M.

**Membri:**

**Andrei Guștiuc**, dr., conf. univ.  
**Anatol Cotorcea**, dr., conf. univ.  
**Vasile Florea**, dr., prof. univ.  
**Viorel Berliba**, dr., conf. univ.  
**Marian Gherman**, dr., conf. univ.  
**Iurie Larii**, dr., conf. univ.  
**Grigore Pîrțac**, dr., conf.univ.  
**Maria Orlov**, dr., conf. univ.  
**Ștefan Belecciu**, dr., conf. univ.  
**Iurie Odagiu**, dr.  
**Valeriu Nour**, dr.  
**Oleg Casiadi**, dr.  
**Veaceslav Grati**, dr.  
**Nelly Samoil**, dr.  
**Sergiu Maftea**, dr.  
**Igor Trofimov**,  
**Mihai Ciubaciuc**,

**Redactori:** Lucia Trofim, Iulia Albu

**Tehnoredactare:** Svetlana Cojuhari

**Coperta:** Rodica Griniuc

**Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții**

Academia “Ștefan cel Mare” a Min. Afacerilor Interne al Rep. Moldova. Analele științifice ale Academiei “Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova: Științe socio-umanistice, Ed. a /-a / Acad. “Ștefan cel Mare” a Min. Afacerilor Interne al Rep. Moldova. Inst. de formare profesională continuă și cercet. șt. aplicative; col. red.: Constantin Boeșteanu (red. șef), ... - Ch.: Tipogr. Acad. “Ștefan cel Mare” a MAI al Rep. Moldova, 2007. - 216 p. - ISSN 1857-0976

Texte: lb. rom., fr., rusă. - Bibliogr. la sfârșitul art.

ISBN 978-9975-930-17-8

100 ex.

-- *1. Academia “Ștefan cel Mare” a Min. Afacerilor Interne al Rep. Moldova - Anale*  
082+378.635.5(478)(082)=135.1=133.1=161.1

Articolele au fost recenzate

**Responsabilitatea pentru conținutul științific al articolelor revine autorilor**

© Academia „Ștefan cel Mare”  
a M.A.I. al Republicii Moldova

**ISBN 978-9975-930-17-8**

## SUMAR:

### Științe Juridice

<b>Constantin BOEȘTEANU</b> Sistemul contemporan educațional și prerogativele lui în Academia “Ștefan cel Mare” a MAI.....	8
<b>Dumitru BALTAG</b> Unele aspecte ale evoluției conceptului de răspundere socială.....	10
<b>Vlad BARBU</b> Argumente pentru modificarea legii nr. 67/22.03.2006 privind protecția drepturilor salariaților în cazul transferului întreprinderii, al unității sau al unor părți ale acestora.....	14
<b>Штефан СТАМАТИИ,</b> <b>Георгий ПАТРАШКУ</b> Место амнистии и помилования в уголовной политике общества и государства.....	17
<b>Iurie LARII,</b> <b>Mihail DAVID</b> Particularitățile și structura sectorului criminal al economiei subterane.....	19
<b>Veaceslav GRATI</b> Definirea și trăsăturile raportului juridic de drept polițienesc.....	21
<b>Iurie ODAGIU</b> Unele aspecte juridico-penale ale contrabandei cu obiecte ce constituie valori culturale.....	24
<b>Vasile FLOREA,</b> <b>Alexandru SPOIALĂ</b> Procesul de prognozare a recidivei persoanelor supuse probațiunii.....	27
<b>Ștefan BELECCIU,</b> <b>Liliana CREANGĂ</b> Evoluția regimului contravențiilor.....	34
<b>Alexandru ZOSIM</b> Politica penală a Republicii Moldova în sfera penalizării faptelor infracționale.....	37
<b>Alexandru PARENIUC</b> Latura subiectivă a omorului la comandă.....	40
<b>Valeriu NOUR</b> Delimitarea circumstanțelor atenuante de alte noțiuni de drept penal.....	43
<b>Iurie LARII</b> Probleme teoretico-practice privind Formele agravante ale infracțiunii de șantaj.....	45
<b>Radion COJOCARU</b> Elementul material al infracțiunii de pruncucidere: caracterizare și controversă.....	52
<b>Dumitru BALTAG</b> Legea talionului – pedeapsă, sancțiune și principiu de răzbunare în antichitate.....	56
<b>Igor BANTUȘ</b> Unele considerațiuni privind administrația publică.....	60
<b>Corneliu BURBULEA,</b> <b>Ion PLĂMĂDEALĂ</b> Aspecte privind prejudiciul ne patrimonial în urmărirea penală.....	62
<b>Ion CAMINSCHI</b> Originea apelului ca cale ordinară de atac și unele aspecte privind instituția lui în procesul penal.....	65

<b>Lilian LUCHIN</b> <b>Fotografia digitală – noi realizări în criminalistică.....</b>	<b>69</b>
<b>Vlad BARBU,</b> <b>Valeria GHEORGHIU</b> <b>Clauza de neconcurență în contractului individual de muncă.....</b>	<b>71</b>
<b>Alexei PUNGA</b> <b>Factorii sociali, economici și politici ce au favorizat și continuă să creeze</b> <b>condiții sociale pentru existența criminalității organizate în Republica Moldova.....</b>	<b>74</b>
<b>Valeriu NOUR</b> <b>Veaceslav GRATI</b> <b>Depășirea limitelor stării de necesitate în sistemul dreptului penal roman.....</b>	<b>77</b>
<b>Sergiu CERNOMOREȚ</b> <b>Interferențe și diferențe a infracțiunii de samavolnicie și a dreptului la autoapărare.....</b>	<b>82</b>
<b>Nicolae EMILIAN</b> <b>Caracteristica generală a drepturilor constituționale</b> <b>și procesuale atinse cu ocazia efectuării percheziției.....</b>	<b>85</b>
<b>Valeria GHEORGHIU</b> <b>Compunerea și constituirea instanței de judecată competente</b> <b>să soluționeze conflictele de muncă și asigurări sociale.....</b>	<b>88</b>
<b>Ana NEAGU</b> <b>Terorismul contemporan: noțiune, tipologie și cauze.....</b>	<b>91</b>
<b>Costache NUȚU</b> <b>Reguli procesuale specifice cercetării infracțiunilor silvice în România.....</b>	<b>94</b>
<b>Тудор ОСОЯНУ,</b> <b>Георге-Корнел ПОПОВИЧ</b> <b>Собрание и представление доказательств адвокатом.....</b>	<b>97</b>
<b>Cornel OSADCI,</b> <b>Oleg RUSU</b> <b>Probleme legate de diferențierea executării pedepsei cu închisoarea.....</b>	<b>100</b>
<b>Costache NUȚU</b> <b>Analiza juridico-penală a elementelor constitutive</b> <b>ale infracțiunilor prevăzute în Codul silvic din România.....</b>	<b>104</b>
<b>Cornel OSADCI</b> <b>Conceptul, conținutul și importanța clasificării condamnaților.....</b>	<b>108</b>
<b>Sergiu CERNOMOREȚ,</b> <b>Andrian PALADII</b> <b>Tentativa în cazul omorului asupra a două sau mai multe persoane.....</b>	<b>113</b>
<b>Mariana PAVLENCU</b> <b>Izvoarele dreptului la etapa contemporană în Republica Moldova.....</b>	<b>116</b>
<b>Ingrid-Ileana SANDULESCU</b> <b>Definiția răspunderii civile în raporturile de dreptul mediului.....</b>	<b>121</b>
<b>Vitalie SÎLI,</b> <b>Ruslana PLEȘCA</b> <b>Prevenirea și combaterea finanțării organizațiilor teroriste.....</b>	<b>124</b>
<b>Valeriu BRUS,</b> <b>Petru OPREA</b> <b>Castrarea chimică – între soluție și dihotomie neo-conflictuală.....</b>	<b>128</b>
<b>Tatiana TRIBOI</b> <b>Geneza și viitorul atentatului suicid.....</b>	<b>130</b>
<b>Наталья СЫЛИ,</b> <b>Едуард ПУЙ</b> <b>Объект терроризма.....</b>	<b>133</b>

<b>Veaceslav SPALATU</b> Practicarea ilegală a activității de întreprinzător conform legislației penale a țărilor de peste hotare.....	136
<b>Mariana SPATARI</b> Rolul statului în cadrul protecției juridice a dreptului de autor și a altor drepturi conexe.....	140
<b>Vitalie SÎLI</b> Particularitățile liberării recidiviștilor de răspunderea și pedeapsa penală.....	142
<b>Oleg RUSU</b> Generalități privind evoluția și conținutul subculturii criminale.....	147
<b>Valentin CHIRIȚA</b> Măsurile generale și speciale de prevenire a luării de ostatici.....	151
<b>Tatiana TRIBOI,</b> Le statut des citoyens étrangers et des apatrides dans la République de Moldova et en France.....	154
<b>Valeriu BRUS,</b> <b>Petru OPREA</b> Conservarea celulelor staminale –oportunitate și drept.....	157
<b>Ina VÎRTOSU</b> Strategii de combatere a terorismului.....	159

#### Management și instruire aplicativă

<b>Alexandru PÎNZARI</b> Bazele de planificare în organele de interne.....	167
<b>Vasile BRAGOI,</b> <b>Cristina PATIURCA</b> Direcțiile principale de asigurare a succesului activității manageriale a conducătorului.....	169
<b>Эдуард ПУЙ</b> Основные тактические схемы в кикбоксинге, факторы влияющие на тактику боя.....	171

#### Științe istorice, politologie și filosofie

<b>Pavel MORARU</b> Din activitatea Siguranței Generale a Statului în Basarabia interbelică.....	175
<b>Victoria PERCIUN,</b> <b>Dr. Grigore PÎRȚAC,</b> <b>Iurie CHIRICIUC</b> Aspecte teoretice privind sistemele electorale.....	181
<b>Oleg CASIADI</b> Separația puterilor în regimurile politice. Regimul presidential.....	186
<b>Silvia ȘAPTEFRAȚI</b> Omniprezența valențelor obiective și subiective în domeniul artei.....	190
<b>Pavel MORARU</b> Activități informative și contrainformative românești în Basarabia de după Marea Unire.....	193
<b>Григорий ПОТАПОВ</b> Молдова: Спецоперация «ЮГ» 6-8 июля 1949 года – последняя волна Моллоха [1] сталинских репрессий.....	199

## Limbi moderne

<b>Nelly SAMOIL</b> <b>Limbajul artistic și alte limbaje funcționale.....</b>	<b>202</b>
<b>Nicolae OBREJA,</b> <b>Valentina OLARU</b> <b>Metoda non-directivă în predarea limbilor străine.....</b>	<b>206</b>
<b>Victoria JITARI</b> <b>Citirea- mijloc de însușire a limbii engleze.....</b>	<b>208</b>
<b>Ina BALAN</b> <b>L'unité contextuelle complexe à juxtaposition.....</b>	<b>210</b>
<b>Nelly SAMOIL</b> <b>Limbajul ca sistem de comunicare juridică.....</b>	<b>212</b>
<b>Rodica VASCAN</b> <b>La problématique des mots analytiques et des locutions phraséologiques.....</b>	<b>215</b>

# Științe Juridice

**Dr. Constantin BOEȘTEANU,**  
Rector al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

## **SISTEMUL CONTEMPORAN EDUCAȚIONAL ȘI PREROGATIVELE LUI ÎN ACADEMIA „ȘTEFAN CEL MARE” A.M.A.I.**

În condițiile transformărilor ce au loc în societate față de organele afacerilor interne sînt trasate sarcini calitativ noi, mai complexe în ceea ce privește conștientizarea teoretică, dezvoltarea și concretizarea activității de educare a cetățenilor, în general, și a tinerilor specialiști polițiști, în special, a spiritului civic, patriotismului, sentimentului de responsabilitate pentru destinul patriei și a pregătirii pentru apărarea ei.

Evenimentele din ultimii ani au deschis perspectiva afirmării valorilor specifice civilizației europene (spirit democratic, umanism, spirit rațional, gândire critică etc.) și în învățămîntul polițienesc din Republica Moldova

Creșterea rolului activității polițienești în societate înaintea ca imperativ primordial modernizarea sistemului educațional în instituțiile de profil.

Educația în sistemul universitar polițienesc urmărește asigurarea unei dezvoltări temeinice și armonioase, pentru combaterea și contracararea criminalității, întrucît numai prin instruire și educație, care vehiculează știința, cultura și tehnologia, se formează și se perfecționează competențele și caracterile necesare tuturor tipurilor de activități juridice cerute de societatea modernă.

Drept catalizator al acestui proces trebuie să servească afit tehnologiile moderne ale progresului tehnico-științific, introducerea în activitatea organelor afacerilor interne a mijloacelor și sistemelor recente de dirijare, cît și elaborarea unui sistem informativ-analitic privind asigurarea primirii unor decizii de administrare. De aici, problema formării, instruirii și perfecționării personalului trebuie concepută ca un obiectiv prioritar, continuu și permanent.

Realitățile sociale de astăzi cer de la lucrătorii de poliție să rezolve în permanență dileme legate de criminalitate, să-și autodirijeze manifestările comportamentale, să însușească strategii moderne teoretice și practice în vederea menținerii ordinii și liniștii publice, etaloane valorice noi care, posibil, cândva îi erau străine.

Evident, că pentru atingerea acestor scopuri este nevoie de specialiști bine pregătiți din punct de vedere profesional, ceea ce presupune prezența unui sistem educațional performant, flexibil la noile realități economice, tehnologico-informaționale, politice, sociale și culturale.

Academia „Ștefan cel Mare” este o instituție care înglobează mai multe nivele de instruire, ce pregătește specialiști calificați în diverse domenii polițienești conform Nomenclatorului de funcții al M.A.I., precum și pentru diverse structuri ale sistemului organelor de drept.

Reieșind din acest imperativ Academia asigură baza instructiv-educativă, științifică și informativ-analitică a tuturor organelor antrenate în prevenirea și contracararea

criminalității. În aceeași măsură studierea ordinii de drept din republică conduce la elaborarea recomandărilor metodice pentru colaboratorii practici în vederea prevenirii și combaterii criminalității. Seminarele și conferințele științifico-practice organizate pentru conducătorii organelor afacerilor interne vizează și dezvoltarea laturii psihologice a relațiilor de muncă, cunoașterea naturii umane, analiza stilurilor democratice de conducere.

Misiunea cea mai importantă în pregătirea specialiștilor de apărare a ordinii publice în cadrul Academiei revine instruirii și educației în perioada studiilor, profesorilor cu un înalt nivel de pregătire.

Cei ce și-au asumat responsabilitatea de a se ocupa de activitatea instructiv-educativă a polițiștilor (cadrele didactice din instituțiile de învățămînt, organizațiile guvernamentale și specialiștii practicieni calificați), țin cont în activitatea lor de următoarele considerente:

1. Acțiunea formativă a educației se concretizează, în primul rînd, în oferirea unui sistem de informații și cunoștințe temeinice necesare pentru activitatea polițienească.
2. Implementarea strategiei educaționale europene în sistemul învățămîntului polițienesc din R. Moldova.
3. Îmbinarea organică a teoriei cu practica.
4. Corectitudinea deciziilor și soluțiilor cu care se confruntă individual fiecare polițist în situațiile criminogene să se fundamenteze pe principiile general umane.
5. Armonizarea comportamentelor cognitive cu cele afectiv-psihomotorice, care sunt determinante în activitatea de descoperire a infracțiunilor.
6. Cultivarea dimensiunii motivaționale în menținerea expresă a prezenței unor aspirații și idealuri cu semnificație axiologică superioară opusă mercantilismului.
7. Dezvoltarea spiritului de investigație și analiză a condițiilor și cauzelor criminalității.
8. Familiarizarea cu experiența internațională în strategia prevenirii și combaterii criminalității în R. Moldova
9. Cercetarea minuțioasă a noilor tipuri de infracțiuni așa ca terorismul, traficul de ființe umane, narcobusinessul, delictelor informaționale și transfrontaliere etc.).

Imperativele sus menționate sunt în consonanță cu prerogativele europene înaintate de Procesul de la Bologna, căruia îi revine un rol semnificativ în evoluția sistemului educațional și al învățămîntului universitar European. Prin semnarea Declarației de la Sorbona ministrul Educației din Franța, Italia, Germania și Marea Britanie au pus temelia



spațiului educațional unic din Europa, subliniind importanța învățământului universitar în instruirea, formarea și educația viitorilor specialiști.

Sistemul de învățământ din Republica Moldova aderând la acest proces tinde să respecte exigențele internaționale, păstrându-și specificul universitar național.

Ca răspuns la cerințele Procesului de la Bologna Academia „Ștefan cel Mare” a M.A.I., alături de comunitatea academică din Moldova, a demarat implementarea următoarelor principii majore:

- a) adoptarea strategiei de modernizare a sistemului de învățământ polițienesc;
- b) adoptarea unui sistem de diplome comparabile, care să ofere informații clare asupra studiilor prin anexarea suplimentului la diplomă, în vederea promovării posibilităților de angajare a studenților și verificării competitivității la nivel internațional;
- c) formarea unui sistem de studii bazat pe două cicluri. Accesul la al doilea ciclu necesită finalizarea cu succes a studiilor din primul ciclu, cu o durată de trei ani. Diploma obținută după absolvirea primului ciclu va fi relevantă pentru piața valorilor educaționale europene cu un nivel unic de calificare. Al doilea ciclu urmează să se finalizeze cu diploma de master sau de doctor;
- d) implementarea Sistemului European de Credite Transferabile ca mijloc adecvat de promovare a mobilității cursanților;
- e) promovarea mobilității prin depășirea obstacolelor care blochează libera circulație a persoanelor, axată pe: a) accesul la studii, oportunități de formare și servicii - pentru studenți; b) recunoașterea și verificarea perioadelor petrecute în circuitul european prin cercetare, predare și formare - pentru profesori, cercetători și personalul administrativ;
- f) asigurarea calității instruirii prin cooperarea europeană în vederea dezvoltării unor criterii și metodologii comparabile;
- h) promovarea dimensiunilor universitare europene cu accent special pe reforma curriculară, proiectele de mobilitate, planurile și programele de studii, formare și cercetare.

Pentru avansarea în procesul de integrare europeană se întreprind acțiuni în vederea instruirii specialiștilor, experților din diverse domenii prin organizarea schimbului de experiență cu țările europene, seminarelor, cursurilor de specializare.

În acest context, țin să menționez, că în scopul implementării prevederilor Planului Național privind realizarea Programului Comun al Comisiei Europene și Consiliului Europei pentru susținerea reformelor democratice în Republica Moldova, prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr.481 din 10.05.2006 a fost aprobat Codul de etică și deontologie al polițistului.

Reieșind din obiectivele și sarcinile ce se impun lucrătorilor organelor afacerilor interne, întregul proces de formare și instruire este influențat de cerințele cooperării regionale și internaționale, materializat în programe noi, elastice și eficiente, care să conducă la crearea polițistului european. Având în vedere cerințele înaintate de societatea modernă, perfecționarea cadrelor polițienești reprezintă o activitate cu conținut instructiv, social proiectată, realizată și dezvoltată în cadrul sistemului de învățământ academic, ce are menirea de a actualiza și completa materialele juridice,

psihologice, morale necesare în activitatea practică.

La nivel funcțional, perfecționarea personalului polițienesc vizează stimularea capacităților intelectuale, spirituale și fizice necesare exercitării întocmai și la timp a obligațiilor de serviciu.

De aici rezultă rolul primordial al învățământului ca factor principal de formare și educare a noilor generații, de remodelare și actualizare a pregătirii personalului antrenat în activitatea operativă, dobândind caracter dinamic.

Activitatea de perfecționare a cadrelor polițienești presupune raportarea la conceptele pedagogice de formare, în general, și de formare continuă, în mod special. Formarea constituie funcția centrală a educației psihojuridice (exprimată ca formare-dezvoltare permanentă necesară pentru exercitarea calitativă a funcțiilor de serviciu, relaționarea optimă a personalității cu societatea, cunoașterea și respectarea Drepturilor omului, implementarea și respectarea Codului de etică și deontologie al polițistului).

În condițiile democratizării societății, organelor afacerilor interne le revin sarcini complicate și pline de responsabilitate, care necesită o abordare principial nouă a realizării lor și aportul substanțial al fiecărei subdiviziuni a organelor afacerilor interne și a fiecărui lucrător de poliție în apărarea drepturilor, libertăților și intereselor legale ale omului și cetățeanului, în consolidarea potențialului economic al statului și a structurii sale constituționale.

În continuare mă voi referi la obiectivele generale pe care ne-am propus să le realizăm, obiectivele activității de perfecționare a cadrelor polițienești, care sunt de nivel general și specific, și care presupun formarea continuă, domeniu în care există un anumit consens în cadrul sistemelor de învățământ din țările dezvoltate:

1. pregătirea continuă și educația personalului;
2. sporirea contribuției la cunoașterea și adoptarea practicilor comunității europene în domeniile de activitate polițienească;
3. crearea unei conștiințe profesionale bazate pe valorile europene, care au în centru respectarea drepturilor și libertăților cetățeanului;
4. schimbarea mentalității să devină o nouă filosofie a polițistului, care cere respectarea deontologiei profesionale.

Din obiectivele generale derivă un set de obiective specifice:

- 1) dezvoltarea abilităților de trasare și modelarea a sarcinilor activității, investigarea complexă a situațiilor de caz;
- 2) inițierea în utilizarea unor noi strategii, metode, mijloace de descoperire a infracțiunilor;
- 3) perfecționarea aptitudinilor și procedeele de conlucrare cu diferite categorii de cetățeni;
- 4) autodirijarea comportamentului în situații stresogene;
- 5) dezvoltarea comportamentelor psihosociale necesare managementului resurselor umane și educației;
- 6) însușirea de noi competențe în aprecierea rezultatelor muncii și în menținerea climatului socio-moral favorabil în cadrul colectivului de muncă;
- 7) analiza situației din domeniul ocrotirii ordinii de drept, prognozarea evoluției situației criminogene și elaborarea strategiilor de ameliorare a stării de lucruri.

Realizarea obiectivelor generale și speciale contribuie la pregătirea specialiștilor de calificare înaltă, la menținerea imaginii poliției naționale, creșterea eficienței profesionale.

Conf. univ., Dr. Dumitru BALTAG,  
Universitatea Liberă Internațională din Moldova

## UNELE ASPECTE ALE EVOLUȚIEI CONCEPTULUI DE RĂSPUNDERE SOCIALĂ

*The issue regarding the institution of social liability has always been actual, despite its traditional nature. It has a practical relevance because the evolution of the social liability proceeds from the evolution of breaches of social norms. In all these cases, the social liability aims to protect the social order, the rights and liberties of the members of the society, the life and integrity of persons, thus guaranteeing the normal cohabitation in the society. The evolution of various types of societal organization had always conveyed new connotations to the social liability, but this evolution may be also considered from a different point of view. Hence, besides the parallel between the evolution of the types of societal organization and the evolution of social liability, there may be also considered the parallel between the appearance of various types of liability and the evolution of the social one. In our opinion, there are the following types of social liability: moral liability, religious liability, social - statutory liability, and legal liability.*

Problema vizând instituția răspunderii sociale deși are caracter tradițional, întotdeauna a fost actuală. Ea are o mare semnificație practică. Evoluția încălcărilor normelor sociale, intensitatea și gravitatea acestora în diferite perioade istorice, efectele lor negative asupra ordinii sociale, obligă la statuarea cu claritate a răspunderii pentru aceste încălcări, ce se impun în fiecare caz concret, pe de altă parte, în condițiile creșterii intensității și gravității încălcărilor normelor sociale se vedește extinderea încriminărilor și o accentuare a sancțiunilor pentru a descuraja comiterea lor. În condițiile diminuării sau reducerii încălcărilor normelor sociale se reduce sfera încriminărilor și o reevaluare a sancțiunilor, în toate aceste cazuri, suntem în prezența răspunderii sociale, în diferitele ei forme de manifestare. Atât în condițiile creșterii intensității și gravității normelor sociale cât și în condițiile diminuării sau reducerii acestor încălcări, răspunderea socială este menită să protejeze ordinea socială, drepturile și libertățile membrilor societății, viața, sănătatea normală a conviețuirii în societate.

Din punct de vedere obiectiv, răspunderea socială reprezintă totalitatea cerințelor înaintate față de individ, aprecierea comportamentului lui din punctul de vedere al acestor cerințe, sub forma de sancțiuni pozitive sau negative. Subiectiv, răspunderea socială reprezintă atitudinea individului față de interesele sociale, din punctul de vedere al înțelegerii corecte a executării de către acesta a obligațiilor sale, ce rezultă din normele sociale [1, p. 405].

Răspunderea are un anumit conținut obiectiv ce se impune în fața individului ca necesitate, adică drept totalitate a cerințelor de ordin etic, politic sau juridic, pe care societatea le înaintează față de membrii săi. Răspunderea, în acest caz, se prezintă ca o formă de relații între oameni în legătură cu obligațiunile asumate și gradul lor de executare. Despre răspundere se poate vorbi numai în cazul în care activitatea umană, fapta concretă a omului are importanță nu numai pentru subiectul însuși, ci se face atingere intereselor altor subiecți, adică în măsura în care această acțiune are importanță socială. Răspunderea socială îndeplinește funcția importantă de reglementare în asigurarea unei asemenea conduite a membrilor societății, care să corespundă intereselor sociale, să exprime unitatea intereselor sociale, colective și personale, și se prezintă ca formă specială de

prevenire și soluționare a contradicțiilor din societate, colectiv și personalitate.

Clasificarea formelor de răspundere socială depinde de sfera activităților sociale și de categoriile normelor sociale care reglementează genurile respective de relații sociale. Constituirea formelor de răspundere socială depinde de acțiunea categoriilor de norme sociale (obiceiuri, norme morale, norme religioase, norme ale organizațiilor sociale nestatale, norme juridice) [2, p. 540].

Însă, în clasificarea normelor sociale și formelor de răspundere, ce corespund acestor norme pînă în prezent, nu există un punct de vedere unic. În mod tradițional, se delimitează răspunderea politică, morală și juridică. În opinia noastră, formele răspunderii sociale sunt: răspunderea morală, răspunderea religioasă, răspunderea social-statuară și răspunderea juridică.

Pornind de la inevitabilitatea impregnării de modificări generate de evoluția timpului, toate formele de răspundere existente la momentul actual au fost influențate de trecerea timpului și, mai cu seamă, de evoluția societății. Total nefirească ar fi stagnarea unui fenomen, izolându-l de toate cele ce se petrec în jur și ferindu-l de firescul impact al acestora. Mai cu seamă dacă e vorba de fenomene importante pentru societate, chiar vitale s-ar putea zice, nu se poate abstractiza impactul timpului și al evoluției societății asupra lor. Răspunderea socială, fiind parte a acestei categorii de fenomene, nu este nicidecum exceptată, ba chiar vom încerca să punem în lumină diversele forme de răspundere în evoluția lor istorică, precum și multe elemente inerente, tot în abordarea lor evolutivă. Vom încerca să facem acest lucru, întrucât, pentru o înțelegere bună și fundamentată științific, a răspunderii sociale sau juridice, este obligatorie utilizarea metodei istorice, care-și evidențiază utilitatea prin formarea continuității acestor fenomene.

Poate că, la prima vedere, există echivoc în sintagma „răspundere socială”, atunci când paralel facem uz de sintagma „responsabilitate socială”. Totuși vom încerca, precum o fac diverși autori și specialiști în domeniu, să detașăm sensurile pe care le avem în vedere prin evidențierea asemănărilor și deosebirilor dintre ele. În cazul unor autori se vorbește chiar despre lipsa de distincție între aceste două

sintagme (din punctul de vedere al sensurilor lor) [3, p. 109], pe când o altă categorie de autori (de ex. Mihai Florea) face distincție pornind de la atribuirea sensului de „asumare conștientă și deliberată a unei atitudini active și militante față de colectivitate, a grijii pentru succesul sau riscul, rezultatul sau eficiența, consecințele și valoarea activității pe care agentul o desfășoară sau o conduce...[4. p. 30]” noțiunii de responsabilitate.

Răspunderea însă reprezintă alt coraport dintre subiect și colectivitate, fiind vorba, de fapt, despre raportul existent între subiectul acțiunii și autoritatea supremă sau de alt rang, a aceleiași colectivități. Până la urmă, raportul dintre responsabilitate și răspundere, în general, este unul similar cu manifestarea aceluiasi fenomen raportat la lumea interioară a individului (responsabilitate) și, în cel de-al doilea rând, raportat factorilor externi și percepției acțiunilor individului de către lumea exterioară (societate și regulile ei). Deci, atunci când ne referim la conștientizarea riscurilor pe care și le asumă în fața societății, la conștientizarea consecințelor pe care le-ar provoca un act al său și de impactul general (pozitiv sau negativ) generat de acest act, neconștientizat ne referim la responsabilitatea individului. Este vorba de ceea ce se petrece în lumea interioară a fiecăruia, atunci când subiectul face sau nu o analiză a acțiunilor sale trecute și viitoare. Acesta va face o atare analiză atunci când responsabilitatea nu-i este nicidecum străină și, dimpotrivă, o atitudine lipsită de o deosebită responsabilitate nu va crea necesitatea unei analize a acțiunilor proprii de către individ. Și tocmai ulterior, în consecința comiterii de acte ireponsabile, survine răspunderea individului în fața societății. Deci, răspunderea socială ar fi o continuare sau o consecință a unei atitudini ireponsabile a individului sau, altfel spus, ar fi o consecință a lipsei de responsabilitate socială a individului.

Situația individului determină și formele răspunderii de care e pasibil sau ar putea fi, drept consecință a faptelor sale. Această afirmație se referă mai mult la cazurile în care vorbim de formele concrete de manifestare a răspunderii. Dacă însă ne referim la răspunderea socială, atunci cert e că situația sau poziția socială nu are nici un impact asupra răspunderii pe care o are individul în fața societății. Aici situația se caracterizează prin aceea că drepturile și obligațiile sale fundamentale sunt aceleași pentru fiecare, indiferent de poziția lui socială. Dar există argumente care ne-ar prezenta situații în care ceea ce am menționat noi nu era valabil în anumite perioade istorice. Aceasta vom încerca să evidențiem și noi în cadrul acestei lucrări, încercând să prezentăm evoluția răspunderii sociale.

S-ar putea afirma ceva similar și dacă ar fi vorba de răspunderea juridică sau religioasă, dar noi avem în vedere faptul că, odată născut, omul (ființa socială) este membrul unei societăți ale cărei reguli sunt prescrise și lui, deci în egală măsură aceste reguli se referă la comportamentul său și la comportamentul celorlalți membri ai societății, fie că e vorba de comportament religios (avem în vedere aceleași reguli pentru toți membrii aceleiași confesiuni) sau juridic etc.

Vorbind despre răspunderea juridică, spre exemplu cea disciplinară, pentru a fi subiectul acesteia, este obligatorie calitatea de subiect al dreptului muncii (angajat); sau dacă am lua răspunderea religioasă, la fel, dacă ești reprezentantul unei orientări religioase, drepturile și

obligațiile diferă de cele ale membrilor altor orientări, de aici și răspunderea, pentru anumite fapte reprezentanții unui curent sunt condamnați de societatea lor, pentru aceleași fapte reprezentanții altui curent sunt laudați. Dar în cazul răspunderii sociale nu se fac diferențe, nu există condiții speciale ca să fii răspunzător pentru fapte antisociale (fără a face referire la acțiuni/inacțiuni ce atrag răspunderea juridică).

Din perspectivă evolutivă, răspunderea socială își are sorgintea chiar de la începuturile societății. Diversele forme de organizare a societății au constituit mediul în care s-a manifestat răspunderea socială. Astfel, cu cât formele de organizare socială erau mai evolute, cu atât și răspunderea socială era în continuă evoluție. Evident că acest lucru nu semnifică nicidecum că răspunderea socială este total diferită și arată cu totul altfel de la o etapă la alta de dezvoltare a societății. Ba dimpotrivă, este vorba de același fenomen, doar că complexitatea lui și formele de manifestare sunt în continuă modificare, în permanență, excluzându-se elementele negative și impregnându-se nuanțe noi, evolute, care luate toate la un loc, au ajuns în formele actuale de manifestare a răspunderii sociale.

Societatea, în sensul actual, reprezintă o organizare complexă a indivizilor umani, în scopul atingerii obiectivelor comune. Conform DEX-ului, societatea reprezintă „totalitatea oamenilor care trăiesc laolaltă, fiind legați între ei prin anumite raporturi economice. Ansamblu unitar, sistem organizat de relații între oameni istoricește determinate, bazate pe relații economice și de schimb” [5, p. 999].

Pornind de la obiectivele comune ale membrilor unei societăți, în cadrul acesteia din urmă se stabilesc bineînțelese reguli. Grație acestor reguli se reușește atingerea obiectivelor, realizarea scopurilor puse. De aici și răspunderea pentru încălcarea respectivelor reguli comune. Până la regulile de comportament religios, normele juridice etc., există norme cu caracter social care, după gradul de obligativitate diferă de celelalte norme existente, totuși gradul de obligativitate nu are nici un impact asupra importanței normelor sociale, dimpotrivă ele nu sunt mai puțin importante decât normele juridice, ba chiar am putea spune că pentru imaginea socială a individului aceste norme sociale sunt de o primă importanță, nerespectarea lor având un impact imens asupra situației sociale a individului. Spre exemplu, încălcarea unei clauze a contractului de muncă nu atrage nicidecum dezaprobarea din partea societății întregi, pe când o atitudine lipsită de respect față de propriii părinți și ceilalți membri ai societății are un alt deznodământ-individul nu e acceptat de societate, ba chiar mai mult, întotdeauna trezește o atitudine negativă față de propria persoană semenilor săi. În plus, o persoană cu un înalt grad de responsabilitate socială nu este considerată a fi capabilă de încălcări ale oricăror norme, aceasta fiind imaginea pe care o are în fața semenilor săi.

Cam același lucru a fost specific dintotdeauna răspunderii sociale, în toate formele de organizare a societății. Totuși, din punctul de vedere al sancțiunii aplicate de către societate individului, evoluția societății și-a spus cuvântul. Formele inițiale de manifestare a răspunderii sociale erau mult mai drastice comparativ cu ceea ce se întâmplă astăzi (dacă facem abstracție de categorii distincte de norme cu caracter social-juridice etc.). Privind toate formele de răspundere existente (religioasă, juridică etc.), în forma în care există ele astăzi, în calitate de forme de manifestare a

răspunderii sociale, putem spune că, din punct de vedere al complexității, astăzi suntem în prezența unei complexități specifice. Însă, detașând normele juridice de alte norme sociale, din punct de vedere al sancțiunii, încălcarea altor norme sociale astăzi atrage sancțiuni mult mai lejere, pe când în perioade timpurii, sancțiunile de acest gen puteau fi cele mai aspre de pe atunci. Actualmente juridicul prevalează, lucru absolut firesc, în consecință, sancțiunile ce se aplică în cazul survenirii răspunderii juridice pot fi mai serioase decât cele ce vin din partea societății, fără o consfințire juridică. Spunem mai serioase, abordând felul în care sunt percepute aceste sancțiuni de către fiecare dintre membrii societății.

După cum am menționat anterior, evoluția formelor de organizare a societății a impregnat dintotdeauna conotații noi răspunderii sociale.

Ar fi binevenită aici o paralelă între cutumă și alte norme sociale. Mai cu seamă în ceea ce privește relațiile sociale în formele cele mai rudimentare existente cândva. Aceasta în condițiile în care norme scrise nu existau, dar se obișnuia un anumit comportament sau o atitudine concretă acceptată de societate, care, dacă nu se respectau, favorizau o reacție din partea societății. Astfel, primele forme de organizare a societății au fost și cele mai simple. Deci existau grupuri de persoane care, datorită scopului comun sau altor legături, își unificau eforturile întru obținerea de rezultate optime. Scopul comun ce reunea două sau mai multe persoane în antichitate era, în mod evident, lupta pentru existență. Aceștia se reuniau, împreună își dobândeau hrana, ulterior repartizând-o în cote egale etc. În plus, se protejau împotriva dușmanilor, tot împreună, era specifică apărarea grupului și nu a unei singure persoane sau a propriei persoane. Unitatea în grup era prezentă în toate tipurile de relații [6, p. 42]. Ulterior, diferențierea întemeiată pe situația materială a detașat săracii de bogați. Uneori acest din urmă criteriu era cel mai important dintre grupul de criterii de diferențiere socială [7, p. 104]. Astfel, separarea în grupuri, dobânda și alte conotații, spre exemplu cea materială. Vis-à-vis de răspunderea socială, și aceasta a fost bineînțeles influențată de respectivele diferențieri. Pentru grupurile sau păturile sărace, regulile de conviețuire erau diferite decât cele valabile pentru ceilalți. Cei din urmă trebuiau să respecte situația materială și să nu decadă în acest sens, în caz contrar fiind excluși din categoria socială din care făceau parte. Acest lucru nu poate fi asimilat decât răspunderii sociale. Deși pentru societatea contemporană există principii prioritare diferite, totuși pentru perioadele timpurii acestea (criteriile materiale) erau uneori determinante. Erau determinante și din punctul de vedere al aplicării sau scutirii de aplicarea sancțiunii pentru persoanele considerate a fi parte a înaltei societăți. Un sclav răspundea și sancțiunea era extrem de dură chiar și în cazul comiterii unui act neimportant, pe când reprezentanții păturilor dominante nu suportau aceleași consecințe chiar dacă se făceau vinovați de aceleași încălcări.

Despre grupurile organizate ale societății timpurii putem spune următoarele: ele instituiă reguli de conviețuire socială, care pot fi caracterizate prin elucidarea celor mai importante trăsături specifice acestora. În primul rând regulile se refereau exclusiv la membrii grupurilor emitente. În cel de-al doilea rând, acele reguli nu pot fi asemuite regulilor de comportament social existente astăzi, deoarece dacă cele existente astăzi prescriu de multe ori comportamente și nu în

mod neapărat sunt prohibitive, atunci cele inițiale reprezentau niște interdicții categorice. Astfel, caracterul de „tabu” [1] era cel mai potrivit pentru regulile cele mai vechi de comportament social.

Practica îndelungată a acestor comunități a determinat apariția unor tabu-uri corespunzătoare așa numitului sistem al totemismului de clan [2].

La început totemismul a constituit o expresie a diviziunii naturale a muncii între comunități, contribuind la circulația fondului de alimente și la reglementarea relațiilor dintre sexe (membrii unor ginți aparținând aceleiași totem nu se puteau căsători între ei). După credințele totemice, cei din aceleași clanuri sau frații se considerau înrudiți direct cu totemul lor. (plantă, animal etc.) [8, p. 355].

Acest sistem al totemismului de clan se apăra printr-un set de reguli (tabu-uri), care vizau cele mai diverse domenii ale vieții sociale a comunității. Spre exemplu, reguli privind ocrotirea căminului, conducătorilor, a bătrânilor, a copiilor, a armelor, a mijloacelor de muncă mai importante. Existau tabu-uri cu privire la atingerea anumitor animale sau plante, bolnavii, cadavrele, femeia în timpul menstruației, constituiau de asemenea tabu. Unele reguli (tabu-uri) reprezintă uimitoare similitudini cu normele cuprinse mai târziu în codurile juridice.

Schleiser (savant german), spre exemplu indica următoarea listă a tabu-urilor sexuale, după ordinea lor de strictețe:

- interzicerea incestului între frate și soră (atît în realitate, cît și în mituri, încălcarea ei are loc foarte rar); incestul cu mama (e socotit ca ceva nenatural și de neînchipuit, nu se cunosc cazuri de acest fel); contactul sexual cu fiica (nu e pedepsit cu pedeapsă prea mare, e considerat ca ceva reprobabil, sunt cunoscute multe cazuri); contactul sexual cu fiica surorii mamei (este rar înfîlnit, e foarte reprob și ținut întotdeauna în secret, dacă e descoperit, este grav pedepsit); contactul sexual cu sora soției (nu e socotit incest, totuși o asemenea relație, chiar dacă are loc sub forma poligamiei sau cu sora soției decedate stîrnește a antipatie, un dezgust); contactul cu soacra sau sora fratelui (e condamnat, dar nu este socotit incest). Este uluitoare asemănarea existentă între aceste reguli restrictive cu normele penale de mai târziu.

Asemenea cercetări confirmă faptul că regulile sociale sunt indispensabile oricărei forme de organizare socială, ele sunt determinate în mod necesar de evoluția societății și alcătuiesc un prim deziderat, o cerință a oricărei ordini. O seamă de savanți consideră că aceste seturi de norme sociale alcătuiesc dreptul societăților primitive, alții desprind din obiceiurile primitive, dreptul primitiv, unii, cum ar fi polonezul Podgorschi, vorbesc despre aceste norme ca despre un drept tradițional etc.

Evident că ni s-ar putea reproșa că și astăzi există societăți mici cu reguli proprii de organizare, dar nu ni se poate contesta faptul că actualele reguli ale acestor societăți sunt diferite. Sunt diferite, mai întâi, pentru faptul că respectivele societăți au forme superioare de organizare, ceea ce e suficient pentru ca și regulile lor interne să aibă același caracter. Regulile grupurilor antice de care aminteam mai sus aveau caracter exclusiv, astfel ele fiind valabile doar pentru membrii acelor grupuri, comportamentul altor grupuri nefiind sub incidența regulilor străine. Un specific al caracterului exclusivist al acelor reguli se referea la aceea că ele de cele mai multe ori prescriau un comportament, iar fiecare dintre membrii grupului social erau obligați la respectarea regulilor grupului, neexistând, totodată, și

limitarea în aducerea atingerii liniștii și intereselor altor grupuri sociale. Totuși perturbarea liniștii altor grupuri atrăgea evident și reacții adecvate din partea respectivelor grupuri (tulburate). Totuși acele reacții nu pot fi numite sancțiuni juridice, întrucât nu exista o consfințire a lor în acte normative. Astfel, puteau fi calificate sau catalogate ca sancțiuni sociale sau ca manifestare a răspunderii sociale.

Organizarea societății în grupuri neomogene este specifică celor mai timpurii forme de organizare, dar evoluția societății face ca lipsa de omogenitate, treptat să dispară, astfel încât existau condiții ce trebuiau întrunite de fiecare grup. Dintre grupările caracterizate astfel, numim ginta, tribul etc. Dintre cele mai evaluate comparativ cu cele nominalizate menționăm orașele-state, imperiile etc.

Ginta, fiind o formațiune mică, avea un conducător, ceilalți fiindu-i supuși și având roluri mai mult sau mai puțin importante. Răspunderea membrului ginții pentru o nesocotire a regulilor de conviețuire era purtată față de conducător și față de întreaga colectivitate.

Tribul reunea multiple ginți, deci putea fi considerat ca o formă de organizare de un nivel mai înalt. În consecință, regulile stabilite de conducerea tribului erau aplicabile și ginților componente, îi afectau și pe membrii acestora din urmă. Astfel, încălcarea acestor reguli atrăgeau consecințe mai importante decât a celor din interiorul ginții. Spre exemplu, am putea lua o sancțiune precum alungarea din trib, evident că o atare sancțiune era foarte gravă, persoana fiind sortită pieirii din simplul motiv că era în afara oricărei colectivități și era singură. Încălcările de atunci pot fi asemuite cu unele ilegality de astăzi (consfințite juridic), dar pentru faptul că nu erau reglementate, acele acțiuni sau inacțiuni nu putea fi generatoare de răspundere juridică, ci doar de o formă de răspundere socială.

Evoluția răspunderii sociale mai poate fi privită și dintr-un alt punct de vedere. Astfel, pe lângă paralela între evoluția formelor de organizare a societății și evoluția răspunderii sociale, se mai poate face paralela între apariția diverselor forme de răspundere și evoluția celei sociale.

În acest sens, e lesne a pune semnul egalității între consacrarea de noi forme de răspundere și dezvoltarea răspunderii sociale. Din cele expuse anterior se poate deduce că la începuturile societății exista un singur tip sau formă de răspundere-răspunderea socială. Chiar dacă fiece caz de survenire a răspunderii putea fi asociat unui tip de răspundere existent la etapa actuală, totuși pentru faptul că acestea nu se cunoșteau încă, tot felul de încălcări erau judecate de societate, după regulile societății. Odată însă cu apariția diversității de norme existente, astăzi a început și dezvoltarea răspunderii sociale. Astfel, răspunderea socială se ramifică și începe a detașa noi forme de răspundere.

Răspunderea pentru încălcarea de norme religioase a fost printre primele forme detașate din răspunderea socială. Credința străveche a societății antice și ulterioare în zei a făcut ca cele mai importante pedepse să fie resimțite de cei ce se făceau vinovați de încălcarea ritualurilor religioase sau de indiferență sau nesocotire a zeităților.

Între normele morale și cele religioase, și atunci și acum, există multe afinități. Acest lucru a făcut ca și normele morale să existe și să le fie specifică o vechime superioară, celei a normelor juridice spre exemplu. De aici, o altă formă a răspunderii sociale detașată odată cu trecerea timpului.

Cât despre răspunderea juridică, nicidecum nu am putea afirma că nu este și ea o formă a răspunderii sociale, cel puțin din considerentul că raportul juridic, fie el de

răspundere sau nu, este, mai întâi de toate, un raport social. În consecință, raportul de răspundere juridică este unul social și, logic, răspunderea juridică este o formă a răspunderii sociale. Despre evoluția răspunderii juridice se poate vorbi ca despre evoluția unei forme a răspunderii sociale. Astfel, și acum când unii autori încearcă să evidențieze noi forme de răspundere juridică, se poate afirma că evoluează atât instituția răspunderii juridice în particular, cât și răspunderea socială în general.

În ceea ce privește primele reguli apărute în societatea umană, consfințite în formă materială, am putea invoca câteva exemple relevante: „Învățăturile lui Ptahotep” și „Învățăturile lui Any” din Noul Regat Egiptean (sec. XVI-XII î. Ch.). Din textele lor se desprind niște reguli precum:

- „Iubește-ți soția cu ardoare, umple-i stomacul și îmbrac-o”;
- „Fă să-ți prospere casa proprie” [...], acestea nefiind decât niște reguli sociale de care se conducea societatea din acele vremuri.

Reieșind din cele expuse mai sus se ajunge la concluzia, că răspunderea în calitate de categorie socială reflectă legătura bilaterală a individului cu o comunitate sau alta, membru al căreia el este în contextul normelor (standardelor) de conduită stabilite. Pe de altă parte, această legătură e orientată de la societate spre persoană și reprezintă cerințele pe care le înaintează societatea față de membrii săi, de comportamentul lor important social. Pe de altă parte, aceasta este și atitudinea persoanei față de cerințele înaintate. Normele sociale sunt în cea mai mare parte în mod obiectiv condiționate, adică dictate de legile naturii și ale vieții sociale și de aceea exprimă cerințele reale și raționale ale libertății sociale. Deoarece libertatea persoanei nu este nelimitată, în normele sociale sunt determinate nu numai garanțiile libertății, ci și hotarele, limitele în care omul poate să acționeze, fără ca să vină în contradicție cu cerințele ei.

Un mijloc necesar în orice societate de asigurare a comportamentului oamenilor în limitele libertății sociale, obținute la etapa de dezvoltare istorică, îl constituie răspunderea prevăzută de normele sociale (morale, religioase, politice, juridice) pentru încălcarea limitelor de comportament admise.

#### Note

- I. Tabu – cuvântul are ca sens inițial: izolat, separat.
- II. Totem – în limba dialectică algonetiană a peilor roșii nord americane însemna: ruda fratelui sau a surorii.

#### Referințe

1. A se vedea Федоров Г., Общая теория государства и права, Кишинев, 1998.
2. A se vedea Сенякин И.М., Юридическая ответственность, Теория государства и права, Под. Ред. А. М. Матузова и А. Малько, М. Юрист, 1997.
3. A se vedea: Lupu Gh., Avornic Gh., Teoria generală a dreptului, Chișinău, Editura Lumina, 1997.
4. Florea Mihai, Responsabilitatea acțiunii sociale, București, Editura Științifică și enciclopedică, 1976.
5. Dicționarul Explicativ al Limbii Române, ediția a II-a, București, 1998.
6. Weri Ricardo, Progetto storia 1. Lavuova Italia, Editrice, Seandicci, Firenze, 1998.
7. Ibidem.
8. A se vedea Herseni T., Sociologia, București, 1982.

Conf. univ., Dr. Vlad BARBU,  
Academia de Poliție „Al. I. Cuza”, București, România

## ARGUMENTE PENTRU MODIFICAREA LEGII NR. 67/22.03.2006 PRIVIND PROTECȚIA DREPTURILOR SALARIAȚILOR ÎN CAZUL TRANSFERULUI ÎNTREPRINDERII, AL UNITĂȚII SAU AL UNOR PĂRȚI ALE ACESTORA

În contextul aderării României la Uniunea Europeană, sunt necesare o serie de acțiuni în domeniul legislativ, astfel încât să se armonizeze și să se coreleze cadrul legislativ intern cu cel comunitar.

Legiuitorul român, pornind de la această necesitate - de armonizare și corelare, - a adoptat și/sau modificat numeroase acte normative, astfel încât România să nu fie „surprinsă”, din punct de vedere legislativ, în momentul aderării la Uniunea Europeană.

Un domeniu extrem de dinamic, dar și de interesant, acum în pragul aderării României la Uniunea Europeană, îl constituie cel al dreptului muncii și al raporturilor juridice de muncă și securitate socială [1, p. 4].

Chiar la nivelul Uniunii Europene, reglementările în domeniul raporturilor juridice de muncă [2] au stârnit numeroase controverse și au necesitat îndelungi dezbateri până să se ajungă la o formă finală și nu de puține ori la rezultate de compromis.

În materia raporturilor juridice de muncă, legiuitorul român, în Codul Muncii, art. 292, a dispus că „Potrivit obligațiilor internaționale asumate de România, legislația muncii va fi armonizată permanent cu normele Uniunii Europene, cu recomandările și convențiile O.I.M., cu normele dreptului internațional al muncii”.

Pornind pe acest „drum spre Europa” s-au făcut eforturi legislative, care au avut în vedere nu doar necesitatea armonizării, ci și specificul și natura raporturilor juridice de muncă în țara noastră.

Aderarea României la Uniunea Europeană implică eforturi și transformări din toate punctele de vedere, inclusiv în ceea ce privește piața forței de muncă, libera circulație a lucrătorilor în spațiul comunitar, protecția propriilor salariați în diferite situații [3].

Este cert că România și piața forței de muncă din țara noastră va suporta transformări esențiale odată cu intrarea în Uniunea Europeană, ceea ce impune din partea legiuitorului român anticiparea acestor situații și dispunerea unor norme juridice încurajatoare și protectoare pentru lucrătorii români.

Un prim aspect avut în vedere ceea ce privește protecția salariaților, prin apariția Legii nr. 67/2006, privind protecția drepturilor salariaților în cazul transferului întreprinderii al unității sau al unor părți ale acestora [4]. Se impune precizarea că acest act normativ începe să-și producă efectele juridice, odată cu intrarea efectivă a României în Uniunea Europeană [5].

Pornind de la principiul general ce guvernează dreptul muncii și anume „protecția salariaților”, s-a avut în vedere nevoia de protecție, pe care o au salariații atunci când

unitatea se transferă, în totalitatea sau numai în anumite părți, către un nou cesionar.

Analiza acestei măsuri de protecție a salariaților, în cazul transferului în totalitate sau în parte a întreprinderii, trebuie să înceapă cu originea principiului protecției salariaților.

Protecția salariaților se regăsește, cu caracter general, în chiar legea fundamentală, Constituția României în art. 22 [6], [7] unde legiuitorul român consacră această libertate fundamentală.

Textul de lege amintit are în vedere garantarea integrității fizice și psihice a persoanei.

De asemenea, legea fundamentală [8] dispune ca protecția socială, la care au dreptul salariații, cuprinde securitatea și sănătatea în muncă a femeilor și tinerilor, salarizarea minimă permisă la nivelul țării; timpul de muncă și de formare profesională; dar și alte situații specifice, stabilite prin lege (ex. protecția salariaților în cazul transferului întreprinderii).

În același sens, art. 6 alin. 1 din Codul muncii statorecește principiul că: „orice salariat care prestează o muncă beneficiază de securitate și sănătate în muncă, precum și de condiții de muncă adecvate activității desfășurate, de protecție socială, de respectarea demnității și conștiinței sale, fără nici o discriminare”.

Existența acestui principiu își trage sorgintea din prestarea muncii, care implică riscuri și din vulnerabilitatea salariatului; din necesitatea protejării salariatului contra acestor riscuri; din raportul de subordonare al salariatului față de angajatori, care dirijează conduita celui dintâi la locul de muncă.

Așadar, acest principiu al protecției salariaților are o sferă mult mai largă: contraprestația angajatorului, corespunzătoare efectuării muncii, nu se reduce numai la acordarea salariului, ci ea este mai complexă și presupune, în primul rând, asigurarea securității și sănătății în muncă și apoi consecința a desfășurării activității, plata salariilor.

Complexitatea acestui principiu incumbă și protecția salariaților în cazul transferului, în tot sau în parte, a întreprinderii, acum reglementată expres prin Legea nr. 67/2006.

Acest act normativ nu face altceva decât să transpună, în legislația internă, dispozițiile Directivei 2001/23/CE privind apropierea legislației statelor membre referitoare la menținerea drepturilor lucrătorilor în cazul transferului de întreprinderi, unității, părți de întreprinderi sau unități [9], respectându-se, în acest fel, prevederile art. 292 din Codul muncii [10].

Trebuie pornit de la premisa că orice schimbare în conținutul contractului individual de muncă trebuie să se

realizeze cu respectarea cadrului legal, dar și al drepturilor salariaților. Or, în cazul transferului, în tot sau în parte, se schimbă cu certitudine angajatorul [11, p. 188].

Acest angajator va trebui să respecte condițiile negociate de salariați cu angajatorul inițial, statute prin încheierea de contracte individuale sau colective de muncă.

Până la analiza componentelor acestui principiu al protecției salariaților, într-o astfel de situație, se impune explicarea unor termeni sau concepte uzitate de legiuitorul în cadrul acestui act normativ.

În sensul prezentei legi prin „cedentul” avem în vedere persoana care își pierde calitatea de angajator față de salariații întreprinderii; „cesionar” – persoana care dobândește calitatea de angajator față de salariații întreprinderii; „transfer” – trecerea din proprietate cedentului în proprietatea cesionarului a unei întreprinderi, unități sau a unor părți ale acestora, cu scopul de a continua activitatea principală sau secundară (art. 4 din Legea nr. 67/2006).

Așadar, se poate vorbi despre utilitatea unei astfel de măsuri de protecție, doar în cazul în care raporturile juridice de muncă inițiale între salariat și angajator încetează și se nasc, astfel, raporturi juridice de muncă între aceiași salariați și un nou angajator, ca urmare a transferului întreprinderii, în tot sau în parte, de la primul angajator „cedentul” la cel de al doilea angajator „cesionarul”.

Cât privește mijloacele de protecție într-o astfel de situație, trebuie avut în vedere, pe de o parte, procedura în care se realizează transferul întreprinderii (cu privire directă asupra salariaților), iar pe de altă parte, efectele transferului întreprinderii asupra raporturilor juridice de muncă în momentul transferului întreprinderii.

Un mijloc de protecției al salariaților în cazul transferului întreprinderii este dat de procedura în care se realizează acest transfer [12, p. 690].

În vederea transferului, angajatorul cedent are obligația notificării cesionarului cu privire la drepturile și obligațiile care urmează a fi transferate acestuia (art. 6).

Neîndeplinirea acestei obligații de notificare din partea cesionarului nu va afecta drepturile sau obligațiile salariatului care va fi transferat odată cu patrimoniul unității.

Tot ca mijloc de protecție a salariatului în cazul transferului, legea impune respectarea de către cesionar, dar și de cedent a obligației corelative de a menține în funcție salariații și de a nu-i concedia într-o astfel de situație.

Altfel spus, transferul întreprinderii nu poate constitui motiv de concediere, fie că vorbim de concediere individuală, fie că este vorba de concediere colectivă [13, p. 98].

Dacă condițiile în care salariatul prestează munca sunt modificate în mod substanțial în detrimentul salariatului (ex.: salariu mai mic, schimbarea categoriei muncii; schimbarea locului muncii care ar produce schimbări în sânul familiei – distanță mare până la noul amplasament al unității fără o retribuție echivalentă), atunci încetarea contractului individual de muncă este imputabilă angajatorului și se consideră că obligația acestuia prevăzută la art. 7 din lege este încălcată.

Dacă privim însă și către contractul colectiv existent la momentul transferului, drept garant al drepturilor și obligațiilor părților raportului juridic de muncă, acest contract, cu toate prevederile lui, va fi menținut până la data expirării lui sau rezilierii acestuia.

Legiuitorul recunoaște posibilitatea părților contractante-cesionar și reprezentanții salariaților - să modifice clauzele contractului colectiv de muncă. Pentru a împiedica orice abuz din partea cesionarului asupra salariaților, în vederea modificării contractului colectiv de muncă, legiuitorul impune un termen imperativ privind posibilitatea acestei modificări (art. 8).

În acest sens, contractul colectiv de muncă nu poate fi modificat, nici chiar în urma negocierilor, mai devreme de un an de la data transferului.

Totuși este admisă o excepție de la această normă imperativă, ce statuează termenul de un an. Excepția se referă la acea situație când, în urma transferului, întreprinderea nu își mai păstrează autonomia, fuzionând cu o altă unitate, unde există un contract colectiv de muncă mai favorabil. În această situație părțile contractante, în urma negocierii, pot conveni să aplice contractul colectiv mai favorabil, chiar dacă nu a trecut un an de la data transferului (art. 9 alin. 3).

Apare însă o întrebare:

„Ce se va întâmpla cu reprezentanții salariaților în caz de transfer?”

Statutul acestora este diferit în funcție de soarta întreprinderii. Dacă, în urma transferului, întreprinderea își păstrează autonomia, atunci și reprezentanții salariaților își păstrează și își mențin statutul de reprezentanți ai salariaților „cedați”. Dacă întreprinderea, unitatea sau părțile acestora nu își păstrează autonomia, salariații transferați vor fi reprezentați cu acordul lor expres, de către reprezentanții salariaților din întreprinderea cesionarului, până la constituirea sau investirea unor noi reprezentanți, potrivit legii (art. 10 alin. 2).

Atunci când sunt preconizate măsuri în privința salariaților proprii, cesionarul se va consulta cu aceștia, în scopul ajungerii la un acord.

Acest acord trebuie să se realizeze cu cel puțin 30 de zile înainte de transfer.

Legiuitorul este lacunar în ceea ce privește sancțiunea pentru nerealizarea acordului în timp util. În tăcerea legii, mergem pe fundamentul acestui act normativ și anume pe protecția salariaților care vor fi protejați împotriva acestor măsuri. Așadar, nu se vor putea pune în aplicare acele măsuri, asupra cărora nu s-a convenit în cel puțin 30 de zile.

Informarea salariaților cu privire la transferul întreprinderii, se va realiza în scris, de către cesionar sau cedent.

Documentul prin care se realizează informarea salariaților trebuie să conțină data transferului, motivele transferului, consecințele juridice și socio-economice ale transferului pentru salariați, măsurile preconizate cu privire la salariați, condițiile de muncă și de încadrare.

Forma pe care trebuie să o îmbrace această obligație de informare este cea scrisă și este cerută ad validitatem.

Totuși nu trebuie să înțelegem că dacă informarea salariaților despre transfer nu îmbracă forma scrisă este împiedicat transferul întreprinderii.

Sancțiunea, prevăzută de lege în acest caz, este aceea de amendă cu o valoare între 1500 RON și 3000 RON.

Apreciem ca bine venită încercarea legiuitorului român de a proteja salariații în cazul transferului întreprinderii și, implicit, de a pune în aplicare, în cele mai amănunțite forme, principiul „protecției salariaților”.

Însă este de remarcat aspectul lacunar al actului normativ analizat sub mai multe forme. Spre exemplu,

termenul de un an în care este împiedicată concedierea individuală sau colectivă, în urma transferului, nu vine în sprijinul stabilității în muncă, dând posibilitatea noului angajator să dispună mult prea repede de soarta salariatului.

O altă dispoziție criticabilă este legată de valabilitatea contractului colectiv de muncă. Efectele acestui contract, ce conferă drepturi și obligații salariaților, pot înceta și ca urmare a rezilierii acestuia.

Or, rezilierea contractului colectiv de muncă poate fi dispusă prin înțelegerea reprezentanților salariaților și angajatorului.

Însă pot să apară probleme mari, când întreprinderea își pierde autonomia ca urmare a transferului, iar salariații transferați vor fi reprezentați de liderii întreprinderii unde au fost transferați. Este lăsată, cel puțin ideatic, o poartă către abuzul exercitat de angajator.

O altă prevedere criticabilă este lipsa oricărei sancțiuni esențiale, ce ar face imposibilă transferarea întreprinderii, dacă ar fi nesocotite ori încălcate drepturile și interesele salariaților statuate prin contractele individuale de muncă și/sau cele colective.

Singura sancțiune și aceasta de natură pecuniară, fără o valoare semnificativă însă, este aceea cu privire la neîndeplinirea obligației de informare a salariaților de către angajator, cu privire la transferarea întreprinderii.

Este de apreciat intenția legiuitorului român de a armoniza cadrul intern cu cel comunitar în materie, conform dispozițiilor art. 292 din Codul muncii, însă se impune o mai mare atenție și rigurozitate în adoptarea unor acte normative. În acest sens, considerăm că actul normativ ar trebui modificat în cel puțin cele indicate prin critică, dar și a momentului în care își produce efectul (aderarea României) ce ar trebui să fie mult mai curând.

În doctrina dreptului comunitar [14, p. 370] s-au evidențiat două aspecte importante, pe care Curtea de Justiție consideră că trebuie să le aibă în atenție instanța națională, atunci când se pronunță cu privire la existența transferului:

- a) dacă întreprinderea sau stabilimentul continuă aceeași activitate sau o activitate analoagă, elementul esențial fiind menținerea sau reluarea unei activități;
- b) aprecierea circumstanțelor, de fapt, care permit să se constate că a avut loc transferul aceleiași întreprinderi sau stabiliment (transferul elementelor materiale, preluarea unor elemente nemateriale, folosirea unui număr important din vechiul efectiv de către noul angajator, transferul clientelei).

Prin îmbinarea acestor criterii, întreprinderea sau stabilimentul este identificat atât prin activitatea pe care o desfășoară sub conducerea noului angajator, cât și prin elementele care duc la concluzia că întreprinderea sau stabilimentul este alcătuit dintr-un ansamblu organizat de mijloace materiale, intelectuale și umane, pus în slujba unei finalități economice. În acest ansamblu, factorul uman reprezintă un component al noțiunii de întreprindere, iar transferul efectivului de salariați constituie un indice al existenței aceleiași întreprinderi [15, p. 393].

În mod constant Curtea de Justiție a apreciat că noțiunea de întreprindere, în sensul dispozițiilor comunitare în materia menținerii drepturilor lucrătorilor, în cazul transferului întreprinderilor, reprezintă un ansamblu organizat de persoane și de elemente, care permit exercitarea unei activități economice [16, p. 1259].

Mai trebuie menționată poziția Curții de Justiție conform căreia transferul unei întreprinderi poate avea loc chiar și atunci când nici un lucrător nu era angajat în momentul transferului.

Concluzia este că fiecare element reprezintă un indiciu, care trebuie avut în vedere, dar „nici unul nu este absolut indispensabil”.

### Referințe

1. Ovidiu Ținca, *Drept social comunitar - Drept comparat., Legislația Română*, București, 2005.
2. A se vedea în acest sens forma adoptată a Directivei Bolkenstein, ce a reprezentat un compromis al aprigelor dezbateri europene în domeniul serviciilor ce au durat din 2004 până în 2006.
3. A se vedea Tratatul de aderare al României la Uniunea Europeană, semnat la 25 aprilie 2005.
4. Legea nr. 67/2006 privind protecția drepturilor salariaților în cazul transferului întreprinderii, al unității sau al unor părți ale acestora, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 276, din 28 martie 2006, care transpune în legislația noastră prevederile Directivei nr. 2001/23/CEE, referitoare la menținerea drepturilor salariaților în cazul transferului întreprinderii, publicată în J.O.C.E.L 82, din 22 martie.
5. A se vedea art. 2 din legea nr. 67/2006.
6. Art. 22 din Constituția României prevede: „(1) Dreptul la viață, precum și integritatea fizică și psihică a persoanei este garantată”.
7. Art. 22 din Constituția României dispune: “(2) Nimeni nu poate fi supus torturii și nici unui fel de pedeapsă sau tratament inuman ori degradant”.
8. A se vedea art. 41 alin. 2 din Constituția României.
9. Această directivă sintetizează prevederile Directivelor 77/187/CEE, din 14 februarie și 98/50/CEE, din 29 iunie 1998, și a fost publicată în J.O.C.E.L. 82 din 22 martie 2001.
10. Art. 292 din Codul muncii prevede: “potrivit obligațiilor internaționale asumate de România, legislația muncii va fi armonizată permanent cu convențiile și recomandările Organizației Internaționale a Muncii, cu normele dreptului internațional al muncii”.
11. A se vedea Ovidiu Ținca, op. cit.
12. Jean Pelissier, Alain Supiot, Antoine Jeammaud, *Droit du travail*, Editions Dalloy, 2002, p. 690.
13. A se vedea Alexandru Țiclea, *Tratat de dreptul muncii*, Editura Rosetti, București, 2006.
14. Fracois Gaudu, *Rayonde Vatinet, Les contracts du travail*, L.G.D.J., 2001.
15. Pierre Rodiere, *Droit social de L'Union Europeenne*, Librairie Generale de Droit et de Jurisprudence, 1998.
16. Hotărârea din 11 martie 1997, în cauza c-13/95, Suzen, Rec.



**Штефан СТАМАТИН,**

доктор права, доцент,  
директор Института Информации и Безопасности  
Службы Информации и Безопасности Республики Молдова

**Георгий ПАТРАШКУ,**

соискатель, Академия «Штефан чел Маре» МВД РМ

## МЕСТО АМНИСТИИ И ПОМИЛОВАНИЯ В УГОЛОВНОЙ ПОЛИТИКЕ ОБЩЕСТВА И ГОСУДАРСТВА

Почти во всех западных государствах право амнистии принадлежит законодательным органам, а право помилования исполнительной власти. Например, по Конституции Франции 1946 г. президент республики имеет право помилования, осуществляемое им в Высшем Совете Магистратуры, а амнистии могут быть дарованы только законом, т.е. эти акты в установленном Конституцией порядке должны издаваться Национальным Собранием. В Англии акты об амнистии также могут издаваться в виде законов.

Помилование же юридически является прерогативой короля (королевы), а фактически акты помилования исходят от министра внутренних дел.

По конституции США, президенту принадлежит право помилования осуждённых федеральными судами за преступления, совершённые против Соединённых Штатов Америки, за исключением случаев импичмента (особо опасные государственные преступления). В отношении же лиц, осуждённых судами штатов по законам штатов, помилование осуществляется губернаторами штатов в порядке, определяемом законодательством соответствующего штата.

Конституция Финляндии устанавливает, что Президент может в отдельных случаях, заслушав мнение верховного суда, отсрочить наказание или смягчить его в порядке помилования. Общая амнистия может быть дана только общим законом.

В 1988 г. в Нидерландах вступил в силу новый закон о помиловании, который уполномочил Королеву жаловать помилование по просьбе, которая может быть направлена ей как осуждённым, так и прокуратурой. С прокуратурой и судом, который вынес приговор, проводятся консультации. Помилование может быть условным (те же условия, что и при условном осуждении). Согласно конституции амнистия и аболиция могут даваться только законом.

Итак, мы видим, что, хотя в каждой стране право амнистии и помилования имеет свои особенности, что связано с местными историческими, нравственными, политическими и социально-экономическими особенностями, но в принципе в любой стране институты помилования и амнистии одинаковы, и каких-либо фундаментальных различий нет. Отсюда можно сделать вывод, общества и государства и, в частности, определяют место в ней амнистии и помилования.

Социальная и правовая природа амнистии и помилования даёт все основания полагать, что они должны рассматриваться как элемент, направление,

составная часть уголовно-правового регулирования общественных отношений, а соответственно один из компонентов уголовной политики общества и государства. Помилование и амнистия тем или иным образом определяют собой характер криминализации населения, и, исходя из этого, их можно считать важным фактором состояния правопорядка. Амнистия по своему характеру является актом разового применения, в том смысле, что она объявляется сразу, в отношении многих людей, и одну амнистию от другой могут отделять длительные временные перерывы. Помилование же рассматривается как постоянная деятельность, в том смысле, что акты помилования могут приниматься одновременно, один за другим, и являются предметом профессиональной управленческой деятельности. В этом проявляются очень серьёзные различия между помилованием и амнистией, но тесная связь между ними продолжает сохраняться, так как и амнистии проводятся регулярно, хотя и не нося характера некоторой предсказуемой периодичности. Амнистия и помилование внутренне, своей природой, целями и механизмом действия связаны между собой, дополняют друг друга, находясь в состоянии взаимовлияния.

Помилование и амнистия являются направлением уголовной политики не только потому, что эта деятельность требует затраты огромного объёма профессиональных усилий на сбор и переработку необходимой информации, на подготовку правовой и технико-юридической базы. Важно то, что она неразрывно связана с уголовным наказанием, определяет судьбы людей, состояние общества, его отношение к своим согражданам, а это вопросы большой политики.

Таким образом, амнистия и помилование должны рассматриваться как направление уголовной политики, осуществляемое специфическими субъектами (высшими органами власти, но смыкающееся с деятельностью органов уголовной юстиции и основанное на ней).

Конкретные задачи, возможности и содержание уголовной политики определяются анализом и оценкой современной социальной ситуации. Этот вопрос при характеристике места амнистии и помилования в уголовной политике государства особенно выделяет К.Мирзажанов. Важность учёта социальной ситуации порождается необходимостью увязки решения конкретных задач борьбы с преступностью с действительно существующими потребностями

общества, его возможностями. Формальное определение современной социальной ситуации предполагает систему действующих наличных предпосылок, образующих такое состояние социальной среды, которое прямо или косвенно, осознанно для общества или неявно определяет собой состояние законности в сфере, регулируемой уголовным законом, и формирует различные способы реагирования общества на нарушения установленных запретов. Таким образом, в упоминании о современной социальной ситуации в сфере борьбы с преступностью прослеживается стремление выявить некоторое качество, определённую специфику всей совокупности происходящих в обществе явлений и процессов, выделяя их связи с преступностью и противостоящим ей режимом законности. Анализ социальной ситуации, сложившейся в обществе, обосновывает управление уголовной политикой, её изменение в возможных пределах, оптимизацию применительно к решаемым при воздействии на преступность проблемам, в нашем случае, амнистии и помилования. Из вышесказанного следуют два вывода:

1. Практические работники, представители общественности обязаны иметь определённое представление о социальной ситуации в сфере борьбы с преступностью;

2. Данные о социальной ситуации должны быть заложены в концепцию борьбы с преступностью и интерпретированы применительно к практике амнистии и помилования.

В настоящее время наблюдается отсутствие оптимальной уголовной политики в отношении помилования и амнистии, и это, вероятно, связано, прежде всего, с недостатками правовой науки, которая до сих пор ещё не полностью приспособилась к изменениям социально-экономических и политических условий, имевшим место в начале 90-х гг., что у многих авторов выражается в устаревшем понимании данной проблемы. Как утверждают многие видные правоведы, разрабатывавшие эту тему, правовая наука в данной области не во всех случаях по масштабу, глубине и последовательности анализа соответствует социологии, экономике, политологии. Отмечается, что обществу не предложены разумные подходы к наиболее сложным организационным, управленческим проблемам воздействия на преступность, одним из способов которого являются амнистия и помилование. И принятие нового уголовного кодекса в 2002 г. с соответствующими статьями, посвящёнными помилованию и амнистии (ст. 107, 108), не во всех случаях решает эту проблему.

Таким образом, в сложившейся социальной ситуации определение эффективной практики амнистии и помилования следует начинать с анализа исходных условий и возможностей борьбы с преступностью. Стоит признать, что социальные возможности в сфере укрепления законности не так велики и, что правоохранительная система не может быть перестроена без комплексного решения кардинальных политических и экономических проблем. Также необходимо получить достоверные данные о качественно-количественных моделях соотношения кары и прощения в процессах

борьбы с преступностью, роли амнистии и помилования в механизме действия уголовного и иного законодательства.

Существуют точки зрения, навязывающие обществу некие "идеальные" представления о том, как можно вытеснить, ограничить, ликвидировать преступность. Эти концепции предполагают усиление репрессий, увеличение жестокости наказания. В свете последних достижений уголовно-правовой науки можно с уверенностью утверждать, что это неверный подход. Ведь социально-правовая реальность такова, что ни одно ограниченное, проводимое не в комплексе, мероприятие не даёт должного эффекта в процессе борьбы с преступностью. Отдельные уголовно-правовые средства, процедуры, организационные структуры и направления уголовной политики интегрируются политической системой. Давление общества на практику амнистии и помилования, стремление одним ударом покончить с преступностью, низкий уровень правовой культуры все эти факторы при неблагоприятных условиях могут без всяких административных указаний ослабить оптимальность этой деятельности, подорвать всякую предсказуемость государственных решений в этой области. В то же время при комплексном подходе к перестройке системы в целом, при учёте её связей с обществом этого не должно случиться. Практика помилования и амнистии может сыграть позитивную роль. Но при всех этих обстоятельствах было бы ошибкой искать решение проблемы в рамках "смягчить-усилить". Вполне возможно, что значимость многих охраняемых прав следует повысить, а соответствующие виды наказания ужесточить. Но условием этого должно быть более полное осознание обществом своих возможностей в сфере борьбы с преступностью. Все эти моменты довольно полно раскрывают сущность уголовной политики, что не существует коренных противоречий между институтами амнистии и помилования в зарубежных странах и в Республике Молдова.

**Conf. univ., Dr. Iurie LARII,**

Șef secție Doctorat, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

**Drd. Mihail DAVID,**

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

## PARTICULARITĂȚILE ȘI STRUCTURA SECTORULUI CRIMINAL AL ECONOMIEI SUBTERANE

În plan teoretic structura generală a economiei subterane a fost abordată în capitolul precedent. Evident că cea mai periculoasă latură a economiei subterane o constituie sectorul ei ilegal, deoarece influența acestuia asupra societății și a economiei naționale are loc prin intermediul legalizării unor sfere și structuri, fapt care generează, la rândul său, criminalizarea activității acestora din urmă.

Astfel, prin *sector criminal al economiei subterane se are în vedere ansamblul activităților economice ilegale care se manifestă prin producerea, realizarea, acumularea, schimbarea, redistribuirea mărfurilor, activităților și serviciilor excluse din circuitul civil, precum și alte modalități de manifestări infracționale orientate spre obținerea unei anumite cote-părți din produsul economiei legale.*

Cele mai periculoase forme ale economiei criminale sunt legate de traficul substanțelor narcotice, șantaj, fabricarea sau punerea în circulație a banilor falși sau a titlurilor de valoare false, traficul de armament, pornobusiness, escrocherii, însușirea prin diferite metode a mijloacelor bugetare etc.

Sub aspect criminologic, sectorul ilegal al economiei subterane este considerat *business criminal*. Din aceste considerente, în scopul contracarării acestui fenomen în limitele măsurilor represive cu caracter penal este necesară reliefaarea faptelor prejudiciabile concrete ce urmează a fi criminalizate și incluse în Codul penal. În aceasta constă esența abordării juridice, exprimată în constatarea activităților criminale specifice economiei subterane. Și dimpotrivă, abordarea economică nu necesită o structurare exactă a fenomenelor subterane, fiindcă sarcinile primordiale privind studierea economiei subterane din acest unghi de vedere sunt altele, constând, în principal, în relevarea determinantelor social-economice, precum și în cercetarea și aprecierea volumului acestui fenomen.

Pentru structurarea sectorului criminal al economiei subterane urmează de evidențiat tipurile concrete de activități tenebre, în rezultatul cărora subiecții ce le realizează obțin venituri ilegale. Și deoarece aceste tipuri de activități constituie în esență fapte infracționale, ar fi destul de eficientă descrierea structurii sectorului criminal al economiei subterane prin intermediul abordărilor criminologice, limitele cărora vor fi caracterizate prin prisma diferitor infracțiuni prevăzute de partea specială a Codului penal. Totodată, aceste infracțiuni pot fi considerate și ca sursă de obținere a veniturilor ilegale.

Astfel, autorul rus N.Bolva [1, p.12] propune următoarea clasificare a infracțiunilor ce formează economia subterană ilegală:

- sustragerile;
- escrocheria;
- fabricarea banilor falși;

- infracțiuni săvârșite de persoane cu funcție de răspundere;
- înșelarea clienților;
- practicarea ilegală a activității de întreprinzător;
- contrabanda;
- infracțiuni legate de privatizare;
- alte infracțiuni cu caracter economic.

În opinia noastră, clasificarea propusă de vestitul criminolog rus A.Dolgova [2, p. 236-238] redă într-o măsură mai completă structura sectorului criminal al economiei subterane.

Prin urmare, sectorului criminal al economiei subterane urmează de atribuit toate acele fapte infracționale care aduc venituri unice sau sistematice infractorilor (subiecților activității economice ilegale). Deci, la baza structurării acestui fenomen sunt puse motivele cupidante și profesionalismul persoanelor infractorice.

Important e și faptul că în calitate de temei pentru divizarea anumitor tipuri de infracțiuni și atribuirea lor la economia subterană este formarea veniturilor criminale în rezultatul comiterii acestor infracțiuni, care urmează a fi legalizate ulterior.

Așadar, tipurile de infracțiuni care formează sectorul ilegal al economiei subterane, reieșind din clasificarea criminologică, poate fi constituit din următoarele grupe:

1. *Infracțiunile contra persoanei*. Către acestea se referă infracțiunile averse care se comit, de regulă, în rezultatul acțiunilor planificate anticipat pe calea înlăturării concurenților nedoriți, care împiedică atingerea scopurilor scontate – obținerea veniturilor suplimentare; tot la această categorie se referă infracțiunile, al căror „obiect” este însăși persoana fizică sau organele ori țesuturile acestora (omorul din interes material; omorul la comandă; vătămarea intenționată gravă sau medie a integrității corporale sau a sănătății din interes material; cu scopul de a preleva și/sau utiliza ori comercializa organele sau țesuturile victimei; la comandă; constrângerea persoanei la prelevarea organelor sau țesuturilor pentru transplantare; traficul de ființe umane; traficul de copii; munca forțată etc.).

2. *Grupul de infracțiuni numite condiționat „Sustrageri”*, care include în sine acele fapte infracționale comise cu scop de profit și care constau în luarea și transformarea gratuită a averii străine în folosul vinovatului sau a altor persoane, cauzând astfel pagube materiale proprietarului sau altui posesor ori deținător al bunurilor sustrate. La această categorie de infracțiuni se referă furtul, jaful, tâlhăria, șantajul, escrocheria, delapidarea averii străine, pungășia, însușirea în proporții mari și deosebit de mari etc.

3. *Infracțiunile ce caracterizează piața criminală*. Acesta constituie grupul principal de fapte infracționale care formează sectorul criminal al economiei subterane, deoarece include în sine diverse tipuri de activități economice ilicite

realizate sistematic, care, în cele din urmă, formează businessul criminal. În esență, este vorba despre o parte semnificativă de infracțiuni economice prevăzute de partea specială a Codului penal, unele infracțiuni contra sănătății publice și conviețuirii sociale (practicarea ilegală a medicinei sau a activității farmaceutice; producerea, transportarea, păstrarea sau comercializarea produselor (mărfurilor) periculoase pentru viața sau sănătatea consumatorilor; circulația ilegală a substanțelor narcotice, psihotrope sau a precursorilor; organizarea ori întreținerea speluncilor pentru consumul substanțelor narcotice sau psihotrope; proxenetismul etc.), precum și o parte din infracțiunile ecologice (distrugerea sau deteriorarea masivelor forestiere; vânatul ilegal; îndeletnicirea ilegală cu pescuitul, vânatul sau cu alte exploatarea ale apelor etc.). Din acest grup de infracțiuni fac parte și alte fapte infractorice prevăzute în diferite capitole din partea specială a Codului penal, care au ca scop final obținerea unor venituri ilicite și legalizarea acestora.

4. *Infracțiunile din sfera funcționării mediului criminal* (acest grup de infracțiuni, de regulă, nu formează obiectul legalizării veniturilor criminale, însă este strâns legată de grupul precedent de infracțiuni). La ele se referă: atragerea minorilor la activitate criminală sau determinarea lor la săvârșirea unor fapte imorale; luarea de ostatici; banditismul; crearea sau conducerea unei organizații criminale etc.

5. *Infracțiunile corupționale*. Infracțiunile incluse în acest grup ocupă un loc important în formarea veniturilor criminale. Prin urmare, sectorul criminal al economiei subterane are o corelație foarte strânsă cu fenomenul corupției. În acest grup urmează de inclus așa infracțiuni ca coruperea pasivă; coruperea activă; traficul de influență; abuzul de putere sau abuzul de serviciu; excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu; falsul în acte publice; luarea de mită; darea de mită etc.

6. *Infracțiunile orientate spre privarea statului și societății de profiturile obținute de subiecți în rezultatul activităților economice*. La grupul respectiv de infracțiuni se referă: practicarea ilegală a activității de întreprinzător; pseudoactivitatea de întreprinzător; dobândirea creditului prin înșelăciune; evaziunea fiscală a întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor; abuzurile la emiterea titlurilor de valoare; contrabanda; insolvabilitatea intenționată; insolvabilitatea fictivă; înșelarea clienților etc.

Clasificarea respectivă nu este exhaustivă, deoarece, din punct de vedere teoretic, și alte tipuri de infracțiuni pot constitui surse ale veniturilor criminale (spre exemplu, pirateria; spionajul etc.).

Totodată, în această clasificare nu a fost inclusă infracțiunea de spălare a banilor, fiindcă ea prevede în particular răspundere penală pentru legalizarea veniturilor criminale, sau, cu alte cuvinte, a veniturilor dobândite în rezultatul comiterii infracțiunii nominalizate. Deci, reieșind din previziunile legiuitorului, această componentă de infracțiune este repartizată într-o grupă separată, formând astfel o punte de legătură dintre sectorul legal și cel criminal al economiei.

Așadar, ansamblul infracțiunilor, în rezultatul săvârșirii cărora subiecții sectorului economiei subterane dobândesc venituri criminale este destul de considerabil.

De aceea, nu este clar din ce considerente unii economiști, studiind problema sectorului ilegal al economiei subterane, ignorează anumite modalități ale businessului criminal. De exemplu, I.Eliseeva și alți autori [3, p.9-18], studiind problema economiei subterane, reduc ansamblul activităților economice ilegale la șase categorii de fapte infracționale:

- contrabanda – **38,5%**;
- fabricarea și răspândirea substanțelor narcotice – **20,8%**;
- prostituția – **14,7%**;
- producerea și realizarea băuturilor alcoolice de producție casnică – **11,3%**;
- fabricarea și realizarea ilegală a armamentului – **7,8%**;
- practicarea ilegală a jocurilor de noroc – **6,9%**.

**Total – 100,0%.**

În cazul dat structura sectorului criminal al economiei subterane este exhaustivă, deoarece însăși autorii s-au limitat doar la șase tipuri de activități economice cu caracter criminal, nelăsând alte posibilități de completare a acestora specialiștilor în domeniu.

Deci, în opinia noastră, sectorul ilegal al economiei subterane este mult mai voluminos, fapt care reiese din clasificarea infracțiunilor expusă în textul lucrării.

#### Referințe:

1. БОЛВА Н.В., *Влияние теневой экономики на экономическую безопасность*, Автореф. дисс. ... канд. экон. наук, Новосибирск, 1998, стр. 12.
2. ДОЛГОВА А.И., АСТАНИН В.В., ЕВЛАНОВА О.А. и др., *Региональные различия преступности и их причины // Власть: криминологические и правовые проблемы*. Российская криминологическая ассоциация, М., 2002, стр. 236-238.
3. ЕЛИСЕЕВА И.И. и др., *Изучение теневой экономики / Экономика Северо-запада: проблемы и перспективы развития*, 2001, №1(7), стр. 9-18.

**Dr. Veaceslav GRATI,**

șef catedră „Drept polițienesc”, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

## **DEFINIREA ȘI TRĂSĂTURILE RAPORTULUI JURIDIC DE DREPT POLIȚIENESC**

*Trough the settlement of social relations from the field of police institutions activities are formed judicial reports of police law that sets up the object of the police. This reports form a special group with different characteristics. Taking into consideration the characteristics of the judicial relations, in general, the author defines and emphasizes the specific judicial relations, making in this way the difference of the social relations.*

În termeni generali, raportul juridic este definit ca fiind un raport social, reglementat de o normă juridică sau reglementând relațiile sociale, dreptul le atribuie o formă juridică, adică ele devin relații juridice [1, p. 437; 2, p. 179]. Orice raport juridic se stabilește între subiectele de drept (cel puțin două), are un anumit conținut ce reprezintă latura propriu-zisă dintre subiecte și care constă în drepturile și obligațiile acestora, are un obiect care este acea acțiune sau acea conduită asupra căreia sunt îndreptate drepturile subiective și obligațiile participanților la raportul juridic [3, p. 83].

Plecând de la aceste premise teoretice, definim raportul juridic de drept polițienesc, care este relația socială de apărare împotriva fenomenului contravențional, infracțional și natural, reglementat prin normele de drept polițienesc, relație ce ia naștere în sfera activității instituțiilor polițienești, vizând acțiunea de prevenire și de combatere a acestor fenomene social-juridice și naturale.

Așadar, în norma de drept polițienesc este încarcerat modelul relației polițienești. Cum numai norma intervine în acțiune, efectele ei juridice sunt orientate în două direcții de bază: unui subiect îi sunt atribuite obligații, altui – îi sunt oferite drepturi. Acest model se transformă într-o relație polițienească individuală.

În cadrul relației juridice de drept polițienesc, regulile și principiile dreptului polițienesc devin real simțitoare în conduita cetățenilor, activitatea organizațiilor de stat și obștești, organelor de stat și personalul acestora. Relațiile juridice polițienești reprezintă o varietate a raporturilor juridice de drept administrativ, reprezentând unele trăsături specifice. Însă, dat fiind că aceste relații juridice au trăsături generale caracteristice tuturor celorlalte relații juridice, succint vom vorbi despre ele.

1. Relația juridică polițienească este acea relație ce apare în urma influenței normelor de drept polițienesc asupra conduitei oamenilor. Obligând un subiect și împuternicind altul, normele juridice de drept polițienesc stabilesc între acestea raportul. În acest sens, savantul S. F. Kecekean menționa: „Raportul juridic este norma juridică în acțiune ori în procesul realizării ei” [4, p. 19], raționament aplicabil și față de relația polițienească. Într-adevăr, prin relațiile juridice polițienești se realizează normele juridice de drept polițienesc, se traduc în conduita indivizilor. Astfel, raportul juridic între inspectorul poliției rutiere și conducătorul mijlocului de transport, situație aparentă – frecventă pe străzile orașului nostru, este posibil numai datorită faptului că el este prevăzut în normele polițienești, înserate în Regulamentul cu privire

la circulația rutieră. În dreptul polițienesc, ca și în alte subramuri ale dreptului administrativ (ca și în drept la general), acționează principiul: este norma de drept polițienesc – ia naștere și relația juridică polițienească, nu este astfel de normă – nu apare relația respectivă. Spre deosebire de alte norme de drept administrativ, normele polițienești, după cum s-a menționat mai sus, posedă un caracter mai detaliat și explicit, dat fiind că realizarea lor atinge drepturile și libertățile cetățenilor. De aceea, și relației polițienești îi este specific caracterul explicit multilateral al conduitei participanților acestor relații.

2. Relația polițienească este un raport (relație) reciproc (bilateral). Astfel, dacă norma de drept polițienesc oferă unui subiect al raportului juridic un anumit drept subiectiv, atunci altui subiect îi impune o anumită obligație juridică. Această obligație corespunde dreptului subiectiv al altui subiect și invers, oricărui drept subiectiv îi corespunde obligația altui subiect. Spre exemplu, dreptului inspectorului de sector al poliției, privind controlul cetățenilor și al persoanelor oficiale a actelor de identitate și a altor documente oficiale, necesare pentru a stabili dacă ei respectă normele juridice, îi revine (corespunde) obligația celor din urmă să prezinte actele și informația necesară. În dreptul polițienesc, precum și în oarecare altul, avem, pe de o parte, titulari de drepturi juridice subiective, pe de altă parte, titulari de obligații juridice. Și drepturile, și obligațiile acestea formează o coeziune în relația polițienească. Anume, în virtutea coeziunii împuternicirilor statale și obligațiilor corespunzătoare lor, cu care sunt înzestrate părțile (persoanele), ele sunt legate între ele și reprezintă subiecte ale raportului de drept polițienesc.

3. Apariția raportului între persoane, în baza normelor juridice de drept polițienesc, este garantată de puterea coercitivă a statului. Spre exemplu, p. 14 litera a) Titlul II din Regulamentul circulației rutiere al Republicii Moldova interzice conducătorului conducerea vehiculului dacă a consumat băuturi alcoolice, droguri sau alte substanțe contraindicate conducerii... Dacă conducătorul mijlocului de transport respectă această interdicție, atunci între el și inspectorul poliției rutiere, care supraveghează circulația rutieră, se stabilesc relații juridice normate (obișnuite). Însă dacă conducătorul încalcă această interdicție, atunci inspectorul poliției rutiere, înfăptuind controlul respectării regulilor de circulație rutieră, înlătură conducătorul de la conducerea vehiculului și îl supune examinării stării de ebrietate, adică aplică față de această persoană măsuri de

constrângere administrativă directe. Cu alte cuvinte, normele de drept polițienesc, influențând conduita conducătorilor mijloacelor de transport, sunt menite să atribuie relațiilor normate claritate, certitudine și obligativitate, în corespundere cu interesele societății. Aceste relații sunt asigurate (garantate) de forța coercitivă a statului contra atentatelor ilegale vizând modificarea lor.

4. Raportul polițienesc reprezintă relația între părți (persoane) în baza normelor de drept, relație care, într-o măsură sau alta, are un caracter individualizat. Această individualizare se prezintă diferit. În unele cazuri există individualizări bilaterale, când subiectele relației sunt determinate nominal, adică se identifică conform numelui de familie sau conform denumirii organizației. Spre exemplu, relația juridică între cetățean, care achiziționează o armă de foc, și organul afacerilor interne, care examinează cererea cetățeanului și primește decizia (hotărârea) privind eliberarea autorizației de procurare a armei.

În alte cazuri individualizarea se înfăptuiește conform denumirii rolurilor sociale. Acestea sunt relațiile de genul „funcționar al poliției rutiere – conducătorii mijloacelor de transport”, „polițist – cetățeni” etc.

5. Relația polițienească este o relație juridică publică. Caracterul public al acestor relații este determinat de o serie de factori. În primul rând, subiectele activității polițienești (organele afacerilor interne, securității de stat, vamale etc.) exercită funcții, corelate, mai întâi de toate, cu interesele generale ale societății și statului. Activitatea lor este orientată spre menținerea ordinii publice, asigurarea securității statului, siguranței și salubrității publice, protecția drepturilor și libertăților constituționale ale cetățenilor. În al doilea rând, caracterul public al relațiilor juridice de drept polițienesc se manifestă în cadrul relațiilor ce se cristalizează între cetățeni. În cadrul acestor relații orice cetățean este obligat să respecte drepturile și interesele tuturor celorlalți cetățeni. Totodată, „toți ceilalți” se opun lui ca un tot întreg, ca parte a societății [5, p. 93].

Relațiilor polițienești, ca și relațiilor juridice de drept administrativ, în general, le sunt caracteristice diversitatea de subiecte. Particularitate condiționată de faptul că relațiile sociale, apărute în sfera statală de menținere a ordinii publice, de asigurare a securității și a salubrității publice, formează o astfel de rețea, care cuprinde practic întreaga realitate socială. Subiecte ale acestor relații juridice pot fi instituțiile polițienești (MAI, organele securității statului, vamale, fiscale, sanitaro-veterinare etc.), cetățenii, organizațiile obștești, întreprinderile și instituțiile, indiferent de forma lor de proprietate. În general, sistemul subiectelor de drept polițienesc este mult mai complex decât oricare alt sistem de subiecte, ce aparține altor subramuri ale dreptului administrativ.

Raportul polițienesc posedă un obiect propriu și anume relațiile sociale din sfera activității instituțiilor polițienești. Cu alte cuvinte, prin obiect al relației polițienești trebuie de înțeles finalitatea asupra căruia este îndreptată relația juridică, iar această relație este orientată spre anumite „bunuri”, la care urmează de raportat ordinea publică, siguranța publică și personală, salubritatea publică, drepturile și libertățile cetățenilor etc. Obiect al relației polițienești constituie nu conduita, ci ceva în legătură cu ce această conduită se întemeiază. Astfel, spre exemplu, relația polițienească ce se formează între cetățean și organul de poliție, poate fi îndreptată asupra conduitei acestor părți în legătură cu primirea permisului de conducere. Obiectul

relației polițienești este de importanță în teoria dreptului polițienesc, dat fiind că „numai el îndreptățește existența relației juridice” [6, p. 588; 7, p. 85-90].

Atare sunt trăsăturile relațiilor juridice de drept polițienesc, ce se apropie de alte relații de drept administrativ și, în general, de relațiile juridice. Cu toate acestea, raporturile juridice polițienești, formând o categorie aparte, prezintă unele trăsături caracteristice, ce le dau o anumită nuanță specifică.

**Particularitățile relațiilor juridice de drept polițienesc.** Dacă relațiile juridice administrativ-statale reprezintă relații privind dirijarea oamenilor în sfera economică, culturală, învățământului, ocrotirii sănătății, asigurării sociale și sunt orientate spre cimentarea și dezvoltarea fenomenelor pozitive în societate, atunci relațiile polițienești reprezintă aspectul invers al acestor relații.

Una din trăsăturile specifice relațiilor juridice de drept polițienesc constă în faptul că ele reprezintă prin sine relațiile din sfera ocrotirii ordinii de drept și sunt îndreptate spre dezrădăcinarea delictelor, eliminarea amenințărilor din securitatea publică, asigurarea ordinii de drept și legalității, protecția drepturilor și libertăților cetățenilor de atentatele ilegale. Altfel vorbind, relațiile polițienești sunt îndreptate spre ocrotirea unor astfel de obiective (valori) sociale fără de care societatea și statul nu pot funcționa normal. În același timp, în sistemul relațiilor juridice polițienești de importanță sunt relațiile ce se formează în baza normelor prohibitive (de interdicție), norme cu caracter protector evidențiat. Interdicția coexistă în permanență cu ocrotirea relațiilor sociale. Amenințarea, încadrată în sancțiunea normei prohibitive, atribuie o deosebită putere și importanță interdicției, totodată, în comun cu ea participă la crearea relațiilor protectoare respective.

În general, relațiile protectoare exercită un efort funcțional sub două aspecte. În cadrul acestor relații juridice acționează subiecte deosebite – organe de drept (instanțele, procuratura, poliția), care stau la straja legii, ocrotind societatea și cetățenii de atentatele socialmente periculoase și ilegale, comise de potențialii delicvenți. Cu toate acestea, în cadrul acestor relații juridice, se asigură conduita prescrisă (legală) a cetățenilor și a organizațiilor.

O altă particularitate caracteristică relațiilor polițienești constă în faptul că ele se nasc în sfera activității polițienești. Subiect al acestor relații nu poate fi un oricare organ de drept (instanța, procuratura), ci organul de poliție care exercită activități specifice numai lui și anume: supravegherea și constrângerea administrativă. Importante sunt activitățile legate de aplicarea constrângerii administrative directe (măsuri de protecție sau stopare), cu privire la cetățeni și organizații, în limitele relațiilor polițienești. Acest gen de constrângere administrativă este exercitat de către poliție prin forțele proprii, fără a se adresa altor autorități administrative, așa cum fac instanțele judecătorești și organele procuraturii, totodată, constrângerea este exercitată nemijlocit și instantaneu. Spre exemplu, poliția, în cazul desfășurării unor întruniri legale, poate limita (interzice) cu forțele proprii circulația mijloacelor de transport pe anumite străzi. Constrângerea administrativă directă (controlul personal și al lucrurilor, reținerea administrativă, aducerea la poliție, controlul documentelor, înlăturarea de la conducerea mijlocului de transport și examinarea stării de ebrietate etc.)

este denumită, de către savanții specialiști în domeniul dreptului administrativ, „constrângerea administrativă” [8, p. 114-117; 9, p. 285-310; 5, p. 93], ce se aplică exclusiv de către organele polițienești: MAI, organele securității, vamale, fiscale, sanitaro-veterinare și altele. Având în vedere acest aspect al relațiilor polițienești, autorii manualului „Dreptul administrativ ungurec” menționau: „Dreptul întărește după poliție constrângerea administrativă specifică” [5, p. 95].

Aplicarea constrângerii administrative presupune, de asemenea, uzitarea de către poliție a forței fizice, a mijloacelor speciale și a armei de foc, în cazurile și condițiile prevăzute de Legea RM cu privire la poliție și alte acte legislative. De aceea, în cadrul relațiilor polițienești, organele polițienești aplică mijloacele speciale și arma de foc în cazul opunerii de rezistență a infractorului ori, mai mult ca atât, în cazul unei riposte înarmate.

Trăsăturilor specifice relațiilor juridice de drept polițienesc se referă, de asemenea, exercitarea în cadrul acestor relații a jurisdicției administrative (polițienești), adică aplicarea sancțiunilor administrative contraveniențelor: avertismentul, amenda, privarea de dreptul special.

Tradițional, soluționarea conflictelor juridice de acest gen este legată de activitatea judiciară (judecătorească). Aceasta, în primul rând, se referă la răspunderea pentru încălcarea interdicțiilor juridico-penale. Între timp, interdicțiile administrativ-juridice sunt interdicțiile, aproape, după conținut și formă, juridico-penale, însă care istoricește s-au defalcat de la ele. În literatura de specialitate întâlnim poziția potrivit căreia, examinarea (soluționarea) cazurilor cu privire la încălcarea interdicțiilor administrativ-juridice, trebuie să fie exercitată de către instanțele judecătorești, ca fiind cel mai perfect organ jurisdicțional. De aceea, în viziunea autorilor acestei poziții, anume în cadrul relațiilor administrative (polițienești) are loc „uzurparea pedepsei din partea dreptului administrativ”, „samovolnicie permisă” [10, p. 17, 33]. Însă dreptul de pedeapsă se îndreptățește (justifică) prin faptul că contravențiile administrative determină (cer), de regulă, reacția protectoare instantanee și pedepsirea delicventului imediat, la fața locului. Cu o astfel de sarcină se pot isprăvi organele polițienești, ca fiind cele mai operative în sistemul organelor executive ale puterii de stat. Prin urmare, în cadrul relațiilor polițienești, o parte este organul polițienesc cu competențe de sine stătătoare să atragă la răspundere administrativă, altă parte în persoana delicventului este obligată să răspundă pentru delictul comis [11, p. 79-80; 12, p. 17]. Acesta prezintă un mijloc deosebit de ocrotire a ordinii de drept, manifestat prin aplicarea pedepsei în dimensiunile relațiilor polițienești administrativ-delictuale.

În general, în cadrul relațiilor polițienești se realizează aplicarea tuturor metodelor specifice activității polițienești: supravegherea administrativă, constrângerea administrativă, culegerea informațiilor polițienești, autorizarea etc. În consecință, relațiile polițienești se divizează în: relații polițienești de supraveghere, administrativ-punitive (constrângere), administrativ-delictuale, investigativ-operative, de autorizare și altele.

Relațiile polițienești, fiind o varietate a relațiilor administrative, apar prin exprimarea imperativă a voinței statului, adică se nasc, în mod obligatoriu, independent de voința destinatarilor legislației polițienești și deci nu pot forma obiectul unor cedări sau tranzacții. Aceasta este încă

o trăsătură specifică relațiilor polițienești. În cadrul relațiilor autoritare (de putere), faptul predominării împuternicirilor statale a unei părți în raport cu alta este permanentă, fapt rezultat din esența relațiilor autoritare de subordonare (de serviciu). Vorbind despre relațiile polițienești de bază, „organ de poliție - cetățean”, „organ de poliție – organizație, instituție etc.”, putem spune că ele reprezintă prioritar niște relații normale și protectoare. În cadrul acestor relații lipsește subordonarea unei părți față de alta; acestea nu constituie relații autoritare, aici lipsește subordonarea, cu toate că caracterul autoritar este de față. Relațiile autoritare se formează aici, în momentul nașterii unei relații protectoare concrete, adică în momentul săvârșirii faptei antisociale (ilegale), abaterii de la ordinea de drept, apariției pericolului pentru siguranța publică. Altfel vorbind, se nasc relații polițienești specifice – autoritate, exprimate în uzitarea unilaterală de către organele de poliție a măsurilor de constrângere administrativă. Această constrângere autoritară cu caracter extern, spre deosebire de cea internă de organizare, este caracteristică relațiilor statale de administrare, aplicate persoanelor care nu se află în subordonare de serviciu organelor de poliție. Astfel, pentru relațiile autoritare, particularitatea ce constă în subordonarea unei părți față de alta este atributivă. Pe când, în cadrul relațiilor juridice de drept polițienesc, acest atribut are putere atunci când apare ansamblul evenimentelor juridice deosebite: contravenția, infracțiunea, abaterea de la ordinea de drept, situația potențial periculoasă pentru siguranța publică etc.

Relațiilor juridice de drept polițienesc le este caracteristică încă o particularitate: ele pot apărea între cetățeni după exemplul relațiilor juridice familiale și civile. Însă, această particularitate necesită o analiză mai amănunțită.

#### Referințe:

1. Матузов Н. И., Малько В. В., Теория государства и права, Москва, Юрист, 1999.
2. Лазарев В. В., Общая теория государства и права, Москва, Юрист, 1996.
3. Lupu Gheorghe, Drept, Partea I, Introducere on studiul dreptului, Iacși, 1985.
4. Кечекьян С. Ф., Правоотношения в социалистическом обществе, Москва, 1958.
5. Бельский К. С., Полицейское право, Москва, 2004.
6. Шершеневич Г. Ф., Общая теория права, Выпуск 3.
7. Петров Г. И., Советское административно-правовые отношения, Ленинград, 1972.
8. Orlov Maria, Drept administrativ, Chișinău, 2001.
9. Козлов Ю. М., Овсянко Д. М., Попов Л. Л., Административное право, Москва, Юрист, 2002.
10. Кулишер А. М., Господство право и административное принуждение, Юрид. записки. 1911, № 7.
11. Furdul Sergiu, Dreptul contravențional, Cartier juridic, București, 2005.
12. Шергин А. П., Административная юрисдикция, Москва, 1986.

**Dr. Iurie ODAGIU,**

Șef catedră „Procedură penală și criminalistică”,  
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

## UNELE ASPECTE JURIDICO-PENALE ALE CONTRABANDEI CU OBIECTE CE CONSTITUIE VALORI CULTURALE

*Objects compiling the cultural value for state and folk became very expensive goods on the world market. In that sense the criminal law foresees the penalty for persons which take out or try to take out from the country the goods compiled the cultural value and could be foreseen at the objects list of UNO Convention for Education, Science and Culture from 14<sup>th</sup> November 1970. In this article are analyzed some juridical-criminal aspects of smuggling objects with the cultural value.*

În condițiile noi create de educație și dezvoltare spirituală a societății în R. Moldova, a devenit actuală problema păstrării moștenirii culturale și spirituale a poporului. Monumentele de cultură sunt acele valori care păstrează prin sine nu numai trecutul, dar posedă și o valoare materială deosebită în timpul de față. Interesul față de asemenea monumente ale culturii crește din zi în zi pentru un cerc tot mai larg de persoane, nu din cauza valorii culturale ale acestor obiecte, dar din cauza valorii lor materiale, care la fel crește pe zi ce trece. Acestea nu pot fi devalorizate și reprezintă o direcție importantă de investiții financiare. Secolul XX s-a marcat și prin creșterea vertiginoasă a peții valorilor culturale și obiectelor istorice, aceasta fiind cuprinsă și ea de o latură a criminalității. Dorința de îmbogățire, dorința de a dispune de obiecte ce constituie valori culturale a generat apariția unui nou gen de criminalitate – criminalitatea în sfera traficului de valori culturale și obiecte de valoare deosebită. Instabilitatea economică și socială a R. Moldova și altor state postsovietice a favorizat crearea condițiilor ideale pentru traficul cu obiecte ce constituie valori culturale (cumpărarea, vânzarea, deținerea ilegală). La fel s-au creat condiții favorabile pentru trecerea ilegală peste frontieră a diferitor obiecte ce constituie valori culturale, datorită diferenței în legislațiile diferitor țări tinere și neorganizarea internă la nivelul necesar a activității organelor de ocrotire a normelor de drept în vederea contracarării și preîntâmpinării acestor fapte.

Totodată am putea să menționăm că și cadrul legal în domeniul reglementării relațiilor ce țin de regimul valorilor culturale, după cum s-a menționat anterior, nu este perfect (relațiile de piață în domeniul valorilor culturale, posibilitatea expertizării unor obiecte pentru stabilirea valorii lor istorice și materiale adevărate, stabilirea genurilor de încălcări ale legislației în domeniul regimului valorilor culturale).

Problema contrabandei cu obiecte ce constituie valori culturale (icoane, obiecte vechi de istorie sau artă, anticărie etc.) a existat și în fosta URSS, fenomen care s-a păstrat și s-a răspândit și mai mult în timpul de față în toate fostele republici ale acesteia.

Majoritatea obiectelor istorice și de valoare culturală sunt exportate ilegal din R. Moldova în țările Uniunii Europene, în unele cazuri în Japonia și S.U.A. Evident că cauza care a generat răspândirea la scară largă a acestor genuri de infracțiuni o constituie posibilitatea obținerii unui profit mare (criminalitatea în domeniul valorilor culturale se plasează pe primele locuri la nivel mondial după veniturile aduse). Astăzi în R. Moldova observăm nu numai creșterea

cantitativă a infracțiunilor din domeniul valorilor culturale, dar și dezvoltarea calitativă a unei afaceri ilegale, bine organizate și integrarea acesteia în bussinesul ilegal internațional al valorilor culturale. Prețurile la obiectele de valoare culturală au crescut considerabil în ultimii ani. Datorită acestui fapt în teritoriul multor state europene au apărut grupări criminale specializate asupra traficului de valori culturale. Germania, Austria, Italia și Franța numără peste 40 de organizații criminale specializate în contrabanda obiectelor de valori culturale, iar în Anglia, Franța, Israel sau deschis magazine care comercializează obiecte de valoare culturală provenite din fosta U.R.S.S. [1]. Dinamica creșterii contrabandei cu valori culturale revine anilor 1991-1995, și ultimilor ani după 2000. În acest context ținem să menționăm că acest gen de infracțiune nu este nou, istoria indicând la fapte de profanare și jefuire a mormintelor vechi datate încă la 1142-1123 î.C.

Atentatele la valorile culturale sunt caracterizate de un grad sporit de pericol social, complexitate în preîntâmpinare și descoperire, specificul personalității infractorului. Prin săvârșirea acestor fapte se observă dorința infractorului de a intra în posesia atât a unor obiecte unice de preț, cât și a unor obiecte cu caracter mai secundar, dar care prezintă valoare culturală. În majoritatea situațiilor intrarea în posesia unor asemenea obiecte este urmată de exportarea ilegală a acestora peste hotarele țării de origine. Acest export este efectuat, de regulă, prin contrabandă bine organizată de grupări criminale internaționale [2, p.12-15].

Potrivit legislației R. Moldova, contrabanda cu valori culturale se pedepsește în conformitate cu alin.4 art.248 C.pen. Această faptă constă în trecerea peste frontiera vamală a Republicii Moldova a valorilor culturale, eludându-se controlul vamal ori tăinuindu-le de el prin ascundere în locuri special pregătite sau adaptate în acest scop, precum și nereturnarea pe teritoriul vamal al Republicii Moldova a valorilor culturale scoase din țară, în cazul în care întoarcerea lor este obligatorie.

Obiectul juridic special al contrabandei îl constituie relațiile sociale privitoare la securitatea vamală a R. Moldova [3, p.469]. Referitor la obiectul juridic al contrabandei cu valori culturale, în literatura de specialitate nu s-a ajuns la un numitor comun în vederea definirii acestuia [4, p.12]. Obiectul generic al contrabandei cu valori culturale, fiind examinat în comparație cu varianta-tip a contrabandei (alin.1 art.248 C.pen.) este constituit din două categorii de valori. O categorie de valori sunt constituite din relațiile sociale ocrotite de lege ce țin de buna desfășurare a activităților



economice, iar cealaltă categorie de valori ține de “securitatea spirituală (culturală)” a poporului și statului. Infrafracțiuni, obiectul material al cărora îl constituie valorile culturale sunt întâlnite în diferite capitole ale Codului penal, însă importanța socială a valorilor culturale, perceperea imaterială a acestora, impune să recunoaștem aceste valori ca relații sociale de o importanță mai deosebită. Aceste relații sunt din categoria bunei dezvoltării spirituale a poporului din R. Moldova, iar lezarea lor constituie un atentat la “securitatea culturală” a oamenilor. În acest sens, examinarea obiectului contrabandei de la alin.4 art.248 C.pen., ne permite să concluzionăm că valorile culturale avute în vedere de legiuitor pot fi privite nu numai ca obiecte ce fac parte din lumea materială, dar și ca obiecte ce pot fi percepute și ca valori ideale. Și, în acest sens, obiectul generic al contrabandei cu valori culturale, pe lângă relațiile economice, este constituit și dintr-o categorie de relații ce țin de valorile spirituale ale poporului [5, p.8]. Lezarea acestor valori constituie un atentat la securitatea națională a poporului.

Obiectul material în acest caz este constituit din obiectele indicate în lista din Convenția Organizației Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură din 14 noiembrie 1970 (art.133 C.pen), precum și în p. 5 al Hotărârii Plenului Curții de Justiție a R. Moldova din 10 iulie 1997: valori culturale se consideră valorile cu caracter religios sau laic pe care fiecare stat le consideră ca prezentând interes pentru arheologie, perioada preistorică, istorie, literatură, artă și știință și care sînt raportate la categoriile enumerate mai jos:

- a) colecții rare și mostre ale florei și faunei, mineralogiei, anatomiei și obiecte care prezintă interes pentru paleontologie;
- b) valori ce se referă la istorie, inclusiv la istoria științei și tehnicii, istoria războaielor și societăților, cît și cele referitoare la viața personalităților naționale de vază, oamenilor de cultură, savanților și artiștilor și la evenimentele naționale remarcabile;
- c) comorile arheologice (inclusiv obișnuite și secrete) și descoperirile arheologice;
- d) părțile componente demontate ale monumentelor de artă și istorie și locurilor arheologice;
- e) obiectele cu o vechime de peste 100 de ani, cum ar fi inscripțiile, monedele și ștampilele imprimate;
- f) materialele etnologice;
- g) valorile de artă:
  - pânze, tablouri și desene complet lucrate de mână pe orice bază și din orice materiale (cu excepția desenelor și produselor industriale ornamentate cu mâna);
  - opere originale de artă sculpturală din orice materiale;
  - opere originale de gravură, stampă și litografie;
  - colecții originale de artă și ansambluri din orice materiale;
- h) incunabule și manuscrise rare, cărți, documente străvechi și publicații, care prezintă un interes deosebit (istoric, artistic, științific, literar etc.), separat sau în colecții;
- i) timbrele poștale, timbre de impozitare și analogice, separat sau în colecții;
- j) arhive, inclusiv arhive de fonograme, de cinema și de fotografii;
- k) mobilă cu o vechime de peste 100 de ani și instrumente muzicale străvechi.

Pentru contrabandă cu valori culturale nu interesează cantitatea și valoarea acestora, cu excepția situației când

aceasta atinge proporții deosebit de mari, fapt ce constituie o circumstanță agravantă (lit.d alin.5 art. 248 C.pen.) [6, p.332-333].

Sub aspectul laturii obiective contrabanda cu valori culturale poate fi realizată prin eludarea controlului vamal ori tănuirea de el prin ascundere în locuri special pregătite sau adaptate în acest scop, elemente realizate prin acțiune, și nereturnarea pe teritoriul vamal al Republicii Moldova a valorilor culturale scoase din țară, în cazul în care întoarcerea lor este obligatorie, element realizat prin inacțiune.

Eludarea controlului vamal, potrivit Hotărârii Plenului Curții de Justiție a R. Moldova din 10 iulie 1997, presupune intrarea sau ieșirea din țară prin alte locuri decât cele destinate pentru aceasta, sau în afara organelor de control vamal și nu are importanță dacă se recurge sau nu la diferite metode pentru mascarea mărfurilor (în cazul nostru, obiectelor ce constituie valori culturale). Tănuirea prin ascundere în locuri special adaptate în acest scop se consideră ascunderea obiectelor de valoare culturală în ascunzători special adaptate în acest sens cum ar fi: printre dispozitivele mijloacelor de transport, funduri duble la geamantane sau genți, locuri speciale în haine etc.

Nereturnarea pe teritoriul vamal al R. Moldova a valorilor culturale scoase din țară în cazul în care întoarcerea acestora este obligatorie poate fi consecință a scoaterii legale a acestora, efectuată la propunerea Ministerului Culturii și Turismului, cu avizul Parlamentului în cazul bunurilor imobile, sau Guvernului – în cazul bunurilor mobile.

Contrabanda valorilor culturale se consideră faptă consumată din momentul trecerii ilegale peste frontiera vamală a obiectelor de contrabandă. Făptuitorii care au încercat să treacă ilegal obiecte de contrabandă peste frontiera vamală, însă fără să izbutească, sunt pasibili de răspundere penală în conformitate cu art.27 și art. 248 C.pen.[6, p.333]. În cazul nereturnării pe teritoriul vamal al R. Moldova a valorilor culturale scoase din țară, în cazul în care întoarcerea lor este obligatorie, contrabanda valorilor culturale se consideră consumată din momentul expirării termenului de întoarcere a valorilor culturale, stabilit în documentele de însoțire [3, p.475] sau în avizele Parlamentului sau Guvernului.

Potrivit dispoziției art. 224 Cod vamal al R. Moldova [7] valorile culturale pot fi trecute ilegal peste frontiera vamală și prin folosirea frauduloasă de alte documente sau prin declararea neautencă a acestora în documentele vamale sau alte documente. O asemenea modalitate de realizare a faptei prevăzută în alin.4 art.248 legiuitorul nu a prevăzut, deși, ținând cont de prevederile legislației în vigoare un asemenea mecanism de săvârșire a contrabandei cu valori culturale ar putea exista [8].

Sub aspect subiectiv, făptuitorul săvârșește contrabanda numai cu intenție directă. Motivul și scopul infrafracțiunii nu au pondere la calificarea faptei. De obicei, motivele constau în interesul material.

Subiectul infrafracțiunii de contrabandă cu valori culturale este persoana fizică responsabilă, care la momentul săvârșirii faptei a atins vîrșata de 16 ani, precum și persoana juridică.

Contrabanda cu valori culturale poate fi săvârșită și în variante agravate: repetată, de două sau mai multe persoane, de o persoană cu funcție de răspundere cu folosirea situației de serviciu și în proporții deosebit de mari (alin.5 art.248 C.pen.).

Deși pentru existența infracțiunii de contrabandă cu valori culturale nu are importanță valoarea materială a obiectului, pot exista situații când valoarea materială a obiectelor materiale a contrabandei să fie apreciată la nivelul proporțiilor deosebit de mari (mai mult de 1500 unități convenționale). În această situație fapta va fi încadrată la lit.d alin. 5 art.248 C.pen.

**Referințe:**

1. Виноградов Н.А., Культурные ценности в цикле таможенного регулирования ( некоторые подходы к изучению). <http://www.vuz-chursin.ru/cicles/2002.html>
2. Овчиникова С.А., Методика расследования контрабанды культурных ценностей, Автореферат на соиск. уч. ст. к.ю.н., СПб., 2001.
3. Sergiu Brânză, Xenofon Ulianoschi, Vitalie Stati, Ion Turcanu, Vladimir Grosu, Drept penal. Partea specială, Vol.II, ed. Cartier, 2005.
4. Давлетшина О.В. Уголовно-правовая охрана культурных ценностей в Российской Федерации: Автореф. дисс. на соиск. ... к.ю.н. Ростов-н/Д, 2003.
5. Культурные ценности глазами таможенников: учебное пособие/ В.И. Дьяков, И.В. Дьяков, Н.А. Левданская и др.; Под общ. ред. д.и.н., профессора В.И. Дьякова. Владивосток: ВФ РТА, 2004. -202.; [http://sartraccs.sgap.ru/Pub/kovalenko\(5-05-06\).htm](http://sartraccs.sgap.ru/Pub/kovalenko(5-05-06).htm)
6. Alexandru Borodac, Manual de drept penal, Partea specială, Tipografia Centrală, Chișinău, 2004.
7. Codul vamal al Republicii Moldova Nr.1149-XIV din 20.07.2000 Monitorul Oficial al R.Moldova nr.160-162/1201 din 23.12.2000.
8. Spre exemplu, pentru scoaterea unui tablou (pictură) din R. Moldova este necesar un certificat eliberat de Ministerul Culturii și Turismului precum că obiectul dat nu constituie valoare culturală. În situația în care la ministerul Culturii și Turismului este prezentată o copie a obiectului dat și o fotografie a acestuia, certificatul indicat va fi obținut în decurs de ore sau minute. Ulterior acesta poate fi prezentat la vamă împreună cu tabloul (pictura originală).

**Prof. univ. interimar, Dr. Vasile FLOREA,**

catedra „Drept penal și criminologie”,

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI,

**Alexandru SPOIALĂ,**

magistru în drept, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

## PROCESUL DE PROGNOZARE A RECIDIVEI PERSOANELOR SUPUSE PROBAȚIUNII

*For those who have to deal with offenders, either direct or indirectly, conducting assessments is simply part of their regular work routine. Any intervention with an offender requires an assessment of how the characteristics of the offender and the situation are related to a relevant outcome. Within a correctional context, there are many outcomes of interest. A correctional officer, for example, may need to judge whether a depressed inmate is suicidal. Parole board members consider the likelihood of an inmate adjusting to life in the community. A therapist must assess an offender's progress in treatment. The list can go on, but these examples are sufficient to demonstrate that offender assessments are not only common activities but also that the results from these evaluations are important to correctional staff, offenders, and the community.*

*In this article, I summarize what we know about offender risk assessment and suggest to practitioners some guidelines for the selection and use of risk instruments. Given that the reduction of criminal behavior is one of the major goals of most correctional systems, my focus is on the assessment of risk for recidivism. The article is not intended to provide a critical review of the many psychological tests and offender classification instruments used in the field. Granted, we can use such a review, and many of the articles in this issue provide evaluations of some offender assessment instruments. The research literature is sufficiently robust to offer general suggestions about what should constitute good correctional assessment. Thus, this article is outlined as a set of guidelines along with a supporting rationale.*

Drept sarcină majoră a serviciilor de probațiune este protejarea comunității în care se execută pedeapsa de probațiune de faptele infracționale. Acest deziderat este realizat prin propunerea făcută instanței de judecată sub forma raportului prezentențial. În acest raport ofițerul de probațiune analizează riscul comiterii unei noi infracțiuni.

Prin riscul comiterii unei noi infracțiuni sau prin riscul de recidivare se înțelege probabilitatea comiterii unei noi infracțiuni de către una și aceeași persoană după aplicarea pedepsei (în cazul dat, a pedepsei de probațiune). Riscul de recidivare poate fi considerat drept rezultat al estimărilor carierei infracționale. La rîndul ei, cariera infracțională poate fi definită ca „o secvență longitudinală a infracțiunilor comise de către un infractor” [1, p.361].

Cercetările privind riscul de recidivare s-au dezvoltat o dată cu observarea posibilității unei corelări dintre factorii care țin de istoria infracțională și probabilitatea comiterii unei noi infracțiuni ulterior aplicării sancțiunii de probațiune.

Riscul de comitere a unei infracțiuni a căpătat o accepțiune mai largă decît o simplă instituție utilizată în cadrul justiției criminale, fiind descris ca o caracteristică a modernității [2, p. 132]. Umanitatea, prin activitatea sa, creează efecte negative enorme și, deseori, nedorite asupra societății și mediului ambiant, condiționînd astfel dominarea sentimentului de frică și neliniștiri publice. În asemenea împrejurări sporește importanța și necesitatea în administrarea riscului de daune, care emană de la astfel de condiții. Importanța riscului se manifestă și prin faptul că ascensiunea strategiei de administrare a riscului are efect nemijlocit nu numai în cadrul probațiunii, dar și în cadrul încarcerării „persoanelor periculoase” în scop de prevenire [3, p. 89].

În acest context se menționează că procedurile de estimare a riscului, în special cele bazate pe metode științifice și probabilitate sporită, sînt esențiale pentru activitatea serviciilor de probațiune, avînd o fundamentare teoretico-

aplicativă. Totuși caracterul esențial nu se datorează faptului că instrumentele de estimare asigură o predicție eficientă a comportamentului infracțional, nici faptului că permite reorientarea efectivă a resurselor în scopul prevenirii comiterii infracțiunilor, dar se datorează faptului că procedurile de estimare a riscului permit serviciului de probațiune să-și fundamenteze poziția centrală în domeniul prevenirii infracțiunilor [4, p.377].

O dată cu dezvoltarea și perfecționarea sistemului de probațiune se dezvoltă și se perfecționează și metodele de estimare a riscului de recidivă. Astfel, putem distinge trei trepte, trei generații de dezvoltare a instrumentelor de stabilire a riscului de recidivare.

Prima generație de instrumente de estimare a riscului de recidivă este reprezentată de analize subiective și nestructurate. Acest tip de analize depinde foarte mult de persoana care realizează evaluarea. Consilieri de probațiune diferiți apreciau în mod diferit probabilitatea ca un infractor să recidiveze. În această etapă se află sistemul penal român: nu se vorbește explicit despre riscul de recidivă și sînt utilizați indicatori nerelevanți sau într-o manieră neordonată.

În cadrul celei de-a doua generații, evaluarea nu mai este un proces subiectiv și nestructurat. Instrumentele de estimare a riscului conțineau un anumit număr de factori în funcție de care erau diferențiați cei care aveau să recidiveze și cei care nu vor recidiva. Ulterior, acești factori au fost incluși într-o scală de evaluare a riscului.

În acest mod, în Marea Britanie a fost stabilit un instrument de predicție ce se baza pe următorii șase factori [5, p.30]: 1. vîrsta la care a fost condamnată persoana; 2. numărul sentințelor privative de libertate pînă la vîrsta de 21 de ani; 3. numărul sentințelor privative de libertate după vîrsta de 21 de ani; 4. antecedentele penale; 5. genul de infracțiune pentru care este condamnat (cu aplicarea violenței, împotriva libertății sexuale, legate de droguri, tîlhărie etc.); 6. sexul persoanei.

Aceste instrumente, deși au fost folosite în activitatea oficială a serviciilor de probațiune, erau imperfecte și aveau unele neajunsuri: a) au fost elaborate, prioritar, pentru lucrul cu persoanele deținute în instituțiile penitenciare ceea ce implică unele inconvergențe și inexactități în procesul de aplicare a acestor instrumente asupra persoanelor neprivate de libertate; b) au fost elaborate, prioritar, pentru lucrul cu grupuri de infractori, adică rezultatele lor pot fi precise la nivelul grupului și nu la nivel individual [6, p. 52]; c) în cadrul instrumentelor acestei generații nu este utilizată analiza clinică (analiza clinică pornește de la premisa că „cel mai bun indicator al comportamentului viitor este comportamentul trecut”); d) aici nu sînt incluși factorii ce țin de protecția comunității [7, p.104]; e) nu specifică ce gen de infracțiune poate comite persoana, în cazul cînd va recidiva, și nici condițiile și împrejurările în care poate avea loc recidivarea [8, p.93]; f) numeroase studii care stau la baza elaborării acestor instrumente nu au lucrat cu loturi de validare a instrumentului și/sau sînt fundamentate pe studii empirice; g) argumentul fundamental al criticilor rezidă în faptul că instrumentele date cuprind doar indicatori statici (indicatorii statici țin de istoria infracțională a individului), iar în lipsa indicatorilor dinamici nu pot fi stabilite direcțiile de acțiune în procesul de reabilitare [9, p. 187].

Generația a treia a instrumentelor de evaluare a riscului este direcționată spre atingerea următoarelor scopuri: 1) determinarea libertății individuale în funcție de riscul de recidivare a persoanei; 2) stabilirea condițiilor optime pentru prevenirea recidivei și reabilitarea acesteia.

Orice condamnat, pe lîngă posibilitatea de a recidiva, mai dispune și de unele nevoi, în baza cărora sînt stabilite obiectivele de reabilitare. Acest tip de instrumente se bazează pe prezumția că o dată cu acoperirea nevoilor respective va scădea și riscul de recidivă.

Spre deosebire de generația a doua de instrumente, în cadrul acestei generații sînt folosiți și indicatori dinamici, care pot varia în perioada de reabilitare a persoanei (situația financiară, studiile etc.) [10, p.79]. Sistemele moderne de estimare a riscului au depășit limitele unei simple prognozări a activității infracționale viitoare. Acestea ar permite stabilirea și realizarea unor programe de reabilitare socială care s-ar baza pe particularitățile riscului de recidivare, pe specificul necesităților persoanei și pe sensibilitatea acesteia [11, p.217].

Originalitatea acestui curent constă atît în scoaterea în evidență a factorilor dinamici, cît și în elaborarea și utilizarea principiului riscului. Potrivit acestui principiu, intensitatea programelor de reabilitare depinde direct de probabilitatea de recidivare a persoanei, astfel, cazurile cu risc scăzut de recidivă nu suferă schimbări, iar cazurile cu risc înalt trebuie să fie incluse în programe de reabilitare pentru a li se diminua acest risc.

Jerry Kiesling a realizat în Ottawa un studiu care a demonstrat că, dacă infractorii cu un risc scăzut de recidivă sînt incluși în programe intensive, recidiva produsă după doi ani de la încheierea acestora este de 17% comparativ cu doar 10% pentru cei incluși în programe obișnuite de supervizare comunitară. Alta a fost situația pentru infractorii care prezentau un risc înalt de recidivă: dacă li se administrau programe obișnuite de supraveghere, rata de recidivă era de 58%, însă dacă erau incluși în programe intensive sau mai elaborate, rata de recidivă era de doar 31% [12, p.340]. Acest studiu ne demonstrează importanța unei estimări corecte a riscului de recidivare.

În cadrul celei de-a treia generații a instrumentelor de estimare a riscului cel mai utilizat și mai reușit este „nivelul inventarului de supraveghere”, (engl. Level of Supervision Inventory), care a fost elaborat de dl. Andrews D. ca fiind o modalitate de estimare a riscului de recidivare și a necesităților persoanelor supuse probațiunii [13, p.5]. Instrumentul respectiv de estimare, bazîndu-se pe teoriile învățării sociale, oferă informație relevantă privitor la nivelul necesar de supraveghere a persoanei (riscul de recidivare) și la planificarea tratamentului (necesitățile persoanei). Mult mai tîrziu, în anul 1995, metoda respectivă a fost revizuită și redenumită (engl. Level of Service Inventory-Revised, LSI-R) [14, p.11].

Fiind îndeplinit prin intermediul analizei documentelor și interviului, acest instrument evaluează o gamă largă de factori criminogeni, inclusiv factori statici (cum ar fi condamnările anterioare) și factori dinamici (cum ar fi abuzul de substanțe alcoolice, angajarea în cîmpul muncii) [15, p.423]. Rezultatele primare obținute relevă domeniile specifice ale riscului și necesităților individuale, iar rezultatul final, care este obținut din rezultatele primare, este indicatorul probabilității de recidivare a persoanei. De exemplu, persoana care a acumulat 0-13 puncte prezintă risc mic de recidivare, cu o probabilitate de a comite o nouă infracțiune de 11,7%, iar persoana care a acumulat 41-47 puncte prezintă risc înalt de recidivare, cu o probabilitate de a comite o nouă infracțiune de 76%.

O trăsătură importantă a oricărui instrument este veridicitatea rezultatelor obținute. Rezultatele cercetărilor confirmă că LSI-R este un instrument valid și credibil. Credibilitatea a fost demonstrată de însuși autorul acestui instrument [13, p.78-80]. Rezultatele estimărilor primare s-au adeverit în proporție de 80-99 la sută. Referitor la validitatea instrumentului în cauză, gradul acesteia este, practic, același și în cazul utilizării asupra altor condiții a acestui instrument [16, p.470].

În ceea ce privește aplicabilitatea acestui instrument, autorii susțin că el poate fi utilizat la: a) relevarea scopurilor tratamentului și monitoringul riscului în timpul perioadei de supraveghere și/sau tratament; b) luarea deciziei de supraveghere în cadrul probațiunii; c) luarea hotărîrii de plasare a persoanei în casele de arest (instituții unde persoanele sînt deținute în anumite ore ale zilei sau anumite zile ale săptămîinii); d) deciderea asupra clasificării persoanei în funcție de nivelul de securitate pe care îl necesită în cadrul instituției penitenciare; e) estimarea probabilității de recidivare [14, p.173-174].

În practică, LSI-R este aplicat pentru o gamă de scopuri mult mai largă. Astfel, utilizarea acestui instrument a fost extinsă asupra evaluării necesităților criminogene nonsexuale a infractorilor condamnați pentru infracțiuni sexuale [17, p.263]. În același timp, metoda respectivă se aplică: pentru relevarea comportamentului ilegal în timpul executării pedepsei cu închisoare; în cadrul procedurii liberării condiționate înainte de termen; în scopul estimării riscului de recidivă a femeilor condamnate; în cadrul procedurii înfăptuirii justiției în cazurile minorilor etc [15, p.424].

În procesul de evaluare a riscului, deseori, sînt utilizate instrumente ce se bazează pe teorii psihologice (referitor la aceste instrumente vom reveni în cadrul examinării principiului 1 și 2). Totuși, în ultimul timp, sînt frecvent utilizate instrumentele ce se bazează pe nemijlocit

pe teoriile de cauzalitate a criminalității, printre care enumerăm: I-Level (din engl. Interpersonal Level); CL (din engl. Conceptual Level); PCL-R (din engl. Psychopathy Checklist-Revised); LSI-R (din engl. Level Service Inventory-Revised).

În sistemul I-Level, persoana este privită ca trecând prin șapte niveluri de reintegrare în societate. Persoanele care nu au trecut nivelul doi, trei sau patru posedă probabilitate sporită de recidivare [18, p.80]. Sistemul CL, la rândul său, conține patru trepte ale dezvoltării cognitive, iar persoana care nu depășește prima treaptă prezintă un grad înalt al probabilității de recidivare. Cu toate că instrumentele sus-menționate sînt argumentate și fundamentate teoretic, totuși sînt puține cercetări care ar demonstra validitatea acestora. Rezultatele existente se referă, în mare parte, la conformarea cu regulile impuse persoanei (reglementări instituționale), decît la probabilitatea de a recidiva [19, p.103].

Metoda PCL-R a arătat o validitate impunătoare de precizie a recidivismului. Teoria respectivă se bazează pe personalitatea antisocială și psihopatică. Autorii acestei metode [20, p.27] susțin că personalitatea psihopatică are două caracteristici esențiale: un mod specific afectiv și interpersonal și un mod de viață social deviant. Totodată, se bazează pe douăzeci de poziții (întrebări) structurate în mai multe domenii.

În procesul studierii acestei probleme au fost relevate și examinate peste treizeci de instrumente de estimare a riscului. Astfel, am concluzionat că există instrumente de evaluare a unui tip anumit de comportament și a unor persoane anumite, în acest sens aducem drept exemplu: VRAG este un instrument de precizie a comportamentului violent, YASI (youth assessment screening instrument) – instrument pentru minori etc.

Decizia de a utiliza un instrument trebuie să fie bazată pe următoarele considerente: 1) scopul (clasificarea infractorilor, evaluarea necesităților criminogene, precizarea recidivismului sexual etc.); 2) evaluarea altor participanți la infracțiune. Un studiu recent a arătat că evaluarea victimelor este o sursă a corectitudinii estimării riscului [21, p.78]; 3) validitatea rezultatelor (un instrument trebuie utilizat doar după ce a fost verificat pe cale experimentală); 4) sursele ce oferă informația utilizată (informația este obținută de la victimă, infractor, din acte oficiale etc.); 5) conținutul informației utilizate (domeniile folosite: istoria criminală, atitudinea antisocială, comportamentul violent etc.); 6) ușor în administrare (să nu necesite mult timp pentru îndeplinire); 7) ușor în interpretare (instrumentul de estimare a riscului trebuie construit astfel încît analiza rezultatelor să nu fie dificilă); 8) necesită sau nu cunoștințe speciale; 9) prețul și accesibilitate (acest punct a fost inclus deoarece în țările unde se aplică estimarea riscului de recidivă, drepturile de autor asupra instrumentelor respective sînt apărute și pot fi procurate de la autor) [22].

În continuare vom examina principiile activității de evaluare a riscului de recidivă, iar în cadrul acestei examinări vor fi prezentate și analizate unele instrumente de estimare a riscului.

#### **Principiul 1. Instrumentele de estimare a riscului trebuie să posede validitate predictivă.**

Conform acestui principiu, este necesar de a valida capacitatea instrumentelor respective de a prezice comportamentul infracțional, adică de a verifica veridicitatea metodelor utilizate.

Majoritatea instrumentelor utilizate pentru precizarea comportamentului redau rezultate ce nu se referă, în special, la reabilitarea condamnatului. Unele metode nu au fost elaborate pentru estimarea riscului de recidivă. Procesul de analiză a riscului trebuie să se finalizeze cu stabilirea gradului de probabilitate a recidivării sau, în cazuri speciale, a modului de recidivare (de exemplu, comiterea repetată a unor infracțiuni sexuale, violența în cadrul familiei, abuzul de substanțe narcotice și/sau alcoolice etc.). Instrumentele de estimare, elaborate original pentru precizarea adaptării psihonoționale, nu vor putea atinge obiectivele sus-enumerate.

În acest context menționăm că nu trebuie utilizate (sau utilizate, dar parțial) testele psihologice, fiindcă sînt puține cercetări ce ar analiza validitatea lor în materie corecțională și de reabilitare socială a persoanei. De exemplu, referitor la predictibilitatea instrumentului MMPI sînt unele cercetări, însă se reduc la compararea dintre versiunea originală (MMPI) și varianta revizuită (MMPI-2) [23, p.459].

Totodată menționăm că există instrumente special elaborate pentru lucrul cu infractorii în direcția analizei riscului de recidivă, dar, în același timp, sînt puține date care ar analiza validitatea predictivă a acestora. În acest context atenționăm asupra instrumentului HCR-20, care este un instrument de estimare a riscului ce se bazează pe următorii trei factori: istoric (istoria activității infracționale), clinic și de risc (de aici și apare denumirea metodei, primele litere ale fiecărui factor formînd numele (history, clinic, risk – HCR-20)) [24, p.52]. În momentul realizării prezentului studiu (sfîrșitul anului 2004) existau doar trei lucrări publicate în care era efectuată analiza validității predictive a instrumentului respectiv. În cadrul unui studiu [25, p.101] a fost examinată doar componenta istoriei comportamentului criminal, alte două studii [26, p.476-478] au examinat toate trei componente ale HCR-20. Toate aceste cercetări au evidențiat un nivel satisfăcător al gradului de validitate predictivă, însă menționăm că studiul realizat de Douglas și alții a avut la bază cercetarea persoanelor cu dereglări psihice și numai în studiul efectuat de Kroner și Mills au fost utilizate persoanele supuse probațiunii. Deci putem concluziona că ofițerii de probațiune trebuie să fie prudenți cînd recurg la instrumentele de estimare a riscului, care se află la o treaptă incipientă de examinare și verificare.

#### **Principiul 2. Trebuie de utilizat instrumentele de estimare care se raportează nemijlocit la comportamentul criminal.**

Principiul respectiv prevede că pentru estimarea riscului de recidivă trebuie de recurs la instrumentele care prezic riscul de recidivă și nu alte aspecte ale comportamentului.

În domeniul corecțional există necesitate în informația referitoare la multiple aspecte ale riscului. Astfel, ofițerul de probațiune poate fi interesat de următoarele aspecte ale viitorului comportament: ce infracțiune ar putea comite persoana; dacă va încălca regulile probațiunii; dacă este tentat spre crize de nervi sau suicid etc. Conform unor autori [27, p.360], nu există vreun instrument de estimare a riscului ce ar prezice toate direcțiile comportamentului persoanei supuse examinării. Totodată, nu există necesitatea unor astfel de instrumente particulare pentru fiecare direcție a comportamentului.

Trebuie să menționăm că, din punct de vedere al reabilitării sociale, au importanță doar două grupuri ale comportamentului: a) nerespectarea normelor (în acest caz

se subînțelege încălcarea regulilor în sens general, adică neconformarea cu normele penale, regulile de executare a probațiunii, alte norme juridice); b) instabilitatea psihică, adică deficiențele cognitive-comportamentale și dezvoltarea acestora.

Deseori, comportamentul ilegal este consecința directă a unor tulburări psihice (de exemplu, accesul paranoic al soțului și violența asupra membrilor familiei acestuia), însă nu întotdeauna. Se consideră că dezvoltarea insuficientă a capacităților psihocognitive ale persoanei va conduce inevitabil la un comportament deviant. Bazându-ne pe această idee, putem deduce că un potențial comportament deviant poate fi anihilat prin dezvoltarea la persoana respectivă a unor capacități psihocognitive. Însă datele statistice relevă o situație diferită: un procent foarte mic al persoanelor cu dereglări psiho-emoțive (ce nu exclud starea de responsabilitate) au comis infracțiuni și, pe de altă parte, persoanele cu dereglări psihice vinovate de săvârșirea infracțiunilor constituie un procent foarte mic din totalitatea infractorilor. Deci concentrarea atenției doar asupra instabilității psihice a persoanei nu poate avea mari succese în ceea ce privește estimarea riscului de recidivă și reducerea probabilității unui comportament deviant.

**Principiul 3. Instrumentele de estimare a riscului trebuie să derive din teoriile adecvate de cauzalitate a criminalității.**

Metodele de prognozare a posibilității de recidivare se bazează pe factorii relevați în teoriile de cauzalitate a infracționalității. Utilizând teoriile comportamentului uman, sînt relevante noțiunile ce necesită a fi estimate și direcțiile de activitate în scopul schimbării comportamentului persoanei. Neimplicîndu-ne în analiza conținutului teoriilor de cauzalitate, menționăm că instrumentele de estimare a riscului se bazează, prioritar, pe următoarele trei grupe de teorii [27, p.362]: a) teoriile sociologice de cauzalitate a criminalității; b) modelul psihopatologic (teoriile psihologice); c) teoriile de învățare socială a comportamentului infracțional.

Teoriile sociologice (teoria anomiei sociale, teoria etichetării persoanei, teoria conflictului etc.) plasează cauzele infracțiunii în mediul social în care trăiește infractorul. Respectiv, persoana comite infracțiuni ca rezultat al frustrării din cauza sărăciei, conflictelor de clasă etc. Totuși în cadrul acestor teorii problema riscului de recidivă nu este studiată.

Un instrument bazat pe teoriile sociologice ar fi ușor de utilizat și succint. De exemplu, următoarele trei poziții ar fi suficiente: a) ce venit aveți? b) rasa; c) aparțineți sau nu unui grup social dezavantajat? Unii practicieni ar saluta o asemenea metodă. Însă nu există studii empirice a instrumentelor bazate pe teoriile sociologice [28, p.205].

Teoriile psihopatologice explică comportamentul criminal ca fiind drept consecință a disfuncțiilor biologice, emoțive, cognitive și psihologice. Conform acestor teorii, persoana se implică în infracțiune din cauza anumitor tulburări la nivelul factorilor biologici, ce prezintă un risc mai ridicat de a comite fapte antisociale. În asemenea cazuri, pot fi utilizate metode și mijloace medicale de relevare a anumitor indicatori clinici, care nicidecum nu pot fi depistați cu ajutorul unor instrumente de estimare utilizate de ofițerii de probațiune.

Cu toate că multipli factori biologici și psihologici sînt utilizați în instrumentele de estimare, posibilitatea acestor variabile de a prezice comportamentul criminal este nesatisfăcătoare. Rezultatele unor cercetări empirice, în cadrul

căroră au fost analizați așa factori ca: ereditatea, inteligența, „necazurile personale”, au stabilit faptul că variabilele psihopatologice au o exactitate mică sau mijlocie de prezicere a comportamentului delictual. Rezultate similare au fost obținute în cazul persoanelor ce au comis infracțiuni sexuale [29, p.296] și în cazul persoanelor cu deficiențe mintale. De asemenea, unii autori au relevat asociații neimportante între devierile psihobiologice și recidivă [30, 141].

În acest context menționăm că, în cadrul unor instrumente de estimare a riscului de recidivare, se acordă atenție sporită factorilor psihopatologici. Astfel, instrumentul HCR-20 conține douăzeci de poziții, exprimate prin întrebări, din trei domenii (istoria comportamentului, sfera clinică și managementul riscului). Capitolul referitor la domeniul clinic este constituit din poziții, majoritatea căroră se referă la prezența/absența factorilor psihopatologici. Studiile cu privire la validitatea acestui instrument au relevat faptul că compartimentul clinic oferă cea mai mică exactitate în prezicerea recidivismului violent din toate cele trei compartimente ale acestui instrument [31, p.927].

Cea de-a treia perspectivă a instrumentelor de estimare sînt teoriile învățării sociale a comportamentului infracțional. Conform acestei teorii, comportamentul delincent se învață printr-un proces obișnuit de comunicare. Comportamentul infracțional este asimilat deci de la persoanele cu care subiectul contactează, iar comportamentul noninfracțional, la rîndul său, este consolidat mai puțin decît cel infracțional.

În cadrul acestui model există o diversitate de factori ce impun individul să acționeze ilegal, unii factori fiind mai importanți decît ceilalți. Printre cei mai importanți sînt enumerați următorii factori: comportamentul criminal anterior; personalitatea antisocială; atitudinile antisociale și suportul social al crimei [28, p.195]. Iar printre factorii mai puțin relevanți, însă nelipsiți de importanță, pot fi stipulați următorii: locul de muncă; studiile; familia; abuzul de substanțe narcotice sau alcoolice etc.

Cercetările de validare a rezultatelor instrumentelor de estimare a riscului nu sînt numeroase, în schimb, toate indică un grad înalt de exactitate a prezicerii comportamentului uman. De asemenea, instrumentele bazate pe teoriile învățării comportamentului criminal au dat „rezultate bune”, fiind aplicate persoanelor ce au comis infracțiuni sexuale și persoanelor cu deficiențe psihice [27, p.364] (ce nu exclud responsabilitatea).

**Principiul 4. Instrumentele de evaluare a riscului trebuie să se bazeze pe multiple cauze.**

Comportamentul criminal are diverse cauze. Nu există o cauză unică despre care am putea afirma că provoacă comiterea tuturor infracțiunilor. Deci dacă noi acceptăm multideterminismul în domeniul cauzalității, atunci evaluarea infractorului trebuie să se bazeze pe multiple cauze. Altfel spus, utilizarea multicauzală a factorilor asociați comportamentului criminal trebuie să fie un lucru normal în procesul de estimare a riscului. Astfel, în procesul de estimare este necesar a trata așa domeniul ca: istoria comportamentului criminal, atitudinile și valorile antisociale, suportul social al crimei etc. A fost demonstrat faptul că cu cît mai mulți factori ce se referă nemijlocit la comportamentul criminal sînt utilizați, cu atît mai mult sporește exactitatea instrumentului de estimare a riscului [32, p.32].

Factorul istoriei comportamentului criminal este prezent în majoritatea absolută a instrumentelor de evaluare. Acest factor reprezintă: jumătate din punctele instrumentului HCR-20, treisprezece poziții din cele cincisprezece ale SIR-lui (Statistical Information on recidivism) [33, p.51-58]; șase din cele șapte poziții ale SFS-lui (Salient Factor Score) [34, p.477-494]; patru din cele șase poziții ale OGRS-lui (Offender Group Recidivism Scale) [35, p.366]. Totuși ținem să menționăm că istoria criminală este un factor important, însă nu este unicul factor relevant al comportamentului criminal. Dar, după cum putem observa, ceilalți factori constituie o cotă-parte neînsemnată.

PCL-R a fost elaborat pentru examinarea personalității antisociale, adică psihopatie, totodată fiind analizat și factorul istoric. Deci observăm că instrumentul respectiv se bazează pe două cauze. În rezultatul examinării a HCR-20 și VRAG, concluzionăm că aceste instrumente, de asemenea, operează cu mai mulți factori.

În acest context menționăm că toate instrumentele menționate la acest principiu conțin un factor „favorit”, adică un factor este de bază și unu/doi factori sînt secundari. Nici o metodă din cele enumerate nu operează cu o diversitate de factori. Totuși LSI-R este un instrument care operează cu multiple domenii asociate nemijlocit comportamentului criminal.

Așadar, potrivit unor autori [27, p.366-367], varietatea factorilor utilizați nu implică, în mod obligatoriu, superioritate în exactitatea prezicerii riscului față de instrumentele ce se bazează pe unu/doi factori (deși, în majoritatea cazurilor, așa și se întâmplă), însă oferă, în consecință, avantaje incontestabile referitor la procesul de management al riscului.

**Principiul 5. Instrumentele de estimare utilizate în probațiune trebuie să evalueze atît factorii statici, cît și cei dinamici.**

Factorii statici pot fi definiți ca aspecte ale persoanei sau ale situației acesteia care nu se schimbă sau se schimbă într-o singură direcție (un exemplu de factor static este vîrsta). Iar factorii dinamici sînt niște aspecte ale persoanei sau ale situației acesteia care, schimbîndu-se, sînt asociate modificărilor în comportamentul criminal [36, p.18].

Totodată menționăm că un tip de factori nu este superior celui alt. Cercetările cu privire la această idee au arătat diferențe neînsemnate între exactitatea prezicerii factorilor statici și dinamici. Astfel, au fost efectuate comparații și între instrumentele de estimare a riscului ce conțin factori statici și dinamici (au fost cercetate LSI-R și Wisconsin Classification System) și instrumentele ce operează doar cu factori statici (au fost analizate SFS și PCL-R) [37, p.398]. Rezultatele acestui studiu, de asemenea, au arătat o diferență nesemnificativă între cele două grupe de instrumente.

În asemenea situație apare problema utilității factorilor dinamici. Importanța acestor factori rezidă în faptul că prin intermediul lor sînt relevate necesitățile criminogene ale persoanei. Ofițerul de probațiune trebuie să stabilească în ce mod aceste necesități vor fi reflectate în planul de lucru cu persoana supusă probațiunii, deoarece reducerea necesităților criminogene este asociată direct cu reducerea probabilității de recidivare.

Pentru studierea schimbării factorilor dinamici și relevarea rezultatelor tratamentului este necesară reevaluarea persoanei după o perioadă de timp, utilizîndu-se același

instrument de estimare, astfel fiind verificată eficacitatea intervenției. O intervenție reușită este depistată prin reducerea necesităților criminogene, iar indicatorul acestor necesități sînt factorii dinamici. În acest context menționăm că instrumentul LSI-R este unul din puținele instrumente care operează cu factori dinamici și statici și a cărui validitate a reevaluării a fost demonstrată teoretic și practic [38, p.106]. Schimbările în rezultatele obținute la reestimarea persoanei, utilizîndu-se LSI-R, se raportează direct la schimbările ce țin de gradul riscului de recidivare. Astfel, persoanele care la ultima estimare au acumulat un punctaj mai mare decît la estimarea anterioară posedă o creștere a probabilității de recidivare, iar cele care au acumulat un punctaj mai mic denotă o micșorare a riscului de recidivare.

În acest context menționăm că instrumentele care operează cu factori dinamici, pe lîngă validitatea prezicerii, trebuie să fie cercetate și referitor la validitatea rezultatelor retestării. Astfel, a fost examinat instrumentul CSS (Criminal Sentiments Scale, din engl. indicatorul sentimentelor (aptitudinilor) criminale), care „măsoară” atitudinea antisocială a persoanei. Validitatea dinamică a acestui instrument a fost verificată în felul următor: o sută cincizeci de persoane au fost supuse testului după o perioadă de șase luni de la prima testare, iar rezultatele retestării au fost comparate cu starea reală existentă peste trei ani de la retestare [39, p.92-95]. Concluzia obținută a fost identică cu cea în cazul LSI-R, și anume: creșterea punctajului la retestare este asociată creșterii probabilității de recidivare, iar descreșterea punctajului – micșorării riscului de recidivă.

Factorii dinamici au o importanță majoră în procesul de evaluare a unor categorii de infractori, precum ar fi persoanele ce-au comis infracțiuni sexuale. Unii autori [40, p.15] au relevat un șir de factori dinamici care sînt asociați recidivismului sexual. Factorii respectivi au fost analizați și structurați într-o metodă de prezicere a recidivismului sexual, care se numește SONAR (Sex Offender Need Assessment Rating, din engl. rata estimării necesităților infractorilor sexuali).

**Principiul 6. Testele generale de personalitate și cele cognitive trebuie limitate la evaluarea sensibilității persoanei.**

Conform celor analizate în cadrul primului principiu, observăm că mulți consilieri de probațiune și corecție utilizează teste psihologice de personalitate la evaluarea riscului de recidivă. În cadrul aceluiași principiu a fost analizată și stabilită neadmisibilitatea unor asemenea teste la procesul de estimare a riscului de recidivă, însă acestea pot fi utile la aplicarea principiului sensibilității.

Principiul sensibilității la clasificarea infractorilor presupune faptul că stilul și modul tratamentului trebuie să fie corespunzător calităților cognitive, personale și socio-culturale ale individului, adică trebuie aplicate acele modele de tratament care, datorită particularităților individului, vor avea efect maxim.

Pentru a respecta acest principiu consilierul de probațiune poate utiliza testele psihologice ca un supliment la instrumentul de estimare a riscului sau poate utiliza instrumentele de estimare a riscului care deja conțin poziții pentru relevarea sensibilității persoanei. Un astfel de instrument este I-Level (Interpersonal Level).

Conform acestui instrument, persoanele sînt clasificate în funcție de maturitatea interpersonală, iar intervenția este realizată în dependență de nivelul acestei

dezvoltări. De exemplu, persoana de nivelul I-3 (egocentrism) necesită o tratare care ar recunoaște și, în același timp, ar proteja sentimentele egocentrice ale individului. Persoanele ce se află la I-nivel diferit pot prezenta același risc de recidivare și pot avea aceleași necesități criminogene, dar modalitatea de tratare a acestora va depinde de nivelul maturității interpersonale.

În concluzie menționăm că relevarea sensibilității persoanei poate fi efectuată nu numai prin intermediul trăsăturilor cognitive ale individului, dar și prin intermediul altor factori socio-culturali. Nu sînt necesare anumite metode pentru stabilirea rasei, sexului, etniei etc. Totuși influența acestor factori asupra procesului de evaluare nu este studiată îndeajuns și, prin urmare, la estimarea riscului de recidivă nu sînt luați în considerație [41, p.61].

Dorim să atenționăm că principiul respectiv a fost formulat, pentru prima dată, în SUA. Apariția acestui principiu a fost condiționată de faptul că majoritatea (circa 78%) ofițerilor de probațiune utilizau la acel moment testele psihologice pentru evaluarea riscului de recidivă și nu instrumentele elaborate în acest scop. Sîntem de părerea că situația sus-menționată nu poate fi atribuită Republicii Moldova, însă sperăm că utilizarea subsidiară a testelor de personalitate va deveni o realitate în procesul de estimare a riscului de recidivă în țara noastră.

#### **Principiul 7. Trebuie utilizate diverse tehnici în procesul de evaluare a riscului și necesităților criminogene.**

Orice instrument de estimare a riscului are o anumită eroare. Sursa erorii poate fi diferită: lipsa cunoștințelor necesare pentru a aplica unele instrumente; lipsa de motivare din partea individului supus probațiunii etc.

Una din sursele care oferă cele mai mari erori este tehnica utilizată la evaluare. Tehnica utilizată la estimarea riscului de recidivă nu este altceva decît modalitățile de colectare a informației relevenate ce urmează a fi prelucrată. Corectitudinea evaluării poate fi eficientizată prin folosirea multiplelor metode în procesul de estimare. Sînt patru metode comune utilizate la evaluarea riscului [27, p.373]: 1) răspunsul în scris (paper-and-pencil), adică îndeplinirea pozițiilor instrumentului de însăși persoana supusă probațiunii; 2) metoda de interviu; 3) metoda comportamentală; 4) metoda documentară (file extraction procedures), adică prelucrarea informației ce este accesibilă din alte documente.

Fiecare metodă are neajunsurile sale, de exemplu: metoda răspunsului în scris nu este eficientă în cazul cînd persoana nu înțelege una sau mai multe întrebări; metoda interviu depinde de personalitatea ofițerului de probațiune; metoda comportamentului este specifică și foarte controversată; metoda documentară se limitează la calitatea informației ce se conține în actele examinate.

La estimarea riscului de recidivă sînt utilizate toate metodele sus-enumerate. Astfel, metoda răspunsurilor în scris este utilizată la clasificarea generală a infractorilor cu ajutorul instrumentelor I-Level și MMPI, la estimarea atitudinii antisociale cu ajutorul instrumentului PID (Pride in delinquency, din engl. mîndrie în criminalitate) [42, p.92-98] etc. Metoda interviu este utilizată în cadrul instrumentelor LSI-R, PCL-R și HCR-20. Metoda comportamentală este inclusă în Sistemul Managementului Intern al Adultului (Adult Internal Management System) [43, p.58]. Tehnica documentară este prezentă în cadrul unor

instrumente ca: VRAG și, pentru evaluarea recidivismului sexual, STATIC-99.

Instrumentele prezentate drept exemplu evaluează diferite domenii (de exemplu, clasificarea generală, recidivismul sexual, predispuneri la acțiuni ilegale însoțite de violență etc.), unele analizează un singur domeniu (de exemplu, PID analizează doar atitudinea antisocială a persoanei), altele – două sau trei domenii (de exemplu, PCL-R examinează istoria criminală, personalitatea și atitudinea individului). Totodată menționăm că instrumentul LSI-R se bazează pe zece domenii relevante ale comportamentului criminal.

În acest context apare următoarea întrebare: ce va fi dacă vom utiliza mai multe tehnici la evaluarea aceluiași domeniu? De exemplu: în cazul cînd ne interesează atitudinea criminală a persoanei, vom cîștiga în exactitatea rezultatelor prezicerii riscului dacă în procesul de evaluare a acestui domeniu vom utiliza diferite tehnici. Referitor la această problemă a fost efectuată o cercetare [32, p.42-51], a cărei metodică este următoarea: un grup de persoane supuse probațiunii a fost examinat cu ajutorul instrumentului CSS (instrument ce utilizează metoda răspunsului în scris), iar alt grup a fost supus examinării cu ajutorul aceluiași instrument și cu componentul atitudinii antisociale a LSI-R (instrument ce utilizează metoda interviu și documentării). Peste trei ani, fiind verificate rezultatele s-a constatat că în cel de-al doilea caz (cînd au fost utilizate două metode) exactitatea rezultatelor este mult mai mare.

În concluzie menționăm că utilizarea mai multor metode oferă, pe de o parte, o exactitate mai mare, iar, pe de altă parte, face mai anevoioasă activitatea ofițerului de probațiune. Considerăm că în procesul implementării probațiunii în Republica Moldova va fi găsită o soluție de compromis.

#### **Referințe:**

1. Farrington D., *Human development and criminal career in Oxford Handbook of Criminology*, Oxford University Press, 1998.
2. Beck U., *Risk society: Towards a New Modernity*, London: Sage publication, 1992.
3. Clear T., Cadora E., *Risk and Community Practice*, in Stenson K. and Sullivan R.R. (eds), *Crime Risk and Justice*, Devon: Willan publishing, 2001.
4. Horsefield Alan, *Risk assessment: Who needs it? // Probation Journal*, vol. 50(4), 2003.
5. Copas J., Ditchfield J., Marshall P., *Development of a new reconviction prediction score in Research Bulletin*, nr. 36, 1994, Home Office.
6. Walker N., Padfield N., *Sentencing: theory, law and practice*, London: Butherworth, 1996.
7. Haines K., Drakeford M., *Young people and youth justice*, London: Macmillan, 1998.
8. Hare P. D., *The revised psychopath checklist*, Toronto: Multi-Health System, 1995.
9. Bonta J., *Risk-Needs assessment and treatment in Choosing correctional option what work*, London: SAGE Publication, 1996.
10. Gendreau P., Little T., Goggin C., *Predicting adult offender recidivism: What works?*, Canada, 1997.
11. Williams D. J., Streat W.B., *The Transtheoretical Model and Quality of Life Promotion: Towards Successful*



- Offender Rehabilitation* // Probation Journal, vol. 49 (3), 2002.
12. Durnescu Ioan, *Estimarea riscului de recidivă în Manualul Consilierului de Reintegrare Socială și Supraveghere*, editura Themis, 2000.
  13. Andrews D.A., *The Level of Supervision Inventory (LSI): The first follow-up*. Toronto: Ontario Ministry of Corectional Seviles, 1982.
  14. Andrews D.A., Bonta J., *LSI-R: The Level of Supervision Inventory-Revised*, Toronto: Multi-Health System, 1995.
  15. Hollin C.R., Palmer E.J., Clark D., *The Level of Service Inventory-Revised Profile of English Prisoners* // Criminal Justice and Behavior, vol. 30, no. 4, 2003.
  16. Loza W., Simourd D.J., Psychometric evaluation of the Level of Supervision Inventory (LSI) among male Canadian federal offenders // Criminal Justice and Behaviour, vol. 21, no.5, 1994.
  17. Simourd D.J., Malcolm P.B., Reliability and validity of the Level of Service Inventory among federally incarcerated sex offenders // Journal of Interpersonal Violence, vol. 13 (3), 1998.
  18. Jesness C., *The Jesness Inventory classification system* / Criminal Justice and Behavior, vol. 15, 1988.
  19. Van Voorhis P., *Psychological classification of the adult male in prison inmate*, Albany: State University of New York Press, 1999.
  20. Hare R., *The Hare Psychopathy Checklist-Revised*, Toronto, Canada: Multi-Health Systems, 1990.
  21. Weisz A., Tolman R., Saunders D., *Assessing risk of severe domestic violence* // Journal of Interpersonal Violence, vol.15, 2000.
  22. <http://www.womanabuseprevention.com/html/Risk%20Assessment%20instruments.htm>
  23. Helmes E., Reddon J.R., *A perspective on developments in assessing psychopathology: A critical review of the MMPI and MMPI-2* // Psychological Bulletin, vol.113, 1993.
  24. Webster C.D., Douglas K.S., Eaves D., Hart S.D., *HCR-20: Assessing Risk for Violence (Version 2)*, Canada: Simon Fraser University, 1997.
  25. Grann M., Belfrage H., Tengstrom A., *Actuarial assessment of risk for violence: Predictive validity of the VRAG and historical part of the HCR-20* // Criminal Justice and Behavior, vol.27, 2000.
  26. Kroner D.G., Mills J.F., *The accuracy of five risk appraisal instruments in predicting institutional misconduct and new convictions* // Criminal Justice and Behavior, vol. 28, 2001.
  27. Bonta James, *Offender Risk Assessment* // Criminal Justice and Behavior, vol.29, no.4, 2002.
  28. Andrews D., Bonta J., *The psychology of criminal conduct*, 2-nd edition, Cincinnati, OH:Anderson, 1998.
  29. Hanson R.K., Bussière M.T., *Predicting relapse: A meta-analysis of sexual offender recidivism studies* // Journal of Consulting and Clinical Psychology, vol. 66, 1998.
  30. Bonta J., Law M., Hanson R., *The prediction of criminal and violent recidivism among mentally disordered offenders* // Psychological Bulletin, vol. 123, 1998.
  31. Douglas K.S., Ogloff J.R.P., Nicholls T.L., Grant I., *Assessing risk for violence among psychiatric patients: The HCR-20 violence risk assessment scheme and the Psychopathy Checklist: Screening Version* // Journal of Consulting and Clinical Psychology, vol. 67, 1999.
  32. Andrews D., Wormith J., Kiessling J., *Self-reported criminal propensity and criminal behaviour: Threats to the validity of assessment and personality*, Ottawa: Solicitor General Canada, 1985.
  33. Nuffield J., *Parole decision-making in Canada*, Ottawa: Solicitor General Canada, 1982.
  34. Hoffman P., *Twenty years of operational use of a risk prediction instrument: The United States Parole Commission's Salient Factor Score* // Journal of Criminal Justice, vol. 22, 1994.
  35. Copas J., Marshall P., *The Offender Group Reconviction Scale: A statistical reconviction score for use by probation officers* // Applied Statistics, vol. 47, 1998, p. 159-170 citat de Bonta James, *Offender Risk Assessment* / Criminal Justice and Behavior, vol.29, no.4, 2002.
  36. Andrews D., Bonta J., Hoge R., *Classification for effective rehabilitation: Rediscovering psychology* // Criminal Justice and Behavior, vol. 17, 1990.
  37. Gendreau P., Goggin C., Smith P., *Is the PCL-R really the „unparalleled” offender risk assessment measure?* // Criminal Justice and Behavior, vol. 29, 2002.
  38. Raynor P., Kynch J., Roberts C., Merrington S., *Risk and need assessment in probation services: An evaluation*, London: Research Development and Statistics Directorate, Home Office, 2000.
  39. Andrews D., Wormith J., *Criminal sentiments and behavior*, Ottawa: Solicitor General Canada, 1984.
  40. Hanson R., Harris A., *Where should we intervene? Dynamic predictors of sexual offence recidivism* // Criminal Justice and Behavior, vol. 27, 2000.
  41. Lowenkamp C., Latessa E., *Race, gender and the LSI-R: The predictive validity of the LSI-R on a sample of US offenders*. The 52-nd Annual Meeting of the American Society of Criminology, San Francisco, 2000.
  42. Simourd D., van de Ven J., *Assessment of criminal attitudes. Criterion related validity of the Criminal Sentiments Scale-Modified and Pride in Delinquency Scale* // Criminal Justice and Behavior, vol.26, 1999.
  43. Quay H., *Managing adult inmates: Classification for housing and programe assignments*, College Park, Washington: American Correctional Association, 1984.

Conf., univ., Dr. Ștefan BELECCIU,

Drd. Liliana CREANGĂ,

lector, Catedra drept public, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

## EVOLUȚIA REGIMULUI CONTRAVENȚILOR

*Penal law constituting a big variety always has been different according to their importance. Obvious, the notion of significance (gravity) varies from nation to nation, from century to century and depending on the regime that has the political power in a specific period of time.*

*It is of no doubt that penal laws had always established different repression regimes, according to the sternness of the committed actions.*

*We consider that in any case, the difference should be found in the social danger. That is why we will define minor offence as an action committed by guiltiness, considered by law, at a certain level that it represents an antisocial deed, of minor danger that although has to be punished.*

*Judicial literature is unanimous that minor offence attempt has not to be punished and the guiltiness is presumptive up to the opposite proof (evidence).*

Recenzent: **Maria ORLOV**, doctor în drept, conferențiar universitar

Faptele penale, fiind de o mare varietate, în toate timpurile s-au diferențiat în funcție de gravitatea lor. Evident, noțiunea de gravitate variază de la popor la popor, de la epocă la epocă și în funcție de regimul care deține puterea politică într-o anumită perioadă. Cert este că întotdeauna legile penale au stabilit regimuri de represiune diferite, în raport de gravitatea faptelor săvârșite. Un sistem foarte răspândit este acela care grupează infracțiunile în crime, delictes și contravenții; un altul admite numai două categorii: delictesle și contravențiile. Primul sistem, deși cel mai răspândit, este criticat de literatura juridică, deoarece nu poate oferi o bază științifică de diferențiere a crimelor de delictes. Ultimul sistem susține că delictesle sunt fapte de mare represiune, pe când contravențiile sunt fapte de mică represiune, adică încălcări inexpressive care nu prezintă un pericol social important [1, p. 305-306]. De fapt, doctrina nu a găsit un criteriu precis de diferențiere între delictes și contravenții, adică pentru cel de al doilea sistem de clasificare [2, p. 67; p. 71]. Astfel, potrivit unei opinii, delictesle aduc atingere unor *interese sociale primare*: viața, integritatea corporală, bunele moravuri, siguranța statului etc., interese care reprezintă condițiile permanente și esențiale ale existenței și conviețuirii sociale, pe când contravențiile nesocotesc doar *interese sociale secundare*: liniștea, curățenia etc. [3].

Într-o altă opinie, contravenția ar fi infracțiunea prin care se aduce atingere normelor destinate să asigure condițiile indispensabile sau favorabile dezvoltării energiilor utile în sînul societății, represiune vizînd activitatea contrarie interesului social, iar nu moralitatea faptei. Delictesle violează un drept sau un interes în propria lui obiectivitate, iar represiunea vizează latura morală a acțiunii [4, p. 362].

În sfîrșit, un alt autor consideră că în timp ce delictul violează direct și imediat un drept, ori creează un pericol real sau potențial imediat și actual, contravenția aduce atingere unui drept numai prin crearea unui pericol indirect și îndepărtat [5, p. 255].

Un alt criteriu de diferențiere între delict și contravenție s-a găsit în gradul de pericol social pe care îl prezintă fapta. Cînd fapta nu are nici o valoare simptomatică,

va fi contravenție, iar cînd prezintă un pericol social, aceasta va fi delict [6, p. 25].

Trebuie să recunoaștem că fiecare din opiniile enunțate oferă oarecare elemente de delimitare între delictes și contravenții, dar nu suficiente pentru o demarcare netă.

Susținem opinia potrivit căreia, diferențierea trebuie căutată în *pericolul social*. De aceea, vom defini contravenția ca o faptă săvîrșită cu vinovăție, considerată de lege, într-o anumită etapă, că reprezintă un act antisocial, de pericol redus, care trebuie totuși sancționat.

Nu se consideră contravenție fapta săvîrșită în legitimă apărare, stare de extremă necesitate, sub constrîngere, datorită unei erori de fapt, unui caz de forță majoră, sau dacă autorul nu răspunde de faptele sale potrivit legii (alienație, minoritate (în legea română, sub 14 ani)).

Cauzele de mai sus înlătură caracterul penal al faptei și cu atît mai mult pe cel de contravenție.

Literatura juridică este unanimă, în sensul că tentativa la contravenții nu se sancționează niciodată și că vinovăția este prezumată pînă la proba contrară. În cazul delicteselor, acuzarea trebuie să facă dovada intenției sau culpei, iar la contravenții, cel care a săvîrșit fapta se prezumă că a săvîrșit-o cu vinovăție [7, p. 307; p. 25].

O problemă controversată a fost cea dacă în materie de contravenții pot fi aplicate circumstanțe atenuante. Jurisprudența Curții de Casație Române, sub imperiul Codului penal din 1864, era constantă, adică nu se aplică circumstanțe atenuante din motivul că pentru contravenții nu se cere intenție [8]. Motivarea nu era întemeiată deoarece, pe de o parte, este unanim admisă aplicarea circumstanțelor atenuante și în cazul delicteselor neintenționate, iar pe de altă parte, există și contravenții săvîrșite cu intenție.

În alte legislații (Franța, Belgia, Ungaria) se admiteau circumstanțe atenuante și pentru contravenții.

E necesar a sublinia faptul că atît legislațiile penale europene, care sub influența Codului penal francez consacră sistemul tripartit al infracțiunilor (crime, delictes și contravenții), cît și cele care adoptă sistemul bipartit (delictes și contravenții), în toate cazurile considerau contravențiile drept infracțiuni.

Încă din a doua jumătate a sec. al XIX-lea unele legislații au scos contravențiile din Codul penal, dându-le o reglementare aparte, de exemplu, Legea XL din 1879 din Transilvania.

În acest mod, opiniile doctrinei care încă din prima jumătate a secolului al XIX-lea căuta criterii de diferențiere între delict și contravenție au fost consacrate în legislație. Noua orientare tinde să se generalizeze în legislațiile moderne. Natura juridică a contravenției nu mai este privită astăzi ca o infracțiune, ci ca o faptă antisocială, cu pericol social redus, care iese din sfera penalului, intrând în domeniul dreptului administrativ.

Codul penal al României din 1864 consacrase sistemul tripartit, considerând faptele antisociale crime, delict și contravenții, în funcție de pedeapsa prevăzută de lege. Fapta pedepsită cu muncă silnică era considerată crimă; cu închisoare corecțională, delict și cu amendă sau închisoare polițienească, contravenție. Contravențiile erau prevăzute la art. 381-397. Prin diferite legi speciale, chiar sub imperiul Codului penal din 1864, sfera contravențiilor s-a lărgit.

Codul penal din 1937 a menținut sistemul anterior, considerând contravențiile în rîndul infracțiunilor (cartea a III-a, art. 579-596).

Art. 579 prevedea că este contravenție fapta pe care legea, regulamentul sau ordonanța autorității administrative sau polițienești o declară ca atare. Definiția legii are un caracter tehnico-juridic, arătînd doar izvorul legal al contravențiilor, nu și caracterul ei intrinsec, ca fapt antisocial, cu sublinierea diferenței calitative față de infracțiune. Regulamentul și ordonanța erau valabile numai dacă se întemeiau pe lege și sancțiunile prevăzute de ele nu depășeau pe cele prevăzute de Codul penal.

Art. 581 consacră principiul răspunderii pentru fapta altuia, în sensul că, în afară de contravenient, era sancționată și persoana sub a cărei autoritate, conducere sau supraveghere se găsește autorul, dacă cea dintîi s-a făcut vinovată de neglijență sau nesupraveghere, cauzînd, prin aceasta, săvîrșirea faptei.

Art. 582-596 reglementau contravențiile, în special, care erau grupate după natura lor în: contravenții contra autorității publice (art. 582-584), contravenții care produc pericol public (art. 585-586), contravenții contra liniștii publice (art. 587-588), contravenții contra sănătății publice (art. 589-590), contravenții contra moralei publice și bunelor moravuri (art. 591-592), contravenții contra persoanelor (art. 592), contravenții contra protecției animalelor (art. 593-594), contravenții contra bunurilor (art. 595-596).

Este de observat că toate contravențiile erau pedepsite cu închisoare polițienească, variînd de la o zi la o lună, și amendă. În unele cazuri se prevedea ca pedeapsă complementară și confiscarea bunurilor, cu ajutorul cărora s-a săvîrșit contravenția. Instanța de judecată putea să aplice atît amenda, cît și închisoarea polițienească sau numai una din acestea. Depășirea limitelor de amendă și închisoare nu era posibilă prin regulamentul sau ordonanță, ci numai prin lege.

Trebuie amintit că prin Codul penal din 1864, închisoarea pentru contravenienți varia între o zi și 5 zile, dar începînd cu anul 1874, cînd s-au contravenționalizat unele delict, închisoarea polițienească s-a majorat pînă la

15 zile. Amendă pentru contravenții, în caz de neplată, se transforma în închisoare polițienească.

Începînd cu anul 1954, orientarea legislației române, în acest domeniu, s-a schimbat fundamental. Contravențiile au fost scoase din Codul penal, fiind reglementate prin Decretul nr. 184/1954, modificat și republicat la 28 mai 1955. Ele nu mai erau considerate infracțiuni, ci abateri, încălcări ale unor norme legale, care nu denotă din partea autorului un grad de pericol social îngrijorător, dar care trebuie sancționate pentru a preveni abateri similare.

Prin Decretul nr. 320/1958 s-au înființat Consiliile de judecată din întreprinderi și instituții, avînd competența să examineze și să sancționeze faptele săvîrșite de personalul unităților, cînd acestea, neavînd gravitatea unei infracțiuni, constituiau contravenții. Faptele calificate contravenții erau: a) orice manifestări de natură să slăbească disciplina la locul de muncă sau care sunt contrare intereselor celor ce muncesc și care nu constituie infracțiuni; b) sustragerile, sub orice formă, din avutul obștesc, neglijența sau abuzul în serviciu, prin care se păgubește avutul obștesc, distrugerea sau degradarea avutului obștesc, afară de cazul, dacă prin urmările lor periclitau mașinile, instalațiile sau alte bunuri importante, precum și furturile între angajați, săvîrșite pentru prima dată la locul de muncă, dacă valoarea pagubei nu depășește o anumită limită; c) insultele și lovirile săvîrșite de angajați la locul de muncă, fără vătămarea integrității corporale.

Contravențiile menționate erau judecate de un consiliu de judecată, compus dintr-un președinte și 2 membri, desemnați de organul sindical, de acord cu conducerea unității, pe termen de un an.

Consiliul de judecată se putea pronunța împotriva celui vinovat, cu următoarele sancțiuni: a) mustrare cu avertisment; b) retrogradare în funcție, pentru o durată de cel mult 3 luni, cu reducerea corespunzătoare a salariului; c) concedierea din serviciu.

Codul penal român din 1864, ca și cel din 1937 au consacrat sistemul tripartit al infracțiunilor: crime, delict și contravenții, ultimele fiind sancționate cu amendă și închisoare polițienească, în unele cazuri, aplicîndu-se și pedeapsa complementară a confiscării bunurilor, cu ajutorul cărora s-a săvîrșit contravenția. În funcție de circumstanțele faptului, instanța putea aplica amenda și închisoarea sau numai una din acestea.

Pe cînd Codul penal din 1864 prevedea, pentru contravenții, maximum închisorii polițienești de 5 zile, începînd cu anul 1874, cînd unele delict au fost declarate de lege contravenții, limita maximă a închisorii polițienești s-a majorat de la 5 la 15 zile. Prin Codul penal din 1937, maximumul închisorii a sporit la o lună, extinzîndu-și și mai mult aria contravențiilor.

Fiînd inserate în Codul penal, contravențiilor li se aplicau aproape toate regulile privind infracțiunile. Astfel, caracterul penal al faptei era înlăturat în cazurile de legitimă apărare, stare de necesitate, forță majoră, constrîngere, eroare, iresponsabilitate etc. Se puteau aplica circumstanțe atenuante. Ca urmare, cînd legea prevedea închisoarea polițienească și amendă, prin acordarea de circumstanțe atenuante, contravenientul se sancționa numai cu amendă.

Dacă legea prevedea numai amendă, aceasta putea fi coborâtă pînă la un minimum general. Răspunderea penală era înlăturată prin moarte, amnistie, grațiere și prescripție. Se admitea complicitatea și instigarea. Nu se pedepsea tentativa.

Actualele reglementări oglindesc, de fapt, concepția și conștiința etică a omului modern față de relațiile sociale, măsurile de influențare fiind suficiente pentru îndreptarea lui, fără a fi nevoie să se recurgă la represii, decît în cazuri deosebite.

### Referințe

1. V. Dongoroz, *Drept penal*, 1939, București.
2. R. Garraud, *Precis*, ed. 9, nr. 50 și nr. 40.
3. Impallomeni, *Instituzioni di diritto penale*, cap. IV.
4. Manzini, *Trattato di diritto penale I*.
5. Alimena, *Diritto penale I*.
6. I. Tanoviceanu, *Tratat de drept și procedură penală*, vol. II, 1925.
7. V. Dongoroz, *op. cit.*, I. Tanoviceanu, *op. cit.*
8. Casația Secției unite, dec. nr. 4, din 18 februarie 1899, în „*Dreptul*” nr. 28/1899; Cas. II, dec. nr. 752/1898 în „*Dreptul*” nr. 20/1899.

### Bibliografie

1. Elena Aramă, *Istoria dreptului românesc*, Chișinău, FEP Tipografia Centrală, 1995.
2. Mihai T. Oroveanu, *Istoria dreptului românesc și evoluția instituțiilor constituționale*, București, Editura CERMA, 1992.
3. Dumitru V. Firoiu, *Istoria Statului și Dreptului românesc*, Iași, Editura Fundației Chemarea, 1993.
4. Cristian Ionescu, *Studii de drept constituțional*, București, Editura Lumina Lex, 2001.
5. Costică Voicu, Ion T. Amuza, Bogdan Stanciu, *Istoria statului și dreptului românesc /curs universitar/*, București, Editura Sylvi, 2001.

**Dr. Alexandru ZOSIM,**

Șef-adjunct al catedrei „Drept penal și criminologie”,  
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

## **POLITICA PENALĂ A REPUBLICII MOLDOVA ÎN SFERA PENALIZĂRII FAPTELOR INFRAȚIONALE**

Orice societate democratică trebuie să reconsidere în mod constant principiile sale de aplicare a justiției, managementul resurselor penale și eficacitatea metodelor în ceea ce privește protejarea publicului și resocializarea infractorilor [1, p.7]. În cadrul investigațiilor consacrate politicii penale atenția de obicei se centra nu asupra elaborării unor măsuri neprivative de libertate de influență asupra condamnaților ci asupra problemelor criminalizării și decriminalizării anumitor fapte. Ca rezultat, chiar dacă și există anumită diversitate de opinii ale autorilor, care au cercetat această întrebare, în general în știință s-a format, dacă nu un sistem, atunci o totalitate de principii și criterii ale criminalizării (decriminalizării) [2, p.66; 101-103; 67-74; 47-76; 76-83; 113; 48; 70-76]. Însă conținutul politicii penale nu se reduce doar la sfera criminalizării și decriminalizării.

După cum corect menționează unii savanți, politica juridico-penală determină conținutul legislației penale, deoarece anume principiile și tendințele politicii juridico-penale determină cercul faptelor considerate infrațiuni, cercul mijloacelor de constrângere statală admisibile în lupta cu criminalitatea și principiile de aplicare ale lor [3, p.3-4].

Acest tip al politicii determină direcțiile, scopurile și mijloacele luptei cu criminalitatea și se exprimă în legislația penală și practica aplicării ei [4, p.53]. Reieșind din cele expuse, putem scoate concluzia, că orișice proces de dezvoltare a legislației penale reprezintă totodată și procesul de realizare și transpunere în viață a politicii juridico-penale [5, p.7]. Conținutul politicii juridico-penale include următoarele direcții de bază: determinarea principiilor influenței juridico-penale asupra criminalității, stabilirea cercului faptelor social-periculoase recunoscute drept infrațiuni (criminalizarea) și excluderea unor sau altor fapte din fapte din numărul infrațiunilor (decriminalizarea), stabilirea caracterului de pedepsire ale faptelor social-periculoase (penalizarea) și a condițiilor de liberare de răspundere penală și pedeapsă (depenalizarea) și altele legate de reglementarea practicii legislației cu privire la lupta cu criminalitatea și activitatea statului de prevenire a infrațiunilor [6, p.50].

Evident că politica juridico-penală se realizează atât în activitatea organelor de stat de creare a normelor de drept, cât și în activitatea lor de aplicare a normelor de drept. Elaborată, pe plan normativ, de Parlamentul țării, politica penală se înfăptuiește, în practică, de numeroase organisme – organe de stat, organizații politice și nonguvernamentale – precum instanțele judecătorești, organele de urmărire penală (procurorul și organele de cercetare ale poliției), organe ale administrației locale, organizații de tineret și de femei, unitățile în care cei condamnați la închisoare, fără privire de libertate, execută pedeapsa aplicată [7, p.8]. Considerăm că rolul principal revine aici activității de creare a normelor de drept, fiindcă legislatorul creează baza juridică de luptă cu criminalitatea. Anume în sfera creării normelor de

drept este determinată criminalitatea și pasibilitatea de pedeapsă, se stabilește și se diferențiază răspunderea penală.

Elaborarea și lărgirea aplicării alternativelor detențiunii penitenciare se petrece preponderent în procesul realizării politicii juridico-penale de către legislator. Anume această sferă a politicii penale reprezintă pentru noi un interes deosebit.

Politica penală a legislatorului ar putea fi caracterizată ca arta de a crea și perfecționa legile penale. Însă în așa caz dispare granița între activitatea de creare a normelor în sfera dreptului penal și politica juridico-penală. Probabil, că anume politica juridico-penală accentuează atenția asupra dinamicii legislației, orientării ei spre anumite scopuri și evidențiază prioritățile în procesul legislativ.

La diferite etape ale dezvoltării societății politica penală a legislatorului era caracterizată de anumite tendințe și priorități. Astfel, legislației penale autohtone din perioada sovietică îi erau proprii următoarele orientări de bază: prioritatea intereselor statului în fața intereselor personalității (de exemplu, conform Codului Penal al RSSM din 1961 omorul premeditat era pedepsit mai blând decât sustragerea averii de stat în proporții mari), exces de represiune (aplicarea largă a pedepsei capitale, privațiunii de libertate, etc.), precum și tendința de a soluționa problemele sociale prin metodele dreptului penal. Savantul Țvetinovi A. L. caracteriza politica juridico-penală a acelei perioade ca fiind o politică bazată strict pe ideologie, având ca izvor anume ideologia violenței, caracterizată prin ideea înăsprii represiunii penale [8, p.11-12; 4-5;7;8]. În ea se manifestă inumanismul sistemului comunist, care era predispus spre înfricoșarea persoanei și, în esență, transformarea delinventului în dușmanul societății [9, p.146].

Abuzul utilizării pedepsei închisorii, deși și nu în acea măsură, ca în timpurile staliniste, era totuși condiționată și de rațiuni cu caracter economic: deținuții reprezentau o forță ieftină de muncă, aplicabilă pe direcțiile principale ale „construcției socialiste”.

În anii 90 ai secolului trecut a început să se formeze noua politică juridico-penală a Republicii Moldova. Ea era în general condiționată de schimbarea cursului politic al statului în alte domenii. Catalizator al creării unui sistem mai mult sau mai puțin clar al priorităților noii politici penale a devenit creșterea bruscă a criminalității și necesitatea unei reforme cardinale a legislației penale.

În politica juridico-penală contemporană nu se pune problema lichidării criminalității – idee, care astăzi este clar utopică. Politica penală deja nu tinde spre o luptă fără compromisuri cu criminalitatea, prioritară fiind influența asupra criminalității în scopul micșorării ei [10, p.25-26]. Trebuie de menționat, că fundamentarea științifică adecvată a scopurilor politicii de reacționare la criminalitate este deosebit de importantă [11, p.147]. Prevenirea și controlul criminalității pot fi privite ca scopuri ale politicii penale

contemporane a Republicii Moldova. O perspectivă reală în acest sens pentru Republica Moldova este construirea unui stat de drept în condițiile coexistenței cu criminalitatea ca cu un rău inevitabil, ce presupune construirea unui proces de reacționare la criminalitate bazat pe principii civilizate.

În epoca reformelor de la politica penală se cer recomandări practice pentru crearea noii legislații penale. În special, constatăm, că în prezent dreptul penal trebuie bazat pe noi principii ideologice și, în primul rând, pe recunoașterea priorității valorilor umane cu caracter general în fața valorilor de grup, în același rând în fața celor de clasă, legislația penală trebuie să fie adusă în corespundere cu realitatea criminologică din țară. Aparte evidențiem necesitatea reducerii represivității penale, atât pe calea revizuirii cuantumului sancțiunilor penale, cât și pe calea asigurării unui spectru larg de măsuri neprivative de libertate de realizare a răspunderii penale.

Astfel, lărgirea aplicării alternativelor detențiunii penitenciare este recunoscută principiu și direcție prioritară a reformei legislației penale autohtone. Elaborarea unei noi legislații penale trebuie concepută și realizată, în mod integral, în acord cu noile principii și exigențe ale statului de drept, în general, și ale administrării actului de justiție penală, în special [12, p.37].

Să cercetăm locul, sfera lărgirii aplicării alternativelor detențiunii penitenciare în politica juridico-penală. După cum am menționat conținutul politicii penale legislative nu se reduce doar la criminalizare și decriminalizare. Sferă importantă a acestei politici o constituie penalizarea (adică, stabilirea în lege a pedepsei) și depenalizarea (adică, stabilirea în lege a temeiurilor, în prezența cărora este posibil refuzul de la aplicarea pedepsei și chiar liberarea de răspundere penală pentru săvârșirea faptelor, care continuă să fie prevăzute ca infracțiuni). Dintre instituțiile penale, pedeapsa de drept penal ocupă locul cel mai important în cadrul politicii penale, deoarece aplicarea corectă a acestora de instanțele de judecată contribuie la realizarea unei eficiente politici penale a statului într-un interval de timp [13, p.9]. Însă penalizarea (depenalizarea) nu sunt prerogative exclusiv ale legislatorului și în aceasta constă deosebirea ei de procesul criminalizării (decriminalizării), care se realizează exclusiv de către legislator. Penalizarea cuprinde sfera aplicării dreptului: ea reprezintă procesul determinării măsurii concrete de răspundere pentru săvârșirea infracțiunii concrete, iar depenalizarea - constituie procesul liberării persoanei concrete de pedeapsă sau răspundere penală pentru comiterea infracțiunii concrete.

Evident, că principiul lărgirii aplicării alternativelor detențiunii penitenciare acționează atât în sfera penalizării și depenalizării efectuate de către legislator, cât și în sfera aplicării dreptului de către organele respective de stat. Însă este absolut incontestabil, că, așa precum legea este puterea supremă într-un stat de drept, așa și politica penală a legislatorului este net superioară practicii aplicării dreptului, ba, mai mult decât atât, o condiționează și o dirijează pe ultima. Astfel există necesitatea unei studii minuțioase a lărgirii aplicării alternativelor detențiunii penitenciare anume ca element component al politicii juridico-penale a legislatorului.

Expresia de bază a activității legislatorului în sfera dată constituie legislația penală.

Bineînțeles nu toate dispozițiile conceptuale au fost realizate în Codul Penal al Republicii Moldova într-o formă

optimală. Aici tindem să evidențiem că în condițiile unei întemeieri criminologice mai ferme a legislației se observă un surplus al represivității penale. Aceasta se referă atât la Partea Generală, în care sunt extrem de mărite limitele pedepsei cu închisoarea și este prevăzută o nouă modalitate de privativă de libertate – arestul, cât și la Partea Specială, în care neîntemeiat de multe sancțiuni prevăd pedeapsa închisorii.

Dorim să ne exprimăm nedumerirea cu privire la introducerea pedepsei arestului și stabilirii unui regim de executare al ei analogic detențiunii într-un penitenciar de tip închis. Astfel șase luni de arest (limita maximă a acestei pedepse) încasate pentru o infracțiune ușoară constituie o pedeapsă mai aspră decât închisoarea pe o perioadă de șase luni (limita minimă a acestei pedepse), aplicată pentru o infracțiune gravă care conform alin. 3 al art. 72 al CP al RM se execută în penitenciare de tip semiînchis. Acest fapt a fost observat și de către unii savanți din Rusia, care consideră, că în așa circumstanțe pedeapsa dintr-o măsură de corecție se poate ușor transforma în ceva diametral opus [14, p.48]. Astfel, este absolut corectă decizia Parlamentului R. M., care prin Legea nr.184-XVI din 29.06.2006 a exclus această măsură din lista pedepselor penale.

În Noul Cod Penal se evidențiază clar tendința de a rezolva prin mijloacele dreptului penal anumite probleme sociale sau economice, cu care se confruntă Republica Moldova. În acest context legislatorul nu rareori urmează conștiința social-juridică cotidiană, fără a o aprecia critic, de pe poziții teoretico-științifice și practice.

În straturile largi ale societății contemporane a Republicii Moldova se evidențiază clar nostalgia după „o mână puternică”, după sorirea represivității penale. În mare parte aceasta este manifestarea unei „înăspriri” generale a societății, și legislatorul deseori se lasă influențat de ea. Astfel, noile norme penale prevăd sancțiuni mult mai aspre pentru trafic de arme, infracțiuni economice.

Sigur, cu unele propuneri de înăsprire a sancțiunilor putem fi de acord (de exemplu, pentru trafic de arme). Însă în orice caz este necesar de a evita dezacordarea sistemului de sancțiuni și neîntemeierea criminologică și practică a lor.

În acest context înăsprirea majorității sancțiunilor nu poate fi considerată motivată. Ea nu corespunde nici orientărilor științei penale mondiale contemporane, nici posibilităților economice ale țării de a înfrunța o astfel de „avalanșă a deținuților” [15]. Sancțiunile de drept penal nu pot acționa eficient decât dacă corespund principiilor fundamentale ale politicii penale și ale dreptului penal și dacă sunt guvernate de aceste principii [16, p.280].

Dreptul penal nu este o panacee a bolilor sociale și economice ale societății. El poate fi utilizat doar ca mijloc facultativ [17]. Practica judiciară reală, în care predomină o astfel de modalitate aspră a pedepsei, precum privațiunea de libertate nu se acordă nici cu scopurile pedepsei declarate în lege: corectarea, reeducarea, prevenirea.

Savantul D. A. Șestacov menționează, că severitatea excesivă a sistemului represiv se păstrează și în perioada postsovietică, nu numai față de maturi, dar și față de minori [18, p.146]. Concluziile savantului se bazează pe situația în Rusia, legislația penală a căreia este mai blândă în privința pedepsei închisorii: maximumul acestei pedepse în Rusia alcătuiește 20 de ani, iar în Moldova – 25 de ani.

Paradoxal, dar legislația penală a Republicii Moldova cu privire la această pedeapsă este mai aspră și decât legislația penală a Uniunii Sovietice, în care se prevedea maximum 15 ani de privațiune de libertate.

Nu putem aprecia ca corectă această poziție pe fonul, că „în prezent există o intensă preocupare pentru ca pedepsele de bază – închisoarea și amenda – să fie dublate de sancțiuni alternative, iar mijloacele de individualizare și de executare a pedepselor să fie diversificate, deoarece toate acestea, însoțite de efectuarea unei juste individualizări a sancțiunilor penale constituie singurul mijloc eficient pentru combaterea criminalității – obiectiv important al politicii penale” [19, p.9].

Studierea problemelor legate de infracțiune și pedeapsă, iar mai precis – stabilirea cercului actelor infracționale și determinarea caracterului pedepselor, până nu de mult se realiza în general pe căi paralele, practic fără a se intersecta [20, p.51]. La etapa contemporană de dezvoltarea a politicii în sfera luptei cu criminalitatea a apărut necesitatea stringentă de a uni aceste două curente de investigare, de a găsi puncte comune între ele, de a crea o concepție unică a criminalizării și penalizării faptelor ca component al politicii penale a Republicii Moldova. Temelia acestui proces o constituie legătura dialectică între infracțiune și pedeapsă. Precum este imposibil să ne închipuim existența noțiunii de infracțiune lipsită de trăsătura sa esențială - pasibilitatea de pedeapsă, așa și pedeapsa este de neconceput fără infracțiune, căci derivă din ea [21].

Stabilirea pasibilității de pedeapsă a faptelor social periculoase (criminalizarea) și determinarea pedepselor pentru ele (penalizarea) sunt legate între ele precum două laturi ale unuia și aceluiași proces. Volumul, caracterul, metodele și criteriile criminalizării influențează asupra proceselor de penalizare în aceeași măsură, în care particularitățile penalizării au o influență inversă asupra proceselor stabilirii interdicției juridico-penale [22, p.52]. Interdicțiile și sancțiunile trebuie să nu fie doar echilibrate între ele, dar și să fie acordate cu principiile politicii juridico-penale penale, cu întreg sistemul dreptului pozitiv.

#### Referințe:

1. Administrația justiției în comunitate. Standarde și reglementări internaționale. Selecția și organizarea textelor Graham W. Giles. București. Ed. Exped. 2001. p. 7
2. Vezi de exemplu: Коробеев А.И. Советская уголовно-правовая политика. Владивосток, 1987. с. 66; Фефелов П. А. О предпосылках криминализации. // Советское государство и право. 1970. № 11. с. 101-103; Дагель П. С. Условия установления уголовной наказуемости. // Правоведение. 1975. №4. с. 67- 74; Гальперин И. М. Уголовная политика и уголовное законодательство. / Основные направления борьбы с преступностью. М., 1975. С. 47-76; Кузнецова Н. Ф., Злобин Г. А. Социальная обусловленность уголовного закона и научное обеспечение нормотворчества. // Советское государство и право. 1976. № 6. с. 76-83; Кригер Г. А., Кузнецова Н. Ф. Проблемы социальной обусловленности уголовного закона. // XXV съезд КПСС и дальнейшее укрепление социалистической законности. М., 1977. с. 113; Загородников Н. И. Советская уголовная политика деятельность органов

- внутренних дел. М., 1979, с. 48; Злобин Г. А. Основания и принципы уголовного запрета. // Советское государство и право. 1980. № 1. с. 70-76
3. Цветинович А. Л. Уголовно-политические основания нормотворчества. // Уголовная политика и совершенствование законодательства. Кемерово, 1992. с. 3-4
4. Дагель П. С. Проблемы советской уголовной политики. Владивосток, 1982. с. 53
5. Марцев А. И. Законы диалектики и вопросы советской уголовно-правовой политики. // Проблемы уголовной политики. Советский и зарубежный опыт. Сборник научных статей. Красноярск, 1989. с. 7
6. Korobeev A. I. Op. cit., p. 50
7. Daneș Șt., Papadopol V. Individualizarea judiciară a pedepselor. București: Ed. Juridică. 2004. p. 8
8. Цветинович А. Л. Тенденции уголовной политики: вчера, сегодня, завтра. // Современные тенденции развития уголовной политики и уголовного законодательства. М., 1994. с. 11-12; Цветинович А. Л. Уголовно-политические основания нормотворчества. С. 4-5, 7, 8
9. Шестаков А.А. Криминология. Краткий курс. С.-Пб. 2001, с. 146
10. Миньковский Г. М. Правовая политика в сфере борьбы с преступностью и проблемы законодательного регулирования этой борьбы. // Проблемы формирования уголовной политики Российской Федерации и ее реализация органами внутренних дел. М., 1995. с. 25-26
11. Șestakov D. A. Op. cit., p. 147
12. Poenaru Iu. Problemele legislației penale. Reglementări. Critica legii: pentru o nouă concepție. București. Ed. Lumina Lex. 1999, p. 37
13. Daneș Șt., Papadopol V. Op. cit., p. 9
14. Филимонов О. Токийские правила и российская практика применения наказаний не связанных с лишением свободы. // Российская юстиция. №2 / 2003. с. 48
15. În cap. I s-au adus cifre concrete privitor la „scumpetea” pedepsei închisorii în comparație cu alternativele sale
16. Manual de drept penal. Partea generală. București. 1997. p. 280
17. Diferențiația
18. Șestakov D. A. Op. cit., p. 146
19. Daneș Șt., Papadopol V. Op. cit., p. 9
20. Коробеев А. И. Советская уголовно-правовая политика. Тенденции и перспективы развития. // Проблемы уголовной политики. Советский и зарубежный опыт. Сборник научных статей. Красноярск, 1989. с. 51
21. Ibidem
22. Ibidem, p. 52

**Dr. Alexandru PARENIUC,**

lector superior, catedra „Investigații Operative”

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

## LATURA SUBIECTIVĂ A OMORULUI LA COMANDĂ

Latura subiectivă – element al componenței de infracțiune, care oferă o prezentare a proceselor psihice interioare, ce au loc în conștiința și voința persoanei care comite infracțiunea. În acest context, latura subiectivă a omorului este formată din semnele care caracterizează atitudinea psihică a făptuitorului față de faptele sale și consecința survenită – moartea persoanei [1, p. 76]. Această atitudine este reflectată în diverse momente intelectuale, voliționale și emoționale, care devin evidente la examinarea faptei concrete. Ca criteriu principal la delimitarea infracțiunilor după latura subiectivă ne servește forma de vinovăție – intenție ori imprudență. Ca elemente ale laturii subiective pot servi motivul și scopul infracțiunii [2, p. 6].

Categoria circumstanțelor care caracterizează latura subiectivă a infracțiunii de omor, este susținută de autorii ruși Z. A. Neznamova, I. Ia. Cozacenco, ei se atribuie motivul, scopul și emoțiile [3, p. 181]. Acestea pot apărea în calitate de semne obligatorii ale componenței de infracțiune ori să fie luate în vedere la individualizarea pedepsei penale, în calitate de circumstanțe agravante ori atenuante [4, p. 38].

Omorul este atribuit la categoria infracțiunilor care pot fi manifestate doar prin vinovăție intenționată [5, p. 259] (intenție directă ori indirectă [6, p. 14; p. 224-225; p. 32; p. 67]), în afară de lipsirea de viață din imprudență [7, p. 111]. Adică, vinovatul își dă seama de faptul că atentează la viața altei persoane, prevede inevitabilitatea sau posibilitatea reală de survenire a morții victimei și dorește survenirea ei (intenție directă) sau o admite în mod conștient (intenție indirectă sau eventuală) [8, p. 37; p. 36-37; p. 96]. În cazul omorului la comandă putem vorbi doar despre prezența unei intenții directe. Deosebit de importantă pentru caracterizarea poziției subiective a făptuitorului față de rezultat sunt și împrejurările în care s-a produs actul de violență și care, indiferent de materialitatea actului, pot să confirme sau să infirme intenția deucidere. Este greșit să se considere că orice vătămare produsă într-o zonă vitală a corpului, chiar dacă a necesitat un număr mare de îngrijiri medicale, trebuie neapărat să fie încadrată ca tentativă de omor, fără a se ține seama de împrejurările concrete în care s-a consumat fapta, modul derulării acțiunii și, de asemenea, de datele care caracterizează persoana făptuitorului [9, p. 96].

În ipoteza ideii consemnate nu suntem de acord cu autorul rus N. I. Zagorodnicov, care precizează că latura subiectivă a omorului se caracterizează prin intenție și imprudență. Legea, precizează autorul, determină răspunderea penală pentru omorul intenționat și din imprudență, considerând-o pe cea din imprudență ca fiind mai puțin periculoasă [10, p. 345-346]. Intenția, ca element subiectiv caracteristic infracțiunii de omor, o deosebește pe aceasta nu numai de lipsirea de viață din imprudență, ci și de vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății persoanei, care a cauzat decesul victimei [11, p. 286].

De soluționarea problemei legate de conținutul intenției vinovatului trebuie de reieșit din cumulul tuturor circumstanțelor infracțiunii săvârșite, în particular a lua în vedere comportamentul vinovatului și victimei, relațiile între acestea, cauzele întreruperii acțiunilor infracționale de către vinovat, metodele și mijloacele de comitere a omorului, caracterul rănilor, spre exemplu în organele vitale importante etc. [12, p. 266-267]. În general, intenția de a ucide rezultă din modul cum a fost săvârșită fapta. Astfel, folosirea unor instrumente apte să producă moartea victimei, aplicarea de lovituri cu instrumente de acest fel, în regiuni vitale ale corpului, aplicarea de lovituri la întâmplare cu corpuri tăioase sau contondente etc., sunt considerate ca probe neîndoelnice ale intenției de a ucide. Când intenția nu rezultă în mod evident din activitatea făptuitorului, pentru existența ei trebuie să se stabilească în ce măsură acesta a prevăzut și a urmărit producerea morții sau cel puțin a acceptat acest rezultat. În acest scop, trebuie cunoscute și avute în vedere toate împrejurările concrete ale cauzei [13, p. 286].

Autorul rus Borodulin A. I. subliniază că formele de vinovăție se apreciază pe baza evoluării circumstanțelor obiective, care sunt sau nu semne ale componenței de infracțiune. Despre soluționarea problemei având în vedere conținutul intenției vinovatului este necesar de a rezulta din cumulul de circumstanțe care caracterizează infracțiunea, în particular, de a lua în vedere comportamentul făptuitorului și al victimei anterior săvârșirii infracțiunii, raporturile existente între acestea. Deci, de pe poziția constatării intenției vinovatului la cauzarea morții persoanei este necesar de a supune analizei:

- metodele și mijloacele de influență asupra organismului victimei;
- cantitatea și caracterul leziunilor sau altor lovituri; [14, p. 37; p. 67]
- localizarea acestora;
- cauzele întreruperii acțiunilor infracționale de către vinovat;
- comportamentul anterior al vinovatului și victimei, legătura dintre ei [15, p. 6; p. 96].

La calificarea omorului trebuie stabilită nu numai vinovăția intenționată, dar și forma concretă a intenției. Doar constatarea intenției directe ori indirecte oferă temei de a înainta concluzia că omorul într-adevăr a fost comis, deoarece, în afara unei forme concrete de vinovăție, fapta nu poate fi recunoscută drept infracțiune. Delimitarea intenției directe de cea indirectă are importanță pentru individualizarea răspunderii penale, iar în anumite cazuri pentru delimitarea omorului de alte infracțiuni. Aceasta se referă, spre exemplu, la calificarea tentativei de omor. Prezența intenției indirecte exclude o asemenea calificare, infracțiunea urmând a fi calificată în baza consecințelor de fapt survenite [16, p. 78]. De asemenea, în conținutul normei de incriminare



se face distincție între o intenție spontană și alta subită. În ceea ce vizează omorul simplu trebuie de concretizat că este vorba doar despre prezența unei intenții spontane (subite) [17, p. 63-64]. În cazul omorului la comandă vorbim despre o intenție premeditată.

Există intenție deucidere și, deci, infracțiune de omor în cazul erorii asupra identității persoanei, deoarece o astfel de eroare nu poartă asupra unei împrejurări de care depinde caracterul penal al faptei. Aceeași soluție este, în general, admisă și în cazul devierii din eroare a loviturii de la persoana pe care făptuitorul intenționează să o ucidă, asupra alteia, deoarece legea apără viața oricărei persoane [18, p. 286].

Existența anumitor particularități ale laturii subiective a infracțiunilor contra vieții persoanei obligă de a examina semnele lor individual pentru fiecare tip de infracțiune. Constatarea semnelor laturii subiective și a vinovăției are o importanță deosebită mai întâi de toate pentru calificarea infracțiunii de omor. Studiul practicii judiciare ne demonstrează că analiza laturii subiective pentru calificarea omorurilor reprezintă dificultăți. Imprecizia în concluziile deduse din aceste analize nu rareori determină anumite erori: incorect se determină orientarea intenției, lipsirea de viață din imprudență se examinează ca intenționată, se admit concluzii despre prezența intenției ori imprudenței în cauzarea morții din întâmplare, prezența raportului de cauzalitate se admite ca probă a vinovăției etc. Toate acestea subliniază importanța determinării tuturor semnelor laturii subiective a omorului [19, p. 77].

Tentativa la omor este posibilă doar cu intenție directă. La probarea tentativei de omor o calificare suplimentară, în baza consecințelor adăugătoare survenite, nu este necesară [20, p. 38].

La categoria circumstanțelor care caracterizează latura subiectivă a omorului trebuie atribuite asemenea semne ca: scopul și motivul infracțiunii [21, p. 346]. Acestea sunt niște semne facultative ale laturii subiective. În cazurile în care determinarea lor este necesară, acestea pot avea importanță principală pentru calificarea infracțiunii și stabilirea pedepsei pentru vinovat [22, p. 267]. Dacă scopul și mobilul constituie uneori elemente circumstanțiale ale omorului calificat, ele nu pot, în nici un caz, să aprobe de răspundere pe făptuitor [23, p. 15; p. 225]. Motivul și scopul infracțiunii, de regulă, sunt delimitate în lege și au importanță individuală la calificarea anumitor modalități normative ale omorului. În unele cazuri motivul și scopul pot coincide [24, p. 81-82].

Motivele și scopurile infracțiunii de omor pot fi diferite - de la tendința de a curma atentatul în cazul legitimei apărări până la răzbunare în baza motivului de gelozie sau intențiilor materiale etc. [25, p. 111-112].

Omorul nu este condiționat, în forma simplă, nici de săvârșirea faptei într-un anumit scop. Un anumit scop care potrivit aprecierii legiuitorului conferă un grad de pericol social mai ridicat omorului este prevăzut ca circumstanță agravantă [26, p. 68].

Stabilirea mobilului omorului este problema cheie, ea prezentând importanță atât în stabilirea faptelor și împrejurărilor cauzei, a identificării autorului, cât și în încadrarea juridică a faptei. Motivul de acțiune a persoanei vinovate de omor constituie cauza impulsivă în comiterea infracțiunii respective. Motivul caracterizează voința subiectului. Oricare acțiune conștientă se comite în baza

unui motiv determinat [27, p. 81]. De aceea, la soluționarea problemei vizând calificarea omorului, motivul nu poate ca să nu fie luat în vedere. Legea, desigur, nu în toate cazurile, face trimitere la motiv ca semn calificativ esențial. În art. 145 alin. (2) Codul penal se face trimitere la anumite motive de comitere a infracțiunii: motiv huliganic. În cazul lipsei acestor motive, fapta urmează a fi calificată în baza normei generale (art. 145 alin. (1) Codul penal). Pentru calificarea faptei în baza normei care prevede componența de bază a omorului motivul infracțiunii nu are nici o importanță. Aceasta însă nu înseamnă că constatarea lui nu este necesară [28].

La analiza laturii subiective a infracțiunii de omor, în legătură cu motivul, apare problema despre corelația acestuia cu forma concretă a intenției. De regulă, motivul infracțiunii demonstrează prezența intenției directe. Persoana, conducându-se, de exemplu, de anumite interese materiale ori motive huliganice, își atinge un anumit scop. Însă a exclude în asemenea situații posibilitatea săvârșirii omorului din intenție indirectă ar fi fost incorect.

**O mică remarcă apare vizavi de opinia unor autori ruși [29, p. 60-61]. Astfel, se subliniază că organizatorul sau instigatorul infracțiunii de omor la comandă, în corespundere cu teoria participatiei, trebuie să fie supuși răspunderii pentru participatie la omorul din interes material, necâtând la faptul că motivele personale de a omori persoana concretă nu au avut nimic comun cu interesul material. Spectrul de motive poate fi cel mai variat – de la cel politic la cel strict infracțional. Organizatorul sau instigatorul pot acționa și sub influența răzburării, geloziei, invidiei, conflictelor de clan, însă, în pofida acestui fapt, acesta i-a insuflat autorului anumite interese materiale și trebuie supuși răspunderii penale, în baza articolului din partea generală (participația cu indicarea rolului concret) și în baza normei speciale ca instigare (organizare) a omorului din interes material. În viziunea noastră, raportându-ne legislației penale a Republicii Moldova, constatăm că este necesară incriminarea participanților - a faptei comise de către autor. În plus, în cazul în care a fost înscenat de către autor fapta de a lipsi de viață, însă beneficiarul a realizat tot ce a depins de voința sa, necunoscând despre faptul înscenării, fapta beneficiarului urmează a fi calificată drept o infracțiune consumată, însă numai în cazul în care ar fi inclusă norma penală ce se propune spre lege-ferenda ori ca pregătire de infracțiune în cazul normativității penale în vigoare.**

Eroarea asupra victimei nu are nici o influență asupra vinovăției făptuitorului și nu înlătură răspunderea sa penală, deoarece această eroare nu se referă la o împrejurare de care depinde caracterul penal al faptei [30, p. 96]. Infracțiunea de omor există și atunci când făptuitorul își îndreaptă acțiunea asupra unei persoane pe care vrea s-o ucidă, dar, datorită unei greșite manipulări a instrumentului folosit sau a altor cauze accidentale, rezultatul urmărit se produce asupra unei alte persoane [31, p. 37-38].

#### Referințe

1. Бородин С. В., op. cit., p. 76.
2. Бородулин А. И., op. cit. p. 6.
3. Бородин С. В., op. cit. p. 81; Уголовное право. Общая часть. Учебник для вузов. Ответственные редакторы:

- Козаченко И. Я., Незнамова З. А., Москва, Издательская группа НОРМА-ИНФРА-М, 1999, р. 181.
4. Уголовное право. Особенная часть. Учебник для вузов. Москва, НОРМА-ИНФРА-М, 2000, р. 38.
  5. Уголовное право Российской Федерации. Учебник под ред. В. П. Кашепова. Москва, «Былина», 1999, р. 259.
  6. Уголовное право России. Учебник для вузов в 2-х томах. Том 2. Особенная часть. Под ред. Игнатова А. Н., Красикова Ю. А., Москва, Издательская группа НОРМА-ИНФРА-М, 1999 (808 стр.), р. 14; Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации, Издание 2-е, измененное и дополненное, под общей редакцией Скуратова Ю. И., Лебедева В. М., Москва, Издательская группа НОРМА-ИНФРА-М, 1999 (832 стр.), р. 224-225; Российское Уголовное право. Особенная часть. Учебник под ред. В. Н. Кудрявцева, А. В. Наумова. Москва, Юристъ, 1997, р. 32; Nistoreanu Gheorghe, Boroî Alexandru, Drept penal. Partea specială. Ediția a II-a, București, Editura ALL BECK, 2002, р. 67.
  7. Ветров Н. И., *op. cit.*, р. 111.
  8. Уголовное право. Особенная часть. Учебник для вузов. Москва, НОРМА-ИНФРА-М, 2000, р. 37; Boroî Alexandru, Aspecte teoretice și practice privind infracțiunile de omor și loviriile sau vătămările cauzatoare de moarte, București, Serviciul Editorial al Academiei de Poliție „Alexandru Ioan Cuza” a Ministerului de Interne, 1991, р. 36-37; Nistoreanu Gh., Dobrinioiu V., Molnar I., Pascu I., Boroî A., Lazăr V., Drept penal. Partea specială. București, Editura „CONTINENT XXI”, 1995, р. 96.
  9. Nistoreanu Gh., Dobrinioiu V., Molnar I., Pascu I., Boroî A., Lazăr V., *op. cit.*, р. 96.
  10. Загородников Н. И., Советское уголовное право. Общая и Особенная части. Москва, Юридическая литература, 1976, р. 345-346.
  11. Bulai C., Filipaș A., Mitrache C., *op. cit.*, р. 286.
  12. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации, под ред. А. В. Наумова, Москва, Юристъ, 1997, р. 266-267.
  13. Bulai C., Filipaș A., Mitrache C., *op. cit.*, р. 286.
  14. Boroî Alexandru, *op. cit.*, р. 37; Nistoreanu Gheorghe, Boroî Alexandru, *op. cit.*, р. 67.
  15. Бородулин А. И., *op. cit.*, р. 6; Nistoreanu Gh., Dobrinioiu V., Molnar I., Pascu I., Boroî A., Lazăr V., *op. cit.*, р. 96.
  16. Бородин С. В., *op. cit.*, р. 78.
  17. Borodac A., Manual de drept penal. Partea specială, Chișinău, 2004, р. 63-64.
  18. Bulai C., Filipaș A., Mitrache C., Instituții de drept penal. Ediția a II-a revizuită și adăugită, București, Editura Trei, 2003, р. 286.
  19. Бородин С. В., *op. cit.*, р. 77.
  20. Уголовное право. Особенная часть. Учебник для вузов. Москва, НОРМА-ИНФРА-М, 2000, р. 38.
  21. Загородников Н. И., *op. cit.*, р. 346.
  22. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации, под ред. А. В. Наумова, Москва, Юристъ, 1997, р. 267.
  23. Уголовное право России. Учебник для вузов в 2-х томах. Том 2. Особенная часть. Под ред. Игнатова А. Н., Красикова Ю. А., Москва, Издательская группа НОРМА-ИНФРА-М, 1999, р. 15; Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации, Издание 2-е, измененное и дополненное, под общей редакцией Скуратова Ю. И., Лебедева В. М., Москва, Издательская группа НОРМА-ИНФРА-М, 1999, р. 225.
  24. Бородин С. В., *op. cit.*, р. 81-82.
  25. Уголовное право Российской Федерации. Учебник под ред. В. П. Кашепова. Москва, «Былина», 1999, р. 259; Ветров Н. И., *op. cit.*, р. 111-112.
  26. Nistoreanu Gheorghe, Boroî Alexandru, *op. cit.*, р. 68.
  27. Бородин С. В., *op. cit.*, р. 81.
  28. *Ibidem.*
  29. Уголовное право. Особенная часть. Учебник для вузов. Москва, НОРМА-ИНФРА-М, 2000, р. 60-61.
  30. Nistoreanu Gh., Dobrinioiu V., Molnar I., Pascu I., Boroî A., Lazăr V., *op. cit.*, р. 96.
- Boroî Alexandru, *op. cit.*, р. 37-38.

Dr. Valeriu NOUR

Prodecan al Facultății de Drept,  
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM

## DELIMITAREA CIRCUMSTANȚELOR ATENUANTE DE ALTE NOȚIUNI DE DREPT PENAL

*The complex of datas, occurrences, conditions, qualities or situations that accompany the committing of a deed, or correspond to the offender, are known in the criminal law as attenuated or aggravated circumstances, that are related to the offence and characterize the level of the social peril or the injuriousness of the offender. This shouldn't be confused with the integrant elements of the offence, that forms the basic or qualified content of the offence, and their establishment is one of the basic requests for the existence of an offence.*

Noțiunea de circumstanță trebuie deosebită în primul rând de criteriile generale sau speciale de individualizare a pedepsei. Criteriile constituind orientări sau direcțiile obligatorii la care trebuie să se îndrepte pentru a identifica elementele de individualizare a pedepsei [1, p.128]. Pe lângă aceste **criterii generale** magistrații operează cu unele **criterii speciale** (suplimentare) de individualizare, de exemplu: în cazul participației art. 27 C. p. român prevede că la stabilirea pedepsei se ține seama de contribuția fiecăruia la săvârșirea infracțiunii, precum și de dispozițiile art. 72 C. p. român; cu o dispoziție similară suntem și în cazul pedepsei cu amendă art. 63 alin. 5 C. p. român ce prevede că se stabilește amenda fără al pune pe infractor în situația de a nu-și putea îndeplini obligațiile ce țin de întreținerea, creșterea învățătura și pregătirea profesională a persoanelor față de care are aceste obligații legale; la fel art. 100 C. p. român prevede unele criterii speciale la individualizarea pedepsei pentru infractorii minori (de starea fizică, de comportarea lui, de condițiile în care a fost crescut).

Complexul de date, împrejurări, stări, calități sau situații **care însoțesc săvârșirea faptei**, sau țin de persoana infractorului, sunt cunoscute în dreptul penal ca **circumstanțe atenuante sau agravante**, care sunt legate direct de săvârșirea faptei și sunt de natură să caracterizeze gradul de pericol social al acesteia sau pericolozitatea infractorului. Acestea nu trebuie confundate cu **elementele constitutive ale infracțiunii**, ce formează conținutul de bază sau calificat al infracțiunii, iar constatarea lor este una din cerințele principale pentru existența infracțiunii. Lipsa uneia dintre aceste trăsături constitutive din conținutul faptei înlătură existența infracțiunii, fie că fapta s-ar situa în afara ilicitului penal, fie va constitui o altă formă ilicită extrapenală sau să devină o faptă licită. Făcându-se valorificarea ei în scopul calificării faptei, circumstanțele atenuante sau agravante se pot detașa ca împrejurări care pot influența gradul de pericol social al faptei [2, p.325] concrete sau oricărui faptuitor în parte, influențând în mod calitativ cât și cantitativ asupra pedepsei.

Examinând problema influenței pe care circumstanțele o au asupra gradului de pericol social al faptei și asupra pericolozității infractorului, trebuie să avem în vedere că ele constau în împrejurări sau situații care în mod întâmplător însoțesc pregătirea, săvârșirea sau consecințele faptei. Aceste circumstanțe nu trebuie confundate cu alte cauze de modificare a pedepsei, cum sunt **stările de atenuare sau agravare a pedepsei**.

**Stările de atenuare a pedepsei** exercită o influență de sine stătătoare asupra pedepsei, influență la care se poate

adăuga întotdeauna aceea a circumstanțelor atenuante sau agravante care însoțesc săvârșirea faptei sau care caracterizează persoana infractorului.

**Circumstanțele** nu au caracter de circumstanțe particulare ale unui anumit tip de infracțiuni, deoarece, în raport cu același tip de activitate infracțională, ele pot fi prezente sau pot să lipsească, fiind totdeauna diferite de la o infracțiune la alta.

Cu toate că au un caracter accidental, circumstanțele pot determina uneori o schimbare simțitoare a tratamentului juridic prevăzut de legea penală pentru fapta săvârșită, bineînțeles în măsura și în condițiile prevăzute de lege, care reglementează aceste cauze de modificare a pedepsei.

**Circumstanțele** nu pot fi confundate cu **cauzele care înlătură caracterul penal al faptei** acestea din urmă acționează în mod direct asupra existenței infracțiunii și ca urmare înlătură răspunderea penală și totodată pedeapsa. Nici cauzele care înlătură răspunderea sau pedeapsa nu au caracter de circumstanțe, în sens tehnic, chiar dacă influențează pedeapsa în sensul existenței și nu în privința limitelor acesteia [3, p.398].

**Circumstanțele** mai trebuiesc teosebite și de **elementele circumstanțiale ale infracțiunii**, care au o strânsă legătură între ele, dar totuși se deosebesc;

**Asemănări:**

- după caracterul lor, se divizează în elemente circumstanțiale atenuante sau agravante (în legea penală română predomină cele agravante);
- ca și în cazul circumstanțelor sunt susceptibile să modifice limitele pedepsei în raport cu conținutul de bază al infracțiunii.
- elementele circumstanțiale au aceeași origine de proveniență adică din cadrul circumstanțelor;

**Deosebiri:**

- odată determinate într-o cauză penală devin obligatorii pentru a fi reținute atât de organele de urmărire penală cât și de instanțele de judecată;
- fiind determinate în cadrul individualizării legale (determinate de legiuitor pentru fiecare infracțiune în mod special) în scopul realizării eficiente a politicii penale, iar circumstanțele atenuante sunt valorificate doar în cadrul individualizării judiciare a pedepsei;
- elementele circumstanțiale au un caracter univoc și sunt susceptibile de o singură dată. Astfel reținute o singură dată de către organele de urmărire penală ca element circumstanțial, nu pot fi reținute totodată și ca circumstanțe fie atenuante, fie agravante în aceeași cauză.

În concluzie elementele circumstanțiale sunt evaluate de legiuitor și cuprinse în conținutul agravat sau atenuat al unei infracțiuni însă aceasta nu înlătură substanța lor originară de circumstanță, astfel n-ar trebui confundate circumstanțele legale speciale cu elementele circumstanțiale care în fond nu înlătură posibilitatea reținerii de circumstanțe atenuante sau agravante care pot influența limitele legale de pedeapsă ale formei agravante sau atenuante.

Din cele analizate mai sus putem menționa că **circumstanțele atenuante** care stau în afara conținutului infracțiunii, dar având legătură cu fapta ilicită fie cu persoana infractorului ce relevă un grad de pericol social mai scăzut al faptei, ce au drept efect juridic asupra situației condamnatului [4, p.295-299; 423-425; 170; 395; 445; 312; 495].

#### Referințe:

1. V. Dongoroz, Explicații teoretice ale Codului penal român, ed. Academiei Române., 2003 pag. 128.
2. La stabilirea gradului de pericol social al faptei săvârșite și implicit la individualizarea pedepsei, urmează a se ține seama de valoarea prejudiciului efectiv produs prin infracțiune iar nu și de valoarea câștigului nerealizat pe durata cât partea civilă a fost privată de bunul ce a făcut obiectul material al infracțiunii, T.S., s.p., d. 4213/1969, R1, pag. 325.
3. F. Mantovani, Diritto penale, parte generale, Padova, 1992, pag. 398.
4. C. Mitrache, Drept penal român, partea generală, ed. Șansa, București, 1997, pag.295-299; V. Dobrinioiu, Gh. Nistoreanu, Ivan Stelian, I. Molnar, Al. Boroi, Drept penal român, partea generală, ed. Europa Nova, București, 1997 pag.423-425; M. Basarab, Drept penal român, partea generală, vol. II, ed.Lumina Lex, București, 1997, pag.170; Maria Zolyneak, Drept penal partea generală Vol. III, ed.Fundației Chemarea, Iași, 1993, pag. 395; I. Tănăsescu, Drept penal român, partea generală, I.N.S, București, 1997, pag. 445; A. Ungureanu , Drept penal român, partea generală, ed.Lumina Lex, București, 1995, pag. 312; Narcis Giurgiu, Drept penal român, partea generală, ed.Sunset, Iași, 1997, pag. 495.

Conf. univ., Dr. Iurie LARII,

Șef secție Doctorat, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

## PROBLEME TEORETICO-PRACTICE PRIVIND FORMELE AGRAVANTE ALE INFRAȚIUNII DE ȘANTAJ

*In given article the question is about qualified and especially qualified elements to the offence of blackmail. Also, the special attention of theoretical and practical problems of qualification of blackmail is allocated in case of presence aggravating circumstances.*

Infrațiunile de șantaj diferă una de alta după pericolul pe care îl prezintă pentru valorile protejate de legea penală. Legislatorul a prevăzut sancțiuni mai grave pentru formele calificate și deosebit de calificate ale șantajului, reflectate în alin. (2), (3) și (4) ale art. 189 C.P. al R.M.

Alin. (2) al art. 189 C.P. prevede în calitate de forme calificate următoarele tipuri de șantaj: a) repetat; b) săvârșit de două sau mai multe persoane; c) cu aplicarea violenței nepericuloase pentru viață și sănătate; d) prin amenințare cu moartea; e) cu deteriorarea ori distrugerea bunurilor.

Conform alin. (4), art. 186 C.P. (Furtul), la alin. (2) din art. 186-192 ale prezentului Cod se consideră repetate acele infracțiuni ce au fost săvârșite de o persoană care, anterior, a comis una din infracțiunile prevăzute de alin. (1) din articolele menționate, dar nu a fost condamnată pentru aceasta.

Astfel, *șantajul se va considera săvârșit în mod repetat*, dacă persoana a săvârșit anterior un șantaj sau o altă infracțiune prevăzută de art. 186-192 C.P. (furtul, jaful, tâlhăria, escrocheria, delapidarea averii străine, pungășia), pentru care încă nu a fost condamnată, cu condiția că n-au expirat termenele de prescripție.

În p. 17 al hotărârii Plenului Judecătorei Supreme, din 6 iulie 1992, se menționează că “sustragerea nu poate fi încadrată drept repetată, dacă antecedentul penal este extras pentru infracțiunea anterior săvârșită de către infractor în ordine de amnistie sau grațiere, dacă el a fost stins în conformitate cu art. 54 C.P. al R.M. (art. 111 al actualului C.P.), precum și dacă termenele de prescripție pentru atragerea la răspundere penală pentru infracțiunea anterior săvârșită au expirat. Pentru recunoașterea sustragerii drept repetată nu are însemnătate, dacă prima sau ultima infracțiune a fost terminată sau ea a fost un atentat de sustragere și dacă în fiecare caz din aceste infracțiuni, infractorul, este autorul sau coparticipantul infracțiunii” [1, p. 77].

Din explicațiile făcute prin hotărârea nominalizată reiese că repetarea sustragerii, inclusiv a șantajului, era considerată atunci când persoana a săvârșit anterior o asemenea infracțiune sau a fost condamnată pentru aceasta cu condiția că n-au expirat termenele de urmărire penală, iar antecedentele penale n-au fost stinse sau reabilitate de judecată. Actualmente însă cele expuse intră în contradicție cu prevederile legislației, unde se stipulează în calitate de semn obligatoriu al repetării lipsa condamnării pentru infracțiunea anterior săvârșită. Asemenea reglementare juridică este făcută și în normele de drept internațional, care trebuie să fie acceptate de orice stat de drept. Aceasta reiese și din prevederile art. 31 C.P. al R.M. care definește repetarea de infracțiuni ca săvârșirea a două sau mai multor infracțiuni

identice sau omogene, prevăzute de aceeași normă penală, cu condiția că persoana nu a fost condamnată pentru vreuna din ele și nu a expirat termenul de prescripție.

În viziunea noastră, noțiunea șantajului repetat în legislația penală a Federației Ruse, Ucrainei și Belarusiei este mai bine definită și mai corectă. Așadar, conform notei art. 158 C.P. al Federației Ruse, “infracțiunile prevăzute de articolele 158-166 a prezentului Cod se consideră comise în repetate rânduri, dacă au fost precedate de săvârșirea uneia sau mai multor infracțiuni prevăzute de aceste articole, precum și de infracțiunile specificate în art. 209 (Banditismul), 221 (Sustragerea sau extorcarea materialelor radioactive), 226 (Sustragerea sau extorcarea armelor de foc, munițiilor, substanțelor explozive și dispozitivelor explozive) și art. 229 (Sustragerea sau extorcarea substanțelor narcotice sau a substanțelor psihotrope) ale prezentului Cod” [2, p. 331].

Deseori, șantajul este săvârșit în mod repetat de către infractori nu doar o singură dată. Din aceste considerente, este necesar de stabilit răspundere penală pentru șantajul „săvârșit sub formă de îndeletnicire” într-un punct aparte în alin. (3) art. 189 C.P., fapt care va contribui la prevenirea și contracararea profesionalismul criminal de acest gen.

Șantajul repetat trebuie delimitat de șantajul prelungit, acesta din urmă fiind perceput ca o totalitate de cereri de a se transmite bunul patrimonial sau dreptul asupra lui, înaintate unei persoane sau unui grup de persoane, dacă aceste cereri sunt remise de aceiași intenție și sunt îndreptate spre acapararea unuia și aceluiași bun. Spre exemplu, în august 2001, 4 infractori i-au cerut, în repetate rânduri, cetățeanului S. transmiterea sumei de 1000 dolari SUA, amenințându-l că vor aplica violența față de el și membrii familiei lui și îi vor distruge averea. În parcursul transmiterii banilor ei au fost reținuți [3]. Cu toate că a avut loc repetarea amenințărilor, judecata nu le-a incriminat acest semn, fiindcă ele erau cuprinse de o intenție unică – acapararea sumei indicate.

Mult mai complicată este aprecierea juridică a cererii referitor la transmiterea sistematică a bunurilor proprietarului în decursul unei perioade determinate de timp și socotită prin intermediul unei sume fixe în bani sau în procente obținute de la venit. Aceste acțiuni, de asemenea, nu se califică drept repetate, deoarece victima este amenințată până la obținerea acordului de a plăti sistematic, adică se comite o acțiune prelungită de șantaj, urmată de acapararea în repetate rânduri a averii.

Această teză reiese și din hotărârea Plenului Judecătorei Supreme a Federației Ruse „despre practica judiciară privind cazurile de extorcare”, nr. 3, din 05.05.1990, unde în p. 4 se indică că nu constituie repetare cererile

sistematice de transmitere a averii sau a dreptului asupra ei, dacă sunt manipulate de o intenție unică și sunt îndreptate asupra acaparării unuia și aceluiasi bun patrimonial [4, p. 303].

*Șantajul săvârșit de două sau mai multe persoane.*

Pentru dezvoltarea conținutului acestei agravante este necesar de a clarifica formele participației descrise atât în legislația penală, cât și în literatura de specialitate.

Conform art. 43 C.P. al R.M., în funcție de gradul de coordonare a acțiunilor participanților, se deosebesc următoarele forme de participație: a) participație simplă; b) participație complexă; c) grup criminal organizat; d) organizație (asociație) criminală.

În teoria dreptului penal, încă la începutul sec. al XX-lea se menționau asemenea forme de participație, incluzându-se, pe lângă cele menționate, și banda criminală [5, p. 189], care, de fapt, este identică cu grupul criminal organizat și se deosebește de ultimul doar printr-un singur semn – posedarea armei.

În ceea ce privește șantajul săvârșit de două sau mai multe persoane, aceasta se referă la participația simplă, care potrivit art. 44 C.P. al R.M. are loc atunci, când la săvârșirea ei au participat două sau mai multe persoane, fiecare realizând latura obiectivă a infracțiunii.

După semnele obiective simpla participație poate fi doar în cazul în care toți participanții sunt autorii infracțiunii, acțiunile lor fiind de aceeași natură. Ei toți exercită nemijlocit latura obiectivă a componenței de infracțiune concretă.

După semnele subiective, participația simplă poate fi fără înțelegere prealabilă și cu înțelegere prealabilă.

Participația simplă fără înțelegere prealabilă constituie o formă mai puțin periculoasă a participației, deoarece, în asemenea caz, nu există o înțelegere prealabilă cu privire la săvârșirea în comun a infracțiunii. Activitatea lor comună se creează ca rezultat al îmbinării acțiunilor infracționale ale unor participanți cu acțiunile altora. De regulă, acțiunile altor participanți se adaugă acțiunilor începute de autorul infracțiunii. Fiecare participant în parte îndeplinește (pe deplin sau parțial) latura obiectivă a infracțiunii. În practica judiciară se întâlnesc foarte rar cazuri de șantaj sub formă de participație simplă fără înțelegere prealabilă.

În caz de participație simplă cu înțelegere prealabilă are loc simpla înțelegere între participanți cu privire la săvârșirea infracțiunii. Totodată, făptuitorii au roluri diferite în asemenea cazuri. Poate fi vorba despre o înțelegere prealabilă privind caracterul infracțiunii planificate, locul, timpul și mijloacele săvârșirii ei, însă aceasta nu este o înțelegere cu privire la anumite momente concrete referitoare la etapele comiterii infracțiunii. Nu sunt strict determinate nici funcțiile fiecărui participant. În virtutea caracterului simplu al înțelegerii prealabile, între participanți nu se stabilesc relații trainice, stabile, de coordonare sau organizatorice. Deci, aceasta poate avea loc atunci când două sau mai multe persoane se înțeleg să comită împreună un șantaj până a începe desfășurarea acțiunii sau chiar în același moment, dar nu mai târziu de tentativa neconsumată. Anume asemenea forme de participație se întâlnesc de cele mai dese ori în practica judiciară și de urmărire penală. Spre exemplu, în februarie 2001, G.E., înțelegându-se prealabil cu I.D., i-a sunat lui B.R. și au cerut de la el 150 dolari SUA, amenințându-l cu violență, care va fi aplicată asupra lui și a

mamei sale din partea structurii criminale „Bulgaru”. Amenințările respective au fost repetate până ce B.R. a fost de acord să le dea ultima sumă cerută, în valoare de 1000 dolari SUA, iar la 23.02.2001 infractorii au fost reținuți în timp ce primeau banii [6].

Potrivit p. 18 al Hotărârii Plenului Judecătoriai Supreme a Republicii Moldova, menționată mai sus, prin sustragere, inclusiv șantaj, săvârșit de un grup de persoane în urma înțelegerii prealabile, trebuie de înțeles săvârșirea acțiunilor la care au participat două sau mai multe persoane, care s-au înțeles în prealabil despre săvârșirea în comun a infracțiunii și care au participat nemijlocit la realizarea ei.

Cu regret, în p. 18 al hotărârii citate se atribuie agravantei date un sens mai larg (interpretare extensivă) în comparație cu textul propriu-zis al legii: „acțiunile participanților sustragerii, săvârșite ca urmare a înțelegerii prealabile a unui grup de persoane, trebuie să fie încadrate drept o infracțiune săvârșită în grup, indiferent dacă ceilalți participanți, potrivit art. 10 C.P. al R.M. (art. 21 al noului Cod penal) sau a altor temeieri, prevăzute de lege, n-au fost atrași la răspundere penală”.

Luând în considerație faptul că agravanta în cauză reprezintă o formă a participației, participanții trebuie să aibă vârsta răspunderii penale (art. 21 C.P.) și să fie responsabili (art. 22, 23 C.P.). De aceea, nu putem fi de acord cu indicațiile date în hotărârea nominalizată, din care rezultă că șantajul se consideră comis de două sau mai multe persoane, chiar dacă una din ele n-a atins vârsta răspunderii penale sau este iresponsabilă, ceea ce constituie o încălcare gravă a principiilor dreptului penal și a prevederilor legislative.

Dacă la săvârșirea șantajului participă și alte persoane în calitate de organizatori, instigatori sau ajutoari, atunci acțiunile lor trebuie calificate conform situației concrete, potrivit art. 42 și alin. (1), art. 189 sau art. 42 și alin. (2), art. 189 C.P. Spre exemplu, dacă o persoană (instigatorul) a implicat o altă persoană (autorul) în săvârșirea unui șantaj, atunci acțiunile instigatorului urmează a fi calificate conform art. 42 și alin. (1), art. 189 C.P., iar acțiunile autorului – potrivit alin. (1), art. 189 C.P. În cazul când instigatorul a implicat două sau mai multe persoane în comiterea unei infracțiuni de șantaj, acțiunile lui vor fi calificate în conformitate cu art. 42 și alin. (2), art. 189, iar acțiunile coautorilor – potrivit alin. (2), art. 189 C.P.

Deseori, soluționarea acestei probleme prezintă dificultăți pentru practică. Se expun opinii contrare și în literatura de specialitate. V. Safonov, spre exemplu, consideră că „savanții, care neagă legalitatea incriminării agravantei privind săvârșirea infracțiunii în urma înțelegerii prealabile de către două sau mai multe persoane cu un singur autor susțin că temei pentru evidențierea aparte a participației este pericolul social sporit, care nu este propriu unui grup cu repartizarea rolurilor și cu un singur autor. Aceasta nu este corect din două motive. În primul rând, delimitarea formei de participație este condiționată nu atât de pericolul social, cât de caracterul legăturilor dintre complici și acțiunile lor. În al doilea rând, în situația când victima cunoaște că autorul are complici, acest fapt îi subminează voința și nicidecum, nu poate fi vorba despre un pericol social mai redus al unor asemenea acțiuni” [7, p. 66].

*Șantajul, însoțit de violență nepericuloasă pentru viață și sănătate.* Potrivit p. 4 al hotărârii Plenului

Judecătoria Supreme a Republicii Moldova, din 6 iulie 1992, „drept violență nepericuloasă pentru viața și sănătatea persoanei trebuie considerată cauzarea unei vătămări ușoare a integrității corporale care n-au atras după sine o tulburare temporară a sănătății s-au o pierdere stabilă neînsemnată a capacității de muncă, precum și aplicarea premeditată a loviturilor sau alte acțiuni violente, care au cauzat o durere fizică, dacă aceasta n-a creat un pericol pentru viața și sănătatea persoanei” [1, p. 73]. Explicații similare sunt propuse și de Plenul Judecătoria Supreme a Federației Ruse, prin hotărârea sa din 05.05.1990, nr. 3, „Despre practica judiciară privind cazurile de extorcare” [4, p. 303].

În conformitate cu Regulamentul aprecierii medico-legale a gradului de gravitate a leziunilor corporale, prin violență nepericuloasă pentru viața și sănătatea victimei se înțelege leziunile corporale care n-au antrenat o dereglare a sănătății de scurtă durată sau o pierdere stabilă a capacității de muncă, adică vătămrile trecătoare sub formă de zgârieturi, echimoze etc., care se încheie cu restabilirea completă a sănătății într-un termen de nu mai mult șase zile [8, p. 237].

Punctul 74 al noului Regulament de apreciere medico-legală a gravității vătămării corporale stabilește că „din leziunile corporale ce nu cauzează prejudicii sănătății fac parte leziunile ce nu generează o dereglare a sănătății sau o incapacitate temporară de muncă” [9, p. 12].

Șantajul, însoțit de aplicarea faptică a violenței nepericuloase pentru viața și sănătate, se aseamănă după indicii exteriori ai săi cu violența respectivă a jafului agravat (alin. (2), lit. e), art. 187 C.P.). Însă, în cazul acestei forme de șantaj calificat, infractorul, aplicând violența, cere transmiterea averii în viitor. Dacă are loc cererea transmiterii imediate a averii, însoțită de violență nepericuloasă pentru viața și sănătatea victimei, atunci fapta vinovatului va fi calificată ca jaf calificat conform lit. e), alin. (2), art. 187 C.P.

Transmiterea faptică a averii jefuitorilor sub influența violenței transformă fapta în infracțiune consumată. Fără evidența acestei nuanțe juridice este dificilă delimitarea strictă dintre aceste forme de șantaj și jaf violent [10, p. 38].

Violența fizică în componența șantajului, de asemenea, poate fi aplicată din motive de răzbunare pentru neîndeplinirea cerinței patrimoniale. În opinia lui G. Borzencov, dacă violența n-a fost urmată de efectul scontat, atunci realizarea ei ulterioară în scop de răzbunare pentru neîndeplinirea cererii patrimoniale necesită o calificare juridică aparte, fiindcă aceste acțiuni n-au fost îndreptate asupra acaparării averii [11, p. 19]. N. Ivanov, dimpotrivă, este de părere că violența cu caracter de răzbunare trebuie să fie calificată numai în conformitate cu alineatul articolului ce prevede răspundere pentru șantaj. El întemeiază această poziție prin aceea că cerința de transmitere a averii sau a dreptului asupra acesteia urmată de amenințarea cu consecințe negative poartă un caracter prelungit. Începutul este înaintarea cererii respective, iar sfârșitul – realizarea ei. Toate faptele săvârșite în perioada de acțiune a cererii sunt legate de șantaj (extorcare) [12, p. 28].

Într-adevăr, aplicarea violenței din răzbunare este o prelungire nemijlocită a șantajului, care reprezintă în sine realizarea reală a acelei posibilități ce se conține în conținutul amenințării. Din aceste considerente, acțiunile în cauză urmează a fi calificate doar în conformitate cu alineatul și punctul corespunzător al articolului care stabilește răspundere pentru șantaj.

*Șantajul săvârșit prin amenințarea cu moartea* reprezintă în sine o varietate a violenței psihice asupra personalității, în cadrul căreia vinovatul își exprimă intenția de a lipsi victima sau apropiații ei de viață.

Amenințarea poate fi exprimată verbal, în scris, prin intermediul telefonului, personal sau printr-o terță persoană.

Separarea amenințării cu omor, în calitate de formă calificată a șantajului, este condiționată de faptul că acest gen de violență fizică reprezintă pericol pentru viață, valoarea supremă a omului, și constituie un mijloc de înspăimântare psihică deosebit de periculos.

Dacă șantajul a fost însoțit de amenințare cu moartea, fapta va fi calificată doar în conformitate cu lit. d), alin. (2), art. 189 C.P. și nu necesită o calificare suplimentară în baza art. 155 (Amenințarea cu omor sau cu vătămarea gravă a integrității corporale). Iar în cazul când șantajul a fost urmat de moartea persoanei, fapta săvârșită constituie un cumul de infracțiuni și acțiunile vinovatului trebuie calificate potrivit lit. d), alin. (2), art. 189 și lit. b), alin. (2) art. 145 C.P. (Omor intenționat din interes material).

*Șantajul însoțit de deteriorarea ori de distrugerea bunurilor* are loc atunci când în legătură cu cerințele de transmitere a bunurilor, a dreptului asupra acestora sau de a săvârși alte acțiuni (inacțiuni) cu caracter patrimonial se aduce în stare inutilizabilă un anumit bun al victimei.

Distrugerea presupune influența exterioară asupra obiectelor materiale, în rezultatul căreia încetează existența lor fizică sau devin total ori parțial inutilizabile potrivit destinației lor inițiale. Specific pentru distrugere este faptul că bunul material nu poate fi reparat sau restaurat și este exclus pe deplin din circuitul economic.

Deteriorarea unui bun înseamnă degradarea, stricarea lui parțială, ceea ce are drept consecință pierderea totală sau numai a unei părți din capacitatea sa de folosință, cu posibilitatea redobândirii acestei capacități, prin reparațiile ce i se vor face [8, p. 257]. În comparație cu distrugerea, deteriorarea are drept consecință numai înrăutățirea calității bunului, obiectului material, care poate fi înlăturată prin restaurare, reparație și chiar prin tratament (când este vorba despre un animal).

Distrugerea sau deteriorarea bunurilor în cazul șantajului se cuprinde pe deplin de lit. e), alin. (2) al art. 189 C.P., deoarece distrugerea sau deteriorarea intenționată a bunurilor în cazul prevăzut de art. 197 C.P. presupune răspunderea doar dacă au fost provocate daune în proporții mari, a survenit decesul persoanei sau alte urmări grave. Totodată, aceasta din urmă nu se referă la categoria sustragerilor, din care considerente este lipsită de profit, ceea ce nu este specific și componenței șantajului.

Acțiunile prevăzute în alin. (2) art. 189 C.P. se pedepsesc cu închisoare de la 3 la 7 ani cu amendă în mărime de la 500 la 1.000 unități convenționale [13].

Alin. (3) al art. 189 C.P. sporește răspunderea penală pentru comiterea acțiunilor prevăzute de alin. (1) sau (2) dacă au fost: a) săvârșite de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală; b) săvârșite cu aplicarea armei sau a altor obiecte folosite în calitate de armă; c) însoțite de violență periculoasă pentru viață sau sănătate; d) însoțite de schingiuire, tortură, tratament inuman sau degradant; e) urmate de dobândirea bunurilor cerute; f) soldate cu alte urmări grave.

*Șantajul săvârșit de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală.* Potrivit art. 46 C.P. al R.M. grupul criminal organizat reprezintă o reuniune stabilă de persoane care s-au organizat în prealabil pentru a comite una sau mai multe infracțiuni. Această varietate de participare se caracterizează prin profesionalism și stabilitate.

Grupul criminal organizat se caracterizează prin anumite semne obligatorii la care se referă înțelegerea prealabilă și stabilitatea.

Prin stabilitate se are în vedere menținerea legăturilor dintre membrii grupului, precum și prezența unor metode de activitate specifice pentru pregătirea sau săvârșirea unei sau mai multor infracțiuni. Stabilitatea grupului presupune, de asemenea, înțelegerea prealabilă și un caracter bine organizat. În comparație cu participarea sub formă de înțelegere prealabilă dintre două sau mai multe persoane, grupul criminal organizat se distinge atât prin stabilitate, cât și prin coordonare între participanți [14]. Membrii grupului respectiv pot fi persoanele care au participat la elaborarea planului de săvârșire a infracțiunii sau cei care au fost cunoscuți cu acest plan și au participat activ la realizarea lui. Activitatea grupului organizat se caracterizează mai des prin repartizarea rolurilor, însă nu se exclude și coautoratul. De regulă, organizarea minuțioasă a unor asemenea grupuri întrunește un număr mare de participanți, care activează în organele administrative, în sfera economiei etc. Toate acestea condiționează stabilitatea grupului criminal organizat.

Organizația și asociația criminală sunt cele mai periculoase forme de participare cu înțelegere prealabilă. Pericolul social al acestora se caracterizează prin gravitatea infracțiunilor săvârșite [15].

În legislația penală autohtonă, dar și a altor țări, organizația criminală este identificată cu asociația criminală. Deci, conform alin. (1), art. 47 C.P. al R.M. se consideră organizație (asociație criminală) o reuniune de grupuri criminale organizate într-o comunitate stabilă, a cărei activitate se întemeiază pe diviziune, între membrii organizației și structurile ei, a funcțiilor de administrare, asigurare și executare a intențiilor criminale ale organizației, în scopul de a influența activitatea economică și de altă natură a persoanelor fizice și juridice sau de a controla, în alte forme, în vederea obținerii avantajelor și realizării de interese economice, financiare sau politice.

O bună parte a savanților consideră incorectă poziția legislatorului, care identifică organizația cu asociația criminală. Spre exemplu, A. Dolgova este de părere că asociațiile criminale se caracterizează nu prin colaborarea dintre formațiunile criminale, ci a reprezentanților, liderilor acestora [16, p. 3-5]. Într-adevăr, liderii lumii interlope, deseori, se întrunesc pentru a soluționa un șir de probleme infractorice, cum ar fi repartizarea teritoriului și a direcțiilor criminale de activitate, stabilirea unor contacte cu formațiunile criminale străine, elaborarea strategiilor de activitate infractorică etc. Așadar, asociațiile criminale se deosebesc radical de organizațiile criminale, fiind cu o treaptă mai înaltă decât acestea din urmă.

După cum vedem, este vorba despre o lacună legislativă, care ar putea fi înlăturată prin definirea aparte a asociației criminale în Codul penal și prin stabilirea răspunderii penale pentru acțiunile infracționale realizate de către aceasta. Iar punctul a) al alin. (3), art. 189 C.P. ar trebui de completat cu termenul „sau de o asociație criminală”.

Deci, organizația criminală se caracterizează printr-un grad de coeziune, organizare și solidaritate între membrii acesteia.

Coeziunea, organizarea reprezintă o caracteristică social-psihologică a organizației criminale, care reflectă comunitatea de intenții a participanților în realizarea scopurilor criminale.

Stabilitatea și coeziunea organizațiilor criminale predetermină activitatea infracțională prelungită, bazată pe diviziunea rolurilor între membrii și structurile ei, precum și gravitatea infracțiunilor, spre realizarea cărora tind participanții organizației sau asociației. Din aceste considerente, legislatorul a stabilit răspundere penală chiar și pentru formarea acestor organizații sau participarea în cadrul lor, indiferent dacă au comis sau n-au comis vreo infracțiune.

De cele mai multe ori, organizațiile criminale sunt constituite nu doar din grupuri criminale, dar includ în sine și anumite structuri comerciale, care sunt folosite pentru legalizarea bunurilor dobândite pe cale infracțională, inclusiv prin șantaj. Aceste structuri comerciale sunt fondate pe bază legitimă, dar, de fapt, realizează scopurile infracționale ale conducătorilor organizației criminale. Deseori, membrii acestor structuri, cu excepția administratorilor, nu cunosc caracterul și scopul real al activității lor, din care motive, nu pot fi supuși răspunderii penale.

Din cele expuse conchidem că comunitatea de intenții este un semn obligatoriu al organizației criminale și al oricărei forme de participare. Respectându-se această condiție, șantajul va fi considerat săvârșit de o organizație sau asociație criminală dacă a fost comisă de un membru al acestora sau de o persoană care nu este membru al organizației sau al asociației respective, la însărcinarea lor.

La rândul său, organizațiile criminale au un scop bine determinat, care rezultă chiar din conținutul legii (alin. (1), art. 47) și constă în influențarea activității economice și de altă natură a persoanelor fizice și juridice sau de a controla, în alte forme, în vederea obținerii avantajelor și realizării de interese economice, financiare sau politice.

Organizatorul și conducătorul organizației criminale poartă răspundere pentru toate infracțiunile săvârșite de această organizație, iar membrul ei numai pentru infracțiunile la pregătirea sau săvârșirea căror a participat (alin. (4), (5) art. 47 C.P.).

În alin. (6) al art. 47 C.P. este stipulată o normă stimulatorie, conform căreia membrul organizației criminale poate fi eliberat de răspundere penală, în cazul în care a declarat benevol despre existența organizației criminale și a ajutat la descoperirea infracțiunilor săvârșite de ea ori a contribuit la demascarea organizatorilor, a conducătorilor sau a membrilor organizației respective. Aceasta poate contribui la prevenirea și contracararea manifestărilor unor asemenea formațiuni.

*Șantajul săvârșit cu aplicarea armei sau a altor obiecte folosite în calitate de armă* prezintă un pericol social sporit al infracțiunii și infractorului, deoarece persoanele atacate sunt lipsite de posibilitatea de a opune rezistență, iar viața și sănătatea lor este pusă în pericol.

Referitor la această agravantă, G. Kriher menționa că prezența armei la infractor nu numai simplifică reprimarea posibilei rezistențe opuse de către victimă, dar permite vinovatului de a acționa cu îndrăzneală, fapt care îi stimulează încrederea și posibilitatea de a evita reținerea chiar și în cazul intervenției unor terțe persoane, inclusiv a poliției [17, p. 49].

Conform p. 27 al hotărârii Plenului Judecătoriai Supreme a Republicii Moldova, din 6 iulie 1992, soluționarea problemei



referitoare la încadrarea acțiunilor infractorului drept șantaj cu aplicarea armei sau a altor obiecte, folosite în calitate de armă, judecătorii trebuie să țină cont de faptul că drept armă trebuie de considerat armele de foc și reci, precum și armele cu acțiune explozivă. Alte obiecte, folosite în calitate de armă, sunt considerate orice instrumente, care pot cauza leziuni corporale, periculoase pentru viață sau sănătate. Totodată, n-are nici o importanță dacă a fost pregătită în prealabil sau infractorul a folosit obiectul care întâmplător s-a aflat la locul săvârșirii infracțiunii [1, p. 80-81].

Deci, prin armă urmează de înțeles orice obiect special destinat sau adaptat pentru lovirea în țintă vie. Arma poate fi de foc (carabină, pistol, armă de vânătoare etc.) sau albă (cuțit finlandez, stilet, boxă etc.), confecționată la uzină sau manufactural. Drept arme trebuie considerate și dispozitivele explozive. Recunoașterea acestor obiecte drept arme în sensul direct al cuvântului se face în baza concluziei expertului. În cazul dat survine răspundere penală, conform art. 290 C.P., dacă arma a fost purtată, păstrată, procurată, fabricată, reparată sau comercializată ilegal.

Din explicațiile hotărârii menționate reiese că obiectele folosite în calitate de armă sunt acelea care pot cauza leziuni corporale pentru viață și sănătate. Asemenea obiecte pot fi diferite instrumente de uz casnic, gospodăresc, de producție (cuțit de bucătărie, topoare, furci etc.). În sentința unei judecătoriai era corect specificat, că deși trunchiul de lemn nu este o armă în sensul direct al cuvântului, dar în cazul dat a fost folosit ca mijloc al atacului, provocându-se prin intermediul lui răni mortale victimei, din care considerente constituie un obiect folosit în calitate de armă.

Pentru ca șantajul să fie calificat drept săvârșit cu aplicarea armei sau a altor obiecte folosite în calitate de armă nu este de ajuns numai prezența armei la vinovat, dar este necesar ca el să le aplice în procesul comiterii acțiunilor sale. Aplicarea acestora presupune atât utilizarea lor în procesul actelor de șantaj, cât și demonstrarea lor persoanelor supuse șantajului, ceea ce mărturisește despre tendința infractorului de a le utiliza imediat, precum și încercarea de a provoca sau cauza leziuni corporale victimei cu aceste arme. Spre exemplu, la 24.05.1996, pe la orele 21.00, K. și V., fiind în stare de ebrietate, au sosit la F. acasă și, demonstrându-i pistolul, l-au amenințat că îi vor omorî mai întâi rudele, iar apoi și pe el însuși, dacă nu le va transmite 3000 dolari SUA sau automobilul care îi aparține [18].

Dacă în procesul aplicării armelor au fost provocate leziuni corporale periculoase pentru viață sau sănătate, acțiunile șantajistului vor fi calificate în cumul conform lit. b) și c), alin. (3) al art. 189 C.P. În cazul când în urma acestor acțiuni survine moartea persoanei, fapta, de asemenea, urmează a fi calificată în cumul potrivit lit. b), alin. (3) al art. 189 și lit. b), alin. (2) al art. 145 (Omorul intenționat săvârșit din interes material).

Aplicarea obiectelor ce imită armele sau aplicarea armelor defectate nu poate cauza o daună fizică reală (moartea sau daune sănătății). Însă victima poate percepe astfel de acțiuni drept amenințare cu moartea sau cauzarea unor prejudicii sănătății. Totuși, există toate temeiurile obiective și subiective de a aprecia astfel de acțiuni drept șantaj nelegat de aplicarea armei. Reieșind din faptul că asemenea amenințare este percepută de către victimă drept amenințare cu violență sau cu moartea, astfel de fapte trebuie calificate

ca șantaj simplu, care prevede amenințarea cu violență sau șantaj calificat prevăzut de lit. d), alin. (2) al art. 189 C.P. „Șantaj săvârșit prin amenințarea cu moartea”.

Însă, dacă subiectul amenință cu o armă defectată sau neîncărcată, iar mai apoi utilizează aceste obiecte pentru cauzarea loviturilor sau pricinuirea daunei sănătății victimei, fapta trebuie calificată ca șantaj săvârșit cu aplicarea altor obiecte folosite în calitate de armă.

În cazul comiterii șantajului de către un grup de infractori este posibil ca aplicarea armei sau a altor obiecte folosite în calitate de armă să nu constituie obiectul înțelegerii prealabile a tuturor coparticipanților, dar în procesul săvârșirii infracțiunii unul dintre ei recurge la astfel de mijloace. Răspunderea penală pentru șantajul înarmat se va exclude pentru ceilalți participanți numai în caz dacă ei vor întrerupe imediat participarea lor la infracțiune.

*Șantajul însoțit de violență periculoasă pentru viață sau sănătate.* Conform p. 27 al Regulamentului de apreciere medico-legală a gravității vătămării corporale, „drept periculoase pentru viață sunt considerate vătămarile corporale, care prezintă pericol iminent-imediat, tardiv sau potențial, ca leziunea să determine moartea, indiferent dacă acest pericol a fost înlăturat printr-un tratament medical sau datorită reactivității individuale a organismului” [9, p. 6-7].

Noțiunea violenței periculoase pentru viață și sănătate este definită și în p. 5 al hotărârii Plenului Judecătoriai Supreme a Republicii Moldova, nominalizată mai sus, prin care se are în vedere „...cauzarea unei vătămări mai puțin grave sau ușoară a integrității corporale, care a atras după sine o tulburare de scurtă durată a capacității de muncă, precum și altă violență care, deși n-a cauzat o daună menționată, dar a creat în momentul aplicării ei un pericol real pentru viața sau sănătatea victimei” [1, p. 73]. De fapt, aceste explicații ale Plenului se referă la cazurile de tâlhărie, din care considerente nu s-a introdus în noțiunea violenței periculoase pentru viață și sănătate vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății, aceasta constituind o agravantă a tâlhăriei.

Așadar, către violența periculoasă pentru viață și sănătate în cazul șantajului se referă: a) vătămarea ușoară a integrității corporale sau a sănătății, urmată fie de o dereglare de scurtă durată a sănătății, fie de o pierdere neînsemnată, dar stabilă a capacității de muncă (art. 135 C.P.); b) vătămarea medie a integrității corporale sau a sănătății, care a fost urmată fie de dereglarea îndelungată a sănătății, fie de o pierdere considerabilă și stabilă a mai puțin de o treime din capacitatea de muncă (art. 152 C.P.); c) vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății (art. 151 C.P.).

Această violență este un semn caracteristic șantajului calificat prevăzut de lit. c), alin. (3) al art. 189 și nu este necesară calificarea în cumul cu art. 151, 152 și 153 C.P.

Însă, omorul victimei sau vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății, care au provocat decesul persoanei, nu sunt cuprinse de agravanta respectivă a șantajului și necesită o calificare în cumul – lit. c), alin. (3) al art. 189 și lit. b), alin. (2) al art. 145 sau alin. (4), art. 151 C.P.

Plenul Judecătoriai Supreme a Republicii Moldova a indicat și asupra altei violențe, care deși n-au provocat consecințele menționate, totuși a creat la momentul aplicării ei un pericol real pentru viață și sănătate. Plenul însă n-a relevat conținutul și esența acestei violențe. Suntem de

părerea că la asemenea cazuri se referă, spre exemplu, strangularea [19, p. 14], aruncarea victimei de la o anumită înălțime sau din autovehiculul care se deplasează etc. Chiar în lipsa unor consecințe pentru viața și sănătatea victimei, asemenea violență pune în pericol viața sau sănătatea în momentul aplicării ei.

Șantajul însoțit de *schingiuire, tortură, tratament inuman sau degradant* presupune acțiunile de supunere a cuiva la chinuri, suferințe fizice sau morale, prin aplicarea sistematică a loviturilor, bătăii, a altor metode violente, precum și prin mijloacele de batjocură și înjosire a victimei. Prin aceste acțiuni, vinovatul denotă tendința și fermitatea sa de a obține prin orice mijloace bunurile extorcate, ceea ce îi redă faptei sale un pericol deosebit de sporit.

Dex-ul definește schingiuirea în mod similar cu tortura, adică acțiunea de a supune pe cineva la chinuri, suferințe, maltratări fizice. Pentru tortură este caracteristică și suferința morală [20, p. 959, 1099].

Una dintre cele mai răspândite metode de schingiuire sau tortură este provocarea suferințelor fizice ori psihice prin lovire, bătaie sistematică. De regulă, prin termenul „sistematic” dreptul penal presupune „săvârșirea unor acte ilegale nu mai puțin de trei ori” [2, p. 268; 8, p. 166]. Aceasta însă nu înseamnă doar o simplă repetare periodică a unor acțiuni violente, dar și o anumită corelație între ele, un caracter indisolubil al lor, care formează comportamentul determinat al infractorului în privința uneia și aceleiași victime, căreia i se provoacă nu numai dureri fizice, dar și suferințe, morale; ea este înjosită, batjocorită. De aceea, nu orice violență va constitui agravanta în cauză, chiar dacă este aplicată mai mult de trei ori, ci doar cea care este cuprinsă într-un sistem unic de intenții, prin intermediul căreia se tinde spre realizarea unui scop.

O altă metodă de schingiuire sau torturare poate fi constituită din acțiuni violente, care cauzează suferințe fizice ori psihice prin lipsirea pe o perioadă îndelungată de hrană, apă, căldură, fie amplasarea sau lăsarea victimei în condiții periculoase pentru sănătate, precum și acțiunile legate de provocarea multiplă și îndelungată a durerilor fizice – înțeparea, biciuirea, cauterizarea cu agenți termici sau chimici etc.

Este necesar de luat în considerație căci cazurile unice de aplicare a violenței, în anumite condiții, pot fi apreciate ca șantaj însoțit de schingiuire sau tortură, dacă acțiunile vinovatului se caracterizează prin influență intensivă și prelungită asupra organismului uman, cauzându-i prin aceasta victimei suferințe fizice și psihice deosebite („frigere” cu foc, provocarea multiplelor arsuri prin intermediul obiectelor metalice înfierbântate, smulgerea părului etc.). Toate acestea constituie modalități de tratament inuman sau degradant.

*Șantajul urmat de dobândirea bunurilor cerute.* Deseori, cererile infractorilor de transmitere a bunurilor sunt însoțite de așa amenințări sau acțiuni, încât victimele sunt nevoite să transmită sau să realizeze cele cerute, acesta formând agravanta în cauză.

Bunurile cerute pot fi dobândite ca rezultat al aplicării armelor, al violenței periculoase pentru viață sau sănătate, schingiuirii, torturii, tratamentului inuman sau degradant etc. În asemenea cazuri, acțiunile vinovatului trebuie calificate în cumul cu punctele și alineatul respectiv al art. 189, care prevăd agravantele corespunzătoare și lit. e), alin. (3) al art. 189 C.P. (Șantajul urmat de dobândirea bunurilor cerute).

Dobândirea reală a bunurilor extorcate nu necesită o calificare suplimentară conform articolelor ce prevăd

răspundere pentru alte forme de sustragere, fiindcă fapta dată se încadrează pe deplin în lit. e), alin. (3) al art. 189 C.P.

Acțiunile extorculatorului pot fi urmate nu numai de dobândirea bunurilor cerute, dar și a dreptului asupra acestora, precum și de realizarea unor acțiuni (inațiuni) cu caracter patrimonial din partea victimei. De aceea, propunem completarea lit. e), alin. (3) al art. 189 C.P. cu următoarele: „sau a dreptului asupra acestora, fie de realizarea unor acțiuni (inațiuni) cu caracter patrimonial din partea victimei”.

*Șantajul soldat cu alte urmări grave* cuprinde acele forme agravante, consecințe care n-au fost specificate de legislator în alineatele (2) și (3) ale art. 189 C.P.

Necesitatea fixării în norma penală a unei asemenea forme calificate este condiționată de un șir de momente. Mai întâi de toate, legislatorul poate să nu aibă o închipuire precisă despre lista consecințelor care urmează a fi incluse [21, p. 41]. Astfel de consecințe pot fi indicate și din considerentele respectării tehnicii legislative, pentru a nu crea o normă prea voluminoasă.

După caracterul său, urmările grave pot fi cele mai diverse, cum ar fi sinuciderea victimei sau a apropiaților ei, falimentul întreprinderii etc., însă ele trebuie să fie legate în mod inevitabil de șantaj. După cum afirmă I. Leapunov, în structura „urmărilor grave” poate intra și omiterea unui câștig, pierderea căruia poate genera, spre exemplu, falimentul financiar sau scăderea bruscă a indicilor activității comercial – economice a unei întreprinderi... [22, p. 39].

În p. 6 al hotărârii Plenului Judecătoriai Supreme a RSFSR, nr. 3, din 4 mai 1990, se recomandă de a înțelege prin alte urmări grave și provocarea vătămarilor grave integrității corporale sau sănătății în procesul comiterii șantajului [23, p. 8]. Nu putem accepta asemenea recomandare, fiindcă în lit. c), alin. (3) al art. 189 C.P. al R.M. se conține deja o astfel de agravantă.

Așadar, urmează de apreciat, în calitate de alte urmări grave, doar acele consecințe care nu sunt indicate în legea penală în calitate de forme calificate de sine stătătoare. Deci, acestea pot fi orice consecințe dăunătoare, inclusiv decesul persoanei. Desigur, dacă șantajul a fost urmat de omor, este necesar calificarea lui în cumul cu art. 145 C.P., care prevede răspundere penală mai gravă pentru omor intenționat.

Realizarea infrațională a agravantelor prevăzute de alin. (3) al art. 189 C.P. se pedepsesc cu închisoare de la 7 la 15 ani cu amendă în mărime de la 1.000 la 2.000 unității convenționale [13].

În alin. (4) al art. 189 C.P. se prevede răspundere penală pentru *șantajul deosebit de agravat, adică însoțit de răpirea proprietarului, posesorului sau deținătorului, a rudelor sau a apropiaților acestora.*

Prin răpirea persoanei trebuie de înțeles acțiunile ilegale, însoțite de captivarea deschisă sau clandestină a unei ființe umane vii, scoaterea ei din micromediul social firesc și strămutarea într-un alt loc, în scop de reținere ulterioară contrar voinței sale.

Răpirea victimei sau a apropiaților ei poate fi realizată în mod clandestin sau deschis, precum și prin ducerea în eroare sau prin abuz de încredere.

În majoritatea cazurilor, aceasta presupune săvârșirea următoarelor trei acțiuni consecutive: capturarea, strămutarea și reținerea ulterioară a victimei [24, p. 12-13]. Însă, într-un șir de cazuri (spre exemplu, persoana este adusă prin abuz

de încredere într-un loc, unde este reținută ulterior în mod violent), este posibilă răpirea doar printr-o singură acțiune violentă – reținerea. Durata reținerii persoanei răpite poate fi diferită (de la câteva ore până la câteva săptămâni și mai mult) și nu are nici o importanță pentru calificarea infracțiunii.

Agravanta dată se consideră consumată din momentul capturării victimei sau apropiatilor ei și strămutarea lor cel puțin pe o anumită perioadă, într-un alt loc.

Acordul persoanei de a fi strămutat clandestin într-un alt loc, fără ca persoanele interesate să-și dea seama de acest fapt, exclude componența calificată respectivă. Mai mult ca atât, persoana în cauză va fi atrasă la răspundere penală în calitate de complice a șantajului, dacă a cunoscut intențiile infracționale și le-a acceptat.

Răpirea persoanei diferă de luarea ostaticilor prin aceea că ultima poate fi referită la categoria infracțiunilor internaționale cu care se duce lupta, în baza convenției internaționale cu privire la luarea de ostatici, adoptată la sesiunea Adunării Generale a O.N.U., în 1979. În afară de aceasta, în cazul luării de ostatici, faptul capturării și reținerii persoanei, precum și conținutul cerințelor nu se țin în taină, iar la răpirea persoanei, cererea îndeplinirii anumitor condiții, de regulă, răscumpărarea se înaintează pe ascuns și se întreprind chiar măsuri pentru evitarea demascării de către organele de drept [25, p. 54].

Deosebirea principală dintre răpirea persoanei și privațiunea ilegală de libertate constă în metoda de atentare asupra libertății persoanei. În comparație cu privațiunea ilegală de libertate răpirea persoanei se realizează prin scoaterea ei din micromediul social și strămutarea ilegală într-un alt loc. De asemenea, în cazul privațiunii ilegale de libertate, infractorii adresează cererile lor doar victimei și nu unor terțe persoane.

Deseori, realizarea acțiunilor de șantaj este însoțită de un șir de agravante. Spre exemplu, la 01.08.2000, în jurul orelor 9.00, cet. M., înțelegându-se în prealabil cu trei persoane neidentificate, l-au răpit pe cet. C., de pe str. Creangă 3, mun. Chișinău, urcându-l cu forța într-un autoturism de marca „Vaz”. După aceasta, el, împreună cu doi complici ai săi, au dus victima la marginea pădurii de pe str. Codrilor, or. Durlști, unde l-au amenințat și i-au pricinuit leziuni corporale grave. Ulterior, amenințându-l cu moartea și că îi vor omori și rudele lui apropiate, au cerut 6000 dolari SUA. Victima a fost de acord, iar după ce a fost escortată la domiciliul său, le-a transmis banii. De asemenea M., sub pretextul că cet. B. n-a procedat corect, anunțând poliția despre faptul că el este cel care l-a răpit pe C., amenințându-l prin telefon cu violență, i-a cerut 1000 dolari SUA. Percepând amenințarea ca reală, B. i-a transmis lui M. banii, după ce acesta a fost reținut peste puțin timp de lucrătorii poliției [26].

Acțiunile de șantaj însoțite de răpirea victimei sau apropiatilor ei, se pedepsesc cu închisoare de la 10 la 25 de ani sau cu amendă în mărime de la 3.000 la 5.000 unități convenționale.

#### Referințe bibliografice

- Culegere de Hotărâri ale Plenului Judecătoriei Supreme a Republicii Moldova (1990 - 1993), Chișinău, 1994.
- Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации, под ред. Ю. М. Скуратова и В. М. Лебедева, М., 1999.
- Arhiva Judecătoriei Centru, mun. Chișinău, dosarul penal nr. 2001250473.
- Сборник Постановлений Пленума Верховного Суда Российской Федерации, 1961-1996 г., М., 1997.
- Vezi, spre exemplu, Волков Г. И., Имущественные преступления, Харьков, 1928.
- Arhiva Judecătoriei Râșcani, mun. Chișinău, dosarul penal nr. 2001027005.
- Сафонов В. Н., Организованное вымогательство: уголовно-правовой и криминологический анализ. Монография, СПб., 2000.
- După Borodac A., Curs de drept penal. Partea specială, vol. I, Chișinău, 1996.
- Ordinul Ministerului Sănătății al Republicii Moldova, nr. 199, din 27 iunie 2003: „Cu privire la Regulamentul de apreciere medico-legală a gravității vătămării corporale”.
- Ляпунов Ю. И., Ответственность за вымогательство, Научно-практический комментарий // Социалистическая законность, № 6/1989.
- Борзенков Г. Н., Усиление ответственности за вымогательство, // Вестник Ленингр. ун-та, № 2/1990.
- Иванов Н., Уголовная ответственность за вымогательство // Советская юстиция, № 10.
- Sanțiunea alineatului doi al art. 189 C.P. al Republicii Moldova – modificată prin Legea 211/29.05.2003 pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova.
- Vezi, spre exemplu, arhiva D.P.C.C.O., mun. Chișinău, dosarul penal nr. 2003047009.
- Spre exemplu, organizația criminală „Malhaz” se distingea prin cruzimea deosebită a infracțiunilor comise, inclusiv a celor de șantaj: Arhiva D.P.C.C.O., mun. Chișinău, dosarul penal nr. 2002427033.
- Долгова А. И., Организованная преступность и борьба с ней в России // Международное сотрудничество в борьбе с организованной преступностью: матер. междунар. научн-практ. конф., 27-29 мая 1997 г., СПб., 1997.
- Кригер Г. А., Квалификация хищений социалистического имущества, М., 1971.
- Arhiva Judecătoriei Botanica, mun. Chișinău, dosarul penal nr. 96420880.
- Аюллетень Верховного Суда РСФСР, № 3/1968.
- Dicționarul explicativ al limbii române, sub red. I. Coteanu, L. Seche, M. Seche, București, Univers enciclopedic, 1998.
- Ковалев М. М., Общественно-опасные последствия и диспозиция уголовного закона // Советское государство и право, № 10/1990.
- Ляпунов Ю. И., Корыстные правонарушения нетерпимы, М., 1988.
- Бюллетень Верховного Суда РСФСР, № 7/1990.
- Мартыненко Н. Э., Похищение человека: уголовно-правовые и криминологические аспекты. Автореф. канд. дисс., М., 1994.
- Зубкова В. И., Тяжкова И. М., Ответственность за похищение человека по уголовному законодательству России // Вестник Московского университета, Серия «Право», № 2/1996.
- Arhiva Judecătoriei Centru, mun. Chișinău, dosarul penal nr. 2000447008.

**Drd. Radion COJOCARU,**

lector superior, catedra de științe penitenciare,  
drept penal și criminologie, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

## ELEMENTUL MATERIAL AL INFRAȚIUNII DE PRUNCUCIDERE: CARACTERIZARE ȘI CONTROVERSE

*The Penal Code established an excusable order of sanctions for homicides made in real and personal circumstances, which justifies more or less the criminal behaviour of the law breaker. On the list of murders is included the crime of infanticide with its own particularities in itself. In accordance with the article 147 from the Penal Code infanticide is the murder of a new born child, made in the time of the birth or immediately after the birth by its mother who is experiencing a state of physical and psychological disturbance, with the loss of her judgement, caused by the childbearing.*

**Recenzent: Valeriu CUȘNIR,** doctor habilitat în drept, profesor universitar

1. Infraținea, ca orice act de conduită umană, reprezintă un aliaj dintre două laturi inseparabile: una obiectivă, care cuprinde manifestarea exterioară de pericol a subiectului și alta subiectivă, reprezentată de procesele psihice ce preced și însoțesc săvârșirea faptei. Partea exterioară a actului infrațional este un element obligatoriu pentru orice infraține, condiționând răspunderea penală a unei persoane de exteriorizarea rezoluției infraționale printr-o acțiune sau inacțiune, ce comportă o schimbare în lumea obiectivă, fiind exclusă sancționarea gândurilor acesteia.

Latura obiectivă a infrațunii de pruncucidere corespunde unui conținut material de infraține. Acest lucru derivă din însușirea obiectivă a termenului de „omor”, utilizat în textul de lege, de a comprima în el trei subelemente constitutive: elementul material (acțiunea sau inacțiunea susceptibilă de a provoca moartea copilului nou-născut), urmarea prejudiciabilă (moartea copilului nou-născut) și legătura de cauzalitate dintre acțiunea sau inacțiunea de suprimare a vieții și urmarea prejudiciabilă. O cerință suplimentară pentru configurația elementului material al infrațunii de pruncucidere este ca acțiunea sau inacțiunea îndreptată spre uciderea victimei să fie săvârșită „în timpul nașterii sau imediat după naștere”.

2. Elementul material al pruncuciderii este descris în norma de incriminare cu ajutorul unui conținut deschis de infraține în care nu sunt enumerate modalitățile prin care se poate ajunge la atingerea rezultatului de provocare a morții copilului nou-născut. Utilizând această tehnică legislativă legiuitorul consideră că din punct de vedere obiectiv pruncuciderea se exprimă prin orice activitate materială, care ar avea ca rezultat moartea copilului nou-născut. La determinarea manifestărilor exterioare susceptibile să provoace moartea persoanei trebuie luată în considerație premisa potrivit căreia obiectul infrațunii poate fi vătămat doar prin asemenea modalități faptice, care sunt condiționate de însăși particularitățile valorii sociale protejate prin instituirea incriminării. În cazul omorurilor această activitate materială se exprimă prin realizarea unui act de violență susceptibil să producă moartea victimei.

Sub aspectul conținutului, elementul material al infrațunii se poate înfățișa ca o atitudine activă (acțiune) sau ca o activitate pasivă (inacțiune).

Plecând de la ideea că comportamentul inactiv (omisiunea) nu poate constitui o cauză de survenire a consecinței, ci doar o condiție înlesnitoare, favorizatoare, Șaripova G. susține că infraținea de pruncucidere nu poate fi comisă prin inacțiune [1, p.9]. Din această perspectivă autorul promovează ideea că inacțiunea de neluare a unor măsuri de îngrijire a nou-născutului, urmată de decesul acestuia nu cade sub incidența normei privitoare la pruncucidere, ci urmează a fi încadrată în baza normei care instituie răspunderea penală pentru lăsarea în primejdie [1, p.9]. În același sens autorul *Strelinikov A.*, referindu-se în general la elementul material al infrațunii de omor, afirmă că acesta nu poate îmbrăca forma inacțiunii, deoarece pe de o parte, normele care instituie răspunderea penală pentru omoruri nu conțin prevederi legale care l-ar obliga pe subiect să acționeze într-un anumit mod, iar pe de altă parte, inacțiunea nu este aptă de a provoca careva daune vieții și sănătății persoanei, rolul acesteia reducându-se la nepreîntâmpinarea urmărilor prejudiciabile [2, p.22-23].

Această poziție a rămas izolată în doctrina penală, majoritatea autorilor recunoscând posibilitatea comiterii faptei de omor și respectiv, a celei de pruncucidere, atât printr-un comportament activ, cât și prin unul pasiv.

La argumentarea acestei poziții urmează a se lua în vedere faptul că acțiunea și inacțiunea ca forme de manifestare exterioară, prin care se exprimă elementul material al incriminării nu trebuie să se confunde cu modul în care infrațunile se clasifică în infrațuni comisive și omisive. Omorul este o infraține comisivă deoarece se săvârșește prin încălcarea unei dispoziții prohibitive a legii penale, deci a unei norme care interzice săvârșirea actului de conduită. Infrațunile comisive se săvârșesc prin acțiune, dar nu sunt excluse nici inacțiunile ca modalități concrete de încălcare a preceptului de interdicție. Aceasta înseamnă că acțiunea descrisă în norma de incriminare poate avea ca modalitate de fapt, de realizare și inacțiunea.

În acest context este justificată pe deplin teza autorului *Dongoroz V.*, potrivit căreia în cazul omorului acțiunea de privare a vieții poate fi realizată și printr-o omisiune, adică printr-o atitudine pasivă, atunci când făptuitorul era obligat să intervină pentru a înlătura cauza care ar provoca moartea victimei [3, p.172]. În acest caz este

vorba despre o categorie aparte de infracțiuni omisive improprii, denumite infracțiuni comisive prin omisiune.

Prin urmare infracțiunea de pruncucidere, ca și orice omor, poate fi comisă atât sub forma acțiunii, cât și sub forma inacțiunii. În primul caz este vorba despre o *pruncucidere activă*, iar în cel de al doilea despre o *pruncucidere pasivă*.

3. *Pruncuciderea activă* poate fi realizată prin diferite acțiuni de ucidere exercitate asupra copilului nou-născut, apte să provoace moartea acestuia. Dată fiind fragilitatea victimei și dependența lui totală de persoana care l-a născut, acțiunile ce se pot folosi împotriva copilului nou-născut sunt, de regulă, de minimă intensitate. Dintre acțiunile caracterizate printr-o răspândire mai frecventă în practică pot fi menționate următoarele:

- *sufocarea*, se comite de obicei prin aplicarea de corpuri moi: pernă, plapumă, prosop, basma, folii de nylon. În speță făptuitoarea a acoperit capul și căile respiratorii ale nou-născutului cu o pătură și cu o perenă cu greutatea de 5,2 g, provocându-i moartea [4]. Mai rar sufocarea se produce și prin îngroparea în pământ, țărâțe, nisip [5 p.433];
- *strangularea*, care poate fi comisă cu lațuri moi (fular, batistă, basma) fără urme externe de violență și cu lațuri dure și semidure.
- *sugrumarea cu mâna*. Această acțiune este întâlnită mai des în practica judiciară. În speță, inculpata a născut neasistată un copil de sex masculin într-o pădure de la marginea localității, după care l-a omorât prin manopere de sugrumare cu mâniile [6]; inculpata a dat naștere la un copil viu în internatul liceului unde era elevă și aflându-se într-o stare de tulburare pricinuită de naștere l-a ucis prin sugrumare [7];
- *anoxia anonică*, se produce prin învelire în cârpe, hârtii, depunere în lăzi, geamantane ermetice închise sau / și introducerea în saci de nylon. În speță s-a stabilit că inculpata a născut neasistată un copil la domiciliu, pe care l-a introdus într-un sac de plastic, după care l-a aruncat prin tubulatura de colectare a gunoierului menajer [8];
- *înecare în găleată cu apă, lighean, apă curgătoare*;
- *loviri cu corpuri contondente*. În speță, inculpata neasistată, a născut un copil viu, de sex feminin, într-un lan de porumb din apropierea casei. După naștere, inculpata a procurat o săpă, a revenit la locul în care lăsase nou-născutul și l-a ucis, lovindu-l în cap [9].

Uneori la săvârșirea faptei subiectul poate realiza mai multe acțiuni violente în privința victimei. În speță s-a reținut că inculpata a născut un copil în locuința părinților săi, pe care, la scurt timp după naștere, mai întâi l-a strangulat, iar mai apoi i-a provocat un traumatism craniio-cerebral. În urma acestor acte nou-născutul a decedat [10].

4. Comparativ cu alte tipuri de omoruri pruncuciderea poate fi săvârșită frecvent și prin inacțiune. În general, inacțiunea are relevanță juridico-penală și implicit persoana poate fi trasă la răspundere atunci când sunt îndeplinite două condiții: una obiectivă, existența unei obligații a făptuitorului de a acționa și una subiectivă, existența posibilității reale de a acționa în modul prescris de lege [11 p.144].

Omisivitatea de acțiune la pruncucidere se manifestă în principal prin nesăvârșirea acțiunilor de acordare a îngrijirilor și de supraveghere a copilului nou-născut.

Într-o opinie se consideră că obligația specială a mamei de a acționa este determinată de însăși faptul nașterii, subiectul fiind obligat să realizeze careva acțiuni pentru a asigura viața nou-născutului după naștere [12 p.31].

În viziunea noastră această obligație este în primul rând una juridică, deoarece rezultă implicit din reglementările juridice, care stabilesc dreptul copilului la o protecție specială de care beneficiază din partea părinților, fiind generată de relațiile speciale de rudenie existente între mamă și copil, bazate pe ideea de sprijin, pe care ultima trebuie să-l acorde nou-născutului pentru a lichida stările de pericol care i-ar pune în primejdie viața. Astfel, potrivit art. 53 din Codul Familiei al RM apărarea drepturilor și intereselor legitime ale copilului se asigură de părinții sau persoanele care îl înlocuiesc, iar în art. 15 alin. (4) din Legea R. Moldova privind drepturile copilului din 15.12.94 se instituie obligația mamei de a respecta recomandările medicilor privind asigurarea dezvoltării normale a copilului în perioada pre- și postnatală.

Pentru pruncuciderea pasivă sunt caracteristice anumite modalități faptice ale inacțiunii, care nu pot fi întâlnite la alte tipuri de omoruri. Acest lucru rezultă din natura și caracterul acțiunilor, pe care mama este obligată să le realizeze în perioada postnatală pentru a salva viața nou-născutului.

Astfel, pruncuciderea pasivă prezumă: nelegarea cordonului ombilical, neînfașarea și nealăptarea copilului nou-născut, neluarea măsurilor pentru stimularea respirației pulmonare, dacă copilul se naște în stare de asfexie, abandonarea în condiții inadecvate de mediu, etc.

În practică pruncuciderea este comisă frecvent prin abandonarea nou-născutului în condiții de frig, care are drept efect survenirea unei stări de hipotermie la victimă. Potrivit datelor oferite de știința medico-legală expunerea nou-născutului la temperatura de 16 °C timp de 12 ore sau la 8 °C timp de 6 ore, poate produce moartea nou-născutului [5 p.435]. În speță, A. C. după un interval de timp de 4 ore de la naștere a înfașat copilul, l-a pus într-o geantă și l-a lăsat afară într-o cutie de carton la o temperatură de - 10 °C [13].

Pruncuciderea pasivă implică evaluarea obligatorie a posibilității subiectului de a acționa pentru salvarea vieții nou-născutului. De multe ori paturienta poate suferi stări de leșin provocate de procesul nașterii. În asemenea cazuri este exclusă răspunderea penală pentru pruncucidere, deoarece mama se află în neputință fizică de a interveni pentru asigurarea vieții copilului [14 p.63].

În unele situații posibilitatea de a acționa este determinată de anumite cunoștințe specializate din domeniul medicinei, pe care trebuie să le posede paturienta pentru a acorda ajutor nou-născutului. De pildă, în ipoteza nașterii unui copil în stare de asfexie, care, deși sunt prezente bătăi ale inimii, decedează din cauza lipsei respirației, trebuie de determinat dacă mama a avut sau nu posibilitate reală de a interveni pentru a-i salva viața. Într-o asemenea situație răspunderea penală a paturientei se exclude, dacă se va constata că aceasta nu a avut o pregătire specială pentru a interveni în vederea salvării vieții nou-născutului.

5. Pentru existența elementul material al infracțiunii de pruncucidere este obligatoriu ca acțiunea sau inacțiunea de ucidere a victimei să fie realizată „în timpul nașterii” sau „imediat după naștere”. Anume în limitele acestor perioade de timp legiuitorul consideră că discernământul mamei este afectat de starea de tulburare fizică sau psihică până la limita iresponsabilității.

Varianta incriminării pruncuciderii în timpul nașterii este pe deplin justificată, întrucât acest proces nu cuprinde numai evenimentul final, el debutează prin contracții uterine specifice, însoțite de dureri, apoi de desprinderea treptată a copilului de organismul matern și, în final, expulzarea acestuia. După cum susține autorul *A. Boro*i dacă tulburările pricinuite de naștere pot influența mama să-și ucidă copilul imediat după naștere și fapta ei să constituie pruncucidere, *a fortiori* ar trebui să existe pruncucidere dacă, sub imperiul aceluiași tulburări, mama își ucide copilul în timpul nașterii [15 p.164]. Se mai consideră, pe bună dreptate, că intensitatea tulburărilor pe fond patologic este principal mai mare în timpul nașterii decât după terminarea ei [16 p.108].

Unele mijloace de săvârșire a pruncuciderii în timpul nașterii neasistate sunt descrise de către autorul *M. Dressler*, care susține că pentru înțelegerea mecanismului de producere a leziunilor fetale prin naștere autoasistată, este necesar de a compara manevrele manuale executate de mamă, cu cele care se execută în mod obișnuit de către o persoană calificată. În cazul autoasistării nașterii în prezența pelviană, mama are tendința de a ridica inițial fătul prin priză pe membrele inferioare. Pe măsură ce progresează expulsiile, priza se exercită și la nivelul abdomenului, iar în final răstoarnă fătul pe abdomen producând hiperextensia coloanei verticale la nivel cervical. În aceste cazuri v-or fi prezente excoriații pe membrele inferioare, pe abdomen precum și luxație cervicală prin hiperextensia coloanei [5 p. 423-424].

La săvârșirea pruncuciderii în timpul nașterii făptuitoarea poate utiliza anumite instrumente obstetricale sau poate acționa în mod direct asupra nou-născutului, atunci când o parte din corpul acestuia a fost expulzată din pânțele mamei. La această etapă este posibilă comiterea pruncuciderii și prin compresiunea picioarelor de către paturientă.

Momentul final al perioadei în care pruncuciderea poate fi comisă în timpul nașterii este determinat de etapa de la care nou-născutul dobândește calitatea de ființă autonomă, adică din momentul în care a luat sfârșit expulzarea conceptului nașterii pe canalul pelvigenital, chiar dacă nu a fost separat încă de organismul matern prin tăierea cordonului ombilical și chiar dacă nu s-a eliminat placenta.

6. În legătură cu limita maximă a perioadei de timp imediată nașterii, înăuntrul căreia poate fi comisă pruncuciderea, în doctrina penală s-au profilat două teorii.

La baza primei teorii stă ideea potrivit căreia la fixarea acestei perioade trebuie utilizat un criteriu rigid, cronologic, prin determinarea unei limite fixe de timp, raportată la criteriile medicale morfofiziologice, în care s-ar prezuma existența stării de tulburare fizice sau psihice a mamei cu diminuarea discernământului.

În acest sens autorii *Pogodin O.* și *Tabakov A.* susțin că durata de timp imediată nașterii este una strict medicală și este cuprinsă între momentul nașterii copilului și cel al eliminării placentei [17 p.17]. De pe o poziție asemănătoare autorul *Popov A.*, consideră că perioada de timp imediată nașterii este de 2-4 ore din momentul expulzării fătului. Acest interval de timp formează etapa de debut a perioadei post partum [18 p. 34].

Potrivit unui alt punct de vedere perioada de timp imediată nașterii corespunde primelor 24 de ore din momentul expulzării copilului [19 p.238]. Autorul rus *A. Crasikov*, fiind susținătorul acestei poziții, afirmă că femeia se poate afla

într-o stare deosebită doar în timpul nașterii sau în decurs de 24 de ore după naștere [20 p.45]. Acest termen corespunde cu prima perioadă a lăuziei, denumită în obstetrică lăuzia imediată [21 p.144].

Fiind susținută în știința medico-legală a R. Moldova, această teză a fost preluată și de doctrina penală autohtonă, instituindu-se, astfel, prezumția că anume în primele 24 de ore de după naștere mama copilului nou-născut poate suporta tulburarea pricinuită de naștere care-i diminuează discernământul [22 p. 78].

În viziunea noastră această teorie prezintă mai multe neajunsuri. În primul rând instituirea regulii după care starea de tulburare a mamei cauzată de naștere se menține pe parcursul primelor 24 de ore după naștere diminuează rolul expertizei judiciare la stabilirea acestei împrejurări circumstanțiale caracteristice infracțiunii de pruncucidere. Astfel, se creează o prezumție aparentă, precum că orice femeie în interiorul acestui interval de timp suportă o tulburare psihofiziologică, care îi reduce posibilitatea de a conștientiza fapta și de a-și dirija voința până la limita responsabilității. În al doilea rând, se afectează grav voința legiuitorului, care a evitat instituirea unui termen rigid, cronologic, lăsând ca în fiecare caz concret, pe baza criteriilor medicale morfofiziologice, să fie determinată perioada imediată nașterii în care mama se află sub imperiul stării de tulburare fizice sau psihice și care are drept efect diminuarea discernământului acesteia.

7. Potrivit celei de a doua teorii în materia infracțiunii de pruncucidere nu poate fi acceptată soluția instituirii unui termen rigid, cronologic, înăuntrul căruia mama se poate afla sub dominația stării deosebite pricinuite de naștere.

Susținătorul unei asemenea poziții este autorul *V. Borodin* în opinia căruia pruncuciderea poate fi săvârșită într-o perioadă de timp apropiată momentului nașterii, care trebuie determinată în fiecare caz concret în parte [23 p.215]. De pe această poziție se exprimă și *A. Boro*i potrivit căruia perioada imediată nașterii durează până în momentul în care se mențin semnele nașterii recente pe corpul copilului și starea de tulburare a mamei, pricinuită de naștere, care-i conferă o imutabilitate sau responsabilitate diminuată [24 p.22].

În argumentarea acestei opinii se pleacă de la premisa că în fiecare caz particular, durata și intensitatea influenței pe care nașterea o are asupra mamei este diferită și respectiv perioada, imediată acesteia poate diferi de la caz la caz [12 p.26]. De asemenea, se mai afirmă că durata de timp imediată nașterii trebuie determinată în fiecare situație faptică concretă, deoarece intensitatea și dinamica derulării ei este condiționată de un șir de factori subiectivi, iar calcularea acesteia în ore sau în zile nu este posibilă [14 p.58].

Considerăm că în materia infracțiunii de pruncucidere, la stabilirea perioadei imediate nașterii trebuie acceptată anume această teorie. Într-adevăr, în funcție de anumiți factori subiectivi sau obiectivi, cum ar fi: sănătatea fizică sau psihică a femeii, naștere la termen sau prematură, naștere asistată sau neasistată medical, complicațiile patologice și fiziologice apărute pe parcursul nașterii, gradul și nivelul de calificare a ajutorului medical acordat etc., nașterea ca proces psihofiziologic se poate manifesta în un mod diferit și respectiv trăirea acesteia sub aspect subiectiv de către mamă diferă de la caz la caz. Totodată, știința obstetrică în afară de perioada de lăuzie imediată (cu o durată de 24 de ore de

după naștere) în care se poate păstra starea de tulburare psihică pricinuită de naștere, o evidențiază și pe cea secundară în care femeia poate prezenta o stare depresivă, ce poate fi declanșată de mai mulți factori, printre care se înscriu: declinul emoțional, care urmează după naștere, oboseala ce urmează după travaliu, anxietatea generată de îndoielile mamei cu privire la capacitățile ei de a putea avea grijă de copil după ieșirea din spital, etc. Această stare depresivă în mod normal dispăre fără nici un tratament după 2-3 zile, cu toate că uneori poate dura pe o perioadă de timp de 10-12 zile. Dacă această stare persistă sau se agravează se impune consultul psihiatric [21 p.146].

Reieșind din aceste rațiuni considerăm că este incorect de a determina o perioadă fixă, calculată în ore, minute sau chiar zile, înăuntrul căruia s-ar prezuma existența stării deosebite pricinuite naturii de actul nașterii. Luându-se în calcul particularitățile individuale ale actului nașterii, durata de manifestare a tulburărilor cauzate de naștere diferă de la caz la caz.

În lumina celor prezentate putem desprinde ideea că *perioada imediată de după naștere, în care poate fi reținută fapta de pruncucidere, corespunde cu durata influențării discernământului prin actul de naștere. Această perioadă începe să curgă din momentul expulzării totale a copilului din uterul mamei și se prelungeste pe parcursul menținerii stării fizice sau psihice deosebite provocate mamei de naștere, cu diminuarea discernământului. Starea de influențare psiho-fiziologică se remite destul de repede după naștere, dar trebuie apreciată de la caz la caz, putând fi de ordinul minutelor, al orelor și uneori al zilelor.*

8. În contextul consemnărilor făcute să trasăm următoarele concluzii aferente subiectului supus analizării:

- elementul material al infracțiunii de pruncucidere este descris în norma de incriminare cu ajutorul unui conținut deschis de infracțiune, fapt care ne îndreptățește să afirmăm că din punct de vedere obiectiv pruncuciderea se exprimă prin orice acțiune sau inacțiune, care ar avea ca rezultat moartea copilului nou-născut;
- pentru configurația elementului material al pruncuciderii este necesar ca acțiunea sau inacțiunea îndreptată spre uciderea victimei să aibă loc „în timpul nașterii sau imediat după naștere”;
- momentul inițial al pruncuciderii comise în „timpul nașterii” este marcat de începutul desprinderii fătului de uterul mamei, iar momentul final al acestei perioade este determinat de expulzarea completă a nou-născutului din organismul mamei;
- perioada imediată nașterii se prelungeste pe parcursul menținerii semnelor nașterii recente la nou-născut și a stării psihice deosebite provocate mamei de naștere, cu diminuarea discernământului și urmează a fi constatată în fiecare caz concret în parte. Considerăm că anume această ultimă soluție corespunde mai perfect voinței legiuitorului, care nu fixează o limită maximă până la care se poate manifesta starea deosebită provocată de actul nașterii.

#### Referințe:

1. Шарипова Г., Уголовная ответственность за детоубийство по уголовному праву УК Узбекской ССР, Автореферат на соискание кандидата юридических наук, Москва, 1987.
2. Стрельников А. И., Ответственность за убийство, совершенное при обстоятельствах отягчающих наказание, Изд. Частное право, Москва, 2002.
3. Dongoroz V. și col., Explicații teoretice ale codului penal român, partea specială, vol. III, Ediția-II, Ed. Academiei Române și Ed. All Beck, București, 2003.
4. Judecătoria sect. Botanica, mun. Chișinău, Dosar nr. 1 – 494/96 din 23, Sent. din 14. 07. 1996.
5. Dressler M., Patologie medico-legală perinatală și neonatală, în *Tratat de Medicină Legală* sub. red. lui Beliş V., vol. II, Ed. Medicinală, București 1995.
6. Judecătoria mun. Hâncești, Dosar nr. 1-174/2001, Sent. din 21. 06. 2001.
7. Tribunalul mun. București, Dosar nr. 3122/1991, Sent. nr. 24 din 19. 03. 1992.
8. Tribunalul mun. București, Dosar nr. 2375/2002. sec. pen., Sent. nr. 795 din 14 iunie 2004.
9. Curtea de Casație și Justiție a României, Dosar nr. 2927/2002., sec. pen., Decizia nr. 544/2002.
10. Curtea de Apel Iași, Sec pen., Dosar penal nr. 3214/2003, Dec. nr. 4956 din 4.10. 2004.
11. Гаухман, Л. Д., Квалификация преступлений: закон, теория, практика, Изд. «Центр Юр ИнфоР», Москва, 2001.
12. Глухарева Л. И., Уголовная ответственность за детоубийство, Учебное пособие, Всесоюзный Юридический Заочный Институт, Москва, 1984.
13. Judecătoria mun. Bălți, Sent. din 04. 07. 2003, Dosar nr. 1-560/2003.
14. Ликучев О. В., Уголовно правовая и криминологическая характеристика детоубийств, Диссертация на соискание ученой степени юридических наук, Санкт - Петербург, 1997.
15. Boroï A., Infracțiuni contra vieții, Ed. ALL BECK, București, 1999.
16. Merloiu, M. C. Infracțiunea de pruncucidere // *Revista de drept penal*, Anul IV nr. 4., Octombrie-December, București, 1999.
17. Погодин О., Табаков А., Убийство матери новорожденного ребенка // *Законность*, 1997, № 5.
18. Попов А. Н., Преступления против личности при смягчающих обстоятельствах, Юридический центр, Санкт Петербург, 2001.
19. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации, под. ред. Скуратова Ю. И., Лебедева В. М., Изд. Норма-Инфра, Москва, 1998, p. 238.
20. Красиков А. Н., Уголовно правовая охрана прав и свобод человека в России, Изд. Полиграфист, Саратов, 1996.
21. Virgil A., Ionescu G., Obstetrică, București, Ed. Național, 1999.
22. Brânză S., Ulianoschi X., Stati V., Turcanu I., Grosu V., *Drept penal*, vol – II, Chișinău, Ed. Cartier juridic, 2005.
23. Бородин С. В., Пеступления против жизни, Изд. Юридический центр, Москва, 2003 p. 215.
24. Boroï A., Pruncuciderea și uciderea din culpă, Ed. Ministerului de Interne, București, 1992.

Conf. univ., Dr. Dumitru BALTAG,  
Universitatea Liberă Internațională din Moldova

## LEGEA TALIONULUI – PEDEAPSA, SANȚIUNE ȘI PRINCIPIU DE RĂZBUNARE ÎN ANTICHITATE

*The legal sanctions regulated by contemporaneous legislations are more upgraded from various perspectives in comparison with the first ones known by the humankind, first of all, from the rigidity perspective. The severity and harshness of sanctions of those times were viewed as normal, since the punishment, no matter how inhuman it was, expressed the will of divinities, will that could not be opposed or judged by anyone. In what concerns the harshness of the punishment, in Ancient Times there was used "The Retribution Law", which equals: "An eye for an eye, a tooth for a tooth". All ancient peoples applied with insignificant differences this law. According to the Retribution Law - a homicide was punished with a homicide, thus the capital punishment.*

„Pedepsește pe cel ce merită pedepsit și nimeni nu va defăima dreptatea” („Povestea țaranului bun de gură”, în „Gândirea egipteană antică în texte”, București, Ed. Științifică, 1974, p. 129).

„Dă pedepse grele și osândește tare... căci dai astfel o pildă, împiedicând în viitor o faptă rea” („Povestea țaranului bun de gură”, în „Gândirea egipteană antică în texte”, București, Ed. Științifică, 1974, p. 44).

Orice faptă generează o reacție din partea celor din jur, orice eveniment atrage consecințele-i firești, absolut orice produce efecte. Aceste enunțuri nu fac decât să confirme omniprezența legăturii de cauzalitate între fenomene. Nu există nimic care să fi apărut pur și simplu, obligatoriu există fenomene premergătoare, generatoare și, în consecință, există fenomene generate și rezultate. La rândul lor, cele din urmă vor fi generatoare pentru altele și, tot în acest fel, cauzalitatea se face simțită și prezentă în orice moment și în orice loc. Tot astfel se întâmplă și în drept. Orice faptă ilicită constituie un fenomen generator al aplicării sancțiunii juridice asupra făptuitorului.

Sub aspect tehnic, sancțiunea este o parte componentă a normei juridice, de regulă ultima, în care se indică net consecințele pe care le atrage acțiunea/inacțiunea ilicită, indicată în textul normei juridice. Dintr-o altă abordare, sancțiunea reprezintă forța de constrângere a statului, aplicată făptuitorului pentru încălcarea ordinii de drept. Efectiv este vorba de ceea ce i se întâmplă subiectului faptului ilicit, în raport cu societatea, după momentul în care devine cunoscută ilegalitatea.

Deși societatea contemporană se poate lăuda cu progrese nesperate în multiple domenii, totuși sancțiunea nu este o invenție a contemporanilor noștri, ci este un fenomen existent chiar de la originile civilizației umane.

Din primele texte de lege, care au ajuns pînă la civilizația noastră, se desprinde scopul normei juridice – cel de a preveni ilegalitățile sau cel de a pedepsi pe cei ce le încalcă. Cele mai rudimentare forme de exprimare juridică sunt cu mult inferioare celor de astăzi, deși în plan logic, diferențele nu sunt atât de mari. Spre exemplu, Codicele lui Lipit-Ishtar (1934-1924 î. Ch. [I]) din Isin [II], are unele prevederi relevante în acest sens:

„Dacă cineva a dărâmat ușa unei case, cel ce a dărâmat ușa case va fi ucis” (art. 6);

„Dacă cineva a intrat în curtea altuia și este surprins în momentul furtului, va plăti 100 sicli [III] de argint” (art. 14);

„Dacă cineva taie arborele din grădina altuia, va plăti o jumătate de mină [IV] de argint” (art. 15);

„Dacă un sclav sau o sclavă fuge în oraș de la un citadin și se dovedește că în decursul unei luni a rămas în casa altui citadin, acest din urmă citadin va da alt sclav în locul sclavului fugar” (art. 17);

„Dacă nu are un sclav, în locul lui va plăti 25 sicli de argint” (art. 18);

„Dacă cea de-a doua soție a unui citadin i-a dăruit un fiu, averea pe care ea a adus-o în casa soțului îi va reveni fiului” (art. 29) (...) [1, p. 125].

Sub multiple aspecte sancțiunile juridice reglementate de legislațiile contemporane sunt evaluate comparativ cu primele pe care le-a cunoscut omenirea. În primul rând sub aspectul rigidității, acesta nu mai e atât de prezentă. Astăzi, totalitatea tipurilor [V] de sancțiuni existente și posibilitatea individualizării pedepsei funcție de caz și persoană face mult mai simțită flexibilitatea în materie de sancțiuni și în materie de aplicare a lor. Aceasta din urmă nu dăunează nicidecum rolului sancțiunii juridice de a pedepsi și de a preveni ci dimpotrivă, sporește încrederea persoanei în organele de drept, în special și în organele statului, în general. O individualizare a pedepsei va fi întotdeauna cea mai oportună și cea mai eficientă. În perioadele în care însă nu se putea vorbi despre individualizare, dezavantajul era generat de faptul că cel mai relevant detaliu pentru a aplica sancțiunea era regăsit în componența de infracțiune. În consecință, în toate cazurile în care se comitea aceeași faptă ilicită se aplica aceeași sancțiune, fără a lua în considerație unele detalii relevante pentru fiecare caz aparte, care de fapt făceau diferența între toate faptele respective. Astfel, indiferent de circumstanțele concrete de comitere a faptei ilicite, aceasta din urmă era calificată la fel și sancționată identic. Unicele diferențieri care se făceau țineau de condițiile sociale ale făptuitorului sau ale părții lezate (victimei). Drept exemplu putem lua Codex Hammurabi, care constituie reflectarea optimă a acestui adevăr. Astfel, acesta stipula: „Dacă sclavul cuiva a dat o palmă unui om liber, să i se taie o ureche (art. 25); Dacă însă victima este un sclav, amenda se va ridica la jumătate din prețul sclavului (art. 199) și va fi încasată de stăpânul acestuia”. Se făcea însă diferența între faptele comise premeditat și cele comise fără rea intenție. Latura subiectivă trebuia însă dovedită, de regulă prin jurământ.



Existența actuală a reglementării circumstanțelor atenuante și agravante face ca fiecare caz de comitere a aceleași infracțiuni (sau alte ilegalități) să fie abordat în mod individual și personalizat chiar.

În aceste condiții fiecare va răspunde pentru fapta proprie și nu pentru fapta care, pur și simplu, coincide cu cea stipulată de norma juridică.

În plus, sub aspectul evoluției sancțiunii juridice, se mai pot lua și alte puncte de plecare. Spre exemplu, sub aspectul durității, cele mai vechi sancțiuni aveau între ele și sancțiuni chiar inumane, deși existau și sancțiuni potrivite pentru faptele stipulate. Astăzi, odată cu afirmarea drepturilor omului, nu mai putem vorbi despre un atare fenomen. Dimpotrivă, legislația statelor este adusă în perfectă concordanță cu „Declarația Universală a Drepturilor Omului” și, cât de aspră nu ar fi legislația sau sancțiunea, aceasta nicidecum nu va încălca drepturile fundamentale ale fiecărui individ uman. Astfel, sancțiunile inumane, odată cu scurgerea timpului decad. Deși mai există discuții referitoare la pedeapsa capitală, care ar încălca dreptul la viață, totuși comparativ cu primele reglementări juridice, la aplicarea actuală a sancțiunilor se ține cont, în primul și primul rând, de drepturile făptuitorului. În cele ce urmează vom încerca să surprindem cele mai importante momente din evoluția istorică a sancțiunii juridice.

Vom demara prin evidențierea caracterului sacru al normei juridice, deci și a sancțiunii prevăzute de ea. În antichitate dreptul se considera a avea origini sacre, fiind provenit de la Divinități. Acestea sunt dovedite de textele monumentelor juridice și de diversele ritualuri practicate în acele perioade. Atare momente sunt atestate de istoria civilizației umane. Astfel, unul dintre simbolurile sau gesturile care confereau caracter sacru normei juridice ar putea fi reprezentat de gestul lui Moise care, pe muntele Sinai, primește „Tabelele Legii” din mâinile lui Yahwe [2, p. 96]. Astfel, apropo de duritatea și asprimea sancțiunilor din acele timpuri, se considera absolut firească pedeapsa, indiferent de cât de inumană ar fi fost ea, întrucât exprima voința divinităților, voința căreia nu i se putea nimeni împotrivi și pe care nu o putea judeca nimeni.

Vis-à-vis de asprimea pedepselor în perioada antică, aceasta se poate remarca din **legea talionului**. Aceasta se exprima după cum urmează: „Ochi pentru ochi”, „Dinte pentru dinte” etc. Și se aplica mai frecvent în cazul dăunării fizice și a ofenselor. Acest principiu „al talionului” este mai degrabă izvorât din legislația mesopotamiană și oglindit în **Codex Hammurabi**. Din acest sistem de sancțiuni se poate evidenția duritatea legislației de pe acele timpuri. Totuși evoluția și-a spus cuvântul, întrucât astăzi nu mai sunt regăsite atare sancțiuni în reglementările existente. Chiar nu prea departe de acțiunea Codex Hammurabi, legea talionului începe a oferi alternative, precum compensarea materială a daunei cauzate [VI]. După cum am mai menționat, acest sistem de sancțiuni era specific teritoriului **Mesopotamiei**, dar nu exclusiv.

India Antică, cu un alt monument juridic, „Legile lui Manu”, poate fi asemuită Mesopotamiei în cazul în care am aborda problematica sancțiunilor din perspectiva durității. Astfel, nu se aplica **legea talionului**, dar pedepse identice existau și se aplicau foarte des. Pe de o parte Codex Hammurabi, prin legea talionului îi pune în condiții egale pe făptuitori și pe victime, pe când codul lui Manu, ținând

foarte mult la principiul de clasă, uneori exagerează în materie de duritate a pedepselor. Spre exemplu dacă un **sudra** rănea un membru al celorlalte trei caste, urma să i se taie mâna; dacă un **sudra** insulta pe cineva dintr-o castă superioară, urma să i se taie limba, să i se înfigă în gură un fier înroșit sau să i se toarne în urechi ulei clocotind [3, p. 14]. De menționat că normele juridice indiene și atunci și acum erau și sunt în mare parte fundamentate pe credință și religie, fapt în virtutea căruia legea este considerată a fi sfântă, iar sancțiunea aplicată pentru nesocotirea legii reprezintă voia divinității, oricât de dură nu ar părea aceasta.

Pentru asprimea pedepselor era renumit și Egiptul Antic (mai cu seamă în timpul Regatului Nou) și **China Antică**. În China, spre exemplu, aidoma Indiei Antice, existau sancțiuni extrem de dure. Despre **legea talionului** nu se vorbește, dar se întâlnesc sancțiuni cu diferite grade de duritate. Cea mai gravă după pedeapsa capitală era mutilarea (trecerea cu fier înroșit pe față, tăierea limbii, a nasului, a urechilor, castrarea și tăierea labelor de la picioare). Evident că existau și alte pedepse, dintre care cea mai pașnică - tăierea părului.

Deși o nominalizare a legii talionului la **chinezii antici** nu regăsim, totuși se poate găsi o derivată a acesteia și anume în enunțul: „Fiul nu poate trăi sub același cer cu ucigașul tatălui său” [4, p. 48].

La **vechii evrei** exista răzbunarea sângelui, care și este o varietate a **legii talionului**. Ulterior, această răzbunare a și fost consfințită juridic, fiind denumită „**Legea talionului**” chiar. Acest lucru era vital pentru poporul evreu, întrucât pentru acesta „dreptatea era o stare de echilibru, de aceea și pedeapsa avea rolul de restabilire a acestuia din urmă când era rupt. Restabilirea însă însemna nu revenirea la stadiul inițial, ci modificarea corespunzătoare a aceluia element al relației care a cauzat dezechilibrul” [5, p. 21].

Nu au fost lipsă pedepsele aspre nici în **Grecia Antică**. Supliciile au reprezentat exemplul cel mai relevant în acest sens. Era vorba de însemnarea cu fier roșu, tragerea pe roată și jugul, aplicându-se exclusiv sclavilor. Alte sancțiuni specifice antichității grecești erau amenzi, confiscarea averii, detenția, lipsirea de anumite drepturi. Detenția era o sancțiune care nu se aplica cetățenilor greci. Cât despre **legea talionului**, nu putem zice că nu s-a aplicat în Grecia Antică, dar sub aspect comparativ, există diferențe între felul în care se aplica în Mesopotamia și felul în care se aplica în Grecia. Dominante sau, altfel spus, cele mai mult aplicate erau sancțiunile nominalizate de noi mai sus. Același lucru se poate afirma și vis-à-vis de aplicarea **legii talionului** în **Roma Antică**. În cazul acestora din urmă (Grecia și Roma Antică), legea talionului se aplica în cazuri disperate sau ieșite din comun.

Izvorul scris de drept roman, unic timp de mai multe secole (III – IV), a fost reprezentat de „Legile celor XII table”. Acestea stipulau sancțiunile juridice, aplicate pentru încălcarea normelor juridice și, în același timp, încercau să evite aplicarea legii talionului. Acest lucru însemna inevitabil reglementarea cât mai exactă a cazurilor de încălcare a legii și a sancțiunilor aplicabile fiecăruia dintre acestea. Spectrul de sancțiuni reglementate de romani era unul destul de variat. Se aplicau foarte pe larg amenzi. La amendă erau supuși și cei cărora li s-ar fi aplicat **legea talionului** (în cazurile de vătămare corporală). Dar, „Legea celor XII table” evita

**aplicarea talionului**, admițându-l în situații cu totul excepționale. Pe lângă amendă se întâlnea repararea daunei morale. Nu era lipsă nici sacrilegiul. Tot în calitate de sancțiune apărea și exilul voluntar.

După „Legile celor XII table” au existat și alte compilații de norme juridice ale dreptului roman. Cu un caracter evolutiv, acestea au păstrat foarte multe elemente din „Legile celor XII table”. Una dintre aceste culegeri normative a fost „Corpus Juris Civilis”. Autorul acestei compilații a fost Iustinian. Codificarea cuprinde: „Codex Iustinianus”, „Instituiții”, „Pandectele”, „Novele”.

În general, în perioada antică se mai puteau întâlni pedepse precum exilarea forțată, confiscarea bunurilor, internarea în mănăstire, biciuirea, punerea în lanțuri, tortura, ordaliile (Imperiul Bizantin), rasul capului, surghiunirea (popoarele germanice).

Evoluția societății și trecerea timpului a avut impactul său și asupra aplicării pedepsei capitale. Aceasta se aplica și în antichitate și continuă să genereze controverse chiar până la ziua de azi. În acest sens, vom prezenta câteva aspecte ale aplicării și evoluției instituției **pedepsei capitale**.

Mai întâi și mai important este să ne referim la unele circumstanțe cu caracter general, ce țin de aplicarea pedepsei capitale. În primă instanță e importantă perceperea diferită a dreptului la viață de către societățile diferitor perioade istorice. Astfel, astăzi, spre exemplu, se pune în discuție chiar excluderea totală a pedepsei capitale din spectrul de sancțiuni existent. Totuși nu există o unanimitate totală în acest sens, fapt pentru care și astăzi avem popoare care mai au pedeapsa cu moartea reglementată și o aplică chiar.

În același timp, nu putem trata pedeapsa capitală ca pe oricare altă pedeapsă reglementată de actele normative. Aceasta, de fapt, reprezintă cea mai aspră pedeapsă reglementată vreodată. Ținând cont de acest lucru, devine limpede că trebuie să fie vorba de comiterea a ceva extrem de grav pentru a putea vorbi de pedeapsa cu moartea. Acest lucru este totuși relativ. În perioade istorice distincte, diverse au fost infracțiunile pentru comiterea cărora se prevedea aplicarea pedepsei capitale. Din aceste perspective menționăm că aplicarea pedepsei capitale, precum și reglementarea ei, capătă conotații distincte de la o perioadă istorică la alta.

Pe lângă perceperea distinctă a dreptului la viață și categoriile de infracțiuni pentru care se aplica în perioadele anterioare pedeapsa capitală, mai există criterii care determinau aplicarea sau excluderea aplicării pedepsei cu moartea. În calitate de astfel de criterii regăsim, bineînțeles, poziția socială a infractorului. Astfel, dacă acesta din urmă aparținea unei categorii sociale de nivel inferior, el avea cele mai mici șanse să nu i se aplice pedeapsa cu moartea, pe când dacă ar fi aparținut unei categorii sociale de nivel superior, la anumite popoare această circumstanță ar fi putut exclude aplicarea acestei sancțiuni, înlocuind-o cu una mai lejeră, uneori chiar simbolică. Acest criteriu, odată cu evoluția timpului își pierde importanța. Aceasta în condițiile în care legile fundamentale ale tuturor statelor reglementează egalitatea tuturor în fața legii.

În ceea ce privește perioada antică, pedeapsa capitală se aplica la toate popoarele existente atunci. Astfel, în dreptul islamic, apostazia se pedepsea cu moartea, în plus, conform **legii talionului**, omuciderea era pedepsită cu omucidere.

Deși era vorba de aplicarea **principiului talionului**, totuși nu putem trece cu vederea efectele aplicării acestuia, fiind vorba, de fapt, despre pedeapsa capitală. Nici popoarele germanice nu au lăsat sub tăcere pedeapsa capitală, ele aveau chiar o listă întreagă a cazurilor pentru care se aplica aceasta: dezertarea de pe câmpul de luptă, favorizarea intrării unui dușman în țară, provocarea răzvrătirii în armată, pregătirea atentatului și atentarea la viața regelui, ajutorarea unui condamnat la moarte, adulterul, uciderea soțului (doar femeilor li se aplica pedeapsa capitală), înalta trădare. Aplicarea sau modul de executare a pedepsei capitale era diferit în funcție de crima săvârșită: prin decapitare, înecare, ardere pe rug, spânzurare etc.

În legislația Imperiului Bizantin pedeapsa cu moartea era în egală măsură prezentă. Totuși era prevăzută pentru un număr sumăr de infracțiuni. Astfel, existau doar 3 infracțiuni ce condamnau pe infractor la moarte: omorul, trădarea și adulterul. Tot caracterul mai umanist al legislației bizantine se remarcă și prin aceea că existau cazuri în care se permitea ca pedeapsa capitală să fie înlocuită cu mutilarea.

Ca și în cazul Imperiului Bizantin, în Roma Antică exista posibilitatea de a alege între pedeapsa capitală și exilul voluntar, ceea ce denotă umanismul legislației romane. Aceasta, începând cu anul 149 î. Ch. Anterior însă umanismul de care vorbim era lipsă. Ținând cont de aceea că Legile celor XII table vorbeau despre originile sacre ale dreptului, atunci când legea cerea condamnarea la moarte se considera că este voia divinităților, ceea ce era categoric și indiscutabil. Pedeapsa capitală la romani era cerută de Zei. Infracțiunile pentru care se aplica pedeapsa cu moartea erau: furtul pe timp de noapte, mărturiile false, corupția (în cazul judecătorilor), provocarea de incendii etc. Toți cei ce se făceau vinovați de comiterea unor atare infracțiuni se considerau doriți de zei, deci sacrificarea era obligatorie. Acest lucru, juridic vorbind, nu se putea face decât prin aplicarea pedepsei capitale.

Pedeapsa capitală nu a lipsit nici din reglementările Greciei Antice. Marii legiuitori antici greci: Solon, Lycurg etc. erau adepții „ordinii naturale”. Prin aceasta ei considerau că orice sancțiune trebuie să-l aducă pe vinovat și păgubit în condiții echitabile. Spre deosebire de alte popoare, felul în care aplicau grecii pedeapsa capitală, felul în care erau executați cei condamnați nu se cunoaște. Ar exista unele presupuneri că în Grecia Antică se aplica, ca și în Roma Antică, crucificarea, ceea ce ne permite să presupunem la rândul nostru, că aceasta ar fi reprezentat o modalitate de manifestare a aplicării pedepsei capitale. Există însă dovada faptului că era reglementată și se aplica. Dintre infracțiunile comiterea cărora atrăgea aplicarea pedepsei capitale nominalizăm: trădarea, profanarea locurilor sacre etc.

Pentru evrei pedeapsa capitală era prevăzută pentru omucid voluntar, răpirea unei persoane pentru a o duce în sclavie, idolatrie, vrăjitorie, nerespectarea zilei sabbatului, prostituarea fiicelor de preoți, adulter, sodomie, homosexualitate, incest și bestialitate [6, p. 21]. În plus, la moarte erau condamnați copiii cu comportament imoral față de propriii părinți. Executorii pedepsei capitale erau toți membrii comunității sau doar cel păgubit (ori toți membrii familiei acestuia). Aceștia ucideau pe infractor în public, aruncând cu pietre în el. Respectiva modalitate de executare a pedepsei capitale este cea mai pașnică, existând altele cu

mult mai aspre (practicate în cazul celor mai grave infracțiuni): tragerea în țeapă a infractorului, spânzurarea lui, arderea cadavrului infractorului în văzul tuturor.

Analiza pedepsei capitale în China Antică ne dovedește, o dată în plus, caracterul extrem de dur al legislației antice chinezești. Modalitățile de executare a pedepsei ne vorbesc despre același lucru: aruncarea infractorului în apa clocotindă, decapitarea, sugrumarea, ruperea capului infractorului în bucăți cu ajutorul a două care. Tot în China Antică apare un element nou – posibilitatea de a se sinucide dacă infractorul aparținea unei clase sociale superioare și era condamnat la moarte. Astfel, acesta avea alternativa de a se lăsa în voia legii și a fi executat în văzul tuturor sau de a se sinucide. Încă un element specific legilor penale ale Chinei Antice ține de aplicarea pedepsei capitale nu doar față de infractor, ci și față de membrii familiei lui. În plus, în funcție de gravitatea infracțiunii și sancțiune, erau afectate și alte rude, existând doar un cerc limitat exclusiv de lege.

Egiptul Antic se caracteriza prin aplicarea pedepsei capitale pentru viol, adulter (doar dacă femeia era vinovată), omor, furt din mormânt regal, conspirație împotriva statului și organizarea de rebeliuni. Ca și în Roma Antică, judecătorii corupți erau condamnați la moarte, diferența constând în aceea că în Egipt ei erau obligați să se sinucidă. Astfel, dacă în China cei din înalta societate erau liberi în a alege între sinucidere sau executare în public, în Egipt judecătorii, fiind o categorie specială de cetățeni, erau lăsați să se sinucidă.

În India Antică pedeapsa capitală s-a aplicat din Epoca Vedică (1500-500 î. Ch.). Infracțiunile pentru comiterea cărora se prevedea aplicarea pedepsei capitale erau, după cum urmează: complot împotriva regelui, pătrunderea în încăperile din palat rezervate femeilor, furtul de elefanți sau cai ce aparțineau regelui, furtul din depozitele de grâne, arsenale și temple, adulterul bărbatului cu una din soțiile regelui, adulterul comis de femeie.

În Mesopotamia, Codex Hammurabi reglementa pedeapsa capitală, prevăzând-o pentru un șir de infracțiuni. În majoritatea cazurilor de aplicare a pedepsei capitale, aceasta se executa prin înecare, spânzurare sau ardere de viu. Infracțiunile pentru care se prevedea pedeapsa capitală erau: adulterul comis de femeie, violul fetelor, incestul, asasinarea bărbatului de către femeie, părăsirea căminului conjugal de către femeia al cărei soț a fost făcut prizonier, furtul din patrimoniul regal sau al templelor, furtul săvârșit prin spargere sau în urma unui incendiu, vinderea unui lucru furat, revendicarea bunurilor străine, înlesnirea evadării sclavilor și adăpostirea celor evadați, răscala împotriva orânduirii, nesupunerea la ordinele de mobilizare etc. [7, p. 10].

În concluzie, la analiza evoluției sancțiunii juridice în perioada antică putem menționa că cea mai mare realizare a acestei perioade rezidă în înlocuirea treptată a principiului răzbunării cu sancțiuni reglementate juridic și trecerea la reglementarea juridică a sancțiunilor și a ilegalităților pentru care se aplicau ele, prin apariția marilor monumente juridice.

#### Note

- I. Aceste date nu sunt total sigure, dar sunt considerate a fi cele mai prealabile.
- II. Unul din cele mai importante orașe sumeriene din Mesopotamia.
- III. Sicli - unitate de măsură pentru metale.

- IV. Mina - unitate de măsură pentru metale.
- V. Teoria Dreptului clasifică sancțiunile în funcție de diverse criterii. Astfel există sancțiuni constituționale, administrative, penale, fiscale, civile; Sancțiuni determinate, relativ determinate, alternative, sancțiuni cumulative, absolute, etc.
- VI. Atenuarea își găsește expresie în sistemul „compozițiilor voluntare”.

#### Referințe

1. A se vedea Riccardo Weri, *Progetto storia 1.*, La nuova Italia, Editrice, Scandice, Firenze, 1998.
2. Drîmbă Ovidiu, *Istoria culturii și civilizației*, vol. 1., București, Editura Seculum și Editura Vestita, 1998.
3. Bădescu Mihai, *Concepte fundamentale în teoria și filozofia dreptului*, 1 - Teoria răspunderii și sancțiunii juridice, Lumina Lex, 2001.
4. Drîmbă Ovidiu, *op. cit.*, vol. 2.
5. Bădescu Mihai, *op. cit.*
6. Levitivul, XX, 9-16, după Mihai Bădescu, *op. cit.*
7. Bădescu Mihai, *op. cit.*

Dr. Igor BANTUȘ,

Șef catedră „Drept public”, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

## UNELE CONSIDERAȚIUNI PRIVIND ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ

*Public administration include the organization activity and the direct implementation of law, with disposition and given character, with is achieved, first of public administration authorities second of other state authorities, and also of public private organizations.*

**Recenzent: Gheorghe COSTACHI**, doctor habilitat în drept, profesor universitar

O problemă foarte importantă în procesul de reformă administrativ-teritorială este descentralizarea administrativă. Sistemul administrativ centralizat a eșuat odată cu dispariția economiei dirijate centralizat. Relațiile în economia de piață, care se bazează pe inițiativa locală, cer insistent schimbarea sistemului de conducere, e necesară o administrare mai aproape de interesele comunei, municipiului, raionului.

Or, descentralizarea cere ca interesele acestora să fie separate de cele ale centrului și ceea ce ține de necesitățile unităților administrativ-teritoriale să fie hotărât și executat prin organele proprii ale comunei (satului), municipiului (orașului), raionului. Numai în așa caz primarul se va transforma în responsabilul principal, ce veghează respectarea legilor.

Problema descentralizării puterii de stat este strâns legată de cea a centralizării ei. În centralism autoritatea vine de sus și puterea de decizie este în mâna guvernului și a reprezentanților săi. Nu există sau sînt prea puține organe alese. Atribuțiile autorităților inferioare sînt restrânse.

Articolul 2 al Legii privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova, adoptată la 27 decembrie 2001 și intrată în vigoare la 19 martie 2003, ne spune că: divizarea teritoriului țării în unități administrativ-teritoriale este chemată să asigure realizarea principiilor autonomiei locale, descentralizării serviciilor publice, eligibilității autorităților administrației publice locale, asigurării accesului cetățenilor la organele puterii și consultării lor în problemele locale de interes deosebit [1].

Tratarea problemei divizării administrative a teritoriului republicii noastre și rolul ei în realizarea principiului autonomiei locale, al descentralizării serviciilor publice, al eligibilității autorităților administrației publice locale și al consultării cetățenilor în problemele locale de interes deosebit trebuie realizată luându-se în considerație prevederile art. 1 al legii fundamentale, care stipulează că, Republica Moldova este un stat suveran și independent, unitar și indivizibil, precum și prevederile art. 109 alin. 3 în care se afirmă că aplicarea principiilor enunțate nu poate afecta caracterul de stat unitar [2].

Anume trăsăturilor fundamentale ale statului nostru, de a fi unitar și indivizibil, permit reliefarea scopului principal al divizării administrative: descentralizarea și autonomia locală.

Sistemul administrativ descentralizat acordă atribuții largi pentru organele inferioare, colectivitățile locale, de regulă, au în fruntea lor autorități alese, puterea de decizie

aparține în majoritatea cazurilor acestora.

După cum menționează profesorul Mircea Preda, aspectele care privesc centralizarea, descentralizarea și autonomia locală în administrația publică, în general, și în administrația publică locală, în special, prezintă o importanță deosebită, teoretică și practică, pentru buna organizare și funcționare a statului, în ansamblul său, subliniind că această problemă se pune în orice stat, indiferent de structura sa, indiferent de forma de guvernământ sau de regimul politic, în orice stat va predomina, într-o etapă sau alta, latura centralizării sau descentralizării, statul neputându-se guverna numai într-un regim exclusiv centralizat sau exclusiv descentralizat [3, p. 44].

Descentralizarea, în ceea ce privește serviciile publice, constă în deteriorarea până la un anumit grad a ansamblului administrativ din care fac parte.

Principiul descentralizării administrative trebuie înțeles ca o delegare de atribuții administrative pe plan local în avantajul reprezentanților aleși; de asemenea, și ca o divizare a muncii administrative întemeiată pe pluralitatea centrelor decizionale autonome.

Descentralizarea administrației publice presupune constituirea unei multiplicații de organisme, dotate cu personalitate juridică. Descentralizarea este privită însă ca și o tehnică utilizată de o anumită persoană juridică de a crea o altă persoană juridică, distinctă de ea, conferindu-i dreptul de a gestiona, în mod autonom, interesele proprii. În fond, diferite definiții aduse descentralizării nu vin în contradicție unele cu altele, ci reflectă raportul dintre stat și colectivitățile locale, prezentându-se ca o structură particulară de organizare a statului, ca un fel de a fi al statului [4, p. 11].

Descentralizarea este un principiu de organizare și conducere a statului imediat, pe o largă autonomie a organelor locale de conducere a unităților administrativ-teritoriale. Conform acestui principiu are loc un transfer limitat al puterii de decizie de la autoritățile publice centrale către cele locale. Așadar, vedem că descentralizarea în administrația publică este un regim juridic opus centralizării.

Andre de Laubadere distinge două forme de descentralizare administrativă: descentralizarea teritorială și descentralizarea serviciilor publice [5, p. 144].

Descentralizarea teritorială presupune realizarea autonomiei în cadrul unei circumscripții locale (colectivități teritoriale) sau, astfel spus, a unei unități administrativ-teritoriale, care denotă existența unor autorități locale alese,

având competență materială generală. Astfel, descentralizarea administrativ-teritorială înseamnă construcția pe plan local a unei administrații publice diferită de cea de stat.

Descentralizarea serviciilor publice presupune acordarea unei anumite autonomii unui serviciu public, conferindu-i-se personalitate juridică, scoaterea de sub controlul ierarhic și plasarea lui sub regulile de tutelă administrativă.

Din punct de vedere administrativ, descentralizarea este un principiu util de administrare locală, deoarece se referă la problemele și nevoile locale, iar agenții însărcinați cu gestiunea lor se presupune că înțeleg cel mai bine nevoile și condițiile locale, deci ei pot rezolva mai bine și mai eficient aceste probleme.

Tratarea conceptului descentralizare a serviciilor publice implică elucidarea, în primul rând, a semnificației noțiunii de serviciu public. Această noțiune este definită de diverși autori în mod diferit, esența acestui serviciu fiind însă realizarea intereselor publice.

La prima vedere, s-ar părea că descentralizarea serviciilor publice implică transferul în totalitate al activităților de la nivel central la cel raional, în realitate acest lucru nu este nici posibil, nici oportun. Astfel, datorită existenței unui interes național general, guvernul cu ministerele sale sînt și vor exista întotdeauna la nivel central.

Problema descentralizării serviciilor publice nu se poate pune decât privitor la activitățile ce pot fi organizate preponderent sau în exclusivitate la nivel local sau raional. Alta este situația activităților de interes național (organizarea apărării statului, securitatea națională etc.), dată fiind importanța lor, ultimele nu pot fi organizate decât la nivel național central. Aceste servicii pot fi cel puțin desconcentrate la nivel raional, desconcentrarea fiind o formă de diminuare a centralizării și nicidecum un aspect al descentralizării, asigurând, totodată, unitatea de scop și acțiune, fundamentată pe principiul subordonării ierarhice a serviciului desconcentrat, el continuând să facă parte integrantă din cel organizat la nivel central.

Descentralizarea administrativă a teritoriului are, ca și centralizarea administrativă, atât avantaje, cît și dezavantaje.

Vom menționa unele din cele mai importante avantaje: a) într-un regim de descentralizare administrativă se pot rezolva, în condiții mai bune, interesele locale; b) măsurile de decizie pot fi luate mai operativ de către autoritățile publice locale, întru cât acestea nu mai sînt nevoite să aștepte aprobări, în aceste sens, de la centru; c) resursele materiale și financiare, și chiar forța de muncă pot fi folosite cu mai mare eficiență și să răspundă unor nevoi prioritare, pe care autoritățile locale le cunosc și le simt mai bine decât autoritățile centrale; d) participarea locuitorilor (prin alegeri) la desemnarea autorităților locale etc.

Totodată, trebuie de remarcat faptul că, fără mijloace financiare nu există o reală descentralizare, unii autori susțin că libertatea locală este o chestiune de disponibilități bugetare.

În orice țară, menționează profesorul Paul Negulescu, sînt două categorii de interese: unul care are un caracter cu totul general, privind totalizarea cetățenilor, întreaga colectivitate, cum bunăoară: facerea legilor, raporturile țării cu străinătatea, supravegherea și distribuirea justiției, organizarea armatei, ordinea publică și siguranța statului,

altele sînt însă speciale unei anumite localități, de exemplu, îndestularea comunei cu articole alimentare de primă necesitate, înfrumusețarea comunei, crearea de școli, biblioteci etc. [6, p. 621].

Descentralizarea, în general, se bazează pe un principiu de organizare și conducere a statului, întemeiat pe o largă autonomie a organelor locale de conducere a unităților administrativ-teritoriale. Astfel are loc un transfer limitat al puterii de decizie de la autoritățile publice centrale către cele locale.

Problema raportului dintre democrație și descentralizare s-a aflat, adesea, în atenția specialiștilor. Descentralizarea, privită ca un corolar indiscutabil al democrației, corespunde pentru organizarea administrativă cu ceea ce democrația reprezentativă înseamnă pentru organizarea constituțională. Colectivitățile teritoriale reprezintă corpuri intermediare între individ și stat, determinînd reguli adaptate fiecărui cadru geografic și personalizînd autoritatea statală în funcție de problemele locale [7, p. 233].

Iată de ce descentralizarea nu reprezintă un scop în sine, ci un mijloc care permite apropierea nivelului deciziei de cel care o va suporta sau va beneficia de aceasta.

Adeseori, în acest regim administrativ, statul conferă unor autorități publice alese și dreptul de exercitare a puterii publice în unele probleme și nu în numele său.

Acest regim juridic se fundamentează, în plan material, pe un patrimoniu propriu al unităților administrativ-teritoriale, distinct de cel al statului, care asigură, de fapt, mijloacele necesare (materiale și financiare) pentru satisfacerea intereselor și treburilor locale.

În regimul descentralizării administrative, este recunoscută personalitatea juridică a unităților administrativ-teritoriale, precum și existența unor autorități publice care le reprezintă și care nu fac parte din sistemul ierarhic subordonat centrului, dar care sînt supuse unui control special (tutelă administrativă).

#### Referințe

1. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 016, din 29 ianuarie 2002.
2. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 1, din 12 august 1994.
3. Mircea Preda, Centralizarea și descentralizarea, în administrația publică / „Dreptul”, 1995, nr. 9.
4. Studiu asupra dezvoltării în Republica Moldova, Chișinău, 1998.
5. A. Laubadere, J. Venezia, Manuel de droit administratif, Paris, 1998.
6. Paul Negulescu, Tratat de drept administrativ, București, 1934.
7. Charles Debbasch, Science administrative, Paris, 1998.

**Corneliu BURBULEA,**

magistru în drept, catedra "Procedură penală și criminalistică",  
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

**Ion PLĂMĂDEALĂ,**

magistru în drept, catedra "Procedură penală și criminalistică",  
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

## ASPECTE PRIVIND PREJUDICIUL NE PATRIMONIAL ÎN URMĂRIREA PENALĂ

*The civil action in a penal case is the principal means of integral recuperation of the damage that suppose the reparation both of the patrimonial prejudice and the compensation of the moral prejudice witch results from the violation of rights of patrimonial nature*

Multe din infracțiunile săvârșite provoacă un prejudiciu care face să devină eficient principiul răspunderii juridice potrivit căruia orice faptă a omului, care cauzează altuia un prejudiciu, obligă pe acela din a cărui greșeală s-a ocazionat, a-l repara [1, p.249] Acest principiu este oglindit și în legislația Republicii Moldova, în art. 1398 Cod Civil care prevede: "cel ce acționează față de altul în mod ilicit, cu vinovăție este obligat să repare prejudiciul patrimonial, iar în cazul prevăzut de lege și prejudiciul ne patrimonial, cauzat prin acțiune sau omisiune". Această împrejurare constituie temeiul juridic care face ca în cazul unei infracțiuni producătoare de prejudiciu, odată cu dreptul la o acțiune penală să se nască și dreptul la o acțiune civilă.

Dreptul celui vătămat prin infracțiune de a urmări tragerea la răspundere civilă pe cale judiciară a făptuitorului se materializează pe plan procesual în exercițiul unei acțiuni civile. [1, p.249]

Acțiunea civilă, ca instituție de procedură penală, este mijlocul legal prin care o persoană care a suferit un prejudiciu prin infracțiune cere repararea acestuia în cadrul procesului penal.

Acțiunea civilă este o instituție de procedură penală numai în măsura în care se pune în mișcare și se exercită într-un proces penal alături de acțiunea penală. [2]

Înaintarea, examinarea și rezolvarea acțiunii civile în procesul penal reprezintă o metodă eficientă de restabilire a drepturilor patrimoniale și ne patrimoniale care i-au fost încălcate persoanei. Cu toate acestea în literatura juridică de specialitate s-au înaintat păreri conform cărora acțiunea civilă nu-și are locul în cadrul procedurii penale. Părerea acestor autori (V.Borzov și unii autori francezi) este argumentată prin aceea că: ei cred că acțiunea civilă în procesul penal vine în contradicție cu sarcinile și principiile procedurii penale, de asemenea contravine teoriei funcțiilor procesuale. Criticile formulate pot fi concentrate în următoarele idei mari:

a) prin ridicarea la același nivel a rezolvării aspectului de interes individual al dezdăunării persoanei vătămate cu interesul general al societății da a atrage la răspundere pe infractor, misiune specifică a justiției represive se diminuează și nu apare cu destulă claritate.

b) aspectele civile ale cauzei sunt de regulă foarte complexe, rezolvarea lor îngreunând și încetinind soluționarea cauzei penale, ceea ce îngreudește mult operativitatea care trebuie să fie caracteristică procesului penal.

c) prezența persoanei vătămate în proces avînd calitatea de parte interesată modifică întreg aspectul procedurii juridice care pierde seninătatea și ne implicarea în conflictul între răufăcător și societate a unor interese individuale restrînse. Victima are tendința naturală de a promova interesele sale și prin aceasta să devină un acuzator virulent. În felul acesta se agravează poziția inculpatului care urmează a se confrunta cu doi adversari. [1, 253]

Concluziile exprimate de către acești autori sunt destul de criticabile, iar poziția pe care o ocupă în această privință este destul de șubredă atît din punct de vedere practic cît și teoretic.

În ceea ce ne privește, considerăm că, instituția acțiunii civile nu numai că nu contravine sarcinilor și principiilor procesului penal, ba chiar fiind în deplină concordanță cu ele, reprezintă o garanție suplimentară a drepturilor celor care au fost prejudiciați prin infracțiune. [3, 67]

Infracțiunea poate cauza consecințe extrem de variate. Consecințele penal-juridice ale infracțiunii, care se manifestă prin cauzarea de prejudiciu relațiilor sociale care sunt protejate de normele juridice ale dreptului duc la aplicarea măsurilor răspunderii penal-juridice. Iar acțiunea civilă în procesul penal este îndreptată spre restabilirea în primul rînd a drepturilor cu un conținut patrimonial sau ne patrimonial care i-au fost încălcate persoanei.

Pentru apărarea multilaterală a drepturilor persoanei vătămate este necesar de a utiliza pe deplin toate măsurile juridice, inclusiv și posibilitatea înaintării acțiunii civile.

Acțiunea civilă în procesul este posibilă în primul rînd datorită faptului că fapta persoanei contravine normelor atît penale cît și civile, și se prezintă ca temei pentru survenirea atît a răspunderii penale cît și a răspunderii civile.

Doar această unitate a temeiurilor răspunderii penale și civile ne mărturisește despre acceptarea acțiunii civile ca instituție a procesului penal.

Pe lîngă economia procesuală, examinarea acțiunii civile, asigură o mai bună restabilire a drepturilor încălcate, contribuie la ne admiterea concluziilor contradictorii asupra unora și acelorași probleme. Rezolvarea acțiunii civile în procesul penal contribuie la o mai bună calificare a infracțiunii, ajută de a alege corect măsura de pedeapsă, de a stabili mai corect consecințele juridico-civile ale infracțiunii și de a lua măsuri îndreptate spre înlăturarea lor. Intentarea acțiunii civile în procesul penal nu doar la etapa dezbaterilor judiciare, ci și la etapa urmării din momentul intentării procesului penal, cînd învinutul nu este încă stabilit și încă nu este clar cine

va fi persoana responsabilă civilmente, este mai efectivă pentru apărarea drepturilor părții vătămate decât înaintarea acțiunii în cadrul procedurii civile. Deoarece din momentul cercetării infracțiunii se poate și trebuie de întreprins acțiuni îndreptate spre dovedirea obiectului și temeiurilor acțiunii. Această obligație este pusă pe seama organului de urmărire și este determinată de sarcinile generale de descoperire și cercetare a infracțiunilor.

Nu mai puțin important este faptul că în cazul examinării acțiunilor civile crește substanțial rolul educativ al procesului penal, deoarece partea vătămată și alte persoane ajung la concluzia inevitabilității reparării prejudiciului cauzat prin infracțiune.

Totodată este inacceptabil de a introduce pur mecanic în procesul penal regulile procedurii civile, dar necățind la aceasta este necesar de a menționa următoarele: soluționarea acțiunii civile în cadrul examinării dosarului penal readuce la viață relații procesuale eterogene după conținut; unele din ele sunt procesual civile (de exemplu intentarea acțiunii civile), altele pot fi calificate și ca relații procesual civile cât și ca relații procesual penale (de exemplu probarea acțiunii civile). Cu toate acestea, având în vedere caracterul acțiunii civile în procesul penal, prioritate în reglementare trebuie de acordat, desigur, legii procesual penale. În legătură cu aceasta trebuie să fim de acord cu părerea acelor savanți care consideră că, normele dreptului procesual civil se aplică în examinarea acțiunii civile în procesul penal în măsura în care ele reglementează relațiile ce nu sunt reglementate de normele juridice ale dreptului procesual penal și nu contravin celor din urmă.

De asemenea în literatura juridică de specialitate s-a susținut că examinarea acțiunii civile în cadrul procesului penal îl pune pe inculpat în poziție de inferioritate față de partea vătămată. Totuși majoritatea autorilor consideră că în cazul pretențiilor întemeiate ce rezultă din acțiune inculpatul este obligat să repare prejudiciul patrimonial sau să compenseze prejudiciul moral. În al doilea rând în cazul când prin săvârșirea infracțiunii persoanei i-au fost cauzate nu numai suferințe fizice, dar și suferințe morale (psihice) adânci, să excludem examinarea acțiunii civile în cadrul procesului penal ar însemna să lăsăm partea vătămată să retrăiască încă o dată acele suferințe morale în cadrul examinării repetate ale aceleiași fapte, în cadrul procesului civil, pentru recuperarea prejudiciului patrimonial și moral. [3, 68] Sistematizate, argumentele aduse în favoarea acțiunii civile în cadrul unui proces penal, se prezintă în felul următor:

- a) o mai rapidă compensare a prejudiciului cauzat prin infracțiune.
- b) prezența condițiilor favorabile pentru cercetarea multilaterală și deplină a dovezilor în legătură cu acțiunea examinată, iar hotărîrea asupra ei va fi luată de un judecător care este cel mai bine informat despre toate împrejurările și particularitățile infracțiunii săvârșite, precum este cel ce judecă cauza în procesul penal.
- c) excluderea paralelismului în lucrul instanțelor de judecată, și, totodată, evitarea creării artificiale a cauzelor pentru instanțele civile.
- d) posibilitatea realizării depline de către victimă a drepturilor sale în limitele examinării unei singure cauze, astfel ea, evitînd o pierdere dublă de timp pentru participarea la procesele civil și penal concomitent, astfel se mai evită și

retrăirile sufletești și emoțiile negative cauzate de examinarea repetată a împrejurărilor infracțiunii comise.

- e) examinarea acțiunii civile în procesul penal îl scutește pe inculpat de necesitatea de a apărea încă odată în fața unei instanțe în calitate de pîrît.
- i) economia de timp a martorilor, experților, traducătorilor, specialiștilor, care nu sunt citați repetat pentru elucidarea unor și acelorași împrejurări.
- f) amplificarea efectului educativ al legii asupra inculpatului și terților în legătură cu aplicarea concomitentă a răspunderii atît civile, cît și penale pentru infracțiunea comisă. [4, 103]

Astfel considerăm că, instituția acțiunii civile în procesul penal nu este un corp străin ci este un element obligator care permite realizarea unuia din drepturile fundamentale ale persoanei- dreptul la apărarea judecătorească. [3, 68]

Controversa aceasta în literatura de specialitate nu a apărut pe spațiu gol, astfel ea fiind într-o oarecare măsură inspirată din practica unor țări.

Astfel, în procesul german, încă din secolul trecut nu se permitea, cu unele excepții, de a se examina acțiunile penală și cea civilă într-un singur proces. În acest caz prima se examina în instanța penală, iar cea de-a doua - de cea civilă. Dreptul englez de asemenea nu cunoaște procesul unificat. În sistemul anglo-saxon există o diferențiere netă a procesului penal și a procesului civil, fiecare act de justiție deosebindu-se atît prin acțiunea judiciară, cît și prin organele care le examinează. În unele țări europene nu există limitarea completă ca în sistemul anglo-saxon. În Olanda, spre exemplu, este stabilită o anumită sumă pînă la care se pot formula unele pretenții în cadrul unui proces penal.

Sistemul francez ia la bază alte criterii. În acest sens se atrage atenția că în interesele statului se include nu numai pedepsirea făptuitorului, dar și remunerarea persoanei vătămate în urma infracțiunii și în unele cazuri a doua sarcină este mai importantă ca prima, deoarece pentru stat are o mai mare importanță ca nimeni să nu se bucure de roadele infracțiunii. Paralel se susține și faptul că partea care a suportat suferințele de pe urma unei infracțiuni se află într-o poziție mai dezavantajoasă decât persoana care a suferit în urma unui delict civil și obligarea persoanei de aduce pe umerii săi rutina unui proces penal, iar mai apoi și a unui proces civil ar însemna și mai multe obstacole în apărarea drepturilor încălcate. De asemenea, pentru instanța însăși devine mai comod a examina în comun ambele chestiuni. [5, 146]

În reglementarea modernă se consideră a fi cel mai răspîndit sistemul mixt care permite părții vătămate să utilizeze ambele procese: fie înaintarea acțiunii civile în cadrul procesului penal, fie separat în cadrul unui proces civil. Anume acest sistem considerat cel mai elastic a fost adoptat în dreptul românesc. Ambele coduri de procedură penală (de la 1864 și 1936) reglementau modalitatea mixtă de reparare a prejudiciului. Actualmente, de aceeași natură este procedura de reparare a prejudiciului în Republica Moldova. [5, 147]

Astfel vedem că acțiunea civilă în procesul penal este principalul mijloc de recuperare integrală a prejudiciului, care presupune repararea atît a prejudiciului patrimonial rezultat din încălcarea drepturilor patrimoniale cît și compensarea prejudiciului moral care rezultă din încălcarea drepturilor de natură ne patrimonială. Autorii francezi

consideră că acțiunea civilă este acțiunea în despăgubire introdusă de cei care au suferit un prejudiciu cauzat direct prin infracțiune, în scopul obținerii de la autorul infracțiunii sau de la persoanele responsabile civilmente, repararea prejudiciului cauzat prin infracțiune.

Ca acțiune judiciară, acțiunea civilă este, în esență, o instituție de drept civil, devenind o instituție a dreptului procesual penal în măsura în care este exercitată în cadrul unui proces penal.

Acțiunea civilă are în procesul penal același izvor ca și acțiunea penală, respectiv infracțiunea săvârșită. [6, 205]

Astfel încălcarea de lege naște dreptul persoanei vătămate de a cere intervenția organelor competente pentru restabilirea ordinii de drept încălcate și să tragă la răspundere pe cel vinovat. Respectiv, mijlocul legal prin care acest conflict de drept este adus în fața justiției este acțiunea în justiție. [7, 58] În procesul penal pot exista două acțiuni: acțiunea penală și acțiunea civilă.

Acțiunea civilă este instrumentul juridic prin intermediul căruia sunt trași la răspundere inculpatul și partea responsabilă civilmente, deoarece prin aceeași faptă s-a încălcat atât norma de drept civil cât și norma de drept penal, și există temeuri juridice ca fapta să atragă atât la răspundere penală cât și civilă. Fapta se referă la aceleași persoane ce trebuie trase la răspundere penală și civilă, și pentru a se evita darea unor soluții contradictorii, pentru că aceste acțiuni au izvorul comun, au fost reunite în același proces. [7, 59]

Fiind alăturată acțiunii penale, acțiunea civilă are un caracter accesoriu și în consecință, poate fi exercitată în cadrul procesului penal numai în măsura în care poate fi pusă în mișcare acțiunea penală. [6, 205] În consecință, în măsura în care nu există acțiune penală declanșată sau se constată ulterior că acțiunea penală nu se putea pune în mișcare datorită unui impediment inițial, acțiunea civilă rămâne fără suportul necesar care să fi permis persoanei vătămate opțiunea inițială și constituirea de parte civilă. În asemenea cazuri, chiar dacă este sesizată cu acțiune civilă, instanța nu are dreptul să o soluționeze. Așa procedează instanța, de pildă, când pronunță o hotărâre de achitare, pentru că fapta dedusă judecății nu este prevăzută de legea penală sau când pronunță încetarea procesului pentru lipsa plîngerii prealabile.

Tot pentru motivul că acțiunea civilă este un accesoriu al acțiunii penale, ea nu poate fi exercitată decît față de persoanele care au calitatea de inculpat sau parte responsabilă civilmente în cauză, eventual față de moștenitorii acestora. [1, 255]

În fața instanței penale nu pot fi deduse pe calea acțiunii civile alte raporturi juridice decît cele izvorîte din paguba pricinuită de infracțiune. Astfel într-un proces penal de viol acțiunea civilă nu poate avea ca obiect constatarea că inculpatul este tatăl copilului născut de pe urma faptei. [1, 255]

Condițiile obligatorii pentru survenirea răspunderii juridico-civile pentru cauzarea prejudiciului moral, și îndeplinirea cărora dă dreptul persoanei vătămate prin infracțiune la acțiunea civilă pentru recuperarea daunei morale, rees din conținutul art. 1398 și 1422 Cod Civil și sunt: 1) Fapta ilegală săvârșită cu vinovăție; 2) Prejudiciul moral (suferințele psihice sau fizice); 3) Legătura causală dintre faptă (acțiune sau inacțiune) și prejudiciul moral suferit.

1) Acțiunea ilegală care încalcă drepturile ne patrimoniale ale persoanei.

O condiție esențială pentru compensarea daunei morale în procesul penal este nu doar o simplă faptă săvârșită cu vinovăție, ci una care să încalca legislația penală și să poată fi încadrată într-o componentă de infracțiune. Acest lucru simplifică mult procedura probațiunii cerințelor ce rees din acțiunea civilă deoarece ilegalitatea faptei se include în obiectul probațiunii pe cauza penală dată.

Este necesar de menționat că, compensării materiale este supusă doar acea daună morală care a rezultat din încălcarea prin infracțiune a drepturilor ne patrimoniale aparținînd victimei. În așa fel, acțiunea civilă (într-o cauză penală) privind compensarea daunei morale poate fi satisfăcută numai în cazul în care aceasta este provocată prin acțiunea sau inacțiunea care încalcă drepturile personale ne patrimoniale sau care atentează la alte valori ne patrimoniale ale victimei (exemple de astfel de infracțiuni servesc: încălcarea secretului corespondenței, violarea de domiciliu, violul, lipsirea ilegală de libertate etc.)

#### Referințe:

1. Nicolaie Volonciu, „Tratat de Procedură Penală, Partea Generală” Vol. 1, București, 1996
2. Gh Mateuț, „Procedura Penală, Partea Generală” Vol. 2, Iași 1994
3. В Сысоев, К Храмцов ”Так ли уж неумустен гражданский иск в уголовном процессе” Российская Юстиция nr. 10 2001
4. В Наричный ”Компенсация морального вреда в уголовном судопроизводстве России” Москва, Герда, 2001
5. Igor Dolea ”Probleme actuale vizînd repararea prejudiciului cauzat prin infracțiuni”, Analele Universității de Stat din Moldova, nr. 4 din 2000
6. Vasile Păvăleanu ”Drept Procesual Penal, Partea Generală”, București 2001
7. Adrian Ștefan Tulbure, Angela Maria Tatu ”Tratat de Drept Procesual Penal” București 2001



**Ion CAMINSCHI,**

magistru în drept, catedra “Procedură penală și criminalistică”,  
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

## ORIGINEA APELULUI CA CALE ORDINARĂ DE ATAC ȘI UNELE ASPECTE PRIVIND INSTITUȚIA LUI ÎN PROCESUL PENAL

*In the implementation of justice the commitment of some errors is inevitable, a fact which is conditioned by more factors. Realizing this thing, the lawgiver guessed the possibility of the reappearance of these errors, if they have been depicted. This fact conditions the existence of the institution “the ways of attack” in criminal procedure, which has the aim the forestalling and the removal of the errors in the sphere of the implementation of justice.*

*Thanks to the importance which it has for the execution of justice, the use of the legal ways of attack within the criminal procedure strictly stipulated by law benefit of a constitutional resolution.*

*Thus, art. 119 from the Constitution of the Republic of Moldova stipulates with the title of principle that “against the judicial decisions, the interested parts and the qualified state organs can practice ways of attack, within the conditions of law”.*

*At the same time, art. 13 from the European Convention for Man’s Rights from Strasbourg guarantees “an effective appeal before a national instance to each person whose rights and liberties recognized by the Convention have been violated.*

*Also, art.5, paragraph 4 from the Convention stipulates that “each person deprived by its liberty through arrest or restraint has the right to appeal before a court, for this to enact in a short time period upon the legality of his holding and to dispose of his release if the restraint is illegal.*

Respectarea drepturilor și intereselor cetățenilor este una dintre problemele fundamentale ale efectuării justiției în orice stat.

Însă în înfăptuirea justiției este inevitabilă săvârșirea unei erori, fapt ce este condiționat de mai mulți factori. Recunoscând acest lucru, legislatorul a prevăzut și posibilitatea reparării acestor erori, dacă au fost depistate.

Acest fapt condiționează existența în cadrul procedurii penale a instituției „căile de atac” ce are ca scop preîntâmpinarea și înlăturarea erorilor în sfera de realizare a justiției [1, 117]

Cauza penală în Republica Moldova se judecă în prima instanță existând apoi posibilitatea judecării ei în căile ordinare sau, după caz, extraordinare de atac.

Originea apelului se află în dreptul roman, unde – începând din anul 509 î. Chr., în baza unei legi a consulului P. Valerius Publicola – cel condamnat avea dreptul de a apela la popor, contra sentinței, pe calea așa-zisei *provocatio ad populum* ; intervenind apelul, magistratul întrunea adunarea populară – în fața căreia el își asuma funcția de Minister public în apărarea hotărârii sale – iar aceasta casa ori confirma sentința fără să o poată modifica, în favoare sau defavoare. Dar în regimul republican pe lângă *provocatio ad populum*, existau și alte două instituții – *intercessio* din partea magistratului și *intercessio* din partea tribunului plebei care consta într-un veto opus actelor magistratului; iar cererea pentru *intercessio* adresată celor care aveau dreptul să intervină se numea *appellatio*. În accepțiunea sa modernă, apelul se constituie în jurisdicțiile tribunalelor imperiale, care aveau dreptul nu numai de a desființa hotărârea, dar și de a o reforma.

În dreptul canonic instituția apelului era larg folosită, fiind clădită pe schema dreptului roman imperial, cu influențe germanice și adaptată spiritului de echitate promovată de Biserică.

Doctrina propriu-zisă a apelului a fost elaborată de criminaliștii italieni din secolele XIII – XIV, sub influența

dreptului canonic, supus unui proces de interpretare, adâncire și sistematizare.

În vechiul drept francez apelul îndeplinea un rol politic de centralizare în folosul jurisdicțiilor regale. El realiza acest rol chiar dacă în acea vreme – pînă la ordonanța regală din 1670 – numărul jurisdicțiilor era multiplu și o cauză putea fi supusă mai multor apeluri succesive. De abia prin această ordonanță numărul apelurilor a fost redus la unul singur, ceea ce a însemnat triumful principiului celor două grade de jurisdicție, care de atunci s-a menținut în legislația penală franceză. Este de menționat că, după 1789, odată cu abolirea monarhiei, fundamentul apelului s-a modificat; el se bazează pe ideea realizării unei judecăți mai bune – căci se consideră că o a doua examinarea cauzei permite eliminarea erorilor – și, pe dezideratul de a se ajunge la o unitate de interpretare a legii care, într-o anumită măsură, s-ar putea înfăptui de instanțele de apel. Realizarea acestui deziderat cerea încă cu necesitate ca judecarea apelului să fie încredințată unei instanțe ierarhic superioare, și nu unei instanțe de grad egal cu cea care a pronunțat hotărârea atacată, ceea ce a făcut ca, începând din 1856, să se renunțe la așa-numitul „apel circular” pe care Revoluția din 1789 îl admisesese pentru anumite cazuri. Apelul nu a fost însă în materie criminală, deoarece crimele se judecă de curțile de jurați și s-a considerat că el n-ar mai fi necesar, față de modul amănunțit în care se desfășoară instrucția prealabilă și de prezența juraților la dezbateri.

Datorită importanței pe care o prezintă pentru înfăptuirea justiției, folosirea căilor legale de atac în cadrul procesului penal strict prevăzute de lege beneficiază de o reglementare constituțională.

Astfel, Constituția Republicii Moldova prevede cu titlu de principiu că „împotriva hotărârilor judecătorești, părțile interesate și organele de stat competente pot exercita căi de atac, în condițiile legii” [2].

Totodată, Convenția Europeană a Drepturilor Omului de la Strasbourg garantează „un recurs efectiv în fața unei

instanțe naționale" oricărei persoane ale cărei drepturi și libertăți recunoscute de Convenție au fost încălcate [3].

De asemenea, art.5, paragraful 4, din Convenție prevede că „orice persoană lipsită de libertatea sa prin arestare sau reținere are drept să introducă recurs în fața unui tribunal, pentru ca aceasta să statueze într-un termen scurt asupra legalității deținerii sale și să dispună eliberarea sa dacă deținerea este ilegală”.

În același context Protocolul nr.7 adițional la Convenția Europeană dispune în art.2, paragraful 1, că „orice persoană declarată vinovată de o infracțiune de către un tribunal are dreptul să ceară examinarea declarației de vinovăție sau a condamnării de către o jurisdicție ierarhic superioară. Exercitarea acestui drept, inclusiv motivele pentru care acesta poate fi exercitat, sunt reglementate de lege”.

Căile legale de atac formează o instituție de preîntâmpinare și excludere a erorilor din sfera de realizare a justiției în Republica Moldova.

În constituirea sistemului de căi ordinare de atac se are în vedere asigurarea unui control complet și eficient, spre a nu intra în autoritatea de lucru judecat a hotărârii care ar cuprinde erori de fapt sau încălcări ale legii.

Scopul final și rațiunea existenței căilor legale de atac sunt realizarea în condiții cât mai bune a justiției în ansamblu și, desigur, asigurarea unei aplicări uniforme a legii de către toate instanțele judecătorești din țara noastră.

Prin folosirea căilor de atac recunoscute de lege, cauzele penale judecate de către instanțe sunt supuse controlului judecătoresc. În literatura de specialitate s-a susținut că în afara de realizarea funcției de control asupra hotărârilor judecătorești, căile de atac dau satisfacție în mod real și deplin drepturilor și intereselor procesuale ale părților în procesul penal.

Aceste drepturi și interese au șanse de a fi realizate, la un nivel optim, într-un sistem cu mai multe grade de jurisdicție, fapt ce oferă garanții maxime pentru înlăturarea erorilor și găsirea soluțiilor celor mai drepte.

Posibilitatea folosirii căilor de atac reprezintă pentru instanța investită cu soluționarea cauzei penale un stimul de a judeca cu o maximă atenție și o frână împotriva arbitrajului și abuzului în stabilirea faptelor și aplicarea corectă a legilor.

După pronunțarea hotărârii de către instanța de fond legea procesual-penală în vigoare permite examinarea cauzei penale respective de asemenea și de către instanța de al doilea grad de jurisdicție. Această examinare este posibilă la cererea părților, asupra hotărârilor nedefinitive odată cu depunerea apelului sau recursului ordinar.

Despre rolul final al căilor de atac au vorbit extrem de convingător și savanții Vasile Papadopol și Corneliu Turuiau: „Finalitatea oricărei căi de atac – ca, de altfel, a oricărei activități de judecată – constă în soluționarea temeinică și legală a cauzelor, adică într-un mod conform cu realitatea faptelor și cu prevederile legii. Menirea lor este de a corecta ceea ce a greșit cu ocazia judecării precedente și de a face ca până la urmă adevărul să fie integral cunoscut și legea bine aplicată, iar dreptatea să triumfe” [4, 11].

Deci, se poate de afirmat că în numai câteva fraze savanții au exprimat rolul și finalitatea căilor de atac, subliniind că aceste căi funcționează nu de dragul ființării și funcționării, ci pentru triumful dreptății și stabilirea adevărului în soluționarea tuturor cauzelor penale examinate și judecate.

În prevederile legislației procesual-penale al Republicii Moldova nu este prevăzută expres noțiunea acestei căi legale de atac și după părerea noastră ar fi binevenită completarea cu un articol sau aliniat (de exemplu: alin.1 al art.400 din C.pr.pen.), ce ar prevedea o asemenea reglementare, având următorul conținut: **Apelul – este o cale ordinară de atac, prevăzută de lege, de reformare cu caracter suspensiv și devolutiv utilizată în cadrul procesului penal împotriva hotărârilor judecătorești nedefinitive pronunțate de prima instanță.**

Legislația procesual-penală al Republicii Moldova în dispozițiile alin.1 al art.401 enumeră persoanele care pot declara apel și anume:

- 1 Procurorul
- 2 Inculpatul
- 3 Partea vătămată
- 4 Partea civilă și partea civilmente responsabilă
- 5 Martorul, expertul, interpretul, traducătorul și apărătorul
- 6 Orice persoană ale cărei interese legitime au fost vătămate printr-o măsură sau printr-un act al instanței, indicându-se totodată că pentru persoanele indicate mai sus în pct.2-4 apelul poate fi declarat de către apărător sau reprezentantul lor legal.

Deci, conform prevederilor cuprinse în pct.1 al articolului nominalizat mai sus, procurorul este posesor deplin al dreptului de apel, adică atât în latura penală, cât și în latura civilă a procesului penal, însă expres nu este indicat ci se subînțelege că apelul se declară de către procurorul care a participat la examinarea cauzei și pronunțării hotărârii supuse apelului.

Inculpatul este titular al dreptului de apel în latura penală și în latura civilă, fiind persoana ce poate fi trasă atât la răspundere penală, cât și la răspundere civilă în cadrul procesului penal.

Legislația procesual-penală a României revede că apelul poate fi declarat și de către soțul (soția) inculpatei (inculpatei). Credem că această prevedere e binevenită și ar putea fi prevăzută și în legislația procesual-penală a Republicii Moldova, îndeosebi la apelul părții civile, ținând seama că în latura civilă, de obicei, sunt atinse și interesele soțului sau ale soției.

Punctul 3 al articolului menționat mai sus prevede că partea vătămată poate declara apel în ce privește latura penală în cazurile în care procesul penal se pornește doar la plângerea prealabilă a acesteia în condițiile legii. După cum s-a subliniat, de dreptul de a declara apel se pot folosi apărătorul și reprezentantul legal al părții vătămate. Însă, ținând seama de faptul că în majoritatea cauzelor penale partea vătămată coincide cu partea civilă, ar fi fost necesar de prevăzut ca în cazurile în care partea vătămată e și parte civilă, această persoană poate declara apel atât referitor la latura penală cât și la cea civilă.

Pentru declararea apelului în modul și cu conținutul indicat, legiuitorul a prevăzut și un anumit termen. Termenul de apel este un termen procesual legal, durata lui fiind stabilită de legea procesual-penală în vigoare.

Deci, termenul de apel este un termen procedural, la calcularea lui se aplică sistemul de unități libere (zile libere) cu posibilitatea prelungirii termenului până la prima zi lucrătoare dacă acesta se sfârșește într-o zi nelucrătoare și luarea în considerație a datei depunerii apelului la locul de

deținere sau la oficiul poștal prin scrisoare recomandată, și nu a datei de înregistrare în instanță.

Astfel, potrivit prevederilor legislației procesual-penale al Republicii Moldova, termenul de apel este de **15 zile** de la data redactării sau a pronunțării sentinței integral, dacă legea nu prevede altfel [5].

Legislația procesual penală a Republicii Moldova în ce privește instituția apelului este foarte asemănătoare cu cea a Federației Ruse și a României, având doar unele deosebiri, ca de exemplu: potrivit al.1 al art.402 a C.pr.pen., a Republicii Moldova termenul de declarare a apelului este de 15 zile de la data redactării sau pronunțării sentinței integral, dacă legea nu dispune altfel. Iar legislația procesual penală a României și cea a Federației Ruse prevede că termenul de declarare a apelului este de 10 zile.

În legislația procesual penală a Republicii Moldova și a României termenul de declarare a apelului pentru inculpatul arestat curge din momentul înmânării copieii de pe sentință fără a mai prevedea careva termen strict. Termenul înmânării inculpatului arestat a copieii de pe sentință este prevăzut numai de legislația procesual – penală a Federației Ruse, unde potrivit art.312 a C.pr.pen., a FR copia sentinței trebuie să fie înmănată inculpatului în termen de 5 zile de la pronunțarea sentinței.

Analizând prevederile alin.1 al art.403 din C.pr.pen., al Republicii Moldova care prevede momente de repunere în termen a apelului, observăm că apelul declarat după expirarea termenului prevăzut de lege este considerat ca fiind făcut în termen dacă instanța de apel constată că întârzierea a fost determinată de  motive întemeiate , iar apelul a fost declarat în cel mult 15 zile de la începerea executării pedepsei sau încasării despăgubirilor materiale.

Însă care sunt aceste motive legiuitorul nu le arată expres din care cauză în majoritatea cazurilor apar unele hotărâri nefondate adoptate de Curțile de Apel pe motivul depunerii apelului peste termenul stabilit de lege și respectiv respingerea apelului, hotărârile care ulterior de către Curtea Supremă de Justiție sunt casate.

După părerea noastră ar fi binevenită completarea acestui articol pe baza studierii minuțioase a practicii judiciare cu privire la apel cu cazurile și motivele întemeiate și concrete ale întârzierii declarării acestei căi de atac peste termenul stabilit de lege.

Legislația procesual-penală în vigoare nu prevede expres categoriile sentințelor ce pot fi atacate cu apel ci invers sunt indicate sentințele care nu pot fi atacate cu această cale de atac. Astfel, potrivit alin.1 al art.400 din C.pr.pen., nu pot fi atacate cu apel următoarele sentințe:

- Sentințele pronunțate de judecătorii privind infracțiunile pentru săvârșirea cărora legea prevede în exclusivitate pedeapsa nonprivativă de libertate; dat fiind faptul că aceste infracțiuni poartă un grad redus de pericol social, legislatorul a hotărât să le excludă din categoria celor cu triplu grad de jurisdicție;
- Sentințele pronunțate de judecătoria militară privind infracțiunile pentru săvârșirea cărora legea prevede în exclusivitate pedeapsa nonprivativă de libertate;
- Sentințele pronunțate de Curțile de Apel;
- Sentințele pronunțate de Curtea Supremă de Justiție;
- Alte sentințe pentru care legea nu prevede această cale de atac.

Este mai complicat de înțeles ultimul punct al aceleiași aliniat al articolului nominalizat, dat fiind că arată că nu pot fi atacate cu apel alte sentințe pentru care legea nu prevede această cale de atac. Subliniind acest fapt, legiuitorul n-a indicat expres care sunt totuși sentințele inapelabile.

După părerea noastră ar trebui exclus acest punct, ori să fie enumerate (studiind practica judiciară) expres sentințele cu pricina ce ar putea fi supuse acestei căi de atac.

Conform prevederilor cuprinse în alin.1 al art.405 din C.pr.pen., privitor la forma declarării apelului se stipulează că apelul se declară în mod obligatoriu prin cerere scrisă, care trebuie semnată de persoana care face declarația.

Pentru persoana care nu poate să semneze, cererea de apel se atestă de un judecător de la instanța a cărei hotărâre se atacă. Cererea dată poate fi atestată și de primarul localității unde domiciliază apelantul (alin.3 al art.405 din C.pr.pen.).

Considerăm că în ipoteza în care cererea de apel este nesemnată ori neatestată ea poate fi confirmată în instanță de parte ori de reprezentantul ei (legal sau convențional).

După părerea noastră, ar fi fost salutară prezența în art.405 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova a prevederilor cuprinse în alin.4 art.366-368 a C.pr.pen. al României, unde este preconizat că procurorul și oricare dintre părțile prezente la pronunțarea hotărârii pot declara apel și în forma orală în ședință în care s-a pronunțat hotărârea. În situația dată, instanța va lua act de declarație și o va consemna într-un proces – verbal iar cererea de apel nesemnată ori neatestată poate fi confirmată în instanță de parte ori de reprezentantul ei.

În viziunea noastră motivele de apel ar putea fi formulate oral și în ziua judecării apelului.

Prezența în Codul de procedură penală al Republicii Moldova a unor astfel de prevederi ar simplifica declararea apelului, i-ar elibera de cheltuieli nejustificate pe participanții la proces care nu dispun de mijloacele bănești pentru asistența juridică de către avocați, cheltuieli foarte mari în prezent.

Aliniatul 2 al art.405 din C.pr.pen., arată care este conținutul cererii de apel. Conform acestor prevederi cererea de apel trebuie să conțină:

- denumirea instanței la care se depune apelul;
- numele și prenumele apelantului, calitatea procesuală și adresa exactă a lui;
- denumirea instanței care a pronunțat sentința, data sentinței, numele și prenumele inculpatului în privința căruia se atacă sentința;
- conținutul și motivele cerințelor apelantului;
- indicarea probelor și mijloacelor cu ajutorul cărora acestea pot fi administrate, dacă se invocă necesitatea administrării de noi probe;

Poate invoca administrarea de noi probe numai procurorul și avocatul care nu au participat la judecarea cauzei în prima instanță. Părțile care au participat la judecarea cauzei în prima instanță pot invoca administrarea de noi probe numai dacă despre acestea nu au știut la momentul judecării cauzei sau dacă instanța de fond a respins cererea de a le administra.

- a) data declarării apelului și semnătura apelantului;
- b) lista documentelor ce se anexează la cererea de apel.

Înaintând astfel de cerințe complicate referitoare la conținutul cererii date, legiuitorul nu arată care sunt urmările nerespectării formei și conținutului cererii de apel. Mai mult,

nu este indicată posibilitatea formulării motivelor de apel în ziua judecării apelului.

Din practica judiciară rezultă că în majoritatea cazurilor de apelare conținutul cererilor de apel nu coincid întru totul cu cerințele prevăzute în alin.2 al art.405 din C.pr.pen., însă instanțele de apel nu reacționează la acest fapt și soluționează cererile de apel în modul stabilit.

Deci, din punctul de vedere al formei, nu se cere decât ca declarația de apel să emane de la cel care apelează sau de la reprezentantul său legal ori apărător și să fie dată sau trimisă la locul indicat de lege.

Sub acest aspect, cererea de apel se depune la instanța a cărei hotărâri se atacă. Persoana aflată în stare de detenție poate depune cererea de apel și la administrația locului de deținere, iar militarul în termen – la instanța care a judecat cauza.

Depunerea cererii de apel, în mod greșit, la instanța de apel nu atrage după sine anularea ei, întrucât nu se prevede prin lege o asemenea sancțiune, instanța de apel, având obligația, după înregistrare, pentru a-i da dată certă, să trimită cererea de apel primei instanțe, spre a o înainta apoi, cu dosarul, instanței de apel cu corectările necesare.

Deci, apelul declanșează o nouă judecată a cauzei în fond, verificându-se hotărârea atacată pe baza probelor examinate de prima instanță, conform materialelor existente din dosarul penal respectiv și oricăror documente noi, prezentate la instanța de apel.

În prezent, prin apel se exercită un control integral asupra judecății în prima instanță. În afara de realizarea funcției de control asupra hotărârilor judecătorești, căile de atac asigură în mod real și deplin drepturile și interesele procesuale ale părților în cadrul procesului penal. Aceste drepturi și interese au șanse de a fi realizate la un nivel optim numai într-un sistem cu mai multe grade de jurisdicție, fapt ce oferă garanții maxime pentru excluderea erorilor și pentru găsirea celor mai corecte soluții. De aceea, privite sub aspectul interesului părților care le folosesc, căile de atac au fost caracterizate și ca instrumente procesuale pentru declanșarea unei noi judecăți.

În concluzie apreciem că apelul are ca obiect verificarea hotărârii atacate sub toate aspectele, care privesc respectarea și aplicarea corectă a legii, deoarece el declanșează o nouă judecată a cauzei în fond și constă în verificarea hotărârii atacate pe baza examinării, cercetării și analizei materialelor cauzei sau a probelor noi prezentate la judecarea apelului, instanța de apel poate da o nouă apreciere probelor din cauză și poate administra orice probe noi pe care le consideră necesare și în final poate menține, dacă este legală și temeinică, hotărârea, respingând apelul ca nefondat, iar dacă această hotărâre este ilegală sau nu e temeinică o casează (desființează) și rejudecă cauza în fond, adoptând decizii în conformitate cu probele administrate pe dosar.

#### Referințe:

1. Ig. Dolea și colectiv de autori „Drept procesual penal”, Chișinău, 2005, 960 p
2. Constituția Republicii Moldova adoptată la 29 iulie 1994, art.119
3. Convenția Europeană pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale adoptată la Roma la 04.11.1950, în vigoare pentru R.M din 12.09.1997, art.13

4. Mircea Iuga „Căile legale de atac în procesul penal”, Chișinău, 2000, 210 p.
5. Codul de procedură penală al Republicii Moldova din 14 martie 2003, alin.1 art.402
6. Codul penal al Republicii Moldova din 18 aprilie 2002
7. V. Papadopol, C. Turuianu „Apelul penal”, București, 1994

**Lilian LUCHIN,**

master în drept, lector catedra „Management polițienesc și instruire aplicativă”, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

## FOTOGRAFIA DIGITALĂ – NOI REALIZĂRI ÎN CRIMINALISTICĂ

*The photo accompanies the process of crime's investigation begining with the tracing out moment till the trial. In the same time the means and traditional methods used in practice declines the technical-criminalistics level in crime's disclosure and investigation. The digital photo's use widens considerably the opportunities of judicial photo.*

În ultimii ani majoritatea transformărilor la electronicele de consum au făcut parte, de fapt, din marea transformare a informației analogice convenționale în informație digitală. Această schimbare fundamentală de tehnologie a schimbat total felul în care folosim informația vizuală și audio - a redefinit complet posibilul. Aparatul foto digital este unul din cele mai remarcabile exemple ale acestei schimbări pentru că este cu adevărat diferit de predecesorul său, aparatul foto analogic.

În ultimii ani cele mai mari companii în producerea aparatelor foto activ se ocupau de elaborarea unor metode ne tradiționale de fixare a informației vizuale, bazate pe folosirea tehnologiilor digitale.

În anul 1990, firma Kodak a prezentat publicului DCS 100, primul aparat foto digital, disponibil în comerț. La început costurile erau foarte mari și de aceea aparatul era folosit doar în aplicațiile profesionale, dar treptat și ramura digitală s-a dezvoltat în comerț. În ultimii ani, aparatele de fotografiat digitale au devenit consumabile, și par să înlocuiască gradul predecesorului tradițional, atât timp cât prețul componentelor electronice scade și calitatea imaginii se îmbunătățește [1].

Fotografia digitala are un mare succes din cauza numeroaselor avantaje care le oferă față de fotografia „clasică” pe film: costul scăzut per imagine, prețul filmului, a dezvoltării și, în funcție de scopul de utilizare, prețul realizării pozelor este eliminat. Singura investiție este aparatul digital, mediile de stocare și acumulatorii sau bateriile. Dezavantajele sunt puține: aceste imagini nu pot fi mărite foarte mult, aceasta este o problema în cazul profesioniștilor. Un alt dezavantaj este că unele aparate consumă deosebit de multă energie, și va trebuie mai mulți acumulatori de rezervă, mai ales dacă pozați în natură sau în locuri unde nu aveți acces la o priză. Ca orice aparat electronic, aparatul digital nu va putea fi folosit la temperaturi foarte scăzute.

Avantajele însă depășesc din plin aspectele negative: astfel odată capturată, imaginea deja se află într-un format care o face destul de ușor de prelucrat și de distribuit. Un lucru foarte important este că puteți vedea poza imediat după ce ea a fost făcuta, astfel făcând altă poză puteți retușa unele mici defecte din poză și astfel puteți crea poze mai bune. În plus, după ce ați făcut o poză și după ce ați vizualizat-o pe ecranul digital, amplasat pe spatele camerei, dacă nu vă place o puteți șterge imediat din memorie.

Există mai multe tipuri de aparate foto digitale, mai mult sau mai puțin performante, cu plusuri și minusuri, mai scumpe sau mai ieftine. Datorită progresului tehnic și

programelor din ce în ce mai simple, nu este nevoie să dețineți cunoștințe de operare avansate pentru a reuși să obțineți imagini bune. Însă, mai întâi de toate, trebuie să alegem aparatul fotografic potrivit pentru nevoile noastre. Aparatele foto digitale se diferențiază între ele prin mai multe caracteristici: rezoluție, tipul de senzor, sensibilitatea, optica, tipul de memorie folosită, posibilitatea de folosire de accesorii suplimentare, etc.

Pixel - reprezintă cel mai mic element al unei imagini, care poate fi procesat individual; este unul dintre sutele de mii sau chiar milioane de pătratele din care este alcătuită o imagine. Aparatele foto digitale împart imaginea într-o rețea rectangulară cu un anumit număr de linii și coloane, de unde rezultă numărul total de pixeli. Un megapixel este un milion de pixeli. Cu cât aparatul are mai mulți megapixeli cu atât poți face fotografii mai mari care vor arata foarte bine.

Rezoluție reprezintă gradul de claritate al unei imagini (digitale), măsurat în funcție de numărul de pixeli. Dacă imaginea are o rezoluție mare, atunci detaliile și contururile vor fi percepute mult mai bine decât la o imagine cu rezoluție scăzută. Dimensiunile unei imagini digitale pot fi exprimate în două moduri. În primul mod ne referim la numărul de pixeli de pe lungime și de pe lățime, de exemplu 1800 x 1600, unde prima cifra ne indica lungimea imaginii care este de 1800 de pixeli și a doua cifră se referă la lățimea imaginii. A doua varianta este să înmulțim dimensiunile și astfel obținem numărul total de pixeli din imagine 2,88 milioane de pixeli (1800x1600).

Aparatul foto digital este un dispozitiv foarte complex de capturare și memorare a imaginilor. Imaginea reală este captată prin lentile cu ajutorul unui senzor **CCD (Charge Coupled Device)**, care o transformă în informație.

Până acum procesul de executare a planșelor fotografice în calitate de anexe la rapoartele de expertiză treceau o procedură îndelungată de prelucrare a materialelor negative și pozitive. Folosirea metodelor fotografice tradiționale necesită un volum enorm de lucrări pregătitoare ceea ce se răsfrânge asupra timpului de executare. Actualmente tot mai des este folosită în practică o nouă metodă de fixare fotografică, bazată pe tehnologiile digitale, lărgind posibilitățile fotografiei judiciare.

Procesul fotografiei digitale constă în primirea imaginii digitale, redactarea ei și tipărirea copiilor pe un purtător tare. Redactarea imaginilor se face cu ajutorul unor programe speciale – redactori grafici. Odată cu apariția fotografiei digitale și folosirea unor tehnologii moderne aplicate, nu exclude folosirea metodelor cunoscute care au fost și sunt aplicate în fotografia criminalistică tradițională.

Dacă ne referim la fotografia operativă atunci ia ne ajută să fixăm obiectele văzute cu ochiul liber în procesul efectuării unor acțiuni de urmărire penală. Unii autori ruși recomandă că folosind aparatele digitale la asemenea acțiuni de urmărire penală trebuie să executăm două copii: prima copie se imprimă imaginile pe hârtie direct din aparatul de fotografiat pentru evitarea unor redactări în imagini. A doua copie în format electronic se memorează pe un purtător de informație special – CD. Ambele copii vor fi anexate la dosar. O asemenea modalitate de documentare folosind două tipuri de copii se consideră ca sigură și nu permit falsificarea imaginilor. Reieșind din recomandările autorilor ruși vreau să menționez că în unele situații la ilustrarea locului infracțiunii pentru o mai bună calitate a fotografiilor este necesar de făcut niște redactări care ar contura aspectul calitativ, adică ridicarea contrastului, clarității imaginii ceea ce nu va schimba imaginea inițială [2].

Un rol important în implementarea fotografiei digitale îi revine fotografiei de examinare deoarece imaginile digitale sunt comode pentru diferite redactări și obținerea copiilor pe diferiți purtători de informație cum ar fi discurile rigide, CD, diferite tipuri de hârtie. În așa mod, tehnologia oferă pentru fotografia de examinare mijloace noi - digitale - permițând schimbarea și completarea metodelor fotografice existente. Lucrând cu imaginile digitale apar noi posibilități de prelucrare a imaginilor și cercetările fotografice pot fi petrecute într-un timp scurt. În același timp lipsa unor accesorii la aparatele digitale până când nu ne permit folosirea lor pentru unele procedee speciale de fotografiere care tradițional se aplică în criminalistică.

La oformarea materialului ilustrativ cu folosirea mijloacelor fotografiei digitale pot fi executate planșe fotografice sau se permite amplasarea imaginilor în textul raportului de expertiză. După fiecare descriere se va face referințe la imaginile fotografice și se vor amplasa imediat în textul cercetării. Imaginile trebuie să fie clare, calitative. Tot odată ilustrările sunt niște confirmări a concluziilor făcute, deoarece citind textul nu întotdeauna apare o imaginație clară despre acele caractere pe baza cărora expertul a ajuns la una sau altă concluzie.

La finele părții descriptive se vor face referințe scurte și caracterizarea mijloacelor folosite, programelor de redactare și utilajului folosit la imprimarea imaginilor. Dacă expertul va folosi unele sau alte metode de redactare a imaginilor digitale, va face referințe și va indica denumirea procedurilor de prelucrare și parametrii lor.

Unii autori ruși recomandă că dacă în procesul efectuării expertizei vor fi folosite metode distructive atunci folosirea fotografiei digitale pentru ilustrarea raportului de expertiză va fi desfășurată în modul corespunzător: imaginile obținute ne redactate și ulterior cele redactate vor fi scrise pe CD-R care vor fi păstrate și utilizate în calitate de arhivă. Fiecare fișier se numerotează cu un nume alcătuit din:

- numărul expertizei;
- numărul CD-R;

- un număr din patru cifre din care primele două sunt numerele imaginii indicate din raportul de expertiză iar ultimele două cifre numerele imaginii date după cum urmează începând cu momentul primei realizări (adică 01-prima imagine ne redactată; 02-a doua imagine redactată; etc.)

- mai departe se indică formatul fișierului (JPG, TIF).

În inscripția explicativă a imaginii din raportul de expertiză este obligatoriu de indicat numele fișierului [3].

În concluzie aș vrea să menționez că legislația R. Moldova nu interzice aplicarea tehnologiilor digitale la diferite acțiuni de urmărire penală și operative de investigații, constituind mijloace de probă dacă sunt dobândite în condițiile legislației în vigoare [4].

#### Referințe:

1. [www.wikipedia.org](http://www.wikipedia.org)
2. [www.expert.aaanet.ru](http://www.expert.aaanet.ru)
3. [www.expert.aaanet.ru](http://www.expert.aaanet.ru)
4. Codul de procedură penală al R. Moldova (14.03.2003)

#### Bibliografie:

1. Codul de procedură penală al R. Moldova (14.03.2003);
2. Rob Sheppard, Fotografia digitală. Ghid practic. Editura „Egmont”, 2005
3. Peter Burian, Robert, Fotografia. Ghid practic – Secretele unor fotografii reușite. Editura „Egmont”, 2005
4. В. В. Бирюков, Цифровая фотография: перспективы использования в криминалистике. ЛИВД МВД Украины, 2000.
5. Е.Н. Дмитриев, П.Ю. Иванов, Применение метода цифровой фотографии для фиксации объектов криминалистических экспертиз, учебное пособие, - М.: ЭКЦ МВД России, 1997.
6. Е.Н. Дмитриев, П.Ю. Иванов, С.И Зудин, Исследование объектов криминалистических экспертиз методами цифровой обработки изображений, учебное пособие. - М.: ЭКЦ МВД России, 1999.
7. [www.microsoft.com/romania/acasă/fotografii.mspx](http://www.microsoft.com/romania/acasă/fotografii.mspx)
8. [www.dpreview.com](http://www.dpreview.com).
9. [www.steves-digicams.com](http://www.steves-digicams.com).

**Conf.univ., Dr. Vlad BARBU,**

Academia de Poliție „Al. I. Cuza”, București, România

**Drd. Valeria GHEORGHIU,**

asistent universitar, Academia de Poliție „Al. I. Cuza”, București, România

## CLAUZA DE NECONCURENȚĂ ÎN CONTRACTULUI INDIVIDUAL DE MUNCĂ

În contextul aderării României la Uniunea Europeană, legiuitorul român a căutat să armonizeze și să analizeze legislația internă cu cadrul comunitar în acest sens [1, p. 100]. Această armonizare însă se face fără a se neglija tradiția și necesitățile pieței forței de muncă din România.

Prin modificarea Codului muncii, legiuitorul prevede expres nevoia de a armoniza legislația internă cu cea comunitară [2] (art. 292 Codul muncii), aspect care se regăsește și prin noile prevederi legate de clauza de neconcurență [3, p. 26] ce poate fi inserată în conținutul contractului individual de muncă.

Este știut faptul că, în ceea ce privește un contract individual de muncă are o parte legală (de la care nu se poate deroga nici chiar prin manifestarea expresă a părților semnatare) și o parte convențională, care se materializează prin manifestarea de voință a părților semnatare, dar cu respectarea limitelor impuse de lege [4, p. 138].

În acest sens, art. 11 din Codul muncii dispune că, în cadrul contractului individual de muncă nu se pot insera clauze sau prevederi contrare ce conțin drepturi sub nivelul minim stabilit prin acte normative sau contracte colective de muncă [5, p. 128].

Așadar, orice prevedere ce creează drepturi și obligații pentru părțile contractante – implicit și clauza de neconcurență – și, care va fi inserată în conținutul contractului individual de muncă, trebuie să nu contravină prevederilor legii în vigoare ale contractului colectiv la nivel național sau ale altor contracte colective aplicabile respectivului raport juridic de muncă.

La modificarea vechilor reglementări cu privire la clauza de neconcurență, legiuitorul a avut în vedere atât necesitatea armonizării legislației interne cu cea comunitară în materie, cât și asigurarea unei minime protecții salariatului român pe o piață a forței de muncă cu un anumit specific și tradiție [6, p. 91].

Trecerea României la o economie de piață, cu eforturile ce le implică o astfel de trecere, au creat o serie de modificări și de perturbări ale pieței forței de muncă. Intervenția statului pe piața forței de muncă, redusă la minim, și lăsarea liberă a mecanismelor acestei piețe în vederea reglării sale în mod democratic au făcut ca oferta forței de muncă să depășească cererea de forță de muncă din partea angajatorilor și să apară fenomenul șomajului, creând, în acest sens, mari probleme unor categorii de persoane, cu o anumită pregătire, în găsirea unui loc de muncă [7, p. 43]. În aceste condiții, s-a simțit nevoia unei mai exacte reglementări a clauzelor ce pot fi inserate în cadrul contractului individual de muncă și în special a clauzei de neconcurență. Într-o perioadă dificilă, generată de tranziția către o economie de piață, dar și de aderare a României la Uniunea Europeană, clauza de neconcurență [8, p. 22-23], din vechea reglementare, putea

fi considerată un impediment sau chiar o limitare a dreptului de a munci și de a alege profesia în mod.

Noua reglementare, cu privire la clauza de neconcurență, din Codul muncii, pare mult mai relevantă și mai protectoare pentru salariat în noua sa formă. Legiuitorul impune noi condiții pentru valabilitatea acestei clauze.

Clauza de neconcurență este o clauză specifică contractului individual de muncă după cum prevede legiuitorul în cadrul articolului 20 a Codului muncii și care se referă la posibilitatea recunoscută părților de a o negocia și insera în conținutul contractului.

Pentru a produce efecte, clauza de neconcurență ce a fost cuprinsă în conținutul contractului individual de muncă în urma negocierii dintre părțile contractante, fie la încheierea contractului, fie pe parcursul desfășurării acestui contract, prin modificarea sa ulterioară, trebuie să îndeplinească anumite condiții expres prevăzute de lege.

O primă condiție se referă la faptul că această clauză poate fi inserată în conținutul contractului individual de muncă, numai în urma unor negocieri purtate de salariat cu angajatorul sau reprezentantul acestuia [1, p. 374-376]. Negocierea, care îmbracă forma unor discuții între cele două părți contractante, trebuie să scoată la iveală necesitatea și utilitatea pentru ambele părți, ale inserării unei astfel de clauze în conținutul contractului individual de muncă [3, p. 27]. Ce avantaje oferă aceasta salariatului, de ce neplăceri îl protejează pe angajator și care este scopul care se urmărește prin inserarea unei astfel de clauze?

Odată negociată, o astfel de clauza, și admisă de ambele părți contractante va trebui să îndeplinească și anumite condiții de fond și formă.

Condiția de formă, cerută ad validitatem, este ca această clauză să fie materializată în formă scrisă în conținutul contractului individual de muncă și să conțină anumite reglementări impuse expres de lege.

Trebuie să precizăm că această clauză pentru a-și produce efectele trebuie să îndeplinească și anumite condiții de fond.

Se impune, în prezentarea și analiza acestor condiții de fond, să se plece de la noțiunea și explicarea acestei clauze de neconcurență.

Clauza de neconcurență trebuie privită ca o dispoziție convențională a părților raportului juridic de muncă, ce este negociată și inserată de acestea în contractul individual de muncă, prin care salariatul își asumă obligația ca după încetarea contractului individual de muncă să nu presteze o activitate de natură să facă concurență fostului angajator, fie pentru sine, fie pentru o terță persoană, în schimbul unei remunerații primite de acesta de la angajator [9, p. 92].

Așadar, convenția legal încheiată de părți are putere de lege pentru acestea. Însă aceste convenții trebuie să respecte atât regula de drept comun, cât și norma specială.

Din noțiunea prezentată mai sus reiese o serie de aspecte legate de valabilitatea unei astfel de clauze.

Spre deosebire de vechea reglementare, acum clauza de neconcurență își produce efectul de la data încetării contractului individual de muncă, și nu și pe timpul executării contractului, ca până la modificările aduse de O.U.G. nr. 65/2005 Codului muncii [10].

Considerăm bine venită această modificare, dacă avem în vedere că pe timpul desfășurării contractului nu era necesară o astfel de limitare a dreptului de a munci a salariatului, deoarece primează prezumția de bună credință și fidelitate a salariatului față de angajator. Or, dacă angajatorul ar constata anumite pierderi ca urmare a unui comportament nedemn și concurențial din partea salariatului ar avea la îndemână alte mijloace pentru a îndrepta această situație (ex. angajarea răspunderii patrimoniale; aplicarea unor sancțiuni; etc.).

Deci, orice prevedere contractuală, care ar reglementa alt moment de la care începe să-și producă efectele, clauza ar fi nula de drept.

Obiectul acestei abținente, pentru salariat, generate de inserarea unei clauze de neconcurență în contract, este reprezentat de activitatea care face concurență fostului angajator. Această activitate trebuie să vină în directă concurență cu cea desfășurată de fostul angajator și să creeze un prejudiciu cert și concret (ex. pierderea unei piețe de desfaceri de către fostul angajator; pierderea unor vechi clienți ai acestuia; scăderea de vânzări ca urmare a concurenței; etc.). Însă această conduită a salariatului trebuie remunerată de către angajator și asta pe toată durata în care salariatul nu va presta o activitate concurentă pentru sine sau o terță persoană [1, p. 376].

Efectele clauzei de neconcurență sunt condiționate și de cuantumul indemnizației pentru respectarea obligației de a nu presta o activitate concurentă de către salariat, și de aria geografică în care nu trebuie îndeplinită acea activitate cât și în ceea ce privește terții pentru care nu trebuie prestată o astfel de activitate.

În ceea ce privește cuantumul indemnizației, legiuitorul prevede limita minimă a acestei indemnizații, sub care nu se poate coborî, astfel încât fostul salariat să fie ținut să îndeplinească obligația corelativă generată de clauza de neconcurență.

Indemnizația se va plăti lunar de către angajator, și reprezintă o cheltuială efectuată de angajator ce va deduce profitul realizat de angajator, însă se va impozita la persoana fizică ce beneficiază de această indemnizație [8, p. 22].

Valoarea indemnizației se negociază la inserarea clauzei în conținutul contractului individual de muncă și nu poate fi mai mică de 50% din media veniturilor salariale brute ale salariatului din ultimele 6 luni. Dacă însă activitatea prestată de salariat nu a fost mai mare sau cel puțin de 6 luni, se va calcula valoarea indemnizației în funcție de media veniturilor realizate pe toată durata contractului.

Se observă, la stabilirea cuantumului indemnizației, o grijă suplimentară a legiuitorului față de salariat. Pentru faptul că este destul de dificil pentru salariat să treacă printr-o reconversie profesională pentru a desfășura o altă

activitatea sau a se deplasa în altă zonă geografică, aceasta pentru a respecta clauza de neconcurență, legiuitorul îi garantează un venit minim de cel puțin 50% din media veniturilor realizate, însă nu limitează în zona superioară acest venit. Astfel, dacă salariatul la negocieri obține o indemnizație mai mare de 50%, legiuitorul nu interzice o asemenea prevedere [3, p. 26]. Considerăm că este benefică această reglementare și vine în sprijinul salariatului care poate obține venituri din prestarea altor activități neconcurențiale, fără a opri însă primirea indemnizației din partea fostului angajator. Este echitabilă măsura legislativă și credem noi că satisface, în mod egal, ambele, părți care au negociat o astfel de clauză.

O altă condiție, pentru existența clauzei de neconcurență, se referă la perioada pentru care își produce efectele această clauză.

În stabilirea acestei perioade, în care salariatul are obligația să se abțină de la orice activitate concurențială, s-a avut în vedere faptul că informațiile pe care le-a obținut salariatul pe timpul desfășurării raporturilor juridice de muncă, dar și a deprinderilor dobândite se vor perima în timp și nu ar mai fi considerate utile și creatoare de concurență, dacă s-ar uzita în desfășurarea unei activități identice cu cea a fostului angajator. Pe de altă parte, s-a avut în vedere și nevoia de a permite fostului salariat să își desfășoare activitatea unde are o calificare fără nici un impediment sau fără nici o limitare. Această perioadă este de maxim doi ani de la încetarea contractului individual de muncă.

Pentru a-și produce efectele, clauza de neconcurență trebuie să cuprindă prevederi și date certe despre terții pentru care nu se poate desfășura o asemenea activitate, ce ar crea concurență angajatorului inițial.

Astfel, angajatorul, la inserarea unei astfel de clauze în contractul individual de muncă, trebuie să aibă o reprezentanță cât mai exactă a concurenței în domeniul său de activitate. Acest lucru este important în stabilirea agenților economici, care desfășoară o activitate identică sau cel puțin asemănătoare cu a sa și care nu vor putea beneficia de serviciile unui angajat al său, ținut de o clauză de neconcurență.

La această reglementare s-a ținut cont de dreptul fundamental al persoanei de a-și alege în mod liber profesia și locul de muncă, dar și de o protecție a angajatorului, care investeste în pregătirea și perfecționarea subordonaților, de concurența care ar putea prelua, în urma unei oferte mai bune de salarizare, forță de muncă calificată.

Pe de altă parte, se are în vedere și faptul că desfășurarea de activități asemănătoare de către mai mulți agenți economici este benefică dezvoltării economice și implicit pieței forței de muncă, însă cu respectarea unor reguli de concurență loială.

Prin această prevedere, spunem noi, că angajatorul este limitat într-un eventual abuz de drept împotriva salariatului, care fără o astfel de reglementare ar putea fi oprit, pentru o perioadă de timp, să se mai angajeze într-un anumit domeniu de activitate. Este clar că angajatorul nu va avea cum să cunoască toate terțe persoane, care i-ar face concurență și astfel, clauza de neconcurență nu își va produce efectele asupra acestora, dând în acest sens posibilitatea salariatului să desfășoare o activitate pentru care are o anumită pregătire în favoarea terților care nu au fost precizați în mod concret la inserarea acestei clauze în contractul lor de muncă.



O altă condiție de valabilitate, cerută de legiuitor, pentru clauza de neconcurență, are în vedere aria geografică în care această clauză își produce efectele. Vechea reglementare nu impunea o astfel de condiție și deseori a fost criticată, datorită faptului că reprezenta o adevărată îngrădire a libertății muncii [9, p. 92].

Este cert faptul că, nu putem să limităm dreptul fundamental de a alege și exercita liber o profesie unei persoane, chiar dacă pentru această limitare am plăti o anumită sumă de bani. Însă în considerația angajatorului, care pe lângă faptul că a investit în instruirea și perfecționarea salariatului care nu dorește să-și continue activitatea la acesta, îi plătește acestuia și o indemnizație pe timpul cât salariatul se abține de la activitatea concurențială, legiuitorul permite ca desfășurarea activității expres prevăzute să nu se desfășoare într-o zonă geografică, precis determinată. Această zonă geografică, considerată de interes pentru angajator, am spune chiar zonă concurențială, răspunde atât nevoilor salariaților, cât și nevoilor angajatorilor, în atingerea scopurilor personale.

Apreciem această reglementare și considerăm că își justifică prezența în cadrul nostru legislativ în materie, prin finalitatea sa.

Aparent, extrem de protecționistă pentru angajator, această clauză, răspunde, în mare măsură, nevoilor salariaților.

Clauza de neconcurență care respectă condițiile impuse de lege, prezentate mai sus, nu își va produce efectele dacă, contractul individual de muncă va înceta din inițiativa angajatorului pentru motive care nu țin de persoana salariatului sau, în alte cazuri, expres prevăzute de lege (art. 56 lit. d, f, g, h și j din Codul muncii).

În toate aceste situații se observă buna credință și buna intenție a salariatului care nu își mai poate desfășura activitatea la angajatorul inițial, din motive neimputabile lui. Trebuie recunoscut, astfel, dreptul salariatului de a se angaja la un alt angajator, chiar concurent, fără să fie ținut să respecte clauza de neconcurență. Este justificată această prevedere legală, dacă avem în vedere nevoia salariatului de a-și asigura un trai decent, prin exercitarea profesiei desfășurată și cunoscută de acesta, care ar permite încadrarea sa la diferiți angajatori.

Considerăm ca fiind bine venită această reglementare cu privire la clauza de neconcurență și în mare parte echitabilă pentru ambele părți semnatare ale unui contract individual de muncă, ce conține o astfel de clauză.

Această reglementare este de actualitate și vine să preîntâmpine eventualele abuzuri atât din partea angajatorilor, cât și din partea salariaților, pe timpul cât între aceștia există raporturi juridice de muncă.

#### Referințe

1. A se vedea **Alexandru Țiclea**, *Tratat de dreptul muncii*, Editura Rosetti, București, 2006.
2. Art. 292 din Codul muncii dispune următoarele: „Potrivit obligațiilor internaționale asumate de România, legislația muncii va fi armonizată permanent cu normele Uniunii Europene, cu convențiile și recomandările Organizației Internaționale a Muncii, cu normele dreptului internațional al muncii”.
3. **Ion Traian Ștefănescu**, *Modificările Codului muncii comentate. Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 65/2005*, Editura Lumina Lex, București, 2005.
4. **Vlad Barbu**, *Dreptul muncii*, Editura Național, București, 2005.
5. A se vedea **Alexandru Țiclea, ș.a.**, *Codul muncii, comentat și adnotat*, Editura Rosetti, București, 2006.
6. **Ovidiu Ținca**, *Drept social comunitar-Drept comparat. Legislație Română*, Editura Lumina Lex, București, 2005.
7. **Valer Dorneanu**, *Dialogul social - fundament al democrației economico-sociale*, Editura Lumina Lex, București, 2006.
8. **Raluca Dimitriu**, *Clauza de neconcurență și clauza de confidențialitate în reglementarea noului Cod al muncii*, // „Revista Română de Dreptul Muncii”, nr. 2/2003.
9. **Ovidiu Macovei, Ion Traian Ștefănescu, Brândușa Vartolomei**, *Corelația dintre obligația de fidelitate și clauza de neconcurență inserată în contractul individual de muncă*, // „Dreptul”, nr. 11/2005.
10. A se vedea **art. 22, alin. 1** din Codul muncii: „Clauza de neconcurență își poate produce efectele pentru o perioadă de maximum 2 ani de la data încetării contractului individual de muncă”.

**Alexei PUNGA,**

lector, catedra „Investigații operative”,  
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

## **FACTORII SOCIALI, ECONOMICI ȘI POLITICI CE AU FAVORIZAT ȘI CONTINUĂ SĂ CREEZE CONDIȚII SOCIALE PENTRU EXISTENȚA CRIMINALITĂȚII ORGANIZATE ÎN REPUBLICA MOLDOVA**

1. Premisele apariției și dezvoltării criminalității organizate în Republica Moldova.

Istoria apariției crimelor organizate descinde din cele mai vechi timpuri ale omenirii. Primele clanuri criminale organizate au fost înregistrate în istoria umanității în anii 200 î. Hr., în Hong Kong, Taiwan, China (este vorba de așa-zisele triade chineze, care acționează și astăzi pe scară mondială și care reunesc milioane de oameni). Multe secole mai târziu au apărut clanurile criminale: Jacuza (în Japonia sec. al XII-lea),

Mafia, Ndraghetta Camorra, Sacra Carona (în Italia sec. al XVII-lea), Cosa Nostra (au apărut rădăcinile criminale în ITALIA și S.U.A. sec. al XIX-lea), multe alte organizații și carteluri criminale internaționale.

Profitând de vidul judiciar existent de a cerba lupta de interese care tulbură țara de fragilitatea noilor democrații, caracatița criminalității organizate a angrenat și Moldova.

„Mafia moldovenească”, în fruntea căreia se aflau Plancir și Creiniț, cu legături strânse la Moscova, a apărut în anii 1960. La sfârșitul anului 1970 al secolului trecut în frunte ei s-au plasat S. Mundrean și I. Mandel. Mai târziu au apărut organizațiile criminale în frunte cu „Zelioni”, Micu, Mao, Chitaeț, Patron, Șchet și alții. Anchetarea dosarelor penale împotriva grupărilor criminale ale lui Plancir, Creiniț, Mundrean, Mandel a demonstrat că adevărata mafia este în umbră și că ea rămâne, de regulă, neatinsă, indiferent de acțiunile efectuate de organele de combatere a criminalității. Și pentru masele largi, ea rămâne necunoscută [1, p. 11-12].

Astăzi mafia a devenit atotputernică, iar intențiile nobile de a o doborî rămân, deseori, pur și simplu, intenții, deoarece activitatea legislativă și practica aplicării legilor, pătrunse de interesele de grup, au contribuit și mai contribuie la o simbioză puternică între structurile criminale, organele puterilor de stat și cercurile economice.

Nu este întâmplător faptul că criza profundă care a cuprins Moldova s-a transformat din una economică în una social-politică, ajungând astăzi să îmbrace forma unei crize a întregii societăți, afectându-i toate sferile vitale, fără excepție.

În constituirea clanurilor criminalo-mafiote existente un rol deosebit la avut și rămâne să fie privatizarea inchitabilă și împărțirea ilegală a patrimoniului, precum și interminabilul proces de redistribuire ilegală a acestuia; folosirea a tot feluri de tertipuri de creditare, ele fiind, de multe ori, sub garanția statului, fără să fie restituite.

Deocamdată, nimeni nu a izbutit și este greu de a presupune că va reuși să clarifice cum de s-a produs o atare schimbare, ca urmare a căreia, peste noapte, mulți au dobândit averi fabuloase, care astăzi, în mare măsură, lucrează pentru economia tenebră.

Înțelegând zădărnicia eforturilor restituirii pe cale legală a datoriiilor, creditorii angajau și angajează în acest scop firme de securitate, protecție și pază, alte organizări

formate, de regulă, din foștii funcționari ai organelor de poliție, securitate, procuratură etc., care, de asemenea, au contribuit la constituirea organizațiilor criminale. De multe ori ajutorul unor atare „executori” se dovedeau și se dovedesc a fi și unii polițiști corupți, procurori, judecători, persoane de stat chemați să lupte cu aceste ilegalități.

Deși nu există date statistice, este foarte răspândită părerea că băncile, în majoritatea cazurilor, se folosesc de serviciile grupărilor criminale pentru a-și restitui de la răi-platnici împrumuturile acordate.

Acest gen de contracte ilustrează, cum nu se poate mai bine, simbioza dintre forțele mafiote, financiare și criminale.

Vulnerabilitatea procedurii juridice, haosul organizatoric, care au afectat și mai continuă să afecteze sistemul organelor de drept, au generat, în consecință, acest sistem „paralel de ocrotire”.

O altă cauză a consolidării criminalității transnaționale în Moldova rămâne diferendul transnistrean, susținut de forțele invizibile ale „aisbergului” mafiote rusesc, ucrainean, internațional și autohton.

La rândul, lor cetățenii „ascultători” și mai puțin „ascultători de lege” încearcă să se protejeze singuri, ascunzând de evidența de stat și de impozit mijloacele și bunurile materiale acaparate, creând, astfel, „resurse tenebre” destinate, în special, acestor scopuri.

Trebuie să recunoaștem că, fără să dorim acest lucru, statul, neluând măsurile adecvate, a devenit un „complice” al criminalilor, iar cetățenii care respectă legile, sectorul privat sunt nevoiți să achite nu numai impozite exagerate de mari, ci și „biruri” formațiunilor criminale.

Profesorul american Gerhard Muller scrie că pentru cazurile când acțiunea și relațiile criminale violează legile a două și mai multe state, criminologii au introdus în circulație termenul „criminalitatea transnațională”. Infracțiunile transnaționale sunt divizate de comisia respectivă a Organizațiilor Națiunilor Unite în 17 grupe și anume: spălarea banilor, terorismul, furtul de proprietate intelectuală, comerțul ilicit de arme, deturnarea avioanelor, pirateria, capturarea mijloacelor de transport terestru, escrocheriile în sfera asigurărilor, crima computerizată, criminalitatea economică, comerțul de oameni și organe umane, traficul de droguri, falimentul fraudulos, penetrarea în businessul legal, coruperea și mituirea activiștilor vieții publice și liderilor partidelor politice, persoanelor oficiale cu funcții electice.

Toate genurile de infracțiuni, enumerate mai sus, cu excepția deturnării avioanelor și pirateriilor, sunt caracteristice și pentru Republica Moldova.

Putem afirma că s-a constituit o structură și o schemă bine determinată de relații criminale, care încearcă să-și demonstreze puterea criminală și promovează o politică proprie de îmbogățire fără să aibă teamă de vreo schimbare în politica autorităților publice. Aceste relații sunt destul de puternice și

influențe, ele au pătruns adânc în toate domeniile vieții politice. Practic, formațiunile criminale impun condițiile lor atât puterii legislative, puterii executive, cât și celei judiciare. Ele au găsit pârgii de influență asupra tuturor formelor puterii (legislative, executive, judecătorești, mass-media).

Cele expuse mai sus ne permit să afirmăm că în stat s-a constituit „mafia clasică”. Acest lucru este conștientizat nu numai de către cetățenii noștri, ci și de organismele internaționale și nonguvernamentale.

Vorbind despre coaliția de guvernământ (existentă la momentul anului 1999, februarie), M. Harton, reprezentantul Fondului Monetar Internațional, a dat de înțeles „că (statul a ajuns să fie marcat de neputință) în fața clanurilor mafiote și monopoliste, care preiau treptat pârgiile reale ale puterii politice. (capitolul oligarhic în RM, afirma el, nu se mai află la ora actuală de partea opusă a baricadei, ci a trecut nevăzut linia de foc, surpând metodic temelile societății civile)” [1, p. 11-12].

Generalizând cele expuse, putem menționa următoarele premise obiective și factori subiectivi care au favorizat apariția și continuă să favorizeze dezvoltarea crimei organizate în RM.:

- destrămarea sistemului administrativ de comandă și trecerea fără vreun suport normativ reglementat la economia de piață. Sunt cunoscute consecințele grave cauzate economiei naționale din motivele aplicării arbitrar ale devizului gorbaciovist: „Totul se permite dacă nu este interzis de lege”. În lipsa reglementărilor legale s-a ajuns ca întreprinderile de stat să fie transformate în firme particulare, iar patrimoniul public a fost, pur și simplu, înșușit;

- privatizarea ilicită – trecerea avutului de stat și obștesc în posesia unor persoane cu funcții de răspundere, funcționari publici, directori ai întreprinderilor de stat și alții;

- unele fonduri de investiții au degenerat într-o formă frauduloasă în fonduri de acumulare a bonurilor patrimoniale pentru acapararea mijloacelor fixe (uzinelor, fabricilor, magazinelor etc.) de către grupările mafiote;

- profitând de procesul deprecierei catastrofale a rublei sovietice, care, pe de o parte, a determinat devalorizarea depunerilor bănești ale populației, iar, pe de altă parte, oferirea creditelor fabuloase unor anumite persoane și rambursarea lor ulterioară mizeră de mii de ori mai mică. Din cauza monopolizării Băncii de Economii de către persoane corupte s-a produs extorcarea, prin intermediul diferitelor firme, fonduri, bănci comerciale, a ultimilor mijloace bănești ale cetățenilor;

- diferendul transnistrean, dezmembrarea teritorială a Republicii Moldova, ieșirea de sub controlul organelor de drept constituționale a situației din raioanele din estul țării au favorizat folosirea teritoriului din stânga Nistrului pentru concentrare grupărilor criminale, organizarea depozitării, traficului de armament și explozibile, contrabandei, evaziuni fiscale etc.;

- din cauza răspândirii fenomenului corupției și protecționismului în organismele politice, în structurile economice și în cele publice este afectată imaginea țării noastre în lume, i se aduc prejudicii colosale dezvoltării economiei naționale și stării sociale a populației;

- activitatea ineficientă a organelor de drept și de control în combaterea criminalității și a economiei tenebre, crima organizată se transformă într-un pericol real, într-o frână în calea promovării reformelor și creării unui stat de drept.

Această situație a dus la acutizarea crizei social-economice, a provocat răspândirea șomajului, a generat inflația și sărăcirea majorității populației, a făcut și continuă să favorizeze degradarea unor cetățeni ai Republicii

Moldova, ceea ce duce treptat la degradarea morală a societății în întregime.

## **2. Factorii politici care au favorizat apariția și continuă să favorizeze dezvoltarea criminalității organizate în Republica Moldova.**

În ultimii ani în RM se observă o tendință de descreștere a criminalității, inclusiv a criminalității organizate (2003-(-14,95%); 2004-(-12,5%); 2005-(-4,3%)). Cu toate acestea criminalitatea își răspândește „rădăcinile” în structurile statale, organizațiile obștești, partidele politice și sindicate.

În general, putem menționa următorii factori cu caracter politic care favorizează apariția și dezvoltarea crimei organizate:

- decăderea prestigiului activității justiției, poliției, serviciilor vamale, fiscale etc.;

- lipsa voinței politice a unor reprezentanți ai partidelor politice de a combate crima organizată;

- supremația intereselor de grup (de partid) asupra intereselor societății;

- existența conflictului între puterile autoproclamate din stânga și celor din dreapta Nistrului;

- contopirea activității căpeteniilor și participanților activi ai formațiunilor criminale organizate cu unii reprezentanți ai puterii legislative, executive sau judecătorești de nivel superior, ai businessului, comerțului, mass-media, culturii etc.

## **3. Factorii economici care au favorizat apariția și mai creează condiții pentru dezvoltarea criminalității organizate în RM.**

„Condițiile principale ale apariției și extinderii criminalității organizate în Rusia” sânt de natură economică, forța motrică fiind posibilitatea obținerii unor venituri mari în termen mic” [2, p. 102]. Aceeași este situația și în alte republici ale fostei U.S.S.R., inclusiv și Republica Moldova.

În condițiile de criză economică profundă și dezechilibru social, în care se află astăzi Republica Moldova, criminalitatea și-a găsit „solul fertil” favorabil pentru înflorirea ei.

Sporirea tendințelor negative în societate, creșterea șomajului, degradarea morală și a nivelului de trai a membrilor societății, inechitatea socială au drept urmare extinderea bazei sociale pentru criminalitatea organizată, atrăgând diverse păături sociale ale societății.

Drept factori care duc la intensificarea situației criminogene pot fi indicați următorii:

- incapacitatea sistemului administrativ de stat de a asigura integral procesul de producție fără un mecanism eficient al relațiilor de piață;

- aplicarea unor forme noi de relații economice între întreprinderile de stat, structurile comerciale și întreprinderile mixte, în timp ce legislația și controlul financiar-bancar nu sunt alinate relațiilor economice existente;

- posibilitatea de a obține bani în numerar în cadrul operațiilor cu întreprinderile comerciale particulare și utilizarea valutei în momentul efectuării plăților cu partenerii străini;

- posibilitatea pe care le au unele bănci comerciale și de stat de a încălca disciplina financiar-bancară;

- escrocheriile financiare;

- controlul lumii interlope asupra agenților economici;

- operațiile ilicite de import – export ;

- piața neagră a muncii;

- promovarea activității neoficializate ș.a. [3, p. 14].

## **4. Factorii sociali și cei culturali care favorizează criminalitatea organizată în Republica Moldova.**

Printre principalii factori ce favorizează apariția și dezvoltarea criminalității pot fi numiți:

**a)** Familia. Ea fiind celula de bază a societății, în cazul existenței unui climat nefast, moral viciat în interior, membrii căreia pot porni pe calea delicvenței. Modul de viață parazită, consumul de alcool și substanțe toxice, ca rezultat al lipsei de educație sau ca urmare a unei educații greșite sânt cauze ce alimentează fenomenul infracțional;

**b)** Șomajul. Conform estimării experților străini, „creșterea numărului neangajaților cu 1% se soldează cu 5% creșterea criminalității” [4, p. 306]. Din rândul criminalilor „solitarii” organizațiilor criminale atrag în structura lor pe cei mai „dotați”. „Peste 350.000 de muncitori calificați, funcționari, specialiști, pedagogi, ingineri au fost înlăturați de la locurile de muncă și transformați în șomeri, capacitățile de producere și utilizare doar în proporție de 15%. Deci Moldova a fost transformată într-o Republică înapoiată agrară, în care astăzi peste 185 mii de agenți economici importă, după placul lor, din străinătate mărfuri, 80% din care sunt necalificative, peste 50% fiind falsificate” [1, p. 20]. Aceasta era situația în anul 1999 și nu cu mult s-a îmbunătățit în ultimii ani.

Rezerva pentru completarea rândurilor participanților criminalității organizate crește și mai mult din contul foștilor sportivi, ofițeri și ostași demobilizați, ai lucrătorilor pensionați sau disponibilizați din organele de protecție ale ordinii de drept. Pentru participarea la criminalitatea organizată lor li se plătește de 10 – 20 ori mai mult decât primeau anterior la locul de muncă;

**c)** Dezorientarea opiniei publice. Deseori cetățenii sunt îngroziți de „măreția, atotputernicia” structurilor criminale, de aceea, din teama în fața lor, nici nu depun un efort cât de mic pentru a o lichida.

Alții, cei tineri, din contra, sunt atrași de faima pe care aceștia o au, devenind membri ale acestor structuri.

Cel mai alarmant însă este faptul că la comiterea infracțiunilor de către grupările criminale participă tot mai mulți minori.

Structurile criminale organizate creează condiții pentru propria reproducție prin difuzarea în rândurile populației a jocurilor de noroc, stupifiantelor, prostituției, editarea, filmarea și difuzarea materialelor pornografice, ceea ce face să crească contingentul ce susține criminalitatea și este gata să-i acorde servicii sau să ocupe locurile vacante sau „nou create” pentru ei;

**d)** Mediul din instituțiile penitenciare. În ultimul timp se face vizibil faptul că printre cei condamnați crește numărul de persoane cu un înalt grad de degradare social-morală, care insistent nu doresc să meargă pe calea corectării. Penitenciarul pentru ei este un loc de „perfecționare”. Aici condamnații se asociază în grupuri criminale pentru a face față condițiilor ostile, dictate de comunitățile criminale adversare;

**e)** Golurile și lacunele din sistemul de drept (legislației) și din structura organelor de ocrotire a normelor de drept. Deseori, legislația nu reflectă pe deplin toate aspectele legate de depistarea, prevenirea, reprimarea și cercetarea operativă și amplă a infracțiunilor săvârșite de grupuri organizate de criminali.

**f)** Funcționarii organelor de ocrotire a normelor de drept nu au o bază tehnico – materială perfectă pentru a putea face față criminalilor dotați cu cele mai performante utilaje;

**g)** Formarea megapolisurilor multinaționale (Moscova, Sankt-Petersburg, Kiev etc.). Aceste orașe sunt folosite de către infractori ca baze de concentrare a mărfurilor

interzise și decontărilor financiare ilegale, dar mai ales locul de trai și activitate a celor mai duri criminali, aici sunt situați cu traiul multe autorități criminale moldovene;

### **5. Obstacole în lupta contra criminalității organizate artificial create.**

La etapa actuală putem constata că lupta împotriva criminalității organizate întâmpină un șir larg de obstacole și anume:

- inexistența cadrului legislativ necesar unor coercitați eficace;
- inexistența cadrului juridic necesar activității normelor organelor de drept;
- neadoptarea și prevenirea infracțiunilor, ineficiența metodelor de prevenire și profilaxie a criminalității organizate;
- frica unor persoane de a fi implicate în procese penale ce țin de criminalitatea organizată, din cauză că nu există un sistem eficient de protecție în țară;
- nivelul profesional insuficient al funcționarilor organelor de drept;
- existența cazurilor de corupție în rândul celor care trebuie să combată corupția etc.

În final, putem constata că simplele asocieri de cândva ale infractorilor, astăzi, datorită faptului că s-au afiliat la criminalitatea internațională, s-au transformat, în adevăratul sens al cuvântului, în formațiuni criminale organizate cu legături internaționale strânse, moderne active etc.

### **Referițe**

1. Criminalitatea organizată și economia tenebroasă în RM // Conferința științifico – practică republicană (26 februarie 1999), Chișinău, Editură ARC, 1999.
2. V. V. Lunsev „Organizovanaia prestupnasti v Rosii , osoznanie, istochi, tendenții. Gosudarstvo prava, 1996, nr. 4.
3. Constantin Lozovanu, Unele aspecte ale luptei contra crimei organizate, Conferința științifico practică, Strategia combaterii criminalității organizate”, Chișinău, Editura ARC, 1997.
4. N. F. Kuznețov, Kriminologia, Moscva, 1994.

### **Bibliografie**

- 1 Constituția RM din 29.07.1994.
- 2 O. Bejan, V. Bujor, Criminalitatea profesională, Chișinău, 1999.
- 3 V. Bujor, O sușinosti prestupnosti, Chișinău, 1998.
- 4 A. Dincu, Criminologie, București, 1994.
- 5 N. Giurgiu, Elemente de criminologie, Iași, 1992.
- 6 Gh. Mateuți, Criminologie. Note de curs, Arad, 1993.
- 7 Criminalitatea organizată și economia tenebră în RM, Conferința științifico-practică republicană (26 februarie 1999), Chișinău, Editura Arc, 1999.
- 8 C. Lozovanu Unele aspecte ale luptei contra crimei organizate. Conferința științifico-practică. Strategia combaterii criminalității organizate, Chișinău, Editura Arc, 1997.
- 9 N. Cuznețov Kriminologia, Moskva, 1994.
- 10 V. Lunsev, Organizovanaia prestupnosti v Rosii: asoznanie, istochi tendenții. Gosudarstva i prava, nr. 4, 1996.

**Conf. univ. interimar, Dr. Valeriu NOUR**

Prodecan al Facultății de Drept,  
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

**Conf. univ. interimar, Dr. Veaceslav GRATI**

Șef catedră „Drept polițienesc”,  
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

## DEPĂȘIREA LIMITELOR STĂRII DE NECESITATE ÎN SISTEMUL DREPTULUI PENAL ROMÂN

*The necessity situation is also a case of dismissal of the criminal character of the deed provided by the criminal law and an attenuated circumstance according to the art. 73 “b” of the Romanian Criminal Code. The deed committed in the necessity situation has to be necessary for the saving from the danger that couldn’t be eliminated by other means.*

Starea de necesitate constituie de asemenea un caz de înlăturare a caracterului penal al faptei prevăzute de legea penală și circumstanță atenuantă legală potrivit art.73 lit. „b” C. p. român.

Fapta săvârșită în stare de necesitate trebuie să fie necesară pentru salvarea de la un pericol care nu putea fi înlăturat altfel, fapta săvârșită trebuie, să corespundă limitelor necesității, fapta prin care au fost cauzate urmări mai grave de cât cele care s-ar fi putut produce dacă pericolul nu era înlăturat”.<sup>1</sup>

Această disproporție trebuie să fie evidentă pentru cel care a depășit limitele necesității.

a) fapta să fi fost săvârșită pentru a salva de la un pericol iminent una din valorile sociale apărute de legea penală.

Cu alte cuvinte să se afle în afara unui pericol iminent – adică de imediată realizare și care îi creează acea stare de necesitate urgentă, care amenință în mod real și grav una dintre valorile limitativ prevăzute de lege art. 45 alin 2 C. p. român. Existența unui pericol real și nu presupus, cumulativ impune existența unor împrejurări obiective prin care răul care amenință valoarea socială să fie pe punctul de a se produce. Caracterul iminent al pericolului și înlăturarea acestuia printr-o faptă fortuită, în caz contrar, o faptă ilicită previzibilă presupune și unele măsuri legale. Instanța, la stabilirea iminenței și inevitabilitatea pericolului, trebuie analizate circumstanțele personale celui constrâns, pentru unele persoane poate constitui împrejurări periculoase iminente și inevitabile, iar pentru o altă persoană dimpotrivă poate fi un simplu moment de emoție.

b) urmările faptei săvârșite să fie vădit mai grave decât acelea ce s-ar fi produs în cazul în care pericolul nu ar fi fost înlăturat, caracterul vădit al urmărilor mai grave trebuie să fie stabilit în raport cu circumstanțele concrete ale cauzei și cu posibilitățile reale pe care făptuitorul le-a avut în momentul săvârșirii faptei. În situația în care instanța ajunge la concluzia că urmările produse prin comiterea faptei sunt mai grave decât cele care s-ar fi putut produce fără săvârșirea acesteia va reține că fapta are caracter penal dar va reduce pedeapsa făptuitorului ca circumstanță atenuantă obligatorie. Urmările faptei săvârșite să fie necesare pentru înlăturarea pericolului, în sensul că prezintă singura cale de salvare.<sup>2</sup>

c) făptuitorul să-și fi dat seama în momentul comiterii faptei de disproporția vădită a daunelor ce le cauzează,

analizând alin. 3 art. 45 C. p. român rezultă că este înlăturată de la beneficiul stării de necesitate persoana care în momentul când a săvârșit fapta și-a dat seama că cauzează urmări vădit mai grave decât cele care s-ar fi putut produce, dacă pericolul nu era înlăturat. Prin urmare atâta timp cât se stabilește că persoana a fost conștientă că va produce urmări mai grave va răspunde penal.<sup>3</sup>

d) să nu fie săvârșită de o persoană sau pentru o persoană care avea îndatorirea legală ori profesională de a înfrunta pericolul, excluderea unor categorii de persoane (obligate să înfrunte pericolul) de la posibilitatea invocării stării de necesitate practică le regăsim în diverse sisteme de drept.<sup>4</sup>

Doctrina penală română foarte sumar dă explicații cu privire la excluderea anumitor categorii de persoane de la posibilitatea invocării stării de necesitate, considerându-se, probabil că ar fi de prisos orice dezvoltare, înțelegându-se de la sine că pompierii, medicii, militarii etc., prin natura profesiei lor, trebuie să înfrunte pericolele legate de activitatea lor profesională. Această obligație de a înfrunta pericolul, impune respectarea a două condiții:

1. să rezulte dintr-un act normativ care să impună anumitor categorii de persoane să înfrunte pericolul legat de îndatoririle lor profesionale;<sup>5</sup>

2. să privească o activitate cu un anumit grad de risc pentru viața sau integritatea corporală aceluia care înfruntă pericolul, existând atât perspectiva de a suferi unele consecințe grave (chiar și moartea), dar și perspectiva de a rămâne nevătămat ori cu răni ușoare.

Este necesar să menționăm că în aceste îndatoriri riscante el nu pierde dreptul de a lua măsurile ce se impun pentru a-și ocroti propria sa viață. După părerea noastră ar fi greșit să concepem obligația de a înfrunta pericolul sub forma unei situații pasive, resemnate în fața pericolului subiectul punându-și speranța „în noroc” pentru a se salva. În realitate se comportă activ, luptă din toate puterile, atât pentru a înfrunta pericolul care amenință obiectivul aflat în grija sa pentru al salva, dar și contra pericolelor ce îi amenință propria sa viață sau integritate corporală.

Este valabil și în ce privește terțul salvator, pompierul luptând contra incendiului, fiind sufocat de fum, iar intervenția unei persoane care ar distruge giumuri, uși, acoperișuri pentru a-l salva pe pompier va beneficia de aceeași dispoziție privind starea de necesitate. Terțul

salvator n-ar putea sacrifica o persoană inocentă pentru a-l salva pe cel obligat să înfrunte pericolul.<sup>6</sup>

Ca și în cazul legitimei apărări, depășirea limitelor stării de necesitate poate lua forma unui exces extensiv sau a unui exces intensiv.

Excesul extensiv există atunci când făptuitorul a cauzat prin faptele sale urmări dăunătoare mai înainte ca pericolul să devină actual sau după ce acest pericol a fost consumat. Mai este necesar să se stabilească dacă, în împrejurările obiective și subiective în care a acționat făptuitorul, a fost posibil ca el să distingă în mod eronat unele elemente referitoare la iminența pericolului sau la momentul încetării acestuia, ceea ce a contribuit ca subiectul să acționeze în afara limitelor stării de necesitate, dar, fiind sub imperiul constrângerii psihice ce este caracteristic acestei cauze de înlăturare a caracterului penal al faptei. De exemplu: la un simplu semnal de incendiu un locatar distruge ușa de la apartamentul unei alte persoane pentru a se folosi de instalația de apă, deși putea să se convingă cu ușurință de inexistența pericolului semnalat.

Este evident că în asemenea cazuri subiectul săvârșește infracțiunea de distrugere prin depășirea limitelor stării de necesitate și drept consecință sunt aplicate condițiile dispoziției art. 73 lit. "a" C. p. român. Situația ar fi fost alta dacă în primul caz persoana ar fi distrus ușile apartamentului fără să fi existat vreun semnal cu privire la producerea incendiului, în această condiție n-ar mai exista o depășire a limitelor stării de necesitate și în consecință dispozițiile art. 73 lit. "a" n-ar mai fi aplicabile.

Excesul intensiv – există atunci când făptuitorul pentru a salva de la pericol una din valorile prevăzute de art. 45 alin 2 C. p. român (viața, integritatea corporală ori sănătatea proprie sau a altuia, un bun important al său ori al altuia, sau un interes obștesc) se folosește de un alt mijloc decât cel care îi era la îndemână, sau când răul cauzat este mai mare decât valoarea salvată.

Trebuie să se țină seama nu numai de condițiile obiective în care au fost săvârșite faptele dar și de posibilitățile făptuitorului de a-și alege mijlocul cel mai adecvat pentru a evita producerea unui rău și de a aprecia raportul valoric dintre răul cauzat și bunul salvat, de exemplu: pentru a localiza un incendiu posesorul imobilului amenințat de incendiu taie pomii din grădina vecină, deși pentru aceasta putea fi folosit un jet de apă.

Făptuitorul a acționat sub imperiul amenințării pericolului și nu a avut posibilitatea să verifice cu certitudine eficiența fiecăruia dintre mijloacele apte să înlătore pericolul sau valoarea reală a bunurilor salvate și a celor distruse.<sup>7</sup>

S-a propus în literatura de specialitate că această circumstanță să fie trecută în sfera circumstanțelor judiciare, s-a avut în vedere situația când cel aflat în stare de necesitate a provocat altei persoane, din răzbunare, urmări mai grave decât cele ce s-ar fi produs, dacă pericolul nu era înlăturat.<sup>8</sup>

C. Provocarea din partea victimei.

Conform art. 73 lit. "b" C. p. român. Prevede: "provocarea constituie o circumstanță atenuantă dacă infracțiunea a fost săvârșită sub stăpânirea unei puternice tulburări (surescitare nervoasă, mânie sau indignare) sau a unei puternice emoții determinate de o provocare din partea victimei produsă prin violență, printr-o atingere gravă a demnității persoanei sau prin altă acțiune ilicită gravă".<sup>9</sup>

Așadar provocarea înseamnă o stare de tulburare psihică sau de emoție cauzată unei persoane de către victimă prin violență, printr-o atingere gravă a demnității sau altă acțiune ilicită gravă.<sup>10</sup>

Înainte de a analiza condițiile provocării se impun de analizat câteva trăsături specifice acestei instituții: s-a considerat că amenințarea constituie o constrângere morală, o acțiune prin care se inspiră unei persoane temerea că ea sau altă persoană se găsește expusă unui pericol iminent.<sup>11</sup> Auzind pe victimă proferând injurii și crezând greșit că aceasta sunt adresate soției sale a lovit-o, nu există scuza provocării deoarece actul provocator trebuie să fie real, nu să aibă la bază o reprezentare neconformă realității.<sup>12</sup>

În acest caz se confundă acțiunea provocatoare, care este doar o circumstanță atenuantă legală sau obligatorie, cu o cauză care face ca fapta să nu fie infracțiune (constrângere morală).

Sunt deci acte de executare fie consumate săvârșite de către provocator, fie în curs de desfășurare dar care nu întrunesc condițiile unui atac care să pună persoana în fața unei legitime apărări așa încât reacția provocatorului nu urmărește respingerea acestuia, ci răzbunarea. Se are în vedere că inculpatul în timpul luării hotărârii și al comiterii acțiunii a fost în stare de puternică tulburare sau emoție determinată de atitudinea provocatoare a victimei. Din aceste considerente aceeași împrejurare nu poate fi considerată concomitent și depășire a limitelor legitimei apărări și provocare.<sup>13</sup> În motivarea deciziei s-a reținut că victima nemulțumită de întreruperea relațiilor de concubinaj o aștepta pe inculpată, când ieșea de la serviciu, o amenința și exercita față de ea acte de violență pentru a o determina să reia conviețuirea. Într-o seară victima a așteptat-o din nou pe inculpată, care ieșind de la lucru avea asupra ei o sacoșă în care se găsea un cuțit pe care îl luase pentru a-l ascuți. Victima a urmărit-o pe inculpată, a ajuns-o și a început să-i reproșeze faptul că l-a reclamat la poliție. În timp ce discutau, s-a apropiat de ea, inculpata a scos cuțitul și a lovit-o în zona toracică de mai multe ori.

Inculpata a exercitat acțiunea de recurs pe motivul că nu i s-a reținut provocarea din partea victimei. Însă atâta timp cât nu a avut loc o acțiune de provocare, tot atât de bine s-ar fi putut ca infracțiunea să se creadă în fața unui atac care să justifice legitima apărare, și deci fapta ei să nu fie considerată infracțiune sau nu a existat un atac care să justifice apărarea.<sup>14</sup>

Se pot reține însă și alte acțiuni ilicite grave care să fie considerate provocatoare, cum ar fi: întreținerea unor legături extraconjugale de către partea vătămată cu soțul (soția) infractorului, deoarece aduce atingere gravă vieții de familie.

Atenuarea pedepsei intervine datorită faptului că factorii volitiv și intelectual al inculpatului în momentul luării hotărârii infracționale, sunt influențați de starea de puternică tulburare sau emoție ce a fost determinată de conduita intenționat provocatoare a victimei și această stare puternică de tulburare trebuie să existe pe tot parcursul acțiunii infracționale.<sup>15</sup>

În cazul acestor împrejurări consider că poate fi reținută numai în cazul unei constatări flagrante a provocării deoarece, creând o astfel de situație, de fapt ulterioară sau amenințându-l verbal că o va produce nu sunt temeinice, deoarece ele pot fi soluționate prin alte mijloace fără a reține starea de provocare a inculpatului.

Starea de provocare nu se prezumă, ci trebuie constatată ca și celelalte împrejurări cum sunt legitima apărare sau extrema necesitate. Pentru a se reține provocarea, instanțele de judecată trebuie să constate existența următoarelor condiții:

- actul de provocare să fie produs prin violență, ce duce la lezarea gravă a demnității persoanei, sau prin altă acțiune ilicită gravă.

Actul produs prin violență – poate consta în orice act agresiv de natură să provoace o puternică tulburare sufletească, sau o emoție.<sup>16</sup>

Art. 73 lit. "b" C. p. român vorbește despre violență în general, fie violență fizică, fie psihică (amenințare). Însă unii autori sunt de părerea că termenul de violență este folosit de legiuitor exclusiv în sensul de violență fizică și anume de atingerea materială adusă corpului persoanei, nu însă și înțelesul de violență psihică.<sup>17</sup> Inculpata sub tulburarea puternică a provocării și-a omorât soțul prin strangulare în condițiile terorii la care a supus-o vreme îndelungată pe ea și pe cei doi copii minori, astfel instanța de fond corect nu a reținut scuza provocării analizând elementele obiective și subiective specifice cazului. Soțul era alcoolic, neangajat în muncă, brutaliza în cadrul deselor scandaluri pe care le provoca. Pentru ași procura băutură, vindea lucrurile din casă cumpărate de inculpată din eforturi proprii, iar în momentul săvârșirii crimei victima avea gradul de alcoolemie de 2,55 grame la mie. Considerăm că apelul este fondat și a fost reținut corect de către instanța de apel, desființând parțial sentința și rejudecând cauza cu aplicarea dispozițiilor art. 74 C. p. român.<sup>18</sup>

Așadar termenul de violență fizică utilizat de dispoziția art. 73 lit. "b" C. p. român și din analiza practicii judiciare rezultă că actul de provocare se realizează cel mai frecvent prin violențe materiale, fizice exercitate direct de către victimă asupra infractorului sub formă de loviri cu diferite obiecte (ciomag, piatră, cuțit etc., ori cu palma, pumnul, piciorul, îmbrâncirea, stropirea cu apă ferbinte etc.)

Actul de provocare poate consta în "alte acțiuni ilicite grave" desfășurate de către victimă, de exemplu: lipsirea de libertate în mod legal, violarea de domiciliu, seducția, încercarea victimei de a întreține relații sexuale cu o altă persoană.<sup>19</sup> Nu trebuie să se înțeleagă doar o faptă ce ar cădea sub incidența legii penale ci și o activitate ilicită extrapenală, cum ar fi o abatere administrativă sau un fapt civil prejudiciabil, desigur grav susceptibil să producă o puternică stare de tulburare nervoasă.<sup>20</sup> Singurul fapt al urmăririi inculpatului de către victimă nu poate constitui scuza provocării, inculpatul era stăpânit de o stare de temere în virtutea preexistenței unor relații profund conflictuale.<sup>21</sup>

- infrațiunea să fi fost săvârșită sub stăpânirea unei puternice tulburări sau emoții.

Pentru existența circumstanței, este necesar să se constate în momentul săvârșirii faptei că infractorul se găsea într-o stare de puternică tulburare sufletească (perturbație animi), adică într-o stare de surescitare sau încordare nervoasă extremă de mânie sau indignare. Existența acestei stări de tulburare sau de emoție puternică este esențială fiindcă ea explică în cea mai mare măsură acțiunea făptuitorului și motivează totodată prevederea acestei împrejurări ca circumstanță atenuantă. Se cunoaște că emoția sau tulburarea la fel ca și alte fenomene psihice au o fază de

creștere, ating un maxim, apoi scad treptat până ce provocatorul se calmează. Pentru a se reține această stare de provocare este necesar ca persoana să comită fapta între aceste limite.

Instanța de fond considerăm că a reținut greșit provocare la provocare, că inculpatul a lovit copilul părții vătămate care drept reacție la aceste violențe la lovit pe inculpat care în replică a exercitat acte de violență deosebite, cauzându-i părții civile leziuni corporale ce au necesitat vindecare 25 de zile îngrijiri medicale.<sup>22</sup> Amenințarea cu cuțitul pentru a întreține relații sexuale instanța greșit nu a reținut starea unei puternice tulburări sau emoții în care inculpata a smuls cuțitul din mână și aplicându-i cu aceasta o singură lovitură mortală în regiunea pectorală stângă.<sup>23</sup>

Instanțele de judecată au în vedere, de regulă, modul de desfășurare a faptelor, împrejurările în care au fost săvârșite, temperamentul și alte trăsături ce-l caracterizează pe infractor (inculpatul suferă de afecțiuni organice care au ca rezultat creșterea impulsivității, astfel instanța are obligația să verifice dacă acivitatea victimei raportată la fondul maladiv al inculpatului să provoace o puternică tulburare sau emoție);<sup>24</sup> intervalul de timp din momentul producerii actului provocator și până când s-a trecut la săvârșirea infrațiunii, nu exclude existența provocării dacă în momentul săvârșirii infrațiunii inculpatul se afla încă sub puternica tulburare;<sup>25</sup> relațiile conflictuale anterioare dintre victimă și autor, nu pot fundamenta concluzia existenței provocării chiar dacă ele sugerează momente de încordare și enervare nefiind suficient să fi fost sub imperiul unei tulburări în momente critice, dar să fie și determinate de acțiuni concrete. Iar pregătirea apărării sale împotriva eventualului atac din partea victimei, nu înlătură reținerea provocării.<sup>26</sup>

- starea de tulburare sau emoție (perturbație animi) să fi avut drept cauză o provocare din partea persoanei vătămate.

În acest sens se afirmă că fapta provocatoare din partea victimei constituie principala cauză a infrațiunii, deoarece ea determină riposta din partea celui provocat.

Așadar, nu poate constitui provocare riposta celui provocat. Astfel, inculpatul și soția au participat la o nuntă unde au venit cu fiica lor însoțită de victima cu care intenționa să se căsătorească împotriva voinței părinților. Părinții au luat-o cu forța pe fiică-sa, trăgând-o de păr și lovind-o pentru a o despărți de victimă ca să o ia acasă. După ce au parcurs o parte din drum, în timp ce continuau acțiunile de violență asupra fetei, victima a intervenit în ajutorul fetei, lovind-o mai întâi pe maică-sa, apoi pe inculpat; pentru a o scăpa de violențe, tatăl fetei în urma acestor acțiuni a aplicat cu un cuțit victimei o lovitură în brațul drept și alta în hemitoracele stâng care a străpuns cordul și a provocat moartea acestuia. Soția inculpatului întreținea relații intime cu persoana vătămată, astfel inculpatul aflând despre relațiile amoroase ale soției, într-o zi s-a înarmat cu o bîta cu care a lovit victima în abdomen și în regiunea toracică provocându-i leziuni care au pus în pericol viața; instanța de judecată corect a reținut scuza provocării creată prin comportarea soției produsă printr-o acțiune ilicită gravă – infrațiunea de adulter.<sup>27</sup>

Absența inculpatului de la locul săvârșirii actului provocator asupra altei persoane nu exclude posibilitatea ca el să fie puternic tulburat de aflarea acestuia; tatăl întâlnește pe fiul său plin de sânge, agitat se poate trage concluzia că aceste împrejurări i-au produs o puternică

tulburare.<sup>28</sup> Cuvintele insultătoare proferate de victimă, care se afla într-o vădită stare de ebrietate n-au adus o atingere gravă demnității inculpatului iar acte de violență ori alte fapte ilicite grave nu s-au săvârșit, instanța corect n-a reținut scuza peovocării.<sup>29</sup> O injurie sau o lovire cu palma aplicată de victimă inculpatului prin ea însăși nu este întotdeauna de natură a crea făptuitorului o intensă tulburare care să fie determinată în declanșarea agresiunii.<sup>30</sup>

Infractorul a invocat starea de provocare, însă motivat s-a considerat că intervenția victimei nu poate fi considerată un act de provocare din cauză că apără o persoană pentru care avea sentimente de afecțiune, și împotriva căreia a săvârșit acte de violență.<sup>31</sup>

La fel nu constituie provocare dacă victima n-a făcut decât să intervină pentru a despărți pe inculpat de o altă persoană cu care acesta se bătea, fără să fi aplicat loviri, violențe sau proferat injurii orale grave.<sup>32</sup>

Unii autori susțin că trebuie să existe o proporție între actul provocator și ripostă, fiindcă numai o activitate ilicită de anumită gravitate poate genera o tulburare sau emoții de așa intensitate în cât să explice săvârșirea infracțiunii.

De exemplu: victima a fost ucisă prin lovire repetată cu un țarșu în regiunea capului, deoarece i-a dat o palmă fratelui (infractorului). În acest caz s-a apreciat că nu există provocare.<sup>33</sup>

În această opinie, se mai consideră că riposta constituie oricum o infracțiune, iar circumstanța atenuantă de provocare operează dacă se constată tulburarea sau emoția puternică a infractorului ca urmare a actului provocator. În lipsa acestor împrejurări, indiferent de natura și intensitatea actului de provocare, nu se va reține circumstanța atenuantă.<sup>34</sup> Raportul de proporționalitate dintre actul provocator și riposta inculpatului este un raport obiectiv de la faptă la faptă, un asemenea raport fiind străin procesului de stabilire a provocării, care se bazează pe un element subiectiv pentru existența provocării interesând numai starea psihică în care s-a găsit inculpatul în momentul săvârșirii infracțiunii.<sup>35</sup> Chiar dacă cerința unei proporții nu rezultă explicit din lege, ea este implicită fiind strâns legată de procesul evaluării, tulburării și a actului provocator, de asemenea ca o ripostă disproporționată a inculpatului, dă dreptul victimei să se apere în mod legitim.<sup>36</sup>

Scuza provocării nu poate fi invocată în cazul infracțiunilor de tâlhărie care însuși prin conținutul infracțiunii inculpatul trebuie să se aștepte la o ripostă din partea victimei, evident ca și în acest caz trebuie avută în vedere o anumită proporție dintre actul provocator și ripostă, prin sustragerea unui bun de valoare redusă printr-un act de violență fără urmări grave nu ar putea produce o tulburare psihică în cât să determine o ripostă de mare gravitate (uciderea făptuitorului).<sup>37</sup>

- o altă opinie tot în practica judiciară s-a precizat, că riposta trebuie îndreptată împotriva provocatorului și nu asupra altei persoane.

Nu se cere ca lovirea sau violența să fie exercitată direct asupra infractorului și nici ca aceasta să fi fost de față la săvârșirea lor asupra altei persoane, ci numai ca infractorul să fi luat cunoștință de ele și să fi comis fapta sub imperiul stării de tulburare sau emoție pe care i-a provocat-o.<sup>38</sup> Dacă infractorul nu a avut certitudinea că victima este autorul actului provocator și a săvârșit fapta împotriva altei persoane, el nu beneficiază de circumstanța atenuantă a

provocării. O astfel de circumstanță există atunci când inculpatul fiind lovit cu cuțitul de o persoană din eroare l-a confundat pe tatăl acestuia cu fiul agresor.<sup>39</sup>

Totodată instanța trebuie să țină seama și de culpa persoanei vătămate la stabilirea cheltuielilor judiciare. Instanța deși corect ia reținut în favoarea inculpatului, scuza provocării, totuși greșit la obligat să plătească integral cheltuielile de spitalizare a victimei, într-o asemenea situație este vorba de o culă concurentă a victimei care face să funcționeze conform legislației civile, astfel cheltuielile de spitalizare numai în proporție cu culpa sa.<sup>40</sup> Credem că nimic nu poate împiedica instanța să rețină existența provocării și în situația în care actul de provocare este îndreptat, de pildă, împotriva unui bătrân, copil, sau o persoană infirmă, deși acestea nu sunt rude sau prieteni cu infractorul<sup>41</sup>. Existența scuzei provocării nu modifică conținutul infracțiunii săvârșite de inculpat, ea nu transformă o infracțiune intenționată într-o infracțiune din culpă, iar în cazul infracțiunilor concurente, instanța v-a stabili existența provocării la fiecare dintre ele.

Deși sunt două instituții care au unele elemente comune, legitima apărare și provocarea, ce le apropie, fiecare prezintă caracteristici proprii prin care se deosebesc și delimitează sfera lor de aplicare. Atât în cazul legitimei apărări, cât și în cazul provocării, instituția infracțională aparține victimei, iar acțiunea subiectului apare ca un răspuns la acțiunea victimei. În ambele cazuri acțiunea victimei este injustă, are un caracter ilicit.

Fapta săvârșită în stare de legitimă apărare este concomitentă cu actul agresiv, pe când în cazul provocării riposta este întotdeauna ulterioară actului de provocare, iar în cazul legitimei apărări cel atacat ripostează pentru a se apăra, pe când la provocare fapta celui provocat este săvârșită datorită stării psihice determinată de conduita ilicită a provocatorului.

Legitima apărare este o cauză care înlătură caracterul penal al faptei în cazul când sunt respectate condițiile de atac și apărare, pe când provocarea poate constitui numai o circumstanță atenuantă.<sup>42</sup>

Nu există provocare dacă loviturile aplicate inculpatului de către victimă au constituit un act de legitimă apărare, adică o ripostă necesară pentru apărarea vieții sau integrității corporale, ori a altei persoane împotriva unui atac material, direct, imediat și injust al inculpatului.<sup>43</sup> Între inculpat și partea vătămată s-a ivit o discuție care a degenerat în acte de violență. Astfel, partea vătămată la îmbrâncit pe inculpat la pământ și involuntar a căzut peste el, în aceste condiții i-a mușcat degetul mare de la mîna stîngă provocându-i o plagă cărei vindecare au fost necesare 75 de zile îngrijiri medicale. Recursul inculpatului corect a fost respins ca nefondat pentru a se reține legitima apărare, însă corect a reținut circumstanța atenuantă a scuzei provocării. Agresiunea exercitată de aceasta din urmă nu reprezintă o reacție de apărare necesară pentru înlăturarea unui pericol grav și iminent. Cele două circumstanțe atenuante nu pot fi reținute concomitent, fiecare dintre ele excuzând pe cealaltă.<sup>44</sup> S-a decis că dacă se aplică inculpatului o pedeapsă sub minimul special este indiferent dacă instanța reține în favoarea inculpatului existența circumstanței prevăzute în art. 73 lit. „a” C. p. român sau a celei prevăzute în art. 73 lit. „b” C. p. român. Împotriva acestei decizii putem să menționăm că deși ambele circumstanțe conduc de regulă la



coborârea pedepsei sub minimul special, aceasta nu înseamnă că instanța nu ar trebui să se preocupe de aflarea adevărului, reținând corect faptele.<sup>45</sup>

**Referințe:**

1. V. Dongoroz, C. Bulai, Explicații teoretice ale Codului penal român, ed. Academia Română, 2003 pag. 147.
2. Șt. Daneș, V. Papadopol, Individualizarea judiciară a pedepsei, București 1972, pag. 120.
3. T. Vârsă, Gh. Nistoreanu, Ivan Stelian, I. Molnar, Al. Boroii, Drept penal partea generală. vol IV. 1986 pag.87.
4. Codul penal german în paragraful 35 alin.1 prevede „nu se reține starea de necesitate scuzabilă autorului care provoacă el însuși pericolul sau dacă avea obligația legală de a înfrunța pericolul”; Codul penal italian art.14 alin.2 prevede că nu se aplică dispozițiile privitoare la starea de necesitate aceluia care avea obligația legală de a înfrunța pericolul; Codul penal spaniol în art. 20 pct. 5 prevede că „Nu se bucură de starea de necesitate acela care prin datoririle sale de serviciu era obligat să se sacrifice”.
5. Legea nr. 39/1978 publicată în M. Of. nr. 60/1978 cu privire la activitatea pompierilor; H.G. nr. 11.269/1996, modificată și completată prin H.G. nr. 811/1997 cu privire la normele de prevenire a accidentelor turistice și organizarea activității de salvare în munți de către Salvamunți.
6. Sorin Corlățianu „Starea de necesitate. Obligația de a înfrunța pericolul”, Revista de Drept Penal, nr.4/1999, pag. 93-94.
7. Iustin Grigoraș, Individualizarea pedepsei penale, București 1969.
8. Maria Zolyneak, Drept penal partea generală Vol. III, ed.Fundației Chemarea, Iași, 1993, pag. 903.
9. D. Lucinescu, Codul penal Român comentat, ed. București 1972 pag. 476.
10. I.Grigoraș op.cit. pag.129.
11. D. Achiței, “Circumstanța atenuantă a provocării în practica judiciară”, Bul. Proc. Române, nr.2 din 1990.
12. T.S.sp d. p., nr. 1875 / 1983, R. R. D. nr. 9 / 1984, pag. 76.
13. M. Basarab, Drept penal român, partea generală, vol. II, ed.Lumina Lex, București, 1997 pag.184.
14. T.S., s.p., d. nr. 791 / 1984, în R. R. D. nr. 4 / 1985, pag. 70.
15. Matei Basarab, op. cit. pag. 187.
16. T.S., s.p., d. p., nr. 96 / 1975, R. R. D. nr. 6 / 1975, pag.90.
17. I. Grigoraș op.cit. pag.143.
18. Al. Vasiliu, C. Foroceanu, A. Hărăstășean, Culegere de practică judiciară, secția penală, Curtea de Apel, 1999 – 2003, pag.33.
19. T. Vârsă, Gh. Nistoreanu, Ivan Stelian, I. Molnar, Al. Boroii, drept penal, partea generală. vol IV, București 1986.
20. T.S., s.p., d. nr. 64 / 1975, R. R. D. nr. 12 / 1975, pag. 49.
21. Ibidem, Al. Vasiliu, C. Foroceanu, A. Hărăstășean, Dec. pen., nr. 17 / Ap. din 05.03.1996, op.cit. pag. 56.
22. Ibidem, Al. Vasiliu, C. Foroceanu, A. Hărăstășean, Dec. pen., nr. 5 / R, din 08.01.1997, op.cit. pag. 56.
23. Ibidem, Al. Vasiliu, C. Foroceanu, A. Hărăstășean, Dec. pen., nr. 19 / Ap, din 20.03.1996, op.cit. pag. 55.
24. T.S., s.p., d. nr. 799 / 1969, R. R. D. nr. 9 / 1969, pag. 178.
25. T.S., s.p., d. nr. 1329 / 1985, R3, pag. 207.
26. T.S., s.p., d. nr. 783 / 1989, Dreptul nr. 4 / 1990, pag. 77.
27. T.S., s.p., d. nr. 2365 / 1983, R3, pag. 235
28. Pl.T. Sup. d. nr. 3 / 1959, în „Legalitatea populară”, op.cit. pag.80.
29. Ștefan Daneș, „Criterii de individualizare judiciară a pedepselor”, în R. R. D. Nr.2 / 1989, pag. 153.
30. T.S., s.p., d. nr. 277 / 1977, R2, pag. 328
31. T.S. s.pen. dec. nr.25 din 11.30 1980, în compunerea prevăzută de art.39 al 2 și 3 .R. R. D. nr. 9 / 1983, pag. 69.
32. T.S. Col.Penal dec. Nr 556/1994, “J.N.” nr. 8/1965 pag.164; T.S., s.p., d. nr. 1486 / 1976, R2 pag329.
33. T.S. s. pen. dec. Nr 2185 din 14. 06. 1973 R.R.D. nr 12/ 1973 pag.161.
34. I. Grigoraș op.cit. pag.158.
35. Șt. Daneș op.cit. pag. 55.
36. Gh. Antoniu, C. Bulai, R. Stănoiu, A. Filipaș, C. Mittrache, V. Papadopol, C. Filișanu, Practica judiciară penală, Vol. II, partea generală, ed. Academia..., 1990, pag. 54.
37. Ibidem, op. cit. pag. 56.
38. T.S. c. p., d. p., nr. 81/1962,”J.N.” nr. 7/1962 pag.170.
39. v. C. Bulai Manual de Drept penal, partea generală, ed. ALL, București 1997, pag.373, T.S. s.pen. dec. nr. 1629 din 1974.
40. A. Hărăstășean, Al. Vasiliu, C. Foroceanu, op.cit., Dec. Pen. nr. 102/Ap. din 23.12.1994 pag.56.
41. În practica judiciară a fost promovată această soluție. T.S. s.p. d. p., nr. 2223 /1971, R. R. D. nr. 1/1972.
42. D. Lucinescu, Codul penal comentat și adnotat ed. București 1972 pag.439.
43. T.S.c.pen. dec. nr. 1043 / 1964, “J.N.” nr. 10 / 1965, pag.166.
44. T.S. dec. nr. 71 / 1976, în R. R. D. nr. 9 / 1977, pag.57, în Culegere de practică judiciară 1999, pag.58.
45. T. jud. Sibiu, d. p. nr. 660 / 1983, R. R. D. nr. 5 / 1985 pag. 62.

**Sergiu CERNOMOREȚ,**

lector-asistent al Catedrei „Drept penal și criminologie”,  
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

## INTERFERENȚE ȘI DIFERENȚE A INFRAȚIUNII DE SAMAVOLNICIE ȘI A DREPTULUI LA AUTOAPĂRARE

*Diversitatea relațiilor sociale instituite într-un stat de drept presupun și elaborarea unui cadru legislativ adecvat asigurării, protecției și exercitării drepturilor și intereselor legitime ale cetățenilor. Liberatatea de a alege modul de comportare fiind limitată de o anumită ordine procesuală de exercitare a drepturilor, care, însă nu exclude modalitățile de exercitare de sine stătătoare a drepturilor de către persoane, fără adresarea organelor competente...*

Actele normative la nivel național, începînd cu Constituția RM, care declară drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei, finisînd cu cele emise de către organele administrației publice locale, care reglementează detaliat procedura de realizare a drepturilor, în ansamblul lor, instituie un cadru normativ adecvat desfășurării fără perturbații a relațiilor sociale. Ceea ce presupune realizarea drepturilor și libertăților unor persoane fără prejudicierea sau limitarea în drepturi și libertăți ale celorlalți. Însă nu tot timpul conformismul individual corespunde prevederilor legislative și cazurilor de neglijare a ordinii de realizare a drepturilor, în contextul litigiilor juridice sunt caracteristice și frecvente în RM.

Odată cu înțrarea în vigoare a CC RM din 12.07.2003, care, spre deosebire de legislația civilă precedentă, reglementează instituția autoapărării, nu este exclus că în practica judiciară vor apărea greșeli de încadrare juridică corectă a faptelor, conform dispozițiilor a două noțiuni diametral opuse, cum sunt autoapărarea și infrațiuinea de samavolnicie. Din considerente că în practică este dificilă delimitarea acestora, ceea ce este condiționat de faptul lipsei atît a unor interpretări doctrinare, cît și a celor practice privind instituția autoapărării, pe de o parte, iar pe de altă parte, din considerente a unor coincidențe aparente. În cele ce urmează vom încerca delimitarea acestora prin relevarea și interpretarea trăsăturilor sale caracteristice.

În esență, samavolnicia se exprimă prin exercitarea unui drept legitim sau presupus, într-o modalitate ce se contrazice cu ordinea stabilită de lege sau de alte acte normative de exercitare a acestora. Ordinea, în sensul legii penale, este strict procesuală. În cadrul Codului Penal al Republicii Moldova samavolnicia și-a găsit locul de incriminare în cap. XXVII, intitulat „Infrațiuinea contra autorităților publice și a securității de stat”. Art. 352 alin. (1) menționează: ”Samavolnicia, adică exercitarea unui drept legitim sau presupus în mod arbitrar și prin încălcarea ordinii stabilite, dacă s-au cauzat daune în proporții mari intereselor publice sau drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice sau juridice, se pedepsește cu amendă în mărime de pînă la 500 unități convenționale sau cu munca neremunerată în folosul comunității de la 100 la 240 de ore, sau cu închisoare de pînă la 3 ani”.

*Dreptul legitim* este acela care aparține făptuitorului în baze legale, însă exercitarea lui are loc într-un mod care se contrazice cu ordinea stabilită [7, p. 75]. *Dreptul legitim* este stabilit de lege, de actul normativ subordonat legii sau care apare în baza unui alt temei juridic. *Dreptul presupus* este

acela care de jure nu aparține subiectului, însă pe care mizează subiectul, considerându-l în mod greșit ca dreptul său legitim. Modalitățile faptice ale exercitării unui drept legitim sau presupus de cele mai multe ori sunt: luarea (deschisă sau pe ascuns) a unui bun, distrugerea sau deteriorarea bunului, răpirea sau privarea persoanei de liberate etc.

Componența de infrațiuinea a samavolniciei este una materială, astfel, pentru consumarea infrațiuunii de samavolnicie este necesară survenirea urmărilor prejudiciabile. Incriminarea căroră, reeșind din interpretarea greșită a alin. (1) și (2) art. 126 CP RM, în practica judiciară se rezumă doar la daune cu caracter patrimonial, adică intentarea cauzei penale are loc numai dacă are loc cauzarea daunelor materiale, valoarea căroră depășește 500 u.c., în caz contrar, fapta se califică drept contravenție administrativă. Astfel, interpretare restrictivă este una greșită, din considerente că legea penală prevede expres în cadrul alin. (1) art. 352 CP RM că daune se cauzează intereselor publice sau drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice sau juridice. Adică, la cercetarea cazurilor de samavolnicie organele competente nu trebuie să se limiteze doar la caracterul patrimonial al drepturilor și intereselor încălcate.

În literatura de specialitate, noțiunea „autoapărării” există în sens larg și în cel îngust. Astfel, I. Jivihina, citîndu-i pe G. A. Sverdlîc, A. L. Strauning, definește autoapărarea, în sens larg ca orice acțiuni ale persoanei, posesoare a dreptului subiectiv, legate de protejarea unui astfel de drept de la încălcarea (inclusiv depunerea cererii, pornirea acțiunii civile, apărarea dreptului civil de sine stătător în judecată fără asistența avocatului, etc...) și în sens îngust – juridico-civil, autoapărarea reprezintă acțiunile persoanei, îndreptate spre prevenirea încălcării și lichidarea urmărilor unei astfel de încălcări [8, p. 35].

Comentariul Codului Civil al Republicii Moldova redă noțiunea autoapărării în sens îngust, astfel autoapărarea reprezentînd una din metodele de apărare a drepturilor civile. Pentru această metodă de apărare a drepturilor civile este caracteristic faptul că titularul dreptului civil se apără prin acțiunile proprii. Spre deosebire de alte metode de apărare este o măsură prealabilă de apărare și se realizează fără adresarea la instanța de judecată sau alt organ competent, care realizează apărarea drepturilor civile încălcate [1, p. 50].

Alin. (1) articolul 13 CC RM prevede următoarele: „nu sînt ilicite acțiunile persoanei care, în scopul autoapărării, ia, sustrage, distruge sau deteriorează un bun sau, în același scop, reține persoana obligată care ar putea să se ascundă sau înlătură rezistența celui obligat să tolereze acțiunea, dacă nu se poate obține asistența organelor competente și dacă,

fără o intervenție imediată, există pericolul ca realizarea dreptului să devină imposibilă sau substanțial îngreuiată”.

În primul rând, autoapărarea, așa cum rezultă din prevederile legislative, se realizează doar prin acțiuni active și anume prin sustragerea, distrugerea, sau deteriorarea unui bun, sau prin reținerea persoanei obligate care ar putea să se ascundă, sau prin înlăturarea rezistenței celui obligat să tolereze acțiunea / acțiunile ce corespund unor modalități faptice ale samavolniciei. Spre deosebire de autoapărarea, samavolnicia este incriminată ca realizarea unui drept legitim sau presupus, ceea ce nu exclude și realizarea acestora prin inacțiune. Astfel, prof. A. I. Rarog și B. V. Zdravosmislova susțin precum că infracțiunea de samavolnicie poate fi săvârșită atât prin acțiune, cât și prin inacțiune, exemplificând următorul caz: făptuitorul reține, nu prezintă organelor de stat averea contestată și din această cauză, proprietarul suportă daune materiale în proporții mari [5, p. 488; 6, p. 568].

După regula generală, autoapărarea se exercită nemijlocit de către persoana al cărei drept a fost încălcat. Cu toate acestea, se permite de a apela și la ajutorul terțelor persoane pentru exercitarea dreptului la autoapărare, spre exemplu: la ajutorul prietenilor, cu respectarea strictă a condițiilor apărării, respectând limitele sale [1, p. 50]. De asemenea, exercitarea unui drept legitim sau presupus se poate realiza și de către rudele apropiate, unul dintre soți etc. Cu toate acestea, dispoziția art. 352 CP RM, oferită în limba de stat, nu precizează posibilitatea exercitării dreptului legal sau presupus inclusiv și în favoarea unei persoane terțe. Însă dacă e să ne referim la textul legii penale al RM oferit în limba rusă, observăm că în traducere din limba de stat este expres prevăzută „realizarea dreptului său (n.a.) legal sau presupus (Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 104-110/447 din 07.06.2003, p. 87 „...інóулі́нăілі́чї́ нăілі́йắ ắлэ́нăăчнї́лэуї́йắ чэ́ч д’ắлăđ’і́рắрắлі́йắ д’ắрắf...”)””. Astfel, apar dubii cu privire la corectitudinea traducerii textului legal din limba de stat în limba rusă, care necesită a fi înlăturat.

În esență, reeșind din prevederile art. 13 CC RM, autoapărarea presupune prezența, pe de o parte, a unui pericol, iar pe de altă parte, o acțiune îndreptată spre lichidarea acestui pericol. Reglementările CC RM instituie un șir de condiții, respectarea cărora condiționează legitimitatea autoapărării. Respectiv acestea se referă la:

1. Condițiile cu privire la pericol:
  - Încălcarea unui drept legitim al persoanei;
  - Imposibilitatea obținerii asistenței organelor competente;
  - În lipsa intervenției imediate realizarea dreptului va deveni imposibilă.

2. Condițiile cu privire la înseși acțiunile de apărare (autoapărare):

- Acțiunile au drept scop apărarea dreptului său subiectiv încălcat;
- Acțiunile de autoapărare sunt strict limitate de lege și se referă la luarea, sustragerea, distrugerea sau deteriorarea unui bun sau reținerea persoanei care ar putea să se ascundă, sau înlăturarea rezistenței celui obligat să tolereze acțiunea;
- Nedepășirea limitelor necesare înlăturării pericolului;
- Luarea unor măsuri cu bunuri și persoane reținute, strict prevăzute de alin. (3)– (5) art. 13 CC RM.

Anterior apelării la autoapărare, există o încălcare a dreptului subiectiv sau dreptul subiectiv continuă a fi încălcat, adică persistă situația de conflict, litigiu juridic, stare caracteristică și infracțiunii de samavolnicie. Cu toate că art. 352 CP RM nu prevede contestarea ca semn al componenței de infracțiune, după cum deja s-a nominalizat, samavolniciei îi este proprie prezența unui litigiu de drept, care se „identifică” anume prin contestarea modului de exercitare a dreptului legitim sau presupus. Opinia precum că contestarea constituie un semn principal al componenței samavolniciei, nefiind prevăzută expres de dispoziția art. 352 CP RM, este susținută de un mare număr de autori autohtoni [3, p. 145; 4, p. 526].

Dreptul la autoapărare îl are, după cum am nominalizat, persoana al cărei drept a fost încălcat, precum și alte persoane anterior enumerate, dreptul fiind unul legitim, excluzându-se apărarea unui drept presupus. Spre confirmarea acestei poziții alin. (5) art. 13 CC RM prevede că în cazul în care persoana care a săvârșit una dintre acțiunile prevăzute în alin. (1) al aceluiași articol, presupunând, în mod eronat, că are dreptul la autoapărare (adică același drept presupus din cadrul infracțiunii de samavolnicie), este obligată să repare prejudiciul cauzat celeilalte părți, chiar dacă eroarea nu se datorează culpei sale. Însă, în cazul în care persoana face uz de autoapărare pentru a apăra un drept presupus, fapta nu va constitui infracțiunea de samavolnicia, dacă se vor respecta condițiile alin. (1), (2), (3) art. 13 CC RM, adică fără depășirea acestor prevederi legislative, persoana va purta doar răspunderea civilă, fiind obligată doar la repararea prejudiciului cauzat celeilalte părți, chiar dacă eroarea nu se datorează culpei sale.

Pe lângă cele recent nominalizate, autoapărarea este determinată, în mod obligatoriu și cumulativ de lipsa timpului necesar pentru apelarea la organele de drept sau de lipsa posibilității apelării la moment, determinând persoana de a acționa prompt și de urgență, din cauza existenței pericolului sau „riscului” imposibilității realizării dreptului sau „riscului” îngreuirii realizării acestuia (spre exemplu: creditorul, aflând că debitorul, fără a-i rambursa creditul, mîine pleacă peste hotare cu intenția de a se stabili acolo cu traiul), dacă nu se va purcede la autoapărarea. Numai prezența cumulativă a acestora permite persoanei de a apela la autoapărare, în lipsa unor astfel de împrejurări, fapta persoanei de luare, sustragere, distrugere sau deteriorare a unui bun sau, în același scop, reținerea persoanei obligată care ar putea să se ascundă, la prezența semnelor componenței de infracțiune prevăzute de alin. (1) art. 352 CP RM se va califica ca infracțiunea de samavolnicie.

Modalitățile faptice de realizare a dreptului legal sau presupus în cazul infracțiunii de samavolnicie, de cele mai dese ori avînd un caracter patrimonial, se realizează prin luarea (deschisă sau ascunsă) a bunurilor (fiind prezent un drept legitim sau presupus în privința acestor bunuri), distrugerea sau deteriorarea acestora, fapte ce pot fi (sau nu) însoțite de reținerea persoanei sau înlăturarea rezistenței celui obligat să tolereze acțiunea. Acestea, pe lângă celelalte modalități faptice ale samavolniciei, coincid cu modalitățile normative ale autoapărării, coincidența fiind aparentă. Nu orice faptă va constitui temei pentru pornirea urmăririi penale în baza art. 352 CP RM, din considerente că, acțiunea va fi îndreptată spre apărarea unui drept subiectiv, întrunind

condițiile cerute de art. 13 CC RM, vom fi în prezența autoapărării. Acțiunea de luare, sustragere, distrugere sau deteriorare a unui bun sau reținerea persoanei obligate să aibă un singur scop și anume acela de restabilire a dreptului subiectiv. Evident, prezența altui scop exclude autoapărarea și cumularea semnelor cerute de art. 352 CP RM, fapta poate fi calificată ca samavolnicie.

Reținerea, în cazul autoapărării, trebuie să fie îndreptată asupra „celui care ar putea să se ascundă”, adică se admite reținerea doar a persoanei care a încălcat sau continuă să încalce un drept legitim al persoanei ce purcede la autoapărare. În caz contrar, fapta de reținere a rudei celui care a încălcat sau continuă să încalce un drept legitim al altei persoane, se va califica ca privațiune ilegală de liberate (art. 166 CP RM), la prezența semnelor cerute de acesta. Interpretarea similară se referă și la înlăturarea rezistenței și ține doar de cel obligat să tolereze acțiunea.

Alin. (2) art. 13 CC RM prevede expres precum că autoapărarea nu trebuie să depășească limitele necesare înlăturării pericolului, în caz contrar, așa cum corect au observat autorii Comentariului Codului Civil al Republicii Moldova, fapta respectivă se va califica drept infracțiune prevăzută de art. 352 CP RM – samavolnicia. Limitele care reiese nemijlocit din fiecare cauză în parte, lipsind careva reglementări normative la acest compartiment. Limitele care sunt determinate de mijloacele folosite pentru autoapărare nu trebuie să producă prejudicii, care să depășească vădit acea daună sau acea valoare care este protejată prin autoapărarea.

Însă considerăm că precizările nominalizate sunt incomplete, adică nu ne putem limita doar la depășirea limitelor autoapărării, pentru a califica o faptă drept infracțiune de samavolnicie. În acest sens, pentru confirmarea pozițiilor menționate, ne pot servi dispozițiile alin. (3) și (4) art. 13 CP RM, care instituie o procedură strict de urmat în urma realizării autoapărării. Astfel, în cazul deposedării de bunuri, trebuie să se solicite imediat sechestrarea acestora, dacă nu este obținută executarea silită, adică persoana deposedată de careva bun, este obligată să ceară sechestrarea acestuia, dacă nu a obținut executarea silită, iar, în cazul reținerii persoanei, acea persoană care reține are obligația de a-l prezenta pe cel reținut în fața organelor de drept. Încălcarea prevederilor alin. (3) și (4) art. 13 CC RM, de asemenea, se va califica ca infracțiunea de samavolnicie, în cazul în care vor fi întrunite semnele cerute de art. 352 CP RM.

În baza celor nominalizate, considerăm că organele de ocrotire a normelor de drept, în practica lor judiciară, vor avea în vedere acel specific al autoapărării întru evitarea greșelilor în încadrarea juridică a faptelor infracționale drept infracțiunea de samavolnicie.

### Bibliografie

1. Comentariu la Codul Civil al Republicii Moldova, Vol. I, coordonatorii colectivului de autori M. Buruiană, O. Efrim, N. Eșanu, Editura ARC, Chișinău, 2005.
2. Codul Penal al Republicii Moldova, nr... // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 104-110/447 din 07.06.2003.

3. V. Cușnir, S. Carp, V. Berliba, V. Ursu, R. Cojocaru, Al. Zosim, „Studiu selectiv în materia de drept penal”, Chișinău, 2004.
4. Макарь И., ”Уголовное право Р.М., особенная часть”, Кишинев, 2004.
5. «Уголовное право Российской Федерации. Особенная часть», под. ред. Б. В. Здравосмылова, Москва, Юрист, 2001.
6. «Уголовное право Российской Федерации. Особенная часть» под. ред. А. И. Рагога, Москва, Юрист, 2001.
7. П. И. Гришаев «Преступления против порядка управления, общественной безопасности и общественного порядка», лекция для студентов, Москва, 1957.
8. И. Живихина, „К вопросу о неюрисдикционной форме защиты права собственности”, “Российский судья”, 2006 г., № 1.

Drd. Nicolae EMILIAN,

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

## CARACTERISTICA GENERALĂ A DREPTURILOR CONSTITUȚIONALE ȘI PROCESUALE ATINSE CU OCAZIA EFECTUĂRII PERCHEZIȚIEI

*The article is dedicated to possibilities of protection of fundamental constitution rights of person in the process of carrying out the searching at domicile and of the corporal one. The individual liberty and inviolability as well as other rights are usually restricted on the occasion of searching.*

**Recenzent: Eugen GUȚANU**, doctor în drept, conferențiar universitar

În sistemele legislative ale tuturor statelor civilizate, care reglementează lupta cu criminalitatea, există și prevederi care reglementează unele posibilități de restrângere a libertății individuale a omului precum și a altor drepturi și garanții fundamentale cum ar fi inviolabilitatea domiciliului, ocrotirea vieții intime și private etc. Aceste restrângeri ale drepturilor fundamentale sunt dictate de necesitatea optimizării procesului de probație în cauzele penale, și deseori efectuate în vederea descoperirii unor infracțiuni grave, deosebit de grave [1, p.98-105] care au lezat alte drepturi fundamentale ale altor persoane sau grupuri de persoane.

Dificultățile care se iscă pe parcursul cercetării infracțiunilor, mai ales în condițiile unei economii instabile și persistenței unor elemente criminale în viața socială, nu pot fi înfruntate prin respectarea întocmai a drepturilor și libertăților constituționale ale cetățeanului, iar oricare individ din societate nu poate exista fără influența acesteia, și totodată nu poate dispune de o libertate deplină în raport cu societatea. Declarația - Universală a Drepturilor Omului de la 1948 (art. 12) nu condamnă orice limitare în drepturi, dar numai limitările ilegale și neautorizate a libertății individuale, a secretului vieții intime, secretului corespondenței etc. [2] Această abatere admisă este prevăzută și în Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale [3] adoptată în anul 1950. În art.5 al acesteia se menționează despre cazurile de lipsire de libertate în condițiile legii. Aceste îngrădiri ale dreptului la libertatea personală sunt necesare în societatea democratică în interesul securității cetățenilor, ordinii publice, preîntâmpinării infracțiunilor și ocrotirii inviolabilității personale ale altor cetățeni. O reglementare analogică se conține și în Pactul internațional privind drepturile civile și politice [4] din 1966.

Ori de câte ori se efectuează o percheziție, fie corporală, fie la domiciliu, aceasta are tangență cu drepturile și libertățile persoanei percheziționate. După caracterul acesteia, percheziția, mai ales cea corporală, de obicei, este percepută de persoana percheziționată ca o acțiune dură de constrângere procesuală. Drepturile atinse cu ocazia percheziției fac parte dintre drepturile și libertățile constituționale ale persoanei. Printre acestea pot fi evidențiate asemenea drepturi ca dreptul la libertatea individuală (art. 25 Constituția R. Moldova și art.23 Constituția României), dreptul la inviolabilitatea vieții intime

și private (art. 28 Constituția R. Moldova și art.26 Constituția României), dreptul la inviolabilitatea domiciliului etc. Aceste drepturi și libertăți fundamentale precum și altele, în primul rând, sunt supuse unor limitări sau pericolului de limitare la efectuarea percheziției. Din aceste motive, de o deosebită importanță devine problema asigurării garanției drepturilor constituționale și procesuale ale persoanei percheziționate. Garantând drepturile și libertățile fundamentale ale omului Constituția României, cât și a R. Moldova nu exclud posibilitatea restrângerii exercițiului unor drepturi și libertăți ale omului, dar în condiții reglementate de Constituție sau de o ramură de drept.

Dreptul fiecui la inviolabilitatea vieții intime, familiale și private, la secretul corespondenței, la inviolabilitatea domiciliului poate fi restrâns doar prin acordul acestei persoane sau în temeiul unei decizii judecătorești. Reglementările constituționale, care asigură inadmisibilitatea restrângerii neîntemeiate ale drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în activitatea procesual-penală sunt reflectate și în normele procesual-penale, fiind însoțite de o interpretare mai detaliată. În acest sens și observăm în literatura de specialitate o delimitare dintre garanțiile constituționale ale omului și garanțiile procesual penale ale drepturilor și libertăților persoanelor supuse unor sau altor măsuri procesuale de constrângere.

Referitor la conținutul noțiunii de garanție procesual-penală, în literatura de specialitate există opinii relativ contraversate. Unii autori atribuie la garanții principiile dreptului procesual penal, condițiile și mijloacele care asigură realizarea și protecția drepturilor și libertăților persoanei etc. [5, p.37; 28-29; 22; 29, 8; 223-243; 42; 105; 28]. În contextul cercetărilor în domeniul percheziției considerăm că garanțiile procesuale ale drepturilor și libertăților fundamentale sunt constituite din toate modalitățile și instrumentele legale cu ajutorul cărora orice persoană, în privința căreia se efectuează sau s-a efectuat o percheziție, își poate asigura protecția drepturilor și libertăților fundamentale de orice ilegalitate ori poate cere repararea acestora prin intermediul apărării [6, p.101].

O garanție constituțională universală a drepturilor și libertăților omului, chiar și în cazul percheziției o constituie norma prevăzută în art. 1 a Constituțiilor României și R. Moldova, precum că acestea se declară state de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile

lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate. Prin asemenea reglementare statul se obligă să garanteze protecția drepturilor și libertăților persoanei. Statul, care este parte în procesul penal prin intermediul organelor sale și persoanelor cu funcție de răspundere, este obligat să asigure fiecărei persoane, în procesul de derulare a relațiilor procesual-penale, posibilitatea de a se folosi de drepturile și libertățile sale, iar în cazul necesității de restrângere a acestora, să fie întreprinse toate măsurile posibile pentru a asigura această restrângere în limitele necesității reale cu respectarea tuturor prevederilor legale, care garantează persoanei apărarea drepturilor și libertăților ce-i aparțin.

Obligația statului și organelor sale de asigurare și apărare a drepturilor și libertăților omului și cetățeanului, sub aspect constituțional se încadrează în mecanismul de reglementare juridică a relațiilor sociale. Potrivit Constituțiilor României și R. Moldova, drepturile fundamentale ale persoanelor, cetățenilor sunt garantate. Aceste granații determină, în continuare, esența, conținutul și aplicarea legilor, activitatea legiuitorului și guvernului, judecătoriilor și administrației publice locale. Mecanismul de realizare a drepturilor și libertăților, mijloacele de asigurare a acestui mecanism determină situația constituțională, rolul și locul justiției în stat. Potrivit celor menționate, Constituția devine un mijloc de drept universal al membrilor societății prin intermediul căruia aceștia își pot asigura drepturile și libertățile.

Accesibilitatea acestui instrument și posibilitatea folosirii nestingherite a acestuia de fiecare om sau cetățean la fel este prevăzută de constituție (Cetățenii Republicii Moldova beneficiază de drepturile și de libertățile consacrate prin Constituție, art. 15 Constituția R. Moldova și accesul liber la justiție, art.20 Constituția R. Moldova).

La fel, Constituția este acel instrument care permite, în anumite situații, justiției să restrângă, în anumite limite, unele dintre drepturile și libertățile omului pe care le proclamă. Astfel potrivit art. 25 alin.2 Constituția R. Moldova, percheziționarea, reținerea sau arestarea unei persoane sînt permise numai în cazurile și cu procedura prevăzute de lege, iar potrivit art.29, dreptul la inviolabilitatea domiciliului poate fi restrîns pentru executarea unui mandat de arestare sau a unei hotărâri judecătorești, pentru înlăturarea unei primejdii care amenință viața, integritatea fizică sau bunurile unei persoane; pentru prevenirea răspândirii unei epidemii, pentru reținerea unui infractor în cazul unui delict flagrant. S-a observat că restrîngerea unui drept are loc prin hotărârea unui organ judecătorec, ca și în cazurile de restrîngere a drepturilor la libertatea individuală, dreptului la secretul corespondenței, convorbirilor telefonice etc. În aceste și alte cazuri similare, justiția, prin intermediul actelor sale apare în calitate de garant al asigurării protecției unui drept constituțional concret, iar la general aceasta devine un garant al constituționalității și respectării legalității.

Modalitatea indicată de apărare a drepturilor și libertăților constituționale nu posedă un caracter universal, dar aleatoriu. Ea se aplică referitor la cele mai importante drepturi și libertăți ale omului, posibilitatea de restrîngere a căroră este determinată de necesitatea aplicării unor măsuri de constrîngere (arestul, percheziția, interceptarea convorbirilor telefonice etc.).

După conținutul lor, unele drepturi și libertăți constituționale sunt mult mai largi decât limitele acelor

parametri percepuți. Spre exemplu, inviolabilitatea și libertatea personală, reprezintă nu numai aspectul de aflare a unei persoane în arest, dar și posibilitatea de reținere, posibilitatea de efectuare a percheziției corporale, a examinării corporale [7, p.146-176; 14-25], aducerii silite etc. Toate aceste acțiuni influențează direct garanția constituțională indicată.

Multe dintre drepturile fundamentale ale persoanei sunt atinse la efectuarea percheziției corporale. Totodată, în constituția R. Moldova nu se conțin garanții referitoare la efectuare acestui gen de percheziție., cum nu sunt și referitor la examinarea corporală, la efectuarea căreia la fel pot exista restrîngeri ale libertății individuale și inviolabilității personale.

Asigurarea constituțională a acestor și altor aspecte asemănătoare ale apărării drepturilor constituționale în activitatea procesual penală este realizată prin formularea principiilor Dreptului procesual penal, care se conțin în Partea generală și care sunt interpretate specific activității procesual penale. În structura Codului de procedură penală nr. 122-XV din 14.03.2003, există un capitol (Capitolul II) separat principiilor dreptului procesual penal. Majoritatea dintre aceste principii au tangență cu percheziția: respectarea drepturilor și demnității umane (art. 10), inviolabilitatea persoanei, inviolabilitatea domiciliului, secretul corespondenței etc.

Interpretând conținutul acestor și altor principii, ofițerul de urmărire penală:

- 1.nu va admite hotărâri și acțiuni față de percheziționat care ar înjosi cinstea și demnitatea acestuia,
- 2.va exclude acțiunile care pun în pericol viața și sănătatea celui percheziționat,
- 3.nu va admite acțiuni de violență, tortură și alte acțiuni de acest fel cu persoana percheziționată,
- 4.nu va reține persoana, decât numai pentru timpul necesar percheziției,
- 5.va lăsa să plece persoana, dacă în privința acesteia nu există alte măsuri de constrîngere (reținere, arest).

Pentru efectuarea oricărei acțiuni procesuale care restrînge din drepturile și libertățile fundamentale sunt necesare unele temeuri. Reieșind din faptul că legalitatea, și întemeierea percheziției reprezintă primii factori care caracterizează percheziția, respectiv și respectarea drepturilor fundamentale ale omului în procesul de efectuare a acesteia devin indici ai legalității acțiunii date de urmărire.

#### Referințe:

1. Безлепкии Б.Т. Проблемы уголовно-процессуального доказывания // Сов. государство и право, 1991. №8. С. 98-105.
2. Declarația-Universală a Drepturilor Omului, 12 decembrie 1948.
3. Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, Adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950. A intrat în vigoare la 3 septembrie 1953. În vigoare pentru Republica Moldova din 1 februarie 1998.
4. Pactul internațional privind drepturile civile și politice. Adoptat de Adunarea Generală a O.N.U. la 16 decembrie 1966.
5. Правовые гарантии законности в СССР. М, 1962. С. 37; Строгович М.С. Курс советского уголовного процесса. М., 1958. С. 28-29; Цыпкин А.Л. Право на защиту в советском уголовном процессе. Саратов, 1959. С. 22;

Витрук Н.В. О юридических средствах обеспечения, реализации и охраны прав советских граждан // Правоведение, 1964. № 4. С. 29; Куцова Э.Ф. Гарантии прав личности в советском уголовном процессе. М., 1972. С. 8; Стецовский Ю.И., Ларин А.М. Конституционный принцип обеспечения обвиняемому права на защиту. М., 1988. С. 223-243; Добровольская Т.Н. Принципы советского уголовного процесса. М., 1971 С. 42; Юридическая процессуальная форма. М., 1976. С. 105; Корнуков В.М. Конституционные основы положения личности в уголовном судопроизводстве. Саратов, 1987. С. 28 и др.

6. Стецовский Ю.И. Право на свободу и личную неприкосновенность. Нормы и действительность. М, 2000. С. 101.
7. Корнуков В.М. Конституционные основы положения личности в уголовном судопроизводстве. Саратов, 1987. С. 146-176; Корнуков В.М, Куликов В.А., Манова Н.С. Принцип личной неприкосновенности и его реализация в российском досудебном производстве. Саратов, 2001. С. 14-25;

**Drd. Valeria GHEORGHIU,**

asistent universitar, Academia de Poliție „Al. I. Cuza”, București, România

## **COMPUNEREA ȘI CONSTITUIREA INSTANȚEI DE JUDECATĂ COMPETENTE SĂ SOLUȚIONEZE CONFLICTELE DE MUNCĂ ȘI ASIGURĂRI SOCIALE**

Potrivit prevederilor art. 54, alin. 1 din Legea nr. 304/2004, privind organizarea judiciară, republicată [1]: „Cauzele date, potrivit legii, în competența de primă instanță a judecătorei, Tribunalului și Curții de Apel se judecă în complet format dintr-un judecător, *cu excepția cauzelor privind conflictele de muncă și de asigurări sociale*”; în alin. 2 se dispune: „Apelurile se judecă în complet format din 2 judecători, iar *recursurile, în complet format din 3 judecători*, cu excepția cazurilor în care legea prevede altfel”; iar în alin. 3 se prevede: „În cazul completului format din 2 judecători, dacă aceștia nu ajung la un acord asupra hotărârii ce urmează a se pronunța, procesul se judecă din nou în complet de divergență, în condițiile legii”. Conform alin. 4: „Completul de divergență se constituie prin includerea, în completul de judecată, a președintelui sau a vicepreședintelui instanței, a președintelui de secție ori a judecătorului din planificarea de permanență”. În privința constituirii completului de judecată, pentru soluționarea conflictelor de muncă și asigurări sociale, alin. 1 al art. 55 din Legea nr. 304/2004, republicată, prevede: „*Completul pentru soluționarea în primă instanță a cauzelor privind conflictele de muncă și asigurări sociale se constituie din 2 judecători și 2 asistenți judiciari*”. Iar potrivit alin. 2 al aceluiași articol: „Asistenții judiciari participă la deliberări cu *vot consultativ* și semnează hotărârile pronunțate. Opinia acestora se consemnează cu hotărâre, iar opinia separată se motivează [2]”.

Totodată, alin. 3 dispune: „În cazul în care judecătorii care intră în compunerea completului de judecată nu ajung la un acord asupra hotărârii ce urmează a se pronunța, procesul se judecă din nou în complet de divergență, prevederile art. 54 alin. 3 și 4 fiind aplicabile”. Cea mai flagrantă și gravă eroare de reglementare a Legii nr. 304/2004, republicată, a fost considerată, cea care menține, ca și vechea reglementare, *caracterul consultativ al votului asistenților judiciari*. Doctrina [3, p. 17] a demonstrat că „există o contradicție *in terminis* între calitatea de membru al unui complet de judecată și votul deliberativ pentru unii membri ai completului, iar consultativ pentru alții, pe motivul că unii sunt magistrați (judecători), iar ceilalți nu (fiind asistenți judiciari), de vreme ce hotărârea se pronunță de către toți membrii completului”. Așadar, cel care face parte dintr-o structură deliberativă – cum este și completul de judecată – nu poate avea doar vot consultativ [4, p. 39].

Din textele precizate anterior, rezultă că instanța de fond, în litigiile de muncă, se compune din 2 judecători și se constituie cu 2 asistenți judiciari. Distinct de compunerea instanței, noțiunea de „constituire a instanței” semnifică alcătuirea ei complexă, cu toate organele și persoanele cerute de lege [5, p. 310].

Având în vedere faptul că asistenții judiciari nu fac parte din corpul magistraților și participă la deliberări cu vot consultativ, considerăm că în conflictele de muncă la instanța de fond, completul de judecată se constituie cu cei 2 asistenți judiciari. Lipsa semnăturii asistenților judiciari constituie o cauză de nulitate a hotărârii, deoarece numai aceasta confirmă că hotărârea a fost luată cu votul consultativ al lor.

Nu există reglementări legale, care să permită sau să interzică redactarea hotărârilor de către asistenții judiciari. Deși art. 264, alin 1 din Codul de procedură civilă prevede că: „Dacă instanța a fost alcătuită din mai mulți magistrați, președintele va putea însărcina pe unul dintre ei cu redactarea hotărârii”, textul de lege nu le este aplicabil asistenților judiciari, deoarece acesta face referire expresă numai la „magistrați”, în sensul dispozițiilor Legii nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor, republicată [6].

Cu toate acestea, în virtutea obligației de a respecta dispozițiile date de președintele de complet, la majoritatea instanțelor, asistenții judiciari au fost implicați în redactarea hotărârilor.

Redactarea hotărârilor de către asistenții judiciari nu ridică probleme, având în vedere votul consultativ al acestora.

Redactarea de către asistenții judiciari se va putea face numai cu îndrumarea și avizul președintelui de complet, care își asumă răspunderea pentru consemnarea întocmai a tuturor considerentelor avute în vedere la deliberare.

Deși relativ recentă, legea de organizare judiciară prilejuiește, încă, multe dezbateri în literatura de specialitate. Astfel, a fost calificată „ca absurdă” [3, p. 15] soluționarea de completul constituit cu asistenții judiciari și a litigiilor de asigurări sociale (până la apariția Legii nr. 304/2004, republicată, completul constituit cu magistrați consultanți judeca doar litigiile de muncă). Aceasta, deoarece, marea majoritate a acestor litigii privesc, modul de rezolvare a cererilor de pensionare și modalitățile de stabilire (calculare) și de plată a drepturilor de pensie. Iar, în cazul soluționării acestor litigii, care în esență se referă la interpretarea și aplicarea legislației pensiilor, nu se vede utilitatea și finalitatea participării și a asistenților judiciari cu vot consultativ, de vreme ce astfel de pricini nu au legătură cu sindicatele ori patronatele.

S-a propus de lege ferenda, ca eventual, asistenții judiciari să participe cel mult la acele litigii de asigurări sociale legate de acordarea sau neacordarea către salariații sau funcționarii publici a unor drepturi de asigurări sociale, altele decât pensiile, spre exemplu, indemnizațiile pentru incapacitate temporară de muncă, de maternitate, etc., care se plătesc de organele de asigurări prin intermediul angajatorilor, la care își desfășoară activitatea beneficiarii acestor drepturi.



Cele mai aprige discuții, însă le-a suscitată menținerea votului consultativ [7, p. 5-8; p. 37; p. 40-44] al asistenților judiciari.

Nici noi nu înțelegem prudența excesivă a legiuitorului de a menține votul consultativ al acestora, de vreme ce, în prezent, noua Constituție permite participarea la activitatea de judecată a unor persoane din afara magistraturii [8, p. 43].

În aceeași ordine de idei, precizăm că Legea nr. 219/2005 [9] de aprobare și modificare a O.U.G nr. 138/2000 [10] care a modificat și completat Codul de procedură civilă, a adus o inovație importantă, și anume, că strămutarea procesului civil (art. 37 Cod procedură civilă) poate fi solicitată și în cazul, în care una dintre părți are două rude sau afini până la gradul al patrulea, inclusiv, printre asistenții judiciari ai instanței, iar acest lucru ar putea reprezenta un pas important în apropierea statutului asistentului judiciar față de acela al judecătorului [11, p. 7].

De asemenea, suntem de părere că votul deliberativ al asistenților judiciari nu aduce atingere, în nici un fel, magistraților (judecători de carieră), chiar în ipoteza în care cei doi asistenți judiciari, care fac parte din complet, ar opta (presupunem, bineînțeles) pentru o soluție nelegală. Aceasta, deoarece în completul de divergență va intra tot un judecător de carieră și astfel, majoritatea va fi realizată tot de judecătorii de carieră.

La această ipoteză însă ipotetic nu se prea poate ajunge, deoarece asistenții judiciari reprezintă două interese: a sindicatelor și a patronatelor.

Iată de ce, putem conchide că votul deliberativ al asistenților judiciari va aduce prestigiu justiției și satisfacție justițiabililor.

Dacă anterior revizuirii Constituției, caracterul consultativ al votului foștilor magistrați consultanți era singura soluție legislativă constituțional posibilă, după revizuirea legii fundamentale, aceasta a conferit posibilitatea participării în cadrul instanțelor specializate și a unor persoane din afara magistraturii. Așa fiind, aceste persoane pot înfăptui și ele, în egală măsură, alături de judecători, actul de justiție [12, p. 44-45]. Așadar, votul deliberativ al asistenților judiciari reprezintă o necesitate, care până în prezent nu a fost rezolvată, iar aceștia continuă să aibă, ca și vechii magistrați consultanți pe care i-a înlocuit, un rol „pur decorativ”, *figuranți sau de participanți la un spectacol judiciar* [12, p. 43-45].

## Referințe

1. În temeiul art. XIV al titlului XVI din Legea nr. 247/2005 privind reforma în domeniile proprietății și justiției, precum și unele măsuri adiacente, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 653, din 22 iulie 2005, dându-se textelor o nouă numerotare.
2. În același sens sunt și prevederile art. 35 și ale art. 36 din Regulamentul de ordine interioară al instanțelor judecătorești, aprobat prin Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii nr. 378/2005, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 958, din 28 octombrie 2005.
3. A se vedea Șerban Beligrădeanu, *Considerații de ansamblu și observații critice referitoare la tribunalele specializate de muncă și asigurări sociale, precum și la*

*asistenții judiciari, în lumina Legii nr. 304/2004, privind organizarea judiciară*, „Dreptul” nr. 9/2004.

4. Ion Deleanu, notă la decizia Curții Constituționale nr. 322/2001, „Pandectele române” nr. 2/2002.
5. A se vedea Vasile Negru, Dumitru Radu, *Drept procesual civil*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1972, p. 141; Viorel Mihai Ciobanu, *Tratat teoretic și practic de procedură civilă*, vol. I, Editura Național, 1996.
6. Republicată în temeiul art. XIV al titlului XVI din Legea nr. 247/2005 privind reforma în domeniile proprietății și justiției, precum și unele măsuri adiacente, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 653, din 22 iulie 2005, dându-se textelor o nouă numerotare, completată ulterior prin Legea nr. 29/2006, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 198, din 02 martie 2006, Potrivit art. 1: „Magistratura este activitatea judiciară desfășurată de judecători în scopul înfăptuirii justiției și de procurori în scopul apărării intereselor generale ale societății...”.
7. Pentru dezvoltări asupra acestor aspecte, până la apariția Legii nr. 304/2004, republicată, a se vedea, Șerban Beligrădeanu, *Observații critice referitoare la decizia nr. 322/2001 a Curții Constituționale și discuții în legătură cu ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 20/2002, privind modificarea și completarea Legii nr. 92/1992 pentru organizarea judecătorească*, // „Dreptul” nr. 5/2002, Ion Deleanu, Notă la decizia Curții Constituționale nr. 322/2001, // „Pandectele Române” nr. 2/2002, Corneliu Liviu Popescu, Notă la decizia Curții Constituționale nr. 322/2001, // „Curierul Judiciar” nr. 3/2002.
8. A se vedea, pentru argumente în sprijinul acestei soluții, Ioan Leș, *Implicațiile reformei constituționale asupra participării persoanelor din afara magistraturii la înfăptuirea actului de justiție*, // „Dreptul” nr. 4/2004.
9. Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 609, 14 iulie 2005.
10. Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 479, 2 octombrie 2000.
11. A se vedea Ioan Leș, *Codul de procedură civilă, Comentarii pe articole*, Ediția a 2-a, Editura All Beck, București, 2005, Supliment.
12. A se vedea Ioan Leș, *Implicațiile reformei constituționale asupra participării persoanelor din afara magistraturii la înfăptuirea actului de justiție*, // „Dreptul” nr. 4/2004.

## Bibliografie

### I. Acte normative:

1. Constituția României, revizuită;
2. Codul muncii;
3. Codul de procedură civilă ;
4. Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară, republicată;
5. Legea nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor, republicată;
6. Legea nr. 219/2005 privind aprobarea <LLNK 12000 138180 301 047> Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 138/2000 pentru modificarea și completarea Codului de procedură civilă;
7. Decretul nr. 92/1976 privind carnetul de muncă.

**II. Tratatе, cursuri, monografii:**

1. Alexandru Țiclea, Tratat de dreptul muncii, Editura Rosetti, București, 2006.
2. Alexandru Athanasiu și Luminița Dima, Curs universitar, Editura All Back, București, 2005.
3. Vlad Barbu, Curs de dreptul muncii, Editura Național, București, 2005.
4. Andrei Săvescu, Marinela Cioroabă, Alina Matei, Codul muncii adnotat-doctrină și jurisprudență, Editura Indaco, București, 2005.
5. I. Leș, Codul de procedură civilă. Comentariu pe articole, Ediția a II-a, Editura All Beck, București, 2005.
6. A. Țiclea, A. Popescu, C. Tufan, M. Țichindelean, O. Ținca, Dreptul muncii, Editura Rosetti, București, 2004.
7. Ion Deleanu, Tratat de procedură civilă, vol. I, Ediția a IV-a, revăzută, completată, actualizată.
8. Gabriel Boroі, Codul de procedură civilă comentat și adnotat, vol. I, Editura All Beck, București, 2001.
9. Ioan Leș, Comentariile Codului de procedură civilă, vol. I, Editura All Beck, București, 2001.
10. Constanța Călinoiu, Jurisdicția muncii, Editura Lumina Lex, București, 1998.
11. Viorel Mihai Ciobanu, Tratat teoretic și practic de procedură civilă, vol. I, Editura Național, București, 1996.

**III. Publicații de specialitate (reviste, studii, articole):**

1. Revista română de dreptul muncii nr. 2/2005;
2. Revista română de dreptul muncii nr. 4/2004;
3. Revista română de dreptul muncii nr. 1/2003;
4. Revista română de dreptul muncii nr. 1/2002;
5. Dreptul nr. 2/2005;
6. Dreptul nr. 9/2004;
7. Dreptul nr. 4/2004;
8. Pandectele Române nr. 3/2003.

Ana NEAGU,

Inspector-psiholog al Comisariatului General de Poliție, mun. Chișinău

## TERORISMUL CONTEMPORAN: NOȚIUNE, TIPOLOGIE ȘI CAUZE

Noțiunea de terorism [1, p. 47-60] este cunoscută omenirii de la începutul istoriei, însă acest termen a apărut mai frecvent după Revoluția franceză din 1789. În secolul al XX-lea terorismul internațional, săvârșit în timp de pace, a luat amploare deosebită. Principala caracteristică a terorismului este intimidarea prin violență, mijloacele folosite fiind extrem de variate, incluzând răpirea de persoane, luarea ostaticilor, asasinatul, execuțiile sumare, producerea de explozii, distrugerea unor edificii publice, sabotarea căilor ferate sau a unor instalații industriale, sau a mijloacelor de telecomunicații, distrugerea unor diguri, otrăvirea apei potabile (a râurilor, fântânilor sau rezervoarelor de apă), producerea unor boli contagioase, executarea de bombardamente etc. La metodele "tradiționale" s-au mai adăugat și forme noi, cum ar fi: atentatele contra șefilor de state, atacurile misiunilor diplomatice și a diplomaților, atentate împotriva personalităților politice sau a unor persoane particulare cunoscute pentru opiniile lor, atacarea unor instituții publice sau întreprinderi comerciale, a avioanelor, a forțelor de ordine etc.

Analiza și evaluarea terorismului contemporan oferă posibilitatea de a face câteva concluzii de ordin teoretic vis-à-vis de natura, mecanismul și cauzele lui.

Noțiunea de „terorism”. Există mai multe abordări ale noțiunii de terorism, iar discuțiile, vizând această problemă, devin tot mai actuale. Una din definiții recunoaște în terorism o trăsătură distinctivă, cum este amenințarea. Aceasta ne permite să vorbim nu doar despre terorismul propriu – zis, dar și despre terorismul ca gen de infracțiune ce atentează la viața unei persoane de stat sau publice, luarea ostaticilor, escrocheria, unele infracțiuni îndreptate împotriva ordinii de drept sau a puterii de stat. Terorismul poate avea drept scop amenințarea, lichidarea oamenilor sau, mai rar, a bunurilor materiale, de asemenea, mai poate include și răzbunare, demonstrarea puterii, a curajului sau a perfecțiunii unei idei.

Evenimentele de ultimă oră ne permit să vorbim despre un tip nou de violență și anume, de războiul terorist, care trebuie să devină obiectul unor cercetări juridico-penale și criminologice. Trăsătura distinctivă a războiului terorist modern rezidă în faptul că nu este promovată de un stat sau de o țară anume, ci de organizații teroriste, deși, deseori, aceasta se face cu susținerea activă a unor puteri de stat.

Terorismul nu are o definiție general acceptată. Dificultatea definirii provine atât din complexitatea sa, cât și dintr-o largă divergență de poziții ale persoanelor, organizațiilor sau statelor implicate în lupta antiteroristă.

Cea mai simplă definiție este cea de "scop și metodă":

Terorismul este o tactică de luptă neconvențională, folosită pentru atingerea unor scopuri strict politice, care se bazează pe acte de violență, sabotaj sau amenințare, executate împotriva unui stat, organizații, categorii sociale sau împotriva unui grup de persoane civile, având drept

scop bine determinat, producerea unui efect psihologic generalizat de frică și intimidare. Obiectivul final este aplicarea de presiune asupra entității respective pentru a o determina să acționeze în conformitate cu dorințele teroriștilor, în cazul în care acest obiectiv nu poate fi îndeplinit prin mijloace convenționale.

În multe cazuri, terorismul este în mod greșit asimilat cu insurgența, fanatismul, războiul psihologic, crimele de război și atrocitățile comise de forțele armate regulate sau cu operațiuni clandestine. Uneori această confuzie este întreținută în mod intenționat din rațiuni de propagandă.

Tipologia terorismului. Sunt mai multe tipuri de terorism, dintre care: terorism de stat (totalitar), militar, etnic, religios, separatist, politic, idealist etc. Purtătorii fiecărui tip în parte sunt statele, mișcările, partidele sau alte grupuri, printre care pot fi și fanați. Ultimii sunt, de obicei, persoane psihic bolnave, care, prin intermediul amenințărilor, tind să-și impună ideile lor despre salvarea lumii sau de triumfarea a adevărului, de aceea, astfel de acțiuni pot fi numite idealiste. Asemenea fanați pot fi întâlniți și în cadrul unor organizații.

O trăsătură caracteristică pentru tipurile de terorism separat este faptul că ele pot exista de sine stătător, (independente una de alta), dar foarte des se intercalează. Este foarte actual terorismul etnoreligios, reprezentanții căruia înaintează lozinci separatiste și, concomitent, recurg la teroarea partizană. Fără îndoială, un pericol sporit îl prezintă terorismul etnoreligios, în special, când adepții lui încearcă să reprezinte interesele unor grupuri religioase sau naționale impunătoare ca număr, atunci când, de exemplu, fundamentalistii islamici declară război terorist întregii lumi occidentale – terorism de tip nou. Acest tip de terorism prezintă pericol pentru întreaga civilizație, inclusiv pentru națiunea din numele căreia acționează teroriștii. Mai mult ca atât, ei sunt cointeresați ca jertfele, din partea apărătorilor, să fie cât mai numeroase.

Unul dintre obiectivele de bază ale omenirii este neadmiterea ciocnirii dintre culturile lumii. În sec. al XX-lea omenirea a suportat terorismul de stat manifestat prin fascismul italian și nașismul german, care au declanșat al doilea război mondial. În sec. al XXI-lea acest tip de terorism este substituit cu terorismul de tip nou. Dovadă a faptului, că terorismul etnoreligios a atins un nou nivel, este caracterul, în mare măsură simbolic, atacului terorist de la 11 septembrie 2001, din SUA, care a lovit în punctul forte al dezvoltării economice (Centrul comercial mondial) și al puterii militare a Americii și Occidentului (clădirea Pentagonului).

Posibila interpretare religioasă a terorismului decade în condițiile în care considerăm explozia de terorism etnoreligios un război al islamului împotriva creștinismului. Multe state islamice și organizații religioase ale acestora s-au pronunțat activ împotriva terorii fundamentalistilor religioși, iar un șir de țări au participat la operații militare antiteroriste. Paralel nu putem afirma că islamul este o religie

agresivă. Problema e că în lume s-a format o grupare multimilionară de oameni care sunt foarte nemulțumiți de statutul lor economic, social, politic, psihologic sau de altă natură și își caută identitatea. Această grupare practică islamul. Ar fi logic să apară întrebarea: de ce nu recurg la terorism și națiunile care propovăduiesc budismul sau induismul? Din motiv că aceștia nu-și pun la îndoială identitatea sau locul lor în lume, or ei, deja știu cine sunt. În acest sens, merită a fi menționat faptul că, din toate religiile mondiale, islamul e cea mai tânără religie și de aceea se afla în permanentă avansare, căutându-și locul.

Apartenența religioasă a terorismului influențează în mod direct asupra caracterului și direcției acțiunilor teroriste, asupra mijloacelor de realizare și de pregătire a atacurilor teroriste.

Cauzele terorismului. Putem presupune prezența următoarelor cauze ale terorismului modern, dacă conchidem din diversitatea tipurilor lui și în special al terorismului etnoreligios:

- nerezolvarea unor probleme de ordin social, economic, național, statal, religios și de altă natură, care au o importanță majoră pentru gruparea dată, precum și tendința de redistribuire a resurselor vitale și a bogățiilor naturale;
- necorespunderea hotarelor etnice și religioase, înaintarea unor pretenții teritoriale și politice din partea unei națiuni față de alta, de asemenea, și dorința de a transforma țara lor într-un stat mononațional sau monoreligios;
- tendința unei grupări sau organizații naționale etnoreligioase de a prelua puterea de stat, prin intermediul separării de restul țării. Asemenea tendințe sunt generate de o politică nereușită a puterii centrale vis-à-vis de regiunile etnice și religioase separate, precum și de neluarea de măsuri în cazul unor urmări negative ale restructurării structurilor ierarhice, de lezare a drepturilor reprezentanților etnosului sau a profesiunii date.

Aici trebuie menționată prevalarea proceselor de suveranitate asupra valorilor spirituale, morale, economice și politice, înaintarea unor pretenții maximaliste fără un suport real.

- tendința unei națiuni sau unui grup religios profesional de păstrare a identității naționale religioase și opunerea diverselor tentative de implementare a unor culturi străine sau a unui mod de viață diferit, a unor sisteme de valori ce vin în contradicție cu tradițiile deja existente. Posibil, atitudinea dușmănoasă a unor comunități musulmane față de cultura occidentală, care alimentează acțiunile lor teroriste, decurge din respingerea activă a standardelor și idealurilor occidentale și creștine, în general:
- legătura simbiotică exagerată a grupării naționale sau religioase date cu cultura, limba, simbolistica și spiritualitatea sa. Orice atentare la aceste valori generează o frică pentru o catastrofă totală, motiv pentru care sunt acceptate orice măsuri de prevenire a lor;
- invidia, ura unor culturi, țări sau grupări, care sunt mai bogate, mai puternice și pot să-și impună punctul lor de vedere, standardele condițiilor lor de viață;
- lupta politică, care se bazează pe mișcările naționale, naționaliste sau religioase și care exploatează pornirile jocosnice ale păturii degenerate ale populației;
- creșterea șomajului și apariția unor probleme serioase de ordin economic în marile orașe, în special, cele

cu o componentă pestriță, din punct de vedere, național, religios și rasial.

Complexul causal care generează terorismul este divers și include:

- funcționarea ineficientă a mecanismelor de protecție a moralității, în special, în rândul tineretului.
  - tendința de rezolvare a unor conflicte pe calea forței;
  - acutizarea contradicțiilor sociale sub influența creșterii criminalității, în special, a celei organizate, care de sine stătător creează un sistem de protecție a organelor de drept sau de control din partea societății.
- Paralel cu cauzele terorismului este necesar să stabilim și condițiile care favorizează actele de terorism, printre care:
- slăbiciunea puterii de stat, în special, în anii cataclismelor sociale, restructurării relațiilor economice și sociale. De obicei, în așa condiții, puterea politică nu e capabilă să neutralizeze, să blocheze sau să reprime mișcările separatiste, etnoreligioase, extremiste;
  - inactivarea sau ineficiența vădită a serviciilor speciale, incapabile să depisteze și să prevină actele teroriste. Acest lucru este caracteristic și pentru SUA, ale căror organe de drept destul de rapid identifică teroristii, dar nu pot preveni acțiunile lor criminale. Dacă luăm în calcul numeroasele jertfe ale terorismului, acesta este un neajuns esențial;
  - existența unor organizații sectante, religioase, revoluționare sau separatiste, care revendică îndeplinirea imediată a cerințelor, fără a ține cont de condițiile obiective sau de interesele altor grupări sau cetățeni, în general;
  - principiul folosirii violenței este valabil și în societățile tradiționaliste, care se opun vehement globalizării și urbanizării;
  - acceptarea, mai mult chiar, susținerea acțiunilor teroriste din partea națiunii, a unei grupări religioase sau de altă natură, sau din partea populației, în general, și calificarea terorismului drept un război al popoarelor mici, care altfel nu-și pot apăra adevărul, duc la acceptarea lui totală, indiferent de mijloacele folosite;
  - prezența unui număr mare de persoane pregătite profesional pentru război, dar eliminate din serviciul militar. Ei psihologic sunt pregătiți pentru participarea în acțiuni teroriste, lucru care le permite să realizeze unele predispuneri personale spre violență;
  - tradițiile vechi de folosire a terorismului, pentru rezolvarea unor sarcini politice, naționale, economice etc. În acest sens putem indica asupra folosirii pe larg în cultura unui grup social sau național a violenței, care, deseori, se manifestă prin cultul armei, eroizarea acțiunilor de violență, inclusiv a strămoșilor, care, deseori, își găsește reflectare în mitologie și simbolistică. În astfel de societăți nu se respectă legea, de ea pur și simplu nu este nevoie, iar viața este reglată de norme nescrise, obiceiuri, interpretarea cărora poate avea un diapazon extrem de larg;
  - atitudinea deosebită a unor state sau regiuni față de problemele politice, economice, culturale sau de alt gen. Specificul acestor atitudini este legat, mai întâi de toate, de forma arhaică de organizare socială. În unele regiuni poate fi observată o luptă continuă între părți de sute de ani, ce ține de fundamentalismul religios. În alte regiuni, forța motorie a terorismului va fi „lupta pentru adevăr”, între

săraci și bogați. Această luptă, deseori, poartă un caracter criminal și este îndreptată spre redistribuirea bunurilor și a sferelor de influență. Ea capătă o coloratură politică în cazul în care obiect al terorismului devine un reprezentant al puterii.

Ierarhia conflictelor interetnice și interconfesionale diferă de la o națiune la alta și poate fi modificată în timp. Însă este destul de stabilă pentru o perioadă îndelungată de timp, deoarece este caracteristică culturii grupului dat. Ierarhia conflictelor interetnice și interconfesionale depinde direct de o multitudine de alți factori, printre care evidențiem cultura (națională și religioasă) părților aflate în conflict, precum și nivelul lor de asigurare materială.

#### **Referințe:**

1. Ion Bodunescu, Dan-Romeo Bodunescu, Relații internaționale, problematici și priorități pentru mileniul III; Duculescu, Diplomația secretă, Editura Europeană, București, 1992.

#### **Bibliografie**

1. Гринько С., Некоторые аспекты борьбы, // «Закон и право», 2005, nr. 6.
2. Адельханян Р., Современный терроризм, «Законность», 2004, nr. 11.
3. Geamanu Grigore, Dreptul internațional penal și infracțiunile internaționale, Editura Academiei, București, 1977.
4. Tamas S., Dictionar Politic (DP), Editura Academiei Române, București, 1993.
5. Geamănu Grigore, Dreptul internațional penal și infracțiunile internaționale, București, 1977.
6. Balan Oleg, Terorismul – crimă internațională, Chișinău, 1998.

**Drd. Costache NUȚU**

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM

## REGULI PROCESUALE SPECIFICE CERCETĂRII INFRAȚIUNILOR SILVICE ÎN ROMÂNIA

**Recenzent: Valeriu CUȘNIR**, profesor universitar, doctor habilitat în drept, prim-prorector pentru studii și știință al Academiei "Ștefan cel Mare" a MAI

Coerența unei strategii de ocrotire a fondului forestier prin asigurarea unei calități corespunzătoare a factorilor de mediu presupune crearea unui cadru legislativ eficient.

Mijloacele specifice dreptului penal utilizate în ocrotirea domeniului silvic sunt de două feluri: mijloace de drept penal material și mijloace de drept procesual penal. Cele două mijloace se află într-o strânsă legătură unele cu altele.

Tragerea la răspundere penală se face pe calea procesului penal, iar acesta trebuie să se desfășoare potrivit normelor și garanțiilor procedurii penale [1, p.7].

O persoană care a săvârșit o infracțiune în domeniul forestier nu poate fi sancționată fără proces penal care implică urmărire și judecată conform regulilor prevăzute de Codul de procedură penală și a legislației silvice.

Legiuitorul român a instituit prin art. 109 Cod silvic, regula conform căreia „prevederile prezentului titlu (răspunderi și sancțiuni) se completează cu dispozițiile Codului penal și Codului de procedură penală.

Competența de cercetare pentru toate infracțiunile silvice, revine organelor de urmărire penală ale poliției. Acestea pot fi sesizate prin oricare din modurile de sesizare cunoscute: plângere, denunț sau din oficiu.

În acest sens art. 207 din Codul de procedură penală prevede că „cercetarea penală se efectuează de organele de cercetare ale poliției, pentru orice infracțiune care nu este dată în mod obligatoriu în competența altor organe de cercetare.

De asemenea, potrivit art. 209 din Codul de procedură penală – procurorul exercită supravegherea asupra actelor de urmărire penală: în exercitarea acestei atribuții procurorii supraveghează și controlează activitatea de cercetare penală a poliției și a altor organe. Procurorul poate să efectueze orice act de urmărire penală în cauzele pe care le supraveghează.

Plângerea trebuie să cuprindă descrierea faptei, indicarea autorului, prezentarea mijloacelor de probă, adresa părților și a martorilor, precizarea dacă persoana vătămată se constituie parte civilă și atunci când este cazul indicarea persoanei responsabile civilmente (art. 283 Cod de procedura penală).

Potrivit art. 284 din Codul de procedură penală, în cazul infracțiunilor pentru care legea prevede că este necesară plângerea prealabilă, aceasta trebuie să fie introdusă în termen de 2 luni din ziua în care persoana vătămată a știut cine este făptuitorul.

Pe de altă parte, conform art. 223 din Codul de procedură penală, denunțul este încunoștințarea făcută de către o persoană sau de o unitate la care se referă art. 145 din Codul penal despre săvârșirea unei infracțiuni.

Denunțul trebuie să conțină aceleași date ca și plângerea. Denunțul scris trebuie să fie semnat de denunțător, iar în cazul denunțului oral, acesta să consemneze într-un proces-verbal de către organul în fața căruia a fost făcut.

Din punct de vedere procesual însă, infracțiunile silvice sunt supuse urmăririi din oficiu, ceea ce corespunde atât gravității pe care o prezintă de regulă aceste fapte cât și a necesității de a se asigura o eficace ocrotire a fondului forestier.

Faptele comise în dauna fondului forestier național, indiferent de forma de proprietate, sunt considerate infracțiuni silvice care se urmăresc și din oficiu și nu se sting prin împăcarea părților.

O decizie a Curții Supreme de Justiție [2, p. 226], prilejuiește discutarea unei probleme interesante privind aspectele procesuale în cazul infracțiunilor prevăzute de art. 97- 98 din Codul silvic și art.31 din Legea nr. 141/1999. S-a reținut că făptuitorul, rudă cu persoana vătămată a tăiat și furat arbori proprietatea părții vătămate. Judecătoria a dispus încetarea procesului penal potrivit normelor de procedură penală pe motiv că părțile s-au împăcat.

Cu privire la speța redată s-ar putea aborda problema dacă în cazul infracțiunilor reglementate de art. 97, 98 Cod silvic și 31 din Legea nr. 141/1999 sunt aplicabile prevederile art. 210 Cod penal, în cazul când aceste fapte sunt comise din fondul forestier proprietatea unei persoane fizice de soț, rudă apropiată etc.

În legătură cu cele arătate trebuie subliniat că prevederile art. 109 Cod silvic care stabilesc că prevederile Titlului VI (răspunderi și sancțiuni) se completează cu dispozițiile Codului de procedură penală. Se trage concluzia că în această situație se aplică prevederile art. 210 Cod penal, în sensul că acțiunea penală se pune în mișcare numai la plângerea prealabilă a părții vătămate (care se adresează instanței de judecată), iar împăcarea părților înlătură răspunderea penală.

În exprimarea acestei opinii la care nu subscriem, s-a avut probabil în vedere și faptul că atunci când aceeași persoană va comite mai multe fapte din cele incriminate prin Codul silvic se vor aplica dispozițiile articolelor 33 sau 41 alin. 2 din Codul penal, referitoare la concursul de infracțiuni și infracțiunea continuată; în acest sens s-a pronunțat și instanța noastră supremă printr-o decizie care își menține valabilitatea și în prezent [3, p.41].

Deși unele infracțiuni silvice se aseamănă cu infracțiunea de furt prevăzută de art. 210 Cod penal, totuși acestea nu sunt identice și nu se poate pune între ele semnul egalității.

Cu privire la speța în discuție (dacă sunt aplicabile sau nu prevederile art. 210 din codul penal) putem trage concluzia că tăierea și furtul de arbori din fondul forestier național, chiar dacă arborii sunt proprietatea unei persoane fizice, întrunesc elementele constitutive ale infracțiunilor silvice prevăzute de art. 97 și 98 din Codul silvic, iar nu infracțiunea de furt prevăzută de Codul penal.

Fiind vorba de fondul forestier național, indiferent de forma de proprietate unde s-au comis infracțiunile silvice, acțiunea penală se poate pune în mișcare și din oficiu și nu se stinge prin împăcarea părților.

Deci aplicarea prevederilor art. 210 Cod penal, în sensul că acțiunea penală se pune în mișcare numai la plângerea prealabilă a părții vătămate, nu-și găsește motivarea în cazul infracțiunilor silvice [4, p. 129-134].

Derogările sau completările prevăzute în Codul silvic vor avea proeminență față de dispozițiile Codului de procedură penală, primele fiind socotite mai adecvate pentru buna desfășurare a procesului penal în cazul infracțiunilor silvice.

Opinia redată la care subscriem, se întemeiază și pe aplicarea principiului general conform căruia în situațiile în care este de ales între regulile obișnuite și regulile speciale, acestea din urmă primează ori de câte ori nu există un text care să dispună contrariul.

Această reglementare implică transpunerea pe plan procesual a regulii cuprinse în dispozițiile din Codul penal în sensul că, dispozițiile din partea generală a acestui cod se aplică și faptelor sancționate penal prin legi speciale afară de cazul când legea dispune altfel.

În ceea ce privește însă procedura de constatare, urmărire și judecată trebuie să observăm că toate acestea se efectuează potrivit normelor obișnuite, prevăzute în Codul de procedură penală.

Constatarea însă a infracțiunilor silvice se efectuează și de către organele silvice specializate din acest domeniu (pădurari, brigadieri, șefii districtelor silvice, ingineri și tehnicieni silvici de la ocoalele silvice, unitățile silvice etc., aceștia având posibilități mult mai largi de prevenire, combatere și descoperire a infracțiunilor respective).

Prin derogare însă de la normele procesuale penale, procesul verbal de constatare a infracțiunii se trimite ocolului silvic de pe raza teritorială a locului unde a fost săvârșită fapta pentru calcularea pagubei.

Un loc primordial în activitatea de administrare a probatoriului în cazul infracțiunilor silvice îl reprezintă procesul verbal de cercetare la fața locului, întocmit de organul de urmărire penală, prin care se consemnează situația de fapt rezultată în urma săvârșirii infracțiunii. Cercetarea la fața locului se face în prezența unui martor asistent

Acesta presupune deplasarea în zona afectată de tăieri ilegale de arbori a echipei de cercetare la fața locului, care este constituită dintr-un polițist și un specialist care lucrează în domeniul silvic, identificarea cioatelor aflate în delict și aplicarea amprentei ciocanului silvic de control, măsurarea diametrului fiecărei cioate, întocmirea schiței și a procesului verbal de cercetare la fața locului.

Prin consemnarea în procesul verbal de cercetare la fața locului a diametrului fiecărei cioate aflate în delict (de

exemplu, în cazul infracțiunilor prevăzute de art. 98 din Codul silvic) se crează premiza calculului prejudiciului cauzat.

Valoarea pagubei pentru un arbore se calculează prin înmulțirea coeficientului "K1" (din tabelul privind modul de evaluare a pagubelor produse fondului forestier) corespunzător diametrului măsurat la cioată, cu prețul mediu al unui metru cub de masă lemnoasă pe picior, în vigoare la data constatării. Trebuie subliniat că în cazul în care diametrul măsurat la cioată este mai mic de 2 cm, calculul prejudiciului se face potrivit normelor privitoare la puieti și lăstari.

Legat de categoria "pomi de iarnă", legea prevede că se consideră că s-au produs pagube în următoarele situații: când tăierile ilegale s-au efectuat în tot cursul anului în culturile speciale care au această destinație și în fine când tăierile ilegale s-au făcut în perioada 1 - 31 decembrie în restul

arboretelor de rășinoase.

Atunci când prețul mediu al unui metru cub de masă lemnoasă pe picior se modifică, valoarea pagubei produse puietilor și lăstarilor se modifică, de asemenea prin modificarea acesteia cu un coeficient rezultat din raportul dintre noul preț mediu al unui metru cub de masă lemnoasă pe picior și cel avut în vedere la stabilirea valorilor precizate în anexa sus-menționată.

Cu privire la arbori trebuie avut în vedere și faptul că evaluarea pagubelor privește arborii, indiferent de starea fiziologică a acestora pe picior sau doborâți de fenomene naturale ori tăiați de alte persoane decât cele care au cauzat paguba. În același timp, valoarea pagubei se diminuează cu valoarea materialului lemnos recuperat de către persoana prejudiciată calculată la prețul mediu al unui metru cub de masă lemnoasă pe picior în vigoare la data constatării pagubei.

În legătură cu stabilirea pagubelor pricinuite fondului forestier național ori vegetației forestiere situată pe terenurile din afara acestui fond, în practica judiciară au existat opinii potrivit cărora această problemă este atributul exclusiv al ocoalelor silvice de pe raza teritorială a locului unde s-a comis fapta, organele de urmărire penală neavând nici o atribuție în acest sens.

Fără a contesta prevederea expresă a legii care statuează competența ocolului silvic în calcularea pagubei se consideră opinia de mai sus eronată [5, p.323] cel puțin, se susține pe bună dreptate din următoarele considerente: organele de urmărire penală constată și instrumentează toate infracțiunile prevăzute de Codul silvic, prin urmare cunoașterea prevederilor legii în materie – în toate segmentele ei – este în afara oricăror discuții; cu ocazia efectuării cercetării la fața locului organele de urmărire penală trebuie să evidențieze toate datele necesare organelor silvice pentru calculul valorii pagubei, respectiv materialului lemnos, locul unde s-a consumat activitatea ilicită, diametrul la capătul gros al cioatei; aceleași aspecte trebuie avute în vedere și în cazul în care organele de urmărire penală - împreună cu cele silvice – procedează la identificarea și inventarierea materialelor lemnoase provenite din infracțiuni în locurile unde se află acestea; cunoscând modul în care se calculează valoarea pagubei și raportând acest lucru la situația concretă descoperită la fața locului, organele de urmărire penală au posibilitatea să estimeze încadrarea juridică a faptei săvârșite

și să desfășoare activități specifice încă înainte de primirea calculului valorii pagubei de la ocolul silvic competent; în situația în care materialele lemnoase nu sunt descoperite asupra făptuitorului, calculul – chiar cu aproximație – al prejudiciului permite organului de urmărire penală să identifice în patrimoniul celui în cauză bunurile mobile și imobile susceptibile de a face obiectul indisponibilizării prin măsuri asigurătorii.

În situația în care nu se poate stabili proveniența materialelor lemnoase, dacă nu se restituie persoanei vătămate și în măsura în care nu servesc la despăgubirea acesteia, ele vor fi confiscate potrivit dispozițiilor art. 118 Cod penal coroborate cu dispozițiile Codului silvic.

Cu ocazia constatării și cercetării infracțiunilor silvice considerăm, fără însă a intra în amănunte că mai trebuie clarificate în procesul investigării criminalistice și alte probleme dintre care ne vom referi la cele mai principale, care vor contribui la o cât mai corectă încadrare juridică a faptelor.

În primul rând trebuie stabilit cu certitudine locul și timpul comiterii infracțiunilor.

Stabilirea acestor date prezintă importanță deosebită sub aspectul încadrării juridice, cu efect direct în alegerea cercului de bănuți.

De asemenea, trebuie să se scoată în evidență modalitățile concrete în care s-au săvârșit infracțiunile, întrucât potrivit textelor incriminatoare infracțiunile forestiere pot fi comise într-o multitudine de modalități normative, fiecare modalitate putând fi la rândul ei, săvârșită prin variate modalități faptice.

Prin urmare activitatea ilicită trebuie lămurită selectiv de la cauză la cauză, în raport cu natura faptei comise.

Pe de altă parte trebuie stabilită persoana păgubită, cuantumul pagubei produse și posibilitatea reparării prejudiciului produs prin fapta penală.

Organele abilitate trebuie apoi să lămurească cine sunt făptuitorii, calitatea acestora și contribuția avută la săvârșirea faptei (autor, instigator, complice, persoană care anterior a mai comis infracțiuni silvice, face parte din categoria personalului silvic, este recidivist sau infractor primar etc.).

Nu este lipsit de interes să se precizeze dacă este vorba de un concurs de infracțiuni și dacă există posibilitatea extinderii cercetărilor.

Așa de exemplu, dacă autorul a tăiat fără drept lemne din pădure și a falsificat ciocanul silvic – utilizat ulterior, el urmează să răspundă și pentru infracțiunea de falsificare a ciocanului silvic de marcat.

Organele de cercetare penală trebuie să efectueze de asemenea o serie de activități pentru administrarea probelor.

În această direcție trebuie să se aibă în vedere printre altele: constatarea infracțiunii flagrante; efectuarea cercetării la fața locului; identificarea și ascultarea martorilor; efectuarea perchezițiilor; dispunerea constatărilor tehnico-științifice și a expertizelor; verificarea și ridicarea de înscrisuri; ascultarea învinutului sau inculpatului, precum și alte activități ce trebuie întreprinse în raport cu

specificul cauzei

Organele silvice (pădurari, brigadieri etc.) însoțite de un polițist sunt autorizați să identifice și să inventarieze la

locurile unde se află materialele lemnoase provenite din infracțiuni cu respectarea dispozițiilor Codului de procedură penală privind percheziția.

Organele abilitate (poliție, parchet, instanțe de judecată) trebuie să stabilească persoana păgubită, cuantumul prejudiciului cauzat și posibilitatea reparării pagubei pricinuite prin infracțiune.

Referințe:

1. Vasile Dongoroz ș.a. – Explicații teoretice ale Codului de procedură penală, Partea generală, Editura Academiei, București 1975, vol. I.

2. Curtea Supremă de Justiție, Secția penale, Dec. nr. 2785/1999, în Probleme de Drept din Jurisprudența în materie penală 1990-2000.

3. Plenul Tribunalului Suprem, Decizia de îndrumare nr. 7/1972, în Culegere de decizii pe anul 1972

4. N. Conea – Considerații teoretice în legătură cu infracțiunile prevăzute de Legea nr. 26/1996 (Codul silvic) – Revista Dreptul nr. 2/1997.

5. V. Bercheșan, I. N. Dumitrescu – „Probleme și mijloacele de probă” (Mic îndrumar de cercetare penală), Editura M.I., București, 1994



Тудор ОСОЯНУ,

доктор право, доцент, адвокат

Георге-Корнел ПОПОВИЧ,

докторант, Академия “Штефан чел Маре” МВД РМ

## СОБИРАНИЕ И ПРЕДСТАВЛЕНИЕ ДОКАЗАТЕЛЬСТВ АДВОКАТОМ

*Many lawyers are the highly skilled lawyers having a wide experience of work in law-enforcement agencies. Pretty often their qualification appears above; experience the rich man, than at procession opponents. Work of such defense attorney on collecting evidences essentially may help justice and to neglect it is impossible in no event.*

*The criminal Trial becomes valid only then when the sides in process will be vested equal rights in proving and equal possibilities on collecting, representation and fixation of evidences at criminal proceeding. The basis for this purpose is pledged, its development is required only.*

**Рецензент: Михаил БЫРГЭУ,** доктор хабилитат право, доцент

В соответствии с ч.1 п.5 ст.68 УПК РМ, адвокат вправе представлять документы или другие средства доказывания для приобщения их к уголовному делу и исследования в судебном заседании. В целях собирания доказательств защитник, допущенный к производству по уголовному делу в порядке, предусмотренном в ст.100 ч.2 УПК имеет право:

- истребовать или предоставлять предметы, документы и сведения, необходимые для оказания юридической помощи, в том числе вести беседы с физическими лицами, если они согласны быть допрошенными в установленном законом порядке.
- запрашивать справки, характеристики и иные документы от различных органов и учреждений, которые могут их выдавать в установленном порядке;
- в целях оказания юридической помощи с согласия подзащитного запрашивать мнение специалиста для выяснения вопросов, требующих специальных знаний.

На основании ст.34 Конституции РМ и Закона Р.М. № 982/11.05.2000 О допуске к информации,<sup>1</sup> защитник вправе запрашивать определенную информацию затрагивающую права и свободы своего подзащитного в любых государственных учреждениях и организациях. Поставщик информации обязан представить соответствующую информацию в письменном виде. Полученные документы могут быть использованы адвокатом для доказывания определенных фактов имеющих значение для правильного решения дела, посредством заявления о приобщении к уголовному делу.

В соответствии с ч.1 в) ст.45 Закона об адвокатуре адвокат вправе запрашивать информацию, характеристики и копии документов необходимые в связи с оказанием юридической помощи у судебных инстанций, правоохранительных органов, органов публичной власти, иных организаций, которые обязаны выдавать запрашиваемые материалы. Защитник может собирать справки, документы, характеристики, направляя

в соответствующие учреждения запросы через юридическую консультацию (бюро, фирму). В предоставлении такого рода документов (или их копий) защитнику не может быть отказано. Полученные документы представляются прокурору, суду и приобщаются к делу в качестве доказательств.

Защитник может осуществлять поиск свидетелей, специалистов, экспертов, проводить с ними предварительные беседы.<sup>2</sup> Защитник может собирать информацию об обстоятельствах преступления, беседуя с людьми в неофициальной обстановке, получая от них предметы, документы, объяснения. В силу этого положения закона защитник не нарушает ни процессуальных норм, ни профессиональной этики, если он предложит любому лицу сообщить те или иные сведения. Однако лицо, которому защитник сделал такое предложение, вправе ответить отказом, и принуждать его к беседе защитник не может. Следует отметить что защитник не в праве обязывать явкой в адвокатский кабинет (бюро), лиц, с которыми намерен вести беседы по обстоятельствам, имеющим отношении к делу, по которому адвокат оказывает юридическую помощь.<sup>3</sup> Опрос не должен проводиться защитником с целью убедить их в изменении ранее данных показаний;

В соответствии с ч.4 ст.9 Закона Р.М. №1086-XIV от 23.06.2000 О судебной экспертизе, научно-технических и судебно-медицинских исследованиях<sup>4</sup>[Наименование в редакции Закона № 371-XVI от 29.12.05, в силу 10.02.06], судебный эксперт может привлекаться в качестве специалиста в ходе осуществления некоторых действий по уголовному преследованию, а также может давать консультации сторонам процесса, физическим и юридическим лицам по уголовным делам, за исключением судебно-медицинских и судебно-психиатрических экспертов, привлеченных к уголовным делам по преступлениям против жизни, здоровья, свободы и достоинства личности. По одному и тому же

делу судебный эксперт может участвовать или только в качестве эксперта, или только в качестве специалиста.

Для использования познаний специалиста, защитник может подать заявление о привлечении приглашенного специалиста, который может участвовать в производстве процессуальных действий, а также представить письменное заключение специалиста.<sup>5</sup> Защитник может также получать письменное мнение сведущего лица по научным, техническим и правовым вопросам, обосновывающее заявленное им ходатайство и его позицию по уголовному делу. Такое письменно изложенное мнение вместе с письменным ходатайством адвоката приобщается к уголовному делу, но доказательством не является.

Осуществляя доказывание, защитник может представлять фотоснимки и схемы места происшествия, которое он осмотрел сам или с участием своего клиента. Защитник вправе поручить сделать фото- и киносъемку фото-кинолаборатории, которые принимают заказы на выездные съемки.

Для того чтобы проделанная работа оказалась ненепростой, необходимо превратить материалы защиты в допустимые доказательства. Для этого нужно, с одной стороны, выполнить процессуальные требования, с другой - реализовать криминалистические рекомендации технико-криминалистического и тактико-криминалистического характера. К числу таких рекомендаций можно отнести следующие:

- представить материалы защиты (фотографии, схемы, звуко- и видеозаписи, письменные мнения специалистов и т.д.) субъекту, уполномоченному собирать доказательства (органу уголовного преследования или суду), в виде приложения к ходатайству о производстве тех или иных процессуальных действий, в процессе которых будут проверены сведения, содержащиеся в материалах защиты. Ими обосновывается необходимость проведения повторной экспертизы, отвод эксперту, допроса тех или иных лиц, проведение очных ставок, опознания, следственных экспериментов, повторных осмотров места происшествия и предметов, экспертиз, не назначенных органом уголовного преследования или судом;
- заявить ходатайство о допросе фотографа, специалиста, должностного лица, врача по факту законности и достоверности источника полученных защитой сведений.<sup>6</sup>

Мы поддерживаем авторов, утверждающих, что закон должен предоставить право защитнику обвиняемого по собственной инициативе или по желанию обвиняемого назначать судебную экспертизу, поручать ее производство выбранному также по собственному усмотрению эксперту (экспертам), присутствовать при производстве экспертизы.

Возможность представления доказательств защитником реализуется также посредством заявления о производстве тех или иных процессуальных действий, при которых он может присутствовать. Не исключается сбор сведений по договору с частным детективом или частным детективным предприятием.<sup>7</sup> (ст.4 Закона РМ О негосударственной детективной и охранной деятельности

№47-ХІІ от 12.04.94)<sup>8</sup>.

Для того чтобы сведения, собранные частным детективом, были допустимы, адвокат должен соблюсти следующие условия:

- заключить договор с частным детективным бюро;
- получить копию лицензии этого бюро или частного детектива, подтверждающей законность их деятельности;
- получить письменный отчет частного детектива о произведенных им действиях по сбору нужных адвокату сведений;
- заявить ходатайство о приобщении к материалам дела указанных документов, а также сведений, материалов и предметов, полученных частным детективом;
- заявить ходатайство о проверке добытых материалов процессуальным путем.<sup>9</sup>

Материалы, полученные защитником в процессе доказывания, становятся доказательствами лишь после того, как они будут процессуально закреплены (осмотрены и приобщены к делу, например). По смыслу ст.100 УПК РМ, защитник не является «полноценным» субъектом доказывания, а следовательно не наделен правом УПК оформлять в процессуальную форму собранные фактические данные.<sup>10</sup> К сожалению, нередкой является ситуация, при которой сотрудник органа расследования может посчитать ненужным приобщать документы, предметы к делу. То есть фактически потенциальная доказательственно значимая информация в наличии есть (по усмотрению стороны защиты), но по решению стороны обвинения она процессуально не оформляется.<sup>11</sup>

Для преодоления этой ситуации возможно представление материалов стороной защиты непосредственно в суд (что, однако, влечет за собой нарушение права обвиняемого на своевременную защиту своих нарушенных прав на стадии расследования преступления).<sup>12</sup>

По мнению Смирнова А.В. и Калиновского К.Б., в соответствии с принципом равенства сторон сведения, собранные защитником, сразу являются доказательствами, также как и сведения, собираемые его процессуальными противниками.<sup>13</sup>

Введение адвокатского расследования в практику уголовного процесса может коренным образом изменить существующую модель на состязательную.<sup>14</sup> Мартынич Е.Г. считает, что адвокатское расследование преследует следующие цели:

- Сбор и исследование доказательств на досудебном производстве, для того чтобы опровергнуть обвинение, его отдельные части, а также выявить обстоятельства, смягчающие участь подзащитного или свидетельствующие в защиту доверителя;
- Производство адвокатского расследования с тем чтобы использовать принадлежащее стороне защиты равное право на представление доказательств и участие в их исследовании;
- Производство адвокатского расследования для того, чтобы выявить, закрепить, исследовать и представить апелляционной либо кассационной

инстанции доказательств, подтверждающие или опровергающие доводы, приведенные в жалобе или представлении, в том числе новые или дополнительные материалы.<sup>15</sup>

Защитник вправе представлять доказательства в тот момент судопроизводства, который, по его мнению, наиболее удобен для достижения целей защиты.

На основе ст.314 УПК суд обязан создавать необходимые условия для всестороннего, полного и объективного исследования обстоятельств дела и его разрешения и обеспечить каждой стороне возможность реализовать ее права. Суд по просьбе стороны оказывает ей содействие в добывании средств доказывания в порядке, предусмотренном УПК.

В соответствии со ст.364 УПК, если истребуются новые доказательства, то защитник следует указать деяния и обстоятельства, которые необходимо доказать, средства, при помощи которых можно добыть эти доказательства, место их нахождения, а в отношении свидетелей, экспертов и специалистов должны указываться их личность и адрес в случае, если заинтересованная сторона не в силах обеспечить их присутствие в судебной инстанции. Стороны могут представлять и требовать сбора доказательств и в ходе судебного расследования

Обобщая вышеизложенное следует подчеркнуть, что перегибы в сторону излишнего недоверия к деятельности защитника по собиранию доказательств недопустимы, да и не выгодны стороне обвинения. Многие адвокаты являются высококвалифицированными юристами, имеющими богатый опыт работы в правоохранительных органах. Сплошь и рядом их квалификация оказывается выше, опыт богаче, чем у процессуальных противников. Работа такого защитника по собиранию доказательств может существенно помочь правосудию, и пренебрегать этим нельзя ни в коем случае.<sup>16</sup>

Уголовное судопроизводство по УПК РМ станет действительно состязательным только тогда, когда стороны в процессе будут наделены равными правами в доказывании и равными возможностями по собиранию, представлению и фиксации доказательств при производстве по уголовному делу. Основа для этого заложена, требуется лишь ее развитие.

#### Сноски:

1. Закон был опубликован в Monitorul Oficial №88-90/664 от 28.07.2000
2. Буробин В.Н., Адвокатская деятельность. Учебно-практическое пособие. Изд. «МНЭПУ». М. 2001, с.362
3. Гармаев Ю.П. Незаконная деятельность адвоката в уголовном судопроизводстве. Изд. «Экзамен» М., 2005, с.33
4. Опубликован в Monitorul Oficial al R.Молдова N 144-145/1056 от 16.11.2000
5. Смирнов А.В., Калиновский К.Б. Уголовный процесс: Учебник для Вузов. Изд.дом «Питер» СПб., 2005, с.150
6. См.: Игнатов Дмитрий Сергеевич, Криминалистические основы деятельности адвоката-защитника по сбору доказательств и представлению их суду, Автореф. дис. канд. юрид. наук. Ижевск, 2004.

7. См. Олег Манчевский. Правила допустимости доказательств. Пособие для адвокатов по изучению материалов уголовного дела. Часть I, Кишинэу, 2002, с.21, 22
8. Закон был переопубликован в Monitorul Oficial №30-34 от 04.03.2003
9. См.: Игнатов Дмитрий Сергеевич, Криминалистические основы деятельности адвоката-защитника по сбору доказательств и представлению их суду, Автореф. дис. канд. юрид. наук. Ижевск, 2004.
10. См. так же: Фомин М.А. Сторона защиты в уголовном процессе (досудебное производство). Изд. «Юрлитинформ» М. 2004, с.500
11. Алиев Т.Т., Громов Н.А., Макаров Л.В. Уголовно-процессуальное доказывание. Изд. «ПРИОР». М. 2002, с.75
12. Алиев Т.Т., Громов Н.А., Макаров Л.В., ук. ист., с.75
13. Смирнов А.В., Калиновский К.Б. Уголовный процесс: Учебник для Вузов. Изд.дом «Питер» СПб., 2005, с.149
14. Мартынич Е.Г. Адвокатское расследование как институт уголовно-процессуального права и уголовного судопроизводства // Revista de etiiune penale, Anuar, anul I, Chieingu, с.55
15. Мартынич Е.Г., ук. ист., с.61
16. Гармаев Ю.П. Незаконная деятельность адвоката в уголовном судопроизводстве. Изд. «Экзамен» М. 2005, с.36

**Drd. Cornel OSADCII,**

lector, catedra Științe penitenciare, drept penal  
și criminologie, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

**Drd. Oleg RUSU,**

lector, catedra Științe penitenciare, drept penal  
și criminologie, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

## PROBLEME LEGATE DE DIFERENȚIEREA EXECUTĂRII PEDEPSEI CU ÎNCHISOAREA

*For the realization of an efficient system of the punishment execution in the prison, it is necessary to make a scientific differentiation that ensures a punitive and educative efficiency toward different categories of persons that serve a punishment.*

*The differentiation of the punishment execution in the prison can be presented as a legal accomplishment of the repressive – educative influence on a certain category of condemned, oriented to the improvement of the penitentiary system.*

**Recenzent: Valeriu NOUR,** doctor în drept, prodecanul Facultății de Drept, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

Pentru realizarea unui sistem efectiv de executare a pedepsei cu închisoarea, de a înfăptui un proces educativ efectiv asupra condamnaților este necesară o diferențiere întemeiată științific, care ar asigura o influență represivă și educativă eficientă față de diferite categorii de persoane ce-și ispășesc pedeapsa.

La momentul de față, în teoria dreptului execuțional-penal nu există o părere comună referitoare la interpretarea termenului de „diferențiere”. Unii autori întrebuițează conceptul „diferențierea executării pedepsei” [3, p. 54-56.], „diferențierea măsurilor de influență corecțională” [5, p. 122.] alții „principiul diferențierii” [6, p. 14.], a treia categorie admit identificarea conceptului „diferențiere” cu „clasificarea” și chiar cu „individualizarea executării pedepsei” [7, p. 208.].

Mai profund de problema diferențierii executării pedepsei s-au ocupat savanții ruși Șmarov I. V. și Melentiev M. P. Astfel, după părerea lor, „diferențierea executării pedepsei presupune că față de diferite categorii de infractori, în dependență de caracterul și gradul prejudiciabil al infracțiunii săvârșite, de trecutul criminal trebuie aplicat un volum diferit de măsuri de pedeapsă, iar lucrul educativ cu aceștia trebuie efectuat în dependență de particularitățile tipologice ale personalității” [8, p. 30.].

O interpretare mai diferită a conceptului de „diferențiere”, dar foarte asemănătoare după conținut, a efectuat-o savantul rus Strucikov N. A. După părerea sa, pe care noi o împărtășim pe deplin, „diferențierea pedepsei, inclusiv influența corecțională, înseamnă determinarea cerințelor generale nu pentru toți condamnații, dar pentru grupuri mai mult sau mai puțin omogene (relativ omogene)” [9, p. 177].

Unii autori vorbesc despre conceptul de „diferențiere” ca principiul diferențierii executării pedepsei și procesul influenței corecționale. Astfel, Fefelov V. A. îl determină ca „deținerea separată a diverselor categorii de condamnați, în dependență de particularitățile personalității social-pedagogice, psihologice, statutul juridic” [10, p. 97].

Atribuirea „diferențierii executării pedepsei” către principiile dreptului execuțional-penal se poate de întâlni în lucrările savanților Speransky I. A. [11, p. 107-127], Perkov I.

M. [12, p. 41-56.], Maslihin A. V. [13, p. 29.], în literatura de specialitate autohtonă la Florea V. [4, p. 16-17.].

Introducerea de către legislatorul autohton a principiului „diferențierii executării pedepsei” în Codul de executare [2, art. 164 alin. (1).] credem că este oportună, dar necesită o argumentare științifică.

După cum am observat din diferitele opinii de mai sus, precum și din întărirea conceptului diferențierii în lege, credem că problema este discutabilă. Astfel, Natașev A. E., cercetînd principiile dreptului execuțional-penal, inițial, în general, nu evidențiază de sine stătător principiul diferențierii [14, p. 8.]. El considera că trebuie de vorbit numai despre aplicarea diferențiată a metodelor și mijloacelor de corijare a condamnaților, însă o asemenea activitate după părerea lui, este absorbită de principiul individualizării influenței corecționale. Este adevărat, mai tîrziu, Natașev A. E., în sistemul principiilor dreptului execuțional-penal, evidențiază și principiul diferențierii, însă îi acordă o însemnătate îngustă, atribuindu-i conținutului său doar măsura de corecție prin muncă [15, p. 119.].

Savantul Strucikov N. A., în general, nu a inclus principiul diferențierii executării pedepsei în categoria principiilor dreptului execuțional-penal [16, p. 86-87.]. Cu toate acestea, avea dubii asupra faptului includerii, de către unii autori, în calitate de principiu aplicarea diferențiată a mijloacelor și metodelor de corijare și reeducare a condamnaților, el considera că acesta este absorbit de principiul individualizării executării pedepsei.

În Dicționarul Explicativ al Limbii Române, elaborat de Academia Română Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, acești termeni sînt interpretați în felul următor: „a diferenția”, înseamnă „a stabili deosebirea dintre două sau mai multe ființe sau lucruri, a delimita caracterele lor specifice; a se deosebi de altcineva sau de altceva”, [17, p. 184.]; a „clasifica” – „a împărți sistematic, a repartiza pe clase sau într-o anumită ordine după anumite semne” [17, p. 184].

Analizînd termenele expuse am putea evidenția că clasificarea se prezintă ca o operațiune logică finalizată, deși se prezintă ca o acțiune de sine stătătoare, care precedă

ceva, pe cînd diferențierea presupune studierea sau cercetarea unui lucru.

Este evident că orice clasificare, inclusiv clasificarea condamnăților, nu reprezintă un scop în sine, însă cu ajutorul ei se realizează anumite sarcini. În special, după anumite semne (criterii) condamnății se clasifică în grupuri relativ omogene, de exemplu, după sex, gravitatea infracțiunii săvîrșite, antecedente penale etc. Nu în zadar, mulți autori prin clasificare înțeleg, în primul rînd, împărțirea condamnăților în categorii (grupuri) relativ omogene în dependență de caracterul și gradul prejudiciabil al infracțiunii comise, antecedentele penale, de nivelul degradării social – morale a personalității sale, precum și a nivelului de corijare [8, p. 11.]. Din abordările aduse referitoare la acest subiect putem concluziona că clasificarea condamnăților reprezintă o operațiune logică specifică, legată de împărțirea condamnăților în grupuri.

Vișotina L. A. și Lutansky V. D. califică aceasta ca fiind un proces. Ei specifică că clasificarea este procesul repartizare a condamnăților pe categorii odată cu aprecierea de către instanța de judecată a gradului de pericol social pe care-l prezintă infractorii și determinarea pentru acești a regimului de ispășire a pedepsei. Însă procesul de mai departe al divizării în grupuri relativ omogene mai mici nemijlocit, în instituțiile penitenciare cu regim de detenție identic este calificat de acestea ca diferențierea condamnăților [5, p. 23.]. După părerea lor, diferențierea reprezintă o simplă continuare a clasificării, în principiu, ea este identică cu clasificarea numai la etape diferite: clasificarea este procesul împărțirii condamnăților pe grupuri odată cu aplicarea pedepsei, pe cînd diferențierea este același proces de împărțire, dar nemijlocit se înfăptuiește odată cu executarea pedepsei.

Savanții Șmarov I. V. și Melentiev M. P. propun împărțirea procesului de clasificare a condamnăților în două etape. Prima etapă ei o numesc clasificare de gen, care trebuie inclusă în activitatea de bază a instituțiilor penitenciare. Etapa a doua – clasificarea de grup, care poate fi aplicată condamnăților ce sunt deținuți în instituțiile penitenciare, în regimuri de deținere diferite [8, p. 20-25.]. Termenul „diferențiere” este întrebuițat de ei și referitor la procesul represiv-educativ. Această poziție este susținută și de autorii Covalenco V. V., Meteolkin M. V., Mihlin A. S., Minakov Iu. A. [23, p. 7-8; 18, p. 44-45; 19, p. 13-18.]. Este adevărat că Meteolkin M. V. și Mihlin A. S. numesc clasificarea de gen nu alceva decît clasificarea social-demografică și juridico-penală, iar pe cea de grup – clasificare execuțional-penală, identificînd-o pe cea din urmă în plan terminologic cu diferențierea. „Așa clasificare” (adică execuțional-penală), spun ei, „cum nu am numi-o: „clasificare de grup” sau „diferențiere”, ea prevede împărțirea condamnăților, care ispășesc pedeapsa cu închisoare, pe grupe (categorii) în dependență de nivelul de degradare social-morală și de alte particularități ale condamnatului cu scopul diferențierii măsurilor de influență corecțională...” [18, p. 44.].

Savantul Strucikov N. A., în lucrările sale timpurii, a pus semnul egalității între clasificare și diferențiere. În particular, acesta ar remarca că „clasificarea condamnăților privați de libertate (sau diferențierea condamnăților) presupune împărțirea lor pe baze de criterii unice în grupuri relativ omogene (categorii), care au nevoie de o influență

represivă (prin intermediul pedepsei) și educativă (atît prin intermediul pedepsei (osîndei), cît și a mijloacelor de corijare) identică [20, p. 84.].

O asemenea ambiguitate de opinii ale diferitor autori vizavi de problema abordată, ne permite, fără respingerea totală a unor poziții, să ne expunem părerea proprie.

Pe semne, abordînd conceptul de „diferențiere” este necesar de a vorbi despre el atît în sens larg, cît și îngust. De exemplu, după părerea autorilor Vișotina L. A. și Lutansky V. D., diferențierea se prezintă ca un concept în sens îngust, ca fiind procesul continuu de divizare a condamnăților. În sens larg acesta va reprezenta altceva. Cînd vorbim despre clasificare, atunci întrebuițăm, de regulă, termenii: clasificare sau grupuri de clasificare, și nu mai mult. Adică după esența ei, clasificarea este o acțiune concretă, operațiune legată de folosirea unor aprecieri, criterii etc. Nu întîmplător, multe din aceste semne sînt determinate de legislație, în special, de Codul penal al Republicii Moldova. În literatura juridică de specialitate, diferențierea, de asemenea, este tratată diferit: „atitudine diferențiată”, „diferențierea măsurilor represiv-educative”, „influență diferențiată”, „diferențierea măsurilor de influență corecțională” [21, p. 115; 23, p. 18; 22, p. 65; 24, p. 3.].

În acest caz se observă nu o simplă împărțire, dar o activitate determinată, mișcare, dinamica. Din punct de vedere teoretic putem propune o varietate mare de operațiuni de clasificare. Dar, în orice caz, ele vor avea caracter auxiliar, după cum ele reprezintă o anumită etapă, ce presupune o continuare logică. Tocmai diferențierea presupune folosirea clasificării, în scopul realizării sarcinilor propuse. Diferențierea în acest caz va fi în calitate de proces specific, în care sînt întrebuițate datele clasificării înfăptuite. De aceea, odată cu întrebuițarea termenului „diferențiere”, mai corect, „influență diferențiată”, întotdeauna trebuie de subînțeles că în ea neapărat se utilizează rezultatele clasificării.

Identificarea clasificării și diferențierii nu se poate efectua și, din cauză că, după cum menționează just majoritatea savanților, clasificarea precede diferențierea și este baza teoretică și practică a ei. Astfel, de exemplu, Covalenco V. V. arată că baza (temeiul) diferențierii executării pedepsei și realizarea influenței educative asupra condamnăților este clasificarea [23, p. 3.]. Un asemenea punct de vedere susține și Șmaeva T. A., [25, p. 21; 27, p. 38.] cu toate că, privitor la stabilirea clasificării, ei nu au o părere unică. Un șir de autori o numesc doar o metodă științifică, cu ajutorul căreia se asigură diferențierea executării pedepsei și înfăptuirea influenței represiv-educative [8, p. 11; 26, p. 21; 27, p. 38.]. Unii autori consideră clasificarea ca un procedeu, cu ajutorul căruia sînt diferențiate metodele și mijloacele juridice, pedagogice, psihologice de influență asupra condamnăților [28, p. 105.], ceea ce, după părerea noastră, este destul de accesibil și corespunde totalmente semnificației acestei noțiuni.

În principiu, nu are importanță cum vom numi clasificarea: bază (temei), metodă sau procedeu, fiindcă e clar că aceste denumiri constau doar în forma exterioară de acțiune. Însă, din punct de vedere teoretic, este foarte important de a pătrunde în conținutul acestui concept.

Din acest punct de vedere vom aborda raportul dintre clasificare și diferențiere din punct de vedere al categoriilor filozofice: general, special și particular.

În limitele generalului, întregul contingent de condamnați poate fi împărțit după un număr mare de semne. În acest caz, clasificarea apare ca temei inițial de împărțire logică a condamnaților. De aici rezultă și însemnătatea ei generală. Pentru înfăptuirea diferențierii nu se iau în considerație toate semnele, dar cele mai însemnate, specifice, care sînt selectate din întreaga masă, de către subiectul care execută influența diferențiată și duce evidența ei, ceea ce, de regulă, nu se petrece la clasificare. De aceea, diferențierea este un concept mai complicat și mai vast. Ea presupune legătura, într-o formă sau alta, subiectului cu obiectul, ceea ce nu este la clasificare, unde rolul subiectului este pasiv și limitat. La diferențiere însă legăturile subiectului cu obiectul se manifestă sub forma realizării unei influențări specifice din partea subiectului asupra obiectului. Deci se naște o formă specifică de relații, unde un semn specific este prezența regulatorului, care constă din legi, reguli, dispoziții etc., atribute care determină drepturile participanților (părților). Clasificarea este prezentă și la acest nivel, anume ea creează condițiile necesare pentru înfăptuirea influenței diferențiate asupra condamnaților ce-și ispășesc pedeapsa, dar nu o influență oarecare, ci strict reglementată de lege.

Reieșind din cele expuse, credem că diferențierea executării pedepsei cu închisoare poate fi prezentată ca realizarea legală a influenței represiv-educative asupra unei anumite categorii de condamnați, orientată spre îmbunătățirea și eficientizarea realizării sarcinilor care stau în fața sistemului penitenciar.

Fără îndoială, avînd în vedere rolul important și însemnătatea diferențierii executării pedepsei cu închisoare, este pe deplin legal (ceea ce, printre altele, și fac unii autori) s-o abordăm ca pe un principiu al dreptului execuțional-penal.

Din cele expuse în aceste două paragrafe ale tezei, putem evidenția că individualizarea și diferențierea executării pedepsei cu închisoarea sînt legate reciproc. Acesta este un proces care se întrepătrunde, se completează reciproc. „Diferențierea și individualizarea nu trebuie aplicate independent una de alta” [29, p. 27.]. Astfel, condamnatul, sosit într-o instituție penitenciară de un anumit tip [1, art. 72.], va fi raportată la categoria generală de condamnați, pentru care sînt stabilite anumite reguli și condiții de detenție, în dependență de tipul regimului [2, art. 238 alin. (2)]. Însă, avînd în vedere, unele particularități personale, de exemplu, gradul de invaliditate sau atingerea vîrstei de pensionare, condamnatul se transferă în alt grup de clasificare, în legătură cu care se schimbă și statutul lui juridic. În continuare, de exemplu, luîndu-se în considerație comportamentul lui și atitudinea acestuia față de principalele mijloace de corijare, în privința acestuia din nou se vor lua alte măsuri de individualizare, de exemplu, pentru încălcare frauduloasă a regimului de deținere, condamnatul este izolat în carceră. Condamnatul, în acest caz, nimerește într-un grup de clasificare nou, în privința căruia se înfăptuiește o influențare diferențiată deosebită etc.

În așa mod, coraportul dintre individualizarea și diferențierea executării pedepsei poate fi prezentat în formula respectivă: a individualiza – diferențierea – individualizarea – diferențierea – individualizarea ... ș.a.

#### Referințe:

1. Codul penal al Republicii Moldova, din 18.04.2002.
2. Codul de executare al Republicii Moldova, din 24.12.2004.
3. Бриллиантов А. В., Дифференциация наказания и степень исправления осужденных к лишению свободы, Москва, 1997.
4. Florea V., „Drept execuțional penal” Editura, ARC, Chișinău, 1999.
5. Высотина Л. А., Лутанский В. Д., Основы дифференциации осужденных и условий их содержания в ИТУ, Москва, 1974.
6. Аванесов Г. А., Изменение условий содержания осужденных, Москва, 1968.
7. Дементьев С. И., Лишение свободы: уголовно-правовые и исправительно-трудовые аспекты, Ростов-на-Дону, 1981.
8. Шмаров И. В., Мелентьев М. П., Дифференциация исполнения наказания в исправительно-трудовых учреждениях, Пермь, 1971.
9. Стручков Н. А., Советская исправительно-трудовая политика и ее роль в борьбе с преступностью, Саратов, 1970.
10. Фефелов В. А., Социально-правовые основы уголовно-исполнительной цивилизации учреждений, исполняющих уголовное наказание в виде лишения свободы, Рязань, 1992.
11. Веzi: Советская исправительно-трудовая права. Общая часть, Стручков Н. А., Утевский Б. С., Сперанский И. А., și alții, под ред., Стручкова Н. А., Москва, 1977.
12. Перков И. М., Соотношение материальных и процессуальных норм исправительно-трудового права в теории и практике исполнения уголовных наказаний, Москва, 1977.
13. Быстрых В. И., Бычков В. Ф., Васильев А. И., Уголовно-исполнительное право, Рязань, 1993.
14. Наташев А. Е., Принципы советского исправительно-трудового права, Москва, 1972.
15. Стручков Н. А., Артамонов В. П., Сперанский И. А., Наташев А. Е., Советское исправительно-трудовое право, Общая часть, под ред. Стручкова Н.А., Мелентьева М. П., Шмарова И. В., Рязань, 1987.
16. Стручков Н. А. Курс исправительно-трудового права, Проблемы Общей части, из., Юридическая литература, Москва, 1984.
17. Dicționarul explicativ al limbii române, DEX, Editura, Univers enciclopedic, ed. a II-a, București, 1998.
18. Метелкин М. Б., Михлин А. С., Личность особо опасных рецидивистов и вопросы дифференциации исполнения наказания, Москва, 1980.
19. Минаков Ю. А., Родовая и групповая классификация осужденных к лишению свободы, Москва, 1980.
20. Стручков Н. А., Проблемы исправительно-трудового права в свете нового исправительно-трудового законодательства, Москва, 1972. Strucikov N. A. a fost printre primii care a introdus în teoria dreptului execuțional-penal termenul „diferențiere” Vezi: Стручков Н. А., Советская исправительно-трудовая политика и ее роль в борьбе с преступностью, Саратов, 1970, p. 177.
21. Советское исправительно-трудовое право, Сперанский И. А., Стручков Н. А. și alții; под ред.

- Стручкова Н. А. и Ткачевского Ю. М. из.,  
Юридическая литература, Москва, 1983.
22. Беляев Н. А., *Советское исправительно-трудовое право*, под ред. Беляева Н. А., Прохорова В. С., Ленинград, 1989.
  23. Коваленко В. В., *Классификация лиц, впервые осужденных к лишению свободы, проблемы дифференциации исполнения наказания в исправительно-трудовых колониях*, Автореф. дис. канд. юрид. наук, КВШ МВД СССР, Киев, 1991, р. 20.
  24. Пипиль В. И., *Дифференциации исполнения наказания в виде лишения свободы в отношении лиц, ранее отбывавших наказания*, Киев, 1987.
  25. Шмаева Т. А., *Некоторые вопросы классификации осужденных женского пола*, Рязань, 1988.
  26. Стручков Н. А., Брызгалов В. Н., *Классификация осужденных к лишению свободы и определение им вида исправительно-трудовой колонии*, Киев, 1967.
  27. Фефелов В. А., *Социально-правовые основы уголовно-исполнительной цивилизации учреждений, исполняющих уголовное наказание в виде лишения свободы*, Рязань, 1992.
  28. Туманов Г. А., *Некоторые вопросы классификации преступников и лиц к лишению свободы*, Москва, 1964.
  29. Рябинин А. А., Стручков Н. А., *О дифференциации и индивидуализации исполнения наказания в виде лишения свободы; и проблемы совершенствования деятельности органов исполняющих наказания*, Уфа, 1993.

**Drd. Costache NUȚU**

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

## **ANALIZA JURIDICO-PENALĂ A ELEMENTELOR CONSTITUTIVE ALE INFRAȚIUNILOR PREVĂZUTE ÎN CODUL SILVIC DIN ROMÂNIA**

**Recenzent: Valeriu CUȘNIR**, profesor universitar, doctor habilitat în drept, prim-prorector pentru studii și știință al Academiei "Ștefan cel Mare" a MAI

Potrivit prevederilor legale considerăm că *infrațiunea silvică este fapta care prezintă pericol social, săvârșită cu vinovăție și prevăzută de lege prin care sunt primejduite ori stânjenite relațiile sociale privitoare la fondul forestier.*

Infrațiunile silvice, în sistemul dreptului nostru românesc, prezintă anumite particularități care explică și justifică incriminarea lor de sine stătătoare în legislație.

Din conținutul lor constitutiv, se poate observa că există unele asemănări, intermediari și conexiuni care pot și trebuie studiate având în vedere aspectele comune.

Infrațiunile silvice deși formează un segment separat, distinct, se încadrează în viitorul Cod penal în sistemul crimelor și delictelor contra mediului înconjurător. alături de faptele penale la regimul privind protecția atmosferei, a apei, protecția solului și poluarea fonică..

### Obiectul infrațiunilor.

Legea penală ocrotește în general toate relațiile sociale de ordin patrimonial, printre care și pe cele privind fondul forestier.

Fondul forestier este din punct de vedere juridic, apărut și prin numeroase și variate dispoziții cuprinse în alte legi (civile și administrative).

Fondul forestier are încă nevoie și de apărarea complementară a legii, care prin acțiunea de preveniune generală a dispozițiilor sale creează condiții favorabile formării, ocrotirii și întăririi relațiilor sociale de ordin patrimonial, în rândul membrilor societății.

Obiectul juridic generic: În partea specială a Codului penal fiecare grup de infrațiuni selectează faptele care aduc atingere unui anumit domeniu al vieții sociale, reflectând în acest fel principiile generale ale activității statului, cât și cele specifice proprii fiecărui domeniu apărut și pe cale penală. În literatura juridică și practica judiciară se folosește denumirea de infrațiuni silvice sau forestiere, făcându-se referire și desemnând infrațiunile ce se pot comite în domeniul silvic (forestier).

Legiuitorul, considerând aceste fapte drept infrațiuni, indică implicit valoarea socială protejată. Așadar, este în discuție regimul silvic privit sub aspectul activităților pe care le implică, pentru care s-au stabilit reglementări și a căror bună desfășurare condiționează dezvoltarea economiei naționale în ansamblu, ca și a fiecărei dintre ramurile sale în parte.

Obiectul juridic generic al infrațiunilor silvice este complex, în alcătuirea acestuia se disting în prim plan relațiile sociale privitoare la pașnica folosință și la integritatea fondului forestier național, indiferent de natura dreptului de proprietate asupra elementelor acestui fond, în al doilea rând,

în obiectul juridic sunt incluse și relațiile sociale referitoare la mediu, echilibrul ecologic și alte valori sociale [1, p.11-16]

Obiectul juridic special constă în relațiile sociale privitoare numai la o anumită activitate reglementată de lege sau la un anumit interes legat de domeniul forestier.

De exemplu, infrațiunea de „defrișarea vegetației forestiere, respectiv înlăturarea acesteia și schimbarea destinației terenului fără aprobarea autorității publice centrale care răspunde de silvicultură are ca obiect juridic special relațiile sociale care se nasc și se dezvoltă în legătură cu gospodărirea durabilă a vegetației forestiere, indiferent dacă aceasta face sau nu parte din fondul forestier național și indiferent de forma proprietății și care sunt ocrotite prin incriminarea și pedepsirea faptei de defrișare a vegetației forestiere [2, p. 79-85].

Obiectul material: Infrațiunile silvice au de regulă și un obiect material, întrucât în cazul acestora activitatea ilegală se comite în cele mai multe cazuri în directă legătură cu un bun.

De exemplu, în cazul infrațiunii prevăzute de art. 96 din Codul silvic (ocuparea fără drept în întregime sau în parte a unor păduri, terenuri...) obiectul material îl constituie pădurile, terenurile sau apele din fondul forestier național precum și semnele de hotar, împrejurimile ori reperatele de marcare distruse, degradate sau mutate fără drept de la locul lor, aspecte care vor fi redată în mod detaliat când se analizează fiecare infrațiune în parte.

Uneori pentru existența obiectului material se cere îndeplinirea unor condiții prevăzute de text, de exemplu arborii, puieții sau lăstarii să facă parte din fondul forestier național sau de pe terenurile cu vegetație forestieră; aceștia (arborii, puieții ...) să se afle în stare naturală „pe picior” (netăiați); arborii furați să fie doborâți sau ruși de fenomene naturale, ori arborii, puieții sau lăstarii să fi fost tăiați sau scoși din rădăcini cu sau fără drept. Potrivit art.3 din O.G. nr. 96/1998 modificată prin Legea nr. 75/2002, după forma de proprietate fondul forestier național este constituit din:

- fondul forestier proprietate publică a statului;
- fondul forestier proprietate publică a unităților administrativ – teritoriale (comune, orașe, municipii);
- instituțiilor de învățământ sau a altor persoane
- fondul forestier proprietate privată a unităților de cult (parohii, schituri, mănăstiri), instituțiilor de învățământ sau a altor persoane juridice;
- fondul forestier proprietate privată indiviză a persoanelor fizice (foști composesori, moșneni și răzeși sau moștenitori ai acestora);
- fondul forestier proprietate privată a persoanelor fizice.



Subiecții infracțiunii: În cazul infracțiunilor silvice subiect activ nemijlocit (autor) poate fi de regulă orice persoană care îndeplinește condițiile prevăzute de lege, textul incriminator neprevăzând nici o condiție specială sub acest aspect.

În unele situații (prevăzute expres de lege) pot fi subiecți activi și personalul silvic cu atribuții de constatare a infracțiunilor și contravențiilor.

Infracțiunile silvice pot fi comise de către o singură persoană, însă sunt susceptibile de participare în toate modalitățile acesteia. Totuși sunt unele variante când participarea poate subzista numai sub forma instigării.

Cele trei variante se referă la faptele prevăzute în art. 97 alin. 4 lit. a, art. 98 alin. 4 din Codul silvic și cea prevăzută în art. 32 alin. 4 lit. a din O.G. nr. 96/1998 care în ce privește participarea așa cum s-a arătat poate fi comise numai în forma instigării, deoarece în situația cooperării a două sau mai multe persoane la comiterea împreună a infracțiunii – fie în calitate de coautori, fie în calitate de autori și complici – este realizată modalitatea agravată (calificată) a acestor fapte (infracțiunea a fost săvârșită de două sau mai multe persoane împreună).

În cazul infracțiunilor silvice subiect pasiv este statul, ca reprezentant al societății interesată în ocrotirea fondului forestier și în menținerea echilibrului ecologic.

Subiect pasiv secundar, poate fi persoana fizică sau juridică în proprietatea căreia se află terenul pe care s-a comis infracțiunea sau care are în folosință un astfel de teren.

#### Latura obiectivă:

Fapta împreună cu toate condițiile care potrivit legii îi atribuie caracter penal, constituie conținutul juridic al infracțiunii.

Fapta formează comportamentul principal iar condițiile de care depinde existența infracțiunii se situează undeva în afara faptei, premergând sau însoțind comiterea sa, iar actele completează însușirile intrinseci ale faptei.

Această îmbinare a faptei cu ansamblul condițiilor, constituie structura infracțiunii, care substanțial are aceeași componență ca și conținutul juridic.

Componentele principale ale conținutului juridic al infracțiunilor forestiere, ca de altfel al oricărei fapte penale, sunt situația premisă și conținutul constitutiv.

Situația premisă este desemnată de o condiție prealabilă pentru existența infracțiunii constând într-o situație, stare, calitate, raport pe care se grefează săvârșirea faptei și în absența căreia existența faptei nu este posibilă. Aceasta, constituie o condiție pentru existența faptei penale, numai în cazurile în care ea figurează ca o componentă a conținutului juridic, a unei anumite infracțiuni, deoarece sunt situații în care ea absentează.

În structura conținutului fiecărei fapte penale, această condiție privitoare la situația preexistentă ocupă primul loc și poartă denumirea de situație premisă.

De pildă la infracțiunea prevăzută la art. 96 din Codul silvic, situația premisă constă în aceea că pădurile, terenurile sau apele înainte de a fi ocupate în mod ilegal se aflau în structura fondului forestier național, iar semnele de hotar, împrejuririle sau reperele de marcă care au fost distruse, degradate ori mutate se aflau în stare de funcționare.

La infracțiunea prevăzută la art. 98 din Codul silvic – „furturi de arbori, puieți sau lăstari...” – situația premisă constă în poziția de fapt pe care o aveau bunurile (arbori, puieți sau lăstari) în fondul forestier național sau pe terenurile cu vegetație forestieră înainte de a se fi comis fapta.

Potrivit textului legal, poziția de fapt se referă la situațiile conform cărora infracțiunile se comit asupra arborilor aflați pe picior sau a acelora doborâți de fenomene naturale, fiind necesar ca situația să preexiste mai înainte de comiterea faptei.

Sistematizarea infracțiunilor ce se comit în domeniul forestier au la bază și deosebiri pe care le prezintă latura obiectivă a acestor fapte, așa încât în raport de aceasta, existența unui număr redus de aspecte comune este justificată.

Latura obiectivă privită ca un sistem, cuprinde mai multe subelemente și anume: elementul material, urmarea imediată și legătura de cauzalitate.

În principiu elementul material constă în acțiuni. De pildă, în cazul infracțiunii prevăzute de art. 96 Cod silvic elementul material constă în activitatea (acțiunea) de a ocupa fără drept (în mod samavolnic, ilegal, fără nici o aprobare) în întregime sau în parte a unor păduri, terenuri etc.

Potrivit textelor incriminatorie nu se exclude posibilitatea ca unele infracțiuni silvice să fie săvârșite prin inacțiuni (omisiuni) ca de exemplu: lăsarea liberă, nesupravegheată a vitelor, faptă susceptibilă să provoace distrugeri sau degradări arborilor, puieților ori lăstarilor prin pășunare în păduri sau zone în care pășunatul este interzis (bineînțele având în vedere valoarea pagubei).

O parte dintre infracțiunile silvice au conținuturi alternative, în textul incriminator fiind prevăzute mai multe acțiuni, fiecare – separat, poate realiza singură elementul material al infracțiunii ca de exemplu tăierea sau scoaterea din rădăcini ... (art. 97 Cod silvic); distrugerea, degradarea sau aducerea în stare de neîntreținere ... (art. 101 Cod silvic) etc.

În cazul când se săvârșesc mai multe modalități prevăzute de același text, ne aflăm în prezența unei singure infracțiuni și nu a unui concurs.

Unele infracțiuni silvice sunt fapte de rezultat, iar altele infracțiuni de pericol.

Așa de exemplu, infracțiunile prevăzute în art. 96–98 și 101-103 din Codul silvic sunt infracțiuni de rezultat, iar infracțiunile prevăzute în art. 99 și 100 – infracțiuni de pericol.

Urmarea imediată constă în desființarea, schimbarea realității preexistente care forma substanța „situație premisă”.

Suntem în prezența unei vătămări, a unei schimbări în rău, întrucât această schimbare este aceea prin mijlocirea căreia se aduce atingere relațiilor sociale care constituie obiectul juridic al fiecărei infracțiuni.

De exemplu, în cazul infracțiunilor care se săvârșesc prin ocuparea fără drept în întregime sau în parte a unor păduri, terenuri sau ape ... (art. 96 Cod silvic) urmarea imediată (schimbarea în rău) constă în aceea că bunurile în privința cărora s-a comis fapta incriminată și-au schimbat poziția de fapt pe care o avea înainte (aceste păduri, terenuri sau ape trec în posesia ilicită a făptuitorului etc.).

La infracțiunea prevăzută de art. 101 Cod silvic, urmarea imediată constă într-o afectare a stării de fapt pe care o avea pădurile înainte de comiterea faptelor ilicite fiind vorba de distrugeri, degradări etc. În marea majoritate, infracțiunilor silvice produc și consecințele de natură civilă, respectiv producerea unui prejudiciu material, care trebuie reparat, fără ca prin aceasta să se înlăture răspunderea penală. În interpretarea și aplicarea dispozițiilor din actele

normative privitoare la infracțiunile silvice se va ține seama de principiile, normele, caracterizările, soluțiile și drepturile subiective admise în sfera dreptului civil cu privire la valoarea pagubelor și a altor elemente de acest fel.

Restrângerea sau extinderea înțelesului termenilor folosiți, are loc numai atunci când dispozițiile prevăzute în actele normative ce reglementează regimul silvic prevede o derogare de la sensul obișnuit sau când această deosebire ar rezulta implicit, din natura faptei incriminate.

În legislația silvică privitoare la aceste infracțiuni există o referire implicită la reglementările și terminologia dreptului civil privind aceste fapte, referire care este un corolar al unității conceptuale și tehnico-juridice a întregii noastre legislații.

Și în cazul infracțiunilor silvice ca și în cazul altor grupuri de infracțiuni, legea prezintă aspecte care vădesc existența unui caracter constitutiv propriu, alături de cel sancționator.

Prin legislație se ocrotește chiar și un hoț atunci când asupra lui s-a comis un furt, deoarece pe legiuitor nu-l interesează legitimitatea poziției victimei ci, ilicitatea acțiunii făptuitorului.

În situația unor schimbări în conceptele sau terminologia dreptului civil, provenite din cauza unor succesiuni de legi civile, referirea din legea extrapenală va fi raportată la legea nouă.

În cadrul laturii obiective, raportul de cauzalitate este un element comun al infracțiunilor silvice, fiind raportul de cauzalitate între acțiunea (inacțiunea) care formează elementul material al faptei și consecințele negative produse, rezultat sau stare de pericol (de la cauză la efect).

Dat fiind caracterul urmării imediate, care constă de regulă din însăși comiterea acțiunii, producând prin aceasta o stare de pericol, constatarea acestei legături nu necesită probe speciale, existența legăturii de cauzalitate fiind aproape întotdeauna implicită. [3, p.517].

La infracțiunile de rezultat, este necesar să se verifice și stabilească raportul de cauzalitate între activitatea ilicită a făptuitorului și consecințele prevăzute în normele de incriminare. În cazul infracțiunilor de pericol, legătura de cauzalitate rezultă din însăși materialitatea faptelor – ex re .

Această legătură de cauzalitate este necesară să se stabilească în cadrul infracțiunilor silvice, pentru a demonstra dacă urmarea imediată este rezultatul acțiunii comise de infractor sau a unor cauze independente de voința lui.

#### Latura subiectivă:

În cadrul conținutului juridic al infracțiunilor examinate, un loc de seamă îl ocupă elemente specifice vinovăției și mobilului care l-a animat pe făptuitor cât și scopul urmărit de acesta.

Infracțiunile silvice se săvârșesc cu intenție, în ambele modalități ale acestei forme de vinovăție – intenția directă și indirectă.

Prin urmare făptuitorii prevăd rezultatul acțiunilor pe care le întreprind și urmăresc, după caz, acceptă producerea acestora.

Normele incriminatoare nu prevăd pentru realizarea faptelor pe care le analizăm, existența unui scop ori a unui mobil.

Motivele care l-au determinat pe făptuitor la săvârșirea faptei, ca de pildă realizarea unor avantaje ilicite,

nu constituie o condiție de bază pentru elementul subiectiv, acest aspect poate constitui o circumstanță de care să se țină seama la individualizarea judiciară a sancțiunii.

Infracțiunile silvice prezintă și unele elemente comune care privesc formele, modalitățile și sancțiunile acestora.

Forme: În cazul acestor fapte actele preparatorii (acte pregătitoare) cum ar fi de exemplu pregătirea uneltelor (topor, ferăstrău mecanic) a vehiculelor (căruță, camion), deplasarea la locul comiterii faptei – toate acestea deși fac parte din faza externă a infracțiunii, legiuitorul nu a înțeles să le incrimineze.

Când însă fapta în vederea căreia au fost efectuate aceste acte pregătitoare a fost săvârșită, ele (actele preparatorii) constituie acte de complicitate anterioară cu condiția ca acestea să aparțină altei persoane decât autorul infracțiunii săvârșite. De pildă, complicele confecționează sau procură autorului unele mijloace necesare comiterii infracțiunilor (topor, ferăstrău, căruță etc.).

Tentativa este pedepsită numai în situația unor infracțiuni silvice, unde textul incriminator prevede acest lucru, de exemplu în cazul infracțiunilor prevăzute în art. 97 sau 98 din Codul silvic.

Consumarea infracțiunilor silvice survine în momente diferite specifice fiecăreia în parte.

Așa de exemplu, în cazul infracțiunii prevăzute la art. 99 din Codul silvic, consumarea are loc în momentul când s-a falsificat ciocnul silvic de marcat.

În cazul când între activitățile comise există o legătură naturală – în sensul că săvârșirea uneia este urmarea firească a celeilalte, fiecare în parte reprezentând trepte de înfăptuire a aceleiași finalități – comiterea succesivă a acelor activități realizează o unitate naturală de infracțiune, în cadrul căreia activitățile subsecvente fac corp comun cu cele care le preced.

Modalități: O parte din infracțiunile silvice se pot comite prin două sau mai multe modalități

normative reglementate în mod corespunzător în textele legale. Modalitățile variază în funcție de activitățile care constituie elementul material al faptei, de natura obiectului material, iar uneori de condițiile care constituie cerința esențială a laturii obiective.

Infracțiunea prevăzută în art.100 din Codul silvic (folosirea fără drept sau contrar dispozițiilor legale specifice a ciocanului silvic de marcat) are două modalități normative.

Infracțiunea reglementată de art. 101 Cod silvic se poate comite prin: distrugerea, degradarea sau aducerea în stare de neîntrebuințare, prin incendiere a unor păduri de pe suprafețe întinse de terenuri.

În afară de modalitățile normative, infracțiunile silvice pot avea și o multitudine de modalități faptice, particularizate de împrejurările concrete, în care a fost săvârșită fapta (de exemplu procedeul sau mijlocul folosit, locul unde s-a comis infracțiunea etc.) aspecte care pot fi avute în vedere cu ocazia individualizării judiciare a sancțiunii.

Sancțiuni: Unele din aspectele comune ale infracțiunilor silvice privesc și regimul sancționator.

În raport de pericolozitatea socială cât și din condițiile concrete de înfăptuire, aceste fapte sunt pedepsite cu închisoare sau amendă, pedepse ale căror limite sunt precis determinate de fiecare dispoziție în parte.

Potrivit prevederilor legale se poate aplica și pedeapsa complementară a interzicerii unor drepturi, iar în unele situații expres prevăzute de lege este obligatorie (de exemplu în

cazul infracțiunilor prevăzute de art. 97 sau 98 Cod silvic unde sunt sancțiuni mai mari de 2 ani închisoare).

S-au fixat limite speciale de pedeapsă, căutându-se pe cât posibil să se evite diferențierile cazuistice în așa fel încât să permită ca, pe cale de individualizare judecătorească să se stabilească sancțiunea cea mai potrivită în raport cu fapta, în ansamblul circumstanțelor sale și cu scopul măsurii represive.

Făptuitorii care săvârșesc infracțiuni silvice sunt pedepsiți în așa fel încât, executarea pedepsei să constituie prin cuantumul ei și prin regimul aplicat condamnaților, un mijloc real de reeducare a acestora, adică corespunzător cu munca de redresare morală pe care o reclamă conștiința deficitară a acestora și în același timp un exemplu puternic pentru elementele predispușe să comită astfel de fapte. Actele pregătitoare, cum ar fi: pregătirea uneltelor, a vehiculului etc. nu sunt incriminate.

În situația când, fapta în vederea căreia au fost realizate aceste acte pregătitoare au fost efectuate, ele sunt considerate acte de complicitate anterioară, cerându-se condiția ca ele să aparțină autorului infracțiunii silvice săvârșite.

De exemplu, complicele confecționează un topor sau ferăstrău, pentru ca acesta să fie folosit de autorul infracțiunii silvice.

Tentativa se pedepsește atunci când în textul de lege se prevede în mod expres acest lucru. În situația când executarea este întreruptă sau nu și-a produs efectul, fapta rămâne în faza tentativei.

Legiuitorul nu a incriminat tentativa la o parte dintre infracțiunile silvice, având în vedere că nu toate acestea prezintă un pericol social deosebit. Nu este tras la răspundere penală făptuitorul care s-a desistat ori a împiedicat producerea rezultatului înainte de descoperirea faptei.

Dacă actele îndeplinite până în momentul desistării sau împiedicării producerii rezultatului constituie o altă infracțiune, se aplică pedeapsa pentru acea faptă.

Infracțiunile silvice – autonome în ce privește regimul represiv și în modalitățile lor normative – sunt sancționate cu pedeapsa închisorii, alternativ cu aceea a amenzii.

Sancțiunile diferă în raport cu fiecare faptă penală comisă, existând posibilitatea luării măsurii de siguranță atunci când se impune, cu scopul de a înlătura starea de pericol și preântâmpinarea săvârșirii altor fapte periculoase. Prin urmare, măsurile de siguranță fie cu caracter personal, fie cu caracter obiectiv se pot lua și în cazul infracțiunilor comise în domeniul forestier (confiscarea specială).

Referitor la aspectele semnalate în literatura juridică de specialitate s-a exprimat opinia în sensul că, măsura confiscării speciale ar trebui luată în mod obligatoriu numai dacă persoanele care dețin lucruri ce generează o stare de pericol au fost condamnate pentru fapta săvârșită. În celelalte cazuri sau atunci când lipsește [4, p. 165] acea stare de pericol a infractorului, luarea acestei măsuri este facultativă.

Se consideră că această opinie este contradictorie cu voința legiuitorului care în art. 118 Cod penal prevede că lucrările „sunt supuse” iar nu că „pot fi supuse” așa încât deținerea unor asemenea lucruri generează o stare de pericol, iar confiscarea are obiectivul precis de a preveni o atare primejdie independent de soluția care se dă procesului penal [5, p. 605].

Aprecierea instanței judecătorești poartă răspunderea numai asupra încadrării sau neîncadrării lucrurilor în vreuna din categoriile de bunuri supuse confiscării, odată ce s-a ajuns la încadrarea lucrurilor în

vreuna din categoriile arătate în Codul penal luarea acestei măsuri este obligatorie.

Pe de altă parte, instanțele de judecată trebuie să aibă în vedere atunci când situația impune și luarea măsurii de siguranță a interzicerii de a ocupa o funcție sau de a exercita o profesie, o meserie ori o altă ocupație în conformitate cu prevederile legale, mai ales atunci când la mijloc se află personalul silvic cu atribuții de constatare a faptelor contravenționale sau penale.

Răspunderea materială a personalului silvic – de exemplu pădurari – este o instituție juridică care cuprinde totalitatea normelor ce reglementează relațiile sociale între persoanele încadrate în muncă și cei care le angajează, atunci când primii cauzează prejudicii.

Reglementarea acestei forme de răspundere juridică contribuie atât la apărarea fondului forestier – proprietate publică sau privată – cât și la apărarea intereselor legale ale personalului silvic.

Utilitatea dispozițiilor legale în temeiul cărora operează asemenea formă de răspundere este confirmată de incidența în fapt a acestor dispoziții așa cum arată statisticile din ultima perioadă, din care rezultă că brigadierii și pădurarii care răspund de paza pădurilor au acoperit pagube destul de mari, produse prin tăieri și sustrageri de materiale lemnoase.

Dispozițiile legale care reglementează condițiile generale ale răspunderii materiale a angajaților din toate sectoarele de activitate, inclusiv a personalului silvic sunt cuprinse în Codul muncii, precum și în alte acte normative.

În ce privește răspunderea materială a personalului silvic, inclusiv cel care asigură paza și ocrotirea pădurilor, aceasta (răspunderea materială) este supusă regimului juridic de drept comun completat însă cu regulile cuprinse în alte acte normative cum ar fi de exemplu în Codul silvic.

Răspunderea materială a angajaților silvici pentru pagubele produse prin fapte care nu sunt infracțiuni sau contravenții se stabilește conform dispozițiilor legale în vigoare, în următoarele condiții: fapta ilicită să fie săvârșită de angajat în activitatea lui de serviciu, să fie comisă cu vinovăție, să fi produs o pagubă persoanei fizice sau juridice, adică între fapta ilicită și prejudiciul cauzat să existe o legătură de cauzalitate.

Pentru recuperarea pagubelor se emit decizii de imputare, emise de organele autorității silvice. Stabilirea valorii pagubelor se face în raport de diametru, calitate și vârstă a diferitelor specii de arbori sau puieti etc.

#### Referințe:

1. Nicolae Conea, Considerații teoretice în legătură cu infracțiunile prevăzute de Legea nr. 26/1996 (Codul silvic) – Revista Dreptul nr. 2/1997.
2. Ungureanu A., Noi reglementări ale domeniului silvic – Revista de Drept penal nr. 2/ aprilie – iunie 2000.
3. Gh. Nistoreanu, V. Dobrinioiu, A. Boroi, I. Pascu, V. Lazăr, “Drept penal – partea generală”, Editura Atlas Lex, București, 1996.
4. George Antoniu, Notă la Decizia penală nr. 721/1969 a Tribunalului Iași, în Revista Română de Drept nr. 12/1969.
5. T. Vasiliu, D. Pavel, G. Antoniu, D. Lucinescu, V. Papadopol, V. Rămureanu, G. Daranga, “Codul penal al R.S. România comentat și adnotat – Partea specială, vol. I, Editura științifică și Enciclopedică, Bucrurești, 1975.

**Drd. Cornel OSADCII,**

lector, catedra „Științe penitenciare, drept penal și criminologie”,  
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

### CONCEPTUL, CONȚINUTUL ȘI IMPORTANȚA CLASIFICĂRII CONDAMNAȚILOR

*The classification of the convicted has a big importance for: the group individualization of the freedom deprived penalty execution, the prevention of the negative influence of the most dangerous offenders on the primary convicted in short terms, the prevention of the spreading of contagious diseases. The classification of the convicted, in accordance with art. 224 of the Executional Code of the Republic of Moldova, creates the possibility for an individual educational work with the convicted. This work should be oriented towards the awareness of the wrong created beliefs on the unanimously accepted norms, that determine the behavior of a person.*

*The awareness by the convicted of the equity of the applied penalty and of the application by the state of the coercion measures is the basic condition to achieve the aim. And this is the main task of the criminal – executional system and other bodies that execute the penalty. On the basis of the convicted classification are set the following principles of the criminal – executional law: social equity, legality, democracy, humanism, human rights, liberties and dignity, equality of the convicted before the law, rational application of the coercion measures and stimulation of the respectful behavior regarding to the law.*

**Recenzent: Vasile FLOREA**, doctor în drept, profesor universitar interimar, catedra „Drept penal și criminologie” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

În procesul de executare a pedepsei închisorii se ridică prin urmare o problemă importantă, anume cea a cunoașterii condamnaților, a acestor oameni puși să execute pedeapsa închisorii în penitenciar [1, p. 43]. Se știe că, din tot conflictul penal, din tot procesul de judecată, după condamnare nu a mai rămas decât cel condamnat - omul. În timpul executării pedepsei, despre faptă, despre infracțiune nu se mai vorbește decât ca punct de pornire, ca punct de referință. După cum s-a spus, „condamnatul intră în penitenciar, iar infracțiunea rămâne la poartă”. Pentru a fi posibilă individualizarea sancțiunii în procesul de executare a pedepsei privative de libertate, este necesară o cunoaștere temeinică și sub toate aspectele a celor condamnați. Nu-i suficientă cunoașterea condamnaților după dosar, deși aceasta este necesară. După dosar se poate cunoaște infracțiunea săvârșită; pedeapsa aplicată, vârsta, profesiunea, domiciliul și alte câteva aspecte. Dar nu se poate cunoaște suficient omul, condamnatul (capacitatea de judecată, caracterul, temperamentul, educația etc.). În unele țări - de exemplu, în Franța, Polonia, Suedia etc. - în multe penitenciare s-au înființat *laboratoare, cabinete*, conduse de specialiști (medici, psihologi, sociologi, psihiatri etc.) care examinează cazurile mai dificile de condamnați (violenți, agresivi, anormali etc.) și recomandă tratamentul și modul cel mai adecvat de executare a pedepsei.

În prezent, pe lângă conducerea fiecărui penitenciar, ființează o comisie de *specialiști* formată din medic, psiholog, educator, sociolog, avînd ca atribuții speciale observarea și analiza comportării fiecărui condamnat, folosind mijloace științifice corespunzătoare, cu consemnarea notărilor în fișele individuale ale condamnaților și pe baza cărora se fac recomandări de regim și tratament corespunzător [2, p. 43].

Pedeapsa închisorii, executîndu-se în locuri de deținere, duce la un fel de stigmatizare a celui condamnat. Or, aceasta înseamnă o piedică serioasă în calea fostului deținut de a se integra ulterior în societatea oamenilor cinstiți,

de a ocupa un loc de muncă, de a se căsători, de a avea prieteni etc. [3, p. 48]. În scopul evitării unor astfel de consecințe, este preferabilă executarea pedepsei închisorii, cel puțin în cazul închisorii de scurtă durată, în regim de muncă în libertate.

Executarea pedepsei închisorii este un mijloc de reeducare a celui condamnat. Condușă cu grijă și pricepere, o atare executare poate ajunge la rezultate pozitive. În acest sens, trebuie avut în vedere că educarea, ca și reeducarea, este un proces la care participă educatori și condamnați, primii fiind chemați a îngriji, îndruma, forma, resocializa și moraliza pe ceilalți. Or, pe de o parte, sub acest aspect, numărul de educatori, în general, este mic, iar numărul condamnaților este mare, din această cauză, educatorii nu ajung să cunoască suficient pe condamnați. Pe de altă parte, munca de educatori într-un penitenciar trebuie să fie făcută nu numai de educatori de profesie, ci de întregul personal al penitenciarului, inclusiv de personalul de pază și supraveghere, ceea ce nu-i ușor de realizat. În sfîrșit, lucru care se accentuează mereu în literatura de specialitate, mediul penitenciar de multe ori nu-i propice activității educative, fiindcă educația presupune contacte, încredere și destindere între oameni; or, în penitenciar este, în mod inevitabil, o atmosferă de încordare, relații de subordonare, disciplină severă, izolare etc., uneori tensiuni, conflicte. În acest sens, s-au reliefat dificultăți, iar învingerea acestora înseamnă soluții și eforturi deosebite. „Sociabilitatea omului, resocializarea nu se învață închizînd condamnatul în solitudinea și formalismul închisorii”, spunea cîndva penalistul belgian Prins A. [4, p. 48].

În această ordine de idei, individualizarea executării pedepsei în procesul realizării cerințelor regimului de deținere se va manifesta prin schimbarea (îmbunătățirea sau înlăturarea) condițiilor de deținere, prevăzute de lege, a unui anumit condamnat, în funcție de termenul de pedeapsă executat și de comportamentul lui.

Una din orientările principale de îmbunătățire continuă a activității instituțiilor penitenciare în scopul rezolvării eficiente a sarcinilor care stau în fața lor reprezintă intensificarea activității acestora în vederea unei diferențieri clare a executării pedepsei și a procesului de influență educativă în privința diverselor categorii de condamnați. În scopul organizării unui proces de influențare diferențiată asupra condamnaților este necesar ca întregul contingent de infractori condamnați de către instanța de judecată la pedeapsa cu închisoare să fie împărțit în asemenea categorii încât să fie posibilă aplicarea principalelor mijloace de corijare (art. 168 alin. (1) CE al RM), în volum diferit și cu grad de intensitate diferit, urmărind astfel asigurarea atingerii scopurilor pedepsei penale, diferențierea măsurilor de pedeapsă și educative aplicate condamnaților, care sînt înfăptuite în baza clasificării.

Întregul contingent de condamnați la pedeapsa cu închisoarea reprezintă în sine un efectiv foarte eterogen de infractori, ce se deosebesc unul de altul după caracter și gradul prejudiciabil al infracțiunilor săvîrșite, personalitate, antecedente penale, nivelul degradării social-morale, vîrstă, sex și după alte criterii. În pofida multitudinii de particularități individuale, acestea sînt dependente de cele mai esențiale semne caracteristice unor grupuri de persoane în parte și pot fi clasificate în relativ omogene. Cuvîntul clasificare provine din lat. *classis* – categorie, clasă și *facere* – a efectua ceva, a face și este interpretat ca: „a împărți sistematic, a repartiza pe clase sau într-o anumită ordine după anumite semne” [5, p. 184]. În Enciclopedia sovietică prin clasificare se înțelege divizarea practică a materiei sau a fenomenelor în părți, clase, grupe sau subgrupe, tipuri după anumite semne distinctive determinate [6, p. 363]. O interpretare asemănătoare se dă și în dicționarul de cuvinte străine: „Clasificarea este repartizarea obiectelor, fenomenelor și conceptelor pe clase, sectoare, categorii în dependență de criteriile generale” [7, p. 238].

Potrivit savantului Avanesov G. A., clasificarea condamnaților la pedepse privative de libertate creează condiții pentru individualizarea executării pedepsei, precum și al sistemului progresiv. Prin sistem progresiv de ispășire a pedepsei el înțelege un sistem determinat de mijloace juridice, psihopedagogice de influențare asupra condamnaților, precum și una din direcțiile individualizării executării pedepsei cu închisoarea [8, p. 58]. În știință, de asemenea, se întîlnește și termenul „sistem progresiv-regresiv” [9].

În fosta Uniune Sovietică abordarea științifică a problemei clasificării condamnaților privați de libertate a început în primii ani de existență. Este cunoscut că în anii 1925-1936 de aceasta s-a ocupat Institutul național de studiere a criminalului și a criminalității [10, p. 46].

O clasificare argumentată științifică a condamnaților a început să fie introdusă în practica executării pedepselor privative de libertate la mijlocul anilor '50 ai secolului trecut, cînd se reînnoiau principiile politicii execuțional-penale. În perioada anilor 1936-1954 o oarecare clasificare argumentată științific lipsea, ceea ce a contribuit considerabil la divizarea condamnaților în grupuri și răspîndirea așa-numitei clasificări a subculturii criminale. Toți condamnații erau împărțiți în două grupe: „hoții în lege” (“воры в законе”) și „mujiichi” (“мужичи”). La rîndul lor, „hoții” erau împărțiți în diverse grupuri [11, p. 157-160].

În ultimii ani juriștii atrag o atenție mai mare problemei clasificării condamnaților la pedeapsa cu închisoare. În clasificarea științifică contemporană proprietățile obiectului sînt legate funcțional cu poziția lui într-un sistem determinat. Se deosebește clasificarea artificială și naturală; spre deosebire de cea artificială (la baza ei stau, de regulă, semnele puțin importante ale obiectului), în clasificarea naturală (care se mai numește sistematică) cantitatea maximală a semnelor esențiale (importante) ale obiectului este determinată de poziția lui [12, p. 126].

Printre primii autori care au reflectat problema clasificării condamnaților în locurile de detenție sînt: Șargorodsky M. D., Beleaev N. A., Covaleov A. G. Astfel, una din propunerile de bază înaintate de Șargorodsky M. D. este de a împărți infractorii după criteriul fiziologic și social. Covaleov A. G. întrebunțează în calitate de criteriu de clasificare a condamnaților pe grupe – nivelul de infestare criminală a personalității infractorului. Beleaev N. A. clasifică condamnații reieșind din caracteristicile lor juridico-penale. La baza clasificării elaborată de savantul Strucikov N. A. stă, de asemenea, criteriul juridico-penal.

Există multe opinii referitoare la determinarea conceptului de „clasificare”. Cea mai acceptată, după părerea noastră, este opinia lui Strucikov N. A. și Brîzgalov V. N., care consideră că clasificarea condamnaților este o metodă științifică întemeiată, prin intermediul căreia se asigură diferențierea executării pedepsei (realizarea pedepsei) și înfăptuirea influenței de corijare a condamnatului. Drept rezultat, clasificarea condamnaților face ca executarea pedepsei și influența de corijare să fie personalizată și efectivă, ceea ce asigură individualizarea executării pedepsei [13, p. 17; 14, p. 110].

Potrivit autorului Strucikov N. A., „Clasificarea condamnaților, în rezultatul căreia se înfăptuiește împărțirea lor pe baze de criterii generale în grupe (categorii) relativ omogene, are loc în scopul împiedicării deținuților care, în baza trecutului lor criminal sau a relelor deprinderi, ar exercita o influență nefastă asupra celorlalți deținuți, în primul rînd asupra persoanelor tinere, condamnaților primari, precum și în scopul asigurării posibilității de realizare a influenței represiv-educative necesare din punctul de vedere al caracterului și al nivelului intensității”.

În opiniile enunțate mai sus este foarte clar și detaliat prezentat locul și rolul clasificării condamnaților, precum și însemnătatea ei pentru procesul de diferențiere și individualizare a executării pedepsei. De fapt, opiniile altor autori în această privință nu diferă prea mult de opinia lui Strucikov N. A.

Astfel, Percov I. M. definește clasificarea condamnaților ca: „împărțirea în categorii, grupuri relativ omogene conform celor mai esențiale semne ale colectivității, orientate spre crearea condițiilor necesare în scopul organizării procesului diferențiat de influențare represiv-educativă asupra condamnaților care ar asigura atingerea cuvenită a scopurilor pedepsei” [15, p. 6].

Prin clasificarea condamnaților la pedeapsa cu închisoarea, consideră Tumanov G. A., trebuie de înțeles împărțirea acestora în categorii relativ determinate în funcție de caracterul și gradul prejudiciabil al infracțiunilor săvîrșite, trecutului criminal, precum și degradarea social-morală [16, p. 105].

Brilliantov A. V., propunând formularea sa a clasificării condamnaților, o determină ca pe un sistem al grupului de condamnați, care are scopul de a crea condiții optime pentru atingerea scopurilor pedepsei și ca rezultat obținând repartizarea lor după anumite semne distinctive, unde o grupă are o poziție strict determinată față de cealaltă grupă, care determină statutul juridic ca urmare a ispășirii pedepsei sau care este o condiție necesară a realizării ei [17, p. 27].

La baza clasificării condamnaților în corespundere cu normele juridice sînt condițiile sociale generale. Caracterizarea socială se ia în considerație nemijlocit de normele dreptului penal, execuțional-penal, deoarece măsura de pedeapsă se determină avînd în vedere personalitatea condamnatului. Însă studierea personalității este deja obiectul cercetărilor sociologice. Caracterizările sociologice (psihologice, pedagogice, etice, morale etc.) au o însemnătate individuală pentru clasificare. În general, clasificarea condamnaților se bazează pe interconexiunea (raportul de reciprocitate) aplicării normelor juridice de pedeapsă pentru comiterea infracțiunii și caracterizările sociale ale infractorului.

Însemnătatea hotărîtoare în sistemul criteriilor de repartizare a condamnaților după anumiți indici o au temeiurile juridice de clasificare, în conformitate cu care se creează tipurile ei. Cu toate acestea, fiecare tip de clasificare în anumite limite are o semnificație de sine stătătoare.

Alegerea unui temei corect de clasificare ne permite de a elabora programe de studiere a personalității condamnatului, precum și de a influența diferențiat asupra infractorilor, avînd în vedere comportamentul lor, particularitățile lor personale și nivelul de degradare socială, ceea ce, la rîndul său, ne dă posibilitatea de a individualiza la maxim procesul de executare a pedepsei [18, p. 96-102]. Astfel, luînd în considerație numărul mare de condamnați repartizați pe sectoare în instituțiile penitenciare ale Republicii Moldova, nici cea mai bine gîndită clasificare și nici cele mai bune programe de corijare nu se vor încununa de succes.

Problema clasificării condamnaților la pedeapsa cu închisoare, luînd în considerație criteriile juridice, este pe cît de complicată, tot pe atît de necesară, în special abordarea științifică a acesteia [8, p. 60].

Prin intermediul clasificării condamnaților la închisoare se asigură realizarea următoarelor sarcini:

1. Izolarea diferitelor categorii de condamnați și prevenirea exercitării influenței negative din partea condamnaților ce se caracterizează negativ.

2. Asigurarea aplicării diferențiate a pedepsei și a mijloacelor de corijare față de diferite categorii de condamnați.

3. Structurarea instituțiilor penitenciare în corespundere optimă cu scopurile pedepsei.

4. Înăsprirea influenței represive asupra condamnaților periculoși și cu comportament negativ, micșorînd totodată volumul de limitări în drepturi pentru condamnații mai puțin periculoși și se caracterizează pozitiv.

5. Crearea condițiilor necesare pentru executarea și ispășirea pedepsei cu închisoare [11, p. 157-160].

Astfel, însemnătatea clasificării constă nu numai în aceea că criteriile ei stau la baza influenței diferențiate asupra condamnaților, dar și în crearea unor instituții penitenciare corespunzătoare acestor criterii.

După cum afirmă Avanesov G. A., prima etapă de clasificare a condamnaților la închisoare se înfăptuiește de

către instanța de judecată, care în conformitate cu articolele din legislația penală adoptă sentința de condamnare cu închisoare, indicînd locul unde se va ispăși: instituție penitenciară de tip închis, semiînchis, deschis, penitenciar pentru femei sau minori (clasificarea pe orizontală) [19].

Etapă a doua de clasificare a condamnaților este exercitată în procesul ispășirii pedepsei cu închisoarea de către administrația instituției penitenciare sau la demersul acesteia de către instanța de judecată. Condamnații se repartizează pe categorii în funcție de gradul corectării lor conform regulilor sistemului progresiv (clasificarea pe verticală) [8, p. 62].

Combinarea diferitelor criterii deosebește clasificarea propusă de către Dagheli P. S. Acesta propune clasificarea condamnaților: după semnele fizice ale personalității lor, particularitățile psihologice, nivelul de corijare, gradul și caracterul de pericol social pe care-l prezintă. Acest criteriu este examinat în calitate de generalizare a clasificării condamnaților. În opinia autoarei Sturova M. P., lucrătorii practici este necesar să cunoască o astfel de clasificare, care, reflectînd semnele social-demografice, juridico-penale, pedagogice și psihologice, ar lua în considerație schimbarea personalității atît sub influența mediului penitenciar în general, cît și sub influența măsurilor educative special organizate în acest scop. Astfel de clasificare (psihopedagogică) este, după părerea noastră, clasificarea condamnaților după gradul de corijare [20, p. 37].

Luînd în considerație modalitățile diferite de tratare a acestei noțiuni, credem că o atenție deosebită ar trebui să acordăm și poziției autorilor Vîsotina L. A. și Lutansky V. D., care determină clasificarea ca fiind împărțirea condamnaților în grupuri omogene în scopul asigurării particularităților la organizarea procesului educativ cu diferite categorii [21, p. 14].

Ei considerau că conceptul „clasificare” cuprinde și procesul de repartizare a condamnaților pe categorii de către instanța de judecată, determinînd gradul de pericol social al infractorilor, astfel stabilindu-le regimul de ispășire a pedepsei. În ceea ce privește condamnații ce ispășesc pedeapsa în instituții penitenciare cu regim identic, procesul „de împărțire în grupe relativ omogene” este determinat de acestea de conceptul „diferențiere”.

Diferențierea întrebuintată în instituțiile penitenciare reprezintă diversitatea metodelor de organizare a procesului corecțional, luînd în considerație omogenitatea diferitelor grupe de condamnați. Cu toate acestea putem fi de acord cu poziția autorilor Șmarov I. V. și Melentiev M. P., care consideră că diferențierea executării pedepsei și aplicarea măsurilor de corijare reprezintă aplicarea unui volum diferit de măsuri represive față de diferite categorii de infractori în funcție de caracterul și gradul prejudiciabil al infracțiunilor săvîrșite, de antecedentele penale, precum și de organizarea lucrului educativ potrivit particularităților tipologice ale personalității [22, p. 30].

Minacov Iu. A. propune efectuarea clasificării condamnaților în funcție de caracterul infracțiunilor săvîrșite de ei cu ajutorul a patru criterii principale: forma de vinovăție cu care a fost săvîrșită infracțiunea; aplicarea violenței, prezența motivului acaparator (cupidant), săvîrșirea infracțiunii în legătură cu situația de serviciu, activitatea de serviciu sau profesională sau datorită ei [23, p. 13-18].

Toate infracțiunile prevăzute de legislația penală acesta le divizează în intenționate și din imprudență. Pe cele intenționate, la rîndul lor, le separă în următoarele grupe de

bază: deosebit de periculoase contra statului; violente; cupidant-violente; cupidante (legate de situația de serviciu, activitatea de serviciu sau profesională, precum și cele care nu au legătură cu așa ceva); violente, dar fără interes acaparator, legate sau nelegate de situația de serviciu, activitatea profesională sau serviciu. Fiecărui tip de infracțiuni prezentate mai sus, după părerea lui, îi corespunde o anumită categorie de infractori.

După cum observăm din cele relatate pînă acum, sunt suficiente temeiuri de a clasifica condamnării în instituțiile penitenciare. Acest proces este prestabilit de multitudinea de relații interpersonale între condamnați, de caracteristicile lor și de situația reală creată în instituția penitenciară. De exemplu, unii autori, evidențiind grupurile oficiale și neoficiale de condamnați, printre ultimii deosebesc comunități care evident au un caracter antisocial. La rîndul lor, aceste comunități, după conținutul activității lor antisociale, se atribuie către grupările:

- cu orientare negativă, particularitățile cărora se evidențiază în încălcarea de către membrii ei a regimului de detenție, nesupunerea cerințelor administrației, tînde spre crearea unor condiții de detenție care contravin legii;

- grupări deosebit de periculoase, care prezintă un pericol sporit pentru activitatea instituțiilor penitenciare, deoarece activitatea ilegală, uneori chiar criminală este conspirată minuțios.

În literatura juridică de specialitate găsim și alte sisteme de clasificare a condamnaților la închisoare, temeinicia teoretică și însemnătatea practică a cărora creează îndoiele serioase. Astfel, Alferov Iu. A. a propus ca temei de clasificare a condamnaților caracterul și orientarea viziunilor lor. Potrivit acestui temei, acesta împarte condamnații în trei grupe: condamnați care au viziuni și convingeri corecte și au comis infracțiuni din imprudență; condamnați cu unele viziuni și convingeri greșite sau antisociale; condamnați cu viziuni și convingeri antisociale evidente [24, p. 5-27].

Abordarea sistemelor de clasificare a condamnaților ne mărturisește că în condițiile instituțiilor penitenciare este imposibil de folosit un criteriu universal de împărțire a condamnaților în grupuri omogene. Pentru atingerea scopurilor stabilite de lege față de instituțiile penitenciare nu trebuie să neglijăm nici criteriile juridico-penale, nici cele criminologice, nici cele psihopedagogice sau alte criterii ce ne-ar permite diferențierea și individualizarea executării pedepsei.

Clasificarea persoanelor condamnate la închisoare înfăptuită în scopul împărțirii lor pe instituții penitenciare, în dreptul execuțional-penal reprezintă în sine un proces foarte sofisticat. Cu toate acestea, clasificarea nu poate fi ceva predeterminat și imprescriptibil. Clasificarea, după cum și întregul sistem penitenciar, se schimbă, atunci cînd aceasta este provocată de condițiile obiective de dezvoltare a statului și dreptului, de starea și dinamica criminalității, folosirea măsurilor și metodelor de prevenire a ei.

Însă aceasta nu exclude necesitatea păstrării unei durate de timp mai mult sau mai puțin îndelungată a clasificării, care este necesară de a asigura:

- stabilitatea sub toate aspectele a sentinței instanței de judecată, care crește influența educativă și respectul față de el;
- inamovibilitatea sistemului de clasificare;
- evidența proprietăților obiective și subiective a infracțiunii și infractorului pe parcursul îspășirii termenului de pedeapsă;

- tratarea diferențiată a diferitelor categorii de condamnați [22, p. 61-62].

Știința dreptului execuțional-penal a elaborat anumite cerințe care, fiind respectate, favorizează eficacitatea aplicării lor.

**1. Orientarea clasificării spre un scop bine determinat, care se întruchipează, mai întîi de toate, în semnele de întemeiere ale clasificării.** La elaborarea clasificării trebuie să se conștientizeze și să se formuleze bine scopul care urmează a fi atins cu ajutorul acestei clasificări. Necesitatea unui scop bine conștientizat și conturat în semnele de întemeiere ale clasificării pune problema creării calificărilor cu scopuri diferite, de exemplu, clasificări predestinate pentru realizarea sarcinilor legate atît de aplicarea pedepsei, cît și de corijare; clasificarea psihopedagogică pentru rezolvarea problemelor organizării lucrului educativ în corespundere cu trăsăturile caracteristicilor și calităților personale. Scopul bine determinat al clasificării trebuie să asigure, în primul rînd, caracterul ei real.

**2. Interpretarea univocă a conținutului semnelor de întemeiere a clasificării.** În scopul lichidării univocității în procesul de elaborare a clasificării e necesar a desfășura o muncă minuțioasă legată de conținutul conceptual al semnelor clasificării, de a determina conținutul termenilor întrebuițați.

**3. Determinarea formală a semnelor de întemeiere a clasificărilor poate fi atinsă pe seama aplicării unor metode exacte, elaborate și întrebuițate de alte științe (psihologia, sociologia, statistica) pentru elaborarea clasificării.**

**4. Caracterul obiectiv al clasificării se asigură de verificarea empirică conceptuală a clasificării și aplicarea metodelor exacte.** Problema constă în aceea că multe din semnele clasificărilor reflectă sau raporturile subiective cercetate, care nu se observă nemijlocit, sau fenomenele, care pot să se manifeste doar prin intermediul altor fenomene. De aceea, este necesar să tindem ca la baza clasificării să fie semnele legate de fenomenele supuse observării, chiar dacă pentru aceasta va fi nevoie de sacrificat legăturile precise ale fenomenelor inițiale cu semnele empirice verificate. Numai o astfel de tratare ne va permite aplicarea clasificării în practică.

**5. Reprezentativitatea și concretitudinea predestinării clasificărilor.**

Condamnații, ca și alți infractori, nu sînt o clasă aparte de oameni. De aceea, la elaborarea clasificărilor condamnaților nu trebuie să aplicăm metode, procedee întrebuițate în diverse ramuri ale științei pentru clasificarea contingentului simplu de persoane. În legătură cu aceasta, transferul atît al clasificărilor, cît și al procedeelelor lor de elaborare este pe deplin justificat. Dar clasificarea condamnaților are loc în condiții specifice. În legătură cu aceasta, în conținutul semnelor clasificării (acolo unde este necesar) trebuie să se ia în considerație și specificul contingentului, și condițiile lui de viață [23, p. 17-18]. Procesul de clasificare este format din numeroase niveluri și parcurge un șir de etape determinate de scopurile și sarcinile care stau în fața unei sau altei ramuri de drept.

Luînd în considerație cele expuse, am ajuns la următoarele concluzii:

1. Abordînd problema clasificării condamnaților la pedeapsa cu închisoare, considerăm necesară abordarea

conceptului de „clasificare”, în care, în linii generale, toți savanții plasează aproximativ unul și același înțeles, subînțelegînd prin aceasta împărțirea unui tot întreg pe grupe, categorii, clase, în temeiul unor criterii determinate.

2. Problema clasificării condamnaților la închisoare are o istorie îndelungată și rămîne pînă la momentul de față obiectul discuțiilor în cercurile științifice, fapt ce ne demonstrează actualitatea ei deosebită. Despre aceasta ne demonstrează multitudinea de opinii asupra conținutului fenomenului în cauză.

3. Analizînd diversele opinii ale savanților în vederea clasificării condamnaților și criteriile ei, putem concluziona că toate sînt strîns legate între ele, fapt ce nu exclude însemnătatea lor de sine stătătoare.

4. Elaborarea justă a criteriilor de clasificare a condamnaților la închisoare este una din condițiile care ar permite organizarea corectă în practică a procesului corecțional pe baza semnelor individuale ale fiecărui condamnat, precum și prevenirea unor urmări nefaste, care ar putea surveni în urma deținerii în comun a diverselor categorii de condamnați.

#### Referințe:

1. Stoichici C, Aspecte practice privitoare la cunoașterea deținuților în „Buletinul penitenciar”, nr. 4/1984.
2. Bulai I., Drept penal român. Partea generală, Vol. II, Casa de editură și presă „Șansa”, București, 1992.
3. A. Godeanu, Cunoașterea climatului interuman din penitenciar, în Bul. Penit. nr. 2/1986.
4. Oancea I., Drept execuțional penal, București, 1998.
5. Dicționarul explicativ al limbii române, Editura Univers enciclopedic, ed. a II-a, București, 1998.
6. Большая советская энциклопедия, 2-е изд., Москва, 1953.
7. Словарь иностранных слов, под ред. Лехина И. В., Локшиной С. М., Петрова Ф. Н., Шаумяна Л. С., Москва, 1964.
8. Аванесов Г. А., Изменение условий содержания осужденных, Москва, 1968.
9. Шевченко А. Е., Прогрессивно-регрессивная система исполнения уголовных наказаний, Ставрополь, 2002.
10. Утевский Б. С., Вопросы теории советского исправительно-трудового права и практика его применения. Материалы теоретической конференции советского исправительно-трудового права, Москва, Высш. шк. МВД СССР, 1957.
11. Лубеницкий А. А., Значение классификации осужденных к лишению свободы и ее влияние на индивидуализацию наказания. Специфика правового регулирования в период становления рыночных социально-экономических отношений, Culegere de lucrări științifice interuniversitare, Омск, 1996.
12. Философский энциклопедический словарь, Москва, 1989.
13. Советское исправительно-трудовое право. Общая часть, под ред. Меленьтьева М.П., Стручкова Н. А., Рязань, 1987; Стручков Н. А., Брызгалов В. Н., Классификация осужденных к лишению свободы и определение им вида исправительно-трудовой колонии, Киев, 1967.
14. Перков И. М., Дифференциации исполнения наказания и процесса исправительно-трудового воздействия в исправительно-трудовых колониях, Высш. шк. МВД СССР, Москва, 1971.
15. Туманов Г. А., Некоторые вопросы классификации преступников и лиц, осужденных к лишению свободы, Москва, 1963.
16. Бриллиантов А. В., Дифференциация наказания и степень исправления осужденных к лишению свободы, Москва, 1997.
17. Мажуль Е. В., К вопросу об основаниях дифференциации исполнения наказания в виде лишения свободы, Рязань, 1991.
18. Стурова М. П., Первозванный В. Б., Социально-педагогические основы деятельности исправительно-трудовых учреждений, Москва, 1993.
19. Высотина Л. А., Лутанский В. Д., Основы дифференциации осужденных и условий их содержания в ИТУ, Москва, 1974.
20. Шмаров И. В., Меленьтьев М. П., Дифференциация исполнения наказания в исправительно-трудовых учреждениях, Пермь, 1971.
21. Минаков Ю. А., Родовая и групповая классификация осужденных к лишению свободы, Москва, 1980.
22. Алферов Ю. А., Типология преступников и исправительные программы, Москва, 1991.
23. Смирнов Д. Н., Требования, предъявляемые к разработке классификации осужденных, Москва, Норма, 1980.



**Drd. Sergiu CERNOMOREȚ,**

lector-asistent al Catedrei „Drept penal și criminologie”,  
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

**Drd. Andrian PALADII,**

lector-asistent al Catedrei „Drept penal și criminologie”,  
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

## TENTATIVA ÎN CAZUL OMORUL ASUPRA A DOUĂ SAU MAI MULTE PERSOANE

*Le cadre normatif pour protéger la vie de l'homme est formé par les infractions contre la vie de l'homme. De cette catégorie fait partie la crime intentionnelle qui est plus grave infraction, étant plus fréquente comise. À son tour, les aggravantes de celui, imposantes au nombre, ont pour effet des problèmes d'encadrement (du contexte) juridique, la solution correcte desquels conduira à l'assurance de la réalisation efficiente du l'ordre du droit pénal*

Scopul legii penale este de a proteja prin mijloace juridico-penale cele mai importante valori și relații sociale instituite în societate. Articolul 2 CP RM, intitulat “Scopul legii penale”, printre valorile sociale apărute de legea penală enumeră persoana, constituind valoarea socială supremă. Apărarea persoanei împotriva infracțiunilor presupune, apărarea vieții acesteia. Cadru normativ destinat protecției vieții persoanei îl formează infracțiunile contra vieții persoanei. Din grupul cărora omorul intenționat este cea mai gravă infracțiune, fiind cel mai des comisă. La rândul său, agravantele acestuia impunătoare la număr generează probleme de încadrare juridică, soluționarea corectă a cărora ar duce la asigurarea realizării eficiente a ordinii de drept penale. Printre agravantele omorului intenționat vom încerca să analizăm modalitatea incriminării omorului săvârșit asupra a două sau mai multor persoane, prevăzut de lit. a) alin. (3) art. 145 CP RM, respectiv și problematica tentativei în cazul acestei agravante.

Pentru a pătrunde în esența unui fenomen, lucru, stări etc., este cazul de a stabili conținutul acestuia, care poate fi perceput prin analiza definiției sale. La incriminarea omorului intenționat, legiuitorul autohton a făcut uz de dispoziția simplă a normei juridico-penale, adică a numit infracțiunea cu un termen unanim acceptat. Cu toate că legislația penală a Republicii Moldova nu redă noțiunea omorului intenționat, cred că cea mai reușită ar fi cea prevăzută de legislația penală rusă „lipsirea intenționată de viață a altei persoane” [1, art. 105], adăunându-i doar semnul laturii obiective – „ilegalitatea”. Dacă e să aplicăm definiția nominalizată agravantei prevăzute de lit. f) alin. (3) art. 145 CP RM, obținem următoarele: „lipsirea intenționată, ilegală de viață a două sau mai multe persoane, fapta fiind cuprinsă de o singură intenție”, definiția care necesită următoarele precizări: specificul acestei agravante ține de stabilirea particularităților următoarelor semne ale componenței de infracțiune:

- elementul material al infracțiunii (fapta prejudiciabilă);
- intenția;

analiza cărora ar permite delimitarea omorului săvârșit asupra a două sau mai multe persoane de alte modalități normative ale acestuia.

Fapta infracțională în cazul omorului săvârșit asupra a două sau mai multor persoane, conform părerii exprimate de unii autori, constă doar dintr-o singură acțiune (de

exemplu, punerea otravei în mâncarea destinată mai multor persoane, urmată de moartea a cel puțin două dintre acele persoane) [2, p. 92].

De asemenea, Gh. Nistoreanu și A. Boroș, citându-i pe G. Antoniu, C. Bulai, afirmă posibilitatea comiterii omorului săvârșit asupra a două sau mai multe persoane, atât printr-o singură acțiune, cât și prin acțiuni diferite [4, p. 140; 5, p. 140], înaintându-se unele condiții de timp în privința acestora. Astfel, timpul scurs de la prima acțiune de suprimare a vieții pînă la a doua acțiune de omor, afirmă prof. rus A. N. Vetrov nu are nici o importanță pentru încadrarea faptei conform acestei agravante, singura condiție fiind respectarea termenului de tragere la răspundere penală, pe cînd B. V. Zdravosmislov consideră că acțiunile infracționale trebuie comise concomitent sau în aceleași împrejurări cu scurgerea unui interval mic de timp între prima și a doua acțiune de omor [7, p. 28].

Prezența intenției unice ca condiția „sine qua non” a omorului săvârșit asupra a două sau mai multor persoane nu ridică dispute, fiind o părere unanim acceptată de doctrina penală, lipsa acesteia duce la încadrarea juridică conform altei modalități normative a omorului intenționat. Intenția în raport cu fapta infracțională în cazul în care săvîrșirea omorului asupra a două sau mai multe persoane are loc prin acțiuni diferite, poate fi doar directă, iar în cazul comiterii omorului asupra a două sau mai multe persoane printr-o singură acțiune, intenția în raport cu una din acțiunile faptei infracționale (de curmare a vieții unei alte persoane) și urmările prejudiciabile (decesul a unei persoane) va fi directă, pe cînd în raport cu cealaltă acțiune a faptei infracționale și urmările acesteia este posibilă prezența intenției indirecte, din considerente că în ansamblul său fapta de omor intenționat asupra a două sau mai multe persoane va fi comisă cu intenția directă. Astfel, este destul că măcar față de decesul uneia din victime să fie prezentă intenția directă, iar față de decesul altei (sau altor) victime - intenția poate fi atât directă, cât și indirectă, ca rezultat fapta de omor intenționat asupra a două sau mai multe persoane va fi comisă cu intenția directă.

Prof. Gh. Nistoreanu și A. Boroș în lucrarea lor „Drept penal, partea specială” afirmă că nu este neapărat ca intenția în cazul omorului săvârșit asupra a două sau mai multor persoane să apară înainte de începerea realizării primei acțiuni de omor, intenția respectivă poate să survină și ulterior, relevîndu-se în modul de săvîrșire ulterioară a faptei, nefiind

necesar ca ambele acte deucidere să fie rezultatul unei rezoluții unice anticipate [5, p. 141].

Cu această părere nu suntem de acord, deoarece intenția pentru fapta de omor asupra a două sau mai multor persoane (în cazul respectiv fiind o infracțiune unică prelungită) apare înaintea realizării rezoluției criminale. Adică înaintea înfăptuirii faptei, compuse din două sau mai multe acțiuni de curmare a vieții a unor persoane. Intenția, referindu-se la elementul material al infracțiunii în întregime, nu aparține în cazul fiecărei acțiuni de curmare a vieții.

Intenția, în cazul omorului săvârșit asupra a două sau mai multe persoane, este compusă din factorul intelectual, care constă în conștientizarea faptului curmării vieții anume a două sau mai multor persoane și din factorul volitiv, reprezentat de dorința (parțial și admiterea) decesului intenționat a două sau mai multor persoane.

În caz de acceptare a posibilității apariției intenției după prima acțiune deucidere, dispar hotarele între omorul săvârșit asupra a două sau mai multor persoane de omorul în forma sa repetată, prevăzut de lit. g) alin. (3) art. 145 CP RM („omorul săvârșit de o persoană care a comis un omor prevăzut de alin (1) sau (2)”).

Omorul săvârșit asupra a două sau mai multor persoane, prin felul său de incriminare prevăzut de lit. a) alin. (3) art. 145 CP RM, prezintă dificultăți de încadrare juridică în cazul în care infracțiunea respectivă nu este dusă pînă la capăt din cauze independente de voința făptuitorului sau, mai bine zis, este dusă parțial, adică în urma realizării faptei nu survine moartea a două sau mai multor persoane, ci doar numai a unei.

În doctrina și în practica judiciară vis-à-vis de problematica respectivă s-au înaintat mai multe propuneri de încadrare juridică:

În cazul primei, încadrarea juridică a faptei se face în felul următor: conform literei aliniatului corespunzător al omorului intenționat (simplu, grav sau deosebit de grav) în concurs cu tentativa la una din modalitățile normative ale omorului intenționat, cu excepția omorului săvârșit asupra a două sau mai multor persoane [3, p. 41].

Încadrarea juridică propusă se efectuează conform rezultatului efectiv produs (decesul unei persoane) ca infracțiunea de omor consumat (simplu, agravant sau deosebit de grav) și ca tentativă a omorului prevăzută de una din aliniatele art. 145 CP RM (în dependență de circumstanțele cazului concret), cu excepția omorului săvârșit asupra a două sau mai multor persoane. Aprecierea juridică a faptei se face pornind de la elementul material realizat și nu de la îndreptarea intenției făptuitorului.

Rațiunea unei astfel de încadrări se explică prin lipsa semnului constitutiv al componenței de infracțiune a omorului săvârșit asupra a două sau mai multor persoane. Acesta nefiind realizat în privința a două sau mai multor persoane, ci doar în privința numai a uneia, lipsind posibilitatea de a încadra juridic fapta ca infracțiunea consumată.

De asemenea, lipsește posibilitatea încadrării faptei ca tentativă a omorului săvârșit asupra a două sau mai multor persoane, din cauza survenirii morții a unei persoane. Acceptându-se posibilitatea încadrării faptei ca tentativă doar în situația atentatului la viața a două sau mai multor persoane cu condiția rămânării în viață a ambelor persoane. De aici și

aprecierea decesului unei persoane ca infracțiune consumată, prevăzută de litera aliniatului corespunzător al omorului intenționat. Atentatul la viață de regulă, fiind efectuat prin modalitatea sau împrejurarea obiectivă de comitere (mijloace periculoase pentru viața și sănătatea mai multor persoane, la comandă, etc...), care cere o apreciere de sine stătătoare. Fiind încadrată conform tentativei omorului grav sau deosebit de grav, bineînțeles cu excepția a celui săvârșit asupra a două sau mai multor persoane (fiind de la bun început, exclus, prin aprecierea faptei ca omorul unei singure persoane).

Poziția respectivă fiind adoptată și de Plenul Judecătorei Supreme a RM [12, p. 308], din considerentele că în practică, elementul subiectiv (orientarea intelectual-volitivă) care trebuie de stabilit pentru a incrimina bănuitul, tentativă a omorului intenționat săvârșit asupra a două sau mai multor persoane, este foarte dificil de demonstrat. Din aceste considerente, aprecierea juridică a faptei se face prin prisma incriminării obiective, ceea ce contrazice incriminării majorității aliniatelor art. 145 CP RM, care se face pornind de la orientarea intenție criminale (ex: „cu bună știință asupra...”, „profitând de starea de neputință a victimei”, etc...), care obligatoriu se ea în considerare la încadrarea juridică, similar ar trebui de apreciat fapta (și nu doar rezultatul faptei), în cazul omorului săvârșit asupra a două sau mai multe persoane.

A doua propunere presupune încadrarea juridică a rezultatului efectiv realizat conform literei aliniatului corespunzător al art. 145 CP RM, în concurs cu tentativa de omor săvârșit asupra a două sau mai multor persoane [7, p. 29]. Încadrarea juridică se face luînd în considerare atît elementul obiectiv, cît și cel subiectiv, adică intenția criminală fiind îndreptată spre curmarea vieții a două sau mai multor persoane (elementul subiectiv) se realizează parțial (survine moartea doar a unei persoane). Cazul în care se exclude posibilitatea încadrării faptei conform omorului consumat asupra a două sau mai multe persoane, acceptîndu-se (spre deosebire de prima propunere) ca tentativa la acesta agravantă. Totodată, moartea unei persoane care cere aprecierea juridică, își găsește reflectarea în invocarea aliniatului corespunzător al art. 145 CP RM, rezultînd din circumstanțele concrete ale faptei.

Poziția care nu poate fi acceptată pe motiv că omorul asupra a două sau mai multe persoane, prevăzut de lit. a) alin. (3) art. 145 CP RM, reprezintă o infracțiune unică prelungită, la care acțiunile deucidere nu reprezintă infracțiuni de omoruri aparte, ci sunt ”părțile constitutive” (acțiuni ale unei și aceleiași fapte) ale unui singur omor, fiind cuprinse de o singură intenție – de a curma viața anume a două sau mai multe persoane. A. N. Popov, citînd-o pe T. V. Condrașova, afirmă precum că ”părțile sale constitutive” nu se pot aprecia juridic de sine stătător în cazul realizării sale, ca infracțiuni consumate aparte [9, p. 49]. O astfel de tratare a faptei duce la aceea că făptuitorul va fi supus de două ori răspunderii penale pentru una și aceeași faptă, care fiind compusă din două sau mai multe acte infracționale, cuprinse de o singură intenție.

Aplicînd interpretarea prin analogie cu referire la cazul în care persoana, avînd intenția de a însuși în proporții mari, purcede la realizarea rezoluției sale criminale prin acțiuni de sustragere, fiind depistată la un moment dat (în timpul sustragerii) de organele de urmărire penală, momentul în

care bunurile sustrase nu au atins pragul de proporții cerute de lege, adică proporții mari. În acest caz, încadrarea efectuându-se luînd în considerație îndreptarea intenției de a însuși (în proporții mari). Fapta respectivă („părțile componente ale căreia fiind acțiunile de sustragere”) se apreciază ca tentativa la însușirea în proporții mari și nicidecum nu se încadrează adăugător în concurs cu sustragerea în forma sa consumată, bunurile real sustrase aflîndu-se deja la dispoziția făptuitorului (ca furt sau jaf, etc...).

De asemenea, în cazul unei astfel de încadrării juridice, nejustificat și artificial, este mărită pedeapsa făptuitorului care va fi mai mare decît în cazul în care infractorul ar curma viața a două persoane. Deci, are loc recunoașterea oficială a gradului prejudiciabil mai mare a omorului unei persoane și atentatului la viața altei persoane în raport cu omorul intenționat al ambelor, ceea ce este lipsit de logică.

A treia propunere este că dacă drept rezultat al faptei îndreptate nemijlocit spre curmarea vieții a două sau mai multe persoane survine moartea numai a unei persoane sau ambele persoane rămîn în viață, fapta trebuie încadrată conform tentativei de omor asupra a două sau mai multor persoane [11, p. 46; 9 p.51]. Aprecierea are loc doar pornind de la orientarea intenției criminale spre curmarea vieții anume a două sau mai multe persoane. Poziția respectivă pare a fi cea mai corectă, din cauză că omorul asupra a două sau mai multe persoane constituie, după cum am menționat, o infracțiune unică prelungită. Respectiv, încadrarea juridică a faptei nu se poate efectua decît numai în raport cu orientarea intenției criminale a făptuitorului. Aceasta la rîndul său, fiind raportată la fapta în întregime și nu la acțiuni de suprimare a fiecărei vieți în parte, și la urmările prejudiciabile, fiind prezentă dorința sau accepțiunea suprimării anume a două sau mai multe vieți.

Justificarea refuzului de a încadra fapta îndreptată spre a omorî două sau mai multe persoane, drept concurs ideal de infracțiuni, în cazul cînd în viață rămîne o persoană (se are în vedere omor și tentativa la omor, *adică cea de a doua propunere*) își găsește oglindirea în următoarea explicație: Intenția criminală fiind îndreptată spre vătămarea pluralității de vieți, care constituie un singur obiect juridic nemijlocit (în cazul dat – viața a două sau mai multe persoane). Legislatorul a prevăzut o incriminare complicată a agravantei omorului intenționat, prevăzută de lit. a) alin. (3), în cadrul căreia obiectul juridic nemijlocit este unul format dintr-o pluralitate de vieți. Respectiv, rămînerea în viață a unei persoane constituie „semnul negativ” al componenței de infracțiune, excluzând consumarea infracțiunii de omor asupra a două sau mai multe persoane, constituind doar tentativa la lit. a) alin. (3) art. 145 CP RM. Ceea ce reiese și din orientarea inițială a intenției criminale a infractorului. Prin urmare, aprecierea juridică nu poate include simultan fapta infracțională și tentativa la aceeași faptă infracțională, constituind o parte integră a sa.

În cele din urmă, constatăm că decurge din modalitatea de incriminare, propunerea încadrării juridice a faptei de omor intenționat asupra a două sau mai multe persoane, în cazul în care în viață rămîne a fi una din victimele, în privința cărora era îndreptat atentatul criminal, doar ca tentativă la lit. a) alin. (3) lit. 145 CP RM, rămîne a fi cea mai corectă din punct de vedere al exigențelor regulilor și procedeele de încadrare juridică a faptelor.

## Bibliografie

1. Уголовный Кодекс Российской Федерации.
2. Codul Penal Comentariu, sub red. dr. A. Barbăneagră, Chișinău, 2003.
3. Cercetarea infracțiunilor contra persoanei, Ghidul ofițerului de urmărire penală, Chișinău, Editura ARC, 2004.
4. A. Boroî, Infracțiuni contra vieții, București, All Beck, 1999.
5. Gh. Nistoreanu, A. Boroî, Drept penal partea specială, Editura All Beck, București, 2004.
6. O. Loghin, T. Toader, Drept penal Romîn, partea specială, București, 1999.
7. Уголовное право Российской Федерации, под ред. Б. В. Здравомыслова, Москва, 2000.
8. С. В. Бородин, Преступления против жизни, Санкт-Петербург, 2003.
9. А. Н. Попов, Убийства при отягчающих обстоятельствах, Санкт-Петербург, 2003.
10. С. Г. Кехлерова, Тяжкие и особо тяжкие преступления, квалификация и расследование, Москва, 2001.
11. Уголовное право, особенная часть, под редакцией А. Н. Ветрова, Москва, 1998.
12. Hotărîrea Plenului Judecătorei Supreme a R.M., cu privire la practica judiciară în cauzele cu privire la omor premeditat, din 15 noiembrie 1993, Culegere de hotărîri ale Plenului Curții Supreme de Justiție, Chișinău, 2002.

Mariana PAVLENCU,  
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

## IZVOARELE DREPTULUI LA ETAPA CONTEMPORANĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA

*In Republic of Moldova, the law sources at the present stage are the totality of the normative acts, adopted or sanctioned by the state power, in which are expressed the juridical norms.*

**Recenzent: Ștefan BELECCIU**, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Europene din Republica Moldova

Justificarea forței obligatorii își găsește oglindirea în lucrările marilor iluștri și anume, după opinia lui Fr. Geny, profesor de drept civil la Universitatea din Nancy – se consideră că „legea este expresia voinței unor anumiți oameni, sub formă scrisă și care se impune tuturor, datorită puterii cu care sunt investiți autorii ei”. Iar Edmond Picard menționează că „forța obligatorie a legii este cea a puterii legislative care însă în funcție de popor și de epocă” [1, p. 32].

Referitor la analiza izvoarelor dreptului, la etapa contemporană în Republica Moldova trebuie să avem în vedere cunoașterea specificului izvoarelor de drept, a modului în care apar, cine le creează și ce raporturi se stabilesc între ele.

Astfel, dacă vom încerca să definim izvoarele dreptului la etapa contemporană în Republica Moldova, vom putea spune că ele reprezintă nu altceva decât totalitatea actelor normative adoptate sau sancționate de puterea de stat, în care sunt exprimate normele juridice. De asemenea, este bine să menționăm că izvorul principal și aproape că chiar exclusiv al dreptului nostru îl constituie legea și actele normative, în general, în principiu acesta și fiind principalul criteriu de clasificare a izvoarelor dreptului în prezent. Dar, totodată, mai trebuie să precizăm că unii autori folosesc termenul de „lege” pentru a desemna atât legile propriu-zise, cât și celelalte acte normative care sunt emise pe baza și în aplicarea lor.

Izvorul de drept creat de organele autorităților publice ce sunt investite cu competențe normative (parlamentul, guvernul, ministerele, departamentele etc.) un act normativ, este o normă general-obligatorie a cărei aplicare în caz de necesitate este asigurată prin forța de constrângere a statului. Întregul sistem de izvoare ale dreptului, conform legislației Republicii Moldova, îl putem diviza în două grupe mari:

### 1. Legile.

#### 2. Alte acte normative subordonate legilor.

Acest criteriu principal de clasificare a actelor normative, după forța lor juridică, are la bază mai multe argumente:

a) Nimeni, cu excepția organului suprem reprezentativ al puterii de stat (parlamentul), nu are dreptul de a adopta, modifica sau abroga vreo lege.

b) Toate celelalte acte normative trebuie să fie adoptate pe bază și în corespundere cu legea.

c) În cazul în care actul normativ contravine legii, el trebuie să fie anulat și adus în corespundere cu legea.

d) În calitate de act, ce dispune de forță juridică supremă în stat, legea nu poate fi confirmată sau suspendată de nimeni, în afară de organul suprem legislativ [2, p. 89].

### 1. LEGILE.

Sensul propriu-zis al termenului de „lege” desemnează actul normativ care provine de la organul legislativ. Conform legislației Republicii Moldova în vigoare, parlamentul este unica autoritate legiuitoare în țară. În dependență de caracterul normelor cuprinse, actele legislative se împart în acte legislative generale, speciale și de excepție [3].

*Actul legislativ-general* cuprinde norme juridice aplicabile tuturor raporturilor sociale sau subiectelor de drept, ori unor anumite categorii de raporturi sau de subiecte, fără a-și pierde caracterul de generalitate.

*Actul legislativ-special* cuprinde norme juridice aplicabile în exclusivitate unor categorii de raporturi sociale sau subiecte strict determinate, prin derogare de la regula generală. În caz de divergență între o normă a actului legislativ general și o normă a actului legislativ special, cu aceeași forță juridică, se va aplica norma actului legislativ special.

*Actul legislativ de excepție* reglementează raporturile sociale generate ale situațiilor excepționale. Actul legislativ de excepție derogă de la actele generale și de la cele speciale. În caz de divergență între o normă a actului legislativ general sau special și o normă a actului legislativ general sau special și o normă a actului legislativ de excepție, cu aceeași forță juridică, se va aplica norma actului legislativ de excepție.

Toate actele legislative sunt subordonate ierarhic. Actul legislativ ierarhic superior poate modifica, completa sau abroga un act legislativ inferior. În cazul modificării sau completării expres a actului inferior, modificarea sau completarea va avea aceeași forță juridică ca și actul modificat sau completat. Dar, în cazul în care între două acte legislative cu aceeași forță juridică apare un conflict de norme, ce promovează soluții diferite asupra aceluiași obiect al reglementării, se vor aplica prevederile actului posterior.

Vorbind despre actele legislative putem menționa că ele sunt actele adoptate de unica autoritate legislativă a statului în temeiul normelor constituționale, conform procedurii stabilite de Regulamentul Parlamentului, de alte reglementări în vigoare și ocupă poziția cea mai înaltă în ierarhia actelor normative din Republica Moldova.

De asemenea, legislația în vigoare stabilește o ierarhie a legilor, după criteriul forței lor juridice. În conformitate cu

art. 72 al Constituției Republicii Moldova „parlamentul adoptă legi”, care, la rândul lor, pot fi de mai multe feluri:

1. **legi constituționale;**
2. **legi organice;**
3. **legi ordinare.**

În Legea Republicii Moldova, privind actele legislative nr. 780-XV din 27.12.2001, art. 2, e stipulat că din categoria actelor legislative fac parte: Constituția Republicii Moldova și legile constituționale; legile organice și legile ordinare; hotărârile și moțiunile. Toate legile se adoptă cu majoritatea voturilor, indicată în Constituție.

Actul legislativ are un caracter statal, coercitiv, general și impersonal și trebuie să respecte condițiile legalității, accesibilității, preciziei și, o dată intrat în vigoare, este executoriu și opozabil tuturor subiectelor de drept.

Vorbind despre *legile constituționale*, cât și despre Constituție putem spune că sunt investite cu o forță juridică superioară a tuturor celorlalte legi și acte normative.

Etimologic, cuvântul constituție provine de la latinescul „*constitutio*”, ceea ce în traducere înseamnă „*așezare cu teme*”, „*starea unui lucru*” [4, p. 57]. În dreptul roman antic termenul –constituție era echivalent cu cel de lege. Dar, în ce privește Constituția în prezent poate fi definită ca fiind legea fundamentală a statului, ce reprezintă un sistem încheiat de norme juridice, investite cu forță juridică superioară ce reglementează bazele orânduirii sociale și politicii statului, structurile economice și formele proprietății, organizarea de stat, drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale ale omului și cetățeanului.

Conform art. 7 al Constituției Republicii Moldova, „Constituția Republicii Moldova este Legea ei Supremă. Nici o lege și nici un alt act juridic ce contravine prevederilor Constituției nu are putere juridică” [5].

Atât Constituția, cât și legile constituționale sunt cele mai importante izvoare de drept, deoarece se află în vârful piramidei întregului sistem de acte normative. Anume aceste categorii au o procedură specială și „*quorumul*” de adoptare (de exemplu, ele se adoptă dacă au votat - „*pentru*” - cel puțin 2/3 din numărul total de deputați, precum și cele aprobate prin referendum republican.

Astfel, atât Constituția, cât și legile de modificare ale acesteia dispun de o forță juridică superioară față de orice alt act normativ, datorită, pe de o parte, a conținutului reglementărilor, iar pe de altă parte, procedurii speciale de elaborare și adoptare a sa.

Dar se poate face distincție între constituția cutumiară și cea scrisă. Exemplele de constituție cutumiară întâlnim în cazul Marii Britanii și aceasta conține ansamblul regulilor cutumiare referitoare la transmiterea și exercitarea puterii. Majoritatea constituțiilor însă sunt sistematice și elaborate după proceduri dinainte stabilite. Doctrina mai face distincție între constituții simple și rigide: prima categorie, caracterizându-se prin posibilitatea revizuirii de către organele care adoptă legile ordinare și după procedura comună cu cea utilizată pentru adoptarea acestor legi (exemplu: constituțiile cutumiare); a doua categorie, care reprezintă cazul majorității constituțiilor contemporane, implică o procedură deosebită de cea necesară adoptării legilor ordinare, precum și un organ distinct de adoptare; tocmai acest fapt conferindu-le o forță juridică superioară.

Indiferent de forma pe care o îmbracă în diferite state, Constituția are o valoare superioară legilor. Acest lucru

înseamnă, pe de o parte, că orice act contrar Constituției este lipsit de valoare juridică, iar pe de altă parte, se poate vorbi despre neconstituționalitatea legii: actul ce contravine Constituției este ca și inexistent și poate fi ignorat de către judecători în cazul admiterii excepției de neconstituționalitate.

Cea de-a doua categorie sunt *legile organice*, ce sunt la fel adoptate de parlament, ca exemplu: Legea Republicii Moldova privind administrația publică locală nr. 186-XIV [6]. Această categorie de legi este nemijlocit indicată în Constituție sau în alte domenii deosebit de importante, pentru care parlamentul consideră necesară adoptarea de legilor organice. Astfel conform art. 74 al. 3 „legile organice se adoptă cu votul majorității deputaților aleși după cel puțin două lecturi și sunt subordonate legilor constituționale”. În conformitate cu prevederile art. 72 al. 3 din Constituție, prin legea organică se reglementează și: consfințirea frontierelor țării; stabilirea imnului de stat; modul de funcționare a limbilor; condițiile dobândirii, păstrării și pierderii cetățeniei; structura sistemului național de ocrotire a sănătății fizice și mintale a persoanei; stabilirea funcțiilor publice ai căror titulari nu pot face parte din partide; prelungirea mandatului parlamentului în caz de război sau catastrofă; stabilirea unor compatibilități ale calității de deputat în Parlament, altele de cât cele prevăzute de constituție; procedura de alegere a Președintelui Republicii Moldova; prelungirea mandatului Președintelui Republicii Moldova în caz de război sau catastrofă; stabilirea altor membri ai Guvernului, în afară de prim-ministru, prim – viceprim – ministru, viceprim – miniștri și miniștri; stabilirea unor incompatibilități ale funcției de membru al Guvernului, altele de cât cele prevăzute de Constituție; stabilirea structurii sistemului național de apărare; formele și condițiile speciale de autonomie ale unor localități din stânga Nistrului și din sudul Republicii Moldova; atribuțiile, modul de organizare și funcționare a Curții de Conturi [5].

Atât modificarea, completarea, cât și abrogarea legilor organice sau ale unor dispoziții ale acestora se fac, de regulă, prin legea organică, conform procedurii stabilite în acest sens.

O altă categorie de legi, ce nu se referă nici la cele constituționale, și nici la cele organice, sunt *legile ordinare*. Astfel, conform art. 72 al. 4 al Constituției Republicii Moldova se zice că „legile ordinare intervin în orice domeniu al relațiilor sociale, cu excepția celor rezervate legilor constituționale și legilor organice” [5]. Iar în conformitate cu art. 74 al. 2 al Constituției Republicii Moldova „legile ordinare, cât și hotărârile se adoptă cu votul majorității deputaților prezenți” [5]. Atât modificarea, completarea, cât și abrogarea legilor ordinare sau ale unor dispoziții ale acestora se fac, de regulă, prin lege ordinară, conform procedurii stabilite în acest sens.

Referitor hotărârilor Parlamentului putem menționa că sunt niște acte legislative subordonate legilor, se adoptă cu votul majorității deputaților prezenți, dacă prin Constituție nu este prevăzută o altă majoritate, și nu se supun procedurii de promulgare. Hotărârile cu caracter individual și alte hotărâri, care nu conțin norme de drept, pot fi examinate fără a fi supuse tuturor procedurilor prelabile în organele de lucru ale Parlamentului. Hotărârile Parlamentului se adoptă: în domeniul organizării activității interne a Parlamentului și structurilor ce intră în componența sa ori îi sânt subordonate nemijlocit; pentru aprobarea sau

modificarea structurii unor organe sau instituții; pentru alegerea, numirea, revocarea, destituirea și suspendarea din funcții publice; pentru aprobarea altor acte care nu conțin norme de drept; în alte domenii care nu necesită adoptarea legii.

Prin moțiuni Parlamentul își exprimă poziția într-o problemă de politică internă sau externă. Unicul act legislativ prin care Parlamentul își exprimă neîncrederea în Guvern este moțiunea de cenzură, ce se adoptă cu votul majorității deputaților aleși, și odată adoptată nu mai poate fi modificată, completată sau abrogată, producând efecte juridice din momentul adoptării.

Toate aceste legi trebuie să corespundă următoarelor condiții:

- a) să fie în concordanță cu principiile de bază ale legiferării;
- b) să fie întocmit conform tehnicii legislative și normelor limbii literare;
- c) să fie adoptat de autoritatea legislativă.

Aceste categorii de legi se deosebesc după însemnătatea și ordinea adoptării lor.

Dar, în afară de acest criteriu mai distingem și alte categorii ale legilor, precum sunt legile excepționale, cele temporare și cele interpretative. În așa fel avem următoarea clasificare:

– după criteriul conținutului lor, legile se diferențiază în legi materiale și legi procedurale. Legile materiale normează activitatea subiecților de drept, persoane fizice și juridice și relațiile dintre ele. Iar cele procedurale stabilesc forma de desfășurare a unei acțiuni sau activități publice sau private, inclusiv forma de emiteră sau întocmire a actelor juridice și aceea în care să fie sancționați cei care au încălcat legea materială.

– după criteriul reglementării juridice, vom distinge legi cu caracter civil, penal, administrativ, financiar, economic etc.

– după sfera de cuprindere a relațiilor sociale reglementate, legile pot fi asemenea normelor juridice tratate general, special și excepțional.

În ceea ce privește intrarea în vigoare a legii vom spune că conform art. 76 din Constituția Republicii Moldova, „Legea se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova și intră în vigoare la data publicării sau la data prevăzută în textul ei. Dar ne publicarea legii atrage inexistența acesteia” [5].

De asemenea, un loc distinct îl ocupă și codurile care constituie un sistem unitar de norme organizate potrivit unor principii și care constituie o formă sistematizată într-un domeniu dat. De exemplu: Codul civil, Codul penal, Codul familiei etc.

După conținutul lor normativ legile pot fi de reglementare directă, legi cadru, legi de abilitare și legi de control.

Legile de reglementare directă stabilesc conduita subiecților de drept, iar celelalte acte normative elaborate de alte organe nu pot decât să aplice legea respectivă, fără să poată a-i adăuga vreo altă reglementare nouă. Legile cadru stabilesc doar principiile generale ale domeniului reglementat, lăsând ca organele de aplicare să prevadă conduita subiecților, creând, astfel, norme noi. Ele sunt legi de reglementare indirectă. Legile de abilitare sunt legile prin care Guvernul este abilitat de Parlament a emite acte cu caracter de lege. Se numesc legi de reglementare indirectă cel prin care Guvernul emite acte normative doar pentru perioada stipulată și domeniul indicat și care nu conțin

dispoziții, care să se aplice direct subiecților. Legile de control sunt legile prin care Parlamentul se pronunță asupra reglementărilor de tip legislativ emise de Guvern (ordonanțele) și prin care este controlată activitatea desfășurată în exercitarea funcției legislative. Și aceste legi sunt de asemenea legi de reglementare indirectă.

## 2. ACTELE NORMATIVE SUBORDONATE LEGII.

Alături de activitatea legislativă a Parlamentului, practic toate organele de stat înfăptuiesc o activitate normativă, adică emit acte cu caracter normativ, iar în unele cazuri chiar și unele organizații, instituții nestatale în limitele competenței lor adoptă acte cu caracter normativ. Textul proiectului de act normativ se elaborează în limba de stat, cu respectarea anumitor reguli, cum ar fi:

- a) fraza se construiește conform normelor gramaticale, astfel încât să exprime corect, concis și fără echivoc ideea, să fie înțeleasă ușor de orice subiect interesat;
- b) într-o frază să fie exprimată o singură idee;
- c) se utilizează termeni adecvați și de largă circulație;
- d) noțiunea nu se redă prin definiția ei sau printr-un frazeologism;
- e) terminologia utilizată este constantă și uniformă atât în actul elaborat, cât și în toate celelalte acte legislative; se va utiliza unul și același termen dacă este corect, iar folosirea lui repetată exclude confuzi;
- f) neologismele se folosesc numai dacă sânt cunoscute;
- g) se va evita folosirea regionalismelor, a cuvintelor și expresiilor nefuncționale, neutilizabile sau cu sens ambiguu.

h) Se vor evita tautologiile juridice, se va respecta cu strictețe regulile de ortografie și punctuație [6].

Actele normative sunt foarte variate și pentru a produce efecte juridice trebuie să îndeplinească anumite condiții:

- să nu conțină dispoziții contrare legii;
- ele nu pot da reglementări primare;
- ele nu pot interveni în domeniul a căror reglementare prevede a fi expusă în altă lege;
- ele trebuie să fie adoptate în limitele competențelor materiale și teritoriale ale organului de la care se bifurcă;
- ele trebuie să respecte ierarhia forței juridice a actelor normative în stat;
- ele trebuie să fie date în forma și procedura prevăzută pentru fiecare din ele.

Tuturor acelor normative le poate fi caracteristică modificarea, astfel, modificarea, cât și completarea actului normativ, constituie amendarea unor prevederi ale lui. Modificarea poate interveni pentru a schimba unele soluții din actul normativ prin altele, iar completarea intervine pentru a introduce soluții noi în problema reglementată de actul normativ. De regulă, atât modificarea cât și completarea actului legislativ constă în înlocuirea unui text cu un altul ori în adăugarea unui text nou.

Actul normativ modificat sau completat are, de regulă o forță juridică egală cu cea a actului ale cărui dispoziții le modifică sau le completează, iar în unele cazuri, actul de modificare sau completare poate avea o forță juridică superioară celei a actului modificat sau completat, dar dacă actul normativ se completează cu unul sau mai multe articole noi, acestea vor primi numărul articolului după care se adaugă și indicii respectivi [7, p. 87].

Referindu-ne la posibila intervenție a abrogării, putem menționa că constituie un procedeu tehnico-juridic de suprimare, prin care sunt scoase din vigoare prevederile actului legislativ ce nu mai corespund echilibrului dintre cerințele sociale și reglementarea legală. Abrogarea poate interveni doar în anumite cazuri, cum sunt:

- a) pentru a omite dispozițiile dintr-un act legislativ care au intrat în conflict cu dispozițiile unui alt act normativ cu aceeași forță juridică sau de o forță juridică superioară;
- b) pentru a evita eventualele paralelisme în legislație;
- c) pentru a înlătura discrepanțele și neclaritățile;
- d) pentru a degreva fondul juridic de norme desuete [8].

Abrogarea poate fi totală când actul normativ este înlăturat integral și parțială când se suprimă numai unele părți din actul normativ respectiv.

Cu toate că actele normative sunt subordonate autorității legii și se conformează prevederilor ei, ele produc efecte în aceeași măsură obligatorii ca și legea pentru subiecții la care se referă [9, p. 69]. Lor li se referă: hotărârile parlamentului; decretele președintelui; hotărârile și dispozițiile guvernului; ordinele, instrucțiunile și regulamentele ministerelor, departamentelor și altor organe centrale ale administrației de stat; hotărârile și dispozițiile organelor administrației publice locale etc.

În continuare vom încerca să ne referim la cele mai importante dintre ele și anume:

**1. Decretele prezidențiale** sunt emise de președintele Republicii în situațiile prevăzute de Constituție și legi, în limitele competenței sale. Exemple de astfel de decrete sunt: instituirea stării de urgență, declararea mobilizării totale sau parțiale, declararea războiului etc. În conformitate cu art. 94 al 1 al Constituției, președintele Republicii Moldova emite decrete obligatorii pentru exercitare pe întreg teritoriul statului. Decretele se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, ca exemplu poate fi: Decretul președintelui Republicii Moldova cu privire la puterea de stat nr. 201, din 27.07.90.

**2. Hotărârile, ordonanțele și dispozițiile Guvernului** sunt întemeiate în calitatea acestuia de a fi organ superior al administrației publice, îndeplinindu-și autoritatea executivă și de dispoziție pe întreg teritoriul statului. Aceste acte normative sunt bazate pe Constituție și legi, prevăd măsuri de aplicare a legilor în cele mai diferite domenii, de exemplu: conform art. 102 al. 1 din Constituția Republicii Moldova, „Guvernul adoptă hotărâri și dispoziții ce se publică în Monitorul Oficial al R.M.”, astfel pot servi \*Hotărârea Guvernului R.M. Nr. 1056 din 12.11.97 despre măsurile de realizare a Legii cu privire la programul de privatizare pentru anii 1997-1998; publicată în Monitorul Oficial al R.M. nr. 2-4/2, din 15.01.98 [10]. \* Hotărârea Guvernului R.M. nr. 465, din 29.06.92 despre măsurile de realizare a Legii R.M. „cu privire la gospodăria țărănească (de fermier)”, publicată în Monitorul Oficial al R.M. nr. 7/179, din 29.06.92 [11].

Conform Legii Republicii Moldova, privind abilitarea Guvernului de a emite ordonanțe, nr. 1211-XIV, din 31.07.2000, astfel, de la data intrării în vigoare a prezentei legi și până la 01.10.2000 se emit ordonanțe în diverse domenii, ca exemplu: aprobarea programului de construcție, reparație și întreținere a drumurilor; aprobarea politicii statului în domeniul circuitului mărfurilor alimentare; formarea președintelui pentru

serviciile medicale și pentru medicamente ș.a. Ordonanța Guvernului Republicii Moldova nr. 1/26.09.2000 privind stabilirea cuantumului taxelor consulare. Specific pentru ordonanțe este că ele nu se supun aprobării Parlamentului și intră în vigoare la data publicării lor în Monitorul Oficial al R.M. [12]. Astfel, Guvernul va prezenta Parlamentului în termen de trei zile de la semnare ordonanțele emise. După data menționată mai sus (01.10.2000), ordonanțele pot fi abrogate, suspendate sau modificate, dar numai prin lege. Aceasta vom găsi în Monitorul Oficial al R.M. nr. 102-105/749, din 17.08.2000 [13].

**3. Ordinele, instrucțiunile și regulamentele Guvernului, ministerelor, departamentelor și altor organe centrale ale administrației de stat**, ce conform legislației R.M. se adoptă în baza prevederilor exprese a legii, decretelor, hotărârilor și ordonanțelor Guvernului. Ele se mai pot adopta și în mod excepțional, când astfel de împuterniciri lipsesc, dar actul normativ de autoritate juridică superioară cere, în virtutea conținutului său, să se elaboreze și să se aplice un act subordonat, care să impună un mod unitar de executare. Drept exemplu de regulamente pot servi: Hotărârea guvernului Republicii Moldova nr. 448, din 11.05.2000 cu privire la aprobarea Regulamentului Ministerului Mediului și Amenajării Teritoriului [14]. Hotărârea guvernului Republicii Moldova nr. 549, din 12.06.2000 pentru aprobarea Regulamentului Departamentului Privatizării și administrării proprietății de stat pe lângă Ministerul Economiei și Reformelor [15]. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 17.01.2001 despre aprobarea Regulamentului Guvernului Republicii Moldova [16].

**4. În cadrul izvoarelor de drept din Republica Moldova mai sunt incluse și tratatele internaționale.** Prin Convenția de la Viena, din 1969, Legea nr. 173-XIII din 06.07.1994, tratatul este definit ca „fiind un acord internațional încheiat între state sau alte subiecte de drept internațional, guvernate de normele dreptului internațional și consemnat într-unul sau mai multe instrumente conexe indiferent de denumirea lor” [17].

Conform art. 8 al Constituției R.M. „Republica Moldova se obligă să respecte Carta ONU și tratatele la care este parte, să-și bazeze relațiile cu alte state pe principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional [5]. Intrarea în vigoare a unui tratat internațional conținând dispoziții contrare Constituției va trebui precedată de o revizuire a acesteia [18, p. 96].

**5. Hotărârile și dispozițiile organelor administrației publice locale** sunt emise în raza unităților administrativ teritoriale, în care funcționează ca organe locale cu competență generală ale administrației de stat și sunt obligatorii pentru organele de stat din subordinea lor și pentru persoanele fizice și juridice. Emise în baza și cu scopul aplicării legilor, decretelor, hotărârilor și alte acte normative ale organelor de stat ierarhic superioare, având precizat temeiul lor legal, ele asigură exercitarea atribuțiilor de interes local ale autorităților menționate deja mai sus.

**6. O grupă specială de acte normative numite izvoare locale de drept, sunt acele acte emise de administrația întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor.** După părerea unor autori, ele nu pot fi izvoare de drept, dar conform legislației Republicii Moldova actele normative locale se răsfrâng numai asupra membrilor colectivului dat, de exemplu

reglementează relațiile disciplinei muncii, astfel-zis se supune normelor generale [19].

7. În condițiile democratizării societății o grupă aparte de acte normative sunt actele normative sancționate de stat. De exemplu actele normative ale organizațiilor obștești, colectivelor de muncă etc., dacă au fost înregistrate cu acordul preventiv al statului sau după aprobarea respectivă de către organele competente ale statului. Referitor acestei grupe de acte normative, în calitate de izvor de drept, în literatura juridică, de asemenea, nu există o părere unică.

#### **Bibliografie**

1. Paul Mircea Cosmovici Drept civil, Editura ALL, București, 1996.
2. Gh. Lupu și Gh. Avornic Teoria generală a dreptului, Editura Lumina, Chișinău, 1997.
3. Legea Republicii Moldova privind actele legislative nr. 780-XV, din 27.12.2001, art. 6; M.O. nr. 36-38/210, din 14.03.2002.
4. Petru Miculescu Statul de drept, Editura Lumina Lex, București, 1998.
5. Constituția Republicii Moldova 1994.
6. Legea Republicii Moldova privind administrația publică locală, nr. 186-XIV.
7. Ioan Humă Introducere în studiul dreptului, Iași, 1993.
8. Monitorul Oficial nr. 208-210/783, din 03.10.2003.
9. Radu I. Motica, Gh. Mihai, Introducere în studiul dreptului, Timișoara, 1997.
10. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 2-4/2, din 15.01.1998.
11. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 7/179, din 29.06.1992
12. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 98/692, din 03.08.2000.
13. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 102-105/749, din 17.08.2000.
14. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 57-58/531, din 18.05.2000.
15. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 70-72/635, din 22.06.2000.
16. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 8-10/73, din 25.01.2001.
17. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 1, din 12.08.1994.
18. Raluca Miga Beșteliu, Introducere în studiul dreptului internațional, București, 2002.
19. Monitorul Oficial nr. 36-38/210, din 14.03.2002.



**Drd. Ingrid-Ileana SANDULESCU,**  
Academia “Ștefan cel Mare” a MAI

## DEFINIȚIA RĂSPUNDERII CIVILE ÎN RAPORTURILE DE DREPTUL MEDIULUI

*Usual application of civil-law standards in regulation of legal relations, which occur owing to injury to an environment not only wrong, but also harmful. The essence of this idea consists that to legal relations in the field of the responsibility for injury to an environment rules not private are applied, but public law. Thus, to these legal relations the right of the sides on the refusal from compensation of harm, the right on reduction of the size of compensation, the right on change of the form of compensation of harm is not applied. Also the right of representation of the claim belongs not only to the person to whom the damage was directly put, but also any citizen irrespective of he has suffered whether or not.*

Recenzent: **Alexandru ARMEANIC**, doctor în drept, conferențiar universitar

Posibilitatea menținerii unei societăți într-o stare sănătoasă este condiționată de o serie de factori, cum ar fi cel economic, geografic, politic, istoric, demografic, etc. și nu în ultimul rând cel ecologic. Subaprecierea importanței cel puțin a unuia din acești factori duce în mod direct la crearea unei societăți pe cale de a se destrăma. Rolul principal pe care-l joacă în aceste condiții dreptul constă în asigurarea unui spațiu pentru realizarea uniformă și durabilă a tuturor factorilor de dezvoltare a societății.

Dreptul are un loc aparte în asigurarea și menținerea echilibrului factorului ecologic. Deși problema ce privește realizarea unei folosințe a mediului în limitele rezonabilului își are începutul odată cu apariția posibilității omului de a utiliza tehnica, conștientizarea necesității de a reflecta aceste limite într-o normă legală și-a găsit expresia doar în perioada contemporană. Deseori, adoptarea unor norme juridice ce instituie limite de folosință a factorilor de mediu constituie efectul unor accidente ecologice în urma cărora au avut de suferit oamenii, sau ce este uneori mai greu de înțeles și îndreptățit – drept rezultat al dispariției unor populații întregi de viețuitoare ale Terrei. Pe bună dreptate, se poate spune că normele juridice ce reglementează folosirea și protecția factorilor de mediu sunt norme scrise cu sânge și durere. Totodată ar fi greșit să ne imaginăm că astăzi avem întreaga posibilitate de a utiliza pe deplin și efectiv legea în apărarea de ceea ce se numește „folosință nerațională a mediului”. Problema constă în faptul că astăzi suntem doar la începutul căii de creare a unui cadru legislativ corect și efectiv în vederea soluționării problemei ecologice. Acest fascicul de legi, existent astăzi, care formează o ramură distinctă – dreptul mediului – este caracterizat prin faptul că urmează a lua în considerație nu doar factorii sociali, ci și cei naturali, care au o existență obiectivă, ce nu depind de voința umană. În asemenea împrejurări suntem puși în situația de a folosi atât procedeele vechi de reglementare a raporturilor juridice, cât și de a inventa unele noi, care ar permite să evite degradarea mediului și reanimarea stării lui atunci când acest lucru mai este posibil. Acestor raporturi juridice le este caracteristic faptul că utilizează procedee noi în reglementarea juridică a protejării mediului, iar consecințele sunt modificarea aspectului tradițional a multor instituții de drept. Nu puțin în acest sens a avut de “suferit” și instituția răspunderii juridice.

Răspunderea juridică apare ca unul din mijloacele de mare importanță în lupta împotriva poluării mediului. De aceea, nu ne poate fi indiferent după ce fel de reguli se derulează raportul juridic de răspundere în dreptul mediului [1, p.82]. Astfel, suntem în fața unei situații, când în cadrul raporturilor juridice de dreptul mediului sunt aplicate regulile de răspundere civilă, penală și contravențională. În unele cazuri aceste forme ale răspunderii juridice în contextul specificului normelor de dreptul mediului dobândesc anumite caractere specifice, iar ca rezultat la aceasta au de „suferit” teoriile și concepțiile tradiționale cu privire la natura și conținutul unor instituții de drept.

Problema răspunderii juridice în raporturile de dreptul mediului este abordată tot mai frecvent în ultimul timp. Acest lucru se datorează viziunilor noi ale doctrinei asupra unor elemente ale răspunderii juridice în cadrul raporturilor de dreptul mediului, la care se adaugă și constatările jurisprudenței și statisticii judiciare care ne demonstrează adeseori ineficacitatea normelor și metodelor existente în prezent. Uneori, totuși, tradiționalismul cedează puțin câte puțin și avem prilejul de a ne bucura de unele reglementări „netradiționale”, dar care în scurt timp își afirmă superioritatea. Am putea aduce drept exemplu principiul răspunderii obiective pentru daunele de mediu, care este consacrat în articolul 3 al Legii Republicii Moldova privind protecția mediului înconjurător [2]. Doar cu zece – cincisprezece ani în urmă legislația nu reglementa posibilitatea angajării răspunderii pentru daunele de mediu pe teme obiectiv, ci presupunea aplicarea regulilor generale, proprii pentru procedură obișnuită de reparare a daunei – răspunderea subiectivă. Astăzi, însă, răspunderea juridică în raporturile de dreptul mediului apare drept un compartiment al răspunderii juridice în general cu anumite caractere specifice.

Perspectiva în cadrul acestei categorii de raporturi juridice vizează, după părerea noastră, nu doar consacarea caracterului obiectiv al răspunderii pentru daunele de mediu, inclusiv și pentru cea penală și contravențională [1, p.82], ci și implementarea unor reguli procesuale specifice, care prin conținutul lor ar asigura o procedură simplificată și operativă de examinare a cazurilor de dăunare a mediului. Am putea presupune, că și acel principiu de prezumție a nevinovăției

utilizat în mod axiomatic în cadrul procedurii penale, ar avea de „suferit” la compartimentul ce ține de infracțiunile contra mediului, având în vedere chiar și faptul că o atare idee a fost lansată la mijlocul anilor 70 ai secolului trecut [3, p. 70-85]. Astfel, dacă autoritatea ce asigură urmărirea penală ar fi îndreptățită să constate doar trei elemente ale componenței de infracțiune – subiectul, obiectul și latura obiectivă, iar la constatarea acestora – vinovăția ar fi doar prezumată. În asemenea cazuri, demonstrarea lipsei vinovăției în cauzele penale ce vizează daunele de mediu ar reveni făptuitorului și nu autorității ce exercită urmărirea penală. Nu excludem și alte modificări esențiale ale practicii și doctrinei juridice, care vor fi condiționate nemijlocit sau mijlocit de natura juridică a raporturilor de dreptul mediului.

Un loc deosebit în cadrul raporturilor de răspundere juridică în dreptul mediului îl are aplicarea măsurilor de răspundere juridică civilă, întrucât sarcina principală a dezdăunării de mediu este pusă tocmai pe seama răspunderii juridice civile. Aplicarea măsurilor de răspundere civilă în acest caz urmărește drept scop nu doar condamnarea faptelor prin care s-a realizat o abatere de la norma juridică, ci și asigurarea unei stabilități a mediului ambiant. Considerând problema protecției mediului ca fiind una prioritară, care privește însăși existența umană, odată cu conștientizarea necesității soluționării cât mai eficiente a acesteia, s-a stabilit condiția aplicării tuturor procedeelelor care ar avea un efect pozitiv cât de mic în rezolvarea acesteia. Unul din caracterele instituției răspunderii în raporturile de dreptul mediului este acela că sunt aplicate și aplicabile aproape toate formele de răspundere, inclusiv și cea civilă. La rândul său, însă, chiar și răspunderii civile în raporturile juridice de dreptul mediului îi este sunt imprimate anumite caractere juridice specifice.

În așa fel articolul 3 al Legii privind protecția mediului înconjurător al Republicii Moldova declară principiul „responsabilității tuturor persoanelor fizice și juridice pentru prejudiciul cauzat mediului”. Realizarea *de facto* a acestui principiu, implementarea lui în practică, ne solicită respectarea anumitor condiții specifice, uneori chiar neordinare, care ar putea asigura însă pe deplin scopul urmărit.

Vom încerca să evidențiem specificul aplicării răspunderii civile în raporturile de dreptul mediului chiar și în pofida formulărilor „clasice”, expuse în legislația de mediu, și anume, că „încălcarea prevederilor prezentei legi atrage după sine răspunderea civilă, penală, contravențională, după caz” [4]. *Vis-a-vis* de principiul răspunderii obiective – indiferent de culpă – pentru daunele de mediu, în doctrină sunt înaintate opinii precum că ar fi necesar de a face o diferențiere între ceea ce privește aplicarea răspunderii penale, civile și contravenționale pentru încălcarea prevederilor Legii privind protecția mediului înconjurător și răspunderea pentru cauzarea daunei de mediu [5, p. 116; 58-64; 24-26]. Despre ultima se discută în perspectivă ca despre o formă distinctă de răspundere.

Important, însă, este acel fapt, că în ce privește răspunderea patrimonială pentru daunele ecologice, indiferent de faptul dacă se recunoaște sau nu la nivel doctrinar ca o răspundere de dreptul mediului distinctă de cea civilă, totuși ne aflăm în prezența unui șir de particularități.

Astfel, dacă am porni de la aceasta, ar trebui să susținem, că într-un proces de examinare a unei cereri de despăgubire pentru contracararea unei daune rezultate dintr-

un act poluator, s-ar aplică toate regulile de drept material și procesual civil. În același timp observăm, că regula aceasta este inaplicabilă pentru procedura de dezdăunare de mediu, iar prin urmare ideea că toate regulile prevăzute de legislația civilă sunt proprii raporturilor de despăgubire a daunei de mediu nu-și poate găsi un fundament trainic și poate fi combătută destul de ușor. Vom încerca să argumentăm ipoteza inaplicabilității tuturor regulilor de drept civil pentru daunele de mediu, fundamentându-ne pe următoarele argumente, enumerate mai jos:

- În cadrul unui proces civil, într-o cauză de „drept comun”, procedura este inițiată doar de către partea care nemijlocit a avut de suportat o daună de natură patrimonială. În cazul daunei de mediu, procedura de examinare a problemei cu privire la despăgubire poate fi inițiată atât de către cel ce a avut de suferit o daună de natură patrimonială, cât și de către o autoritate publică cărei îi revin atribuții și exercită anumite funcții în domeniul protecției mediului. Acțiunea în justiție poate fi înaintată și de o persoană care are de suferit din cauza actului poluator prin ricoșeu. Ne referim la unele categorii de daune de mediu pe care unii autori le atribuie la compartimentul tulburărilor de vecinătate [6, p.57-61]. De asemenea procesul civil, în cauzele de acordare de despăgubiri pentru daunele suferite ca urmare a unui act de poluare, poate fi declanșat și de către o terță persoană, care nu a avut de suferit nemijlocit sau mijlocit un prejudiciu din urma actului poluator. Acest drept la acțiune – *actio popularis* – este fundamentat prin consacrarea dreptului persoanei la un mediu sănătos și echilibrat din punct de vedere ecologic. Reglementările respective au sediu în Legea Republicii Moldova privind protecția mediului înconjurător, care în articolul 30 stabilește că statul recunoaște tuturor persoanelor fizice dreptul la un mediu sănătos, în care scop asigură, în conformitate cu legislația în vigoare, dreptul de a se adresa, direct sau prin intermediul unor organizații, partide, mișcări, asociații, autorităților pentru mediu, administrative sau judecătorești pentru a sista acțiunile care aduc daune mediului, indiferent dacă agenții economici vor fi sau nu prejudicați în mod direct și dreptul la despăgubire pentru prejudiciul suferit cu urmare a poluării sau a altor acțiuni de afectare a mediului, precum și pentru prejudiciul adus sănătății oamenilor.

- În procesul civil comun, partea care a pricinuit dauna poate fi exonerată de la răspundere sau părțile pot negocia cuantumul despăgubirilor spre diminuarea acestora în raport cu valoarea reală a daunei. Într-un proces civil care are ca obiect o cauză de despăgubire în urma unei daune de mediu, posibilitatea de a diminua prin negocieri sau de a opera exonerarea de la răspundere pentru dauna de mediu este exclusă, întrucât legislația de mediu instituie principiul „poluatorul plătește” și principiul „despăgubirii integrale a daunei cauzate mediului”. Acest fapt este îndreptățit pornind de la interesul pe care-l urmăresc părțile în acțiunea de despăgubire. Astfel, dacă într-o cauză de drept comun este o problemă ce privește doar interesul privat al părâtului și reclamantului, în cadrul procesului declanșat de o cerere de dezdăunare ca urmare a unui prejudiciu de mediu, problema unui interes public trece în prim plan, lucru care reiese cu pregnanță din conținutul raporturilor de dreptul mediului și natura obiectivului apărut.

- Dacă într-un proces civil obișnuit în instanță urmează a fi examinată problema vinovăției persoanei ce a

cauzat dauna, în procesul de dezdăunare de mediu problema vinovăției nici nu se pune în dezbateri, întrucât răspunderea pentru daunele de mediu are un caracter obiectiv.

Cele expuse mai sus ne pun în situația în care suntem nevoiți să ajungem la concluzia, că aplicarea regulilor de răspundere civilă în raporturile de dreptul mediului este caracterizată de anumite particularități. Aceste particularități sunt condiționate de specificul raporturilor de dreptul mediului și scopul utilizării instituției răspunderii juridice pentru asigurarea realizării acestor deziderate. În esență, însă, fără a pretinde la o reconsiderare a acestei răspunderi ca o formă de răspundere distinctă, considerăm că răspunderea civilă pentru daunele ecologice în raporturile de dreptul mediului se aplică cu unele caractere și condiții specifice raporturilor de dreptul mediului, pe care aceasta le asigură.

Prin urmare, am putea *defini răspunderea civilă în raporturile de dreptul mediului ca fiind acea categorie de raporturi juridice, care țin de o formă a răspunderii juridice, care privește obligațiile izvorâte din cauzarea de daune mediului și care constă în înlăturarea consecințelor provocate de fapta cauzatoare de daune și a acelor condiții ce favorizează provocarea acestora, precum și prin despăgubirea prejudiciilor cauzate persoanei și mediului, indiferent de culpa autorului faptei.*

#### Referințe:

1. E. Lupan, *Consacrarea caracterului obiectiv al răspunderii juridice pentru poluarea mediului*, // rev. Analele Universității din Oradea, seria Drept, anul III, 1995
2. Legea privind protecția mediului înconjurător nr. 1515 din 16.06.1993, Monitorul nr. 10/283 din 30.10.1993
3. Martîncic E., “Гарантии прав обвиняемого в суде первой инстанции”, Chișinău, 1975, pag. 70-85
4. Art. 89 al Legii privind protecția mediului înconjurător al Republicii Moldova; articolul 30 al Legii Republicii Moldova cu privire la resursele naturale etc.
5. E. Lupan, I. Trofimov, *Răspunderea de dreptul mediului*, în “Fiat justitia”, nr. 1, Universitatea „Dimitrie Cantemir”, Cluj-Napoca 1998, pag. 116; E. Lupan, *Observații pe marginea prevederilor Legii nr. 137/1995 privitor la răspunderea juridică*, în “Fiat justitia”, nr. 1, Universitatea. Dimitrie Cantemir, ed. Argonaut, 2003, pag. 58-64; E. Lupan, *op. cit.*
6. Simona-Maya Teodoroiu, *Răspunderea civilă pentru dauna ecologică*, Ed. Lumina Lex, București, 2003

Drd. Vitalie SÎLI,

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

Ruslana PLEȘCA,

## PREVENIREA ȘI COMBATerea FINANȚĂRII ORGANIZAȚIILOR TERRORISTE

*In the frame of the respective article is performed a complex investigation of different aspects and modalities of obtaining of accumulation and transfer of the financial means to the terrorist organizations. Because of the fact, that terrorism puts in danger the whole system of values from the state, from what reason is necessary to undertake all possible measures for avoid, minimize or exclude every probability of the appearance, instauration or evolution of the manifestations with terrorist character.*

**Recenzent: Xenofon ULIANOVSKI,** doctor în drept, conferențiar universitar

Evoluția terorismului, în ultimul timp, tot mai mult îngrijorează majoritatea membrilor comunității mondiale, trezind nedumerire și revoltă, îndeosebi privind diversificarea tehnicilor și tacticilor utilizate de teroriști pentru atingerea scopurilor propuse, sporirea ferocității acțiunilor întreprinse, precum și privind creșterea disproporției dintre consecințele mijloacelor aplicate pentru realizarea celor planificate. De fapt, bestialitatea cu care se acționează frecvent nici nu permite a vorbi despre prezența unui anumit scop în acțiunile teroriștilor, mai curînd este vorba doar despre existența unui pretext care determină spre acțiune. Cele menționate impun căutarea unor noi căi și mijloace de prevenire și combatere a terorismului. Importanță deosebită în acest sens revine subminării finanțării organizațiilor teroriste sau a unor membri ale acestora. Prioritatea studiilor în acest sens considerăm că este evidentă, deoarece în prezent fără asigurarea materială corespunzătoare este imposibilă realizarea anumitor acțiuni, nemaivorbind despre careva fapte ilegale de proporții, cum este cazul actelor teroriste. Cu atît mai mult că orice activitate, îndeosebi cea ilegală, după cum este cea teroristă, necesită investiții financiare, uneori de proporții considerabile. Organizațiile teroriste au nevoie de bani pentru a-și păstra operaționalitatea și a activa în direcția asigurării menținerii propriei infrastructuri, precum și pentru realizarea scopurilor sale. În general, mijloacele financiare sînt destinate racolării, salarizării și antrenării mercenarilor, creării bazei material-tehnice contemporane (procurării armamentului, munițiilor, substanțelor explozive, mijloacelor de transport și legătură etc.), planificării și pregătirii nemijlocite a actelor teroriste și realizării acestora. Mijloace substanțiale sînt necesare pentru atragerea noilor părtași, în acest sens se organizează și desfășoară diferite acțiuni social-politice, campanii propagandiste în mijloacele de informare în masă, se stabilesc legături corupte în organele puterii de stat etc. [1, p. 116-117].

Particularitățile finanțării organizațiilor teroriste, precum și metodele de blocare a acesteia, trebuie să devină obiectul primordial al cercetărilor atît din partea teoreticienilor, cît și a practicienilor implicați nemijlocit în activitatea de combatere a terorismului. Deși se poate crea impresia că problema finanțării terorismului, datorită proporțiilor veniturilor economiei naționale și a valorii sumelor financiare aflate în circuit, nu poate prezenta pericol sporit pentru Republica Moldova, totuși considerăm că studiile acestor aspecte prezintă importanță primordială, inclusiv pentru țara

noastră. Argumentînd poziția respectivă menționăm că în etapa actuală pentru statul nostru prioritară este activitatea de prevenire a terorismului, deoarece, din fericire, acest fenomen pînă în prezent a ocolit meleagurile noastre, din acest motiv, cunoașterea diverselor aspecte și particularități ale apariției, evoluției, instituirii și existenței terorismului este extrem de necesară. Aspect important în acest sens prezintă posibilitatea utilizării sistemului financiar-bancar al Republicii Moldova de către grupările criminale pentru spălarea banilor și finanțarea terorismului, inclusiv în scopul tranzitării sau acumulării mijloacelor financiare.

Considerăm că prezintă interes teoretic și importanță practică divizarea obținerii surselor financiare în funcție de originea acestora. Astfel, mai mulți autori [2, p. 110-111; 3, p. 86-88] consideră că există cel puțin două căi de bază de obținere a mijloacelor financiare de către organizațiile teroriste. Prima cale constă în primirea suportului financiar direct de la anumite state sau organizații cu posibilități financiare largi, precum și persoane fizice aparte, care dispun de posibilități materiale suficiente pentru asigurarea parțială sau completă a organizațiilor ce practică activitatea teroristă sau a unor structuri aparte ale acestora. Fenomenul terorismului sponsorizat de state o perioadă relativ îndelungată de timp atrage atenția serviciilor implicate în combaterea terorismului și a diverselor forme de manifestare a acestuia. Spre exemplu, raportul Oficiului Coordonator pentru Lupta Antiteroristă al Departamentului de Stat „Modelele Terorismului Global – 2000” din SUA indică statele care acordă sprigin, inclusiv financiar, pentru organizațiile teroriste, printre care: Cuba (susține teroriștii din ETA Basque, Forțele Armate Revoluționare din Columbia ș.a.); Iran (susține grupurile antiisraeliene Hizballah, Hamas ș.a.); Libia (susține mai multe grupări teroriste antiisraeliene); Coreea de Nord (acordă azil membrilor organizației teroriste Liga Comunistă Japoneză, este acuzată de vînzarea armamentului Frontului Islamic de Eliberare ș.a.); Siria (acordă azil numeroaselor organizații teroriste islamice). În același timp există opinia că în ultimii ani proporțiile așa – numitului terorism sponsorizat de stat s-au micșorat, fiind înlocuit treptat prin susținerea din alte surse.

A doua cale de obținere a mijloacelor financiare reprezintă practicarea anumitor activități ce pot aduce profit. Ele pot avea caracter criminal sau legal. Deci asigurarea financiară a organizațiilor teroriste poate fi înfăptuită printr-

un spectru larg de activități care pot fi de origine legală și/sau ilegală. Particularitățile fondurilor acumulate pot fi determinate reieșind din sursele de proveniență, care de asemenea pot fi atât legale, cât și ilegale. Astfel, există multe cazuri când mijloacele financiare obținute nu pot fi atribuite la domeniul ilegal, printre acestea putem menționa: cotizațiile membrilor de partid, alocațiile din partea sponsorilor sau susținătorilor anonimi, donațiile benevole ale unor persoane bogate sau a reprezentanților diasporei naționale din anumite state, realizarea diferitelor publicații cu caracter naționalist sau propagandist etc. În acest context considerăm necesar a menționa că, spre deosebire de metodele obținerii mijloacelor financiare, activitatea de finanțare a terorismului întotdeauna va fi ilegală.

Pentru transmiterea către organizațiile sau grupurile teroriste a mijloacelor financiare obținute în mod legal se utilizează diferite modalități, și anume: transportarea banilor cheș de curierii speciali; transferurile prin intermediul băncilor și a altor organizații de credit (în acest caz, de regulă se utilizează datele altor persoane, organizații religioase sau politice); transferurile prin așa-numitele bănci islamice, care activează în baza dreptului musulman; utilizarea bancherilor clandestini, prin intermediul cărora pot fi transferate și trecute în numerar sumele necesare (sistemul respectiv se bazează pe încredere reciprocă și pe convingerea că banii transmiși intermediarului vor fi achitați destinatarului indicat) etc. [4, p. 117]. Astfel, de exemplu, sute de milioane de euro destinate finanțării activității teroriste trec prin Olanda, banii fiind transmiși ocolind instituțiile financiare. „Băncile clandestine” sînt amplasate de obicei în birourile turistice, schimburile valutare, baruri, cafenele, magazine de bijuterii și alte locuri similare aflate în regiunile orașului populate de imigranți.

În Marea Britanie, la rîndul său, celula teroristă care a încercat să arunce în aer mai multe avioane ce efectuau curse aeriene transatlantice a strîns fonduri prin intermediul unor licitații organizate pe site-ul eBay [5].

La căile ilegale de obținere a mijloacelor financiare pot fi atribuite un spectru larg de activități care se află în afara cadrului legal sau la limita acestuia, printre care pot fi menționate: luarea de ostatici în scopul obținerii unei răscumpărări esențiale, contrabanda, aplicarea unor taxe de protecție comercianților, participarea la vînzarea armelor, stupefiantelor și traficul de ființe umane, devalizarea băncilor etc. În cazurile respective, organizațiile teroriste sînt nevoite să aplice metodele spălării banilor ilegali pentru a asigura folosirea lor fără atragerea atenției organelor de ocrotire a normelor de drept sau a serviciilor speciale. Metodele utilizate pentru spălarea banilor de către organizațiile teroriste sînt practic identice cu cele folosite de celelalte organizații criminale. În acest sens se aplică transportarea sumelor în numerar (prin intermediul curierilor sau a transportului de mărfuri), depunerile la cont sau decontările structurate de pe conturi bancare, folosirea diferitelor instrumente monetare (cecuri bancare, cecuri turistice etc.), transferuri de bani și altele. În aceste cazuri, pentru depistarea operațiunilor financiare destinate subvenționării activității teroriste urmează a fi aplicați indicatorii tranzacțiilor suspicioase.

Interes deosebit în acest context prezintă faptul că pot exista cazuri când este extrem de complicat, iar uneori chiar imposibil a delimita sursele primite în mod legal de cele obținute pe cale ilegală. Astfel, în noiembrie 2001 Statele

Unite ale Americii au reușit să blocheze mijloacele financiare ale grupului Al-Barakaat, care oferea servicii de telecomunicații și practica activități de transfer al banilor în Somalia și în comunitățile somaliene de peste hotare. Ulterior, ministrul afacerilor externe al Somaliei a apelat la Consiliul de Securitate al ONU solicitînd intervenția pentru soluționarea problemei și deblocarea conturilor, deoarece marea majoritate a lor aparțineau persoanelor care nu au nici o legătură cu organizațiile teroriste. Drept soluție se propunea a numi o bancă de origine americană, care activează sub controlul Trezoreriei SUA pentru a opera tranzacțiile financiare și a monitoriza procesul de deblocare a conturilor ce aparțineau clienților onești. În asemenea situație devine evident că în cazul provenienței fondurilor din surse legale este dificilă descoperirea și urmărirea deplasării mijloacelor obținute, deoarece aceste activități deseori nu conduc la apariția suspjecțiilor privind destinația și scopul tranzacțiilor respective.

Un alt aspect important ce ține de tactica utilizată de organizațiile teroriste pentru autoasigurarea financiară ține de aplicarea diverselor modalități de acțiuni pentru completarea fondurilor proprii, precum și a reprezentanțelor din alte state, sau aflate la distanțe mari de oficiul central. Astfel, conform datelor Grupului de Acțiune Financiară Internațională – GAFI cel mai comun instrument, folosit în special de organizația Al-Qaeda, în vederea sprijinirii celulelor teroriste, este reprezentat de “sistemul informațional de circulație a banilor”, așa – numitul sistem “Hawala”. Hawala este o metodă tradițională de transfer folosită în sudul Asiei de cîteva sute de ani, utilizat acum aproape în tot Orientul Mijlociu. Sistemul se bazează pe încredere și pe asigurarea anonimatului, deoarece toate operațiunile de transfer nu se realizează pe hîrtie sau cu instrumente financiare. Utilizatorii unui astfel de sistem transmit banii în străinătate, peste granițe, fără a-i transfera în mod fizic, principala caracteristică a sistemului fiind compensarea, persoanele implicate fiind asigurate și convinse că în contul lor sau într-un anumit cont precizat de ei se vor depune bani sau bunuri de valoare, ce pot fi apoi returnați printr-o tranzacție reversibilă viitoare. Persoana care primește în final banii folosește o parolă pentru a demonstra că este cel îndreptățit să-i primească, astfel că nu există nici o înregistrare scrisă privind această operațiune [6].

Reieșind din faptul că nu poate fi exclusă complet posibilitatea utilizării sistemului financiar-bancar al Republicii Moldova în scopul spălării banilor și finanțării terorismului, pentru minimalizarea consecințelor negative care pot avea loc în legătură cu aceasta, inclusiv pericolul enorm pentru întregul sistem economic al țării, este necesară examinarea minuțioasă a acestor fenomene negative și întreprinderea acțiunilor preventive în acest sens [7, p. 200].

Un alt aspect important ce creează dificultăți suplimentare pentru identificarea operațiunilor financiare cu caracter terorist ține de valoarea și natura tranzacțiilor respective, fapt menționat și de experții FATF (*Financial Action Task Force on Money Laundering – Grupul Special de Acțiune în domeniul Spălării Banilor*). Organizarea unui atentat terorist nu necesită întotdeauna investiții esențiale de bani, iar tranzacțiile efectuate nu se disting, de obicei, prin complexitate sporită. Exemplificînd cele menționate pe baza atacurilor teroriste din 11 septembrie 2001 efectuate în SUA, menționăm că persoanele oficiale din acest stat au constatat că organizarea atentatelor respective a costat mai

puțin de 500 000 dolari SUA. Se presupune că în acest scop aproximativ 100 000 dolari SUA au fost transferați din una din țările Golfului Persic pentru deschiderea contului în SUA, iar restul sumelor au parvenit de pe conturile deschise de membrii grupului terorist cu utilizarea banilor cheș sau a cecurilor turistice. Analizând mai detaliat particularitățile legăturilor financiare a executorilor atacurilor respective s-a stabilit că majoritatea tranzacțiilor se situau sub plafonul de 10000 dolari SUA și reprezentau simple transferuri de bani. Destinatarii acestora pretindeau a fi studenți străini care primeau bani de la părinți sau granturi pentru studii. Din acest motiv, tranzacțiile menționate nu au trezit suspiciuni, nefiind considerate drept unele ce ar necesita atenție sporită din partea instituțiilor financiare și a organelor speciale. Considerăm că acest fapt nu este deloc surprinzător, deoarece dacă ar fi să comparăm cu mijloacele nelegale obținute de la vânzarea stupefiantelor, valoarea cărora, conform datelor cunoscute organelor competente, depășește suma de 500 miliarde dolari SUA, constatăm că uneori câteva sute de mii de dolari, nemaivorbind de sume mai mici, pot trece pur și simplu neobservate. De asemenea, nu este deosebit de mare nici suma de sute de milioane de dolari aflate la dispoziția unor organizații teroriste mai mari, evident dacă le comparăm cu veniturile primite de narcobaroni sau traficanții de armament.

În asemenea situații, soluția optimă pentru blocarea finanțării terorismului și minimalizarea posibilităților utilizării instituțiilor financiare în scopurile respective ar fi introducerea regulilor „know your client” (cunoaște-ți clientul), deoarece este evident că banca care-și cunoaște clienții cu o probabilitate mai mică poate deveni canal involuntar de transfer a mijloacelor financiare către teroriști.

Măsurile preventive ale regulilor „know your client” depășesc limitele simplei deschideri de conturi și efectuarea inscripțiilor curente, ele mai necesită de la bănci elaborarea politicii acceptării clientului și programei identificării multinivelare a acestuia, care include controlul complex al conturilor cu risc sporit, precum și monitoringul profilactic al conturilor suspecte [2, p. 114; 8, p. 89]. De asemenea, este necesară evidența și stocarea informației referitoare la tranzacțiile efectuate, inițiatorii și destinatarii acestora, termenele și valoarea lor, deplasarea ulterioară a sumelor de bani, în cazul transferurilor pe alte conturi, frecvența și valoarea transferurilor către unul și același destinatar etc. Instituțiile financiare și de credit trebuie obligate să păstreze, o perioadă determinată de timp, copiile documentelor ce reflectă „mișcarea” sumelor de bani pe conturile clienților, inclusiv după încetarea relațiilor cu aceștia. Importanța acestor acțiuni considerăm că este evidentă, deoarece evidența datelor respective, în afara faptului că pot servi la depistarea preventivă a tranzacțiilor suspecte, mai pot fi utilizate în activitatea de investigație sau pentru demonstrarea săvârșirii operațiunilor financiare, adică pot servi ca material probatoriu.

Semnificație deosebită pentru depistarea, supravegherea și suprimarea operațiunilor financiare înfăptuite în scopul susținerii activității teroriste revine stabilirii destinatarului mijloacelor transferate, deoarece după acumularea surselor suficiente se va purcede la realizarea nemijlocită a actelor teroriste. Dacă presupunem că sistemul financiar-bancar al Republicii Moldova poate fi utilizat pentru tranzitarea mijloacelor financiare destinate organizațiilor sau

grupurilor teroriste, atunci devine necesar a duce evidența strictă a deplasării sumelor de bani de la primire pînă la transferare. Deși s-ar părea că deficiențe deosebite în această activitate nu poate să apară, totuși, reieșind din faptul că există un flux mare de bani de la concetățenii care lucrează peste hotare și transferă bani rudelor din țară, precum și datorită faptului că sînt mulți studenți străini, inclusiv din statele arabe, procesul respectiv nu poate fi considerat ordinar și de rutină. Succesul fiind posibil de realizat doar în cazul realizării unui volum enorm de lucru analitic și, pe alocuri, creativ.

Standarde severe în privința clienților trebuie să fie aplicate nu doar de instituțiile bancare. Reguli analogice trebuie respectate și de toate instituțiile financiare nebankare, precum și de intermediarii profesioniști de pe piața serviciilor financiare [8, p. 89].

De asemenea, datorită creșterii în ultimul timp a numărului persoanelor străine care temporar se află pe teritoriul Republicii Moldova, este necesar a efectua un control mai strict al intrării-ieșirii în/din țară, precum și de ședere. Nu poate fi exclusă venirea unor persoane cu scopul tratării rănilor primite în conflictele armate, odihnei între diverse activități sau etape ale acestora, precum și pentru a se ascunde de organele de ocrotire a normelor de drept sau serviciile speciale din statele de origine sau unde au practicat activitatea ilegală. În acest sens trebuie mai detaliat a cunoaște datele identificatoare ale persoanelor ce intenționează să se stabilească în țara noastră, precum și a supraveghea comportamentul acestora, a cunoaște asociațiile care le creează, activitățile care le practică, locurile preponderent vizitate etc.

La nivel internațional, problemelor de prevenire și combatere a finanțării organizațiilor teroriste le este acordată atenția cuvenită, fiind adoptată în acest sens o atitudine pe cît se poate de serioasă. Astfel, Grupul de Acțiune Financiară Internațională (GAFI) a susținut o sesiune specială la Washington pe data de 29 octombrie 2001 și a decis să-și extindă mandatul în lupta împotriva terorismului. Grupul a adoptat 8 recomandări în vederea stopării organizațiilor teroriste în obținerea și transferul fondurilor pentru activitățile lor criminale, și anume:

- ratificarea și implementarea instrumentelor ONU în domeniu;
- incriminarea finanțării terorismului, sancționarea actelor și organizațiilor teroriste;
- blocarea și confiscarea activelor teroriste;
- raportarea tranzacțiilor suspecte ca avînd legatură cu terorismul;
- furnizarea de asistență autoritaților abilitate cu aplicarea actelor normative referitoare la investigarea finanțării terorismului;
- stabilirea obligațiilor de respectare a cerințelor de combatere a spălării banilor sistemelor de transmitere rapidă a banilor;
- consolidarea măsurilor de identificare a clientului la transferurile prin swift interne și internaționale;
- asigurarea ca entitățile, în special organizațiile nonprofit, să nu poată fi utilizate în scopul finanțării terorismului.

Totodată, GAFI a indicat un set de practici referitoare la blocarea activelor teroriste și combaterea abuzului sistemelor de transmitere rapidă a banilor, subliniind ca fiind strict necesare luarea urgentă a următoarelor măsuri:

- înființarea unor autorități centrale competente în acest domeniu și precizarea clară a competențelor organelor judiciare;

- facilitarea cooperării și comunicării cu guvernele străine și instituțiile internaționale;
- facilitarea comunicării cu sectorul privat;
- asigurarea conformității adecvate a sectorului privat, a controlului acestuia;
- investigarea cu prioritate a acestor fenomene, colaborarea cu serviciile de informații și asigurarea unui feedback adecvat cu sectorul privat;
- publicarea listelor persoanelor suspectate în susținerea terorismului [9].

Considerăm important a remarca eforturile întreprinse pentru scoaterea în afara cadrului legal a activităților îndreptate spre susținerea și pregătirea activității teroriste. Astfel, Republica Moldova a ratificat Convenția Europeană privind spălarea banilor, depistarea, sechestrarea și confiscarea veniturilor din crimă și a semnat Convenția ONU privind Suprimarea Finanțării Terorismului. Legiuitorul național a sesizat pe deplin pericolul activității de finanțare și asigurare materială a actelor teroriste, prevăzând, în cadrul art. 279 Cod penal, răspunderea penală pentru practicarea unui asemenea gen de activitate.

Interes deosebit prezintă faptul că anul curent în Republica Moldova a activat misiunea specială a Fondului Monetar Internațional (FMI), în frunte cu avocatul din Departamentul Juridic al Fondului Monetar Internațional Giuseppe Lombardo. Scopul misiunii a fost examinarea oportunității acordării asistenței tehnice structurilor din Moldova, care au atribuții directe de contracarare a spălării banilor și finanțării terorismului, precum și celor care datorită specificului activității realizate trebuie să întreprindă acțiuni îndreptate spre subminarea sau zădărnicierea tipurilor menționate de practici ilegale. În cadrul vizitei sale de patru zile Lombardo s-a întâlnit cu șefi și angajați ai Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova, Centrului pentru Combaterea Crimelor Economice și Corupției, Procuraturii Generale, Serviciului Vamal, Serviciului de Informații și Securitate, Băncii Naționale, Comisiei Naționale a Valorilor Mobiliare și reprezentanți ai Asociației Băncilor din Republica Moldova. Raportul său despre activitatea misiunii cu recomandări Lombardo îl va prezenta Departamentului Juridic al FMI, care apoi va fi remis conducerii moldovenești [10]. Observăm că statul nostru este îngrijorat de proporțiile terorismului internațional și manifestă atitudine serioasă față de necesitatea elaborării și implementării măsurilor de eficiență maximă pentru prevenirea și combaterea terorismului. În acest sens sînt ratificate convențiile internaționale ce se referă la activitatea antiteroristă și contrateroristă; este perfecționată legislația națională, fiind adusă în concordanță cu prevederile internaționale și fiind creat un cadru juridic adecvat; se conlucrează cu organizațiile internaționale și organele din alte state pentru asigurarea activității antiteroriste etc.

#### Note

1. Воронин М. Ю., Мазеин В. Т., Покаместов А. А., Проблемы пресечения подразделениями МВД России финансирования незаконных вооруженных формирований // Организованный терроризм и организованная преступность, /Под ред., Долговой

- А. И., Москва, Российская криминологическая ассоциация, 2002.
2. Trofim A., Aplicarea metodelor de combatere a spălării banilor în blocarea finanțării organizațiilor teroriste. // Aplicarea tehnologiilor moderne în procesul de instruire a funcționarilor de poliție și ofițerilor trupelor de carabinieri în instituțiile de învățămînt ale MAI privind prevenirea și contracararea terorismului. / Conferința științifico-practică republicană din 29.03.2002, Chișinău, 2002.
3. Карпов Н., Корыстин А., Финансирование терроризма и легализация преступных доходов. // Probleme actuale de prevenire și combatere a criminalității. Anuar științific, ediția a IV-a., Chișinău, 2003.
4. Воронин М. Ю., Мазеин В. Т., Покаместов А. А., op. cit.
5. <http://www.adevarulonline.ro/2006-10-14/Externe/site-ul-eba-y-folosit-pentru-finantarea-terorismului202073.html>.
6. <http://www.inm-lex.ro>.
7. Donciu A., Andon V., Prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului – problemă stringentă pentru omenire. // Prevenirea și combaterea crimelor transnaționale: probleme teoretice și practice. Materialele Conferinței științifico-practice internaționale, Chișinău, 2005.
8. Карпов Н., Корыстин А., op. cit.
9. <http://www.inm-lex.ro>.
10. Cotidian Național – Flux, Nr. 109, din 08.08.2006.

**Drd. Valeriu BRUS,**

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

**Petru OPREA**

Șef Secție IMSP Dispensarul Republican de Narcologie

## CASTRAREA CHIMICĂ – ÎNTRE SOLUȚIE ȘI DIHOTOMIE NEO-CONFLICTUALĂ

*Everybody has presumed until now that the imprisonment for rapists could realize a rehabilitation to these people. Unfortunately the daily experience shows the opposite thing: the isolation doesn't reduce the manifestations of violence, but increases their level of danger. According to this point a rehearing of the final sentence proposes the chemical castration as an extreme legislative measure against the recidivist rapists.*

**Recenzent: Valeriu CUȘNIR,** profesor universitar, doctor habilitat în drept, prim-prorector pentru studii și știință al Academiei "Ștefan cel Mare" a MAI

Actualmente în Italia s-a redeschis dezbaterile privind legalizarea "castrării chimice a agresorilor sexuali", care comit acte de violență sexuală în condițiile unei recidive. Părerile par a fi divizate în două curente: primul este favorabil legalizării, iar cu aceasta – și tolerant promovării sterilizării (castrării) [1] chimice în aspectul unei pedepse penale aplicată agresorului sexual; cel de-al doilea curent neagă această soluție juridico-medicală interpretând-o drept expresie a lezării grave a demnității personalității umane.

Sterilizarea, aplicată prin intermediul unei intervenții chirurgicale care modifică structura anatomo-funcțională a organelor de reproducere, prezintă probleme sub profilul legalității penale și a consecințelor deontologice și etice care derivă din aceasta.

Ca impuls al acestei inițiative legislative a servit înregistrarea unui coeficient relativ înalt privind cazurile de viol comise de recent în Italia. Astfel, de către ministrul Justiției XXXXX a fost propusă instituționalizarea juridică a castrării (sterilizării) chimice. Evident, aceste idei au suscitat ripercușiuni din partea forțelor de opoziție. Pare că în acest scop a fost identificat și un voluntar. Este vorba despre o persoană condamnată pentru acte de pedofilie, care și-a exprimat consințământul în vederea supunerii sale procedurii de castrare (sterilizare) chimică. Natale Terzo (numele voluntarului), la vârsta de 60 ani, condamnat de mai multe ori pentru abuzul sexual comis asupra minorilor, de fapt, în total 20 copii, a recunoscut ineficiența procedurilor psihologice petrecute în penitenciar [2]. Suplimentar, a subliniat faptul că segregarea sau izolarea sa în condițiile penitenciarului nu contribuie la coerciția și corectarea comportamentului unui pedofil, ci mai degrabă, inhibă și potențiază violența din partea agresorului. Deoarece, conform părerii sale, anii petrecuți în închisoare nu i-au facilitat viața, comportamentul său în perioada ispășirii pedepsei sale este ireproșabil, iar numai ieșit în afara "pereților penitenciarului" își pierde echilibrul său psihologic, conștiința sa devine obscură, tendințele sale violente suprimă echilibrul său psihologic. Pentru ultimul sterilizarea chimică pare a fi o lumină care se vede în adâncul unui tunel macabru.

Într-adevăr, tratamentul psihologic și psihoterapeutic aplicat pedofililor recidivi nu este eficient în vederea

înlăturării anomaliei sale biologice. În acest context, castrarea (sterilizarea) chimică se evidențiază ca fiind un mijloc de remediu medical voluntar și nicidecum măsură coactivă sau de coerciție.

Sterilizarea chimică, în dependență de împrejurările în care este aplicată, poate fi de natură:

1) *terapeutică*, cea aplicată la indicația medicului unei femei în vederea înlăturării uterului, cu sau fără anexele acestuia, în cazul unei neoplazii, cardiopatie, cezariană repetată sau alte grave infecții generale;

2) *eugenetica*, care este propusă în scopul perfecționării speciei umane acționând asupra părinților biologici ai viitorului copil, în vederea obstacolării ereditării de către acesta a unei patologii posedate de către părinții săi;

3) *anticoncepțională*, zisă și "comodă", care este practică soților care nu doresc posedarea de copii;

4) *coercitivă (coactivă)*, aplicată în diverse state având drept scop: politica economico-demografică în statele suprapopulate în scopul dirijării și gestiunii factorului nativ; actele de genocid în scopul obstacolării natalității în interiorul unei minorități etnice; în expresia sterilizării chimice a criminalilor sexuali în scopul evitării recidivei unor astfel de infracțiuni;

5) *directă*, care prin natura sa și circumstanțele aplicării sale, posedă unicul și imediatul efect de creștere imposibilă a procreării;

6) *indirectă*, care nu implică creșterea problemei de natură morală sau juridică, efectuată în cazul, în care organele sexuale dăunează prin existența sa întregului organism;

7) *preventivă*, practică pentru evitarea riscurilor legate de viitoarea gravidanță [3, p.904-906].

Sterilizarea (castrarea) chimică nu este o inovație în planul medical-juridic, din contra, de mulți ani este legalizată și aplicată cu succes în așa state cum sunt: Germania, Statele Unite ale Americii, Marea Britanie etc..

Sub aspectele penalistice a sterilizării chimice voluntare, persistă încă creșterea controversei. Dar aceste polemici nu condiționează indiferența societății, dimpotrivă suscită atenția acesteia, implică participarea fiecărui individ în vederea dezbaterii și calificării utilității/repulsiei unei astfel de proceduri. Castrarea chimică nu reprezintă doar o soluție



pentru persoana unui pedofil, ci și o oportunitate pentru întreaga societate în vederea eliminării definitive a unor elemente social-negative cum sunt: agresiunile sexuale, actele de pedofelie, perversiile sau comportamentele obscene, persistența devianțelor sexuale etc..

Iar dacă să abordăm problema castrării chimice sub aspectul asigurării unui mediu sigur copiilor noștri, atunci, decade orice dubiu în vederea confirmării calității sale asigurative. Cine dacă nu copiii prezintă potențialul nostru intelectual și economic, prezentul și viitorul, aspirațiile unui părinte care mizează pe faptul superării unor orizonturi neexplorate de către sine. Care va fi reacția unui părinte care relevă faptul că copilul său a suportat o violență sexuală, prejudiciindu-i prin aceasta nu doar integritatea sa bio-fiziologică, dar ce este mai important – psihicul său.

Sterilizarea(castrarea) chimică nu posedă doar scopul său coercitiv, dar și prezumă existența unui scop benefic și uman. Deoarece prin aplicarea unei astfel de proceduri persoana agresorului nu doar este remediată de acele anomalii sau manifestări patologice posedate, dar se oferă și posibilitatea inițierii unei noi vieți în care aceasta nu va prezenta un pericol pentru cei ce-l înconjoară, reintegrându-se astfel în societate.

Și dacă un agresor-pedofil este direct responsabil pentru săvârșirea unui abuz sexual asupra unui biet minor(care poate fi copilul oricui), atunci care va fi responsabilitatea noastră în cazul negării unei astfel de oportunități?

Nu ar fi cazul meditării asupra acestui subiect preventiv faptului de înregistrare a unor noi cazuri de pedofelie?..

#### **Referințe:**

1. Sterilizarea în acest caz reprezintă un termen eufemistic care înlocuiește termenul de castrare chimică
2. “ Il dibattito sulla sterilizzazione chimica” în “ Corriere della Sera, Cronache”, din 17 februarie 2006;
3. Clemente Puccini „ Istituzioni di medicina legale”, 6<sup>a</sup> edizione, Casa Editrice Ambrosiana, Milano, 2003, pag. 904-906;

#### **Bibliografie:**

1. Codul penal al Republicii Moldova;
2. Clemente Puccini „ Istituzioni di medicina legale”, 6<sup>a</sup> edizione, Casa Editrice Ambrosiana, Milano, 2003;
3. “ Il dibattito sulla sterilizzazione chimica” în “ Corriere della Sera, Cronache”, din 17 februarie 2006;
4. Codice di deontologia medica, approvato il 15 luglio 1989 dal Comitato centrale della Federazione Nazionale degli Ordini ei Medici Chirurghi e dgli Odontoiatri;
5. „Guida all Esercizio Professionale per i Medici-Chirurghi e gli Odontoiatri”, Edizioni Medico Scientifiche, Torino, 2000;pag. 373-374;

Drd. Tatiana TRIBOI,

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

## GENEZA ȘI VIITORUL ATENTATULUI SUICID

*Les terroristes kamikazes sont souvent traités de lâches et de fous, déterminés à une destruction absurde, prospérant au milieu de la pauvreté et de l'ignorance. Le but évident devient de traquer les terroristes tout en transformant simultanément l'environnement culturel et économique qui les soutient en le faisant passer du désespoir à l'espoir. Quelle que soit la recherche, elle montre que les terroristes kamikazes n'ont pas une psychopathologie spécifique et qu'ils ont un niveau d'études et de revenus égal à celui du reste de la population.*

*Globalement, les terroristes kamikazes ne présentent pas de caractéristiques de dysfonctionnements sociaux (absence de père, d'ami, ou d'emploi) ni de symptômes suicidaires. Ils n'expriment aucune crainte de l'ennemi, aucun « désespoir », aucun sentiment de « n'avoir rien à perdre » par manque d'alternatives dans la vie qui seraient liées à des raisons économiques. On attribue la responsabilité première des attaques aux organisations qui recrutent en enrôlant des candidats potentiels dans cette population jeune et relativement sans attaches. Ensuite, à l'intérieur de petites cellules de trois à six membres, des entraîneurs charismatiques cultivent intensément leur engagement mutuel à mourir. L'étape ultime avant le martyr est un contrat social formel, la plupart du temps sous la forme d'un testament enregistré en vidéo.*

Atentatul suicid este un procedeu străvechi cu o istorie modernă. Aplicarea lui de către sectele iudeilor de Zeloși și Sicari în Iudeea ocupată de romani [1] și de către Ordinul Islamic al asasinilor (*hashashin*) în epoca primelor cruciade sînt exemple legendare ale acestui fapt [2]. Conceputul de „teroare” a fost formulat pentru prima dată de către Maximilian Robespierre, în perioada Revoluției Franceze, fiind definit ca folosire sistematică a violenței pentru atingerea scopurilor politice. Conform lui teroarea este o „emanare a virtuții”, care asigură o justiție „severă și inflexibilă” [3]. Domnia Terorii, în perioada căreia fracțiunea iacobină aflată la putere a exterminat milioane de inamici potențiali, indiferent de sex și vîrstă și a durat pînă la căderea regimului Robespierilor, în iulie 1794. Aceeași teroare, înfăptuită de către stat, a avut loc și în perioada revoluțiilor din sec. al XX-lea, inițiate în Rusia de Lenin, în Comodja de Pol Pot și în Iran de Fhomeiny.

Primul mare atentat terorist suicid contemporan în Orientul Mijlociu a fost distrugerea, în decembrie 1981, a ambasadei Irakului la Beirut (27 morți, mai mult de 100 răniți). Identitatea autorilor săi nici acum nu este cunoscută, dar pare că Ayatollah Khomeiny a aprobat această acțiune, care fusese dirijată de grupările susținute de către serviciile speciale iraniene. Începînd cu asasinatul prezidentului libanez proizrailian Bashir Gemayel în septembrie 1982, atentatul suicid devine o armă a strategiei politice.

În Izrael și în Palestina atentatele suicide încep în 1992, transformîndu-se spre finele anului 1993 într-o campanie sistematică a atacurilor organizate de membrii Mișcării de Rezistență Islamică (Hamas) și Gihadului Palestinian Islamic (JPI), avînd drept scop dereglarea acordurile de pace de la Oslo. Începînd cu 1988, fondatorul JPI, Futhi Shiqaqi, a ordonat organizarea operațiilor martire „excepționale” cu implicarea bombelor umane. El susține Hezbollah-ul, insistînd asupra faptului că Dumnezeu îl înalță pe martir, dar îl detestă pe sinucigaș: „Allah poate să-i facă vestiți pe cei credincioși și-i poate face pe unii dintre voi martiri; el poate să-i purifice pe cei care au credință și care vor distruge complect pe necredincioși”; cu toate acestea „nimeni nu poate muri fără permisiunea lui Allah” [4].

Teroriștii kamikaze sunt, deseori, tratați ca lași și nebuni, hotărîți la o distrugere absurdă, prosperînd în mijlocul sărăciei și ignoranței. Devine evident că scopul principal este de a gonii teroriștii, totodată, transformînd mediul cultural și economic care îi susține, făcîndu-i să treacă de la disperare la speranță. Cercetările efectuate ne demonstrează că teroriștii kamikaze nu au o psihopatologie specifică și că ei au un nivel de studii și de venit egal cu cel al restului populației.

În cazul terorii suicid, problema este de a înțelege din ce cauză indivizii fără patologii sunt susceptibili la noii factori în situații noi, în măsură suficientă pentru a permite organizațiilor care recrutează sinucigași de a aplica în viața politică lor.

În societatea noastră există o idee pe larg propagată, conform căreia debarasînd societatea de sărăcie o vom debarasa de crime [5]. Conform președintelui Bush: - „Noi combatem sărăcia, deoarece speranța este răspuns la teroare” [6]. În timpul unei întîlniri a laureaților Premiului Nobel al Păcii, sud-africanul Desmond Tutu și nord-coreeanul Aim Dal Iong susțineau că „la baza terorismului se află sărăcia”; Elie Wiesel și Dalai Lama au exprimat opinia că „anume prin educație se poate de eliminat terorismul” [7, p. 7]. Aceste opinii au fost susținute prin cercetările inițiate de economistul Cary Beccer, care arată că crimele materiale sînt provocate de sărăcie și lipsa de educație [8]. Conform acestei teorii, delincvenții sunt indivizi raționali, care acționează conform propriului interes. Indivizii aleg o activitate ilegală dacă profitul depășește probabilitatea de a fi descoperit sau întemnițat și dacă în același timp o activitate legală reprezintă o pierdere de cîștig.

Aceste teorii a unei alegeri raționale, bazate pe oportunitățile economice, nu se potrivesc unor tipuri de crime violente (omucidere domestică, ucidere pe baza urii). Aceste teorii sunt încă mai puțin raționale în ceea ce privește atacurile suicide. În general, teroriștii kamikaze nu au avut mai puține șanse în viața lor legitimă decît restul populației. Cum subliniază presa arabă, dacă martirii nu aveau nimic de pierdut, sacrificiul lor nu avea sens [9]: „Acei care se sinucid, fac aceasta pentru propriul lor beneficiu, acei care comit martirul se sacrifică pentru a salva religia și nația sa” [10].

Într-un sondaj efectuat în decembrie 2001, la care au participat 1357 palestinieni de 18 ani sau mai mult, de la Banda de est și sectorul Gaza, acei care aveau 12 ani de studii sau mai mult susțineau atacurile armate cu 68 puncte, acei care aveau 11 ani de studii cu 63 puncte și necăturarii cu 46 puncte. Numai 40% de persoane cu diplomă de studii universitare erau pentru dialogul cu Izrael, 53% - având diplome de studii medii și 60% - având studii de 9 clase sau mai puțin. Comparînd militanții din Hezbollah, morți în acțiune cu un eșantion de libanezi din aceeași categorie de vîrstă și din aceeași regiune, militanții aveau mai multe șanse de a fi din familii mai bogate și de a avea studii medii.

Cu toate acestea, pierderea avantajului economic sau social în categoriile educate poate încuraja susținerea terorismului. În perioada 1982-1988, numărul cetățenilor palestinieni cu 12 ani de studii sau mai mult, aproape că s-a dublat, acei cu mai puțini ani de studii nu au crescut decît cu 30%. Aceasta coincide cu o creștere semnificativă a șomajului la acei care au făcut studii superioare, în raport cu acei care au făcut studii medii. Salariile cotidiene rurale a celor care nu au avut diplome universitare a scăzut cu 30%, salariile celor care nu au făcut decît studii medii au rămas stabile. Șomajul este, de asemenea, un factor de recrutare pentru Al Qaeda și aliații săi în peninsula arabică [11].

Necăînd la faptul că umilința și disperarea pot fi factori hotărîtori pentru martiri, în unele situații, aceasta nu este o explicație nici completă, nici aplicabilă altor circumstanțe. Studiile făcute de psihologul Aciel Merari arată importanța instituțiilor în terorismul suicid [12]. Echipa sa a intervievat 32 din 34 familii de kamikaze în Palestina și Izrael (înainte de 1998), teroriști supraviețuitori și recruți prizonieri.

Vîrsta medie a teroriștilor era de 20 ani. Aproape toți erau celibatari și împărțeau credința religioasă înaintea recrutării (dar nu mai mult decît populația generală). Cu excepția vîrstei și lipsei de ocupație, kamikazii diferă de membrii organizațiilor rasiste violente, cu care sînt deseori comparați [13]. În general, teroriștii kamikaze nu prezintă caracteristici ale disfuncționării sociale (lipsa tatălui prietenilor sau a serviciului), nici simptome suicide. Unii specialiști consideră că, în primul rînd, sunt responsabile pentru atacuri organizațiile care recrutează candidați potențiali din rîndul acestei populații tinere și fără ocupație. Mai apoi, în interiorul micilor celule de 3 la 6 membri, antrenorul cultivă intens angajamentul lor de a muri. Ultima etapă, înainte de martir, este un contract social formal, majoritatea timpului sub forma unui testament înregistrat la video.

Din 1996 pînă în 1999, Nasra Hassan, un pachistanez care lucra în ajutorul umanitar, a intervievat în jur de 250 de palestinieni, recrutori și antrenori kamikaze, care au eșuat și părinții kamikazilor morți. Teroriștii erau bărbați de la 18 pînă la 38 ani: „Nici unul din ei nu era fără studii, nici sărac disperat sau deprimat... Ei păreau toți a fi membri complet normali a familiei lor” [14]. Totuși „toți erau profund religioși”, crezînd acțiunile lor „aprobate de către religia divină dezvăluită de Islam”. Liderii organizațiilor care îi ajutau se plîngeau: „Problema noastră cea mai mare sunt hoardele de tineri care bat la ușile noastre”.

S-ar putea de spus că un factor critic, ce determină terorismul suicid, este loialitatea. Aducem, ca exemplu, caracteristica a 34 recruți din Harkat al Ansar, un aliat al Al Qaeda, stabilit în Pachistan. Toți erau celibatari, majoritatea

au studiat coranul. Toți credeau că sacrificîndu-se, ei oferă protecție viitorului familiilor lor fictive: „Fiecare (martir) are un loc special - printre ei sînt frați, fii și ființe încă mai dragi” [15]. Un raport al parlamentului din Singapore, care face referire la 31 agenți capturați, care făceau parte din organizațiile Jemaah Islamiyah și din alte organizații aliate ale Al Qaeda-ei din Asia de Sud-Est, a subliniat acest model: „Acești oameni nu erau incultți, destituiți ori decăzuți din drepturile lor civice. Toți au primit o educație laică... Ca și mulți dintre colegii săi din organizațiile militante islamice ale religiei, ei aveau o muncă normală și respectabilă... Majoritatea dintre deținuți considerau religia ca cea mai importantă valoare personală” [16].

Ultimul nivel de protecție contra terorismului suicid este de a evita ca teroriștii să-și atingă țintele, care pare a fi cea mai costisitoare și, după toate aparențele, cel mai puțin destinată reușitei. Scotocela la noroc prin bagaje și corpuri nu poate să fie o măsură foarte efectivă contra oamenilor decisi să moară, chiar dacă aceasta ar putea aduce careva aparențe de securitate și deci protecție psihologică contra războiului psihologic al terorismului suicid. Un nivel intermediar de protecție, care ar consta în pătrunderea și distrugerea organizațiilor care recrutează și izolarea liderilor lor, ar putea fi încununată de succes într-un timp scurt, dar cu posibilitatea ca organizațiile mai rezistente să apară în locul celor distruse. Primul nivel de protecție este reducerea receptivității recruților potențiali față de organizațiile de recrutare. Dar în ce mod? Este important de a ști ceea ce, probabil, nu va avea efect. Ridicarea nivelului de alfabetizare poate să nu aibă nici un efect și, din contra, poate influența negativ, dacă reducerea sărăciei pentru majoritatea populației duce la o distribuire a bogățiilor spre paturile de sus, care ar lăsa pe cei ce erau, inițial, mai bine aprovizionați, spre sfîrșit cu mai puține oportunități ca mai înainte. Punerea capătului la ocuparea sau reducerea umilinței ar putea constitui un ajutor, dar nu și în cazul dacă populația crede că este vorba de o victorie inspirată de teroare (de exemplu, retragerea aparent forțată a Izraelului din Liban).

Posibil că, pentru stoparea terorismului, avem necesitate de cercetări pentru a înțelege ce fel de relații psihologice și culturale ating și unesc mii, posibil milioane, de oameni foarte obișnuiți, în rețeaua de fabricare a martirilor organizațiilor teroriste. E nevoie de studiat modul de formare a instituțiilor teroriste, asemănările și deosebiriile dintre structurile organizaționale, practica recrutării și populația recrutată. Există oare diferențe reale dintre grupările religioase și grupările laice sau între terorismul ideologic și cel de protest. Interviuurile kamikazilor supraviețuitori din Hamas și ale agenților capturați de Al Qaeda arată că ideologia și protestul sunt factori pentru ambele grupări, dar cu o valoare relativă și cu consecințe care se pot deosebi.

## Bibliografie

1. Josèphe Flavius, *La Guerre des Juifs*, Paris, 1977.
2. Lewis B., *Assassins* (Paris, Berger, 1982).
3. Robespierre M., *Principes de morale politique*, 5 februarie 1794.
4. Coranul, cap. 3, versetul 140-146.
5. Clark R., *Crime in America* (Simon & Schuster, New York, 1970).

6. White House news release, 22 March 2002; <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/03/20020322-1.html>.
7. Jai J. J., Getting at the roots of terrorism // Christian Science Monitor, 10 decembrie 2001.
8. Becker G., Crime and punishment: An economic approach // Pol. Econ. 76, 169 (1968).
9. Articol despre Al-Risala (săptămînal a lui Hamas), 7 iunie 2001.
10. Sheikh Yussuf Al-Qaradhawi (lider spiritual al lui Muslim Brotherhood), Al-Ahram Al-Arabi (Cad're), 3 Février 2001.
11. Friedman T., Longitudes and Attitudes Farrar, Strauss, Giroux, New York, 2002.
12. Merari A., The Psychology of Extremism, Univ. of Michigan, Ann Arbor, MI, 11 februarie 2002.
13. Ezekiel R., The Racist Mind (Viking, New York, 1995).
14. Hassan N., Talking to the "human bombs" // The New Yorker, 19 noiembrie 2001; [www.newyorker.com/fact/content/](http://www.newyorker.com/fact/content/).
15. Rhode D., Chivers A., Qaeda's grocery lists and manuals of killing // New York Times, 17 martie 2002.
16. "White Paper – The Jemaah Islamiyah Arrests," (Singapore Ministry of Home Affairs, Singapore).

**Наталья СЫЛИ,**

Соискатель, Академия «Штефан чел Маре» МВД Республики Молдова

**Эдуард ПУЙ,**

Академия «Штефан чел Маре» МВД Республики Молдова

## ОБЪЕКТ ТЕРРОРИЗМА

*Each act of terrorism makes an attempt on different benefits, which are protected by law and other fields of people life. The question is: what the object we can consider the principal and accordingly defining the sort belong to structure is not far in disputable and decides diverse in criminal legislation of different states. The signs of basis and additional subject are become clear in dependence of legislator's fields are the most interested in guard. The legislator of the Moldavia Republic has shared out in quality of basis subject of terrorism social safety, and in quality of additional subject – life, health, property. Also it is necessary to foresee the function of separate authorities and international states in quality supplementary objects of terrorism.*

*Public safety means public relations, which support normal life conditions every person of society, public order, safety private, social and state interests.*

*Terrorism – is crime which has a number of typical objects of encroachment. Terrible influence of terrorism very often turns to broad and sometimes to indefinite circle of people, even to population of whole towns and districts and also to concrete officials of separate authorities, which have the right to take organization, manager, judicatory and another decisions. This influence may be sent to religious, political, public and cultural life, it may be realized in relation to representatives of business circles, persons, amusing in industry trade and at last in relation of members of other crime organizations in calculation of desirable reactions.*

Правовое выявление объекта преступления дает возможность понять социальное и юридическое значение преступления, выявить социально- опасные последствия, правильно установить пределы действия уголовно-правовых норм.

Необходимо отметить, что еще в Древнем Риме римляне делили криминальные деяния на «crimes publica» и «delictum privata» в зависимости от того если посягали на частные или публичные права.

Несмотря на существующие разногласия, было всеобщее признано, что состав преступления не может существовать без объекта преступления, потому, что объект преступления не что иное как благо на которое посягает преступник и которому причинен или может быть причинен вред [1].

В уголовном законодательстве СССР отсутствовал такой состав, как терроризм.

В I разделе «Преступления против государства» и в последствии в кодексе Республики Молдова 1961 года были следующие составы преступлений «Террористический акт» (статья 63), «Диверсия» (статья 65), которые предусматривали ответственность за эти преступления совершенные только с антисоветской и антигосударственной целью [2].

Однако практика борьбы показывает, что терроризм может быть совершен не только с антигосударственной целью, но и в других целях [3].

Именно это и было предусмотрено законодателями в статье 278 УК Республики Молдова, которая включена в главу XII «Преступления против общественной безопасности и общественного порядка».

В науке Уголовного права нет единого мнения относительно объекта преступления.

Всякий акт терроризма посягает одновременно на различные охраняемые законом блага и другие сферы

жизнедеятельности людей. Вопрос же о том какой объект считать основным, а соответственно и определяющим родовую принадлежность состава, является далеко не бесспорным и по разному решается в уголовном законодательстве различных государств. Если УК Республики Молдова, Российской Федерации, Украины относят терроризм к преступлениям против общественной безопасности, то УК Латвии – к преступлениям против государства. В УК Франции раздел II «о терроризме» размещен в кн. IV «О преступлениях против нации, государства и общественного порядка», в УК Испании отдел 2 «О терроризме» гл. V находятся в разделе XXII «Преступления против общественного порядка», в УК ФРГ §129 (создание террористических сообществ) находится в разделе седьмом Особенной части, который называется «Преступные деяния против общественного порядка».

Таким образом непосредственным объектом терроризма в Уголовном Кодексе Республики Молдова является общественная безопасность.

Русские авторы Н.И. Ветров и Ю.И. Ляпунов утверждают, что в Уголовном Кодексе существует понятие общественной безопасности в узком и широком смысле.

В широком понятии общественная безопасность содержит несколько категорий общественных отношений:

- 1) нормальные жизненные условия для всего общества;
- 2) общественный порядок;
- 3) экологическая безопасность;
- 4) здоровье народа и общественная мораль;
- 5) безопасность персональных интересов, государственные и социальные интересы.

В узком понятии общественная безопасность представляет общественные отношения, которые

поддерживают нормальные условия жизни каждому человеку общества, общественный порядок, безопасность частных, общественных и государственных интересов [4].

Терроризм – это преступление, которому характерно множество объектов посягательства. Таким образом он посягает на общественную безопасность, нормальное функционирование органов власти, в том числе и на жизнь и здоровье людей.

Устрашающее воздействие терроризма часто обращено к широкому и порой неопределенному кругу людей, даже населению целых городов и районов, а также к конкретным должностным лицам органам власти, наделенным правом принимать организационные, управленческие, судебные или иные решения. Указанное воздействие может быть адресовано религиозным, политическим, общественным деятелям культуры, в расчете на желаемую реакцию оно может осуществляться в отношении представителей деловых кругов, лиц занятых в производстве и торговле, наконец, в отношении членов других преступных организации [5].

Общественная безопасность, представляет ансамбль решений, которые поддерживают общественный порядок, общественную гармонию и уважение к закону. Общественный порядок предполагает дисциплину в сферах экономики, политики, общественности который обеспечен наличием норм и средств передаваемых от одного общества к другому и предполагает нормальное функционирование государственного аппарата и соблюдение прав человека. Следовательно общественный порядок характерен тому обществу, в котором благодаря развитию общественных отношений в соответствии с законом обеспечивается надежность и уважение к правам человека, а общественность функционирует в нормальных условиях [6].

Законодатель выделил в качестве основного объекта терроризма общественную безопасность, а в качестве дополнительного - жизнь, здоровье, собственность.

Также в качестве дополнительных объектов состава терроризма необходимо предусмотреть функционирование органов власти, международных организаций, а также физических и юридических лиц [7].

Авторы В.П.Емельянова, А.И.Коробеев, В.В.Мальцева, В.С.Комиссаров утверждают, что **основным объектом** преступления является общественная безопасность в широком смысле этого слова, поскольку умысел преступников направлен на создание обстановки страха, неуверенности у населения, чтобы таким образом оказать давление на власть, ее отдельные органы или должностных лиц с целью изменения их деятельности в интересах преступников [8].

Другая категория авторов среди которых В.Е.Петрицев, В.Ф.Антипенко, Н.И.Панов не согласны с автором утверждают, что той сферой, которой, по мнению законодателя, причиняется наибольший вред актами терроризма, чаще всего признается общественная безопасность, однако, исходя из обстоятельств самого деяния, нарушение общественной безопасности выступает для террористов хотя и первоочередным, но фактически не основным, а

вспомогательным действием, способом посягательства на другой объект – национальные институты в сложном (составном) преступлении [9].

«Признак двойственного характера объекта посягательства в терроризме (основным являются отдельные граждане или материальные объекты, дополнительным – элементы конституционного строя, порядок управления, общественные отношения), - замечает В.Е.Петрищев, - на мой взгляд, очень важен, ибо он позволяет четко дифференцировать социально-политические и правовые оценки проявлений действительно терроризма и весьма схожих с ним по объективной стороне общеуголовных составов преступлений» [10]. В связи с этим В.Ф.Антипенко обращает внимание на следующее: «Общественная безопасность не может быть основным объектом терроризма. Запугивание при терроризме, как уже было указано, выступает не самоцелью, а средством достижения цели оказания влияния на основной объект, чем реализуется понуждение соответствующих лиц к выгодным для террористов решениям. Основным же объектом терроризма являются национальные и наднациональные институты, посягая на которые посредством воздействия на непосредственный объект, виновные лица достигают или стремятся достигнуть главной цели нарушения их неприкосновенности» [11].

По мнению В.Е.Петрищев и В.Ф.Антипенко терроризм относится к той категории преступлений, в которых посягательство на один объект (общественную безопасность) служит способом причинения вреда другому объекту – основному (национальным институтам), а в таких случаях, как отмечает Н.И.Панов, «способ является дополнительным, вспомогательным действием, обеспечивающим осуществление основного действия, образуя с ним разновидность сложного действия» [12].

Получается, что вопреки канонам уголовно-правовой науки при отнесении терроризма к преступлениям против общественной безопасности законодатель наделяет фактически дополнительный объект, посягательство на который служит способом посягательства на какой-то основной, признаками основного объекта.

Однако, как ни парадоксально это на первый взгляд не выглядит, но при всей, так сказать, научной неправоте, законодатель в данном случае совершенно прав. Если даже принять за основу, что здесь ведущее значение придано тому деянию, которое выступает лишь способом посягательства на основной объект, то при такой ситуации, когда в качестве основного объекта выступают в бесконечном множестве различные «национальные и наднациональные институты» и т.д., способ посягательства на них посредством нарушения общественной безопасности есть единственное общее свойство данных преступлений, которое возможно «вынести за скобки» и сформулировать самостоятельный состав преступления. В противном случае, если во главу угла поставить те непосредственные объекты, которым в конечном итоге и стремиться нанести ущерб террористы посредством создания обстановки страха на фоне посягательства на

общественную безопасность, то тогда потребуются бесконечное множество составов терроризма, «разработанных» по Уголовному кодексу, либо необходимо создавать некий «террористический» кодекс, что, безусловно, неприемлемо для законодательства и правоприменительной практики [13].

Таким образом, в данном случае поменяны местами основной и дополнительный объекты терроризма. Однако при осуществлении подобной «рокировки» важно стремиться к тому, чтобы не придать самодовлеющего значения фактически дополнительному объекту – общественной безопасности – и не упустить из виду фактически основные объекты, в целях посягательств на которые и осуществляются террористами общеопасные действия. Но при таком подходе к конструированию состава не только упускаются признаки фактически основных объектов, но и порождается несоответствие состава терроризма тем составам, которые содержат в качестве обязательных признаки деяний с элементами терроризирования. Поэтому терроризм, будучи ядром преступлений террористического характера, должен быть максимально приближен по конструкции своего состава к родственным составам. И одним из этапов в этом направлении должно быть осложнение признаков объекта терроризма и формулирование его как сложного состава с признаками двух обязательных объектов [14].

*Нам кажется что законодатель прав ведь если включить состав терроризма не в главу «Преступления против общественной безопасности», а в какую-то другую, поскольку в тех случаях, когда этот состав находится в главе УК, содержащей составы преступлений против государства или против мира и безопасности человечества, то за основу принимаются не наиболее типичные случаи актов терроризма, а напротив – наиболее тяжкие формы его проявления, в результате чего искажается характер и искусственно завышается степень общественной опасности тех актов терроризма, которые в действительности не были направлены ни против основ государственности, ни против международного порядка.*

#### Сноски:

1. Уголовное право. Под ред. Кудрявцева В.Н., Наумова А.В., с. 95; Под ред. Рарога А.И., с. 89; Под ред. Гаухмана Л.Д., Колодкина Л.М., Максимова С.В., с.86; Под ре. Кузнецовой Н.Ф., Тяжковой И.М., с. 204.
2. Gladchi G., Sili V. TERORISMUL.Studiu criminologic și juridico-penal. Chișinău 2004 p. 58
3. Уголовное право, Особенная часть, Учебник для вузов, Москва: Норма, 2001. с. 487.
4. Уголовное право. Часть общая. Часть Особенная., Учебник, издание второе, исправленное и дополненное, под ред. Ветрова Н.И., Ляпунова Ю.И., Москва, Юриспруденция, 2001., стр. с. 444-445.
5. Дьяков С.В., Государственные преступления против основ конституционного строя и безопасность государства и государственная преступность, Москва: Норма, 1999. с.54-55; Комментарий к УК РФ.,

- 3-е издание измененное и дополненное, под редакцией. Скуратова Ю.И., Лебедева В.И., Москва: Норма, 2001. с. 497.
6. Tamaș S., Dicționar politic. Instituțiile democrației și cultura civică, Ediția a II-a, București: Șansa, 1996. p.177.
7. Емельянов В.П., Терроризм и преступления с признаками терроризирования, с. 243.
8. Моджорян Л.А. Терроризм: правда и вымысел. М., 1986г., с. 69
9. Петрищев В.Е., Борьба с терроризмом как общегосударственная задача.//Актуальные проблемы Европы, Москва, 1998 г. С.88-89, Антипенко В., Понятие терроризма, Москва, Панов Н.И. Квалификация насильственных преступлений, Харьков, 1986 г.
10. Петрищев В.Е. Правовые и социально- политические проблемы борьбы с терроризмом . 1998г. с. 89.
11. Антипенко В. Понятия терроризма (криминально правовое значение), 1999г. с. 36.
12. Панов Н.И. Способ совершения преступления и уголовная ответственность. Харьков, 1982г. с. 47.
13. Дремин В.Н. Террористическая деятельность организованных преступных групп. М., 1998 год.
14. Материалы Международной информационной программы «Терроризм» от 23.05.2002г.

Drd. Veaceslav SPALATU,  
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

## PRACTICAREA ILEGALĂ A ACTIVITĂȚII DE ÎNTREPRINZĂTOR CONFORM LEGISLAȚIEI PENALE A ȚĂRILOR DE PESTE HOTARE

*The process of economic reform, transition from the centrally planned economy and state ownership to the market economy and private property forms has produced massive innovations in the society. Growth of economic crimes, in particular in a context of infringements in the entrepreneur activities, becomes an acute criminological problem. The analysis of the penal law in foreign countries in the illegal businesses sector can contribute to the improvement of structure of normative provisions linked to the illegal entrepreneur activities, perfecting the organising and legal measures related to combating crimes in such sphere.*

**Recenzent: Xenofon ULIANOVSKI,** doctor în drept, conferențiar universitar, judecător la Curtea de Apel Chișinău

Trecerea Republicii Moldova de la o economie centralizată la economia de piață a creat condiții favorabile pentru desfășurarea activității de întreprinzător, ceea ce a dictat și o reglementare juridică a raporturilor sociale din cadrul acestei activități adecvată noilor condiții. Reformele sociale și economice inițiate și promovate pe parcursul ultimilor ani dau rezultate atât pozitive – prin modernizarea treptată a sistemului economic, cât și negative – legislația care reglementează activitatea de întreprinzător la momentul de față încă nu corespunde tuturor cerințelor societății de astăzi, nu au fost create condiții favorabile pentru practicarea activității de întreprinzător [12, 10]. Astfel, antreprenorii încearcă prin diferite metode, chiar și ilegale, să practice acest gen de activitate, prin urmare fiind trași și la răspunderea penală.

Analiza legislației penale a altor țări ne va permite de a face o comparație a art. 241 CP al Republicii Moldova cu privire la „practicarea ilegală a activității de întreprinzător” cu normele juridico-penale corespunzătoare din țările studiate, precum și de a examina practica acumulată de aceste țări, ce ține de lupta împotriva infracțiunilor din sfera economică, fapt ce ne permite să îmbunătățim legislația penală la capitolul dat. Astfel, vom încerca să analizăm legislația penală a următoarelor țări: Franța, Austria, R.F.G., Bulgaria, Polonia, precum și a unor țări din spațiul CSI: Federația Rusă, Letonia, Ucraina, Belarusia.

Analizând CP al Franței din 1992, subliniem norme juridico-penale care stabilesc răspunderea penală pentru desfășurarea ilegală a unor genuri de activități de antreprenoriat: art. 222-35 „Fabricarea și gestionarea ilegală a substanțelor narcotice”; art. 222-36 „Importul și exportul ilegal de substanțe narcotice”.

În conformitate cu prevederile art. 433-17 CP al Franței „Folosirea fără careva drepturi, în interes propriu sau în interesul altor persoane a unui grad sau titlu ce ține de o anumită profesie, a diplomei oficiale sau a unei funcții” atrage după sine răspunderea penală datorită practicării unor genuri de activități interzise de legislație.

Codul Penal al Austriei stabilește răspunderea penală pentru următoarele infracțiuni: art. 96 – întreruperea sarcinii; art. 154 p. 3 – cămătoria cu banii; art. 155 p. 2 – cămătoria cu obiecte naturale de preț; art. 168 p. 2 – jocurile de noroc; art.

184 – practicarea ilegală a medicinei, toate acestea fiind fapte săvârșite ca îndeletnicire. Prin urmare, conform legislației penale a Austriei aceste genuri de activități sunt interzise ca practicare legală a activității de antreprenoriat. Din cele menționate mai sus ajungem la concluzia că CP al Austriei nu conține un capitol sau o secțiune aparte a infracțiunilor săvârșite în sfera activității de întreprinzător sau o normă unică în ceea ce privește infracțiunea de practicare ilegală a activității de întreprinzător, fapt ce îl putem găsi în CP RM în Cap. XI, secț. a III-a „Infracțiuni săvârșite în sfera activității de întreprinzător” și art. 241 „Practicarea ilegală a activității de întreprinzător”.

Analizând CP al RFG evidențiem art. 145 – încălcarea interdicțiilor pe profesii, care prevede că: persoanele care lucrează într-un anumit domeniu, cei care se ocupă cu o anumită îndeletnicire, dar desfășoară o altă activitate, care este interzisă conform funcției deținute sau îndeletnicirii desfășurate, poartă răspundere penală. De asemenea, în CP al RFG sunt indicate norme ce stabilesc răspunderea penală pentru desfășurarea unor genuri de activități fără careva autorizații sau cu încălcarea cerințelor și a condițiilor de licențiere, ex: art. 327 – utilizarea ilegală a unor obiective tehnice.

Cu toate că în CP al RFG nu sunt stipulate norme concrete cu privire la practicarea ilegală a activității de întreprinzător, așa cum este indicat în CP al Republicii Moldova, totuși este prevăzută răspunderea penală pentru acordarea consultațiilor și darea indicațiilor profesionale contrar legii, de către medici, avocați, contabili, lucrătorii de la Inspectoratul Fiscal (art. 132 p. 1). Aceste acțiuni pot fi calificate ca practicare a activității de întreprinzător fără înregistrarea în organele autorizate sau ca escrocherie.

În conformitate cu prevederile art. 324 al. 1 CP din 1968 al Bulgariei, persoanele care se ocupă cu o anumită profesie sau îndeletnicire, fără permisiunea corespunzătoare, sunt trași la răspundere penală. Se consideră ilicite acele fapte care sunt îndreptate nemijlocit spre desfășurarea unor activități de întreprinzător fără a fi licențiate la organele autorizate. Conform art. 342 al. 2 CP din 1968 al Bulgariei, săvârșirea unor acțiuni analogice, dar care țin de ocrotirea sănătății populației, de asemenea, prevede răspunderea penală. Caracteristic CP al Bulgariei îi este faptul că conține norme speciale care prevăd răspunderea penală pentru



practicarea unor genuri de activități de întreprinzător fără înregistrarea în organele autorizate. Prin urmare, în Cap. VI CP al Bulgariei „Infrațiuni economice” sunt prevăzute următoarele norme: art. 252 – „persoanele care desfășoară unele operațiuni de asigurare, bancare sau alte operațiuni financiare, fără înregistrare în organele autorizate pentru care această înregistrare este obligatorie, se pedepsesc cu ...”. De asemenea, vor purta răspundere penală persoanele care fără înregistrarea în organele autorizate vor practica o activitate ce ține de: fabricarea sau comercializarea substanțelor cu efect puternic și toxic (art. 354), a substanțelor narcotice (art. 354 a), a substanțelor explozive, a armelor de foc și munițiilor (art. 337); organizarea jocurilor de noroc (art. 327 al. 1), desfășurarea unei activități comerciale externe (art. 234 a).

O analiză aparte s-a făcut în art. 226 CP al Bulgariei. Conform primului alin. 1 al acestui articol, persoanele care practică activitatea individuală de întreprinzător, prin folosirea unei întreprinderi de stat, a unei cooperative de producție sau a unor organizații obștești, cu încălcarea legislației în vigoare și obținerea unor venituri ilegale, poartă răspundere penală. Iar alin. 2 al acestui articol, prevede răspunderea penală pentru practicarea activității de întreprinzător prin intermediul unei întreprinderi de stat, a unei cooperative de producție sau a unei organizații obștești. Din cele menționate, s-ar părea că persoana trebuie să fie atrasă la răspundere penală pentru practicarea ilegală a activității de întreprinzător, însă ar fi greșit să gândim așa. Statul, prin intermediul măsurilor juridico-penale, luptă împotriva antreprenorilor care activează fără înregistrarea necesară în organele autorizate, prin intermediul unei întreprinderi de stat, a unei cooperative de producție sau a unei organizații obștești.

Dacă facem o analiză a CP al Poloniei, noi nu găsim nici o normă care ar prevedea răspunderea penală pentru practicarea ilegală a activității de întreprinzător. Spre exemplu, art. 171 CP al Poloniei prevede răspunderea penală pentru persoanele care au activat fără autorizația necesară sau au încălcat prevederile acesteia, participând la fabricarea și/sau comercializarea substanțelor și mecanismelor explozibile, materialelor radioactive și a altor obiecte și substanțe care pot fi periculoase pentru viața și sănătatea persoanelor, precum și pentru bunurile materiale aflate în proporții mari. Vor fi supuși răspunderii penale și persoanele care activează în sfera economică fără autorizația necesară sau care încalcă cerințele și condițiile de licențiere. Prin urmare, exemplele ce le-am enumerat mai sus nu le putem considera ca activitate de întreprinzător. Articolul 263 CP al Poloniei prevede că persoanele care fără autorizația necesară participă la fabricarea și/sau comercializarea armelor de foc și a munițiilor, vor fi trase la răspundere penală.

Ca și în CP al Poloniei, legislația penală a României, de asemenea, nu prevede o normă aparte cu privire la practicarea ilegală a activității de întreprinzător. Unele infrațiuni, ce se referă la activitatea economică, legislatorul român le plasează în Cap. II CP al României, intitulat „Infrațiunile în special”, printre care menționăm: art. 295 – specula; art. 297 – înșelăciunea cu privire la calitatea mărfurilor; art. 299 – contrafacerea obiectului unei invenții; art. 300 – punerea în circulație a produselor contrafăcute; art. 302 – nerespectarea dispozițiilor privind operații de import

sau export; art. 302<sup>1</sup> – deturnarea de fonduri; art. 302<sup>2</sup> – nerespectarea dispozițiilor privind importul de deșeuri și reziduuri.

Studiind legislația penală a țărilor sus menționate, vom face unele totaluri. Bine înțeles că, făcând o analiză a particularităților legislației penale a acestor țări la tematica temei analizate, va trebui să ținem cont și de specificul structurii legislației penale a țărilor sus menționate, precum și de caracterul acestor norme, în ceea ce privește ocrotirea relațiilor sociale. Schimbările frecvente a stării și condițiilor economice, a prevederilor actelor normative care reglementează activitatea de întreprinzător, a contribuit la: adoptarea unor acte normative complexe, care cuprind diferite ramuri ale dreptului și la adoptarea unor legislații penale cu caracter special.

Mulți autori, printre care și autorul rus B. B. Iliuhin consideră că în legislația penală a multor țări străine nu este stipulat separat categoria infrațiunilor ce țin de activitatea de întreprinzător, fapt ce cu totul invers este caracteristic Republicii Moldova, unde legislația penală prevede în mod separat în Secțiunea a III-a „Infrațiunile săvârșite în sfera activității de întreprinzător”. Suntem de acord cu cele spuse mai sus, deoarece într-adevăr CP al Franței, Austriei și R.F.G. nu prevăd acele norme penale care ar stabili răspunderea pentru încălcarea ordinii de înregistrare și licențiere în organele autorizate, în urma practicării activității de întreprinzător. Normele date le putem găsi în diferite articole ale CP ale acestor țări și sunt îndreptate nemijlocit spre ocrotirea relațiilor sociale din diferite domenii ale activității economice.

Caracteristic legislației penale a unor țări străine este faptul că s-a făcut o divizare a infrațiunilor ce țin de activitatea profesională, cum ar fi: activitatea medicilor, notarilor, avocaților, auditorilor, brokerilor și a altor profesii prevăzute de lege; precum și a activității de întreprinzător.

Interesant este faptul că CP al Bulgariei și Poloniei prevăd infrațiunea de practicare ilegală a activității de întreprinzător de rînd cu unele infrațiuni asemănătoare, cum ar fi: vânzarea mărfurilor și obiectelor, a căror comercializare este strict interzisă și organizarea jocurilor de noroc.

Pentru ca analiza juridico-penală a infrațiunii de practicare ilegală a activității de întreprinzător să fie completă, vom examina și legislația penală a unor țări din fosta U.R.S.S., fiindcă legislația acestor țări are multe tangențe cu aceea a Republicii Moldova, dat fiind faptul că nu demult au fost în același sistem politic, economic și cultural. În urma reformelor economice, ce au avut loc la începutul anilor 1990, legislația penală a țărilor din spațiul ex-sovetic a suferit mari schimbări, precum și la capitolul infrațiunilor din sfera economică. Prin urmare, au fost excluse toate normele penale ce aveau o ideologie socialistă și treptat s-a început trecerea la un sistem efectiv al infrațiunilor din sfera economică, care se bazează pe condițiile unei economii de piață [13, 100].

Majoritatea țărilor din spațiul ex-sovetic, avînd aceeași pondere social-economică, același sistem de drept cu tradiții similare ale legislației penale, aceeași logică și cultură juridică, au optat ca structura normelor juridice, ce țin de infrațiunile din sfera activității economice și, în primul rînd, a infrațiunii de practicare ilegală a activității de întreprinzător, să fie asemănătoare.

Legislația penală a Federației Ruse în capitol VIII, intitulat „Infrațiuni din sfera economică”, prevede

majoritatea infracțiunilor cu caracter economic, printre care și practicarea ilegală a activității de întreprinzător (art. 171). Norma prevăzută de art. 171 CP al Federației Ruse este formulată sub influența legislației penale a țărilor dezvoltate, precum și sub cea a CP al Rusiei din 1926.

Conform prevederilor art. 171 CP al Federației Ruse, activitatea de întreprinzător va purta un caracter ilegal, dacă se va desfășura: fără înregistrarea în organele autorizate; cu înregistrarea, dar cu prezentarea unor date false la momentul înregistrării; cu încălcarea regulilor de înregistrare; în lipsa unei licențe speciale, când o asemenea licență este obligatorie; cu încălcarea cerințelor și condițiilor de licențiere.

Codul Penal al Letoaniei prevede un capitol aparte al infracțiunilor ce țin de activitatea economică (Cap. XIX - „Infracțiuni din sfera economică”), printre care menționăm art. 207 CP al Letoaniei – „practicarea activității de întreprinzător fără înregistrare și licențiere la organele autorizate”, care prevede răspunderea penală pentru practicarea activității de întreprinzător fără înregistrarea și autorizația necesară de la organele competente, dacă acestea erau obligatorii prin lege sau pe parcursul desfășurării activității întreprinderii, sau după întreruperea activității sale conform hotărârii organelor competente. În limitele acestui articol sunt evidențiate, ca componentă unică a infracțiunii, faptele ce țin de practicarea activității de întreprinzător în lipsa licenței necesare.

Conform art. 207 CP al Letoaniei, ca circumstanță agravantă, va constitui cauzarea unei pagube considerabile: statului; drepturilor și intereselor legitime ale persoanelor. Pedepșa maximă pentru această infracțiune, conform alin. 1 va fi 2 ani și conform alin. 2 între 2-5 ani privațiune de libertate.

În art. 208 CP al Letoaniei se prevede practicarea unor activități de întreprinzător interzise, în urma cărora survine răspunderea penală și pentru practicarea unor genuri de activități economice, în fața cărora sunt puse unele interdicții speciale.

Dacă analizăm legislația penală a Ucrainei, observăm că legislatorul nu folosește în contextul legii termenul de „activitatea de întreprinzător”. Normele juridice care ne interesează sunt indicate în Cap. VII CP al Ucrainei, intitulat „Infracțiuni din sfera economică”. În conformitate cu prevederile art. 202 CP al Ucrainei, „încălcarea ordinii de practicare a activității gospodărești și bancare” este prevăzută răspunderea penală nu numai pentru practicarea ilegală a activității de întreprinzător, dar și pentru practicarea ilegală a activității bancare; a activității profesionale ce ține de emiterea ilegală a titlurilor de valoare; și a activității ce ține de efectuarea unor operațiuni de către instituțiile ce nu au un caracter financiar-bancar.

Pentru a fi subiect al practicării activității de întreprinzător, înregistrarea de către organele competente este urmată de anumite cerințe, care sunt stabilite doar numai pentru acele genuri ale activității economice, la care obținerea licenței este obligatorie. Mai mult ca atât, activitatea economică desfășurată trebuie să fie pe linia antreprenoriatului. Prin urmare, nu poate fi calificată ca infracțiune fapta ce ține de practicarea activității de întreprinzător fără înregistrarea în organele competente, dacă desfășurarea unei asemenea activități nu necesită să fie licențiată.

În art. 203 alin. 1 CP al Ucrainei este indicată o normă generală, care prevede răspunderea penală pentru

practicarea unor genuri interzise ale activității economice, în a căror desfășurare sunt puse anumite interdicții. Conform alin. 2 a acestui articol, survine răspunderea penală pentru aceleași fapte ca și în alin. 1, însă cu obținerea unor venituri în proporții mari sau dacă au fost săvârșite de către o persoană anterior condamnată pentru practicarea unor genuri de activități interzise din sfera economică.

Analizând CP al Belorusiei, observăm că legislatorul renunță de la o așa formă a practicării ilegale a activității de întreprinzător cum ar fi practicarea unei asemenea activități cu încălcarea cerințelor și condițiilor de licențiere. Legislatorul prevede doar răspunderea penală pentru practicarea activității de întreprinzător fără înregistrare și licențiere în organele autorizate, dacă o asemenea licențiere este obligatorie, fiind însoțită de obținerea unor venituri în proporții mari. În același timp, art. 260 „încălcarea normelor comerciale” și art. 223 „încălcarea regulilor de afaceri cu pietre și metale prețioase” CP al Belorusiei urmează a fi analizate ca niște cazuri aparte cu privire la practicarea activității de întreprinzător cu încălcarea cerințelor și condițiilor de licențiere. Explicațiile cu privire la proporțiile mari ale veniturilor sunt indicate într-o notă informativă din Cap. XXV CP al Belorusiei intitulat „Infracțiuni contra realizării activității economice”. Conform legislației penale a Belorusiei, suma veniturilor obținute în proporții mari depășesc de 250 ori și mai mult salariul minim stabilit la momentul săvârșirii infracțiunii. Înțelesul noțiunii „în proporții mari” este unificat, indiferent de faptul dacă paguba dată a fost cauzată prin săvârșirea unor fapte prejudiciabile, în urma încheierii diferitor acorduri, cauzării unei pagube sau obținerea unor venituri.

Caracteristic Belorusiei este faptul că legislația penală este foarte aspră față de săvârșirea infracțiunilor din sfera economică, adică prevede niște sancțiuni severe (cum ar fi pedeapsa maximă între 2 și 5 ani privațiune de libertate).

Legislația penală a Ucrainei atribuie această infracțiune la categoria infracțiunilor mai puțin grave. Urmăm să atragem atenție art. 202 CP al Ucrainei, „încălcarea regimului de desfășurare a activității bancare și economice în întregime”, care prevede răspunderea penală în caz dacă activitatea economică este desfășurată fără înregistrarea în organele competente, dacă o asemenea practicare a activității de întreprinzător necesită să fie licențiată.

În urma celor expuse mai sus, s-a ajuns la unele concluzii. Legislația penală a țărilor dezvoltate a trecut pe o cale liberală, acordând maxime posibilități și libertăți, tuturor celor care activează în sfera economică. Faptele prejudiciabile săvârșite, prevăzute de legislația penală a acestor țări, în mare măsură, poartă un caracter neînsemnat. Însă legislația penală a țărilor dezvoltate prevede într-o anumită ordine și totalitatea infracțiunilor periculoase din sfera economică.

Legislația penală a țărilor din fosta U.R.S.S., spre deosebire de cea a țărilor dezvoltate, prevede o analiză mai amplă a tuturor infracțiunilor din sfera economică, precum și a infracțiunii studiate. Răspunderea penală survine nu numai în urma încălcării procedurii de înregistrare și licențiere a activității de întreprinzător, dar și în urma practicării unor genuri de activități economice interzise de lege.

Din cele expuse mai sus, ajungem la concluzia că, în condițiile social-economice de astăzi atât legislația penală a

unor țări din fosta U.R.S.S., precum și cea a Republicii Moldova nu poate la momentul de față să se dezică de răspunderea penală pentru practicarea ilegală a activității de întreprinzător. Prin urmare, se ține cont nu numai de condițiile economice generale, dar și de însăși natura juridică a antreprenoriatului.

**Referințe:**

1. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985-XV, din 18 aprilie 2002.
2. Codul penal al României, din 2000.
3. Codul penal al Federației Ruse, din 2003.
4. Codul penal al Franței, din 2002.
5. Codul penal al Austriei, din 2001.
6. Codul penal al R.F.G., din 1996.
7. Codul penal al Bulgariei, din 2001.
8. Codul penal al Poloniei, din 2001.
9. Codul penal al Letoaniei, din 2001.
10. Codul penal al Ucrainei, din 2001.
11. Codul penal al Belorusiei, din 2001.
12. G. Mărgineanu, L. Mărgineanu, Dreptul afacerilor, Editura Elena - V. I., Chișinău, 2004.
13. Волженкин Б. В., Преступления в сфере экономической деятельности по Уголовным кодексам стран СНГ // Уголовное право, № 1, 1998, с. 100.

Mariana SPATARI,

Universitatea de Stat „A.Russo” din Bălți

## ROLUL STATULUI ÎN CADRUL PROTECȚIEI JURIDICE A DREPTULUI DE AUTOR ȘI A ALTOR DREPTURI CONEXE

*This article analyses the role of the state concerning the defence of the author's law and other connecting laws. The author's purpose was to notice the leading aspects concerning the protection of the author's law and other connecting laws with the help of state organs.*

**Recenzent: Viorel BERLIBA**, doctor în drept, conferențiar universitar, șef al catedrei “Drept penal și criminologie”, Academia “Ștefan cel Mare” a MAI

Unele elemente ale dreptului de autor au apărut foarte demult. Se poate afirma că importanța socială, etică și politică a creațiilor științifice și culturale a fost recunoscută pe parcursul întregii istorii a omenirii. Încă în Grecia Antică existau anumite reguli de păstrare a textelor tragediilor care erau jucate în teatre pentru realizarea controlului asupra corespunderii spectacolului interpretat pe scenă cu opera originală a autorului.

Onorarul, ca formă de plată a muncii creative și particularitățile dreptului de proprietate asupra operelor de artă, au fost cunoscute încă în dreptul roman. Însă de fapt „laturii economice” a dreptului de autor nu i s-a acordat nici o atenție încă mult timp.

Odată cu apariția mașinii tipografice (1448) a apărut posibilitatea de a comercializa „romanele și poemele”, însă publicarea cărților întotdeauna a necesitat cheltuieli și efort maxim pentru persoana ce o făcea primul, deoarece trebuia să plătească atât tipărirea cărților, cât și munca autorului. Concurenții nu aveau cheltuieli la etapa pregătitoare și puteau propune publicului aceeași marfă la prețuri mai scăzute. Ca rezultat, nici autorul lucrării, nici editorul care îi plătea munca, deseori nu aveau nici un profit din activitatea sa și această situație împiedica procesul de răspândire a valorilor culturale în societate.

Cea mai importantă problemă a fost determinarea exactă a ceea ce aparține unei persoane și ce aparține altei persoane: cine și la ce are dreptul. Soluționarea acestei probleme ar fi putut-o asigura doar statul prin adoptarea unei legislații, care ar garanta și ar apăra dreptul persoanei asupra creațiilor proprii.

Rezultatele activității intelectuale pot deveni obiecte ale relațiilor de drept, doar atunci când capătă o formă obiectivă, care asigură înțelegerea, perceperea lor de către alți oameni. Deci, temeiul obligatoriu pentru apărarea dreptului de autor reprezintă manifestarea exterioară a „intenției” autorului în una din formele obiective. Aname rezultatul activității intelectuale exprimat în mod obiectiv poate participa în circulația economică sub formă de marfă. Un astfel de obiect trebuie și poate fi apărat de stat prin intermediul normelor de drept.

Conform art.4 al.3 al Legii Republicii Moldova privind dreptul de autor și drepturile conexe „Dreptul de autor se constituie din drepturi cu caracter patrimonial (economic) și nepatrimonial (personal, moral) [1, 25]. Din această prevedere

reiese că fiecare persoană titulară a unui drept de autor poate obține un profit, însă cuantumul și modul de achitare a remunerației de autor pentru fiecare caz de valorificare a operei se stabilește în contractul de autor, precum și în contractele cu beneficiarii [2, ].

Luând în considerare venitul mic și instabil al subiecților dreptului de autor, majoritatea statelor nu numai că realizează controlul asupra respectării drepturilor și intereselor autorilor, dar stabilesc unele standarde minimale de care trebuie să țină cont toți participanții la tranzacțiile cu privire la folosirea drepturilor de autor și a altor drepturi conexe. Așa, de exemplu, în legea Federației Ruse privind dreptul de autor și drepturile conexe mărirea recompensei este stabilită de părți, însă legiuitorului îi revine dreptul de a stabili cuantumul minim [3, 11]. O astfel de reglementare din partea statului permite asigurarea dezvoltării unei baze legislative ce implementează instituția dreptului de autor și a altor drepturi conexe la același nivel cu celelalte instituții de drept.

O problemă importantă a statului ar fi asigurarea protecției juridice internaționale a obiectelor dreptului de autor și a altor drepturi conexe create sau folosite pe teritoriul său. Majoritatea problemelor, în această privință, apar odată cu aplicarea normelor legislative, despre ce ne dovedește practica judiciară, nu atât de bogată dar contradictorie. De aceea, sarcina de bază o constituie perfecționarea atât a legislației, cât și a sistemului judiciar. În această ordine de idei credem că pentru soluționarea rapidă, obiectivă și imparțială a conflictelor ar fi necesar perfecționarea continuă a judecătorilor și a organelor de urmărire penală. Trebuie de reflectat și asupra compensației materiale a timpului pierdut în instanțele judecătorești de către deținătorii dreptului de autor și drepturilor conexe pentru apărarea acestora. Aceasta ar permite nu numai declararea drepturilor de autor și drepturilor conexe, dar și posibilitatea de apărare pe cale judecătorească.

În prezent, cele mai răspândite încălcări a dreptului de autor și a drepturilor conexe țin de producția audio, video și programele pentru computer. În urma unui sondaj sociologic s-a constatat că circa 91% din marfa comercializată se consideră contrafăcută, adică această marfă este realizată fără acordul autorului ei. Această situație este nu numai în Republica Moldova, ci în majoritatea statelor. Desigur, statul dispune de anumite mecanisme de apărare a drepturilor de autor și drepturilor conexe pe cale civilă, administrativă,

penală, însă nu întotdeauna acestea sunt aplicate în practică.

O pondere deosebită a rolului statului în apărarea dreptului de autor și a altor drepturi conexe o are apariția mijloacelor noi de informare a publicului cu ultimile rezultate ale activității intelectuale. Dacă pînă nu demult operele autorilor puteau fi procurate numai în librării, în prezent publicul poate lua cunoștință cu aceste opere prin intermediul Internetului [4,89]. Desigur, s-ar putea afirma că este imposibil de a demonstra că o anumită persoană a încălcat dreptul de autor prin intermediul surselor citite. Această informație utilizatorul trebuie s-o folosească ca citat, adică prezentînd atît autorul, cît și opera citată.

Cu totul altă situație este în cazul cînd persoana multiplică informația cu scop de comercializare. În acest caz este vorba de încălcarea dreptului de autor.

Se poate afirma că atît pe plan național, cît și pe plan internațional există multe probleme privind rolul statului în cadrul protecției juridice a dreptului de autor și a altor drepturi conexe, însă juriștii sunt într-o permanentă căutare a soluțiilor adecvate.

#### **Referințe:**

1. Mămăligă S. Dreptul de autor și drepturile conexe, Ed.Arc, Chișinău, 1994, 168p;
2. Brînză S. Obiectul infracțiunilor contra patrimoniului: Monografie, Chișinău, 2005, 675p.;
3. Сергеев А.П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации, Москва, 1996, 586p.;
4. Киладзе М.А. Защита авторских прав, Москва, 2005, 224.

**Drd. Vitalie SÎLI,**

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

## PARTICULARITĂȚILE LIBERĂRII RECIDIVIȘTILOR DE RĂSPUDEREA ȘI PEDEAPSA PENALĂ

*This article represents a complex and deep research of the modalities of liberation from responsibility and criminal penalty of the recidivists, also and different their aspects.*

*It is mentioned the existence of the particularities and restrictions regarding the applying of certain types of liberation from penalty and criminal responsibility, being motivated the reasonability of their presence in the case of recidivists. There exposed more opinions regarding the searched object and there are submitted the proposals of completion and modification of the criminal legislation on force.*

Recenzent: **Valeriu NOUR**, doctor în drept.

Legiuitorul național, datorită faptului că există situații când tragerea la răspundere penală și pedeapsa penală nu sînt necesare, corectarea vinovatului fiind posibilă fără tragerea la răspundere penală a acestuia, sau când continuarea executării pedepsei penale nu este rațională, fiind posibilă corectarea condamnatului fără executarea deplină a pedepsei, a prevăzut un șir de situații în care persoana vinovată poate fi liberată de răspundere sau de pedeapsa penală.

Prezența, în cadrul legislației penale, a posibilităților de liberare a infractorilor de răspundere și pedeapsă penală are importanță deosebită pentru realizarea practică a scopurilor pedepsei. Nu mai puțin importantă este prezența unor asemenea posibilități și pentru persoanele care au săvîrșit infracțiuni în stare de recidivă, deoarece acest fapt poate stimula apariția tendinței spre corectare, spre evitarea comiterii încălcărilor și abaterilor, spre respectarea regimului etc. Evident că este inadmisibil a egala în această privință infractorii recidiviști cu cei primari, însă este la fel de inadmisibil a exclude complet orice posibilitate de liberare de răspundere și pedeapsă penală din motivul că persoanele respective au mai fost condamnate. Cerințe sporite pot fi înaintate față de procedura liberării, termenul pedepsei ce urmează a fi executat, în funcție de gravitatea infracțiunilor comise și de tipul recidivei. Considerăm că speranța în liberarea de pedeapsă poate mult să-i disciplineze pe majoritatea condamnaților și să-i orienteze spre acceptarea condițiilor și a programelor de corectare și reeducare. Totodată, prezența unor asemenea posibilități cu explicarea condițiilor, procedurii, avantajelor trebuie să fie adusă la cunoștința persoanelor asupra cărora se răsfrîng, îndeosebi ne referim la condamnații la pedeapsa cu închisoarea.

Legislația penală prevede, în cadrul art. 53 Cod penal al Republicii Moldova, că persoana care a săvîrșit o faptă ce conține semnele componenței de infracțiune poate fi liberată de răspundere penală de către instanța de judecată în cazurile: a) minorilor; b) tragerii la răspunderea administrativă; c) renunțării de bunăvoie la săvîrșirea infracțiunii; d) căinței active; e) schimbării situației; f) liberării condiționate; g) prescripției tragerii la răspundere penală.

Art. 89 Cod penal al Republicii Moldova prevede, la rîndul său, că liberarea de pedeapsă se efectuează prin: a)

condamnare cu suspendarea condiționată a executării pedepsei; b) liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen; c) înlocuirea părții neexecutate din pedeapsă cu o pedeapsă mai blîndă; d) liberarea de pedeapsă a minorilor; e) liberarea de pedeapsă datorită schimbării situației; f) liberarea de la executarea pedepsei a persoanelor grav bolnave; g) amînarea executării pedepsei pentru femei gravide și femei care au copii în vîrstă de pînă la opt ani.

Evident că multe din situațiile menționate au particularități esențiale în cazul recidiviștilor, condiționate, în primul rînd, de pericolul social sporit al personalității acestora, determinat de săvîrșirea repetată a infracțiunilor intenționate după aplicarea măsurilor juridico – penale de influență.

Astfel, una din condițiile de bază pentru liberarea de răspundere și pedeapsa penală este lipsa pericolului social al vinovatului, sau diminuarea acestui pericol într-atît încît el devine neesențial. Săvîrșind infracțiuni repetate, recidiviștii prezintă pericol sporit pentru societate, care se păstrează o perioadă mai îndelungată decît pericolul social al persoanelor care pentru prima dată au încălcat legea penală. Cele menționate se răsfrîng asupra soluționării chestiunii privind posibilitatea și condițiile liberării recidiviștilor de răspundere și pedeapsă penală [107, p. 141-142].

Analizînd prevederile legii penale, constatăm că liberarea de răspundere penală a minorilor (alin. 1, art. 54 Cod penal), liberarea de răspundere penală cu tragerea la răspundere administrativă (alin. 1, art. 55 Cod penal), liberarea de răspundere penală în legătură cu căința activă (alin. 1, art. 57 Cod penal), liberarea de răspundere penală în legătură cu schimbarea situației (art. 58 Cod penal) pot fi aplicate doar în cazul în care persoana a săvîrșit infracțiunea pentru prima oară și infracțiunile respective sînt ușoare sau mai puțin grave. Din cele menționate rezultă că în cazul în care persoana săvîrșeste infracțiunea în stare de recidivă sau de gravitate sporită față de cea indicată, liberarea de răspundere penală în baza acestor temeieri nu poate avea loc. Comparativ cu articolele menționate mai sus, în cadrul art. 59 Cod penal nu este prevăzut că infracțiunea trebuie să fie săvîrșită pentru prima oară, deși se menționează că după gradul prejudiciabil ea trebuie să fie ușoară sau mai puțin gravă. În asemenea situație se creează impresia că liberarea condiționată de

răspundere penală poate fi aplicată și persoanelor care au săvârșit infracțiuni în stare de recidivă. Totuși această normă contravine p. (1) alin. 2 art. 510 C. proc. pen., în cadrul căruia se stipulează că suspendarea condiționată a urmăririi penale cu liberarea ulterioară de răspundere penală nu se aplică persoanelor care au antecedente penale. Astfel, devine evident că ar trebui adusă în concordanță legislația penală cu cea procesual penală, în cadrul art. 59 Cod penal fiind introdusă o prevedere corespunzătoare cu cea din art. 510 C. proc. pen. Pentru argumentarea acestei poziții menționăm că, potrivit art. 59 Cod penal, liberarea condiționată de răspundere penală poate fi aplicată în cazul săvârșirii unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave de către persoana care își recunoaște vinovăția și nu prezintă pericol social. După cum observăm, una din condițiile de bază, în acest caz, este lipsa pericolului social al persoanei vinovate. În ceea ce privește săvârșirea infracțiunii intenționate în stare de recidivă, vinovatul, dimpotrivă, denotă pericol social sporit, demonstrând, prin săvârșirea repetată a infracțiunii, că corectarea sa fără aplicarea pedepsei penale este imposibilă.

Așadar, liberarea condiționată de răspundere penală nu trebuie aplicată persoanelor care au săvârșit infracțiuni în stare de recidivă.

Cu totul alta este situația în cazul liberării de răspundere penală în legătură cu renunțarea de bunăvoie la săvârșirea infracțiunii. Astfel, conform alin. 1 art. 56 Cod penal, se consideră renunțarea de bunăvoie la săvârșirea infracțiunii încetarea de către persoană a pregătirii infracțiunii sau încetarea acțiunilor (inacțiunilor) îndreptate nemijlocit spre săvârșirea infracțiunii, dacă persoana era conștientă de posibilitatea consumării infracțiunii. Deoarece temei real al răspunderii penale este fapta prejudiciabilă săvârșită, persoana nu poate fi supusă răspunderii penale pentru infracțiune dacă, definitiv și benevol, renunță la ducerea ei pînă la capăt, desigur dacă fapta săvârșită nu conține o altă infracțiune consumată.

Cercetînd acest aspect, autorul C.A. Panico menționează următoarele: 1) refuzului benevol îi este inerentă îmbinarea organică și interdependența a două trăsături de bază – bunăvoința și definitivitatea refuzului la intenția criminală; 2) refuzul benevol este posibil în cazul infracțiunilor intenționate, săvârșite cu intenție directă; 3) posibilitatea refuzului benevol de la ducerea infracțiunii pînă la capăt depinde de stadiul infracțiunii intenționate, construcția componentei de infracțiune și forma activității criminale [153, p. 75-76].

Renunțarea benevolă de la infracțiune poate avea loc la stadiul pregătirii infracțiunii și la stadiul tentativei neconsumate.

Refuzul benevol în cazul pregătirii infracțiunii poate avea loc atît în procesul înlăptuirii acțiunilor pregătitoare cît și după finisarea lor. În unele cazuri, între pregătirea infracțiunii și următorul stadiu – tentativa – există un interval de timp, uneori esențial.

Refuzul benevol în cazul tentativei neconsumate este exprimat, de obicei, prin abținerea de la acțiunile ulterioare. Aceasta este trăsătura generală pentru refuzul benevol de la infracțiunile săvârșite prin acțiune. În cazul infracțiunilor săvârșite prin inacțiune, refuzul benevol se exprimă prin forma activă a comportamentului. Renunțarea benevolă în cazul tentativei neconsumate se deosebește de aceeași renunțare

în cazul pregătirii de infracțiune. Distanța respectivă constă în abținerea de la acțiunile ulterioare, îndreptate nemijlocit asupra obiectului ocrotit de legea penală, adică de la atingerea rezultatului criminal. Totuși renunțarea benevolă nu este posibilă în toate cazurile săvârșirii infracțiunii. Pe de o parte, asemenea posibilitate este limitată de factorii subiectivi: forma imprudentă a vinovăției; intenția indirectă sau intenția directă apărută subit și realizată imediat. Pe de altă parte, posibilitatea renunțării benevole este limitată de factorii obiectivi – construcția componentelor de infracțiune.

În funcție de construcția componentei, infracțiunile pot fi formale sau materiale, fiind realizate prin acțiune sau inacțiune. Soluționarea corectă a chestiunii privind prezența stadiilor activității criminale în cazul săvârșirii infracțiunilor materiale sau formale, înlăptuite prin acțiune sau inacțiune, are semnificație deosebită pentru stabilirea posibilității prezenței renunțării benevole și dependența acesteia de construcția componentei de infracțiune.

La infracțiunile materiale, săvârșite prin acțiune, toate stadiile activității criminale pot fi doar în acele cazuri cînd la trăsăturile obiective ale componentei de infracțiune consumată este atribuită survenirea anumitor consecințe criminale. Renunțarea benevolă în aceste cazuri este posibilă la stadiul pregătirii de infracțiune și a tentativei neconsumate.

În acele cazuri cînd la trăsăturile obiective ale infracțiunii consumate sînt atribuite nu doar survenirea anumitor consecințe, ci, concomitent, și posibilitate survenirii lor, prezența tuturor stadiilor activității criminale este imposibilă. În asemenea situații este posibilă doar pregătirea infracțiunii și, respectiv, renunțarea benevolă poate avea loc numai la acest stadiu [153, p. 76-80].

Referindu-ne la liberarea de pedeapsa penală, menționăm că, potrivit alin. 1 art. 89 Cod penal, prin liberare de pedeapsă penală se înțelege eliberarea persoanei care a săvârșit o infracțiune de la executarea reală, parțială sau totală, a pedepsei penale pronunțate prin hotărîrea instanței de judecată.

Astfel, conform alin. 1 art. 90 Cod penal, dacă instanța de judecată, ținînd cont de circumstanțele cauzei și de persoana celui vinovat, va ajunge la concluzia că nu este rațional ca aceasta să execute pedeapsa stabilită, ea poate dispune suspendarea condiționată a executării pedepsei aplicate vinovatului, indicînd numai decît în hotărîre motivele condamnării cu suspendare condiționată a executării pedepsei și termenul de probă.

În același timp, prin intermediul alin. 4 al aceluiași articol, legiuitorul limitează cercul persoanelor care pot fi condamnate cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, indicînd că aceasta nu se aplică persoanelor care au săvârșit infracțiuni deosebit de grave și excepțional de grave, precum și în cazul recidivei.

În literatura de specialitate a fost expusă și opinia contrară. Astfel, după cum susținea autorul T. M. Cafarov, excluderea deplină a posibilității aplicării condamnării cu suspendarea condiționată a executării pedepsei pentru infracțiunile săvârșite în stare de recidivă poate conduce, în anumite cazuri, la neaplicarea mecanică a acesteia în privința persoanelor care au pășit ferm pe calea corectării, însă datorită concursului întîmplător de circumstanțe, au săvârșit o nouă infracțiune [120, p. 237].

Neacceptarea refuzului mecanic în condamnarea cu suspendarea condiționată a executării pedepsei trebuie să

se îmbine cu cerințele privind agravarea răspunderii persoanelor cu antecedente penale și care iarăși au săvârșit infracțiuni. Din acest motiv, cercetătorul propune includerea în legislația penală a unor dispoziții care ar limita posibilitatea aplicării condamnării cu suspendarea condiționată a executării pedepsei în cazul recidivei, cu luarea în considerare a comportamentului persoanei după săvârșirea infracțiunii anterioare [120, p. 237].

Considerăm că condamnarea cu suspendarea condiționată a executării pedepsei este o modalitate specifică de liberare de pedeapsa penală, aplicarea căreia necesită atenție sporită din partea instanței de judecată, deoarece în urma acesteia condamnatul nu este izolat de societate, continuând să se afle în condiții de libertate. Din acest motiv este necesar a studia minuțios, multilateral și în complex toate circumstanțele cauzei și trăsăturile personalității infractorului, încercând a prognoza comportamentul viitor al persoanei condamnate. În cazul în care instanța de judecată va greși în această privință, lăsarea în condiții de libertate a condamnatului poate pune în pericol relațiile sociale și valorile ocrotite de legea penală. Așadar, legiuitorul nu întimplător a limitat cercul persoanelor care pot beneficia de suspendarea condiționată a executării pedepsei, fiind excluși cei care au săvârșit infracțiuni deosebit de grave și excepțional de grave, precum și în cazul recidivei. Astfel, prin sentința Judecătorei Vulcănești din 25.03.2004, D.P., născut la 17.03.1971, anterior condamnat: la 09.06.1989 în baza art. 145 alin. 2 Cod penal la 3 ani închisoare; la 08.12.1993 în baza art. 120 alin. 3 Cod penal la 3 ani închisoare; la 14.11.2001 în baza art. 119 alin. 3, art. 218 alin. 3 Cod penal cu aplicarea art. 39 Cod penal la 5 ani închisoare, cu aplicarea art. 43 Cod penal cu un termen de probă de 5 ani, a fost recunoscut culpabil și condamnat în baza art. 186 alin. 2 p. a), b), c), d) Cod penal la 3 ani închisoare și în baza art. 187 alin. 2 p. d) Cod penal la 4 ani închisoare. În baza art. 84 Cod penal, i-a fost stabilită pedeapsa definitivă prin cumularea parțială a pedepselor pe un termen de 6 ani închisoare. Conform art. 85 Cod penal, la pedeapsa respectivă i-a fost adăugită pedeapsa neexecutată, fiindu-i stabilită pedeapsa prin cumularea pedepselor 7 ani închisoare, cu executarea pedepsei în penitenciar de tip semiînchis. Sentința a fost atacată cu apel de avocat în interesul lui D.P., care a solicitat rejudecarea cauzei și a stabili inculpatului 5 ani închisoare, cu aplicarea art. 90 Cod penal cu suspendarea condiționată a executării pedepsei.

Prin decizia Colegiului penal al Curții de Apel Comrat din 10.06.2004, apelul avocatului a fost respins ca nefondat, menținându-se sentința instanței de fond. În ceea ce privește solicitarea recurentului de a aplica în privința inculpatului D.P. art. 90 Cod penal – suspendarea condiționată a executării pedepsei nu poate fi îndeplinită, deoarece inculpatul a comis infracțiunea în termenul de probă a executării pedepsei stabilite prin sentința anterioară, conform art. 90 alin. (4) Cod penal, în cazul recidivei condamnarea cu suspendarea condiționată a executării pedepsei nu se aplică [287].

Legea penală prevede răspundere sporită pentru recidivă de infracțiuni, iar săvârșirea noii infracțiuni în prezența antecedentelor penale pentru o altă infracțiune determină necesitatea aplicării față de persoana respectivă a unor măsuri de influență mai severe decât în cazul condamnării pentru prima dată sau a lipsei antecedentelor penale pentru infracțiunea precedentă. Asupra acestui fapt

indică și alți autori [238, p. 71]. Astfel, neadmiterea condamnării cu suspendarea condiționată a executării pedepsei în cazul recidivei de infracțiuni este întemeiată și argumentată.

Altă modalitate de liberare de pedeapsă penală este liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen. Astfel, conform alin. 1 art. 91 Cod penal, liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen se poate aplica dacă instanța de judecată va considera posibilă corectarea condamnatului fără executarea deplină a pedepsei și aceasta a reparat integral daunele cauzate de infracțiunea pentru care este condamnată.

În cadrul alin. 4 al aceluiași articol se prevede că liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen poate fi aplicată dacă condamnatul, care la momentul săvârșirii infracțiunii a atins vârsta de 18 ani, a executat efectiv:

a) cel puțin jumătate din termenul de pedeapsă stabilit pentru săvârșirea unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave;

b) cel puțin două treimi din termenul de pedeapsă stabilit pentru săvârșirea unei infracțiuni grave;

c) cel puțin trei pătrimi din termenul de pedeapsă stabilit pentru săvârșirea unei infracțiuni deosebit de grave sau excepțional de grave, precum și din pedeapsa aplicată persoanei anterior liberată condiționat de pedeapsă înainte de termen, dacă liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen a fost anulată din cauza încălcării ordinii publice, eschivării cu premeditare de la îndeplinirea obligațiilor stabilite de instanța de judecată la aplicarea liberării condiționate înainte de termen, sau a săvârșirii unei noi infracțiuni (din imprudență sau intenționate).

În cazul în care condamnatul săvârșește o nouă infracțiune, pedeapsa i se stabilește în baza art. 85 Cod penal, adică pentru cumul de sentințe. După cum se indică în textul legislativ (lit. c. alin. 8 art. 91 Cod penal), prevederea respectivă se răsfrânge și asupra cazurilor săvârșirii infracțiunilor din imprudență, dacă instanța de judecată o consideră necesar (lit. b. alin. 8 art. 91 Cod penal). Așadar, dacă condamnatul liberat condiționat de pedeapsă înainte de termen va săvârși o nouă infracțiune din imprudență în termenul rămas neexecutat, instanța de judecată îi poate aplica pedeapsa conform art. 85 Cod penal. Deoarece în cadrul textului legislativ nu se stipulează situațiile în care urmează a proceda în asemenea mod, trebuie întotdeauna de ținut cont că noua infracțiune este săvârșită din imprudență, anularea liberării condiționate de pedeapsă înainte de termen fiind aplicată doar în cazuri excepționale.

Astfel, legislația penală în vigoare soluționează în mod diferențiat chestiunea privind liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen. Desigur, pentru a aplica acest tip de liberare persoanelor care au săvârșit infracțiuni în stare de recidivă este necesar ca acestea să execute o parte mai mare din pedeapsă decât persoanele condamnate pentru prima dată. Durata pedepsei stabilite ce urmează a fi executată depinde de tipul noii infracțiuni săvârșite, circumstanțele cauzei și consecințele faptei [153, p. 108]. Așadar, după cum reiese din conținutul art. 91 Cod penal, liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen poate fi aplicată persoanelor care ispășesc pedeapsa pentru infracțiuni săvârșite în stare de recidivă după ce au executat cel puțin trei pătrimi din termenul de pedeapsă stabilit.



Executarea de către condamnat a părții indicate în lege din pedeapsa stabilită de instanța de judecată este doar o condiție pentru liberarea condiționată înainte de termen. Drept temei servește faptul că condamnatul a demonstrat corectarea sa prin comportament exemplar, atitudine conștiincioasă față de muncă și procesul instructiv. Aplicând liberarea condiționată înainte de termen, instanța de judecată trebuie să fie convinsă de corectarea condamnatului. Concluzia întemeiată privind corectarea condamnatului este imposibilă fără luarea în considerare a infracțiunii săvârșite anterior, a numărului condamnărilor precedente și a altor date care caracterizează personalitatea. Aceste date, oricât de negative ar fi, nu pot exclude aplicarea liberării condiționate înainte de termen, deoarece este prevăzută de lege. Desigur, pericolul social mărit al recidivei obligă sporirea cerințelor înaintate pentru liberarea condiționată înainte de termen și, cu cât mai periculoasă este recidiva, cu atât mai stricte trebuie să fie cerințele față de demonstrarea corectării condamnaților. De asemenea, trebuie luată în considerare experiența anterioară a recidivistului, care poate fi utilizată de el pentru a induce în eroare administrația penitenciarului și instanța de judecată. Din acest motiv, concluzia privind corectarea condamnatului trebuie să se întemeieze pe studiul multilateral al tuturor datelor privind comportamentul lui pe durata întregii perioade de aflare în penitenciar și nu doar pentru timpul care precedează nemijlocit cercetarea prezentării privind liberarea condiționată înainte de termen [107, p. 146-147]. În acest context, menționăm cazul lui L. V., condamnat de patru ori pentru săvârșirea infracțiunilor intenționate, ultima dată în anul 1998 în baza art. 121 alin. 2 p. 2, 5, 7 Cod penal la 15 ani închisoare (sentința nr. 1-96/98), care este caracterizat drept un tip psihopat, cu tendințe spre risc, participă activ la muncă pentru a induce în eroare administrația penitenciarului.

În ceea ce privește aplicarea acestui tip de liberare minorilor menționăm că, după cum reiese din prevederile alin. 6 art. 91 Cod penal, aceștia pot fi liberați condiționat de pedeapsă înainte de termen dacă au executat efectiv:

- a) cel puțin o treime din termenul de pedeapsă stabilit pentru săvârșirea unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave;
- b) cel puțin jumătate din termenul de pedeapsă stabilit pentru săvârșirea unei infracțiuni grave;
- c) cel puțin două treimi din termenul de pedeapsă stabilit pentru săvârșirea unei infracțiuni deosebit de grave sau excepțional de grave.

După cum observăm, legiuitorul în privința acestei categorii de condamnați nu menționează evenimentele precedente, de fiecare dată aplicând pedeapsa ca pentru prima oară.

Liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen, după cum susțin unii autori, este cel mai răspândit mod de liberare de pedeapsă, deoarece se aplică majorității tipurilor de bază a pedepselor la săvârșirea infracțiunilor de toate categoriile gravității și tuturor categoriilor de condamnați [124, p. 126].

De asemenea, în art. 92 Cod penal este prevăzută posibilitatea și condițiile înlocuirii părții neexecutate din pedeapsă cu o pedeapsă mai blândă. Astfel, în privința persoanelor care execută pedeapsa cu închisoare pentru săvârșirea unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave, instanța de judecată, ținând cont de comportarea lor în timpul

executării pedepsei, poate pronunța o încheiere cu privire la înlocuirea părții neexecutate din pedeapsă cu una mai blândă, după ce condamnatul a executat efectiv cel puțin o treime din termenul de pedeapsă. Totodată, persoana poate fi liberată, integral sau parțial, de pedeapsa complementară.

După cum remarcă autorul P. F. Grișanin, legea penală prevede liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen și înlocuirea părții neexecutate din pedeapsă cu o pedeapsă mai blândă ce poate fi aplicată condamnaților care au demonstrat propria corectare, precum și alte forme de atenuare a soartei condamnaților puse, de asemenea, în dependență de evoluția cu succes a procesului de corectare și reeducare a lor. Pericolul social sporit al persoanelor care săvârșesc infracțiuni în stare de recidivă și se disting prin viziuni și deprinderi antisociale stabile limitează aplicarea față de ei a liberării condiționate de pedeapsă înainte de termen și a altor forme de atenuare a soartei condamnaților. Cu cât mai periculos va fi tipul recidivei, cu atât mai esențiale trebuie să fie aceste limitări, deoarece în caz contrar va suferi stabilitatea sentințelor, influența preventivă a lor asupra persoanelor care săvârșesc infracțiuni în stare de recidivă [107, p. 143-144].

Executarea de către condamnat a părții indicate în art. 91 și 92 Cod penal din pedeapsa stabilită prin sentința instanței de judecată servește doar drept condiție pentru liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen sau înlocuirea părții neexecutate din pedeapsă cu o pedeapsă mai blândă. În calitate de temei însă poate servi doar îndeplinirea condițiilor expres prevăzute în cadrul aceluiași articole.

De asemenea, sînt prevăzute condiții ce urmează a fi respectate pentru liberarea de pedeapsă a minorilor (art. 93 Cod penal), liberarea de pedeapsă datorită schimbării situației (art. 94 Cod penal), liberarea de la executarea pedepsei a persoanelor grav bolnave (art. 95 Cod penal), amînarea executării pedepsei pentru femei gravide și femei care au copii în vîrstă de pînă la 8 ani (art. 96 Cod penal).

După cum reiese din conținutul art. 94 Cod penal, pentru ca persoana să poată fi liberată de pedeapsă înainte de termen datorită schimbării situației este necesar a fi îndeplinite în cumul următoarele condiții: a) infracțiunea săvîrșită să fie ușoară sau mai puțin gravă; b) la data judecării cauzei fapta săvîrșită să-și fi pierdut caracterul prejudiciabil; c) persoana respectivă să poată fi corectată fără executarea pedepsei, fapt dovedit prin comportarea ireproșabilă a acesteia după săvîrșirea infracțiunii. Deoarece recidiva poate exista doar în prezența antecedentelor penale nestinse sau nereabilitate, există dubii serioase în privința posibilității aplicării acestui tip de liberare persoanelor care au săvîrșit infracțiuni în stare de recidivă, pentru că lipsește convingerea fermă în posibilitatea corectării lor fără executarea pedepsei. Cu totul altfel trebuie soluționată această chestiune în cazul antecedentelor penale stinse sau reabilitate, fiindcă în situația dată se consideră că persoana este supusă pedepsei penale pentru prima dată.

Legea penală în vigoare mai prevede o modalitate de liberare de pedeapsă penală, și anume liberarea de la executarea pedepsei a persoanelor grav bolnave (art. 95 Cod penal).

Astfel, conform alin. 1 al art. 95 Cod penal, persoana care în timpul executării pedepsei s-a îmbolnăvit de o boală psihică, ce o lipsește de posibilitatea de a conștientiza

acțiunile sale sau de a le dirija, este liberată de executarea pedepsei. Acestei persoane instanța de judecată îi poate aplica măsuri de constrângere cu caracter medical.

După cum remarcă autorul C. A. Panico, îmbolnăvirea de o boală psihică împiedică continuarea executării pedepsei și servește drept temei pentru liberarea condamnaților, inclusiv care au săvârșit infracțiuni în stare de recidivă [153, p. 112].

Potrivit alin. 2 art. 95 Cod penal, persoana care, după săvârșirea infracțiunii sau în timpul executării pedepsei, s-a îmbolnăvit de o boală gravă, alta decât cea specificată în alin. 1, ce împiedică executarea pedepsei, poate fi liberată de executarea pedepsei de către instanța de judecată.

Așadar, liberarea de executarea pedepsei în baza temeiului indicat ține doar de competența instanței de judecată și poate fi aplicată doar de către aceasta. Astfel, C.D., cu antecedente penale stinse, a fost învinuit în comiterea infracțiunilor prevăzute de art. 188 alin. 2 lit. b), e), f) Cod penal al Republicii Moldova, a fost condamnat la șase ani închisoare, cu ispășirea pedepsei în penitenciar de tip închis. Însă datorită faptului că el suferă de o boală gravă – tuberculoză pulmonară activă cu emisie de bacili, fapt confirmat prin certificatul Spitalului Clinic Municipal de Ftiziopneumologie, în privința lui C.D. au fost aplicate prevederile alin. 2 art. 95 Cod penal, fiind eliberat de executarea pedepsei stabilite [296].

Totuși în cadrul alin. 4 art. 95 Cod penal se stipulează că, în cazul însănătoșirii, persoanele menționate pot fi supuse pedepsei dacă nu au expirat termenele de prescripție.

Conform alin. 1 art. 96 Cod penal, femeilor gravide condamnate și celor care au copii în vârstă de pînă la 8 ani, cu excepția celor condamnate la închisoare pe un termen mai mare de 5 ani pentru infracțiuni grave, deosebit de grave și excepțional de grave împotriva persoanei, instanța de judecată le poate amîna executarea pedepsei pînă cînd copilul va atinge vîrsta de 8 ani. Deci, după cum observăm, în cadrul art. 96 Cod penal, nu este specificat dacă infracțiunea săvârșită trebuie să fie prima la număr sau în prezența antecedentelor penale stinse sau reabilite, nefiind exceptate nici cazurile săvârșirii infracțiunilor în stare de recidivă. Așadar, această prevedere se răsfrînge asupra tuturor categoriilor de femei condamnate care întrunesc condițiile prevăzute, cu excepția celor care urmează să execute pedeapsa cu închisoarea pe un termen mai mare de 5 ani pentru infracțiuni grave, deosebit de grave și excepțional de grave împotriva persoanei.

Legiuitorul a prevăzut această modalitate de liberare de pedeapsă penală din motivul că manifestă grijă deosebită față de femeile ce urmează să devină mame și față de copiii acestora, inclusiv care încă nu s-au născut. De asemenea, nașterea copilului poate conduce la schimbarea viziunilor femeii, reorientînd-o spre un mod de viață normal, cinstit, moral și în cadrul legii.

Astfel, legiuitorul leagă acest tip de liberare de executare a pedepsei anume de graviditatea femeii și prezența copiilor în vîrstă de pînă la 8 ani. Însă dacă vreuna din femeile cărora li s-a aplicat amînarea executării pedepsei conform acestor temeiuri renunță la copil sau se eschivează de la educarea lui după avertismentul făcut de organul care exercită controlul asupra comportamentului condamnatei față de care executarea pedepsei a fost amînată, instanța de

judecată, la propunerea organului nominalizat, poate să anuleze amînarea executării pedepsei și să trimită condamnată pentru executarea pedepsei la locul stabilit în hotărîrea judecătorească.

Totuși dificultățile existente în prezent, în special de ordin social-economic, complică foarte mult situația femeilor din această categorie, din care motiv se impune necesitatea acordării unei atenții deosebite și a unui sprijin esențial femeilor respective.

Conform alin. 3 al aceluiași articol, după atingerea de către copil a vîrstei de 8 ani, instanța de judecată: a) liberează condamnată de executarea părții neexecutate a pedepsei; b) înlocuiește partea neexecutată a pedepsei cu o pedeapsă mai blîndă; c) trimite condamnată în instituția corespunzătoare pentru executarea părții neexecutate din pedeapsă.

Dacă în perioada amînării executării pedepsei condamnată va săvârși o nouă infracțiune, instanța de judecată îi va stabili pedeapsa conform regulilor aplicării pedepsei pentru cumul de sentințe (alin. 4 art. 96 Cod penal).

Generalizînd cele expuse în acest paragraf, constatăm că recidiviștii pot fi liberați de răspundere penală doar în cazul renunțării de bună voie la săvârșirea infracțiunii (art. 56 Cod penal), iar de pedeapsă penală pot fi liberați prin: liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen, dar după ce au executat cel puțin trei pînă din termenul de pedeapsă stabilit (lit. c. alin. 4 art. 91 Cod penal); înlocuirea părții neexecutate din pedeapsă cu o pedeapsă mai blîndă (art. 92 Cod penal); liberarea de la executarea pedepsei a persoanelor grav bolnave (art. 95 Cod penal); amânarea executării pedepsei pentru femei gravide și femei care au copii în vîrstă de pînă la 8 ani (art. 96 Cod penal). După cum observăm, legiuitorul național a limitat esențial posibilitățile liberării recidiviștilor de răspundere și pedeapsă penală din cauza că aceștia săvârșesc noi infracțiuni intenționate după aplicarea măsurilor juridico-penale de influență, precum și pentru că persoanele respective prezintă pericol social sporit, necesitînd aplicarea unor măsuri de pedeapsă mai severe pentru realizarea corectării și reeducării lor.

Drd. Oleg RUSU,

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

## GENERALITĂȚI PRIVIND EVOLUȚIA ȘI CONȚINUTUL SUBCULTURII CRIMINALE

Despre subcultura criminală, însemnătatea și rolul ei atât în lumea criminală, cât și în societate, în general, în ultimul timp se scrie mult, în special, în literatura de specialitate rusească. Dacă pînă în anul 1985 această temă era foarte rar abordată, se considera că subcultura criminală, pur și simplu, nu poate să existe, atunci după așa numita ”restructurare” au apărut foarte multe publicații, consacrate subculturii criminale. Spre regret, aceste lucrări se editează cu un tiraj foarte mic și, în cele mai frecvente cazuri, poartă caracter de dicționar al argoului criminal.

Pornind de la ideea că acest fenomen al subculturii criminale (penitenciare) ia naștere în Rusia, atunci e lesne de înțeles că cele mai timpurii cercetări în domeniu le vom găsi anume în literatura juridică de specialitate rusească. În anii 30 ai secolului trecut cercetările, cu referire la această problemă, au fost suspendate, fiind considerate fără perspectivă, din cauză că în țară domina doctrina ortodoxă: „lichidarea criminalității în condițiile comunității socialiste”. Doar anumiți entuziaști din diferite perioade au continuat să studieze subcultura criminală (penitenciară) (Ghernet M. N., Monahov V. I., Remenson A. L.), de altfel, rezultatele erau secrete.<sup>1</sup>

În anii 70-90 ai secolului trecut o contribuție deosebită în relevarea problemei subculturii criminale (penitenciare) au adus-o Strucicov N. A., Pirojkov V. F., Bronnikov A. G., Vodolazkii B. F., Șcerba S. P., Kurganov S. M., Pețova L. V., Suhov A. N., Anisimov B. M. și alții. La etapa actuală, problema subculturii criminale (penitenciare) în izolatoarele de urmărire penală și în penitenciare a căpătat o actualitate deosebită, în legătură cu creșterea criminalității organizate, precum și schimbarea ei radicală, în ceea ce privește caracterul și structura.

**Pot fi evidențiate următoarele etape de formare și dezvoltare a subculturii criminale:**

1. pre-revoluționară;
2. primii ani ai puterii Sovietice (1917-1929);
3. lagărele GULAG (1930-1953);
4. poststalinistă (1953-1960);
5. „hrușciovistă” (1960- 1970);
6. „brejnevistă” (anii ’70 –80);
7. postsovietică (din anii 90 și pînă în prezent).<sup>2</sup>

Subcultura criminală (penitenciară) este baza materială și spirituală în existența și activitatea lumii criminale, care trăiește după legile ei. Valorile subculturii criminale (penitenciare) apar ca un stimul real privind comportamentul persoanei sau al grupului.<sup>3</sup>

**Subcultura criminală (penitenciară)** este totalitatea valorilor morale și spirituale, ce reglementează și ordonează neoficial viața în locurile de detenție.

În sens larg, prin termenul subcultură criminală (penitenciară) trebuie de înțeles toate caracteristicile social-psihologice de comportament antisocial al persoanelor și grupurilor, în sens restrâns – legile ce caracterizează comunitatea penitenciară.<sup>4</sup>

În literatura de specialitate autohtonă conceptul subculturii criminale (penitenciare), mai concis, este formulat în felul următor: subcultura criminală este modul de viață al persoanelor ce s-au unit în grupuri criminale și respectă anumite reguli și tradiții.<sup>5</sup>

Dauna socială a subculturii criminale (penitenciare) se manifestă prin faptul că ea socializează deformat (anomal) persoana, stimulează săvîrșirea infracțiunilor.

**Structura subculturii criminale (penitenciare) este formată din:**

- 1) forțele și abilitățile subiective ale persoanei:
  - cunoștințele, priceperile, deprinderile și obiceiurile profesional-criminale, realizate în activitatea criminală;
  - „filozofia” lumii criminale (penitenciare) neagă vina și răspunderea pentru crima săvîrșită, care îndreptățește modul de viață determinat de ideile criminale;
  - nivelul deosebit al conștiinței morale și de drept a persoanei sau a grupului, (baza ei îl constituie nihilismul și cinismul moral și juridic) ce ușurează comportamentul ilegal
  - necesitățile estetice, gusturile și preferințele depravate, formate în spirit gregar (de turmă), în mediul penitenciar;
  - mitologia criminală, înconjurată de oreola „dreptății”, „curajului”, „ordonării” anumitor infractori și a faptelor lor;
  - psihologia relațiilor din interiorul grupului și conducerea cu comunitatea criminală.

2) rezultatele obiective ale activității comunităților criminale:

- uneltele și mijloacele comiterii infracțiunilor;
- bunurile materiale obținute pe cale criminală;
- mijloacele bănești acumulate în „obșceac” (în comun).

**Subcultura criminală (penitenciară) îndeplinește funcțiile de:**

- stratificare, ce include normele și regulile ce determină statutul persoanei în grup în lumea criminală;
- comportament, ce determină normele de comportament al reprezentanților lumii interlope „elita”, „celor de jos”, „străinilor” etc.; regulilor rituale de primire în comunitatea criminală (penitenciară); recunoașterea celor „ai săi” și „străini”;
- stigmatizare și ostracism, cartarea („пазбopка”) și pedepsirea membrilor vinovați din comunitatea criminală;
- comunicativă (argoul criminal, tatuaje, semne, etc.).<sup>6</sup>

Bineînțeles că grupările asociale se caracterizează prin ignorarea normelor morale, cruzime, pierderea calităților omenești – mila, compasiune etc., lipsa îngrădirilor la orice informație, inclusiv intimă, depravarea sexuală, nivel scăzut de dezvoltare etc.<sup>7</sup>

Subcultura criminală (penitenciară) reprezintă un fenomen dinamic, ea se dezvoltă împreună cu schimbările, caracterul și structura criminalității. Unii din condamnații primari, nimerind sub influența criminalilor experimențați, încep să-i urmeze orbește, numindu-se „pațanami”

(„пацанами”), „pravilnîmi pațanami” („правильными пацанами”), și se străduie să adere la „autorități”.<sup>8</sup>

După părerea multor autori, subcultura criminală (penitenciară) a condamnaților reprezintă un fenomen inevitabil, deoarece condamnații, în locurile de detenție, încearcă să găsească modalități de atenuare a condițiilor severe de detenție, de a-și găsi rostul său în mediul penitenciar. Cercetătorul polonez Holist B. consideră, că „altă viață” apare în locurile de detenție, în legătură cu colizia între normele morale ce sînt recunoscute de administrația penitenciarului și valorile care sînt împărtășite, pe de o parte, de condamnații care sunt deținuți în aceste penitenciare, care, în cele mai frecvente cazuri, se unesc în grupuri mici.

Subcultura penitenciară se caracterizează prin: caracter ascuns, tainic; prezența purtătorilor sub formă de grupări neformale mici cu orientări negative; atitudinea negativă față de regulile și cerințele stabilite de lege; prezența anumitor atribute, semne, condiții obligatorii pentru executare; stratificarea.<sup>9</sup>

**Legea criminală** (penitenciară) (тюремный закон) reprezintă în sine un sistem de norme, reguli, dispoziții, sancțiuni neformale împotriva celor care le încalcă, proceduri de soluționare a conflictelor, introducerea noilor norme, care persistă în comunitatea de condamnați sau într-o grupă, castă de condamnați. Ea determină, normele-interdicții atât pentru toți, cât și pentru fiecare grup de condamnați în parte, reglează relațiile diferitor grupări, introduce mecanismul soluționării conflictelor între condamnați.

Legea criminală (penitenciară) prevede relații de neiertat pentru turnători, interdicția de a învinui fără dovezi, abținerea și previziunea în discuții. Ea se înfăptuiește cu ajutorul cartării și apelarea la „autoritățile criminale”.<sup>10</sup> Pedepsa pentru încălcare este „coborîrea” și transferarea în statut de „objiduiți”. Această funcție cel mai des se pune pe seama „adunării” („сходняк”) – consiliul „autorităților” („блатных”) din instituția penitenciară dată.

În subcultura criminală se conțin reguli diferite. Normele subculturii, ce se răspîndesc asupra tuturor condamnaților, poartă un caracter de interdicție și de obligare. Ele se referă la relațiile dintre condamnați și cu administrația penitenciarului. Astfel, se interzice de a acorda ajutor administrației în menținerea ordinii, denunțarea complicilor la infracțiune sau descoperirea tainelor vieții în grup. În relațiile interpersonale este interzis de a ascunde lucrurile de uz comun, furtul sau luarea fără știrea semenilor, cererea de a se transfera în alt grup sau sector fără acordul membrilor grupului.

Din normele-obligații fac parte: învățarea și cunoașterea argoului criminal; cunoașterea jocului de cărți; jocul cinstit; tatuarea în corespundere cu statutul ocupat. În relațiile interpersonale se referă la plata datoriilor din jocul de cărți și a altor datorii; recunoașterea statutului stabilit în grup a puterii „autorităților” criminale; răspunderea pentru cuvintele vorbite sau cuvîntul dat grupului ori anumitor reprezentanți în parte; apărarea intereselor grupării de atentate.

Normele subculturii, ce reglează comportamentul anumitor categorii de condamnați, la fel se divizează în norme-interdicții și norme-obligații. Ele sînt diferite pentru novici, „objiduiți” și cei privilegiați.<sup>11</sup>

Condamnaților, ce ocupă o poziție privilegiată în grupare, le este interzis să intre în contact cu cei „objiduiți” (să dea mâna, să ea diferite bunuri, lucruri, să se folosească

de aceeași veselă, țigări și alte lucruri, să doarmă alături, să mănânce și să stea la aceeași masă, să manifeste compătimire față de ei, acordarea de ajutor etc.). Asupra persoanelor ce aparțin de castele de „elită” e pusă obligația de a controla comportamentul membrilor grupului și luarea de măsuri față de cei ce încalcă normele subculturii criminale, determinarea regulilor de „primire” („прописки”) și statutul novicelui care a trecut această „propiscă”. Novicelor li se interzice de a ocupa fără permisiunea „autorităților” criminale un loc liber la masă, de a încălca regulile de „primire” („прописки”) sau nesubordonare „autorităților” criminale, însușirea ilegală a unui statut mai înalt. „Objiduiților” le este interzis să ea parte la „primire” („прописка”), în jocurile „hoțesti”, să conteste dispozițiile condamnaților din „caste” mai superioare, de a primi și de a lua produse de sine stătător, de a primi hrana primii, de a mânca la masă, de a folosi vesela străină.<sup>12</sup>

În legea criminală sînt două grupe de norme și reguli: prima grupă se compune din regulile și interdicțiile condamnatului; a doua – se referă la comportamentul exclusiv al elitei penitenciare: unele reglementează relațiile dintre așa-zișii „blatnîe” cu reprezentanții administrației penitenciarului, altele – relațiile cu alte categorii de condamnați, a treia – acțiunea legilor criminale în grupările din comunitățile criminale.<sup>13</sup>

Către normele obligatorii ale subculturii se atribuie: pentru novici – să treacă „vizarea” („înregistrarea” – „прописка”), să se comporte conform statutului stabilit prin „vizare”; pentru „objiduiți” – să efectueze lucrul pentru alți condamnați, să doarmă în locuri speciale, adică aparte de celelalte categorii de condamnați, să servească obiect de satisfacție sexuală celor din caste mai înalte, să încalce regimul la indicația membrilor grupului, să părăsească dormitorul, cantina ultimul; pentru condamnații ce ocupă un statut înalt - să izgonească din casta sa persoanele care încalcă regulile; să determine statutul novicelui care a trecut sau nu „avizarea”.<sup>14</sup>

Subcultura criminală este percepută de diferite categorii de condamnați în dependență de experiența criminală și penitenciară, tipul infracțiunii și termenul de pedeapsă.

Elementul esențial al subculturii criminale îl constituie **porecele**, care îndeplinesc funcția de stigmatizare socială, ce pe unii îi ridică în statut, iar pe alții îi coboară. La „lideri” ele (porecele), de regulă, sînt plăcute, la reprezentanții castei „de jos” sînt înjositoare. În porecele se reflectă deficiențele fizice ale persoanei, particularitățile personalității, obiceiurile, caracterul activității criminale, proveniența socială, poziția în ierarhia grupului. Persoanele care au primit poreclă jignitoare, ca rezultat, se străduie să-și verse mânia pe alții, născocind porecele și mai jignitoare.<sup>15</sup>

Mecanismul de bază al consolidării condamnaților în subcultura criminală este garanția circulară cu protecția psihologică a membrilor grupului său.

În literatura specială pot fi întîlnite diferite clasificări ale condamnaților în funcție de locul ocupat în sistemul ierarhic în care predomină două, trei sau chiar șase categorii. Dar cel mai des întîlnită este **stratificarea condamnaților** în patru grupuri (caste) de bază, în interiorul cărora există anumite subgrupuri. Drept bază a acestei stratificări servesc regulile nescrise ale lumii criminale<sup>16</sup>; drept criterii – influența din lumea criminală, datele fiziologice ale condamnatului,

vârsta, relațiile cu administrația instituției etc. Se efectuează de înșiși condamnați și se exprimă prin evidențierea următoarelor categorii de condamnați: „blatnî” („ciornî”); „mujîchi” („serîe”); „cozli” („crasnî”); „opușcenî” („golubî”).

1) „Blatnî” („ciornî”) – este casta superioară în scara ierarhică a lumii criminale. Ei au misiunea de a supraveghea comportamentul tuturor membrilor comunității criminale, se ocupă de completarea așa-numitului „obșceac”, soluționarea conflictelor, atragerea noilor membri. Astfel, putem spune că această categorie are rolul unei „administrații” neformale, care are o influență deosebită în rândul deținuților;

2) „Mujichi” („serîe”) – este cea mai numeroasă castă. Din ea fac parte condamnații care nu refuză de a fi antrenați în muncă, dar, în același timp, evită de a coopera cu administrația, respectînd anumite tradiții ale lumii criminale. După eliberare, de obicei, planifică să se întoarcă la o viață normală la libertate;

3) „Cozli” („crasnî”) – sînt cei care deschis cooperează cu administrația penitenciară. În această castă ajung din diferite motive. Unii cooperează benevol, alții sînt impuși etc. Deoarece, conform „codului etic” al lumii criminale, între administrația penitenciară și deținuți relațiile trebuie să se mențină ostile, respectiv și tratamentul celor care cooperează cu administrația este ca a unor „trădători”;

4) „Opușcenî” („golubî”) – este cea mai inferioară treaptă pe scara ierarhică. Decad în această categorie, de regulă, pentru încălcări grave a regulilor și normelor lumii criminale: furtul de la „ai săi”, datoriile neplătite pentru jocurile de cărți, acțiuni violente (nejustificate) față de alți condamnați, colaborarea cu administrația (îndeosebi cea ascunsă), homosexualism, săvîrșirea unor infracțiuni, cum ar fi: violul; violul sau omorul copiilor etc. De obicei, acestei categorii de condamnați îi revine îndeplinirea celui mai „murdar” lucru din penitenciar.<sup>17</sup>

Stratificarea condamnaților ascunde în sine pericol, deoarece aceste caste există autonom, nu contactează unele cu altele. Pentru contactarea cu „cei de jos” reprezentantul „autorității” sau „cel de sus” poate ajunge ușor în rîndurile „celor de jos”. Ca să ajungi în „vîrf” sau în rîndurile „celor de sus” este destul de complicat, dar pentru „objiduiți” schimbarea statutului este exclusă.<sup>18</sup>

Purtătorii subculturii criminale sînt grupările criminale, personal – recidiviștii. Aceștia acumulează, trecînd prin instituțiile penitenciare, o experiență criminală stabilă, „reguli criminale”, urmînd să le transmită altora. Aici se poate de vorbit despre trei mecanisme de reproducere a criminalității. Primul – personalizat, atunci cînd infractorul recidivist, dintr-un număr de maturi experimentați, ea sub patronaj un singur individ. Al doilea mecanism – prin intermediul criminalizării întregii populații, familiarizînd-o cu limbajul criminal, învățînd-o să gîndească prin intermediul categoriilor criminale. Al treilea este mecanismul psihologic – prin intermediul grupului criminal, care întărește subcultura criminală cu normele și valorile sale, ce permite existența ei îndelungată.

Putem evidenția și a patra cale de răspîndire a subculturii criminale, atunci cînd liderii grupărilor criminale selectează, în special, persoane talentate, în scopul pregătirii acestora pentru diferite activități criminale sau viitori lideri ai lumii interlope.

Astfel, prin subcultură criminală se înțelege totalitatea de valori materiale și spirituale, care reglementează și ordonează activitatea comunităților criminale, ce condiționează existența și compactitatea lor, activitate și mobilitate, continuitatea generațiilor de infractori.

Baza subculturii criminale se conține în valorile, normele, tradițiile, diferite ritualuri străine societății civile, factori ce unesc criminalii în grupuri. Dauna ei socială se reduce la aceea că ea pocit socializează personalitatea anume de aceasta și este un mecanism puternic în reproducerea criminalității.

#### **Factorii care caracterizează subcultura criminală**

##### **sînt:**

- poziția ostilă față de normele unanim acceptate și conținutul criminal al subculturii;
- caracterul ascuns față de cei ce n-o cunosc;
- prezența unui întreg set de atribute ce reglementează conștiința grupării;
- violarea drepturilor persoanei, ce se exprimă în atitudinea și tratarea dură, cinică asupra „străinilor”, infidelilor și celor lipsiți de apărare;
- lipsa simțului de compătimire față de oameni, inclusiv față de ai „săi”;
- lipsă de cinste și atîrnarea dublă față de „străini”;
- parazitism, exploatarea celor de „jos”, batjocorirea lor;
- neprețuirea rezultatelor muncii omului, ce se exprimă prin vandalism;
- nerespectarea drepturilor proprietarilor, exprimat prin sustrageri;
- stimularea atîrnării cinice față de femeie și depravarea sexuală;
- stimularea motivelor josnice și formelor de comportament asocial;
- prezența unui cîmp larg de acțiune și posibilităților de autoimpunere și compensare a nereușitelor apărute în societate;
- activitatea criminală, ce include în sine riscul, situațiile extremale, romantica falsă etc.;
- înlăturarea tuturor limitărilor morale.

Spre deosebire de grupările sociale nedelicvente, în grupările criminale stratificarea social-psihologică se întărește prin stigmatizarea socială. Aceasta înseamnă că statutul, rolul și funcțiile persoanei în grup se reflectă în semne, atribute materiale și metodele de amplasare a individului în spațiul ocupat în gruparea criminală. În așa fel, în comunitățile criminale persistă anumite „semne distinctive”, pe care „citindule”, poți precis să determini statutul și ce prezintă persoana în cauză.<sup>19</sup>

#### **Mijloacele de stigmatizare socială în comunitățile criminale sînt:**

- tatuajele, prin care, cu ajutorul inscripțiilor, desenelor, semnelor convenționale, abreviaturilor se reflectă experiența criminală a omului, nivelul autorității sale, pretențiile și așteptările;
- după porecle, în dependență de faptul cît de bine sună, de poziția pe care o ocupă, se poate de judecat despre poziția persoanei în comunitatea criminală;
- sistemul atributelor materiale, la care se atribuie hainele purtate, bunurile personale etc.

Subcultura criminală, reprezentînd în sine o cultură criminală a lumii interlope, odată cu creșterea criminalității, stratificîndu-se în mai multe subsisteme (subcultura hoților,

penitenciară, escrocilor, prostituatelor, tenebră), ce contravine culturii oficiale. Nivelul formării subculturii criminale, influența ei asupra persoanelor și personalității poate fi diversă. Ea poate fi întâlnită în formă de elemente individuale nelegate între ele; poate avea o anumită formare („legile” ei au un rol în reglarea comportamentului persoanei și grupului); în sfârșit, ea poate domina într-un anumit loc (raion, instituție, sector, cartier etc.), supunând, astfel, totalmente influenței sale atât contingentul criminogen, cât și cetățenii nedelicvenți.<sup>20</sup>

**Semnele empirice ale subculturii criminale.** Pentru determinarea formării și eficacității subculturii criminale este necesară prezența următoarelor criterii:<sup>21</sup>

**1. Semnele ce caracterizează relațiile dintre grupuri și ierarhia din grupă.**

- 1.1. Prezența în instituție (localitate, raion, sector, cartier etc.) a grupărilor ce se dușmănesc sau conflictuează între ele.
- 1.2. Stratificarea aspră cu împărțirea oamenilor în „străini” și „ai săi”, pe „ai săi” împărțindu-i în caste.
- 1.3. Prezența privilegiilor pentru „elită” și diverse tabuuri.
- 1.4. Răspîndirea ritualurilor – „înregistrarea” («прописка») novicilor.

**2. Semnele ce caracterizează atitudinea față de cei cu posibilități mai mici, castele de jos „objiduiți”.**

- 2.1. Faptul apariției celor „ogopsiți” («отверженных» («неприкасаемых»)).
- 2.2. Marcarea (stigmatizarea) bunurilor materiale care trebuie să le folosească numai cei „objiduiți”.
- 2.3. Supunerea „celor de jos” la plata diferitor taxe și șantaj.
- 2.4. Răspîndirea metodelor speciale de coborâre a statutului: homosexualismul, înfăptuirea diferitor lucrări murdare etc.
- 2.5. Răspîndirea simulării bolilor sau vătămărilor în rîndul celor „de jos”.

**3. Semnele caracteristice atitudinii față de regim și lucru educativ în penitenciare.**

- 3.1. Încălcarea regimului de detenție în grup, precum și nesupunerea în grup.
- 3.2. Evadările în grup, părăsirea domiciliului, vagabondajul (pentru minori).
- 3.3. Eschivarea „autorităților” de a munci.
- 3.4. Manifestarea actelor de vandalism.

**4. Semnele ce caracterizează metodele de petrecere a timpului liber.**

- 4.1. Răspîndirea jocurilor de hazard.
- 4.2. Răspîndirea metodelor din penitenciare de petrecere a timpului liber, lirica penitenciară etc.
- 4.3. Întrebuințarea în grup a substanțelor narcotice și toxice etc.

**5. Semnele ce caracterizează modalitățile de comunicare.**

- 5.1. Răspîndirea poreclelor ca mijloc de stigmatizare.
- 5.2. Răspîndirea tatuajelor ca un sistem de comunicare prin semne, recunoașterea celor care sînt „ai săi” și stigmatizarea.
- 5.3. Răspîndirea argoului criminal și altor metode de comunicare, acceptate de mediul criminal.

Astfel, în urma celor relatate, putem conchide că subcultura criminală se bazează pe defectele conștiinței de

drept, printre care putem evidenția necunoașterea normelor juridice și a dezinformării, infantilismul, negativismul și cinismul social-juridic.

Fiind realitate obiectivă existentă, subcultura criminală (penitenciară) ocupă locul său determinat în sistemul valorilor sociale. Studiarea subculturii criminale (penitenciare) ne ajută să înțelegem legitățile interne, după care trăiește lumea criminală, să apreciem schimbările petrecute în ea și să studiem problemele interne ale cauzei criminalității.

**Referințe**

1. Антонын Ю., Бородин С., Психические аномалии среди преступников: постановка проблемы и некоторые пути ее решения // Проблемы исполнения наказания и перевоспитания осужденных. Труды Академии МВД СССР, Москва, 1984, с. 211.
2. Ушатиков А. И., Казак Б. Б., Психология личности осужденных к лишению свободы, Рязань, 2001, с. 379.
3. Пономарев С. М., Основы пенитенциарной психологии, Рязань, 2002, с. 393.
4. Хохряков Г., Голубев В., Кудряков Ю., Личность в условиях изоляции от общества., М., 1983, с. 214.
5. Серeda В., Тонкоглаз В., Плохотнюк И., Болюх Л., Криминальная субкультура, изд. MUSEUM, Кишинэу, 2002, с. 7.
6. Пономарев С. М., op. cit., p. 394.
7. Серeda В., Тонкоглаз В., Плохотнюк В., Болюх Л., op. cit., p. 7.
8. Щерба С. П., Курганов С. И., Перцова Л. В., Социально-негативные явления в ВТК и борьба с ними, Москва, 1985, с. 156.
9. Пирожков В. Ф., Криминальная психология, Москва, 2000, с. 312.
10. Пирожков В. Ф., Законы преступного мира молодежи, Тверь, 1994, с. 98.
11. Мокрецов А., Социально-психологические аспекты адаптации осужденных, отбывающих наказания в виде лишения свободы. // Вопросы совершенствования деятельности ОВД по исправлению и перевоспитанию осужденных. М., 1980, с. 119.
12. Брильянтов А. В., Понятие и значение классификации осужденных по степени исправления. // Исполнение наказания и социальная адаптация осужденных. М., 1990, с. 223.
13. Пономарев С. М., op. cit., p. 397.
14. Щерба С. П., Курганов С. И., Перцова Л. В., op. cit., p. 160.
15. Хохряков Г., Голубев В., Кудряков Ю., Личность в условиях изоляции от общества. М., 1983, p. 167.
16. Vezi: Серeda В., Тонкоглаз В., Криминальная субкультура, Кишинэу, 2002.
17. Тюрьмы и колонии России, под ред. Мирзоева Г. Б., изд. «ЛИГА РАЗУМ» Москва, 1998, с. 249.
18. Пирожков В. Ф., Законы преступного мира молодежи, Тверь, 1994, p. 97.
19. М. И. Еникеев., «Основы общей и юридической психологии», Изд. Юристъ, М., 1992, с. 211.
20. Л. Балабанова, «Судебная патопсихология», Изд. Сталкер, Киев, 1997, с. 68.
21. Ю. М. Антонын, С. В. Бородин, «Перступное поведение и психические аномалии», Изд. Спарк, М., 1998, с. 121.

**Drd. Valentin CHIRIȚA,**

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

## MĂSURILE GENERALE ȘI SPECIALE DE PREVENIRE A LUĂRII DE OSTATICI

*The prevention of the criminality represents the protection of people, society and state from the crimes. This social practice is rooted historically in the deepness of the centuries: at the same time with the appearance of the first criminal law interdictions, the measures of fighting and preventing them were put in action. The prevention of hostage – taking, as well as of the other offences, is a complicated issue, the solving of which should be performed not only in regard to the law problems, but also to the economical, social, psychological, organizational ones, etc. The issue of the criminality prevention was widely studied by the jurists during the centuries, though being a current problem nowadays too.*

**Recenzent: Xenofon ULIANOVSKI,** doctor în drept, conferențiar universitar, judecător la Curtea de Apel, mun. Chișinău

Prevenirea criminalității înseamnă protejarea oamenilor, societății, statului de crime. Rădăcinile istorice ale tipului dat de practică socială se trag din adâncurile secolelor: odată cu apariția primelor interdicții cu caracter juridico – penal au început să funcționeze și anumite măsuri atât de reprimare, cât și de prevenire.

Totodată, nu putem nega că prevenirea criminalității este un proces complicat, cu multe aspecte, care posedă anumite criterii ale integrității, fiind o oarecare unitate în deosebiri. O importanță mare are cercetarea complexă a acestui proces, cu evidențierea elementelor lui constitutive, clasificărilor, a evaluării integrative, adică ceea ce este specific unei analize de sistem [2, p. 94].

Prevenirea criminalității poate fi divizată în două mari categorii: prevenirea generală și cea specială.

În cazul prevenirii generale este vorba despre aceea că dezvoltarea pozitivă a societății, perfecționarea instituțiilor ei economice, politice, sociale etc., înlăturarea fenomenelor de criză și disproporții, care alimentează criminalitatea, contribuie obiectiv la prevenirea ei.

Spre deosebire de măsurile generale, măsurile speciale de prevenire se efectuează cu un scop bine determinat în interesele prevenirii criminalității, adică ele sunt chemate să soluționeze problemele de înlăturare, neutralizare, minimizare a factorilor criminogeni; însănătoșirea microclimei sociale, îndreptățirea comportamentului persoanelor, comportamentul cărora poate duce la comiterea infracțiunilor etc. Astfel sunt, de exemplu, operațiunile de profilaxie, efectuate de organele afacerilor interne sau supravegherea administrativă a unor anumite categorii de persoane, eliberate din locurile de detenție etc.

În dependență de proporțiile de aplicare, Dolgova A. N. evidențiază următoarele măsuri de prevenire: 1) generale de stat, care se referă la grupele sociale mari; 2) măsurile de prevenire, ce se referă la unele obiecte sau microgrupe aparte; 3) individuale [3, p. 340]. Drept măsuri generale de stat sunt, spre exemplu, măsurile de prevenire a criminalității, prevăzute de legile aplicabile pe întreg teritoriul al unui stat. Măsurile de prevenire, ce se referă la grupele sociale mari, se efectuează în cadrul unei unități sau regiuni,

asupra unui anumit contingent de persoane (de exemplu, refugiați și migranți). Prevenirea infracțiunilor în cadrul unui obiect aparte sau microgrup este evidențierea și înlăturarea circumstanțelor care contribuie la săvârșirea infracțiunilor, la o întreprindere concretă, în zona de odihnă, în colectivul de studii sau, de exemplu, reorientarea grupării de tineri cu orientare antisocială a comportamentului. Măsurile individuale sunt predestinate pentru efectuarea influenței preventive asupra unor persoane concrete, ambianței lor.

După conținut, măsurile de prevenire a criminalității pot fi de natură economică, politică, socială, organizatorică, cultural – educativă, de drept etc.

Asigurarea pieței cu mărfuri de larg consum, creșterea nivelului veniturilor populației sunt nu altceva decât măsuri economice de prevenire a criminalității.

Drept exemplu de măsuri politice de prevenire a criminalității poate servi decizia organelor puterii de stat despre delimitarea împuternicirilor acordate centrului și periferiei în domeniul securității publice, menținerii ordinii de drept.

Măsurilor sociale li se referă, de exemplu, protecția intereselor păturilor vulnerabile ale populației, crearea condițiilor necesare de trai pentru refugiați, emigranți, șomeri.

În calitate de măsuri organizatorice de prevenire a criminalității poate fi menționată planificarea activității sau coordonarea acțiunilor subiectelor implicați în activitatea de prevenire a acesteia.

Măsurile cultural – educative includ implementarea în viața societății a ideilor binelui și adevărului, legilor moralității înalte, a înlăturării fenomenelor de degradare, contracarării eficiente a așa numitei culturi în masă - a propagării egocentrismului, violenței, cruzimii, desfrâului sexual.

Este necesar de menționat că lista măsurilor de prevenire a criminalității, evidențiate după criteriul examinat, nu poate avea un caracter exhaustiv. De rând cu cele enumerate se poate, spre exemplu, de numit măsurile de prevenire cu caracter demografic, ecologic, tehnic etc. Specificul măsurilor de prevenire a criminalității poate fi condiționat de particularitățile subiectelor, obiectelor cu influență de prevenire și alte criterii.

Coordonarea eforturilor în lupta cu unele tipuri aparte de infracțiuni, este cunoscută din adâncurile istoriei. Astfel,

tipul principal de colaborare era încheierea acordurilor internaționale. În perioada sclavagismului și feudalismului o largă răspândire aveau înțelegerile bilaterale despre eliberarea infractorilor. Mai târziu au început să fie încheiate acorduri despre executarea reciprocă a acțiunilor judiciare și de urmărire, acordarea reciprocă a informației despre unele infracțiuni și persoane ce le-au săvârșit, urmărirea și reținerea lor. Creșterea nivelului criminalității a făcut ca statele să caute tipuri noi de colaborare, au început să apară organizații speciale interdepartamentale și nonguvernamentale internaționale. Periodic se convocau congrese, conferințe și alte forumuri internaționale, unde, de rând cu discutarea problemelor luptei cu criminalitatea, se trasau măsurile concrete de prevenire cu caracter internațional. Astfel, la I Congres penitenciar internațional din Londra (1872) s-au discutat datele statisticii internaționale asupra administrării penitenciarelor și unificare a acordurilor despre eliberarea infractorilor. La al II-lea Congres din Stockholm a fost examinată problema despre stabilirea unei colaborări dintre organele de poliție a diferitor țări. Ulterior, la forumurile similare în discuție erau puse problemele unificării procedurii antropologice pentru ușurarea identificării criminalilor, aplicarea pedepsei penale asupra străinilor, lupta cu crimele internaționale etc. [4, p. 5].

În prezent se pot evidenția două tipuri de colaborare a statelor în lupta cu criminalitatea internațională: contractuală (prin încheierea acordurilor speciale) și instituțională (în cadrul organizațiilor internaționale).

În procesul unei asemenea colaborări, statele coordonează problemele teoretice și practice de calificare a infracțiunilor internaționale, coordonează măsurile de prevenire și combatere a crimelor internaționale, asigură caracterul inevitabil al pedepsei penale, acordă asistență juridică pe cazurile civile și penale și soluționează alte probleme ale luptei cu criminalitatea.

Putem evidenția următoarele forme de bază ale colaborării statelor în lupta cu criminalitatea internațională:

- profilaxia și curmarea infracțiunilor în privința cărora sunt încheiate acorduri speciale între state;
- predarea persoanelor condamnate la privațiune de libertate pentru ispășirea pedepsei în statele ale căror cetățeni sunt sau în care au domiciliul stabil;
- predarea criminalilor altui stat sau organului internațional pentru efectuarea urmăririi penale;
- studierea în comun a cauzelor și altor probleme ale criminalității, precum și efectuarea schimbului de experiență a colaboratorilor de poliție sau a altor organe de drept;
- pregătirea cadrelor, acordarea serviciilor de expertiză, furnizarea mijloacelor speciale tehnico – științifice și acordarea asistenței tehnico – materiale altor state;
- schimbul de informații operative și juridice etc.

Colaborarea internațională în domeniul dat trebuie să fie efectuată cu respectarea strictă a principiilor suveranității de stat, neamestecului în treburile interne ale statelor și a altor principii de bază ale dreptului internațional. În calitate de principii speciale de colaborare se pot evidenția inevitabilitatea răspunderii pentru săvârșirea crimelor internaționale, umanismul față de persoana vinovată de comiterea infracțiunii, protecția de către stat a drepturilor cetățenilor săi aflați peste hotare.

Pe de o parte, luarea de ostatici (art. 280 CPRM), ca și terorismul (art. 278 CPRM) [1], este o infracțiune cu orientare

teroristă, convențional, apărută în dreptul penal național din dreptul internațional. Prin urmare, problemele de prevenire și combatere a luării de ostatici trebuie să fie soluționate, în primul rând, la nivelul internațional și să aibă caracter juridico – contractual (convențional).

Pe de altă parte, problemele de prevenire a luării de ostatici trebuie soluționate la nivel statal în legătură cu răspândirea largă a acestor crime în interiorul unei țări (de exemplu, în locurile de privațiune de libertate, în transport, etc.).

Pentru prevenirea infracțiunilor de orientare teroristă, legate de săvârșirea acestora la bortul navelor aeriene, trebuie de soluționat un șir de probleme de ordin general și particular. Rezolvarea problemelor generale presupune următoarele:

- realizarea unei cooperări fructuoase între diferite state, în domeniul colaborării organelor de drept, coordonării eforturilor de descoperire a infracțiunilor săvârșite și pedepsirea infractorilor;

- reflectarea în acordurile elaborate a unor prevederi speciale, care se vor referi la răspunderea mai aspră pentru susținerea și stimularea terorismului internațional, ascunderea vinovaților în comiterea infracțiunilor cu orientare teroristă etc.;

- crearea pe lângă organizațiile regionale de securitate a unor formațiuni paramilitare cu destinație specială pentru utilizarea acestora din numele organizațiilor date la eliberarea ostaticilor, precum și pentru utilizarea lor la navele aeriene, maritime și alte mijloace de transport, alte obiecte, inclusiv nucleare;

- utilizarea eficientă a experienței statelor străine în domeniul luptei cu terorismul. În problemele particulare de prevenire a terorismului aerian trebuie de referit măsurile care trebuie de îndeplinit nemijlocit în aeroporturi și pe navele aeriene;

- aplicarea unor criterii rigide la angajare atât a personalului navigant, cât și a personalului de deservire a aeroportului;

- efectuarea controlului amănunțit asupra bagajului diplomaților, colaboratorilor aeroportului și a personalului navigant;

- asigurarea în fiecare aeroport a supravegherii eficiente tehnice și vizuale a tuturor sălilor și încăperilor, în scopul depistării și prevenirii la timp a infracțiunilor;

- proiectarea clădirilor aeroporturilor în așa mod ca să se reducă la minimum posibilitățile ascunderii armelor sau a mecanismelor explozive;

- soluționarea rapidă a problemei rândurilor mari în punctele de înregistrare și de control al bagajelor, coordonarea optimală a orarului rutelor, pentru evitarea concentrării pasagerilor;

- efectuarea perfecționării continue a colaboratorilor organelor de drept și a serviciilor speciale în lupta cu terorismul aerian;

- aplicarea permanentă a noilor tehnologii de control al bagajelor pasagerilor.

Pentru combaterea luării de ostatici în interiorul statului sunt necesare legi speciale, acte normative subordonate legii, recomandări, existența subdiviziunilor speciale, a specialiștilor în domeniu, precum și a măsurilor elaborate de prevenire a acestei infracțiuni.

Prevenirea infracțiunii de luare de ostatici, ca, de altfel, și a oricăror altor infracțiuni este o problemă destul de



complicată, care cuprinde soluționarea nu numai a problemelor de drept, dar și economice, sociale, psihologice, organizatorice etc. Vetrov N. I. menționează: „Profilaxia infracțiunilor și altor devieri de la normele conduitei sociale, reprezintă în sine procesul de organizare, în care este determinat un scop clar – a nu admite conflictul ... persoanei cu legea...” [5, p. 19].

Analiza activității de ocrotire a normelor de drept, în sfera combaterii luării de ostatici, mărturisește despre necesitatea efectuării unui șir de măsuri organizatorice. Pentru lupta cu luarea de ostatici (răpirea unei persoane, privațiunea ilegală de libertate, alte infracțiuni de acest gen) în sistemul organelor afacerilor interne se utilizează posibilitățile subdiviziunilor de combatere a banditismului, escrocheriei și altor forme a criminalității organizate.

Iar pentru prevenirea unor asemenea infracțiuni, aceste subdiviziuni trebuie să îndeplinească un volum mai mare de atribuții. Prevenirea luării de ostatici este o problemă complicată, iar soluționarea ei fără majorarea numărului de colaboratori ai subdiviziunilor date și fără eficientizare a pregătirii speciale practic este imposibilă. În această ordine de idei propunem următoarele măsuri cu caracter organizatoric:

1. a crea un sistem de prevenire a infracțiunilor care ar corespunde noilor cerințe ale vieții sociale (inclusiv prevenirea luării de ostatici). Acest sistem ar presupune elaborarea unor programe complexe cu un scop bine determinat de prevenire a criminalității, care ar include și compartimentele de prevenire a luării de ostatici;

2. a extinde atribuțiile subdiviziunilor de combatere a banditismului, escrocheriei și altor forme a criminalității organizate sau a crea subdiviziuni speciale, asumându-le sarcinile de prevenire a unor asemenea infracțiuni: luarea de ostatici, răpirea unei persoane, omorul la comandă etc. Aceste funcții trebuie să fie orientate la anticiparea comiterii acțiunilor criminale. Pentru realizarea eficientă a funcțiilor date este necesară recrutarea colaboratorilor, capabili de a analiza profund informația din sfera economică, politică, criminologică etc. Această activitate trebuie să fie asigurată cu noile mijloace tehnice și profesionalism înalt al colaboratorilor.

3. a utiliza pe larg în sistemul de prevenire a luării de ostatici mijloacele de informare în masă. Profilaxia eficientă – prevenirea acestei infracțiuni este posibilă și cu aplicarea mijloacelor de informare în masă. În publicațiile, emisiunile TV și radio se poate efectua profilaxia victimologică (informarea populației despre comportamentul în una sau altă situație criminogenă). Mijloacele de informare în masă, de asemenea, trebuie utilizate sistematic și în scopul informatizării despre eficiența rezultatelor activității organelor abilitate de prevenire și combatere a luării de ostatici.

#### **Bibliografie**

1. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985 – XV, din 18 aprilie 2002.
2. Криминология, Под редакцией Орехова В. В., Москва, 1992.
3. Долгова А. Н., Криминология, Учебник для юридических вузов, Москва, 1997.
4. Панов В. П., Сотрудничество в борьбе с международными уголовными преступлениями, Учебное пособие, Москва, 1993.
5. Ветров Н. И., Профилактика преступлений среди молодежи, Москва, 1980.

Drd. Tatiana TRIBOI,

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

## LE STATUT DES CITOYENS ÉTRANGERS ET DES APATRIDES DANS LA RÉPUBLIQUE DE MOLDOVA ET EN FRANCE

*Statutul juridic al cetățeanului străin și al apatridului pe teritoriul țării noastre este stabilit de Constituție și de Legea cu privire la statutul juridic al cetățenilor străini și al apatrizilor în Republica Moldova, precum și de acordurile internaționale la care Republica Moldova este parte.*

*În Republica Moldova cetățenii străini sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau de origine socială.*

*Cetățenii străini și apatrizii aflați pe teritoriul Republicii Moldova beneficiază de aceleași drepturi ca și cetățenii țării noastre cu unele excepții prevăzute de lege.*

*Statutul străinilor în Franța este caracterizat printr-un ansamblu de deosebiri dintre cetățenii francezi și persoanele care nu sunt cetățeni ai Franței.*

*Străinii beneficiază de dreptul la învățământ, dreptul la sănătate, și în anumite condiții dreptul la prestări sociale. În același timp cetățenii străini sunt lipsiți de drepturile politice.*

*Cetățenii străini sunt limitați în exercitarea unor drepturi civile, a unor categorii de profesii și drepturi la asigurări sociale.*

Recenzent: **Igor BANTUȘ**, doctor în drept, conferențiar universitar

Dans la République de Moldova on considère citoyen étranger la personne qui n'a pas la citoyenneté de notre pays mais a la preuve de l'appartenance à d'autre pays [1, p.48].

Le statut juridique des citoyens étrangers sur le territoire de la République de Moldova est établi par la Constitution (art.19) et la Loi du statut juridique des citoyens étrangers et des apatrides dans la République de Moldova nr.275, adopté le 10.11.94 [2].

Cette loi prévoit que les citoyens étrangers ont les mêmes droits, les mêmes libertés et les mêmes obligations que les citoyens de la République de Moldova, à condition qu'ils jouissent de ces droits sans causer du dommage aux intérêts de l'Etat, aux droits légaux des citoyens de la République de Moldova et aux autres personnes.

Dans la République de Moldova les citoyens étrangers sont égaux devant la loi et les autorités publiques, sans distinction de race, de nationalité, de langue, de religion, de sexe, d'opinion, de propriété, d'appartenance politique, d'origine sociale. Les citoyens étrangers ont le droit au travail et le droit à la défense du travail (alin.(1), art.7) [3], le droit au repos et à la protection de la santé (art.8). Ils sont engagés, si c'est nécessaire, de passer le contrôle médicale dans les buts de la révélation du virus HIV et la maladie SIDA.

Les citoyens étrangers ont le droit à la retraite, le droit à l'indemnisation et aux autres assurances sociales conformément à la législation en vigueur (art.9). Ils ont aussi le droit au domicile comme les citoyens de la République de Moldova (art.10). Cette catégorie de personnes a le droit d'avoir la propriété privé, de bénéficier de droit de l'auteur (art.11). Ils ont les mêmes droits à l'enseignement, ont les droits et les devoirs conformément à la législation et avec les règles établis par ces institutions (art.12). Comme les citoyens de la République de Moldova, les citoyens étrangers ont le droit à la liberté de conscience, de l'opinion, de l'expression dans les conditions prévues par la législation

de la République de Moldova (art.14). Les citoyens étrangers jouissent du droit de se marier et de divorcer avec les citoyens de la République de Moldova, avec les autres citoyens. Comme les citoyens de la République de Moldova dans les relations familiales les citoyens étrangers ont les mêmes droits et les devoirs (art.15).

Ils ont le droit de se déplacer librement sur le territoire de la République de la Moldova et de choisir le domicile conformément à la législation en vigueur (art.16). Dans la République de Moldova on garantit aux citoyens étrangers l'inviolabilité de la personne et du domicile et aussi le droit de demander la protection auprès de la mission diplomatique de son pays.

Si leurs droits sont violés, les citoyens étrangers ont le droit de demander la réparation dans l'instance judiciaire et par les autres autorités publiques.

Les citoyens étrangers ne bénéficient pas des droits politiques (le droit d'élire et d'être élu), ne peuvent pas être membres des partis politiques et des autres organisations sociaux-politiques et ils ne peuvent pas faire le service militaire dans les Forces Armées de la République de Moldova.

Pour garantir les droits juridiques, la protection des droits des citoyens et d'autres personnes, les citoyens étrangers portent la responsabilité administratif et pénale pour la violation de la législation [4, p.49].

### **Le statut des étrangers en France**

Le code civil établit la distinction des droits civils et des droits politiques et précise que «tout Français jouira des droits civils».

#### **I. Droits politiques**

Pour les droits politiques, les étrangers en sont exclus traditionnellement. En effet, le national est membre en tant que tel de l'organisation politique, dont se trouve exclu par définition l'étranger, qui appartient à une autre nation. Aussi les étrangers sont-ils exclus de l'électoral et de l'éligibilité aux assemblées législatives et territoriales, à l'exception des

ressortissants de l'Union européenne pour les assemblées municipales. En revanche, depuis la seconde guerre mondiale, les étrangers participent de façon croissante à l'organisation des professions auxquelles ils ont accès. Ainsi l'étranger se voit reconnaître l'électorat et l'éligibilité aux comités d'entre-prise, et aux fonctions de délégué du personnel. Il peut être désigné comme délégué syndical, et participer à l'administration et à la direction des syndicats professionnels. Inversement, l'étranger n'est pas soumis aux charges publiques réservées aux Français, ce qui a été longtemps le cas du service national. Toutefois, les impôts ne sont pas réservés aux Français puisqu'ils sont la contrepartie de l'organisation publique du territoire français. De sorte qu'ils en sont recevables dès lors que par la localisation en France de leur domicile, de leurs biens ou des actes conclus, ils entrent dans le champ d'application des lois fiscales françaises. En contrepartie, l'étranger bénéficie de l'ensemble des services publics, notamment ceux de l'enseignement, de la santé et, sous certaines conditions, des prestations sociales [5, p.361].

Les étrangers jouissent en principe en France de toutes les libertés publiques.

Certaines libertés sont néanmoins déniées aux étrangers, ou du moins ne subsistent à leur égard que d'une façon atténuée. Ainsi leur *liberté de circuler* peut être entravée par une restriction de la validité territoriale de leur titre de séjour à quelques départements, voire à un seul, ou même à une ou plusieurs circonscriptions; cette mesure est prononcée, au vu de l'« attitude » ou des « antécédents » de l'intéressé, par le ministre de l'Intérieur ou par le préfet (décret du 18 mars 1946, art.2). *La liberté de travailler* est subordonnée à une autorisation administrative. (v.supra, nos 957 et 958). *La liberté de la presse* est compromise par le droit pour le ministre de l'Intérieur d'interdire les journaux ou écrits « rédigés en langue étrangère ou de provenance étrangère » [6]; de plus les étrangers ne peuvent détenir plus de 20% du capital social ou des droits de vote d'une entreprise éditant une publication de langue française [7].

*La liberté d'expression*, notamment politique, est affectée par le risque d'une expulsion, bien que le Conseil d'État ait affirmé que le comportement politique de l'étranger n'est pas, à lui seul, de nature à justifier légalement l'expulsion [8, p.641].

En revanche *la liberté d'association et la liberté syndicale* ne font plus l'objet d'aucune règle discriminatoire, depuis les lois du 9 octobre 1981 et du 28 octobre 1982 [9, p.641].

C'est donc sur le plan du droit privé que la condition des étrangers mérite un examen particulier.

## II. Droits privés

Les dispositions légales qui refusent spécialement aux étrangers la jouissance de certains droits privés sont diverses, mais ont été considérablement réduites à l'époque contemporaine et ne se retrouvent guère que dans trois domaines [10, p.363].

### 1. Les lois civiles

Tous les droits civils sont reconnus aux étrangers, à quelques réserves près concernant les baux (a) et les droits intellectuels (b).

#### a) Les baux

Les prérogatives exorbitantes du droit commun accordées au preneur par les réformes qui se sont succédé à

partir de la fin de la Première Guerre mondiale, telle que la propriété commerciale, le maintien dans les lieux ou le statut du fermage, ont été considérées, dans un premier temps, comme réservées aux Français. Ces prérogatives impliquaient une solidarité à laquelle l'étranger ne participait pas.

Mais, pour les baux d'habitation ou professionnels, il n'existe plus de discrimination entre locataires français et étrangers. Toutefois, les bailleurs étrangers restent privés du droit de reprise institué par la loi du 1<sup>er</sup> septembre 1948.

Pour les baux commerciaux, la propriété commerciale est refusée aux étrangers.

Quant au statut du fermage, les exploitants de nationalité étrangère en sont exclus.

Cependant, dans tous les cas visés, les étrangers peuvent bénéficier des mêmes droits que les Français dans les cas suivants: s'ils sont ressortissants d'un État membre de l'Union européenne, s'ils bénéficient d'un traité assurant la réciprocité diplomatique, s'ils ont combattu dans les armées françaises ou alliées pendant les deux guerres mondiales, enfin s'ils ont des enfants français.

#### b) Les droits intellectuels

Le bénéfice du nom commercial, ou les droits attachés à la propriété industrielle, sont reconnus aux étrangers sous réserve de réciprocité diplomatique, voire d'une réciprocité législative. Cette dernière formule signifie que les étrangers vont jouir en France des droits de propriété industrielle qui sont reconnus aux Français dans leur pays d'origine. Il en va de même pour le droit d'auteur dans la propriété littéraire et artistique, sous réserve du droit moral institué par l'article 6 de la loi du 11 mars 1957 [11, p.364].

### 2. Les lois professionnelles

Un grand nombre d'emplois, même de ceux qui ne sont pas liés à l'exercice d'une activité de puissance publique, demeurent aujourd'hui fermés aux étrangers. Il y a là une forme méconnue de discrimination [12] qui s'apparente parfois à de la préférence nationale, plus ou moins justifiée pour des raisons de police, d'incompétence et de protection contre la concurrence.

### 3. Les lois sociales

Aujourd'hui, les prestations de Sécurité sociale telles que assurance vieillesse, allocations familiales, rentes en cas d'accident du travail, aides aux chômeurs, prestations d'aide sociale, etc., sont accordées aux étrangers comme aux nationaux. Toutefois, la loi du 24 août 1993 a subordonné l'octroi de ces prestations à la régularité du séjour en France de l'étranger, afin de lutter contre l'immigration clandestine [13, p.365]. Échappent à cette exigence les prestations versées en cas d'accident du travail, les prestations d'aide sociale à l'enfance, les soins et prescriptions hospitaliers [14, p.642].

Si le Français, même résident à l'étranger, est soumis à l'étranger, est soumis à des obligations militaires envers la France, en revanche l'étranger, même résident en France, y échappe.

Les apatrides établis en France doivent en revanche le service militaire; aucun attachement à un pays étranger ne vient concurrencer chez eux le sentiment qu'ils éprouvent normalement pour le pays qui les a accueillis; le lien territorial vient ici suppléer le lien personnel, parce que celui-ci n'existe à l'égard d'aucun pays [15, p.643].

### Le statut des apatrides

L'apatridie est la situation de la personne qu'aucun État ne considère comme son ressortissant. Elle se caractérise

par l'absence de protection internationale par un Etat [16, p.571]. On a donc cherché à améliorer le statut de l'apatridie et à prévenir l'apparition de l'apatridie.

Leur statut est régi par la convention clé New York du 28 septembre 1954 qui leur accorde des droits plus limités que ceux reconnus aux réfugiés et qui a été ratifiée par un bien moins grand nombre d'États (une quarantaine à ce jour). Cette convention a été complétée par celle du 30 août 1961 sur la réduction des cas d'apatridie, ratifiée par un plus petit nombre d'États, en vertu de laquelle les parties s'engagent à attribuer leur nationalité à des personnes qui, autrement, seraient apatrides et à ne pas priver un individu de sa nationalité si cette mesure doit le rendre apatride.

L'apatridie résulte, soit du fait que l'individu ne s'est jamais vu attribuer une nationalité, soit du fait qu'il a perdu la nationalité qu'il possédait [17, p.572].

Au point de vue interne, chaque État peut prendre des mesures pour prévenir une telle situation. En France, par exemple, le Code civil attribue la nationalité française à l'enfant né sur son sol des parents inconnus [18] et subordonne la répudiation au la perte de la nationalité française à la condition que l'intéressé ait la nationalité d'un pays étranger [19]. Sur le plan international, plusieurs conventions tendent également à éviter l'apatridie [20] et à organiser la protection de l'apatride [21].

Dans la République de Moldova le statut juridique des citoyens étrangers et des apatrides est établi par la Constitution, la Loi de statut juridique des citoyens étrangers et des apatrides et les accords et les traités internationaux, signés par la République de Moldova.

Les apatrides ont les mêmes droits, libertés et obligations que les citoyens de la République de Moldova avec certaines conditions établies par la loi. Ils jouiront ces droits sans causer des dommages aux intérêts de l'Etat, aux droits légaux des citoyens de la République de Moldova et d'autres personnes [22, p.57].

Les apatrides sont égaux devant la loi et les autorités publiques, sans distinction de race, de nationalité, de langue, de religion, de sexe, d'opinion, d'appartenance politique, de propriété et d'origine sociale [23].

Donc, les apatrides ont le droit au travail et le droit à la défense du travail, le droit au repos et à la défense de la santé, le droit pour l'indemnisation et l'assurance sociale. Comme les citoyens de la République de Moldova, les apatrides ont le droit du domicile, le droit d'avoir la propriété privée, de bénéficier du droit de l'auteur.

Ils ont les mêmes droits à l'enseignement comme les citoyens de la République de Moldova [24]. Ils ont les droits et les devoirs conformément à la législation et avec les règles établis par ces institutions. Les apatrides qui vivent dans la République de Moldova ont le droit à la liberté de pensée, de conscience et de l'expression conformément à la loi. Les citoyens ont le droit de se marier et de divorcer.

Les apatrides ont le droit à la liberté de circulation sur le territoire de la République de Moldova, l'inviolabilité de la personne et du domicile leurs est garanti.

Dans les procès judiciaires ils ont les mêmes droits que les citoyens de la République de Moldova [25].

Les apatrides sont obligés de payer les taxes et les autres paiements si les accords internationaux signés par la République de Moldova ne prévoit pas autre chose.

Les apatrides ne bénéficient pas de droits politiques: le droit de participer aux affaires publiques, le droit d'élire et

d'être élu, le droit d'accès égal aux fonctions publiques, le droit de faire le service militaire.

**Note :**

1. Guceac Ion, Cours elementar de drept constituțional, vol.II, Chișinău, 2004. - 494p.
2. Legea cu privire la statutul juridic al cetățenilor străini și al apatrizilor în Republica Moldova Nr.275-XIII, adoptată la 10.11.94, în vigoare din 03.12.99.
3. Al.(1), art.7, Legea cu privire la statutul juridic al cetățenilor străini și al apatrizilor în Republica Moldova Nr.275-XIII din 10.11.94.
4. Guceac Ion, Cours elementar de drept constituțional, op.cit.
5. Patrick Courbe, Droit international privé, Ed.Armand Colin, Paris, 2003. – 388 p.
6. Art.14 de la loi du 29 juillet 1881, rédaction du décret du 6 mai 1939. Pour déterminer la provenance, on se réfère non seulement à la nationalité de l'auteur mais aussi à des éléments matériels (lieu d'impression) et intellectuels (inspiration étrangère, documentation étrangère).
7. Art.7 de la loi du 1<sup>er</sup> août 1986. La disposition s'applique également à la communication audiovisuelle.
8. 13 mai, 1977, perregaux, A.J.D.A. 1977.399, chr. Nauwelaers et Fabius, p.363, Rev.dr.pub. 1978.292, citée par Pierre Mayer, Vincent Heuzé, Droit international privé, Ed.Montchrestien, Paris, 2001.
9. Pierre Mayer, Vincent Heuzé, Droit international privé, Ed.Montchrestien, Paris, 2001.- 729 p.
10. Patrick Courbe, Droit international privé, op.cit.
11. Patrick Courbe, Droit international privé, op.cit.
12. Le Groupe d'étude sur les discriminations (GEA) a, dans une note transmise en 2000 au Gouvernement, recensé 30% (soit plus de sept mille) d'emplois interdits aux étrangers non européens, ce qui représente l'équivalent d'une cinquantaine de professions dans le privé (650 000 emplois) et une trentaine pour lesquelles un diplôme français est exigé (soit 625 000 emplois).
13. Patrick Courbe, Droit international privé, op.cit.
14. Pierre Mayer, Vincent Heuzé, Droit international privé, op.cit.
15. Pierre Mayer, Vincent Heuzé, Droit international privé, op.cit.
16. Pierre Mayer, Vincent Heuzé, Droit international privé, op.cit.
17. Pierre Mayer, Vincent Heuzé, Droit international privé, op.cit.
18. art.19, ancien article 21 C. nationalité.
19. Art.20-3 et 23-7 Code civil.
20. V. notamment les Conventions de la Haye de 1930 et de New York du 28 sept.1954.
21. Convention de Genève sur le statut des réfugiés du 28 juil. 1951.
22. Guceac Ion, Cours elementar de drept constituțional, op.cit.
23. Al.3, art.5, Legea cu privire la statutul juridic al cetățenilor străini și al apatrizilor în Republica Moldova Nr.275-XIII din 10.11.94.
24. Art.12, Legea cu privire la statutul juridic al cetățenilor străini și al apatrizilor în Republica Moldova Nr.275-XIII din 10.11.94.
25. Al.3, art.17, Legea cu privire la statutul juridic al cetățenilor străini și al apatrizilor în Republica Moldova Nr.275-XIII din 10.11.94.

**Drd. Valeriu BRUS,**

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

**Petru OPREA**

Șef Secție IMSP Dispensarul Republican de Narcologie

## CONSERVAREA CELULELOR STAMINALE – OPORTUNITATE ȘI DREPT

*It's not the first time that the human body hides inner secrets – according to this a new scientific discovery revealed that the umbilical cord has a precious genetic material, suitable to be given – if you a transplant „autologo” it wont exist the possibility of rejection or genetical incompatibility. But there are no certain regulations that allow the use of this biological product...*

**Recenzent: Valeriu CUȘNIR,** profesor universitar, doctor habilitat în drept, prim-prorector pentru studii și știință al Academiei “Ștefan cel Mare” a MAI

Lista patologiilor existente în societatea contemporană pare a fi exhaustivă și mereu supusă unor „rectificări” ce privesc conținutului său material. Într-adevăr realitatea pare a fi mult prea macabră în coraport cu succesele înregistrate de către progresul tehnico-științific. Astfel de patologii cum sunt: leucemia, tumoarea, sindromul Parkinson, Alzheimer etc. periclitează în mod cotidian viața persoanelor, cauzând atât prejudicii fizice ultimelor, cât și prejudicii materiale statului care este obligat a suporta astfel de cheltuieli, nemaivorbind de prejudiciul intelectual cauzat societății în genere prin pierderea unor potențiali factori de decizie.

Procesul morboz a unei patologii uneori anticipă acțiunile profilactice și de curare ale medicului, oferindu-i posibilități minime de reafirmare a calității sale profesionale. Iar cu aceasta degradându-i atât imaginea exterioară a acestuia, cât și convingerea sa morală de a fi util societății pe care o deservește.

Este cunoscută tuturor axioma precum căreia: „Este mult prea ușor a preveni o maladie, în schimbul tratării consecințelor degradante ale acesteia”. Maladiile enunțate anterior nu necesită doar existența unui instrumentar ospedaliar conform și a unei experiențe profesionale ale medicului ce curează o persoană, cât și a posibilității practice de identificare a unui donor compatibil exigențelor genetice ale persoanei bolnave. Procesul de identificare a unui donor prezumă prin sine parcurgerea unui interval de timp care poate fi, de altfel, substanțial în curarea maladiei, iar uneori și riscul incompatibilității sau repulsiei materiei donatoare. Și care este atunci soluția într-o situație de acest gen?

Pare că firea omenească să descopere în natura sa un nou miracol auto-remediant. Conform investigațiilor științifice recente celulele staminale, care prezintă materia primă în cazurile transplanturilor, pot fi extrase propriu din cordonul ombelical, imediat după nașterea pruncului, servindu-i acestuia ulterior ca o asigurare personală a imunității sale.

Acest subiect a atras atenția publicului datorită faptului că principele Felipe și Letizia di Borbone au încredințat sîngele cordonului ombelical al fiicei sale Leonor unei bănci pentru conservarea celulelor staminale din Tucson, statul Arizona, SUA. Actualmente nu există careva

preocupări pentru sănătatea viitoarei principese a Spaniei, este vorba doar de o mică investiție pentru viitorul imun al acesteia. Conținutul prețios al sacoșei congelat la o temperatură de 196° sub zero reprezintă o specie de poliță asigurativă pentru viața probabilei maiestăți. Conține în interiorul său celule speciale, staminale, care cuprinde în sine globulele roșii, globulele albe și piastrine, indispensabile pentru curarea maladiilor grave cum este leucemia.[1, p.52-54]

Faptele enunțate anterior au suscitāt polemici aprinse nu doar în Spania, ci și în Italia, de altfel, țară în care conform normelor medical-deontologice și juridice, la fel este interzisă conservarea celulelor staminale în scop de uz personal. Deși este permisă expedierea acestora în străinătate, evident, după obținerea *nulla-osta* (autorizației) din partea Ministerului de Sănătate. Pare a fi un non-sens, de ce nu este permisă conservarea celulelor staminale în propria țară, dar expedierea acestora în străinătate este parțial-legală [2,p. 7]?

Simplu, costul prerstării unor asemenea servicii genetica-medicele ete mult prea înalt pentru sistema sanitară a țării, iar cu aceasta este necesară stabilirea unor noi priorități. Spre exemplu, în Italia prin ordonanța ex-ministrului sănătății Girolamo Sirchia, este autorizată donarea sîngelui cordonului ombelical în favoarea colectivității. O familie posedă dreptul conservării celulelor staminale a copilului său într-o bancă publică doar în acel caz cînd acestea servesc pentru tratarea cu un transplant un frate a acestuia deja bolnav. În acest caz cheltuielile acestui serviciu medical revin statului. În alte cazuri persoanele cointeresate urmează a se ardesa serviciilor unei bănci străine.

Dar este posibilă convingerea unei mame a dona propriile celule staminale unui copil străin grav bolnav în schimbul conservării acestora în interesul viitorului fiului său? Evident, există probabilitatea că fiul său nu va avea nevoie de aceste celule staminale posedînd o imunitate pozitivă (probabilitatea estimînduse la un raport de 1:70.000), iar în cazul, în care va apărea această necesitate, ar putea să apeleze la rețeaua internațională în vederea identificării unui donator de celule staminale compatibile persoanei cointeresate.

Prețul serviciilor de conservare a celulelor staminale echivalează cu cifra de 2.400\$, plus canonul anual de 125\$.

Procedura de expediere a celulelor este simplă: de către destinatar(instituția medicală) este expediat un kit pentru selectarea campionului. Imediat după naștere, de către un ginecolog sau fie un alt medic abilitat, este extras sângele din cordonul ombelical care ulterior se preservează într-un săculeț steril al kit-ului. Acesta poate fi conservat timp de 75 ani.

Printre altele, din anul 1988 staminalele cordonului ombelical sunt considerate o alternativă reușită pentru transplantul măduvei spinale. Care este aplicată în cazurile bolnavilor de leucemie, tumoare(cancer), anemii grave sau erori congenite de metabolism, în vederea generării vieții unei noi familii de celule sănătoase. Cercetătorii mizează în viitor utilizarea acestora pentru curarea maladiilor degeneratoare cum sunt: Alzheimer, Parkinson, scleroză multiplă.

Transplanturile cu celulele cordonului ombelical posedă aceeași eficacitate ca a staminalelor măduvei spinale și careva avantaj în plus. Extragerea celulelor staminale din măduva spinală, de fapt, reprezintă un proces invaziv, care se practică în condițiile unei anestezii, pe când extragerea celulelor din cordonul ombelical se practică deja la faza secționării acestuia, deci fiind indolor. Și nu doar: staminalele cordonului ombelical necesită o compatibilitate inferioară între donator și beneficiar.

Cu un transplant autolog, adică cu celulele propriului cordon, posedăm un avantaj în plus: nu există problema repulsiei(reacției). Conform opiniei oncologului Umberto Veronesi „acest tip de intervent posedă un înalt indice de reușință în cazul leucemiei și linfomiilor...”. Deci, nu este atât de absurdă ideea conservării staminalelor pentru proprii fii?

Conservarea celulelor de acest gen se aplică deja de mult timp în Germania, Marea Britanie și Statele Unite ale Americii. Și probabil, în viitorul apropiat va avea loc și în Spania unde, după polemicele suscitade de faptul expatrierii cordonului micuței principese, ministrul sănătății Elena Salgano a anunțat rectificarea conținutului normativ al legii în vigoare.

Majoritatea persoanelor nu cunosc faptul posibilității donării sîngelui placentar. Probabil, grație inaplicabilității practice a astfel de proceduri sau lipsei unei baze juridice și medical-deontologice în acest context [3].

Familiile trebuie să posedă dreptul deciderii faptului conservării sau donării celulelor staminale, fiind nu doar o prerogativă legislativă dar și un principiu fundamental al bioeticii medicale. Această idee ar satisface exigențele propriului fiu și a altor copii bolnavi.

Ar putea fi posibilă conservarea celulelor în litigiu într-o instituție specializată și donarea unei părți ale acestora unor terțe persoane. Nu este imposibil. Se petrec deja experimente în vederea multiplicării acestui gen de celule în eprubetă pînă la 60 de ori. Un alt miracol al științei...

Și dacă așa, de ce să nu existe o bază juridică în acest sens care ar autoriza astfel de măsuri profilactice menite a deservi interesele societății contemporane. Este necesară implicarea experților din domeniul juridic și medical în vederea sintetizării unui concept unic ce ar reglementa o astfel de procedură, considerînd oportună prezentarea unei inițiative legislative cu referință la subiectul în cauză.

#### Referințe:

1. „Perche in Italia non si possono conservare gli staminali di un figlio” in giornale „Donna moderna”, 22 martie 2006, nr. 11, Anno XIX, pag. 52-54;
2. „Mussi cancella il referendum si alle staminali senza etica”, în „Il Giornale. Scienza e politica”, 31 mai 2006, pag. 12; „Procreazione, Rutelli contro Mussi: „Quella legge non sara modificata”, în „Il Giornale” 1 iunie 2006, pag. 7;”
3. “Codice di deontologia medica”, approvato il 15 luglio 1989 dal Comitato centrale della Federazione Nazionale degli Ordini e I Medici Chirurghi e degli Odontoiatri;

#### Bibliografie:

1. „Perche in Italia non si possono conservare le staminali di un figlio?” in giornale „Donna moderna”, 22 martie 2006, Anno XIX, nr. 11, pag. 52-54;
2. Enciclopedia della medicina, Istituto Geografico DeAgostini, Novara, 1995;
3. Codice di deontologia medica, approvato il 15 luglio 1989 dal Comitato centrale della Federazione Nazionale degli Ordini e i Medici Chirurghi e degli Odontoiatri;
4. „Mussi cancella il referendum si alle staminali senza etica”, în „Il Giornale. Scienza e politica”, 31 mai 2006, pag. 12;
5. „Procreazione, Rutelli contro Mussi: „Quella legge non sara modificata”, în „Il Giornale” din 1 iunie 2006.

Ina VÎRTOSU,

Academia "Ștefan cel Mare" a MAI

## STRATEGII DE COMBATERE A TERORISMULUI

*In our days terrorists act according to different motivations and goals. All terrorist groups have one tactic in common: to achieve maximum publicity in order to intimidate and generate a message as a means to attain its objectives. At their turn states used various methods to defend such a negativ phenomenon. Most counter-terrorism strategies involve an increase in standard police and domestic intelligence, often directed at specific groups, defined on the basis of origin or religion, which is a source of political controversy. These are non-military strategies. But, today states have often been used military intervention in countries where terrorists are said to be based. History has shown that military intervention has rarely been successful in stopping or preventing terrorism. Although military action can disrupt a terrorist group's operations temporarily, it rarely ends the threat. Provoking repression is actually a key goal of terrorism, as most of the time it increases the popularity of the terrorist cause. Repression by a state military in itself usually leads to short term victories, but tend to be unsuccessful in the long run. However, new methods such as those taken in Iraq have yet to be seen as beneficial or ineffectual. While international efforts to combat terrorism have focused on the need to enhance cooperation between states, proponents of human security have suggested that more effort needs to be given to the effective methods including protection of human rights as a crucial element in that cooperation. Confronting terrorism in the recommendations wich represented the international effort to cooperate to combat terrorism.*

*The main question is: how to fight against terrorism using corect methods with less casualties and damages? In this article I try to analyze some methods and structures fighting with this phenomenon, called - terrorism.*

*Democratic principles and values are essential tools in the fight against terrorism. Any successful strategy for dealing with terrorism requires terrorists to be isolated. Consequently, the preference must be to treat terrorism as criminal acts to be handled through existing systems of law enforcement and with full respect for human rights and the rule of law.*

Madrid Agenda arising from the Madrid Summit on Democracy and Terrorism  
Madrid 8-11 March 2005)

Terorismul, ca și războiul, face parte din arsenalul prin care lumea se neagă pe sine, se urăște și se autodistruge. Gravitatea acestui fenomen constă în posibilitățile rețelelor și organizațiilor teroriste de a surprinde, prin dificultatea evaluării terorismului, prin multitudinea de consecințe negative ce însoțesc acest fenomen, dificil de înțeles și de explicat. Terorismul reprezintă o acțiune premeditată, răzbunătoare, inumană și criminală, care are ca obiectiv să distrugă, să ucidă cu cruzime și să înspăimânte.

Activitățile teroriste sunt rareori fenomene izolate. Ele au tendința de a reflecta simpatiile nebuloase, dorințele și aspirațiile unor segmente mai mari ale unor societăți, constituind mijloace de protest politic. Secolul al XX-lea a fost martorul unor importante mutații în istoria terorismului, dezvoltarea tehnologică, înregistrată în industria armamentului, cum ar fi armele cu foc automat și explozivii compacți care se pot detona electric oferă teroriștilor o mobilitate și o forță de distrugere sporită.

Amploarea pe care o ia terorismul în ultimii ani a cauzat necesitatea elaborării unor măsuri de prevenire și combatere

adecvate, ce au drept scop nu numai distrugerea focarelor de geneză și de intensificare a acțiunilor teroriste, dar prevenirea cauzelor care duc la manifestarea acestui fenomen negativ.

Combaterea terorismului implică acțiuni de contracarare, desfășurate oriunde, atunci când există amenințarea. Combaterea terorismului include atât măsuri defensive de reducere a vulnerabilității în fața actelor teroriste, cât și măsuri ofensive pentru prevenirea, descurajarea și răspunsul la actele de terorism [1, p. 15].

Astfel, dacă ne referim la măsurile și mijloacele organizatorice de a lua sub control acțiunile teroriste atunci putem vorbi în general despre:

- a) **Măsuri de apărare împotriva terorismului**, numite antiteroriste;
- b) **Măsuri ofensive împotriva terorismului**, numite și contrateroriste.

Prima categorie de mijloace se referă nemijlocit la prevenirea actelor teroriste, ceea ce presupune nu numai un cadru legislativ adecvat, ci și o serie de măsuri adecvate cum ar fi: prognozarea, evaluarea, întărirea obiectivelor, culegerea de informații, analizarea vulnerabilității unor potențiale ținte și acțiunile de prevenire.

Aceste măsuri, numite și antiterorism, constau în totalitatea măsurilor defensive luate în scopul reducerii vulnerabilității față de acțiunile teroriste, în special a indivizilor și a proprietăților acestora.

Măsurile de prevenire antiteroristă trebuie să aibă în vedere atât reducerea vulnerabilității potențialelor ținte vizate de atacurile teroriste, cât și zădărnicierea planurilor acestora.

În acest scop, forțele implicate în acest program trebuie să contribuie efectiv la dezvoltarea și completarea bazei de date specializate, la care să aibă acces toate instituțiile interesate sau specificate prin lege cu atribuțiuni privind protejarea și asigurarea antiteroristă.

#### **Prognozarea fenomenului terorist.**

Fenomenul terorist este extrem de dificil de prognozat. Ceea ce se știe cu precizie este că el există și se manifestă sub diferite forme. Dinamica structurală și acțională a acestui fenomen este asemănătoare cu cea a fenomenelor meteorologice. Știm că se vor produce, dar nu când, unde și cum. Metodele posibile de prognozare a fenomenului terorist trebuie să se bazeze pe un sistem de indicatori și de analiză a acestora, în primul rând, pentru stabilirea unor etaloane și, apoi, pentru încercarea de a prevedea unele elemente cu privire la acțiunile teroriste (locațiile aproximative, tipurile de atacuri, rețelele, organizațiile sau grupurile care le-ar putea efectua, motivația etc.). Cele mai utile metode ar putea fi: metoda comparației, metoda contrastelor, metoda evaluărilor succesive, metoda inductivă și metoda analizei prin contiguitate.

**Culegerea de informații** constituie munca informativă antiteroristă și reprezintă un efort de echipă. Multe instituții statale pot participa activ la colectarea informațiilor, la prelucrarea lor, precum și la organizarea sprijinului logistic. Schimbul de informații, păstrarea unei legături permanente între instituțiile civile, poliție, armată, jandarmerie și forțele antiteroriste sunt esențiale.

O altă latură a programului de prevenire o constituie interdicția scurgerilor de informații către potențialul adversar. Teroriștii aleg ca ținte obiective, acelea care le oferă cele mai mari șanse de succes.

În urma experienței acumulate de statele confruntate cu amenințări teroriste se disting trei direcții de acțiune antiteroristă:

- îmbunătățirea tehnicilor de culegere a informațiilor și de procesare computerizată a acestora, precum și de infiltrare în celulele teroriste operative;

- eficientizarea coordonării cu celelalte instituții naționale implicate în demersul antiterorist; asigurarea unei cooperări eficiente;

- creșterea calitativă a cooperării internaționale, a schimbului operativ de informații privitoare la dezvoltarea și dimensionarea terorismului transnațional și internațional.

#### **Cucerirea inițiativei strategice**

Pe baza deciziilor politice trebuie să se elaboreze un concept strategic adecvat și pentru combaterea terorismului. Acest lucru este foarte dificil, întrucât terorismul nu este o acțiune strategică de mare amploare, ci un sistem de acțiuni disparate, fără o coordonare unitară și fără doctrine, forțe și mijloace stabile, identificabile, împotriva cărora să se poate acționa prin mijloace legale și prin structuri constituite și deprinse cu astfel de activități [2, p. 7].

O strategie antiteroristă trebuie să aibă în vedere, pe lângă celelalte componente foarte importante (identificarea amenințărilor și riscurilor, concepția acțiunilor, pregătirea și structurarea forțelor și a mijloacelor, amploarea și specificul operațiunilor), și cucerirea și menținerea inițiativei strategice [3, p. 15].

Acest lucru va fi foarte greu, întrucât terorismul se bazează tocmai pe surprinderea tactică, adică pe acțiunile neașteptate (în ceea ce privește obiectivul ales, timpul de

acțiune și modul de atac), dar prima condiție a reușitei unei acțiuni de nivel strategic este să se dețină inițiativa strategică. Acțiunea prin surprindere, spectaculoasă, violentă și puternic mediatizată este punctul forte al terorismului, dar și punctual lui cel mai sensibil și, în anumite privințe, cel mai vulnerabil.

Cucerirea inițiativei strategice în războiul antiterorist constă în:

- crearea și menținerea unei situații strategice predominantă de un sistem coerent și permanent de supraveghere civilă și militară a zonelor, grupărilor, statelor, organizațiilor și chiar a persoanelor care se bănuiesc a face parte din rețele teroriste;

- acțiuni preventive (filtre, razii, descinderi în cuiburi teroriste), dar și acțiuni care să determine o atitudine atentă, vigilentă din partea populației și instituțiilor;

- cucerirea supremației informaționale;

- sesizarea etapelor și momentelor în care se pregătesc acțiunile teroriste și intervenția rapidă pentru zădărnicierea lor;

- lovirea preventivă, deopotrivă, masivă, punctiformă și oportună a bazelor de antrenament ale teroriștilor, ale depozitelor, locurilor de întâlnire și altor elemente de infrastructură;

- atacarea fără întrerupere, prin internet, prin mass-media și prin mijloace ale războiului psihologic, a site-urilor, organizațiilor, rețelelor, centrelor și altor elemente ale terorismului;

În scopul protecției antiteroriste au fost create următoarele structuri antiteroriste :

1. structuri nemilitare;

2. structuri militare :

- structuri militare obișnuite;

- forțe speciale.

#### **1. Nemilitare**

Terorismul a fost considerat până acum o preocupare a poliției și, eventual, a unora din forțele speciale. În afara structurilor de informații și a celor de ordine internă și de ordine publică, nu existau până acum structuri care să combată terorismul internațional, dar odată cu creșterea numărului atentatelor teroriste a apărut problema creării unor structuri speciale de protecție și de combatere a acestei amenințări.

Aceste cerințe se cer realizate atât la nivel internațional, cât și la nivel național și constau în principiu în:

- legislație foarte clară și rapidă în domeniu, la care să adere, pe cât posibil, toate statele și toate națiunile, care să scoată definitiv terorismul în afara legii și să instituie o reacție mondială a lumii civilizate, a întregii lumi, împotriva lui;

- structuri integrate (la nivelul comunităților internaționale și la niveluri naționale) pentru descoperirea și combaterea organizațiilor teroriste și a acțiunilor acestora;

- structuri ale societății civile, care să ducă la eradicarea, prin mijloace culturale și ale educației civice a terorismului din viața societăților.

#### **2. Militare**

##### **Structuri militare obișnuite.**

Structurile militare obișnuite nu sunt destinate pentru lupta împotriva terorismului. Totuși, în afara forțelor speciale și a senzorilor de informație, ele nu au structuri capabile să acționeze simetric cu rețelele și grupările teroriste. Armatele



pot participa la operațiile speciale împotriva terorismului în calitate de forțe principale (care organizează și conduc astfel de operații) sau în calitate de forțe de izbire, de distrugere a centrelor de greutate ale structurilor și rețelelor teroriste.

Această dublă ipostază presupune:

În calitate de forțe principale care organizează, conduc și desfășoară operații de acest tip, armatele pot îndeplini, potrivit obiectivelor și scopurilor fixate de decidentul politic, următoarele misiuni:

- detectarea, prin grila senzorilor de informație și prin forțele speciale, a centrelor și bazelor de antrenament ale organizațiilor și rețelelor teroriste;

- respingerea sau blocarea grupărilor de forțe străine care pătrund ilegal, prin surprindere, pe teritoriul național;

- lovirea, prin mijloace militare, îndeosebi cu aviația și forțele speciale, a centrelor vitale, a bazelor de antrenament, a depozitelor și infrastructurilor teroriste oriunde s-ar afla ele, pe măsură ce acestea sunt descoperite și identificate și se obține acceptul țării sau țărilor în care se află acestea, de cele mai multe ori, în cooperare cu forțele armate ale țărilor respective;

- declanșarea războiului (luptei armate) împotriva țărilor și regimurilor politice care practică, adăpostesc, finanțează și susțin acțiunile teroriste;

- participarea la operații de căutare și distrugere a rețelelor și bazelor teroriste din zonele unde aceștia se adăpostesc;

- desfășurarea unor operații speciale împotriva terorismului.

În calitate de forțe de izbire, de distrugere a centrelor de greutate ale structurilor și rețelelor teroriste:

- lovirea centrelor de greutate ale rețelelor și organizațiilor teroriste;

- participarea cu forțe speciale la căutarea și distrugerea grupărilor și rețelelor teroriste.

Această a doua misiune poate fi particularizată astfel:

- căutarea și distrugerea, de către vânătorii de munte, cercetași, infanterie marină, mijloace de cercetare și lovire aeriană, aeronavală sau aeroterestră etc. a bazelor și locurilor de ascundere a grupărilor și rețelelor teroriste în munți, în lagune, pe insule, pe mare, pe fluvii și râuri interioare etc.;

- sprijinirea logistică și tehnico-informațională a altor structuri specializate în combaterea terorismului.

### **Forțe Speciale.**

Nici forțele speciale nu au fost create pentru acțiuni antiteroriste. Ele nu sunt nici dotate și nici pregătite pentru astfel de misiuni. Oricum, misiunile de acest tip nu cer o pregătire la nivelul excepțional la care se instruiesc aceste forțe. Forțele speciale sunt structuri de război, destinate să îndeplinească misiuni excepționale, de mare dificultate în tabăra inamică, să culeagă informații, să dirijeze mijloacele de lovire, să ajute la manevra strategică de forțe și mijloace, să creeze faptul împlinit, să scoată rapid din luptă punctele-cheie ale dispozitivului advers etc.

Este cert că războiul antiterorist cere, mai întâi, un sistem riguros de depistare, supraveghere și anihilare rapidă a rețelelor, organizațiilor, bazelor de antrenament și logistice, școlilor și infrastructurilor teroriste și a celor adiacente, a acțiunilor teroriste, oriunde ar fi ele. Pentru aceasta, este nevoie de un sistem integrat de supraveghere la nivelul întregii planete, cu rețele și structuri în fiecare țară în parte,

în fiecare colțisor de lume. Forțele militare speciale (sau o parte dintre acestea) pot fi elemente de lovire, de anihilare, de supraveghere și de diversiune [ 4, p. 9].

În situația în care forțele speciale vor primi și astfel de misiuni, este clar că ele trebuie să fie integrate într-un sistem de supraveghere și de reacție mult mai larg, iar modul de acțiune va fi probabil cel adecvat.

A doua categorie de măsuri de luptă împotriva terorismului, numite și contraterorism reprezintă totalitatea măsurilor cu caracter ofensiv, luate în scopul prevenirii, descurajării și răspunsului la acțiunile teroriste. În general, unii specialiști în combaterea terorismului arată că măsurile de contraterorism se desfășoară sub forma a trei tipuri de operații:

a) de prevenire;

b) de contracarare și ripostă la acțiunile teroriste în curs de desfășurare;

c) de salvare.

a) Pentru prevenirea actelor violente susținute de statele care sponsorizează grupările teroriste, forțele armate pot acționa prin următoarele tipuri de operații:

- demonstrații de forță, care au rolul de a arăta hotărârea unei puteri militare și de a face vizibile capacitățile de luptă și desfășurarea forțelor sale într-o zonă de interes, încercând prin aceasta intimidarea forțelor generatoare de violență și a dezamorsa tensiunile prin descurajarea acestor actori în roluri negative (state, organizații);

- controlul armamentelor, care constituie un mijloc de a reduce riscul de extindere a violenței prin limitarea, reducerea sau eliminarea unor armamente specifice;

- impunerea de sancțiuni împotriva unui stat se realizează prin utilizarea măsurilor coercitive pentru a limita sau interzice intrarea sau ieșirea unor categorii determinate de bunuri sau persoane;

- în cadrul operațiilor de menținere a păcii, punctele de control sunt folosite în zonele de responsabilitate a forțelor de menținere a păcii, îndeosebi pentru procurarea, centralizarea de date și informații despre posibile amenințări teroriste, precum și reducerea traficului de armament și explozivi.

b) Riposta contrateroristă cuprinde: stabilirea naturii incidentului terorist, stabilirea jurisdicției asupra actului terorist (dacă rezolvarea incidentului intră în aria de competență a armatei, poliției, unităților speciale de ripostă contrateroristă etc.) și trecerea la rezolvarea cu mijloace specifice a actului terorist.

Principalii factori ai eficienței operative a unei structuri contrateroriste sunt :

- Comanda și controlul. Orice formațiune contrateroristă are nevoie de sprijinul activ al reprezentanților guvernamentali;

- Instruirea pentru a dezvolta și menține multitudinea de calități și calificări necesare personalului de ripostă contrateroristă;

- Selecția personalului. Selecționarea atentă, după criterii multiple și riguroase a personalului, reprezintă un factor important al efortului de creștere calitativă a oricărei unități de acest fel;

- Armamentul și echipamentul. O unitate de intervenție este evaluată și după suportul tehnico-științific și echipamentul de care dispune;

• Stăpânirea informațiilor și capacitatea de procesare rapidă a acestora. Toate datele disparate, informațiile anterioare și cele obținute operativ prin observare sau cercetare vor fi sintetizate într-un material coerent și folositor luptătorilor;

• Inițiativa și versatilitatea. În cazul unei acțiuni de ripostă contrateroristă, fiecare luptător este pus în situația de a lua decizii rapide și hotărâtoare.

### **Complexul de acțiuni ofensive împotriva terorismului în domeniul culegerii informațiilor.**

Culegerea informațiilor poate avea și un caracter ofensiv. De exemplu, Guvernul american pregătește lansarea unei noi rețele Internet securizate, denumită GovNet. Este, deopotrivă, un mijloc de apărare împotriva ciberterorismului și de efectuare a unei ofensive împotriva acestui tip de terorism. Aceasta va asigura legătura între toate agențiile de securitate americane și între ministere. O astfel de rețea nu permite pirateria informațională, introducerea virusilor. Desigur, o astfel de rețea se dorește a fi separată de cea publică. Nimeni nu garantează însă că o astfel de rețea va fi sigură pe termen lung. Cu atât mai mult cu cât, se știe, rețeaua Pentagonului, care este foarte bine protejată, a putut fi penetrată de un virus. Se dezvoltă deja un fel de super-Internet, Internet 2, care beneficiază deja de cele mai bune tehnologii furnizate de IBM și de alți producători de tehnologii înalte. În toată această derulare a războiului antiterorist important este că S.U.A. hotărât să disloce contra terorismului considerabile resurse materiale, tehnice și financiare, inclusiv pentru securizarea rețelelor internet, indiferent că ele sunt sau nu amenințate de pericolul terorist.

### **Sisteme de supraveghere și de monitorizare a terorismului.**

Succesul operațiunilor contrateroriste depind în mare măsură de cunoașterea acestui fenomen în dinamica și cauzalitatea lui. O astfel de amenințare nu poate rămâne neinvestigată și nesupravegheată. Terorismul este o provocare extrem de gravă, care impune restricții și constrângeri, cu care lumea trebuie să se obișnuiască, iar conducerea politică și strategică, forțele speciale și forțele armate trebuie să le pună în aplicare. Sistemele de supraveghere și de monitorizare a terorismului presupun structuri și infrastructuri cu foc continuu, distribuite în așa fel încât să acopere întreaga planetă sau, într-o primă etapă a războiului antiterorist, zonele care ating pragul de importanță ce se ia în considerație de factorii de decizie.

Aceste sisteme trebuie să asigure bazele de date și informații necesare organizării corespunzătoare a acțiunii și reacției. Tot ele trebuie să aibă componente naționale și internaționale, care să acționeze, prin cooperare în toate mediile și în toate spațiile. Fiecare din aceste structuri trebuie să includă:

- componente de supraveghere electronică de mare sensibilitate;
- componente de cercetare directă, prin agenți și agenți de influență;
- componente de comunicații rapide și securizate;
- componente de analiză a datelor și informațiilor;
- componente de decizie rapidă;
- componente de validare și corectare oportună a acestor decizii.

Factorul cel mai important în supravegherea structurilor, infrastructurilor și acțiunilor teroriste îl reprezintă

agentul de informații dotat cu toate mijloacele necesare și ajutat de un sistem tehnic-informațional permanent și eficient.

Ca și în cazul măsurilor defensive, măsurile ofensive sunt luate de anumite structuri numite: **Structuri ofensive împotriva terorismului.**

Acestea, de asemenea sunt :

**1. nemilitare;**

**2. militare:**

- structuri militare obișnuite;
- forțe speciale.

### **Nemilitare**

Cele mai eficiente căi de combatere a terorismului nu sunt cele militare, ci cele politice și culturale. Fiind un fenomen politic, terorismul acționează în acest spațiu, lovind în tot ce înseamnă ordine, organizare, autoritate și valori democratice. La articolul 421 – 1 din Codul penal francez sunt prevăzute două condiții pentru ca un act să fie considerat terorist: cel care-l comite să dețină materiale omorâtoare, să deturneze aeronave etc. și să poată fi stabilită o relație între comiterea infracțiunii și o întreprindere individuală sau colectivă, având drept scop tulburarea gravă a ordinii publice prin intimidare, prin teroare [5, p. 14]. Deci respectivul Cod consideră terorismul ca infracțiune împotriva ordinii publice. O astfel de viziune nu mai este de actualitate. S-a dovedit deja că terorismul poate fi considerat un război de tip asimetric. În acest caz, el trebuie definit ca atare de dreptul internațional, de dreptul păcii și al războiului. Această acțiune este ilicită din punct de vedere al normelor juridice recunoscute de comunitatea internațională, este comisa cu extrema violență sau într-un mod de natură să producă mari daune umane sau materiale, iar grupul acționează fie pe cont propriu, fie cu sprijinul tacit sau activ al unui stat terț. Fenomenul terorist urmărește crearea unei atmosfere de frică sau panica colectivă, de natură să intimideze autoritățile unui stat sau un alt grup de putere și, indirect, să ducă la eliminarea fizică a victimelor sau la distrugerea anumitor bunuri. Țintele sunt alese pe considerentul producerii unui impact psihologic cât mai mare și nu pe criteriul valorii strategice, militare sau economice. Terorismul reprezintă o amenințare gravă la adresa păcii și securității internaționale și, ca atare, reprezintă și trebuie să reprezinte o preocupare pentru acțiuni comune din partea statelor. Cele 12 puncte ale Rezoluției 1566, din 8 octombrie 2004 condamnă, cu cea mai mare energie, orice acte de terorism, cheamă toate statele să coopereze în lupta împotriva terorismului, să adere la *Convenția generală asupra terorismului internațional* și *Convenția internațională pentru combaterea actelor terorismului nuclear*. Se cere, de asemenea, organizațiilor internaționale, regionale și subregionale să conlucreze pentru combaterea acestui flagel, consolidând cooperarea cu O.N.U. și, îndeosebi, cu *Comitetul împotriva terorismului*. Rezoluția fixează o mulțime de sarcini pentru acest comitet, îndeosebi în ceea ce privește concentrarea eforturilor tuturor statelor, organizațiilor și organismelor internaționale în aplicarea rezoluției 1373, din 2001 referitoare la tăierea căilor de finanțare a terorismului. În acest sens, s-a hotărât crearea unor grupuri de lucru, compuse din membrii Consiliului, care să examineze modul în care se îndeplinesc măsurile luate împotriva rețelei Al-Qaeda și altor organizații și rețele teroriste.

De problematica terorismului se preocupă și țările care fac parte din Comunitatea Statelor Independente. La 24 ianuarie 2005, la Moscova a fost adoptat un plan de acțiune

și de luptă împotriva terorismului pentru anul 2005. El este o continuare a unei cooperări de câțiva ani în acest domeniu între țările din C.S.I. În cadrul operației preventive „Typon“, spre exemplu, a fost arestat unul dintre liderii organizației extremiste internaționale Hizb-ut-Tahrir, împotriva căruia fusese emis un mandat de arestare de către organele judiciare din Uzbekistan. În 2004, Ministerul de Interne al Rusiei căuta peste o sută de teroriști care acționau în Caucazul de Nord. Au fost declanșate, în cadrul CSI, operațiile „Nomazii“, „Căutarea“ și „Lanțul“, operații care se desfășoară cu regularitate la frontierele Rusiei, Ucrainei și Republicii Belarus. Federația Rusă dispune de un *Fond Federal Integrat de Informații*, care conține date privind terorismul și criminalitatea, la care au acces și alte țări din C.S.I.

Cu alte cuvinte, toate structurile internaționale, începând cu O.N.U. și continuând cu cele regionale, și toate statele trebuie să se implice în combaterea terorismului, în primul rând, prin mijloacele societății civile – legislație, mijloace economice și financiare, politici, sisteme prevenționale, educație, cultură – și, la nevoie, prin folosirea forței.

### Militare

#### Structuri militare obișnuite.

Armatele împreună cu alte forțe participante la războiul împotriva terorismului desfășoară operațiuni îndreptate împotriva acestor acțiuni. Aceste operații sunt de un tip special și nu se aseamănă decât în mică măsură cu operațiunile ofensive sau de apărare din războiul obișnuit și nici măcar cu operațiunile speciale. Operațiunile speciale împotriva terorismului se cer concepute în așa fel încât să răspundă prompt exigențelor noului tip de confruntare. Ele pot avea nivel strategic sau operativ și pot fi desfășurate de structuri militare aliate, de coaliții sau de grupări de forțe naționale. De asemenea, ele pot fi operații militare, operații militaro-civile, internaționale, regionale sau naționale [6, p. 302].

Ele pot preceda un război de tip clasic, se pot desfășura concomitent cu unele operații militare sau în situații postconflictuale. Fiind vorba de acțiuni împotriva terorismului, astfel de operații se pot desfășura oricând.

Armatele pot participa la operațiile speciale împotriva terorismului în calitate de forțe principale (care organizează și conduc astfel de operații) sau în calitate de forțe de izbire, de distrugere a centrelor de greutate ale structurilor și rețelelor teroriste.

Această dublă ipostază presupune:

a) În calitate de forțe principale care organizează, conduc și desfășoară operații de acest tip, armatele pot îndeplini, potrivit obiectivelor și scopurilor fixate de decidentul politic, următoarele misiuni:

- detectarea, prin grila senzorilor de informație și prin forțele speciale, a centrelor și bazelor de antrenament ale organizațiilor și rețelelor teroriste;

- respingerea sau blocarea grupărilor de forțe străine care pătrund ilegal, prin surprindere, pe teritoriul național;

- lovirea, prin mijloace militare, îndeosebi cu aviația și forțele speciale, a centrelor vitale, a bazelor de antrenament, a depozitelor și infrastructurilor teroriste, oriunde s-ar afla ele, pe măsură ce acestea sunt descoperite și identificate și se obține acceptul țării sau țărilor în care se află acestea, de cele mai multe ori, în cooperare cu forțele armate ale țărilor respective;

- declanșarea războiului (luptei armate) împotriva țărilor și regimurilor politice care practică, adăpostesc, finanțează și susțin acțiunile teroriste;

- participarea la operații de căutare și distrugere a rețelelor și bazelor teroriste din zonele unde aceștia se adăpostesc;

- desfășurarea unor operații speciale împotriva terorismului.

b). În calitate de forțe de izbire, de distrugere a centrelor de greutate ale structurilor și rețelelor teroriste:

- lovirea centrelor de greutate ale rețelelor și organizațiilor teroriste;

- participarea cu forțe speciale la căutarea și distrugerea grupărilor și rețelelor teroriste.

Această a doua misiune poate fi particularizată astfel:

- căutarea și distrugerea de către vânătorii de munte, cercetași, infanterie marină, mijloace de cercetare și lovire aeriană, aeronavală sau aeroterestră etc. a bazelor și locurilor de ascundere a grupărilor și rețelelor teroriste în munți, în lagune, pe insule, pe mare, pe fluvii și râuri interioare etc.;

- sprijinirea logistică și tehnico-informațională a altor structuri specializate în combaterea terorismului.

Dacă nu se obține acest accept, rezultă că țările respective adăpostesc și susțin rețele teroriste și pot fi considerate ca inamice, și atacate prin mijloace militare (Afghanistan, Irak), întrucât, la ora actuală, există un război terorist și un război împotriva terorismului.

#### Forțe speciale

În scopul asigurării succeselor operațiilor împotriva terorismului au fost constituite unități speciale, menite de a se orienta în situații-criză. Toate măsurile de contraterorism necesită personal calificat, special antrenat în acest scop, în măsură să aplice în timp scurt planurile concepute în scopul exclusiv al combaterii și contracarării efectelor acțiunilor teroriste.

Astfel, toate tipurile de trupe ale armatei S.U.A. dețin forțe pentru operațiuni speciale care sunt bine pregătite în ceea ce privește misiunile antiteroriste. Este binecunoscut faptul că aceste forțe sunt mult mai eficiente și produc mult mai puține victime colaterale, decât forțele armate convenționale. Aceste forțe speciale se expun unor riscuri extrem de ridicate. Unele forțe speciale conțin unități de poliție, însă cele mai multe dintre ele sunt antrenate pentru acțiuni de recunoaștere, supraveghere, salvarea ostaticilor, răpiri, asigurarea legăturii cu forțele antiteroriste ale aliaților. Forțele speciale ale S.U.A. sunt comasate în cadrul Comandamentului de Operațiuni Speciale (Special Operations Command), ce este alcătuit, în principal, din Berete Verzi, organizate în unități numite Echipe A (A Teams). Obiectivul clasic al unei Echipe A este acela de multiplicare a forțelor sau plasarea în teatru de operațiuni și multiplicarea puterii operative [7, p. 58].

Delta Force (cunoscută și sub numele de Detașamentul Operațional 1 al Forțelor Speciale) este un grup „secret”, care operează în mai multe unități mici. Când sunt necesare unități de elită ceva mai mari, armata americană se bazează pe unități precum Regimentul 75 de Armata – Rangers sau pe unitățile de pușcași marini. Secția navală a armatei S.U.A. (U.S. Navy) deține unități speciale de asalt, denumite SEAL (Sea Air Land). Unitatea care se află în subordinea marinei americane a fost creată în 1980, după eșecul eliberării ostaticilor americani de la Teheran (Iran). Este însărcinată cu riposta antiteroristă în mediul maritim. Seal Team One numără 12 secții pe coasta vestică a SUA, în timp ce Seal Team Two are 2 secții pe coasta de est. Ansamblul a fost grupat în Seal Team Six. Antrenamentele

SEAL se desfășoară atât în S.U.A., cât și în străinătate. SEAL practică schimburi frecvente cu SAS (Marea Britanie), GSG 9 (Germania) sau GIGN (Franța) și efectuează exerciții comune cu alte unități americane de luptă antiteroristă, precum Delta Force.

Printre alte unități de elită în lupta „antiteroristă” se pot enumera:

- Sayeret Mat'kal – Israel:

Sayeret Mat'kal, cunoscută și ca Unitatea 269 de Recunoaștere a Statului Major, este cea mai renumită formațiune atunci când se vorbește de războiul Israelului împotriva terorismului. Formată în 1957, Sayeret Mat'kal este unitatea de intervenție în cazurile luării ostaticilor, atât în Israel, cât și în afara granițelor. În conducerea operațiunilor, Sayeret Mat'kal este însoțită de alte structuri precum Sayeret T'zanhanim, Flotila 13 și Sayeret Golani. În timpul războiului unitatea trebuie să ducă la îndeplinire misiunile cele mai riscante de recunoaștere și colectare a informației din teritoriul inamic.

- SAS (Special Air Service) – Marea Britanie:

Special Air Service (SAS) din Marea Britanie este una dintre cele mai renumite structuri însărcinate cu operațiuni speciale. În componența SAS intră și echipa Special Projects (SP), care efectuează operațiuni speciale antiteroriste. SP este de regulă compusă din 4 grupe a câte 16 oameni, care, în caz de atac terorist, sunt separate și execută convergent misiuni de supraveghere și asalt.

- Grupo Especial de Operaciones (GEO) – Spania:

Unitatea a fost înființată în 1977 ca răspuns la amenințarea tot mai pregnantă pe care o reprezenta fenomenul terorist. În momentul creării cea mai mare problemă a Spaniei era destrămarea unora dintre cele mai active mișcări teroriste ale vremii (ETA sau GRAPO), precum și a celorlalte grupări teroriste independente care acționau în Spania. Baza este situată la Guadalajara, 50 km de la Madrid. La ora actuală, GEO numără aproximativ 120 de agenți operaționali, capabili să desfășoare misiuni de luptă în orice punct al Spaniei.

Chiar dacă funcția principală a instituției militare nu este să lupte împotriva terorismului, în condițiile actuale, toate armatele din lume se implică în mod direct în gestionarea și combaterea acestui fenomen.

Așa cum se arată în Comunicatul cu privire la summit-ul de la Istanbul, lupta împotriva terorismului va continua sub diferite forme și la nivel mondial și se va desfășura prin mijloace politice, diplomatice, economice și, la nevoie, militare.

Cu cât civilizația progresează, cu atât terorismul devine mai răspândit și mai înfricoșător. De aceea, lupta împotriva lui nu este și nu poate fi ușoară. Și aceasta nu de aceea că teroriștii ar fi foarte puternici, ci pentru că ei sunt lipsiți de orice logică și de orice filozofie.

Combaterea terorismului nu poate ieși însă din legile și obiceiurile războiului, și ale luptei armate și, de aceea, dificultățile unei astfel de confruntări vor fi totdeauna foarte mari.

Totuși experiența terorismului modern din societatea noastră democratică a arătat că există soluții, dar nu simple. Vom indica în continuare câteva căi de depășire a terorii:

a) Teroriștii, după ce își ating scopul, abandonează lupta, dar acest lucru s-a întâmplat foarte rar (terorismul folosit în luptele pentru independența unor state coloniale);

b) Terorismul dintre granițele unui stat poate fi eradicat printr-o acțiune militară hotărâtă și eficientă. O acțiune militară de acest tip a avut loc în Uruguay, dar s-a întâmplat cu prețul înlocuirii guvernului democratic cu un sistem militar. Un efect frecvent al acestei strategii este

izgonirea rămășițelor teroriste în exil, dar acestea pot continua campania teroristă din străinătate [8, p. 209];

c) Soluționarea politică a problemelor revendicate de grupurile teroriste. Concesiile făcute de stat pot duce la eliminarea treptată a grupurilor teroriste. Această soluție a fost eficientă în cazul Tirolului de Sud, unde decizia de autonomie aprobată de Senatul Italiei în 1971 a slăbit o campanie inițial foarte violentă. Aceste exemple sunt foarte puține, deoarece, în cele mai multe cazuri, această metodă are doar un succes limitat, întrucât, printre grupurile teroriste, există întotdeauna și extremiști care refuză să abandoneze lupta ;

d) Tratarea de către multe state a terorismului intern ca o problemă de încălcare a legii și considerându-se acțiunile teroriste drept crime foarte serioase, care trebuie plasate sub incidența Codului Penal. Această abordare prezintă și probleme că teroriștii vor reuși, inevitabil, să se sustragă legii, părăsind țara.

e) Soluția educativă, în care combinându-și eforturile mass-media, bisericile, școlile, partidele politice și alte instituții ale societății vor reuși să-i convingă măcar pe o parte dintre susținătorii acestora că fenomenul terorist este neproductiv și nedorit. Desigur, este o metodă plină de dificultăți și rezultatele se pot vedea abia după mulți ani de muncă. Ea a fost rar încercată la scară largă, dar combinată cu alte metode poate avea succes.

Un alt aspect care se prezintă un dezavantaj al operațiunilor militare în luptă împotriva terorismului este problema victimelor colaterale. Este inevitabil ca, în operațiuni militare de anvergură, să existe numeroase victime colaterale. Acest lucru se întâmplă cu atât mai mult, cu cât principala metodă de acțiune militară o reprezintă acțiunile constând în atacuri aeriene asupra unor ținte de la sol. Deși au fost folosite, în special arme „inteligente”, de mare precizie (lansate prin intermediul bombardierelor B-1, B-2, B-52 sau al avioanelor de vânătoare F-14 și F-18 la care s-au adăugat loviturile rachetelor de croazieră Tomahawk), totuși erorile (fie ele umane sau provenind din informațiile defectuoase) victimele civile nu au putut fi evitate.

Din punct de vedere tactic trebuie remarcat că, în cazul operațiunilor împotriva terorismului, acțiunile terestre ale unităților speciale nu pot fi înlocuite total de atacurile aeriene, chiar dacă acestea din urma sunt considerate suprema soluție în cazul războiului modern (sa ne gândim, de exemplu, la campania N.A.T.O. din Kosovo). Succesele campaniei militare din Afganistan (prin care regimul taliban a fost înlăturat, iar infrastructura Al-Qaeda a fost în mare parte anihilată) se datorează în mare măsura operațiunilor forțelor speciale ale armatei S.U.A. (Navy SEALs, Delta Force, Regimentul 75 Rangers, Beretele Verzi) sau ale Marii Britaniei (SAS). Prin urmare, în cazul operațiunilor împotriva terorismului cele mai indicate se dovedesc acțiunile de tipul „low intensity warfare” – „război de mică anvergură”, caracterizat prin lovituri precise, rapide și cu un grad înalt de eficacitate [9, p. 44].

Toate aceste acțiuni de combatere a terorismului reduc libertățile democratice, perturbă buna desfășurare a vieții publice, în timp ce unii teroriști le folosesc tocmai pentru a abuza de ele în scopul distrugerii democrației. Astfel, este necesară căutarea și găsirea căilor cât mai eficiente de combatere a terorismului.

Una dintre metodele de viitor este combaterea finanțării organizațiilor teroriste. Dacă în unele situații este extrem de dificil să depistăm membrii unei organizații teroriste, deoarece aceștia se comportă ca niște cetățeni

normali, am putea întrerupe finanțarea acestora. Așa cum bine știm, celulele unei organizații lucrează independent unele față de altele și, de altfel, finanțarea acestora se face independent. Deseori, aceste fluxuri de finanțare sunt acoperite de societăți comerciale, astfel încât să fie dificil de urmărit și de deosebit, cel puțin la prima vedere, dacă acestea sunt activități comerciale perfect legale ori finanțarea teroristă camuflată. Pentru contracararea surselor de finanțare a organizațiilor teroriste în S.U.A. a fost înființat **Foreign Terrorist Asset Tracking Center (FATAC)**, care are drept scop anihilarea teroriștilor din punct de vedere financiar, prin identificarea și, pe cât posibil, înghețarea averilor de care aceștia dispun.

Pentru o eficiență mai mare, organizația FATAC va trebui ca în activitatea sa să se sprijine nu doar pe organele Ministerului de Finanțe, ci să aibă acces și la informații clasificate și chiar competente de a da dispoziții angajaților FBI sau CIA.

În Uniunea Europeană, Financial Action Task Force a primit sarcina ca, pe lângă combaterea spălării de bani, să blocheze și să analizeze sursele de finanțare ale teroriștilor.

Astfel, terorismul constituie o amenințare din ce în ce mai pronunțată la adresa păcii și securității ființei umane, a valorilor și a civilizației. Această amenințare este direct proporțională cu vulnerabilitățile societății moderne și evoluează pe măsură ce conflictele se amplifică și crizele se înmulțesc.

La momentul de față, lupta împotriva terorismului este o lupta pe tot terenul, agresiunea poate să vină de oriunde și ea se poate produce oriunde.

Trebuie menționat faptul că Republica Moldova nu s-a confruntat și nu se confruntă cu riscuri majore de natură teroristă la adresa ei. Țara noastră, deși se află pe un teritoriu unde se ciocnesc interese geopolitice și geostrategice, nu reprezintă, deocamdată, un spațiu de confruntare teroristă, nici unul de generare a terorismului și nici nu constituie un mediu favorabil dezvoltării unor acțiuni de acest gen. Acest lucru se datorează caracteristicilor poporului nostru, vocației sale spre împăcaciuni și dialog, rezistenței sale îndelungate la opresiuni și presiuni de tot felul.

În prezent amenințările și riscurile de natură teroristă, care ar putea afecta țara noastră, rezultă din:

- degradarea în continuare a condiției umane, adică diminuarea nivelului de trai și creșterea indicilor infraționalității de toate tipurile;
- existența unor persoane care, în lipsa altor mijloace și activități care să le aducă prosperitate, pot fi racolate în organizații, structuri și rețele teroriste.
- evoluția structurilor economiei subterane, a spălării banilor și activităților ilegale;
- existența unor minorități musulmane, islamice care, la adăpostul neimplicării țării în operații antifundamentaliste spectaculoase, ar putea încerca să constituie și la noi unele baze, puncte sau structuri de susținere a terorismului (islamist, îndeosebi) care este vânat pretutindeni;

O societate, care funcționează într-un mediu de securitate normal, ar trebui să fie mai puțin vulnerabilă la atacuri teroriste. Uneori s-a dovedit că societăți democratice cu tradiție, cum este, spre exemplu, cea americană, britanică, italiană, franceză devin, în anumite împrejurări, foarte vulnerabile terorismului.

Numai societățile perfect integrate, cum ar fi, de exemplu, cele militarizate sau cele organizate riguros și ierarhic, sunt în măsură să asigure o reacție corespunzătoare

la asemenea situații. Societățile liberale sau cu democrații liberale, tolerante și deschise sunt foarte vulnerabile atacurilor teroriste, mai ales atunci când deranjează sau frânează, prin politica pe care o duc, astfel de acțiuni antiteroriste. Terenul pe care se dezvoltă în principal terorismul este constituit din statele cu o guvernare slabă, cu tensiuni etnice, culturale sau religioase, subdezvoltate economic sau cu granițe permeabile.

Pentru a se proteja împotriva terorismului, o societate trebuie să dispună, în principiu, de următoarele structuri:

- sisteme de supraveghere complexă și de evaluare operativă a riscurilor și amenințărilor de tip terorist (pentru aceasta nu sunt suficiente mijloacele specializate, oricât ar fi ele de complexe și de sofisticate; este nevoie ca societatea să aibă un foarte mare grad de integralitate și de omogenitate);
- sisteme de comunicare rapide și sigure;
- legislație adecvată, dar care, pe cât posibil, să nu ofenseze alte state, alte structuri, sisteme de valori etc., ceea ce este foarte greu de realizat, mai ales dacă societățile respective sunt mari puteri;
- structuri de informații performante;
- structuri de ordine publică bine puse;

Acest fenomen nu va putea fi totalmente exclus. Sub o formă sau alta, el va exista mereu. Omenirea poate să-l pună însă sub supraveghere, să-i limiteze efectele, să se protejeze împotriva lui. Prima măsură de protecție antiteroristă este cunoașterea profundă a acestui fenomen, depistarea cauzelor care-l generează și acțiunea asupra lor. Cunoașterea este însă foarte dificilă, iar acțiunile asupra cauzelor presupun, de fapt rezolvarea marilor probleme cu care se confruntă. Activitățile teroriste sunt rareori fenomene izolate. Ele au tendința de a reflecta dorințele și aspirațiile unor segmente mai mari ale unor societăți, constituind mijloace de protest politic. Terorismul este o amenințare globală și printre atributele acestui fenomen se numără desconsiderarea principiilor fundamentale ale legii, ordinii și drepturilor omului. Din aceste motive, activitatea de combatere a terorismului nu cade doar în sarcina instituțiilor statelor care se confruntă în mod direct cu atentate teroriste, ci reprezintă o responsabilitate a întregii societăți civile.

#### Referințe

1. „, Doctrina pentru operații întrunite multinaționale, București, 2001.
2. Maisonneuve, Eric , *La tragédie de l'histoire*, 09/2001, Reflexion strategique.
3. Vaduva, Gheorghe, Dimensiune geopolitică și geostrategică, Războiul antiterorist, Centrul de studii strategice, București.
4. Bassarabescu Gh., *Terorism, între istorie și actualitate*, CLIPA, nr. 518, din 27 septembrie 2001.
5. Delanghe, Christian, *La guerre contre le terrorisme*, 18.09.2001.
6. Rădulescu, Sorin M., *Homo Sociologicus. Raționalitate și iraționalitate în acțiunea umană*, Casa de editură și presă „Șansa” – SRL, București, 1994.
7. Katzman, Kenneth, *Terrorism: Near Eastern Groups and State Sponsors*, Congressional Research Center Report for Congress, 2001.
8. Ferchedău-Munteanu, M., (coord.), *Terorismul – istorie, forme, combatere*, Editura Omega, București, 2001.
9. Crăiniceanu, I., *Spirit Militar Modern*, nr. 6, 2001.

**Management**  
**și instruire aplicativă**

**Conf. univ., Dr. Alexandru PÎNZARI,**

șef catedră "Management polițienesc și instruire aplicativă",  
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

## DIRECȚIILE PRINCIPALE DE ASIGURARE A SUCCESULUI ACTIVITĂȚII MANAGERIALE A CONDUCĂTORULUI

Cel mai bun mod de a nu risca este modul de a nu lua parte la măsurile legate cu risc. Însă, în acest caz, pur și simplu nu are rost să așteptăm vreun succes. Trebuie de memorizat că riscul nu este o fatalitate care duce spre pierderi. Din contra, riscul rațional, dacă este drept utilizat, împreună cu o comportare pricepută și profesională, constituie o mare șansă spre obținerea succesului. Pentru aceasta este necesar de calculat riscul, măsura posibilității lui de a apărea și de pus la timp în funcțiune mecanismul care neutralizează pericolul pierderii.

În cazurile de deficit de timp și informație, în organele de interne cu astfel de circumstanțe ne ciocnim destul de frecvent; conducătorul poate fi salvat de intuiția profesională. Conducătorul cu experiență, care de multe ori a hotărât sarcini complicate, legate cu scoaterea riscului de pierderi spre minim, va fi în stare să „pună în funcțiune mecanismul de frânare” la timp, care îi va permite să iasă câștigător din situații riscante.

În unele momente, trebuie, pur și simplu de buzuit pe intuiție și nu de întârziat cu primirea hotărârii. Foarte des hotărârea luată este primită foarte târziu și devine greșită. Aici, trebuie de menționat că o încredere absolută în lipsa riscului nu există. Întotdeauna ceva nu este luat în considerație. Un grup de fizicieni britanici au formulat așa numitele „Legile lui Murphy”, care sunt formate în mod următor:

- Prima lege: „Totul ce poate să se repete, se va repeta”.
- Legea a doua: „Totul ce nu poate să se repete, tot se va repeta”.
- Legea a treia: „Dacă totul decurge normal, atunci să știți că dumneavoastră ceva nu ați evidențiat, și în timpului cel mai apropiat totul se va strica”.

Umorul pesimist al savanților englezi previne fiecare conducător de la iluziile că totul poate fi prevăzut și că nimic rău nu se poate întâmpla. Însă făcând abstracție de aceasta trebuie de riscat și de luat hotărâri riscante, și nu de-a pierde toate șansele spre succes.

Temelia care ajută la calcularea probabilității riscului este evidențierea evenimentelor care se repetă.

Alt moment important este cultivarea siguranței partenerilor, în condițiile în care conducătorul poartă răspundere de subalterni și ei nu se îndepărtează în condițiile în care conducătorul se află în situații dificile. Aici, ca niciodată, un rol important îl are chipul conducătorului, în calitate de om de încredere în ochii subalternilor, colegilor și conducerii de vîrf.

Pentru orice conducător este necesar să-și organizeze echipa sa din oameni sinceri, cinstiți, de bună-credință, consultanți și consilieri principali. O condiție importantă a succesului în serviciu a conducătorului este cunoașterea psihologiei tuturor grupelor sociale, etnopsihologiei și

specificării relațiilor între naționalități. În lucrul poliției americane această cerință are o destinație absolut clară. Profesorul D. Foghel, care mulți ani a lucrat în poliția din Chicago, consideră că activitatea poliției e nereușită dacă în rîndurile ei nu se poate de găsit un reprezentant a naționalităților mici, care ar cunoaște limba victimei, martorilor și a bănușilor.

Este importantă și aptitudinea conducătorului de a-i remarca în colectiv pe cei care au aptitudini și sunt orientați spre atingerea succesului în cele mai complicate și riscante situații.

Care sunt criteriile de apreciere a colaboratorilor?

În primul rînd, după simptomele de independență a lucrătorului, care sunt orientate spre risc în îndeplinirea sarcinilor, fără consultații și ajutorul altora.

E dificil de așteptat succese la serviciu de la un om care este numai un bun executant. Ofițerul de urmărire penală, lucrătorul operativ și alți colaboratori pot fi considerați că sunt orientați spre succes, dacă ei sunt independenți și pot singuri să caute și să găsească soluții pentru hotărîrea problemelor în orice situație riscantă.

În al doilea rînd, simptomele de siguranță a omului sunt: aptitudinea creatoare a lui sau iscusința de a se orienta just în situații nedeterminate, aptitudinea de a găsi informația necesară, de a construi variante de acțiuni și alegerea celei mai optimale pentru activitatea sa.

Al treilea simptom îl constituie capacitățile organizatorice și priceperea de a organiza lucrul, în așa mod, ca maximal să fie folosite avantajele unora și neutralizate neajunsurile altora.

Și, în sfîrșit siguranța sau convingerea că acest colaborator – poate să meargă pînă la capăt în orice lucru periculos și el va da dovadă de bărbăție, va veni în ajutor în orice moment și situație.

În condițiile de astăzi, a conduce cu un organ de interne poate numai un om, care este apt de a dirija cu oamenii, bazîndu-se nu pe autoritatea postului, ci pe cunoașterea intereselor și metodelor de stimulare a activității lor de serviciu. Conducătorul nu trebuie să înăbușe inițiativa subalternilor, ducînd după sine subalternii cu forța autorității, ci a competenței. În posturile de conducere trebuie să fie lideri, oameni de o formațiune nouă, cu o gîndire sănătoasă, inovatoare. Astfel de oameni pot fi și conducătorii cu un stagiul mare de lucru, care au activat în condițiile sistemului administrativ de comandă. Însă pentru aceasta ei trebuie să însușească neajunsurile și complicațiile în lucrul cadrelor de conducere, care au fost predecesori. Aceste neajunsuri sunt:

- conducătorul în sistemul administrativ strîns centralizată, dacă dorea să rămînă conducător, trebuia să se orienteze spre conducerea de partid, de ramură, de care depindea cariera lui de serviciu. Necesitățile și problemele colectivului erau pe planul doi;

- conducătorul în condițiile sistemului administrativ de comandă nu avea necesitatea să cunoască subalternii în persoană. Toți în fața sa erau egali. El deosebea subalternii numai prin măsura îndeplinirii unor sarcini, fixate de el. Aceasta influențează asupra colaborării cu subalternii;

- pentru toți membrii colectivului erau unele și aceleași metode de a-i implica în lucru: comanda, controlul, avertizarea cu pedeapsa, pedeapsa. În așa condiții conducătorul își identifica personalitatea cu postul pe care îl ocupa, spunându-și: „Eu știu totul mai bine decât toți, fiindcă eu ocup un post mai înalt, superioritatea mea este indiscutabilă, de altfel nu mi-ar fi fost încredințat acest post de răspundere”, „Secția mea a atins rezultatele...”, „Direcția mea a îndeplinit...” ș.a. În acest mod de conducere este greu de activat și de sporit potențialul colectivului.

Aici apare întrebarea, se poate ca într-un timp relativ scurt majoritatea conducătorilor să-și schimbe concepțiile? Desigur că nu. Și se poate de afirmat că majoritatea conducătorilor de astăzi folosesc metodele de conducere a predecesorilor, metode care astăzi sunt învechite și neaplicabile. Cel mai problematic este aceea că majoritatea subalternilor sunt adaptați acestor metode de influență asupra lor.

Un mare pericol în activitatea managerială a organelor de interne a fost și este folosirea de către unele persoane și de către lideri a unor metode de intrigă. Intriganții, de obicei, folosesc și manipulează cu unele detalii din viața personală, unele slăbiciuni ale omului, bîrfe, zvonuri. Ei acumulează informația și stabilesc neajunsurile fiecăruia. În baza acestora creează conflicte, cu scopul de-a atinge un țel personal.

Conducătorul intrigant, de obicei, niciodată nu contactează directe cu subalternii, cu care manipulează în procesul intrigelor. Pentru aceasta el folosește o oarecare echipă formată din intriganți de un maștab mai mic. Cei care bîrfesc intră și ei în această categorie și sunt gata să îndeplinească orice ordin. Cei care figurează în intrigi, uneori nici nu știu care este rolul lor în acest joc. Intrigantul, de obicei, prin intermediul cuiva provoacă oamenii la diferite acțiuni și mai târziu folosește inteligent aceasta contra adversarilor săi, uneori chiar și folosind postul său de serviciu.

Mai des intrigile sunt folosite cu scopul de a-și păstra posturile conducătorii slabi, care nu fac față concurenței și nici nu pot concura cu persoanele capabile, chiar dacă sunt mai tinere.

Conducătorul contemporan nu este un acumulator de materiale de compromitere, ci este un manager al colectivului, un om cu autoritate care înțelege toate necesitățile și problemele colectivului, și este gata, în măsura cuvenită, să organizeze hotărîrea lor.

Omul devine lider din momentul cînd, benevol, își asumă răspunderea pentru întrebările comune ale colectivului pe care îl conduce. În calitate de șef, manager el este considerat din momentul semnării ordinului de numire în funcția dată.

Succesul conducătorului, într-o măsură mare, este predeterminat de dezvoltarea în el a principiilor de creație. Ele sunt exprimate prin următoarele:

- inițiativa;
- priceperea în hotărîrea problemelor noi;
- gîndirea alternativă;
- aptitudinea de a inducta idei noi și de a scoate la iveală problemele;

- atitudinea critică față de activitatea sa;
- înclinarea spre autoperfecționare și folosirea metodelor netradiționale în îndeplinirea sarcinilor;
- capacitatea de acțiune, făcînd abstracție de presiunea colectivului, însă în interesul lui;
- înclinația spre lucru de sine stătător;
- aptitudinea de a înțelege drept și corect observațiile critice;
- însușirea și selectarea a tot ce este nou;
- iscusința de a risca.

Stilul de lucru al conducătorului este o formă individuală de înfăptuire a activității de serviciu, un regulament deosebit de folosire a diferitor metode manageriale.

Activitatea de dirijare, în cele mai diferite sfere de activitate socială, este asemănătoare, de aceea și stilurile diferitor conducători din diferite ramuri de activitate au caractere comune. Însă sunt momente care depind de specificul obiectului, de exemplu, conducerea unei unități militare ori conducerea cu un colectiv științific, de capacitățile individuale ale managerilor concreți (stilul lui Napoleon Bonaparte și stilul lui Cutuzov, din romanul lui Lev Tolstoi „Război și pace”). Mult depinde și de cerințele comune înaintate de activitatea conducătorului contemporan.

Cerințele comune ale stilului de lucru al managerului organelor de interne în zilele de azi sunt: modul creator în activitate, minimalizarea subiectivismului, caracterul științific, capacitatea de a se adapta, orientarea spre riscul rațional, „imunitatea” față de evidențierile de formalism și birocratism, seriozitatea, delicatețea față de oameni, neîmpăcarea cu neajunsurile în lucru, folosirea tehnologiei informatice contemporane.

Timp de mulți ani în literatura de specialitate se propunea următoarea clasificare a stilurilor de lucru:

- autoritar;
- democratic;
- liberal.

Această clasificare nu permitea folosirea unui diapazon mai larg al stilurilor. În realitate însă se pot enumera nu mai puțin de zece stiluri de conducere:

- Autoritar – legea e dorința mea;
- Colegial – părerea mea este una din cele posibile;
- Diplomatic – de vîrît capul acolo unde coada nu trece;
- Liberal – totul de la sine se va normaliza;
- Haotic – hai, hai pe urmă ne vom clarifica;
- Profesional – totul conform planului, pînă în amănunte;
- Constructiv – totul de retransformat, negativul în pozitiv;

- Documental – principalul este de compus bine documentele;

- De compromis – principalul de exclus conflictele, pentru aceasta toate metodele sunt bune;

- Demonstrativ – principalul de a putea demonstra succesele.

De obicei, aceste stiluri într-un mod pur separat se întîlnesc foarte rar. Mai des ele sunt componentele structurii stilistice al activității manageriale a conducătorului.



**Vasile BRAGOI,**

magistru în drept, lector la catedra „Management polițienesc și instruire aplicativă”, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

**Cristina PATIURCA,**

magistru în drept, Catedra „Management polițienesc și instruire aplicativă”, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

## BAZELE DE PLANIFICARE ÎN ORGANELE DE INTERNE

**Recenzent: Alexandru PÎNZARI,** doctor în drept, conferențiar universitar

Planificarea este un obiect de cercetare a multor ramuri de știință, care analizează planificarea în diferite aspecte de activitate. Însă singura știință de dirijare formează unele poziții comune față de planificare, ca o funcție de dirijare, motivează cerințele comune față de diferite hotărâri de planificare, determină metodele și posibilitățile cele mai raționale ale planificării, admisibile atât pentru sistema de dirijare a organelor de interne, cât și pentru subdiviziunile de structură.

Planificarea, obiectiv, este specifică dirijării în societate și este unul din principiile generale de dirijare. În același timp, planificarea reprezintă în sine o funcție importantă a dirijării, esența căreia constă în formularea unor sarcini corespunzătoare și alcătuirea unui complex de măsuri legate una cu alta de a le hotărâ. Acest complex de măsuri își găsește expresia într-o hotărâre de dirijare specifică, precum este planul.

Planificarea îndeplinește un rol esențial în desăvârșirea activității organelor de interne. Determinând și concretizând scopurile principale pe o perioadă de timp concretă, planul de activitate a organelor de interne are un caracter determinat și dă posibilitatea de a concentra forțele principale în hotărârea la timp a unor probleme de bază, curente și de perspectivă. Planificarea formează condiții pentru atingerea rezultatelor mai bune cu cheltuieli de muncă și materiale mult mai mici. Planificarea, în cele din urmă, contribuie la desăvârșirea stilului de activitate, repartizarea într-o măsură egală a acestui lucru pe o perioadă de timp și între diferiți lucrători, asigurând ritmicitatea funcționării sistemului în întregime.

Aspectele planurilor care se folosesc în activitatea organelor afacerilor interne sunt:

1. Comune:

- curente;
- de perspectivă.

2. Personale / individuale.

3. Speciale:

- tipice;
- de o singură folosință.

Planurile curente, a căror scop este planificarea întregului lucru de dirijare și a activității de dirijare, se elaborează pentru un an sau trimestru. Organele de interne care au subdiviziuni structurale, în cazul dat ministerul de interne, direcțiile de interne, comisaratele de poliție, elaborează planuri de activitate pentru un an.

Planurile curente ale direcțiilor, departamentelor ministerului de interne se întocmesc pe un trimestru.

Planurile comisaritelor de poliție se elaborează pe un termen de un an, iar subdiviziunile acestora întocmesc planuri de lucru pe un trimestru.

Pentru informație: termenul, pentru care se elaborează planurile, periodic se schimbă și se va schimba, dar nu aceasta este important. Principalul e de a ști și de a înțelege importanța și necesitatea planificării lucrului curent, lipsa căreia micșorează eficacitatea și duce la un haos în activitatea organelor afacerilor interne.

Planurile subdiviziunilor Ministerului de Interne, detaliază pozițiile planurilor curente ale ministerului, referitor la situații concrete, care se formează reieșind din specificul activității acestora.

În baza planurilor curente trebuie să fie incluse direcțiile principale de activitate ministerului, direcțiile de interne, care determină sarcinile și obiectivele principale de activitate în întregime a sistemului organelor de interne, de asemenea, fiind incluse și concluziile, rezultate în urma analizei situației operative și totalurile lucrului efectuat în anul precedent.

Planurile de perspectivă, de obicei, sunt elaborate de către minister, direcțiile de interne și unele comisariate de poliție mari.

În aceste planuri, luându-se în considerație pozițiile de bază ale dezvoltării economice a societății, dinamica criminalității, se prevăd măsuri pentru hotărârea unor probleme primordiale. Lor, spre exemplu, li se referă: lupta cu unele aspecte ale criminalității, pregătirea cadrelor, ridicarea nivelului de asigurare tehnică, introducerea metodelor științifice de organizare a lucrului de dirijare, adică problemele hotărârea cărora va cere folosirea unor eforturi și mijloace suplimentare pe o perioadă mai îndelungată de timp. Planurile de perspectivă contribuie la argumentarea științifică mai clară a planificării curente. El sunt una din condițiile absolut importante pentru îmbunătățirea calității procesului de dirijare.

Planurile personale/individuale se elaborează de lucrători concreți. Conținutul lor depinde de sarcinile personale ale fiecărui colaborator și ele pot fi diferite, principalul este să nu se contrazică cu planurile subdiviziunii în care activează, și să aducă folos atât celui care la întocmit, cât și rezultate favorabile în general. Planurile individuale, de obicei, se aprobă de conducătorii subdiviziunii respective.

Planurile speciale au drept scop asigurarea îndeplinirii unor sarcini aparte, îndeplinirea unor măsuri o singură dată, care se petrec în termeni determinați, în scopul coordonării acțiunilor diferitor subdiviziuni.

Aceste planuri fac referință: 1) planurile de asigurare a ordinii publice în timpul petrecerii diferitor măsuri cu caracter de masă; 2) planurile folosirii forțelor și mijloacelor

pentru preîntâmpinarea și lichidarea încălcărilor ordinii publice săvârșite în grup; 3) planurile organizării căutării și reținerii persoanelor care au evadat din instituțiile penitenciare; 4) planurile de acțiune în timpul calamităților naturale (fors major).

Spre deosebire de planurile comune, planurile speciale includ în sine măsuri pentru hotărârea sarcinilor care apar ori pot apărea în fața organelor de interne, în așa numitele condiții excepționale, care provoacă schimbarea bruscă a situației operative. Perioada apariției acestor situații este greu de prevăzut din timp. Însă pentru a fi gata oricând de a le hotărî cu succes planificarea din timp a unor acțiuni de dirijare și măsuri operative este necesară, și cu atât mai mult se vor obține rezultate excelente. Mai mult ca atât, planificarea măsurilor direcționate spre paza menținerii ordinii publice în condiții excepționale, ne permite să programăm hotărârile de dirijare luate în astfel de cazuri.

Planurile aprobate de organele afacerilor interne trebuie să corespundă unui șir de cerințe:

1) ele trebuie să rezulte din programele organelor puterii de stat, care sunt determinate de politica statului în domeniul luptei cu criminalitatea și menținerea ordinii publice;

2) argumentarea științifică;

3) actualitatea;

4) complexitatea;

5) stabilitatea;

6) continuitatea (succesiunea);

7) realitatea;

8) intensitatea suficientă;

9) caracterul concret și bine determinat;

10) oportunitatea.

Planurile, în primul rând, în baza lor trebuie să rezulte pozițiile programelor organelor puterii de stat și dirijare, care sunt legate cu necesitatea întăririi legalității și ordinii publice, lichidării pricinilor care contribuie la săvârșirea crimelor. Planurile trebuie să corespundă cerințelor legii.

O cerință importantă față de planuri este argumentarea științifică, ceea ce înseamnă că ele trebuie să fie bazate pe cunoștințe aprofundate și multilaterale, trebuie să fie luate în considerație atât legitățile și tendințele de dezvoltare a societății în întregime, cât și cele particulare, care se evidențiază în activitatea organelor de interne. La temelia argumentării științifice se află acumularea și analiza multilaterală, obiectivă a informației depline, privind sistema de dirijare și mediul înconjurător, ce permite să apreciem la justa valoare posibilitățile organului de interne și să determinăm direcțiile principale de activitate. Astfel de stare a planurilor se atinge într-o măsură mare cu ajutorul prognozării viitoarei stări a sistemului de dirijare, care dă posibilitatea din timp de prevăzut necesitatea reacționării la schimbările așteptate și folosirea în acest scop a tehnicii electronice de calcul.

Planurile trebuie să fie actuale, adică să conțină momente însemnate după importanță și primite la timp, îndreptate spre îndeplinirea măsurilor care iau în considerație specificul activității organelor de interne în întregime și serviciile aparte.

Complexitatea planului înseamnă că în cadrul lui trebuie să fie prevăzute măsuri complexe pentru toate subdiviziunile organului de interne, însă nu numai pentru una în parte.

Actualitatea planurilor este strâns legată de stabilitatea acestora. Analiza scrupuloasă, minuțioasă a situației operative, studierea posibilităților organelor de interne, înaintarea de sarcini motivate și actuale pe perioada de planificare, permite să prevedem schimbările din sfera de dirijare și, de asemenea, să prevedem măsurile corespunzătoare de reacționare a lor. Așadar, stabilitatea ne permite să ocolim posibilitatea de a schimba sarcinile planificate în procesul îndeplinirii măsurilor planificate și de a primi planuri adăugătoare. Stabilitatea planificării sporește autoritatea planurilor.

Stabilitatea servește ca o bază pentru continuitatea (succesiunea) planurilor – coincidența și coordonarea cu hotărârile (planurile) primite mai înainte și care sunt actuale. Continuitatea planurilor poate să se exprime prin transferarea în planul nou a unor măsuri neîndeplinite din planul vechi, care au o mare importanță pentru activitatea organelor de interne. Destul de clar, continuitatea planurilor se observă în timpul planificării măsurilor de perspectivă, îndreptate spre hotărârea unor probleme complicate când lucrul pe etape este o condiție minimală necesară pentru atingerea scopului de dirijare.

Planurile trebuie să ia în considerație posibilitățile reale ale sistemului de dirijare, adică să fie posibile de îndeplinit.

Realitatea planurilor se asigură cu determinarea volumului optimal de lucru al organelor de interne, cu evidența multilaterală a bugetului de timp, forțelor și mijloacelor, schimbările posibile în sfera funcționării. Întocmirea planurilor ne luând în considerație momentele evidențiate, cum arată practica, duce la aceea că chiar complicațiile neînsemnate ale situației operative, micșorarea vremelnică a forțelor și mijloacelor pot dezorganiza activitatea organului de interne și pot încurca realizării sarcinilor comune.

În același timp, planul trebuie să fie destul de intens (încordat), îmbibat cu măsuri care cer cheltuieli materiale considerabile, cheltuieli de muncă, resurse de timp.

Planurile trebuie să fie concrete. De aceasta, în cadrul lor trebuie clar de formulat scopurile și sarcinile care stau în fața organelor de interne, trebuie de trasat măsurile concrete, îndreptate spre rezolvarea acestor sarcini, de arătat măsuri concrete de îndeplinire a măsurilor și persoanelor responsabile de îndeplinire. Planurile nu trebuie să conțină formulări încurcate, chemări comune la îmbunătățirea lucrului. Aceste măsuri comune sărăcesc planurile încă de la începutul lor organizatoric, generează iresponsabilitatea executanților, împiedică efectuarea controlului după îndeplinirea măsurilor marcate.

O cerință importantă care asigură îndeplinirea planului este oportunitatea (modul prielnic) elaborării și întăririi planului. Atingerea scopurilor și îndeplinirea sarcinilor determinate de plan prevăd neapărat și o pregătire corespunzătoare, alegerea formelor și mijloacelor necesare, repartizarea justă și folosirea lor. Acest scop se atinge doar atunci când planurile sunt primite la timp și aduse la cunoștința executanților. Planul primit cu întârziere pierde din actualitate și chiar din sens. De aceea, elaborarea și întărirea planului trebuie să fie efectuat întotdeauna pînă la începutul perioadei planificate.

Эдуард ПУЙ,

Академия „Штефан чел Маре” МВД РМ

## ОСНОВНЫЕ ТАКТИЧЕСКИЕ СХЕМЫ В КИКБОКСИНГЕ, ФАКТОРЫ ВЛИЯЮЩИЕ НА ТАКТИКУ БОЯ

*The growth of popularity and the increasing competition at the international and local competitions in kickboxing leads to the necessity to further studying the skills of fighting.*

*The tactical readiness is an important component in the sports skills' level of single combats, that being proved also by the foreign literature (E.M.Chumakov, V.V.Podojnitsin, A.N.Savchuk, etc.) which reveal that tactical development should amount up to 80-85 % of the time spent for working on different tactical schemes.*

*The word "tactics" since ancient times is considered a military term, its semantic meaning expressing the maneuver of fight (battle) aiming to achieve victory.*

*Tactics in kickboxing defines a manner of conducting a fight, it represents the style of the fighter and the scheme of the fight, this art of conducting the fight deserving the highest estimation of judges and audience (V.V.Podojnitsyn, 1997)*

Анализ деятельности спортсменов в экстремальных условиях соревнований позволяет выявить особенности отдельных элементов этой деятельности и находить погрешность в различных боевых действиях и прогнозировать такой уровень ее показателей, который необходим для побед. Кроме этого необходимо выявить причинно-следственные связи, влияющие на исход спортивного поединка, определить дальнейший ход развития вида спорта [1].

Итоги последних соревнований по кикбоксингу отечественных спортсменов на чемпионатах мира (Тайланд, Украина) и международных турнирах (Украина, Россия) выявили недостаточность мастерства не в технической подготовки спортсменов, а в выборе тактических схем на поединок или их изменения во время проведения поединка.

Характерной особенностью состязания в кикбоксинге является непосредственный контакт соперников, выражающийся в прямых физических воздействиях друг на друга. Чтобы выиграть бой, спортсмен обязан мгновенно реагировать на действия соперника и превосходить их. Для этого требуется развитое оперативное тактическое мышление, в частности, умение мысленно моделировать по ходу боя намерения соперника, еще до того, как они будут реализованы в действия. Реагировать на действия соперника и тем более превосходить их возможно лишь при хорошей физической подготовленности и разнообразной технике. Последняя органично соединена с тактикой в виде технико-тактических действий, которые являются основными элементами содержания как технической, так и тактической подготовки.

В ударных единоборствах и в частности в кикбоксинге выделено три основные формы ведения боя: **разведывательная**, **наступательная** и **оборонительная**. Эти формы взаимосвязаны и взаимопереходящие, а различаются по двигательной структуре и преимущественным преобладанием разных физиологических, психических качеств и процессов при наличии обратной связи.

В ходе **разведывательных** действий спортсмен получает информацию о действиях противника, боевых ситуациях, перерабатывает ее и принимает решение о плане боя в целом, а также об использовании различных средств боя в данный момент. В ходе разведки наиболее активно включаются процессы восприятия и оперативного мышления кикбоксера.

Для **наступательной** формы боя характерно то, что спортсмен принимает решение проводить атаку или контратаку и прилагает все усилия к практическому осуществлению этого решения. В осуществлении этих действий ведущую роль играют мотивация и такие волевые качества, как решительность, смелость и настойчивость, способствующие преодолению сопротивления противника и захвату инициативы.

**Оборонительная** форма боя применяется в том случае, когда агрессивный и физически сильный противник захватывает инициативу или когда специально ставится задача утомить, вымотать соперника, применяя маневрирование, защитные действия и отдельные контратакующие удары (ответные и встречные) с тем, чтобы затем перейти в наступление.

Исходя из того, как складывается поединок, применение той или иной формы боя может длиться часть раунда, раунд или несколько раундов. Бой на ринге является сложным сочетанием передвижений, ударных и защитных действий, выполняемых на разных дистанциях, с разной скоростью и силой. Дистанция, на которой ведется поединок, во многом определяет особенности техники и тактики. Бой на каждой дистанции проходит в самых разнообразных условиях и имеет свои закономерности, зависящие от лимита времени, определяющего возможность применения какой-либо защиты от ударов. Дефицит времени на разных дистанциях определяет выбор соответствующей техники и тактических приемов, зависящие в свою очередь от различного уровня развития быстроты двигательных реакций и мышления, скорости и координации движений, силы и скорости в применении ударов и защит (В.И.Филимонов, 2000).

Ведя бой на дальней дистанции, кикбоксер находится вне сферы ударов, что позволяет ему готовить свою атаку, постоянно маневрируя и отвлекая внимание противника ложными действиями, затем уверенно атаковать, в то же время успевая относительно легко реагировать на все действия соперника. Бой на средней дистанции является развитием атакующих или контратакующих действий. Здесь идет борьба за инициативу, моральное, физическое, техническое и тактическое превосходство. Для техники боя на средней дистанции характерна сгруппированная стойка, применение преимущественно ударных серий, а также резких, акцентированных ударов. Бой на средней дистанции предъявляет повышенные требования к скорости реакции и движений. Высокая плотность боя, частота, скорость и сила ударов требуют мгновенных переходов от атаки к защите и обратно, что предполагает высокий уровень развития физических и психических качеств [2, pag.47-50].

Бой на ближней дистанции ведется, когда соперники находятся почти вплотную друг к другу. Чаще всего на этой дистанции «работают» низкорослые, физически крепкие, с сильными ударами кикбоксеры, умеющие вести силовую борьбу и переносить сильные удары противника. Поскольку на ближней дистанции зрительные восприятия действий соперника ограничены и кикбоксер не может видеть, что делает противник, ему приходится руководствоваться главным образом мышечными и осязательными ощущениями. С их помощью воспринимаются положения туловища, плеч, рук, повороты тела, направление движения рук соперника.

Иногда кикбоксеры используют пребывание на ближней дистанции для того, чтобы отдохнуть. Применяется с этой целью «клинч» - захват туловища соперника вместе с руками, или проталкивание своих рук под руки противника и разведение их в сторону. Здесь также приходится маневрировать, чаще идти вперед, чтобы соперник не освободился от «клинчевания».

На ближней дистанции в основном применяют короткие удары (снизу и боковые) в сочетании с защитами руками, туловищем и небольшими шагами в стороны или назад. От спортсмена на этой дистанции требуются высокоразвитые мышечно-двигательные ощущения, умение расслабиться и чувствовать своего соперника, а также большая специальная выносливость и стойкость.

Анализ специальной литературы по ударным единоборствам [3] позволил рассмотреть основные, наиболее часто встречающиеся разновидности тактики ведения боя и примеры тактических действий против соперников различных манер ведения боя. В боевой практике их значительно больше, но в своей основе они всегда приближаются к отмеченным. Все кикбоксеры пользуются различными видами тактики по-разному. Редко можно встретить бойца, который с начала и до конца действует в одной и той же манере. В ходе боя, под влиянием обстановки и из-за необходимости противодействовать противнику, кикбоксер часто изменяет привычную ему манеру ведения боя и тактику.

Он находит новые боевые средства для того, чтобы поставить противника в затруднительное положение, самому выйти из затруднительного положения и приспособиться к изменениям в тактике противника.

В зависимости от индивидуальности спортсмена, его телосложения, физического развития, темперамента, воли, двигательных и психических возможностей у кикбоккера формируется своя, присущая только ему индивидуальная манера ведения боя, а, следовательно, и индивидуальная тактика. Наставник спортсмена в зависимости от индивидуальностей бойца помогает в выборе той или иной манеры ведения поединка.

Анализируя развитие данного вида спорта в последнее время можно констатировать, что сильнейшие бойцы пользуются разными формами ведения боя, но все же большинство из них предпочитают атакующую. Об этом свидетельствует то, что доля атакующих ударов намного превосходит долю встречных и ответных ударов, хотя довольно часто в бою применяются сложные по исполнению встречные удары, а эффективность встречных и ответных ударов заметно выше атакующих.

Почти все сильнейшие кикбоксеры:

а) обладают сильнейшими ударами и используют малейшую возможность для досрочной победы;

б) ведут бой в высоком темпе, активно стремятся к переходу на ближнюю и особенно среднюю дистанцию, часто используют серийные удары;

в) имеют высокую эффективность использования подготовительных и ситуативных действий, причем подготовительные действия применяются в виде ложных «раскрытий», «выдергиваний» и легких отвлекающих ударов, почти без использования финтов, а ситуативные действия применяются, в основном, в форме развития удачной атаки или «добивания» противника во время его замешательства после получения сильного удара;

г) активно применяют встречные и ответные удары с высокой эффективностью;

д) имеют высокий уровень специальной выносливости, позволяющей поддерживать высокий темп боя и достигнутую эффективность боевых действий на протяжении всего поединка;

е) стабильно выполняют боевые приемы в самых острых ситуациях боя;

ж) имеют исключительно высокий уровень проявления волевых качеств, выражающийся в бескомпромиссной борьбе за победу до конца боя, даже казалось бы, в безвыходных ситуациях.

**Основными факторами, влияющими на тактику ведения боя** с различными противниками являются:

1. Значение данного боя и социальной значимости соревнований в целом для кикбоккера, его тренеров и команды;

2. Реакция на бой кикбоккеров, тренеров, врачей, зрителей;

3. Характер судейства;

4. Внешние условия проведения соревнований (климатические, место проведения, бытовые условия проживания, питания и отдыха);

5. Намерения кикбоккера;

6. Боевые возможности кикбоккера (технико-тактическая подготовка, уровень развития физических

качеств, психическая и волевая подготовка, боевая и соревновательная практика, состояние здоровья и наличие травм);

7. Намерения и возможности противника.

Все факторы, влияющие на тактику ведения боя, взаимосвязаны между собой и изменение любого из них влечет за собой другие варианты в выборе форм и средств ведения борьбы.

Исходя из выше изложенного можно сделать следующие выводы и рекомендации:

Для тренеров и специалистов очень важно, что планирование боя и управление им неразрывно связаны с физической подготовкой кикбоксера, его волевым настроем на победу, а так же тем, насколько совершенно владеет он различными формами, видами, способами и средствами боя.

Физическая подготовка является базой для достижения результатов в кикбоксинге. Она характеризуется определенным уровнем развития физических качеств, а также функциональных возможностей организма. По мере роста мастерства кикбоксеров физическая подготовленность должна становиться все более специализированной, чтобы способствовать наиболее полному воспитанию специальных физических качеств и навыков. Под влиянием занятий кикбоксингом развиваются и совершенствуются не только двигательные качества (сила, выносливость, быстрота, ловкость, гибкость, способность устойчивого равновесия), но и вегетативные функции – кровообращение, дыхание, пищеварение и др.

Наиболее важным для кикбоксера являются такие качества, как быстрота. В бою с противником разного роста и манеры ведения боя важно придерживаться следующих советов:

а) встречаясь с высоким противником, держитесь к нему поближе, чтобы он не смог использовать свои более длинные руки и ноги, а вы смогли наносить серии коротких, сильных ударов;

б) при встрече с низким кикбоксером: держитесь подальше от канатов, выводите противника из равновесия коротким прямым левой; нанося удар, будьте готовы нанести удар другой рукой при попытке противника сблизиться с вами; если противник вышел на ближнюю дистанцию, то захватите его руками, войдите в клинч или разорвите дистанцию;

4. Если вы придерживаетесь определенной манеры ведения боя, которая приносит вам успех, не изменяйте ее и не проводите никаких экспериментов. Если ваша манера ведения боя недостаточно результативна, пробуйте различные стили ведения боя, пока не найдете тот стиль, который обеспечивает вам успех.

5. Чаще применяйте атаку серией ударов передней рукой или одиночным фронт-киком передней ногой. Если ваши удары доходят до цели, атакуйте обеими руками, чередуя удары в голову и туловище.

Научитесь хорошо делать обманные движения, особенно движения плеч, верхней части туловища, ног. Когда вы проводите бой, попробуйте ваши обманные движения, финты и отвлекающие удары, потому что только постоянно применяя эти приемы и уловки, вы

сможете определить, какие из них эффективны, а какие нет.

Лучшим способом отработки тактики ведения боя является проведение боев с большим числом разных кикбоксеров (высоких, низких, быстрых, сильных и т.д.).

#### Ссылки:

1. Пилоян Р.А. Индивидуализация подготовки спортсменов в видах единоборств: Автореф. дис.д-ра пед. наук – М., 1985. – 48 С.

2. Никифоров Ю.Б. Анализ соревновательной деятельности боксеров // Бокс: Ежегодник. - М., 1979. - С. 47-50.

3. Подойницын В.В. Бокс, кикбоксинг: лайт-контакт, фул-контакт, фул-лоу кик: Начальное обучение. Спортивное совершенствование. – Новосибирск: Советская Сибирь, 1997. – 134 с.

#### Литература:

1. Джероян Г.О. Тактическая подготовка боксера. - М.: Физкультура и спорт, 1970. – 103 с.

2. Джероян Г.О., Худадов Н.А. Тактическая подготовка боксера // Бокс: Ежегодник. - М., 1981. - С. 9-12.

3. Никифоров Ю.Б. Анализ соревновательной деятельности боксеров // Бокс: Ежегодник. - М., 1979. - С. 47-50.

4. Никифоров Ю.Б. Эффективность подготовки боксеров. - М.: Физкультура и спорт, 1987. – 192 с.

5. Пилоян Р.А. Индивидуализация подготовки спортсменов в видах единоборств: Автореф. дис. ... д-ра пед. наук – М., 1985. – 48 С.

6. Подойницын В.В. Бокс, кикбоксинг: лайт-контакт, фул-контакт, фул-лоу кик: Начальное обучение. Спортивное совершенствование. – Новосибирск: Советская Сибирь, 1997. – 134 с.

7. Чумаков Е.М. Тактика борца-самбиста. – М.: Физкультура и спорт, 1976. – 224 с.

Științe istorice,  
politologie și filosofie

**Dr. Pavel MORARU,**

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

## DIN ACTIVITATEA SIGURANȚEI GENERALE A STATULUI ÎN BASARABIA INTERBELICĂ

Siguranța Generală a Statului – importantă subdiviziune a Ministerului de Interne al României, a luat ființă după izbucnirea războaielor țărănești din anul 1907. Atunci autoritățile au pus neputința de a preveni astfel de evenimente pe seama „lipsei unui organ central de informații cu antene specializate răspândite pe tot teritoriul țării și care să îndeplinească atât misiunea contrainformativă, cât și cea informativă, peste hotare”.

Astfel, cu aprobarea ministrului de interne, I. C. Brătianu, Iancu Panaitescu, directorul Direcțiunii Generale a Poliției, a organizat, cu caracter experimental, „o mică organizație de informații pe lângă Direcțiunea Administrației din Ministerul de Interne, care de la simpli informatori cu care a plecat la drum, ajunge în 1908 să-i creeze ramificații în întreaga țară, în centrele importante, precum și în străinătate”.

Crearea acestei poliții a fost un mare succes, încât Iancu Panaitescu, care a deținut funcția de director al Direcțiunii Generale a Poliției și Siguranței până în anii de după Primul Război Mondial, grație bunelor rezultate obținute în activitate, a fost invitat în Turcia pentru reorganizarea poliției turce.

Așadar, s-au pus bazele în România, pentru prima oară, a unei „poliții de siguranță de stat”, ca ramură evoluată a poliției politice generale și a unui serviciu de informații „ce activează numai în scopul apărării ordinii publice și siguranței statului”.

Autoritățile statului concepeau Poliția de Siguranță, drept „nervul poliției ce se impresionează la timp de mediul înconjurător, avizând la măsurile generale în materie de ordine publică și siguranța statului, înregistrând în același timp toate mișcările seismice ce se produc în populațiunea internă și în țările înconjurătoare, pentru ca la timpul oportun să poată preveni acele mișcări cu caracter subversiv contra Siguranței Statului” român.

Pentru îndeplinirea acestor misiuni, organele de siguranță urmau să execute în cursul activității lor patru operațiuni principale: observarea și supravegherea; acțiunea informativă; acțiunea preventivă și acțiunea represivă.<sup>1</sup>

Prin Legea din 17 martie 1908, s-a desființat vechea Direcțiune a Administrației, Personalului, Poliției Generale și Statisticii și s-au creat două direcțiuni distincte: una cu caracter pur administrativ, denumită *Direcțiunea Administrației Generale, a Personalului și Contenciosului* și alta cu atribuții numai de poliție generală și de poliție politică de siguranță de stat. Noua direcțiune înființată a fost denumită *Direcțiunea Poliției și Siguranței Generale*, fiind condusă de un director general și aflată în subordinea directă a ministrului de Interne. Au fost create servicii speciale de siguranță de stat, unele centrale în Direcțiunea Poliției și Siguranței Generale, iar altele exterioare. Așa au luat ființă Brigăzile centrale și Brigăzile și serviciile exterioare de poliție de siguranță de stat, numite *Brigăzi de siguranță*

și *Servicii speciale de siguranță*, care s-au extins, în măsura cerințelor ordinii publice și siguranței Statului român, în toate orașele și centrele importante din țară, în special în cele industriale, unde masa nemulțumirilor și a muncitorilor era mai compactă. Misiunea acestor noi organe era de a urmări curentele subversive și de a supraveghea starea de spirit a populației. Totodată, ele s-au creat și pentru asigurarea securității unor obiective strategice.

Conform Legii din 1908, Direcțiunea Poliției și Siguranței Generale cuprindea în organizarea ei interioară (centrală) două secțiuni:

- a) *Secțiunea Siguranței Generale;*
- b) *Secțiunea Poliției.*

Activitatea Secțiunii de Siguranță se desfășura în patru birouri: Biroul Controlului Străinilor; Biroul de Siguranță și Informații; Biroul Poliției de Frontieră; Biroul Presei și Interpretelor.

Prefectura Poliției Capitalei, pentru a face față nevoilor de ordine și siguranță, cuprindea în organizarea ei un Serviciu de siguranță și mai multe Brigăzi speciale de siguranță, înglobate în *Inspectoratul Brigăzilor de Siguranță*.<sup>2</sup>

Referindu-se la importanța organelor teritoriale ale Siguranței Statului, Eugen Cristescu, fost șef al Siguranței și ulterior, șef al Serviciului Special de Informații al României, relatează: „Caracteristicile speciale ale acestor officii informative erau că ele nu mai depindeau de prefectii de județe..., deveneau astfel instrumente stabile informative, subordonate ierarhic și direct Siguranței Generale a statului care le pune la dispoziție și fondurile necesare pentru îndeplinirea misiunilor”.

În activitatea Siguranței de stat, organizată separat de restul poliției generale și cu atribuții bine definite – asigurarea liniștii și siguranței interne a statului – au fost introduse o serie de principii, metode și procedee noi de activitate, între acestea fiind pe prim plan introducerea muncii informative cu agentură și întrebuintarea personalului acoperit, secret.<sup>3</sup>

În urma unirii Basarabiei cu România de la 27 martie 1918, organele Ministerului de Interne și-au extins activitatea asupra acestui teritoriu românesc, constituindu-se două regimente de jandarmi, chesturi de poliție și un Subinspectorat General al Siguranței Statului cu sediul la Chișinău,<sup>4</sup> cu misiunea de a asigura ordinea internă, prevenirea și descoperirea actelor teroriste puse la cale împotriva militarilor români, fruntașilor mișcării naționale și a reprezentanților administrației românești; contracararea acțiunilor spionajului inamic și mai ales anihilarea propagandei iredentiste și de subminare a siguranței Statului român.<sup>5</sup> Cel ce a organizat și condus Serviciul de Siguranță din Basarabia a fost Romulus Voinescu.

Foste trupe rusești, cuprinse de ideologia comunistă, nu numai că refuzau să se retragă, după revoluția

bolșevică din Rusia, de pe teritoriul românesc și în special, al Basarabiei, ci se dedau la acte de violență și agresiune împotriva autorităților militare și a unităților de poliție românești, perturbând în modul cel mai grav ordinea publică și siguranța statului. Acțiunile puse la cale de militarii ruși au deteriorat relațiile româno-sovietice, aducând cele două țări în pragul unui război. La rândul lor, serviciile secrete sovietice ce se înfiripau în acele momente, au împânzit teritoriul României cu mii de agenți pentru a destabiliza Statul român și a destrăma unitatea sa național-statală. Crezând că tot ceea ce puseseră la cale în alte țări se putea realiza și în România, un grup terorist, condus de colonelul Roșal, infiltrat în teritoriul României, a încercat la Socola, lângă Iași, să-i asasineze pe regele Ferdinand și pe primul ministru Ion. I. C. Brăteanu, acțiune care, datorită vigilenței organelor de siguranță, nu a avut sorți de izbândă.<sup>6</sup>

După unirea Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei cu România din 1918, a urmat, la 22 iunie 1919, reorganizarea Ministerului de Interne, prin ajustarea la noile condiții create de după unire.<sup>7</sup>

Inspector general al Siguranței Statului din Basarabia a fost numit D. Zahiu,<sup>8</sup> (urmat apoi de Zinovie Husărescu). La *Ismail* Serviciul Siguranței era condus de C. Strocan,<sup>9</sup> la *Reni* de către Cernătescu,<sup>10</sup> la *Hotin* de Stroiescu<sup>11</sup>, la *Soroca* de Dumitrașcu,<sup>12</sup> la *Orhei* de Palade,<sup>13</sup> la *Bolgrad* de Floru,<sup>14</sup> la *Tighina* de Popescu.<sup>15</sup>

După Unire, acțiunile subversive de un maxim pericol în Basarabia, veneau din partea bolșevicilor, ucrainenilor naționaliști și rușilor albi (monarhiști). Toți urmăreau un singur scop – ruperea teritoriului Basarabiei din componența României. În mare parte, activitatea Siguranței din Basarabia s-a axat pe confruntarea cu propaganda, terorismul și spionajul executat de agenții bolșevici de peste Nistru. În Basarabia, unele grupări de bolșevici, care au format în orașul Chișinău un așa-zis Comitet, sub președinția lui Ivan Krivorukov din Tighina, fost deputat în *Sfatul Țării*, și-au asumat misiunea de a aduna informații despre administrația română, pe care urmau să le trimită în Rusia.

La Moscova, în aprilie 1918, la Congresul P.C. (b) din Rusia au fost luate unele hotărâri privind propaganda bolșevică peste hotare. Ca urmare, în mai 1918, G. Poniatovski, N. Osipov, A. Poplavski, V. Voronțov, O. Gorbaciov, B. Gumpert, M. Kostovețki, precum și alți agenți sovietici, au fost trimiși din Rusia în Basarabia pentru organizarea unei mișcări bolșevice. Aceștia au constituit în mai 1918 la Chișinău, primul *Comitet provizoriu*, fiind apoi create Comitete la Tighina, Orhei, Reni, Cetatea Alba.

De menționat că, în teritoriul dintre Nistru și Prut nu a existat un partid comunist propriu-zis, iar așa-zisa organizație bolșevică era alcătuită din membrii P.C. (b) din Rusia, fiind o secție regională a acestui partid. Ea își recruta cadrele locale din rândul minorităților naționale, în special ale acelor care anterior anului 1918, avuseră un regim privilegiat (ruși, ucraineni, evrei etc.). Mulți dintre minoritarii ucraineni erau implicați în mișcarea comunistă, care activa ilegal sau înlesneau răspândirea manifestelor. De asemenea, ei erau prezenți în organizațiile de spionaj și ofereau adăpost curierilor sovietici, care făceau spionaj în favoarea Rusiei sovietice. Conform unor date ale poliției din Cetatea Albă, minoritatea etnică bulgară a avut mereu „o atitudine dușmănoasă față de populația românească și statul român

deși ei aveau o situație materială mai bună decât românii, rușii și ucrainenii”. Din rândul populației de origine bulgară au fost recrutate numeroase elemente care s-au angajat în serviciul Internaționalei Comuniste începând cu anul 1919.<sup>16</sup>

Prin intermediul Ucrainei sovietice, autoritățile centrale de la Moscova își desfășurau acțiunile subversive în Basarabia. Pentru aceasta se cheltuiau sume imense. Spre exemplu, în bugetul Comitetelor județene de partid și ale Comitetelor revoluționar-militare din Ucraina Sovietică, confirmat de Comitetul Central al Partidului Comunist bolșevic din Rusia, s-au prevăzut pentru acțiuni subversive în Basarabia, în aprilie 1919, următoarele sume de bani: „- Întreținerea comitetelor județene de partid – 27.000 ruble; - Agitație (câte 5.000 ruble pentru fiecare județ) – 45.000 ruble; - Achiziție de literatură și editarea ei în mai multe limbi – 24.000 ruble; - Întreținerea localurilor pentru întruniri și conferințe – 12.000 ruble; - Pentru comitetele militar-revoluționare județene – 29.000 ruble; - Pentru serviciul de contraspionaj – 12.000 ruble; - Aprovizionarea a 8 grupe subversive (a câte 6 persoane în fiecare... 30.000 ruble; - Pentru specialiștii militari și crearea detașamentelor armate – 50.000 ruble; - Cumpărarea materialului exploziv – 12.000 ruble; - Dislocarea de urgență în diferite locuri a forțelor armate existente – 90.000 ruble; - Cheltuieli diverse – 15.000 ruble; Total 358.000 ruble”.<sup>17</sup>

Agenții bolșevici, pregătiți și finanțați de Moscova, erau trimiși în toată România pentru a crea instabilitate în societate și în armată, Basarabia fiind cea mai afectată de propaganda subversivă comunistă.

Instruiți în centrele din Rusia și Ucraina, agenții bolșevici treceau în mod fraudulos Nistrul și executau indicațiile conducerii de la Moscova. Arestarea agenților comuniști de către organele Siguranței în vara anului 1919, a redus substanțial rețeaua ilegală comunistă din Basarabia.

După arestările din vara anului 1919, acțiunile agenților bolșevici din Basarabia au stagnat o perioadă. Unii indivizi bolșevici, reușind să treacă Nistrul, s-au stabilit în Rusia, alții, pentru a nu fi descoperiți de către organele Siguranței, și-au schimbat domiciliul, numele.

Din rândul basarabenilor refugiați la Harkov și Odesa, erau pregătiți agenți, care urmau să fie trimiși în Basarabia pentru propagandă subversivă. De altfel, în centrele din Rusia și Ucraina, pentru țările din Balcani, agenții erau cooptați din rândul nativilor din această regiune și instruiți de instructorii Komintern-ului. Ei treceau fraudulos Nistrul în Basarabia, fiind înzestrați cu bani și mijloace de propagandă, iar de acolo se deplasau spre punctul de destinație.

Printre primii agenți bolșevici – originari din Basarabia – trimiși cu misiuni în dreapta Nistrului, au fost Pavel Tkacenko și Șmil Bubnovski, în noiembrie 1919. Ei aveau misiunea de a organiza activitatea subversivă ilegală a celor ce scăpaseră de arestări, să coopteze noi aderenți și să creeze un nucleu comunist la Chișinău, urmând ca el să se transforme într-un centru pentru alte așa-zisele comitete revoluționare. Conform instrucțiunilor Centrului de la Odesa, ei trebuiau să impună celor din Basarabia noi metode de activitate, inclusiv ieșirea din izolare și integrarea mișcării ilegale în mișcarea comunistă din România. Agenții ce acționau în Chișinău, până în octombrie 1919 s-au aflat în subordinea directă a organelor centrale din Ucraina, sub controlul lui Ch. Racovski.



„Una din formele acțiunii comuniste – se menționa în *Ordonanța definitivă a procesului comuniștilor din Dealul Spirii din 1921* – și care a luat în ultimul timp o extindere considerabilă este și spionajul divizat în două: spionaj politic și spionaj militar”. Se preciza că acești agenți proveneau din „înalta școală de spionaj din Harkov”, iar în alte diverse Centre erau pregătiți agenți speciali.

Printre realizările contrainformative ale organelor specializate românești, putem menționa arestarea a doi spioni bine pregătiți și cu misiuni importante în Basarabia și România – Eduard von Schnee și Simion Sobelman.

Mijloacele violente practicate de agenții comuniști nu erau de inspirație locală, ele erau indicate de către conducerea de la Moscova. Într-o scrisoare adresată comuniștilor germani, se spunea de pildă: „Guvernul sovietic a hotărât să aplice toate mijloacele de care dispune în lupta contra burgheziei și a elaborat în toate detaliile, planul teroarei mondiale a cărui reușită în execuție este în legătură cu rezultatul alegerilor parlamentare din Franța și Anglia. Noi vom organiza o serie de acte teroriste pe scena internațională și vom nimici pe acei membri ai guvernelor Antantei și Germaniei, care pun piedici revoluției universale”.

Siguranța Statului considera că actele teroriste ale Rusiei sovietice în România se exercitau, în anii 20, pe două direcții: economică și politică. În direcția economică se făceau presiuni asupra României prin diverse mijloace, acuzația principală fiind refuzul de a încheia convenții comerciale cu statul sovietic în condițiile impuse de ea. Teroarea politică se exercita prin diverse atentate îndreptate contra autorităților statului, drept protest împotriva urmării comuniștilor. Intențiile guvernului sovietic erau de a abate atenția opiniei publice mondiale de la situația catastrofală din Rusia sovietică în acel moment și de a pregăti terenul, în țările vizate de planurile agresive, pentru o viitoare ofensivă a Armatei roșii.

Indicațiile Centrelor din stânga Nistrului erau îndeplinite cu strictete de agenții comuniști, după cum se vede din informațiile agenților de Siguranță referitoare la atentatele comise în Basarabia asupra trenurilor și podurilor de cale ferată, și în privința unor bande ce acționau pe teritoriul Basarabiei (de exemplu banda Lesnoi, etc.). Despre acțiunile acestor bande Z. Husărescu, inspector general al Siguranței Statului din Basarabia, scria: „bandele se dedau la jafuri și acte de tâlhărie. Astfel, în cursul anului 1920-1922, și în special la începutul anului 1923, locuitorii din județul Cetatea Albă, Tighina, Orhei și Hotin suferiră incursiunile bandelor bolșevice care, fiind prinse în majoritate, au mărturisit că fac parte din organizații de dincolo de Nistru în care intrau și refugiați basarabeni”. Agenții comuniști au adus în Basarabia în mod fraudulos arme, material exploziv, creau depozite clandestine în unele case conspirative, descoperite de către agenții Siguranței. În noiembrie 1920, un atentat fusese pus la cale de agenții comuniști în localul Teatrului Național din Chișinău. Tentative de comitere a unor atentate asupra căilor ferate au fost descoperite în mai multe localități. Un astfel de atentat a fost descoperit pe tronsonul de cale ferată Tighina-Căușeni la 4 octombrie 1921, unde ar fi trebuit să explodeze o bombă la trecerea unui tren personal, tentativă eșuată. O organizație teroristă a fost descoperită și la Cetatea Albă, la 14 decembrie 1921, condusă de inginerul Alexandru Tomov. Din cercetările organelor de Poliție și

Siguranță s-a stabilit că, membrii acestei organizații au fost autorii atentatului din 14 noiembrie 1921, comis asupra Brigăzii de Siguranță din Cetatea Albă, unde au existat și victime: doi soldați și doi agenți de Siguranță. În timpul arestării membrilor acestei organizații au fost descoperite documente, care denotă existența unei legături directe cu organizațiile de la Odesa, de unde primeau indicații și bani pentru producerea actelor teroriste. În urma depozițiilor celor arestați, agenții Siguranței au descoperit și alte instalații explozibile în diverse zone din oraș, precum și material exploziv nefolosit încă de agenții comuniști. De altfel, agenții Siguranței au descoperit depozite de arme și material exploziv, trimis de peste Nistru, în mai multe localități din sudul Basarabiei. Centrele de peste Nistru, de la Tiraspol și Odesa, acordau o atenție deosebită activității teroriste, ale cărei rezultate se vedeau imediat. Prin aceste acte teroriste, se urmărea producerea unor pagube materiale importante autorităților statului, crearea unei stări tensionate în regiune în rândul populației, destabilizarea vieții politice și sociale din România.

Organele însărcinate cu menținerea ordinii în regiune, poliția, Siguranța, armata, au depus un efort considerabil în această direcție, pentru crearea unui climat stabil în perioada de integrare a Basarabiei în structurile administrative și politice ale României.

Dar aceste acțiuni, soldate cu arestări și condamnări ale agenților bolșevici, nu au modificat planurile Zacordotului (Birou de Externe al Partidului Comunist (bolșevic) Ucrainean, care lucra și în profitul Internaționalei Comuniste – *Закордонное Отделение Коминтерна*) de la Odesa. Acolo aveau loc pregătiri intense ale altor agenți comuniști, care urmau să fie infiltrați în mod fraudulos în România. Ei erau instruiți după un anumit plan și trebuiau să execute ordinele Centrului de la Odesa. Odată ajunși în Basarabia, urmau să acționeze după o anumită schemă, pregătind terenul pentru o eventuală ofensivă a Armatei roșii, prin a provoca „izbucnirea revoluției în această provincie”. Erau niște planuri utopice, irealizabile pentru moment. După cum mărturisea șefilor săi din Ucraina un agent bolșevic trimis în Basarabia, „însărcinările ce li s-au dat comuniștilor, nu pot fi executate din insuficiența personalului, a arestărilor efectuate de Siguranță și a situației politice nefavorabile din această provincie”. Planurile Zacordot-ului eșuau. Z. Husărescu, inspector general al Siguranței Statului din Basarabia, spunea că, „cei de peste Nistru își imaginau o ocupare lesnicioasă a provinciei cu ajutorul populației indigene; contau pe o rezistență minimă a trupelor române și puneau mare temei pe armatele regulate sovietice, ce ar fi înaintat din Ucraina”. Tot Z. Husărescu constată: „După exercitarea teroarei prin acte violente, vine ultima etapă, înainte de acțiunea generală, etapa bandelor, care au ca scop extinderea terorii, distrugerea mijloacelor de comunicație, întreruperea legăturilor între unitățile de trupă, jefuirea populației etc. Acțiunea generală constă în invazia Armatei roșii cu ajutorul detașamentelor de revoluționari din interiorul provinciei”.

Acțiunile teroriste erau secondate de acțiuni de spionaj în favoarea Rusiei Sovietice, ce se realizau prin diverse mijloace. În documentele Siguranței se arată că, „unul dintre cele mai mari pericole ale răspândirii pe întreg teritoriul basarabean a organizațiilor comuniste stă în faptul că aceste organizațiuni – după cum se constată din arhiva

Comitetului Central comunist basarabean – erau în același timp organizații de spionaj militar”. La dispoziția agenților comuniști erau puse mijloacele financiare necesare pentru achiziționarea informațiilor cerute de Centru. Pentru realizarea acestei misiuni au fost mituite unele persoane oficiale, care au divulgat informații prețioase. Agenții de Siguranță depuneau un efort considerabil pentru a descoperi pe spionii infiltrați în administrație, poliție, armată și chiar în organele de Siguranță. În timpul arestărilor din vara anului 1920, la agenții comuniști a fost găsit un aparat de cifrat utilizat în armată, documente în alb și ștampile care serveau la întocmirea actelor false.<sup>18</sup> Chiar și Mihail Moruzov, șeful Serviciului Secret de Informații al Armatei române, în *Raportul* său din 9 martie 1930, asupra situației din Basarabia, relatează: „Oricine a avut nevoie să procure acte, aranjări de refugiați, de trafic de refu-giații sau să îndeplinească vreo misiune în interesul altor state, s-a adresat Siguranței din Basarabia, de care a fost servit cu prisosință.

Ca să evidențiez modul cum a funcționat centrala acestui serviciu din Chișinău – continua M. Moruzov –, adică Inspectoratului General de Siguranță de sub conducerea dlui Husărescu, redau și următoarele date, de extremă importanță:

Cu ocazia prinderii spionului Tibacu, de către grăniceri, acesta a declarat: «Inspectoratul de Siguranță din Basarabia, de fapt, a fost condus de G.P.U. (*Государственное Политическое Управление* – Direcția Politică de Stat – serviciul de spionaj sovietic – P.M.) din Odessa, iar activitatea acestui serviciu se expunea în scris și de regulă în trei exemplare: unul se trimitea la București, altul pentru arhivă și al treilea se trimitea la G.P.U. din Odessa»<sup>19</sup>. Poate fi apreciată cam exagerată această declarație, însă un lucru este cert că, unii funcționari ai Siguranței basarabene i-au subminat activitatea.

Din cercetările Siguranței din Basarabia reieșea că, agenții sovietici care practicau spionajul, aveau misiunea de a aduna informații despre situația din România, despre atmosfera din Basarabia în timpul alegerilor, despre partidele politice și programele acestora. Ei se ocupau cu achiziția presei ce apărea în România și peste hotare. În vederea unor eventuale tratative de pace între Rusia Sovietică și România în anul 1920, guvernele sovietice rus și ucrainean au hotărât crearea în diferite orașe din România a unor centre care să adune diverse informații politice, militare, sociale, economice, etc. Astfel de centre trebuiau înființate la Chișinău, Tighina, Cernăuți, Galați, Constanța, Iași și București, iar de crearea lor să se ocupe Comitetul bolșevic din Chișinău. Acestuia i s-a comunicat că va avea la dispoziție sume mari, dar inițial s-a trimis doar suma de 100.000 de lei. Din declarațiile unor bolșevici arestați a rezultat că, din această sumă, au ajuns la Chișinău numai 25.000 de lei, iar alți arestați au declarat că, astfel de centre n-au fost create din cauza lipsei de timp și a lipsei de bani. Planurile de constituire au fost elaborate la începutul anului 1920, iar în luna mai a aceluiași an, au avut loc arestările agenților bolșevici. Activitatea lor s-a redus doar la unele legături cu cei din Iași și procurarea unor ziare ce urmau să fie trimise prin curieri în stânga Nistrului, unde a fost delegat un oarecare Anski pentru adunarea acestor informații. Pentru transmiterea lor a fost creat un sistem întreg: agenții le trimiteau la un centru, care se găsea într-o casă conspirativă; acolo erau selectate, scrise într-un limbaj

special, prin diverse coduri și semne convenționale, și trimise prin alți curieri la destinație (în stânga Nistrului, la Tiraspol). Drept exemplu pot servi scrisorile descoperite în arhiva Comitetului bolșevic din Chișinău în anul 1920, scrise pe pânză și cusute sub căptușelile hainelor.<sup>20</sup>

După arestările din vara anului 1919, următorul val al arestărilor a avut loc la începutul anului 1920. Forțele responsabile de menținerea ordinii în Basarabia au reușit să anihileze o întreagă echipă sosită fraudulos din stânga Nistrului, compusă din: „Eduard Steinlein, zis Baron von Schnee, șeful organizației centrale, ajutorul său, Simion Sobelman, zis Kazbec, pe delegatul pentru regiunea Tighina, David Ricsainic, zis Silistraru, pe o curieră a organizației, anume Drofiscaia, precum și pe Dumitru Crijanovski, Vladimir Țimbalov, Panaghia Raicicova și Efim Zucan, unele persoane care ajutau curierii să treacă clandestin peste Nistru, precum și cei care îi găzduiau, intermediari care ajutau la procurarea actelor false”.

Cei arestați au depus mărturii și au divulgat alte nume ale persoanelor ce se aflau de mai mult timp în atenția organelor Siguranței. Puși sub urmărire, activitatea lor subversivă a fost descoperită, ceea ce a dus la un alt val de arestări. Poliția orașului Tighina l-a arestat pe Grigore Svetkov, care contra-cost elibera documente agenților veniți din stânga Nistrului, pe Donca Dicenco, gazda agenților bolșevici, pe Haim Klig, agent de propagandă și spionaj, pe Clement Moșneagu, complice al lui Haim Klig, pe Moscu Sapoșnic, curier între Tiraspol și Tighina, pe Boris Șerman, agent de legătură și curier, pe Saia Kaușanski, agent de legătură și distribuitor de manifeste revoluționare, pe Sender Kogan, Solomon Suhman, Nicolae Metzner, Imaș Solomon, Pavel Udut și Sică Lunevskii, agitatori și distribuitori de manifeste și broșuri cu caracter revoluționar.

În mai-iunie 1920, au mai fost arestați agenți comuniști care se aflau în fruntea mișcării bolșevice din Basarabia: Haim Bogopolski, Șmil Rivlin, Moise Dubinski, Berta Asnes, Iankel Moldavar. De asemenea, au mai fost arestați Mortko Gogman, alias Mihailov, președintele Biroului sindical bolșevic din Chișinău, Israil Paskal, secretar, Zalman Goldstein, Ruvin Pupko, membri în organizația din Chișinău, Iosif Zilberman, Feodor Pohilă, membru al Comitetului bolșevic din Tighina, David Pserman, conspirativ Tihii, membru în Comitetul bolșevic din Tighina și un curier între Comitetul Central bolșevic din Chișinău și Odessa, Feiga Lenkovici, curier al Comitetului Central, ce deținea și parola Comitetului, Moise Luțenko, alias Sașa, alias Galsev, organizatorul Comitetului bolșevic din Hotin, Volf Gainburg, președintele Comitetului bolșevic din Hotin, Vasile Holknov, Isac Vrenkhel – gazde, Eleitman Leib, organizatorul Comitetului din Cetatea Alba și președinte al Comitetului din acest oraș, Sima Factorovici, alias Zef, curieră între Tighina și Cetatea Albă, Ghers Gurevici, Ștefan Arbuz, Ștefan Turnovski, Ana Turnovski, Strul Viskautsu – membri în Comitetul din Orhei, Pavel Nicolae, alias Mortko Zilberman, alias Platanov, venit din Rusia ca propagandist, Falvici Salvici, gazda curierilor și persoanelor venite de peste Nistru.

Cercetările organelor de Poliție și Siguranță au continuat pentru descoperirea tuturor membrilor comitetelor din Basarabia. A fost descoperită tipografia ilegală, arhiva Comitetului Central, un număr mare de manifeste, broșuri cu caracter revoluționar, scrisori, ordine primite de la

organizațiile din Rusia, de la alte organizații, note, informații despre întreaga activitate a organizațiilor basarabene din mai 1919 și până în iunie 1920. În arhiva descoperită s-au mai găsit manifeste bolșevice în limba rusă și română adresate soldaților și populației civile, un număr mare de broșuri comuniste în limba română și rusă, mai multe sute de numere din ziarul *Besarabskii Kommunist*, ștampile ale organizațiilor bolșevice din Chișinău și o ștampilă a Prefecturii Poliției Chișinău cu care se falsificau documentele de identitate ale celor veniți din Rusia, câteva șapirografe (*șapirograf* – aparat de multiplicat texte sau desene, format dintr-un cilindru acoperit cu o pastă specială, pe care se imprimă prin apăsare textul sau figura care trebuie să fie reproduse). La sediul tipografiei descoperite, au mai fost găsite revolvere sistem *Nagan* și cinci bucăți de piroxilină, necesare în eventualitatea comiterii de acte teroriste.

Activitatea Siguranței Generale în Basarabia în mai 1920, a avut drept rezultat arestarea a 40 de membri ai comitetelor bolșevice și a organizațiilor de spionaj din întreaga Basarabie. Printre cei arestați, se afla președintele Comitetului Central basarabean – Șmil Bubnovski, – cel al Comitetului Central sindical bolșevic și ale comitetelor din Cetatea Albă, Orhei, Tighina și Hotin, precum și un număr mare dintre membrii acestor comitete. Cu ocazia cercetărilor întreprinse pentru descoperirea organizației din Hotin, s-a constatat implicarea Comitetului Central basarabean, prin intermediul Comitetului din Hotin, în crearea unei organizații comuniste în Bucovina, unde a fost trimis un reprezentant al organizației de la Hotin, Isac Rosad, ce s-a stabilit la Cernăuți, pe strada Vogos nr. 7. Subinspectoratul de Siguranță din Cernăuți a fost informat despre acest caz pentru a lua măsurile necesare și arestarea lui.

În locuința conspirativă a tipografiei secrete, unde s-au tipărit manifestele răspândite în orașele și satele Basarabiei, se afla și arhiva Comitetului Central basarabean și a Biroului Central sindical. Cele descoperite au permis deconspirarea întregii activități de spionaj a agenților din Basarabia, a legăturilor acestora cu organizațiile comuniste din Rusia și România. Organele de la Odesa au acordat o importanță deosebită acestei arhive și în instrucțiunile găsite se arată că ea trebuia să fie nimicită în caz că va fi descoperită, chiar și cu prețul unor vieți omenești. Dar, deoarece în momentul descoperirii nu se afla nimeni în tipografie, această instrucțiune nu a fost îndeplinită.

Toate aceste descoperiri și arestări „au dat o grea lovitură semănătorilor de dezordine în Basarabia, scoțând din luptă cei mai autorizați și mai îndrăzneți luptători pentru anarhia bolșevică”. Unul dintre agenții bolșevici, într-o scrisoare trimisă Comitetului bolșevic din Odesa, găsită la curierul David Faierman, se plângea de această nenorocire, pe care o considera drept cel mai mare dezastru.

După arestările din anul 1919, precum și cele din prima jumătate a anului 1920, a trebuit să treacă o anumită perioadă de timp pentru ca mișcarea comunistă ilegală din Basarabia să se refacă și să-și reia activitatea,<sup>21</sup> Siguranța de la Chișinău jucându-i acțiunile până la anexarea Basarabiei și nordului Bucovinei de către Uniunea Sovietică din vara anului 1940.

Direcția Poliției de Siguranță continua să fie cel mai important serviciu interior al Direcțiunii Generale a Poliției, și potrivit noii reorganizări a Ministerului de Interne din 1929, se ocupa de coordonarea și îndrumarea muncii informative

a organelor din subordine; centraliza, analiza și sintetiza informațiile, realizând totodată acțiunea de informare a conducerii Ministerului de Interne și a factorilor de răspundere din fruntea țării. Direcția Poliției de Siguranță era un organ de directivă, munca informativă de teren fiind realizată pe plan central de Corpul Detectivilor, iar în teritoriu de serviciile și birourile de siguranță din Prefectura Poliției Capitalei și chesturile de poliție.

Printre principalele atribuții ale Direcției Poliției de Siguranță s-au numărat: 1. centralizarea și studierea informațiilor transmise de organele în subordine, privind problemele de siguranță și de ordine publică din țară, supunându-le pe cele mai importante soluționării directorului general; 2. elaborarea și transmiterea de instrucțiuni organelor exterioare de siguranță privind orientarea activității lor informative în cadrul prevederilor legii și a ordinelor date de conducerea Ministerului de Interne și a Direcțiunii Generale a Poliției; 3. semnalarea către departamente și alte autorități de stat a faptelor de ordine publică și de siguranță, care interesau sau priveau atribuțiile acestora; 4. primirea și întreprinderea măsurilor de executare a dispozițiilor de ordine publică, cerute de alte autorități de stat competente – Ministerul de Externe, Ministerul Propagandei, Ministerul de Război, Marele Stat Major al Armatei române; 5. extragerea din presa română și străină a informațiilor referitoare la ordinea publică și siguranța statului, luând măsuri pentru exploatarea lor; 6. executarea de lucrări de evidență și de control al străinilor, precum și de expulzarea și extrădarea acestora; 7. emiterea de avize către Ministerul de Justiție pentru cererile de dobândire a cetățeniei române; 8. emiterea de avize pentru tribunale, asupra cererilor de dobândire a personalității juridice; 9. semnalarea către polițiile de frontieră a persoanelor suspecte, în vederea controlului intrării și ieșirii lor din țară; 10. centralizarea, clasarea și conservarea în arhivă a lucrărilor rezultate din activitatea informativă a Direcției Poliției de Siguranță și a Corpului Detectivilor.<sup>22</sup>

Avea în structura sa două servicii: Serviciul de Informații și Serviciul Controlului Străinilor.

*Serviciul de Informații* avea în subordinea sa 4 birouri: Biroul Siguranței Sociale și al Informațiilor; Biroul Secretariatului și al Cifrului; Biroul de Studii, Presă și al Buletinului Poliției; Biroul Evidenței Statistice, Arhivei și Registraturii. Executa lucrările de birou conform rezoluțiilor propuse pe ele de către șeful direcției; cifra și descifra corespondența telegrafică sau radiotelegrafică și primirea corespondența de la biroul registratură și arhivă, pe care o prezenta spre rezolvare directorului sau subdirectorului. Totodată, acest Serviciu realiza, prin Biroul de studii: referate, dări de seamă, rezumate, situații statistice și documentări; redacta și expedia zilnic „Buletinul informativ” asupra evenimentelor importante privind ordinea publică și siguranța statului, extrase din rapoartele primite de la serviciile exterioare.

*Serviciul Controlului Străinilor* avea în subordine două birouri: Biroul Controlului Străinilor și Biroul Extrădărilor și Expulzărilor. Serviciul executa dispozițiile *Legii controlului străinilor* și ale altor legi care reglementau regimul diferitelor categorii de străini aflați în țară; dădea, la cererea Ministerului de Externe, avize în legătură cu intrarea și șederea în țară a străinilor care solicitau acest lucru sau cereau prelungirea termenului de ședere. De asemenea,

întocmea lucrările pentru expulzarea sau extrădarea străinilor, hotărâte de Ministerul de Interne, Ministerul de Externe și Ministerul Justiției. Semnală venirea în țară a străinilor uniților de poliție din localitățile unde aceștia declarau că vor merge și elibera certificate *Nansen* (de legalizare) refugiaților străini, conform convențiilor internaționale. În structura acestui Serviciu a intrat și un birou pentru arhivă, iar în anul 1941 s-a creat *Biroul deplasărilor în țară*, care întocmea și elibera documentele necesare deplasării în țară a străinilor.

În cadrul Siguranței Generale funcționa și *Serviciul de poliție tehnico-științifică*, în care erau instruite cadrele, inclusiv și cele ale Serviciului Secret de Informații al Armatei române, care lucrau pe această linie.<sup>23</sup>

Șeful Siguranței era membru al *Comisiei Internaționale de Poliție*, care se întrunea periodic la Haga.

După noua reorganizare din 1929, în fruntea Direcției Poliției de Siguranță a fost numit ca director general E. Cristescu.<sup>24</sup> Cum recepta presa timpului eficiența Siguranței Generale a Statului – în timpul în care E. Cristescu îndeplinea funcția de director general –, aflăm dintr-un articol publicat în ziarul *Cuvântul*: „Luptând cu greutatele inerente vremurilor de astăzi, cu un personal redus la minim, dar care știe să-și facă datoria cu prețul sângelui – cazuri numeroase stau dovadă –, Siguranța Statului își îndeplinește cu prisosință misiunea”. Una dintre cele mai importante secții ale Siguranței era aceea care supraveghea activitatea mișcării comuniste. Ea fusese înființată prin măsurile luate de E. Cristescu. Articolul mai sus citat, comentează eficiența acestei secții în felul următor: „Siguranța Statului a creat o secție specială pentru urmărirea mișcării comuniste, reușind să dea pe mâna justiției numeroși agenți și propagandiști. Este unul dintre cele mai bine organizate servicii, și centrala G.P.U. – de la Moscova – o consideră rivala cea mai de temut din Europa Centrală”.<sup>25</sup> Din studiul documentelor vremii se desprinde concluzia că, nu era nimic exagerat în această informație mediatizată de presă. Doar un singur exemplu. La 16 martie 1933, E. Cristescu – deja recunoscut pentru cunoștințele și acțiunile sale în materie de combatere a mișcării comuniste –, a fost solicitat de ministerul de externe spaniol să procedeze la un schimb de informații „cu privire la mișcarea comunistă și la acțiunea agenților sovietici în cele două țări”.<sup>26</sup>

În 1934, în rezultatul rivalității dintre Siguranța Generală și Serviciul Secret de Informații al Armatei române, șeful celui din urmă – M. Moruzov – reușește să-l debarce pe E. Cristescu de la conducerea Siguranței Generale.<sup>27</sup>

În urma reorganizării Ministerului de Interne din 26 ianuarie 1937, Direcția Poliției de Siguranță, alături de Direcția Poliției Administrative și Direcția Poliției Judiciare, intrau în componența Direcțiunii Generale a Poliției. Pe lângă cele trei direcții, Direcțiunea Generală a Poliției avea în aparatul central nouă servicii: Cabinetul directorului general; Corpul Detectivilor; Inspectoratul Gardienilor Publici; Biroul de Studii și Documentare; Institutul de Poliție și școlile de pregătire și educație profesională; Oficiul de radio-transmisiuni; Oficiul Poștă, Telegraf, Telefon; Registratura generală; Intendența. Serviciile exterioare ale Direcțiunii Generale a Poliției, erau: Inspectoratele Regionale de Poliție; Chesturile de poliție; Polițiile de orașe; Comisariatele de poliție; Detașamentele de poliție.<sup>28</sup>

Au urmat și alte reorganizări ale Ministerului de Interne, dar care nu au adus modificări însemnate în structura și sarcinile Siguranței Generale a Statului.

În perioada 1 noiembrie 1943-23 august 1944, Direcția Poliției de Siguranță, din cadrul Direcțiunii Generale a Poliției, a fost condusă de colonelul Alexandru Băleanu, ajutat de un subdirector. Direcția avea în subordine mai multe servicii și birouri: Serviciul de Informații, care în august 1943, a luat denumirea de *Serviciul de Siguranță*; Serviciul de Radio-Transmisiuni, condus de un inginer; Serviciul Controlului Străinilor; Biroul de Studii; Biroul Presei și Translatorilor; Registratura și Arhiva Siguranței; Inspectoratul Gardienilor Publici; Corpul Detectivilor.<sup>29</sup>

Pe parcursul perioadei interbelice, Siguranța Statului din Basarabia, a reușit, în colaborare cu celelalte structuri românești de informații și ordine publică, să combată efectiv acțiunile ostile și subversive îndreptate împotriva ordinii de stat, fiind o instituție de temut pentru agenții bolșevici și cei ai G.P.U.-ului sovietic.

#### Referințe:

1. V. Bobocescu, *Momente din istoria Ministerului de Interne*. Volumul I. 1921-1944. Ed. Ministerului de Interne (colecția Pro Memoria), f.l., f.a., pp. 84-85.
2. Ibidem, p. 86.
3. Ibidem, p. 87.
4. Ibidem, p. 133.
5. Ibidem, p. 151.
6. Ibidem, p. 148.
7. Ibidem, p. 149.
8. L. Rotari, *Mișcarea subversivă din Basarabia în anii 1918-1924*. Ed. Enciclopedică, București, 2004, p. 63.
9. Ibidem, p. 65.
10. Ibidem, p. 89.
11. Ibidem, p. 136.
12. Ibidem.
13. Ibidem.
14. Ibidem, p. 137.
15. Ibidem.
16. Ibidem, pp. 114-117.
17. Ibidem, p. 133.
18. Ibidem, p. 168-174.
19. Cr. Troncotă, *Mihail Moruzov și frontul secret*. Ed. „Elion”, București, 2004, p. 208.
20. Ibidem, pp. 168-174.
21. Ibidem, pp. 184-186.
22. V. Bobocescu, *Momente din istoria Ministerului de Interne*. Volumul I. 1921-1944, pp. 177-178.
23. Ibidem, p. 179.
24. Ibidem, p. 180.
25. Cr. Troncotă, *Eugen Cristescu. Asul serviciilor secrete românești*, p. 30.
26. Ibidem, p. 27.
27. V. Bobocescu, *Momente din istoria Ministerului de Interne*. Volumul I. 1921-1944, p. 181.
28. Ibidem, pp. 222, 226-227.
29. Ibidem, pp. 263-264.

**Victoria PERCIUN,**

Universitatea de Stat din Moldova

**Dr. Grigore PÎRȚAC,**

Șef-adjunct al Liceului de cadeți „Sfântul Gheorghe”,

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

**Iurie CHIRICIUC,**

Șef al Liceului de cadeți „Sfântul Gheorghe”,

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

## ASPECTE TEORETICE PRIVIND SISTEMELE ELECTORALE

*This article is based on examination of different opinions, conceptual and methodological approach, concerning the nature and the essence of the electoral system. It is a systematization of theoretical and methodological aids, opposite to the essence of the electoral system, elucidated in the social sciences system.*

*The electoral system, being either major, proportional representation or joint, are the result of the carried law by the Members of Parliament or of the referendum, they always become the purpose of the decision of the statesmen.*

Noțiunea de sistem electoral presupune procedurile utilizate pentru desemnarea de reprezentanții poporului în organismele puterii centrale și locale [1, p. 21]. Sistemul electoral mai poate fi interpretat și ca modalitate de repartizare a mandatelor disputate la alegeri în funcție de rezultatele alegerilor. Unii autori sunt de părerea că sistemul electoral determină „pe de o parte, condițiile pe care trebuie să le îndeplinească indivizii pentru a fi alegători și, pe de altă parte, condițiile în care indivizii și/sau partidele pot participa la competiția electorală” [2, p. 176].

Unii cercetători înțeleg prin sistem electoral totalitatea relațiilor sociale reale, care apar în procesul organizării și efectuării alegerilor, precum și relațiile reciproce, ce se stabilesc între alegători și deputați [3, p. 145; p. 302]. Alți savanți, la definirea sistemului electoral, pun accentul pe normele de drept, care, după părerea lor, sunt un garant și un factor determinant în alegerea persoanelor cu funcție de răspundere în conformitate cu principiile democratice. Spre exemplu, A. Zinoviev subliniază că „sistemul electoral prezintă un ansamblu de norme juridice, care consolidează principiile în baza cărora se efectuează alegerile, dreptul cetățenilor de a alege și a fi ales, care stabilesc responsabilitatea deputaților și a altor persoane cu funcții electivă pentru activitatea lor în fața alegătorilor care determină modul de organizare și efectuare a alegerilor, și reglementează relațiile ce apar în procesul formării organelor puterii de stat, nașterii relațiilor reciproce dintre alegători și deputați” [4, p. 15].

Sistemul electoral, ca factor de structurare a sistemului politic de guvernare, este deosebit de important [5, p. 18]. Nu de puține ori se face legătura între democrație și sistemul electoral în funcțiune. Această abordare este puțin exagerată, fiindcă nu ia în considerație că un număr mare de factori de origine diferită își exercită influența asupra dezvoltării politice. Din acest motiv, explicațiile care privesc un singur factor de cauzalitate conduc invariabil la exagerări. O altă atitudine, întâlnită adesea, și anume prezumția că sistemele electorale în sine prezintă o importanță redusă, este la fel greșită. Rezultatele alegerilor permit stabilirea cu ușurință a efectelor pe care sistemele electorale le au asupra formării preferințelor politice. Cele mai multe majorități

parlamentare obținute de un partid politic își au originea în transformarea voturilor în mandate parlamentare. Dacă transformarea pornește de la baze greșite apar disproporții, fapt ce poate fi pus pe seama sistemului electoral. Alegerea modalității de distribuire a mandatelor este plină de semnificații politice cu consecințe foarte diferite și nuanțate, mai ales, cât privește partidele politice. Pentru explicarea acestora noțiunea de sistem electoral sau scrutin, termen utilizat pe larg în literatura de specialitate și în vorbirea uzuală, este deosebit de utilă. Prin scrutin, de la cuvântul latin *scrutinium*, se înțelege, de fapt, modalitatea prin care alegătorii desemnează deputații, senatorii, consilierii etc. [6, p. 319].

Sistemul electoral constituie un mecanism pentru transformarea voturilor în mandate, este un ansamblu de norme, reguli și procedee, care determină calea, forma și metodele de activitate a organelor reprezentative ale conducerii de stat. Indiferent de modul de interpretare a noțiunii de „sistem electoral”, aceasta nu reflectă simple mecanisme, ci aranjamente instituționale mai generale și, din acest motiv, componentele lor influențează natura competiției politice. Cu toate acestea, de multe ori, studiul unor surse bibliografice de specialitate relevă că între noțiunile de „drept electoral” și „sistem electoral” nu se face nici o distincție. Drept exemplu elocvent la acest capitol servește următoarea afirmație: sistemele electorale, concepute ca reglementând drepturile electorale ale cetățenilor și procedură, după care aceștia își desemnează aleșii în organele reprezentative, constituie unul dintre jaloanele cardinale ale participării reale a membrilor societății la proiectarea destinului ei [7, p. 84]. Cu toate acestea, nu trebuie să confundăm noțiunile de drept electoral și sistem electoral. Noțiunea de *drept electoral* semnifică totalitatea normelor juridice ce reglementează participarea cetățenilor la procesul de formare a organelor de stat centrale și locale electivă și la alegerea funcționarilor lor prin intermediul drepturilor și libertăților electorale garantate de Constituția Republicii Moldova, iar noțiunea de *sistem electoral* presupune variabilele-cheie ale procesului politic democratic.

Este cert faptul că numărul sistemelor electorale proporționale ori majoritare este relevant, așa cum ar putea

demonstra o trecere în revistă, fie și succintă, a celor mai răspândite și, în orice caz, demne de atenție din punct de vedere tehnic sau istoric tipuri. Aria sistemelor electorale este amplă și complexă. Legislația electorală a fiecărei țări are trăsături specifice legate de anumite tradiții, particularități culturale, sociale și politice. Sistemele electorale occidentale, care au la bază alegerile libere, pot fi grupate în trei categorii:

1) *sistemele electorale stabilite prin evoluție*. Din această categorie fac parte țările anglo-saxone și țările scandinave, care au o istorie îndelungată a alegerilor libere;

2) *sistemele electorale stabilite în urma schimbării constituționale*. Aici pot fi clasate așa state ca Franța, Germania, Italia și Austria: constituția fiecărei țări a fost adoptată doar după al doilea război mondial;

3) *sistemele electorale noi, instituționalizate în urma adoptării unei constituții*. În categoria dată se includ așa state ca Spania, Portugalia și Grecia [8, p. 113].

Existența mai multor criterii de transformare a voturilor în mandate ilustrează varietatea tipurilor de sisteme electorale. Principalul criteriu de clasificare a sistemelor electorale are la bază structura mecanismelor de transformare a voturilor în mandate. Literatura de specialitate prezintă, în acest sens, exemple concrete de analiză a sistemelor proporționale, iar mulți autori vorbesc și despre sistemele semiproporționale [9, p. 64]. Subiectul în cauză prezintă un interes deosebit, mai ales, în determinarea tipului de sistem electoral.

O abordare alternativă pentru clasificarea sistemelor electorale și baza pentru cele mai multe tipologii existente presupune structurarea sistemului electoral în părțile sale componente și concentrarea demersului științific asupra mecanismelor ce determină modalitatea de transformare a voturilor în mandate [10, p. 54]. D. Rae a fost primul care a deosebit trei componente principale ale sistemului electoral: magnitudinea circumscripției, formula electorală, structura listei de votare. Magnitudinea circumscripției presupune amploarea circumscripției electorale măsurată în termenii numărului de mandate repartizat fiecărui district, adică numărul de reprezentanți prevăzut pentru a fi aleși în fiecare circumscripție sau colegiu, sau district (cele trei cuvinte exprimă tradițiile lingvistice ale diferitor sisteme politice). De exemplu, SUA și Marea Britanie folosesc sistemul majoritar de un singur membru sau sistemul uninominal cu un tur și fiecare circumscripție electorală alege doar un legislator (este una dintre cele mai vechi metode, de a alege un singur reprezentant pentru fiecare circumscripție), un model contrar este Spania, unde se aplică lista sistemului reprezentării proporționale și fiecare circumscripție alege șapte legislatori [11, p. 115].

Structura listei de votare determină cum alegătorii distribuie voturile lor. O deosebire mare există între listele categorice, cum ar fi cele aplicate în SUA și Marea Britanie, unde alegătorii sunt puși în situația de a alege un singur candidat dintre mai mulți, ale căror nume sînt afișate pe lista de votare, și tipul de liste preferențiale aplicat în Irlanda sau Malta, unde alegătorii pot să voteze pentru toți candidații, indicînd ordinea preferințelor.

În final, formula electorală prevede transformarea voturilor în mandate. Există o clasificare vastă a formulei electorale, principale fiind două tipuri: majoritară și proporțională. Cunoscînd cele trei componente principale ale sistemelor electorale, putem să determinăm cu exactitate

o clasificare a sistemelor electorale. Consensul general la care s-a ajuns este faptul că magnitudinea circumscripției are o importanță majoră asupra proporționalității rezultatului: cu cît amploarea circumscripției este mai largă, cu atît este mai mare transformarea voturilor în mandate. În concluzie, magnitudinea circumscripției trebuie să fie baza pentru clasificarea sistemelor electorale. Totuși, cele mai multe clasificări existente tind să fie bazate mai întîi de toate pe formula electorală, ca de exemplu cele abordate de E. Lakeman în 1974, V. Bogdanor în 1983 și A. Blais și L. Massicotte în 1996. Clasificări mai sofisticate, care pun accentul pe toate cele trei componente ale sistemelor electorale, sunt făcute de Taylor și Johnson, în 1979.

Sistemul majoritar este unul din principalele copii ale sistemelor electorale ce predomină în democrațiile anglo-saxone. Acest sistem este adoptat pentru alegerea Camerei Comunelor în Marea Britanie, a Camerei Reprezentanților în SUA și Noua Zeelandă (până în 1993), a Camerei Comunelor în Canada și a Adunării Reprezentative a Africii de Sud (până în 1994, an începînd cu care Adunarea Națională este aleasă prin metoda proporțională în cadrul scrutinului de liste). Unsprezece țări folosesc acest sistem, printre ele numărîndu-se cele mai mari democrații din lume [12, p. 94]. În cazul Indiei, cu o populație ce se estimează la aproape un miliard, sistemul majoritar este practicat de o pluralitate de alegători. Tehnologia acestui sistem se reduce la determinarea majorității relative și a celei absolute. În cazul sistemului majoritar cu colegii uninominale, pentru a cîștiga în alegeri, un candidat sau o listă electorală trebuie să întrecă orice alt candidat sau, respectiv, o listă cu cel puțin un vot. Dimpotrivă, despre majoritatea absolută se vorbește atunci cînd un candidat sau o listă obțin jumătate plus unul din voturi. Astfel, din o sută de voturi numărul necesar și suficient pentru a configura situația de majoritate absolută a voturilor este de 51. Dacă un candidat obține majoritatea absolută a voturilor la prima preferință, el este declarat învingător.

Analizînd acest sistem, observăm următoarele avantaje, și anume: simplitatea, stabilitatea și reprezentarea circumscripției [13, p. 124]. Alegătorii trebuie să marcheze un X pe lista de votare pentru acei pe care îi favorizează, iar candidații care au acumulat mai multe voturi sunt considerați învingători. Acest sistem produce stabilitate guvernamentală, iar prin extensie putem aborda chiar un sistem politic stabil, cum ar fi cel din Marea Britanie. Reprezentarea circumscripției se referă la faptul că fiecare membru al parlamentului reprezintă o circumscripție. Cele trei caracteristici ale sistemelor electorale sunt atribuite și sistemului majoritar de un singur membru: structura listei de vot se caracterizează prin faptul că alegerile au loc între candidații unei circumscripții și nu între partide, iar alegătorii trebuie să marcheze prin X numele celui cărui îi dau preferință (de obicei aceasta reprezintă un partid); formula electorală proprie acestor sisteme este: candidații nu trebuie să obțină o majoritate de voturi, ci trebuie să acumuleze cele mai multe voturi în comparație cu ceilalți candidați (formula electorală este alegerea majorității).

Cu toate cele enumerate, acest sistem are și dezavantaje: producerea rezultatelor disproporționale, partidele mici sunt subreprezentate, susținătorii partidelor mici își pierd voturile. Avantajele par să fie destul de aparente,

și anume: guvern stabil cu un singur partid dominant, rolul central al reprezentării circumscricției și simplitatea. M. Duverger, în cartea „Partidele politice”, face un studiu aprofundat asupra acestei chestiuni controversate. El privește lumea politică ca pe una de natură dualistă și menționează că alegerile într-un sistem majoritar produc dualitate prin polarizarea preferințelor electorale dintre două partide.

Sistemele electorale cu două tururi de scrutin este modelul practicat de Franța, care a beneficiat de un astfel de sistem în timpul celui de-al Doilea Imperiu Francez, readoptat de a V-a Republică începând cu alegerile pentru Adunarea Națională din 23-30 noiembrie 1958. Pentru alegerea în primul tur de scrutin este necesară obținerea majorității absolute a voturilor, care nu este mai mică de o pătrime din cei înscriși în listele pentru votare. În cazul în care nici unul dintre candidați nu obține majoritatea prevăzută, se procedează la cea de-a doua votare, de obicei la interval de o săptămână sau două. Admiterea în turul al doilea poate fi reglementată în mod diferit. Poate fi acceptată participarea numai pentru doi candidați care au obținut numărul cel mai mare de voturi în primul tur, sau poate fi recunoscut dreptul pentru toți candidații de a continua alegerile. Pentru a obține victoria în al doilea tur de scrutin este suficientă o majoritate relativă a voturilor valabile.

Sistemul votului alternativ permite evitarea organizării mai multor tururi succesive de alegeri. Acest tip de scrutin exclude înregistrarea unor rezultate nule la alegeri, fără a desfășura al doilea tur de scrutin [14, p. 230]. Astfel, alegătorul are un singur vot pe care îl folosește pentru a-și exprima prima opțiune pentru candidatul ales. El poate însă exprima și a doua opțiune, și a treia etc., pentru ceilalți candidați. Dacă un candidat primește în prima etapă jumătate din voturile valabil exprimate sau mai mult de jumătate, el este declarat ales [15, p. 7]. În cazul în care nici un candidat nu obține majoritatea absolută după primul tur, candidatul care a obținut cele mai puține voturi va fi exclus, iar voturile sale vor fi transferate următoarei opțiuni. Tot așa se procedează până ce unul din candidați va obține majoritatea absolută. Acest scrutin descurajează partidele mici, dar contribuie la formarea unei majorități stabile în Parlament. Sistemul votului alternativ este apreciat și pentru faptul că este considerat a fi un factor de natură să simplifice decizia alegătorilor, iar pe de altă parte, consolidează relațiile dintre membrii Parlamentului și circumscricțiile pe care ei le reprezintă în timpul mandatului legislativ.

Sistemul „un singur vot transferabil” este aplicat în Republica Irlanda, Malta și Australia, unde pe lista de votare sunt expuși toți candidații, iar alegătorii trebuie să atribuie la fiecare câte un grad. Fiecare candidat trebuie să obțină o cotă de voturi ce rezultă din divizarea sumei voturilor valabile exprimate în colegiu la numărul de locuri prevăzute plus unu, precum și din adăugarea unei unități la cifra astfel obținută.

Acest sistem este practicat în mai multe țări, dar cel mai bine este pus în aplicare în Irlanda, unde buletinul de votare se consideră nevalabil dacă alegătorul nu a marcat gradele pentru toți candidații. Pentru ca un candidat să fie ales, el trebuie să obțină un număr de voturi care să depășească o anumită limită inferioară, rezultată din împărțirea lui  $N$  la  $n+1$ , „ $N$ ” fiind numărul voturilor valabil exprimate, iar „ $n$ ” – numărul mandatelor ce trebuie împărțite

în circumscricție. Acest sistem menține tradiția reprezentării circumscricției și permite alegătorului să-l voteze pe candidatul său preferat, chiar dacă acesta nu are șanse evidente. Dezavantajul este că partidele mici nu sunt reprezentate în organul legislativ și nu sunt consolidate. Sistemul este prea complicat și greu de înțeles pentru alegători.

Sistemul votului multiplu prevede atribuirea fiecărui alegător a unui număr de voturi egal cu numărul locurilor prevăzute pentru colegiu. Acest sistem a fost practicat în așa țări ca Grecia, Turcia, în diferite perioade de timp, și în Marea Britanie, unde a fost folosit până în 1945 în colegiile binominale. Votul multiplu nu rezolvă problema disproporțiilor introduse de votul uninominal majoritar. Dimpotrivă, disproporțiile pot fi chiar mai mari, din cauza că un partid având o majoritate ce nu trebuie a fi întotdeauna absolută poate să câștige, în anumite circumstanțe, toate mandatele dintr-o circumscricție.

Sistemele de listă ale reprezentării proporționale au un principiu de bază destul de simplu: fiecare partid prezintă lista candidaților din fiecare circumscricție electorală. Mărimea listelor este bazată pe numărul de mandate care trebuie completat. Alegătorii votează pentru partide și nu pentru candidați. Proporția voturilor pe care fiecare partid o obține determină numărul de mandate. Apariția sistemelor de listă coincide cu dezvoltarea democrației reprezentative și în particular cu extensia sufragiului și dezvoltarea partidelor de masă. Acest sistem este bun mai ales în societățile divizate, precum Elveția și Belgia, unde a existat necesitatea de a adopta un sistem electoral care ar putea echilibra reprezentarea diferitor comunități implicate.

Structura listei de vot este foarte complicată, există liste închise sau sistemul nepreferențial și listele deschise sau flexibile ale sistemelor preferențiale. Multe țări recent democratizate au adoptat ultimul tip de liste. Scrutinul după o listă preferențială a devenit de asemenea baza pentru sistemul comun electoral în Parlamentul European. Sistemele proporționale de scrutin după listă sunt pe larg adoptate în circumscricțiile plurinomiale, care pot fi chiar foarte ample, uneori întregul teritoriu național constituind o singură circumscricție (Republica Moldova, Israel și Olanda). Formulele proporționale sunt utilizate în prezent în Austria și Belgia, Finlanda și Islanda, Norvegia și Portugalia, Spania și Grecia, Elveția și Danemarca, Suedia. Există sisteme de scrutin cu liste cu ordine prestabilită. Sistemul în cauză presupune ca fiecare partid să prezinte o listă conținând un număr de candidați egal cu numărul de mandate atribuite acelei circumscricții. Ordinea candidaților pe listă va fi stabilită de fiecare partid în parte. Fiecare alegător are dreptul la un singur vot pe care-l poate acorda unei singure liste. Doar partidul stabilește care dintre membrii săi vor fi candidați, astfel dacă partidul câștigă trei mandate, el va numi pe primii trei candidați de pe lista sa. Acest tip de scrutin permite alegătorului să aleagă numai un partid și nu candidați individuali.

Sistemele proporționale de scrutin după liste cu ordine prestabilită și cu un singur vot preferențial au ca specific faptul că fiecare partid prezintă o listă cu candidați într-o ordine prestabilită. Alegătorul poate vota fie pentru listă, fie pentru un candidat al cărui nume se găsește pe listă, în acest ultim caz considerându-se că votul a fost

exprimat pentru întreaga listă [16, p. 205]. Alegătorul care votează un candidat ce sfârșește prin a nu fi ales, contribuie la creșterea numărului voturilor acordate listei pe care se află și candidatul respectiv, fără a avea vre-o posibilitate să participe la stabilirea candidaților care vor primi mandate, pentru că în acest caz decisivă va fi ordinea de pe listă. Sistemul listei cu ordine prestabilită și cu un singur vot preferențial este practicat în Belgia, Republica Cehă, Danemarca, Olanda, Slovacia și Slovenia.

Sistemele proporționale de scrutin după liste fără ordine prestabilită și cu un singur vot preferențial se caracterizează prin faptul că partidul prezintă o listă în care numele candidaților sunt menționate în ordine alfabetică. Alegătorul va vota un anumit candidat, dar se va considera că votul său a fost acordat și listei în întregime. În sistemul reprezentării proporționale se mărește suprimarea alegerilor parțiale, prin instituirea deputaților supleanți [17, p. 244].

O dominantă incontestabilă a evoluției sistemelor electorale o constituie încercarea de a raționaliza sistemele electorale, pornind de la cerințele existente în societate și experiența acumulată. De altfel, aceasta și este explicația apariției și dezvoltării sistemelor electorale mixte, considerate ca fiind întemeiate pe „...un dozaj variabil de reprezentare proporțională și scrutin majoritar și pe diverse ingeniozități, asigurând, mai mult sau mai puțin, omogenitatea amestecului” [18, p. 271]. Sistemele electorale mixte, de curând, au devenit o categorie aparte.

Sistemele electorale mixte sunt de două feluri, și anume: sistemul german al votului dublu și sistemul francez al familiilor de partide. Sistemul german al votului dublu permite alegătorului să voteze pentru un candidat dintr-o circumscripție, iar la doilea vot să-l ofere pentru o listă de candidați stabilită la nivelul landului. Deci, acest sistem electoral combină scrutinul cu un singur tur și reprezentarea proporțională. Sistemul francez al familiilor de partide a fost aplicat în Franța, în 1951 și în 1956. Acest sistem combină și el sistemul majorității absolute cu reprezentarea proporțională.

Sistemele electorale mixte sunt un hibrid între sistemul majoritar de un singur membru și reprezentarea proporțională. Până în anul 1990, Germania era unica țară care practica acest sistem [19, p. 225-227]. Conform acestui sistem, fiecare alegător dispune de două buletine de vot (cu un buletin desemnează un deputat în Bundestag și cu celălalt vot se pronunță pentru un partid în cadrul unui land) [20, p. 66]. În prezent, se manifestă o expansiune a acestor sisteme electorale. Acest sistem este definit ca o „combinare de diferite formule electorale pentru alegerea unui singur organ”. Există și o altă definiție, care privește sistemele electorale mixte ca pe o variantă a două sisteme unite în unul. Acest sistem este ca o panacee pentru problemele disproporționalității rezultatului în cazul sistemelor majoritare de un singur membru și pentru problemele insuficienței reprezentării circumscripționale în listele de sisteme. Este sistemul ce încorporează reprezentarea circumscripției și totodată produce rezultate proporționale ale alegerilor. Odată cu procesul de democratizare acest sistem a fost adoptat de așa țări ca Italia și Japonia, care căutau să efectueze reforme electorale.

Reprezentarea proporțională ține de compoziția parlamentului, pe când majoritarienii se preocupă de deciziile acestuia. De aceea e aproape imposibil de stabilit care dintre aceste sisteme este mai bun, cel proporțional sau cel

neproporțional. Nu există cel mai democratic și corect sistem electoral universal. Nu există sistem electoral care ar realiza proporționalitatea completă: toate sistemele electorale deformează rezultatul alegerilor, cu careva partide ce beneficiază mai mult decât altele. Cel mai bun sistem electoral ar putea doar să minimalizeze gradul de deformare.

Dacă analizăm sistemul electoral neproporțional, observăm următoarele lui caracteristici: porționarea neexactă, care se referă la situația în care există o disproporție în densitățile populației din circumscripțiile ce susțin în cadrul alegerilor unul sau alt partid. Cu această problemă s-au ciocnit SUA în anii 1960, când Curtea Supremă juca un rol important în trasarea hotarelor circumscripțiilor pentru votare și spre sfârșitul deceniului problema în cauză a fost rezolvată [21, p. 9]. O altă strategie a sistemului neproporțional este *gerry-mandering*: se practică la formarea circumscripțiilor electorale conform liniilor teritoriale, în așa fel ca să producă inflația numărului de mandate pentru partid, în special pentru partidul de guvernare. Susținătorii unui partid sunt trimiși să țină în permanență atenție minoritatea din circumscripție. Termenul își are originea în numele guvernatorului statului Massachusetts (1812) și este un fenomen răspândit mai ales în SUA [22, p. 226]. De obicei, este asociat *gerry-manderul* cu sistemele electorale neproporționale, unde sunt prezente circumscripțiile de un singur membru, dar există cazuri de întrebuintare a acestuia și în sistemele electorale proporționale care sunt caracterizate de circumscripțiile de mai mulți membri.

Pentru sistemele reprezentării proporționale este caracteristică includerea pragului minim de reprezentare pe care un partid trebuie să-l acumuleze, astfel garantându-și mandate în parlament. Acesta este elementul pozitiv al sistemului proporțional, ce înlătură pericolul de fragmentare a forțelor politice în legislativ și introduce o „barieră” specială [23, p. 73]. În Republica Moldova această barieră a fost ridicată de la 4% până la 6% în anul 2000. Pragurile electorale sunt o trăsătură comună a sistemelor reprezentării proporționale, deși se deosebesc prin numărul și metoda de operare. Există trei probleme în determinarea pragului electoral efectiv. Prima, pragul electoral implicat de către magnitudinea circumscripției nu este un procentaj specific, dar o scală de posibilități între așa-numitele praguri de reprezentare și excludere. Pragul de reprezentare este procentajul minim de vot pe care un partid poate să-l obțină în cele mai optime circumstanțe, pragul de excludere este procentajul maxim de vot pe care un partid poate să-l obțină în cele mai nefavorabile condiții, poate să fie insuficient pentru un partid să obțină mandate. Cu alte cuvinte, există două tipuri de praguri – cel de jos și cel de sus: dacă partidul trece pragul de jos, atunci el are posibilitatea de a obține mandate și când îl trece pe cel de sus, îi este garantat mandatul. Cel mai mic prag electoral este în Olanda – 0,67%, pe care un partid trebuie să-l acumuleze pentru a-și garanta reprezentarea în Parlament. În Danemarca, pragul electoral constituie 2%, iar în Polonia – 7%. Unul din pragurile cele mai ridicate este cel practicat în Grecia: 17% [24, p. 37].

Din cele relatate concludem că nu există sistem electoral perfect care ar soluționa toate problemele. Statele în permanență caută să îmbunătățească sistemele lor electorale și chiar să le modifice preluând idei ce par a fi mai favorabile pentru țara în cauză. În ciuda faptului că există o varietate de sisteme electorale și importanța lor pentru dezvoltarea valorilor democratice în societate este enormă, multe dintre regimurile electorale rămân a fi radicale și nu suportă modificări.



**Referințe**

1. Tamaș S., Dicționar politic. Instituțiile democratice și cultura civică, Ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Casa de Editură și Presă „Șansa” S.R.L., 1996.
2. Blondel J., Comparative Government: an Introduction, London, Philip Allan, 1990.
3. Советское конституционное право, Л., 1975; Советское государственное право, М., 1985.
4. Зиновьев А.В., Гарантия свободы и выборов представительных органов власти в России, Государство и право, Москва, 1955, № 7.
5. Manea I., America electorală, Sistemul electoral al SUA, Cluj Napoca, Editura Dacia, 1996.
6. Muraru I., Drept constituțional și instituții politice, București, Editura ACTAMI, 1997.
7. Vasilescu F., Bucur, Sisteme electorale contemporane, București, Editura R.A. Monitorul Oficial, 1996.
8. Lijphart A., Degrees of Proportionality of proportional representation Formulas, Electoral Laws and Their Political Consequences, New York, Agathon Press, 1986.
9. Bogdanor V., Introduction, in Vernon Bogdanor and David Butler (eds.) // Democracy and Elections, Electoral Systems and their political consequences, Combridge, Combridge University Press, 1983.
10. Rae D., The Political Consequences of Electoral Laws, New Haven, Yale University Press, 1971.
11. Lijphart A., Degrees of Proportionality of proportional representation Formulas, Electoral Laws and Their Political Consequences, New York, Agathon Press, 1986.
12. Reynolds A., and Reilly B., The International IDEA Handbook of Electoral System Design, Stockholm, International Institute for Democracy and Electoral Assistance, 1997.
13. Reilly B., and Reynolds A., Electoral Systems and Conflict in, Divided Societies, Their Effects // Papers on International Conflict Resolution No.2, Washington DC, National Academy Press, 1999.
14. Guceac I., Drept electoral, Chișinău, USM, Academia de Drept din Moldova, 2005.
15. Sisteme electorale comparate, Asociația Pro Democrația, Chișinău, 1995.
16. Moraru F., Reprezentarea politică, actori și autori, București, Editura Paideia, 2001.
17. Guceac I., Drept electoral, Chișinău, USM, Academia de Drept din Moldova, 2005.
18. Cadart J., Institutions et droit constitutionnel, Editura III, Vol. I, Paris, Economica, 1992.
19. Vasilescu F., B., Constituționalitate și constituționalism, Constituția, București, Editura Național, 1998.
20. Iancu Gh., Sistemul electoral, București, Regia Autonomă, Monitorul Oficial, 1998.
21. Ware A. and Reeve A., Electoral Systems and Theoretical Introduction, London and New York, Routledge, 1992.
22. Fisichela D., Știința politică, Probleme, concepte, teorii, Chișinău, USM, 2000.
23. Cernescu M., Ciurea C., Negru E., Serebrian O., Alegerile într-o societate democratică, Chișinău, CE USM, 2001.
24. Taagepera R. and Shugart M., Seats and Votes, The effects and determinants of Electoral Systems, New Haven and London, Yale University Press.

Dr. Oleg CASIADI,

Șef catedră "Științe socio-umane",

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM

## SEPARAȚIA PUTERILOR ÎN REGIMURILE POLITICE. REGIMUL PREZIDENTIAL

*Theory & practice of state power separation.*

*Separation of powers is a principle which is at base of the fundamental legislation through which the representative form of government is emphasized.*

*The principle of „powers of separation” seems to become an important feature of democracy, and, at the same time, guarantee for social liberty and persons security in the relations with government. Is this principle a simple dogma of constitutional politics or it expresses a indispensable reality and urgent necessity?*

*Some political writers from the 18 th century, (namely Montesquieu), have expressed the opinion that the representative system, without the separation of powers could lead to a tyranny.*

*They said that a delegation of the state functions from the national part to a single body would mean an only person or a group of people with unlimited power which will be a threatening towards personal freedom.*

*According to these political writers the means for removing this danger is separating the powers that is delegating the state functions to specific and independent bodies*

**Recenzent: Grigore VASILESCU**, doctor habilitat profesor universitar, catedra Relatii Internationale. Universitatea de Stat din Moldova.

Originea regimului prezidențial

Orice demers care are drept obiect *prezidențialismul* nu poate să evite „prototipul” regimului prezidențial care este sistemul constituțional american. Nu vom insista aici asupra dimensiunilor contemporane ale sistemului prezidențial american, ci vom încerca doar să creionăm sursa și originea prezidențialismului în general, a regimului prezidențial american în special.

Problemele care s-au pus în anul 1787, anul adoptării Constituției americane, au fost complexe și dificile, deoarece nu erau cunoscute alternativele cu care suntem familiarizați astăzi.

Cum trebuie organizată puterea executivă? Să fie monocefală, bicefală sau colegială? Cum trebuie ales Executivul? Pentru ce perioadă de timp? Care sunt puterile constituționale care îi trebuie să-i fie oferite, precum și mecanismele de limitare a *puterilor* statului?

Iată numai câteva dintre problemele care-și așteptau rezolvarea în cadrul Convenției Constituționale întrunite la Philadelphia în luna mai 1787.

Soluția care părea cea mai potrivită în acel an era alegerea Executivului de către Legislativ, mecanism care constituia esența Cabinetului care funcționa în Anglia.<sup>1</sup> Totuși în anul 1787 evoluția sistemului de Cabinet din Anglia era departe de a fi încheiată, pentru că atunci când cineva se referea la Executivul britanic, „spunea”, în primul rând, *Rege* și nu *Prim-ministru*<sup>2</sup> În statele americane, potrivit Articolelor Confederației (1781-1789), Guvernatorul statului era ales tot de către Legislativ. Soluția aceasta părea dezirabilă și pentru o parte din membrii Convenției Constituționale de la 1787.<sup>3</sup>

Motivul principal al celor care s-au opus alegerii

Executivului de către Legislativ a fost teamă că Executivul ar putea deveni prea slab. Dacă Executivul este ales de către Legislativ, atunci cu greu poți sa-l împiedici să nu devină o marionetă în mâna Parlamentului (ipoteză confirmată de experiența unor state americane vizavi de Articolele Confederației). Forța argumentului a fost ireversibilă, încât însuși Guvernatorul Morris, principalul avocat al unei republici aristocratice, a împărtășit ideea promotorilor unei republici democratice care se opuneau alegerii Executivului de către Legislativ (în special Madison și Wilson).

Găsirea unei soluții de alternativă a dat naștere altor dificultăți. Dacă Executivul urma să fie ales de către popor - așa cum susținea Wilson - nu devenea prea dependent de capriciile majorității? Sau este posibil ca oamenii să facă o alegere înțeleaptă?

Au fost propuse o mulțime de soluții,<sup>4</sup> însă, după cum spunea Madison la sfârșitul lui iulie 1787, „sunt obiecții la toate propunerile care s-au făcut și, probabil, la toate care se vor face”.<sup>5</sup>

În cele din urmă, soluția alegerii unui Executiv monocefal prin intermediul unui Colegiu electoral, soluție propusă de Comitetul celor 11 pentru redactarea Constituției, s-a impus și la 17 septembrie 1787 Constituția a fost semnată. Desemnarea Șefului Executivului prin sufragiu popular indirect constituie prima breșă în evoluția regimului parlamentar și piatra de temelie a ceea ce se va numi *regim prezidențial*.

Dacă *originea separată* a Executivului și Legislativului fusese asigurată, *supraviețuirea lor separată* era strâns legată de sistemul „*checks and balances*”.<sup>6</sup>

Dezvoltând ideea lui Montesquieu despre separația

puterilor, constituționaliștii americani au încorporat sistemul „*checks and balances*” în structura noului sistem constituțional creat. Scopul a fost de a consolida separația puterilor asigurând independența lor, de a preveni adoptarea unor legi nepotrivite sau în grabă, precum și de a înlătura din funcție pe acei care au abuzat de încrederea publică. O asemenea finalitate este asigurată prin intermediul câtorva pârgii constituționale care țin de structura imanentă a sistemului de „*checks and balances*”: dreptul de *veto* al Executivului, împărțirea atribuțiilor între Legislativ și Executiv în materie de numiri și politică externă, procedura *impeachment-ului* și divizarea Legislativului în Senat și Camera Reprezentanților. Fiecare ramură a guvernământului are, astfel, o *putere primară* (dar nu totală) în domeniul pe care îl reglementează<sup>7</sup> combinată cu existența unor mijloace de acțiune și control reciproc între ramurile guvernământului.

Pornind de la „arhitectonica” constituțională concepută de către „Părinții Fondatori” („*American Founders*”), sistemul american se va impune drept prototip a ceea ce reprezintă *regimul prezidențial*. Termenul de „*regim prezidențial*” s-a impus și face parte din vocabularul de bază al științelor politice în general și al dreptului constituțional, în special.

#### Definirea regimului prezidențial

Vizavi de demersurile teoretice care au dat definiția regimului prezidențial, ne vom referi doar la câteva care prezintă o structură relativ unitară și globală.<sup>8</sup>

Matthew Shugart și John Carey<sup>9</sup> definesc „prezidențialismul pur” prin următoarele elemente:

- durată fixă a mandatului prezidențial și parlamentar, lipsa presiunii reciproce;
- desemnarea Șefului Executivului prin sufragiu popular;
- Șeful Executivului numește și conduce Guvernul;
- Președintele se bucură de anumite prerogative legislative.

Subliniind ideea separării organice accentuate a puterilor în stat, dar, în același timp, colaborarea lor organică, I. Deleanu distinge următoarele dimensiuni ale sistemului prezidențial:<sup>10</sup>

stricta repartizare a atribuțiilor între puterea legislativă și cea executivă;

1) independența celor două puteri, marcată și prin faptul că, principial, ele nu dispun de instrumente de presiune reciprocă pentru adoptarea deciziilor;

2) monocefalismul Executivului și caracterul reprezentativ al Șefului acestuia, este în același timp și Șeful statului, ales prin sufragiu universal;

3) Guvernul nu acționează ca organ colegial și solidar, membrii săi fiind individual răspunzători numai în fața Șefului statului;

Sintetic, considerăm că regimul prezidențial se definește prin următoarele particularități:

- desemnarea Șefului Executivului (Președinte) prin sufragiu universal;

- structura monocefală a Executivului prezidențial;

- Executivul nu poate dizolva Legislativul, iar Legislativul nu poate demite Executivul;

- Președintele îi numește și îi demite pe membrii Cabinetului care sunt răspunzători numai în fața Președintelui;

- Președintele deține și prerogative legislative;

- Președintele, în principiu, nu poate fi ales pentru

mai mult de două mandate.

Desemnarea Șefului Executivului (Președintelui) prin sufragiu popular.

Spre deosebire de regimul parlamentar, unde Șeful Executivului este desemnat printr-o procedură indirectă, în regimul prezidențial Șeful Executivului este desemnat prin sufragiu popular, bucurându-se de legitimitate democratică egală cu Legislativul.

Desemnarea Șefului Executivului prin sufragiu popular poate fi realizată fie direct fie indirect, prin intermediul unui Colegiu electoral. Pe lângă dihotomia - desemnare directă și indirectă, în epoca actuală prezintă o importanță deosebită distincția dintre desemnarea directă a Șefului Executivului, bazată pe regula pluralității și desemnarea directă, bazată pe regula majorității (de regulă, se recurge la balotaj).

#### Desemnarea directă a Președintelui pe baza scrutinului uninominal cu un singur tur de scrutin (regula pluralității)

În mai multe regimuri prezidențiale, Președintele este desemnat după regula pluralității, în baza căreia este desemnat câștigătorul candidatului care a obținut cele mai multe voturi, indiferent de cantumul procentului. Printre statele care consacră o asemenea modalitate în vederea desemnării Președintelui vom aminti Republica Dominicană, Nicaragua, Filipine și Venezuela. Statistic,<sup>11</sup> media procentului de voturi obținut de către câștigător este de 49,0% și de 34,9% cea obținută de candidatul secund.

Alegerile bazate pe regula pluralității au tendința de a crea două mari blocuri care, în comun reprezintă aproximativ 85% din voturi. Sintetic, consecințele aplicării regulii pluralității în alegerile prezidențiale sunt următoarele:

a) tendința formării unei largi coaliții în jurul candidatului principal;

b) tendința fuziunii opoziției în jurul „*challenger*”-lui principal.

Sistemul din Costa Rica se consideră că are la bază, de asemenea, regula pluralității, chiar dacă aici există un „*prag*” de 40% care trebuie să-l obțină candidatul învingător. În cazul în care nici unul dintre candidați nu obține 40% din voturi, este organizat balotajul. Sistemul este pluralist din cel puțin două motive:

- niciodată nu a fost necesar să se recurgă la balotaj;

- rezultatele electorale din Costa Rica se aseamănă mult cu cele din „*pluralitățile pure*”, tendințele electorale fiind asemănătoare. Procentul mediu de voturi obținut de primul candidat este de 50,3% și de circa 40% de către candidatul secund.

Desemnarea directă a Președintelui pe baza scrutinului uninominal cu două tururi de scrutin (regula majorității)

**Alte regimuri prezidențiale (și semiprezidențiale), la desemnarea Președintelui) utilizează regula majorității, cu două tururi de scrutin. Astfel, dacă nici un candidat nu reușește să obțină majoritatea voturilor după primul tur de scrutin, se organizează al doilea tur pentru desemnarea învingătorului.**

**Procentul de voturi obținut de către candidatul situat pe primul loc în turul preliminar este de aproximativ 39,5%, cu aproximativ 10% mai mic decât în sistemul pluralist (bazat pe regula pluralității electorale), spre exemplu, varianta din Costa Rica. Candidatul secund, în același tur preliminar, obține, în medie, un procent de**

**25,1% din voturi. Aproximativ 35% din voturi sunt distribuite între ceilalți candidați.**

Acest sistem, în general, nu favorizează fuziunea, respectiv coaliția forțelor participante în alegeri. Ele preferă să candideze separat, fie cu intenția de a se situa pe locul secund și de a încerca în turul doi să-i persuadeze pe cei care au ieșit din competiție, fie pentru consolidarea propriei poziții în vederea viitoarelor negocieri cu candidații care participă în turul secund. Deși soluția scrutinului majoritar uninominal cu un singur tur de scrutin pare incitantă, practica politică contemporană din regimurile prezidențiale tinde să impună sistemul scrutinului majoritar uninominal cu două tururi de scrutin. În procesul reinstaurării alegerilor democratice din anii '80, regimuri prezidențiale, precum cele din Brazilia, Chile, Ecuador, El Salvador, Guatemala, Peru, au adoptat scrutinul majoritar cu două tururi de scrutin în vederea desemnării șefului executivului. Cele mai multe dintre regimurile relevate au folosit anterior scrutinul majoritar uninominal cu un singur tur de scrutin sau prevedeau necesitatea confirmării legislativului în cazul în care nu se obține majoritatea electorală.

**Desemnarea Președintelui prin intermediul unui Colegiu electoral**

Colegiul Electoral, ca modalitate de desemnare a Președintelui, este întâlnit în două sisteme prezidențiale: S.U.A. și Argentina.

Delegații la Convenția Constituțională americană din 1787, neîncrezători în capacitatea electoratului de a face o alegere înțeleaptă, au inventat Colegiul electoral pentru a împiedica desemnarea directă a Președintelui.<sup>12</sup> Desemnații la început de către legislativele statelor americane, electorii sunt acum aleși direct de către popor și reflectă numărul membrilor pe care fiecare stat îl are în Congres.

Colegiul electoral american, ca metodă indirectă de desemnare a Președintelui S.U.A., este criticabil din mai multe puncte de vedere. Dacă un candidat prezidențial câștigă într-unul din state chiar cu numai un singur vot în plus, respectivului candidat i se atribuie toate voturile electorilor din statul respectiv: sistemul „câștigătorul ia totul”. Consecința firească a unui asemenea sistem constă în posibilitatea desemnării ca Președinte al S.U.A. a unui candidat care, din punct de vedere al totalității voturilor populare, să se fi plasat pe locul secund, dar să câștige totuși alegerile în virtutea votului Colegiului electoral. Un asemenea „incident” s-a întâmplat de trei ori: în a. 1824 cu John Quincy Adams, în a. 1876 cu Rutherford B. Hayes și în a. 1888 cu Benjamin Harrison. Candidații înfrânți în aceste alegeri au obținut majoritatea (ori pluralitatea) voturilor exprimate, dar ei nu au câștigat într-un număr suficient de state încât să obțină majoritatea națională a electorilor.<sup>13</sup>

Sistemul Colegiului electoral asigură o supraraprezentativitate a statelor mai mici, fiecare stat dispunând de doi electori (pentru numărul de senatori) și de câte un elector pentru fiecare deputat din Camera Reprezentanților.

Electorii din anumite state au dreptul să nu voteze candidatul pentru care au fost aleși. În decursul istoriei constituționale americane, 10 electori nu și-au respectat „promisiunea” făcută.<sup>14</sup>

Sistemul Colegiului electoral poate conduce la un blocaj în măsura în care candidatul unui partid minor reușește

să obțină un număr consistent de voturi. Dacă nici un candidat nu obține majoritatea voturilor electorilor, Președintele este desemnat de către Camera Reprezentanților (așa cum s-a întâmplat în a. 1824). Fiecare stat are, în această situație, un singur vot, ceea ce pune statele pe picior de egalitate, indiferent de dimensiunea lor demografică.

Criticele enumerate nu au rămas fără ecou în viața politică americană. Camera Reprezentanților a aprobat, în a. 1970, a aprobat un amendament constituțional în vederea abolirii Colegiului electoral, dar Senatul l-a respins. În a. 1977 Președintele Jimmy Carter a propus, de asemenea, abolirea Colegiului electoral.

Sistemul Colegiului electoral prezintă și avantaje:

- obligă candidatul prezidențial să caute suport electoral pe întreg teritoriul țării fără a se limita doar la zonele dens populate;

- desemnarea Președintelui S.U.A. prin sufragiu universal direct (principala alternativă la sistemul electoral) ar favoriza „expansiunea” partidelor mici, alterând sistemul bipartidist american;

- consolidarea votului popular, asigurând, în general, pentru candidatul învingător, un procent electoral mai ridicat în Colegiul electoral decât în votul popular, conferindu-i, astfel, o legitimitate mai mare șefului executivului;

- datorită importanței fiecărui stat în alegerile prezidențiale, contribuie la consolidarea sistemului federal.

Dincolo de avantajele și dezavantajele enumerate, sistemul Colegiului electoral funcționează de mai bine de 200 de ani. De ce să se schimbe un sistem actual și viabil pentru oricare alte sisteme ce pot conduce la instabilitate și nesiguranță; votul direct poate crea mai multe probleme decât cele pe care le rezolvă.<sup>15</sup>

**Structura monocefală a Executivului prezidențial.**

**Șeful Executivului este și șeful statului**

Dacă regimul parlamentar prezintă o structură bicefală (Șeful Executivului și Șeful statului), în regimul prezidențial cele două atribute, de Șef al statului și de Șef al Executivului, sunt „condensate” în persoana Președintelui desemnat prin sufragiu universal.

Deși majoritatea covârșitoare a regimurilor prezidențiale prezintă o structură unipersonală, se pune întrebarea : poate un Executiv colegial, desemnat prin sufragiu universal, să fie compatibil cu arhitectura regimului prezidențial? Realitatea politică și constituțională ne oferă câteva exemple.

În Elveția, puterea executivă este exercitată de către Consiliul Federal ales pentru 4 ani de către Parlamentul Elveției, unul dintre membrii Consiliului Federal fiind desemnat ca Președinte al Confederației elvețiene. El activează ca Șef al statului, dar nu are autoritate asupra celorlalți membri ai Consiliului. Deoarece Executivul colegial elvețian (format din 7 membri) este desemnat de către Legislativ, considerăm că modelul confederal elvețian nu poate fi similar arhitectonicii regimului prezidențial.

Istoria ne oferă alte două exemple de Executiv colegial: Uruguay (1952-1966) și Cipru (1960-1963).<sup>16</sup>

Experiența uruguayană – *colegiado* - a fost inspirată de modelul elvețian, chiar dacă ea se deosebea fundamental de aceasta. Executivul colegial uruguayan, desemnat prin vot universal, era format din 9 membri aleși pentru o durată fixă.

Ciprul, în primii ani după câștigarea independenței,

a fost condus de către un organism colegial format din doi membri - un președinte (grec-cipriot) și un vicepreședinte (turc-cipriot), cu puteri aproximativ egale, desemnați prin vot popular, dar separat, de către comunitățile respective (greacă și turcă).

În concepția lui Lijphart,<sup>17</sup>n Executiv colegial desemnat prin vot popular este incompatibil cu regimul prezidențial, constituind un tip aparte de regim politic. Totuși, în concepția altor autori<sup>18</sup>n regim care desemnează Executivul prin vot universal, articulează separația puterilor și mecanismul de „*checks and balances*” poate fi considerat prezidențial, indiferent dacă Executivul ales prin vot universal are o structură unipersonală sau colegială.

Împartășind această ultimă opinie, subliniem doar că un Executiv colegial prezintă unele avantaje - consolidează sistemul „*checks and balances*” și poate oferi o reprezentativitate superioară a grupurilor minoritare în societățile profund divizate, dar, în același timp, poate conduce la imobilitate instituțională și diluare a responsabilității Executivului. De altfel, durata scurtă a experienței Executivului colegial prezidențial ne permite să concluzionăm că un asemenea „aranjament instituțional”, în interiorul regimului prezidențial, nu constituie o soluție viabilă din punct de vedere al practicii politice și constituționale.

12 Charles W. Dun, Martin W. Slann - *American Government. A Comparative Approach*, HarperCollins-CollegePublishers, 1994, p. 315.

13 Charles W. Dun, Martin W. Slann, - *op.cit.*, p. 317.

14 De exemplu, în anul 1972, un elector de Virginia, ales să voteze pentru Nixon, a votat pentru candidatul Partidului Libertarian, în a. 1976 un elector de Washington, ales să voteze pentru Ford, a votat pentru Reagan.

15 Wallace S. Sayre, Judith L. Pavis - *Voting for President*, Washington, D.C.: The Brookings Institution, 1970,/p. 150-151.

16 Matthew Soberg Shugart, John M. Carey - *op. cit.*, p. 96.

17 Arend Lijphart, *Modele ale Democrației, Forme de guvernare și funcționare în treizeci și șase de țări*. Ed. Polirom, Iași, 2000, p. 110-115.

18 Matthew Soberg Shugart, John M. Carey- *op. cit.*, p.2

## BIBLIOGRAFIA

- 1 Roberl A. Dahl - *At the Convention: The paucity of Models*, în Arend Lijphart, *Parliamentary Versus Presidential Government*, Oxford University Press, 1992, p. 62.
- 2 ibidem
- 3 ibidem
- 4 Dintre soluțiile propuse pentru alegerea Executivului amintim: alegerea Președintelui de către Congres, alegerea numai de către Senat, de către popor, de către guvernatorii statelor, de către parlamentele statelor, de către electori aleși de către popor etc. 5 Robert A. Dahl - *op. cit.*, p. 63.
- 6 Expesia „*checks and balances*”- înseamnă „măsuri și contramăsuri”, „pârghii și contragreutăți”. Deoarece expresia „*checks and balances*” este încetățenită în literatura de specialitate și neavând un echivalent exact în literatura română, vom păstra în text expresia „*checks and balances*” cu înțelesul pe care l-am precizat mai sus.
- 7 Herbert M. Levine - *Point-Counterpoint. Readings in American Government*, Third Edition ST. Martin's Press New York, 1992, p.13.
- 8 Alte definiții ale regimului prezidențial: „ regimul prezidențial este acela care, asigurând o maximă independență a puterilor, realizează separația lor cea mai completă” (G.Burdeau - *Droit constitutionnel et institutions politiques*, Paris,1972, p.157).
- 9 Matthew Soberg Shugart, John M. Carey - *Presidents and Assemblies*, Cambridge University Press, 1992, p. 19.
- 10 I. Deleanu – *Drept constituțional și Instituții politice. Tratat. Vol.I*. Editura Europa Nova București, 1996, p. 54. 173-174.
- 11 *Matthew Soberg Shugart, John M. Carey – op. cit.*, p. 209.

Conf. univ. interimar, Dr. Silvia ȘAPTEFRĂȚI,

lector superior la catedra „Științe socio-umane”,

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

## OMNIPREZENȚA VALENȚELOR OBIECTIVE ȘI SUBIECTIVE ÎN DOMENIUL ARTEI

*The relationship between objective and subjective factors from art's field is analysed in the article. The art is a term of intercession between objective and subjective although belongs to material world (through its physique support) and ideal world (though significance).*

În urma incursiunii în istoria esteticii constatăm că există două tipuri, istoric controlabile, de teorii cu privire la artă: teoriile deterministe și teoriile subiectiviste. Având o vechime considerabilă, concepția deterministă se face simțită și în cultura ultimilor decenii, cu precădere în domeniul sociologiei. Aproximativ odată cu revoluțiile burgheze din epoca modernă s-a statornicit “conștiința de sine istorică”, conform căreia orice proces este analizat într-o continuă devenire, în care trecutul, prezentul și viitorul se înlănțuie și se determină reciproc. Motivațiile economice, interesele politice, justificările științifice sunt raportate la artă, într-o măsură anterior nevăzută, prin determinări suplimentare în raport cu cele tradiționale, dezvoltate în istoria esteticii. Încercarea de a elucida impactul dezvoltării sociale asupra artei, care a luat amploare în secolul nostru, a determinat constituirea unui domeniu relativ distinct al cercetării sociologice - sociologia artei.

Fiind un domeniu interdisciplinar, sociologia artei se preocupă nu numai de condițiile favorabile sau defavorabile constituirii artei, dar, în special, de „circuitul” în care aceasta se valorifică, de retribuirea ei morală și chiar materială, de succesul și insuccesul acesteia; de criteriile constituirii valorii artistice în condițiile evoluției permanente a civilizației, care spulberă iluzia cu privire la totala independență a artei și a libertății artistului.

Fără a intra în detaliul lucrărilor fundamentale, s-ar putea spune că sociologia artei a pus în evidență faptul că istoria tradițională a artei e, mai înainte de toate, determinată atât de factorul obiectiv - **“momentul istoric”**, exprimat printr-un dinamism continuu social, cât și de **“momentul individual”**, care vizează conștiința creatorului de artă, primatul revenindu-i însă **“momentului istoric”** asupra celui **“individual”** [1, p. 248-252]. Artistul nu poate rămâne indiferent față de problemele sociale ale timpului său, față de preocupările și năzuințele contemporanilor săi. Astfel, pe de o parte, contextul socio-cultural ca realitate dată, iar, pe de altă parte, modul în care creatorul de artă îl percepe, se regăsesc în opera creată de artist. În același timp, arta la rândul ei exercită o puternică influență asupra universului spiritual. “Totul se petrece - potrivit opiniei lui J. Duvignoud - ca și cum substanța socială, *mana*, ar acționa în mod dublu și dialectic, prin intermediul speculației artistice: în același timp, ca o determinare și ca o chemare, o așteptare, o nevoie de plenitudine” [2, p. 181]. Din cele susținute de sociologul francez, rezultă limpede faptul că între artă și societate există o gamă de determinări reciproce. Faptul este evident, mai ales în cazul Dadaismului. Această mișcare inaugurată la

Zurich de Tristan Tzara, în 1916, în plin război, s-a născut ca o revoltă împotriva unei civilizații, care, de pe culmele progresului său, oferea oamenilor un interminabil masacru. Exprimându-și indignarea, prin proclamarea unei negații totale, care viza răsturnarea tuturor principiilor și valorilor acestei civilizații, dadaștii încearcă prin variate programe, manifeste, polemici să creeze în public anumite stări sufletești și atitudini, orientate spre schimbarea societății.

În sociologie a artei nu constă neapărat numai în confruntarea operelor cu anumite concepții istorice și teoretice dintr-o societate dată. Perspectiva sociologică inspiră o problematizare progresivă. Astfel, domeniul odinioară neglijat în analiza artei (fluctuațiile economice, dezvoltarea mediului tehnic) constituie astăzi obiectul unor lucrări interesante de sociologie a artei. Fiind confruntate ca toate celelalte rezultate ale activității omenești și cu legile pieței, arta reprezintă, conform opiniei mai multor sociologi, o marfă care se execută la cerere, succesul fiindu-i determinat de capacitatea acestuia de a se vinde. Interferența artei cu viața economică și socială a suscitat interpretări diferite. Deoarece, clasa de mijloc din țările dezvoltate reprezintă partea cea mai numeroasă a beneficiarilor și publicului de artă, s-a sugerat ideea dezvoltării unei culturi și arte joase, de proastă calitate [2, p. 166-183]. Originale, în acest sens, sunt contribuțiile lui P. Bourdieu [3, p. 160-185], potrivit cărora dezvoltarea sistemului de producție culturală este însoțită de un proces de diferențiere al cărui principiu se află în diversitatea publicului, către care își îndreaptă produsele diferitele categorii de producători. Astfel, din perspectiva “economii bunurilor simbolice” (așa denumește autorul operele de artă, dorind să specifice faptul că acestea reprezintă realități cu două fețe: mărfuri și semnificații), sociologul face distincția dintre “publicul restrâns”, alcătuit din producătorii de astfel de bunuri, și “marele public”, care cuprinde sfera neproducătorilor de bunuri simbolice. Această stratificare a publicului determină o polarizare a artei într-o artă “pentru elită” și o artă “pentru marele public”, din care se organizează “câmpul de mare producție” al artei.

Câmpul cultural apare, din perspectiva sociologiei artei, ca un ansamblu de reacții complexe, departe de a se închide în iluzia autodeterminării absolute, aflându-se într-o interdependență vădită cu câmpul relațiilor istorice, sociale, economice, etc.

Valorificând relația de interdependență dintre artă și factorii obiectivi, în sociologia artei se demonstrează adevărul larg acceptat, conform căruia arta este dependentă, deoarece:

– se produce în societate;

- evocă societatea;
- este influențată de societate;
- exercită la rândul ei o influență socială.

Alături de sociologia artei, invocând argumente convingătoare, susține și demonstrează dependența artei, urmărind influența factorilor subiectivi asupra artei și psihanaliza.

La răspântia dintre secolele al XIX-lea și al XX-lea, când în gândirea filozofică făceau carieră vădită ideile pozitivistă, alături de care începe a căpăta rezonanță și spiritul iraționalist (fie derivat din intuiționismul bergsonian, fie provenit din psihologia trăirii reprezentată de Dilthey), medicul vienez S. Freud este condus de ipoteza cauzală în explicația nu numai a fenomenelor sociale, ci și a celor psihice, descoperind, prin intermediul acestui principiu metafizic, un tărâm obscur **-inconștientul** - în care "se joacă", după părerea lui, viața fiecărui om. De aceea, chiar de la formarea ei, psihanaliza constituie o atracție atât pentru cei interesați de raporturile cauzale, cât și pentru cei interesați de miracol, servind, adesea, ca demers privilegiat de explicare și referință a fenomenelor culturale: arta, religia, morala prin raportare la psihopatologia vieții cotidiene.

Estetica freudiană se bazează pe constatarea **înrudirii structurale** dintre vis și creația literară. Considerând scriitorul "un om care visează cu ochii deschiși" [4, p. 12] iar creația acestuia asemănând-o visului diurn, Freud elucidează punctele comune dintre produsele cu semnificație general-culturală a artei și cele psihice cu semnificație individuală (visul). Utilizând procedeul analogiei, medicul vienez consideră că mijloacele propriu-zis artistice produc o plăcere preliminară, care descinde către plăcerea retrăirii refumatului, echivalentă cu retrăirea unor astfel de dorințe inconștiente în vis. Ca și visul, creația artistică are un **conținut manifest**, așa cum apare el în fața conștiinței, căruia i se opune un **conținut latent**, ascuns în inconștientul, cel mai adesea refumat, care poate fi pus în lumină prin analiză. Ca și în vis, expresivitatea artei nu este nici odată completă, datorită intervenției cenzurii exercitate de instanțele socializate ale psihicului (eu, supraeu).

Reieșind din postularea opoziției dintre conținutul manifest și cel latent al operei de artă, din postularea existenței unei semnificații ascunse, Freud propune o metodă specifică de interpretare a artei, considerată de Romul Munteanu de factură **regresiv-progresivă** [4, p. 34]. Această metodă presupune, pentru început, "coborârea" prin filiera biografiei sau cea a unor indici ai operei spre motivația ascunsă, care **determină** mesajul adecvat (latent) al creației artistice, iar mai apoi revenirea la mesajul elevat (manifest) al acesteia, după un lung travaliu de deciptare. Ca exemplu, grăitor de interpretare biografică a operei, ne servește studiul „**Dostoievskii și paricidul**” [4, p. 31-55], scris în 1928 ca prefață pentru **Frații Caramazov**. Cercetând minuțios biografia scriitorului, Freud descoperă o nevroză gravă, care ar fi fost provocată de conflictele oedipiene ale autorului și care determină și alimentează procesul de creație, fiind vădit proiectat și în roman. Astfel, potrivit opiniei psihanalistului, romanul scriitorului rus este a treia capodoperă a literaturii universale (alături de „Oedip Rege” a lui Sofocle și „Hamlet” a lui Shakespeare), care tratează tema paricidului asociat cu rivalitatea sexuală pentru o femeie.

Deși unii autori sunt tentați să vadă în interpretarea

psihanalică "o tendință către excentric" [5, p. 483], devine evident faptul că Freud, prin studiile de psihanaliză aplicată, a reușit să dezlege anumite enigme ale creației artistice, pe care alte metode nu au fost capabile să le elucideze.

La o primă abordare am fi tentați să credem că explicarea de tip logic și rațional al fenomenului artistic, propusă de sociologia artei și perspectiva psihanalitică înaintată de S. Freud, n-au nici un raport între ele. Cercetându-le mai în de aproape, constatăm că și una, și cealaltă vizează să stabilească și chiar stabilesc dependența artei de anumiți factori. Exigența cauzală este aceeași, numai că, dacă sociologia artei se raportează la un material conștient obiectiv (societatea, istoria, mediul), psihanaliza artei vizează domeniul "inconștientului", al subiectivității (vis, lapsus, dorințe refulate). **Ideea dependenței artei persistă, se schimbă doar factorii de dependență.**

În aceeași perioadă, la antipodul acestor tendințe deterministe, se prefigurează și tendințele inverse, care propagă viziunea integralității și independenței artei atât de factorii subiectivi, cât și de cei obiectivi. Sprijinindu-se pe metodele și principiile fenomenologiei, se construiește și se afirmă în sec. al XX-lea fenomenologia artei, cu o viziune unitară despre artă și frumos, care nu neglijează nici opera de artă în sine, nici aspectul subiectiv al creării și receptării ei.

Deoarece, problema principală a fenomenologiei vizează raportul dintre aspectul perceptiv și aspectul ideal al cunoașterii, încercările făcute pentru utilizarea acestor concepte, în domeniul estetic s-au concentrat asupra disocierii dintre opera de artă și obiectul estetic, adică asupra opoziției dintre real și ideal. Noțiunile husserliene ("reducție fenomenologică", "intenționalitate") sunt folosite pentru a opune obiectul estetic, acest "en-soi-pour-nous" obiectului perceptiv.

Pentru N. Hartmann, percepția estetică este totodată intuiția lucrurilor și a valorilor. Faptul e posibil datorită dublei stratificări a obiectului estetic, un prim plan al obiectului estetic (opera de artă sau frumos natural) este constituit din percepții sensibile (*vordergrund*), materiale: culoare, sunete etc. Un al doilea plan îl constituie viziunea provocată de aceste percepții (*hintergrund*). Astfel, un prim plan al operei de artă implică **realul** (materia și modelarea ei), iar un al doilea plan - conținutul spiritual care ține de sfera **ideală**.

Abordând problema artei din perspectiva examinării percepției estetice, N. Hartmann consideră că valorile estetice "sunt în sfera lor nu numai autonome, ci și autarhice" [6, p. 399-400]. Adică, ele sunt aici singure, cu sine, sunt absolute, nu au zei alături de ele. În sensul acesta deci ele sunt valori ale **de-realizării**, adică valori ale unei ființări foarte îndepărtate de realitatea adevărată și care nu pretind la ea. Astfel, prin conceptul de-realizării, filozoful german exprimă o așa distanțare a artei de realitate care *vizează nu* numai o distincție vădită de planuri, dar această distanțare este împinsă până la determinarea unei rupturi ireconciliabile între dimensiunea ideală și cea reală a artei. **De-realizarea** presupunând, în ultima instanță, conform opiniei lui Gr. Zmeu, "transformarea autonomiei artistice într-o valoare autarhică" [7, p. 55].

Aceleași tendințe de acordare a supremației ideii de independență a artei sunt valabile și pentru demersul metaforic prin care Heidegger încearcă să elucideze

specificul artei. Numai că, spre deosebire de N. Hartmann, filozoful existențialist nu apelează la procedeul de stratificare a operei în mai multe planuri, ci vizează în interiorul operei o sciziune a doi factori numiți **Pământ** (*Erdé*) și **Lume** (*Welt*). O operă de artă este, înainte de toate, o **semnificație**, revelează o **lume** care constituie ansamblul valorilor sale. Dar, în același timp, opera de artă este și **materie**: joc de culori, ecou de sunete etc. Așadar, opera presupune întotdeauna atât confruntarea, cât și unitatea a doi factori: - unul obscur, celălalt limpede, unul material, celălalt spiritual, unul obiectiv, celălalt subiectiv - "Pământ" și "Lume". În viziunea heideggeriană, opera de artă "ex-pune o lume" și "pro - pune pământul". "Ex-punând o lume și pro-punând pământul, opera e susținerea și tăgăduirea acelei dispute în care se obține prin luptă starea de neascundere a ființării în întregul ei, în speță, adevărul" [8, p. 142]. Rezultă că arta reprezintă un raport, datorită căruia obiectualitatea lucrului devine simbolul unei realități diferite - a Ființei ca Esență, care reprezintă "starea de neascundere a Adevărului".

Heidegger conferă un statut specific, independent de realitate, operei prin reducerea părții de subiectivitate, adică a rolului artistului, în favoarea operei. Definind opera ca "irumpere care ctorește", filozoful vrea să specifice faptul că adevărul operei nu stă în întregime în artist, opera nu este expresia stărilor sau conflictelor psihice ale artistului, cum ne face să credem psihanaliza artei. De aici rezultă unul din paradoxurile artei care este cu siguranță creație, deci instaurare, dar o instaurare nonsubiectivă, căci esențial în ea este salvarea unui adevăr care nu aparține artistului, căruia acesta nu-i este nici stăpân și nici posesor, care se "dezvăluie" numai în procesul receptării.

Demersul fenomenologic lasă impresia că din artă sunt excluse atât condiționările obiective de natură social-istorică (cercetate în sociologia artei), cât și cele subiective, care țin de impulsurile interioare ale artistului (analizate în psihanaliza artei).

Este imposibil de negat influența realității obiective cu multitudinea factorilor obiectivi – factorul istoric, social, filozofic, cultural, politic, etic, etc. – asupra artei. Nici un artist nu poate crea din subiectivitatea sa proprie, deoarece artistul trăiește într-o anumită societate, epocă; împărtășește anumite concepții politice; este fidel anumitor idealuri filozofice, morale, artistice, etc. La rândul ei, subiectivitatea creatoare a artistului, cu frământările și convingerile sale, metamorfozează realitatea la care se referă, în așa mod, încât creația ei - arta - nu se va suprapune niciodată nici peste coordonatele ontologice, nici peste operele altor artiști, exprimând ceva propriu și independent. Astfel, E. Zola prezintă, în literatura franceză, nefericirea umană persistentă într-o lume dură și necruțătoare. V. Hugo îmbină în romanele sale descrierea evenimentelor istorico-sociale și influența acestora asupra destinului uman. O. de Balzac ilustrează declinul moralității în societate. Dar dincolo de aceste caracteristici specifice, izvorâte din tensiunea lăuntrică proprie fiecărui artist, găsim la acești scriitori și trăsături comune: căutarea unui refugiu într-o societate a reevaluării axiologice și a agravării contradicțiilor de ordin social, politic, economic. Din cele prezentate mai sus rezultă evident faptul că factorii obiectivi și subiectivi cunosc o împletire complexă și dinamică în autonomia artei. Realitatea obiectivă în care trăiește, din care se inspiră și pe care o redă artistul în opera

de artă, este metamorfozată și prezentată în creație, reieșind din convingerile, formațiunea și idealurile (într-un cuvânt - subiectivitatea) creatorului. În acest mod, devine limpede că procesul creației îmbină în sine atât factorii obiectivi, cât și factorii subiectivi care, influențându-se reciproc, creează unitatea originală și irepetabilă a artei.

### Bibliografie

1. Goldmann L., Sociologia literaturii, București, Editura Politică, 1972.
2. Duvignaud J., Sociologia artei, București, Editura Meridiane, 1995.
3. Bourdieu P., Economia bunurilor simbolice, București Editura Meridiane, 1986.
4. Freud S., Scrieri despre literatură și artă, București, Editura Univers, 1980.
5. Jilbert K. E. și Kuhn H., Istoria esteticii, București, Editura Meridiane, 1972.
6. Hartmann N., Estetica, București, Editura Univers, 1974.
7. Smeu Gr., Relația social-autonom în artă, București, Editura Academiei, 1976.
8. Heidegger M., Originea operei de artă, București, Editura Univers, 1982.



Dr. Pavel Moraru,

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

## ACTIVITĂȚI INFORMATIVE ȘI CONTRAINFORMATIVE ROMÂNEȘTI ÎN BASARABIA DE DUPĂ MAREA UNIRE

În a doua parte a Primului Război Mondial, în circumstanțele nefaste de pe frontul român, însoțite de multiple abuzuri ale soldaților ruși bolșevizați, Republica Democratică Moldovenească (Basarabia) a cerut intervenția Armatei române pentru calmarea situației, prin stoparea anarhiei bolșevice. Astfel că, în ianuarie 1918, trupele române au intrat în teritoriul Basarabiei, iar la 27 martie 1918, în urma votului Sfatului Țării (a Republicii Democratice Moldovenești), acest teritoriu s-a unit cu România. Între Prut și Nistru Armata română era prezentă prin Grupul de Divizii *General Popovici*.

Alături de trupele de grăniceri instalate pe Nistru și formațiunile polițienești, Grupul de Divizii *General Popovici* a primit aceeași misiune – de a asigura ordinea și siguranța în Basarabia. Prin birourile informative de la divizii, Grupul a desfășurat diverse activități informative și contrainformative, menite să contribuie la securitatea teritoriului. Efortul informativ s-a concentrat la est de Nistru, unde domnea o stare de anarhie desăvârșită, care amenința suveranitatea României.<sup>1</sup>

După venirea la putere în Rusia a bolșevicilor în frunte cu Vl. I. Lenin, s-a declanșat anarhia comunistă, însoțită de un război civil între bolșevici și forțele țariste. În Ucraina, în afara acestor două forțe care se confruntau, mai acționau și naționaliștii ucraineni, care urmăreau crearea unei Ucraine necomuniste și independente. Toate aceste forțe au luat o poziție ostilă față de România, fiind nemulțumite de unirea Basarabiei cu România și au depus eforturi pentru a o recupera.

Dintre bolșevici, țariști și ucrainenii naționaliști, primii s-au dovedit a fi cei mai periculoși și mai puternici, obținând victoria în Războiul Civil din Rusia și amenințând serios integritatea teritorială a României. Astfel, pe parcursul perioadei interbelice (1917-1940) aceștia au desfășurat activități subversive antiromânești pe scară largă, prin propagandă, spionaj, terorism, etc. Pe linia Nistrului (hotarul româno-sovietic) se afla frontul invizibil al confruntării serviciilor secrete române și sovietice. Scopul urmărit de Rusia Sovietică (apoi de Uniunea Sovietică), era de a destabiliza situația din Basarabia, a produce o revoluție, în vederea ocupării și bolșevizării acestui teritoriu, care ar putea duce mai apoi la comunizarea României și a întregii Europe. Deci, Basarabia era unul din primele teritorii vizate de grandiosul plan comunist de cucerire a lumii, subjugarea ei prin comunizare și formarea Republicii Universale Sovietice.

Misiunea de ripostă în fața pericolului bolșevic, țarist și ucrainean (care acționau prin centrele de la Kiev, Harkov, Odesa, Tiraspol, ș.a.), i-a revenit, imediat după Marea Unire, Grupului de Divizii *General Popovici* și Siguranței Statului din Basarabia, Serviciului de Siguranță din Dobrogea și altor organe informative și polițienești.

Sarcina informativă a Grupului de Divizii *General Popovici* cădea pe umerii șefului Biroului de Informații, maior Țăranu,<sup>2</sup> iar activitatea contrainformativă era coordonată de șeful Biroului Contrainformații, locotenent Dumitrescu.<sup>3</sup>

Printre agenții-informatori ai Grupului de Divizii, era și Ion Calestru din Chișinău (str. Petropavlovskia nr. 81), aflat în subordinea Biroului de Informații al Corpului 6 Armată. El a activat între 1 aprilie și 15 august 1918, și dovedindu-se un bun agent, a fost încadrat în Poliția de Siguranță a Basarabiei.<sup>4</sup> De asemenea, Grupul de Divizii dispunea de agenții-informatori Rudovici, Karagancev, Vasiliev, Varagancev, Trandaf, Pavel Madj, Grigore Răuleț, care, de rând cu alții, erau retribuiți cu leafă lunară.<sup>5</sup> Erau și multe agente femei, printre care Elena Jurieri, care a activat în perioada 19 ianuarie 1919-29 februarie 1920.<sup>6</sup>

La retragerea unor unități ale Grupului de pe teritoriul Basarabiei, agenții-informatori erau trecuți în serviciul unităților care continuau să staționeze în spațiul dintre Prut și Nistru. Spre exemplu, la retragerea Diviziei a IX-a, agenții ei informatori Alecu Tudose și Gheorghe Comșa, au fost trecuți la dispoziția Diviziei a II-a.<sup>7</sup>

Mulți basarabeni au intervenit la autoritățile militare cu solicitarea de a fi încadrați în serviciul informativ al unităților Armatei române din Basarabia, pentru a servi intereselor țării din înaltele sentimente patriotice pe care le nutreau. Unul dintre aceștia era Dumitru Ciocan, român basarabean, născut în anul 1891 și domiciliat în Chișinău (str. Alexandru cel Bun nr. 71). A făcut armata în Regimentul 11 Roșiori, fiind curier. Cunoștea „bine și limba Română”. În toamna anului 1919, s-a adresat generalului Popovici cu rugămintea de a fi angajat ca agent-informator în Armata română. Vorbind despre motivele care l-au făcut să înainteze această cerere, Dumitru Ciocan menționa: „Trăind sub regimul Rusc, mi-am dat complect seama cât eram de disprețuiți noi Românii Basarabeni și cât erau de profanate datinile noastre strămoșești. A venit timpul fericit ca să ne reunim cu patria mamă. Caut prin toate mijloacele de a aduce servicii patriei mele și având și aptitudinile necesare pentru a fi un destoinic Agent”. Solicita un post de agent și promitea că își va îndeplini misiunea „cu cel mai desăvârșit devotament”.<sup>8</sup>

Fiind examinată cererea, precum și personalitatea lui Dumitru Ciocan, în vederea angajării lui „ca agent interior sau exterior”, șeful Biroului Contrainformații al Grupului de Divizii *General Popovici*, locotenent Dumitrescu, a constatat că, „Face impresie bună, pare a fi inteligent și cunoaște bine limba română, știind să și scrie”. Lui Ciocan i s-a propus să fie angajat ca agent extern pentru Ucraina, deoarece toate locurile din rețeaua informativă interioară erau deja completate. A acceptat propunerea, urmând ca o perioadă „să se prezinte regulat la școala de spionaj”, iar după finisarea cursului de instruire, să fie trimis în misiune dincolo de Nistru.<sup>9</sup>

Un alt agent-informator, care de asemenea, din considerente patriotice s-a implicat în activitățile informative și de propagandă românești la est de Nistru, irosind banii proprii și rămânând muritor de foame, a fost N. Neamțu.

Acesta la 19 martie 1920, revenit din misiune, s-a adresat generalului Popovici solicitând un ajutor material. În cerere se menționa că, și-a luat „concediu din Zemstva județului Tighina” și a plecat în Ucraina, ca agent secret al Corpului 5 Armată român. A mers la est de Nistru (ca agent-informator și propagandist), deoarece „atunci în Ucraina înfloriseră tare bolșevismul și se organiza în contra României”. S-a aflat în misiune trei luni de zile și, ca un adevărat patriot, s-a ocupat acolo „cu organizarea populației Ucrainene în contra bolșevicilor”. A avut „atât spor la lucru”, încât „populația s-a ridicat contra bolșevicilor și chiar i-a și alungat, dându-i totodată ajutor armatei lui Petriura (conducătorul ucrainenilor naționaliști – P.M.), care după aceea și-a luat ofensiva în Ucraina, în mâinile sale”. Pentru aceste merite, comandamentul Corpului 5 Armată l-a propus pentru decorare cu distincția *Bărbăție și Credință*, clasa I-a. Activând în Ucraina împreună cu naționaliștii ucraineni, a cheltuit din fondurile proprii circa 15.000 de ruble, iar la reîntoarcere, Zemstva județului Tighina i-a oprit salariul pentru două luni, timp în care nu a fost la serviciu. Ajungând astfel „la o stare foarte grea cu familia”, N. Neamțu ruga pe generalul Popovici, doar de „a mă sprijini contra Zemstvei Tighina ca să-mi elibereze salariul pe acele două luni”.<sup>10</sup>

Așadar, activitatea agenților externi viza spațiul de la est de Nistru, în special interesul situația din Odesa – un mare centru politic și economic. De acolo se coordonau toate activitățile iredentiste sovietice și ucrainene, de propagandă și spionaj în Basarabia, care subminau integritatea teritorială a Statului român. Atunci când Odesa era ocupată de forțele țariste (în frunte cu Denikin), aceste activități erau desfășurate de către denikiști, iar când Odesa era preluată de forțele sovietice, activitățile antiromânești erau duse de către bolșevici; și unii și alții urmăreau același scop – reanexarea Basarabiei. Istoricul Ion Oprea arată că, deși „bolșevicii de la Petrograd se aflau într-o luptă pe viață și pe moarte cu Republica Ucraineană Naționalistă, rușii întindeau mâna prietenește când era vorba să asigure menținerea unor teritorii cât mai întinse și a unei populații cât mai numeroase în spațiul panslavismului tradițional”.<sup>11</sup>

În acest context, misiunile externe ale agenților români erau extrem de complexe. Aceasta ne-o dovedește și un caz care s-a petrecut cu doi agenți-informatori din Basarabia. La 19 iunie 1919, agentul Grupului de Divizii *General Popovici*, Pavel Buț, a primit la Cetatea Albă misiunea să se deplaseze la Odesa, unde să desfășoare o scurtă activitate de informare asupra situației din acest oraș. Pentru a ajunge la Odesa fără mari dificultăți, a fost aleasă calea maritimă.<sup>12</sup> În calitate de barcagiu a mers Maxim Kraciovski.<sup>13</sup> Au ajuns la destinație la 20 iunie, unde au stat două zile, iar la 22 iunie au luat calea înapoi spre Cetatea Albă. Însă, pe mare fiind luați de valuri, au fost duși în larg. Acolo au fost salvați de echipajul vaporului *Austria*, cu pavilion francez, care ieșise din portul Odesa cu destinația Constantinopol. Deoarece vaporul nu se mai putea întoarce înapoi pentru a-i debarca pe cei salvați, li s-a propus să meargă în Turcia. Fără a avea o altă soluție, cei doi agenți au acceptat să meargă la Constantinopol, unde au ajuns la 24 iunie 1919. Acolo au stat 6 zile, de unde, cu ajutorul Consulatului Român din Turcia, la 30 iunie, au fost transportați la Constanța. La 2 iulie au fost duși la București, la 8 iulie au ajuns la Chișinău, iar la 12 iulie – la Cetatea Albă. Așadar, misiunea de 3-4 zile, din motive imprevizibile, a durat 23 de zile.

La 7 septembrie 1919, barcagiul Maxim Kraciovski, s-a adresat comandantului garnizoanei Cetatea Albă, care l-a trimis în misiune, cu rugămintea de a-i se plăti zilele ce au ieșit din limitele misiunii și pe care le-a irosit fără rost.<sup>14</sup> Față de această solicitare, șeful Biroului Informații al Grupului de Divizii *General Popovici*, a propus prin rezoluție șefilor săi: „13.IX.1919. Biroul de Informații este de părere a se plăti barcagiului despăgubirea solicitată, socotindu-i-se 10 lei pe zi și aceasta pentru a se arăta acelora ce aduc servicii riscante statului și fărăi că statul are grijă de soarta lor”.<sup>15</sup>

În luna septembrie 1919, Regimentul Râmnicu Sărat Nr. 9 de pe Nistru, l-a reținut trecând fraudulos frontiera pe Leonid Lucașevski. Din interogarea acestuia a reieșit că, încă din luna iulie 1919, a fost trimis de serviciile secrete românești dincolo de Nistru într-o misiune informativă. Acolo a fost deconspirat și prins de bolșevici după trei zile de la trecerea Nistrului, în momentul când încerca să se reîntoarcă în Basarabia. A fost întemnițat la Tiraspol și ținut până la plecarea forțată a bolșevicilor din această localitate. Fiind lăsat în voia sorții, a reușit să treacă Nistrul.

La percheziție i s-a găsit decât suma de 160 de ruble sovietice, obținute de la un locuitor din Caragaci, jude. Cetatea Albă, la care se angajase ca paznic de grădină, până ce a putut trece hotarul.

La 11 septembrie 1919, batalionul III al Regimentului Râmnicu Sărat Nr. 9 s-a adresat Brigăzii de Siguranță Tighina cu rugămintea de a-i comunica dacă Leonid Lucașevski într-adevăr este agent-informator, deoarece asupra sa nu avea vreun act care ar fi dovedit acest lucru. În ziua următoare, Brigada de Siguranță Tighina a confirmat că Leonid Lucașevski este agent al Grupului de Divizii *General Popovici* și „când a fost trimis peste Nistru, a fost vizitat de un agent [de-]al nostru”. În continuare, Siguranța de la Tighina aducea la cunoștință că, Lucașevski „Este recunoscut de noi și din informațiunile ce le avem de la informatorul nostru, sus numitul a fost arestat și Judecat de Trib.[unalul] Militar revoluționar (bolșevic – P.M.), astfel că nu poate fi bănuț”.<sup>16</sup>

Asupra lui Lucașevski nu s-a găsit nici un act care ar fi dovedit că este agent-informator, deoarece a fost trimis în misiune de agentul V. Trușevski, care a fost împuternicit de Biroul 2 Informații al Grupului de Divizii *General Popovici* să execute această misiune, dar nereușind să treacă Nii con, i-a predat expres executarea misiunii lui Lucașevski.<sup>17</sup> *Ordinul de serviciu nr. 58*, emis la 1 iulie 1919 de Grupul de Divizii *General Popovici*, pentru executarea acestei misiuni, era doar pe numele agentului Trușevski, în care se spunea: „D-l Victor Trușevski (Trujinski) este în serviciul acestui Comandament și are voie a circula în întreaga Basarabie numai în baza prezentului ordin. Autoritățile militare și civile sunt rugate a-i da tot concursul ce va cere ca, transport, hrană, locuință, etc. D-sa are voie a trece Nistrul prin orice punct, numai în urma arătării prezentului ordin de serviciu. Nu va fi împiedicat sub nici un motiv de la îndeplinirea însărcinării speciale ce are. Cei ce-l vor împiedica, rămân răspunzători. Prezentul ordin de serviciu este valabil pentru una lună”.<sup>18</sup> Un astfel de ordin agentul Lucașevski nu avea, dar până la urmă situația s-a clarificat.

Alteori, misiunile agenților români de peste Nistru au avut un sfârșit tragic. La 12 septembrie 1919, Divizia a IX-a a Corpului 5 Armată, i-a raportat Biroului 2 Informații al

Grupului de Divizia *General Popovici* informațiile primite de la subsectorul Brigăzii 18 Infanterie. Potrivit raportului, în luna aprilie 1919, agentul special de siguranță Ștefan Popescu din Serviciul de Siguranță Soroca, a fost trimis în Ucraina pentru a culege informații despre situația bolșevicilor. Anterior, el a mai fost de câteva ori peste Nistrul pentru a executa astfel de misiuni, însă de această dată a fost prins de bolșevici și „supus la îngrozitoare torturi, de pe urma cărora s-a ales cu ambele picioare tăiate mai jos de genunchi”. Deoarece „acest agent a adus servicii reale (Statului român – P.M.), precum și pentru spiritul de abnegație și sacrificiu ce a făcut dovadă”, comandantul Diviziei a IX-a, generalul Mironescu, s-a adresat comandamentului Grupului de Divizia *General Popovici* pentru a interveni „în mod stăruitor” la *Societatea Invalizilor de Război*, în vederea procurării „unei perechi de picioare artificiale spre a se putea servi în viață”, precum și a interveni la Ministerul de Război pentru ca Ștefan Popescu să fie considerat invalid de război, „având drept la pensiuine de grade inferioare, deoarece serviciul l-a făcut în timpul operațiunilor Armatei și pentru serviciul Armatei Române”.<sup>19</sup>

Din serviciile de informații era eliminat orice colaborator, indiferent de postul ocupat, care comitea acte de abuz în serviciu și prin comportamentul său compromitea imaginea instituției pe care o reprezenta. Ca dovadă în acest sens este raportul Nr. 2.301 din 6 septembrie 1919, al Subinspectoratului General de Siguranță din Cernăuți, adresat Ministerului de Interne și ajuns în copie la generalul Popovici. În raport se spunea că, în seara zilei de 30 iulie 1919, în unul din hotelurile de consumație din Cernăuți, un oarecare „șef de Siguranță” în stare completă de ebrietate a provocat scandaluri, care au atras atenția publicului, în care blama Siguranța Statului. Apoi, după toate cele petrecute, „arătând carnetul (legitimația de serviciu – P.M.) celor prezenți i-a amenințat că-i va aresta”. Luând măsurile necesare, Siguranța din Cernăuți a stabilit că, acest „șef de Siguranță” locuia la hotelul *Bristol* și a doua zi, invitat la sediul Subinspectoratului pentru cercetări, s-a prezentat, iar la întrebările puse, a arătat „un carnet de recunoaștere”, eliberat pe numele lui Simion Iagăr (după cum susținea că se numește interogatul) de Divizia a IX-a și semnat de generalul Atanasiu. A declarat că, este șeful Serviciului de Siguranță al Diviziei a IX-a din Chișinău.

De cele petrecute la Cernăuți cu Simion Iagăr a luat cunoștință și colonelul Castano, comisarul regal al Diviziei a VIII-a din Cernăuți.

Siguranța de la Cernăuți, după prezentarea acestui caz Ministerului de Interne, încheia prin a spune: „Cum acest fel de funcționari dezonorează Serviciul Siguranței Statului, mai ales în noile teritorii, rugăm cu insistență să binevoiți a lua măsurile ce veți binevoi a găsi de cuviință”. După înaintarea materialelor la Chișinău, pentru a se decide în cazul lui Simion Iagăr, generalul Popovici a dispus următoarele: „9.IX.1919. Divizia 9 rugați a licenția pe acel agent că a făcut de rușine Comandamentul”.<sup>20</sup>

De asemenea, cu concursul Subinspectoratului General al Siguranței din Cernăuți, la începutul anului 1920, a fost concediat un alt colaborator al Siguranței, care desfășura diverse activități antiromânești. Încă de la mijlocul anului 1919, Serviciul Special de Siguranță Cernăuți a cules informații despre Ivan Mihailovici Hitrof din comuna Larga

Veche, județul Hotin (Basarabia), care activa în calitate de agent-informator al Diviziei a VIII-a. Din investigațiile întreprinse a rezultat că, acest individ, sub tutela de agent, „ar fi omul de încredere al fraților Krupenski din Basarabia, în care calitate ducea și diferite corespondențe particulare de la evreei din Bucovina și Basarabia la Odesa”.<sup>21</sup> S-a mai putut constata că, Hitrof ar fi fost și agent-informator al „biroului de informații din Chișinău”. Divizia a VIII-a, fiind informată despre cele constatate de Serviciul Special de Siguranță de la Cernăuți, i-a retras lui Hitrof legitimația de agent și l-a licențiat din serviciul Biroului 2 Informații al diviziei.

În privința „cazului Hitrof” comandamentul Grupului de Divizia *General Popovici*, relatează: „20.III.1920. Agentul Hitrof a fost la acest Comandament în 1918. Biroul îl întrebuița pentru a stabili legătura ce o are Comitetul pentru eliberarea Basarabiei din Odesa cu Basarabia. Se știa de noi că face legătura între Crupenschi de la Odesa și cei din Basarabia. A fost o singură dată trimis în misiune și întrucât rezultatele date nu au fost bune, a fost concediat. Divizia a 8 să îl urmărească și să[-l] aresteze”.<sup>22</sup>

În februarie 1920, s-a adresat Comandamentului Grupului de Divizia *General Popovici* Afanasie Ciobotaru, concediat din Siguranța orașului Chișinău, cu solicitarea de a fi angajat ca agent-informator la Grupul de Divizia *General Popovici*. Însă, solicitantul în cerere nu a menționat cauza concedierii din structurile Siguranței. În urma scurtelor investigații întreprinse, s-a stabilit că, „a fost dat afară pentru abuz de putere și luare de mită”, fiind și cu actele dresate pentru judecă. În urma examinării cererii lui Ciobotaru, s-a decis: „Față de cele arătate mai sus, credem că nu putem angaja un astfel de demont”. Angajarea acestuia putea fi admisă numai dacă vinovăția lui nu s-ar fi dovedit în instanțele de judecată.<sup>23</sup>

Unii indivizi depuneau la Biroul de Informații al Grupului de Divizia *General Popovici* cerere de angajare ca agenți și fără să afle rezultatul, dacă au fost sau nu acceptați în serviciu, se credeau deja agenți-informatori. Așa s-a întâmplat în cazul lui Alexandru Chiriac din Chișinău, care „n-a fost angajat și nici n-a adus vreun serviciu acestui Birou”, dar pretindea plata salariului.<sup>24</sup>

Agenții-informatori ai Grupului de Divizia *General Popovici* erau remunerați în bani ori prin acordarea de favoruri în viața cotidiană. Erau tratați gratuit de medicul garnizoanei Chișinău și la necesitate, erau internați în Spitalul Militar.<sup>25</sup> Agenții, în special cei ce activau în exterior, aveau neoficial statutul de militar.

Fluxul informativ necesar Comandamentului Grupului de Divizia *General Popovici* era asigurat, în cea mai mare parte, de rețelele de agenți-informatori și în continuare, pentru a vedea care a fost contribuția acestora la cunoașterea situației din Basarabia și din stânga Nistrului de către autoritățile militare române, vom prezenta doar câteva rezultate ale activității agenturii în culegerea informațiilor.

La 5 octombrie 1919, agentul Nr. 1 din Chișinău, raporta serviciului informativ al armatei (care l-a rândul său comunica informațiile organelor polițienești și trupelor de grăniceri pentru a lua măsurile necesare de prevenire și combatere) că, la Tiraspol s-ar afla studenții Fanșelboim, Fischer, Orlovski, Seomorovski (fost ziarist la *Viața Basarabiei*), Ghiterman, Alexei Vomorovski și Suhoi, care

„au făcut serviciul la bolșevici în Odesa și care voiesc a se înapoia în Basarabia din cauza mobilizării și a căror părinți se găsesc la Tighina”.<sup>26</sup> Aceștia, în cazul trecerii frontierei în România, urmau să fie identificați, supravegheați și arestați.

Populația minoritară, în mare parte ostilă autorităților românești, era la curent cu mersul evenimentelor de dincolo de Nistru, încuraja și aștepta reanexarea Basarabiei, indiferent, la Rusia Sovietică sau la Rusia țaristă. La 17 octombrie 1919, agentul Nr. 1 raporta că, în strada Harlambie, colț cu strada Nemțească din Chișinău, locuia căpitanul Bogoslavschi, fost militar în Armata rusă (Regimentul 54 Chișinău) și fost proprietar al Clubului *Unirea* din capitala Basarabiei. Din cauză că, autoritățile române i-au închis clubul, acesta se ducea prin toate cafenelele și cârciumile din oraș, „și înjură Românii”. El răspândea zvonul că, „peste câteva zile vor veni Denichiștii (monarhiștii ruși – P.M.) și vor goni pe Români din Basarabia, îndemnând în acel timp populația ca într-un atare caz să pună mâna pe arme și să gonească Românii”. Această informație era destul de alarmantă pentru autoritățile române, deoarece știrea că, „peste câteva zile vor veni Denichiștii”, putea corespunde realității, căci intenția generalului Denikin de a trece Nistrul cu armatele sale, pentru reanexarea Basarabiei, era cunoscută. Pe de altă parte, manifestările lui Bogoslavschi de a instiga la răscoală erau tot atât de periculoase. Așa că, imediat ce s-a primit această știre, „Biroul Informații al armatei de la Chișinău”, a cerut relații asupra acestui individ la Prefectura Poliției, spre a vedea dacă ar fi cazul să fie izolat de societate prin arestare.<sup>27</sup>

La 3 noiembrie 1919, agentul Nr. 1 informa despre un alt fost ofițer țarist, care prezenta interes pentru organele polițienești. Era vorba de David Spaner, care venise de patru zile din Ucraina. Acesta, înainte de intrarea trupelor române în Basarabia, a făcut parte din Comitetul bolșevic din Chișinău și s-a refugiat la Odesa. Ulterior, în urma ocupării Odesei de către armatele lui Denikin, fiind urmărit pentru activități bolșevice, David Spaner s-a văzut nevoit să se refugieze în dreapta Nistrului.

După ce autoritățile militare au cerut relații despre Spaner la Prefectura Poliției și au primit o confirmare că, într-adevăr a activat în mișcarea comunistă și este periculos pentru securitatea statului, Biroul Informații al Grupului de Divizia *General Popovici* a dispus: „9.XI.1919. Se va urmări de un agent al Grupului”.<sup>28</sup>

La 5 noiembrie 1919, un alt agent, Nr. 40, informa despre unele știri alarmiste, discutate în cercurile intelectualității ruse din Basarabia. Mai exact, era vorba despre avocatul Globa, Iablocov și Trifon de la Tribunalul Chișinău, care spuneau că, au primit de la Luzghin, fost președinte al tribunalului, unele comunicate venite de la Denikin. Unul dintre acestea era adresat tuturor funcționarilor ruși din Basarabia aflați în disponibilitate. În textul comunicatului se spunea că, „în curând vor veni Denikiștii și le vor restitui toate pierderile din trecut”.<sup>29</sup> Și această informație prezenta un interes deosebit pentru autorități, fiind chiar adusă la cunoștința lui Ion Inuleț, delegatului Guvernului român în Basarabia.<sup>30</sup>

În ianuarie 1920, agentul Nr. 1 l-a identificat pe unul din cei mai activi participanți bolșevici la „răscoala” de la Tighina. Era vorba despre evreul Nuhim Vaișein, zis *Vinogradov*, care locuia la acel moment într-un hotel din Cernăuți și se legitima cu un pașaport românesc fals procurat

la Bălți. Acesta era membru activ al Comitetului bolșevic din Tiraspol și cu ocazia atacului armat bolșevic asupra Tighinei, l-a împușcat pe secretarul Siguranței din Tighina, Popescu. Pentru a fi recunoscut și arestat de organele polițienești, agentul Nr. 1 a specificat că, Vaișein avea asupra sa o sumă mare de bani și purta barbă pentru a se camufla cât mai bine.<sup>31</sup>

La Tighina activa agentul Nr. 2, care la 5 octombrie 1919, informa despre unele acte de corupție din rândul funcționarilor superiori ai județului. El menționa despre directorul prefecturii Tighina, Popescu, care fiind în Comisia de repatriere a Basarabenilor din Tiraspol, incasa sume de bani de la diferiți indivizi cărora le înlesnea trecerea în Basarabia. Această informație viza atât abuzurile funcționarilor publici, cât și periclitatea siguranței de stat a României la hotarul de pe Nistru (printre cei ce corupeau funcționarii din Tighina, puteau fi și agenți-propagandiști și spioni sovietici). Agentul raporta că s-ar fi încasat câte 1.000 de lei de fiecare persoană. Astfel, prin această filieră au reușit să treacă în Basarabia indivizii Seiberg, originar din Chișinău, Idel Ghinsberg din Orhei, Rader și alții. Prin Tighina circula zvonul, potrivit căruia, nimeni nu putea trece Nistrul în Basarabia, fără consimțământul directorului de prefectură, care pretindea de la solicitanți diverse sume de bani.<sup>32</sup>

În vizorul agentului nr. 2 a nimerit și un sergent al Armatei franceze, despre care semnală într-un raport din 10 octombrie 1919. Acesta locuia pe strada Pușchin din Tighina, unde a rămas „încă de pe timpul când francezii erau încă în acel oraș”. A fost detașat pe lângă Biroul de Informații francez, în calitate de interpret de limbă rusă. Era suspectat că ar fi în serviciul rușilor. După plecarea autorităților militare franceze din localitate, acesta a rămas la Tighina, „sub pretext că e lăsat pentru culegeri de informațiuni” în interesul autorităților militare franceze. Cunoștea limba rusă mult mai bine decât franceza, fiindcă a trăit mai mulți ani în Rusia. Concluzia agentului Nr. 2 despre acest sergent francez era următoarea: „E o persoană foarte suspectă, încât puțin timp cât l-am urmărit, m-am putut convinge că am de a face cu un emisar de a lui Denikin și în contra intereselor Românești. Sub mască de haină și reprezentant al Francezilor, e în legătură în Tighina cu toate persoanele suspecte, de care însă autoritățile nu îndrăznesc a lua măsuri contra lui”. Față de această „notă informativă”, șeful Biroului Informații al corpului de armată din Tighina a precizat: „11.X.1919. Este desigur Sergentul Jaffe, ce este detașat la Tighina de Bir.[oul] Inf.[ormății] francez din Chișinău și de care Lt. Glekes, șeful Bir.[oului], mi-a vorbit personal, că îl are la Tighina”.<sup>33</sup>

La 13 octombrie 1919, agentul Nr. 2 a revenit noi cu informații care interesau securitatea statului. El informa că, de curând au plecat de la Moscova în direcția României, Poloniei, Bulgariei și Germaniei, mai mulți emisari, care aveau asupra lor sume mari de bani (coroane, mărci și aur). Frontiera României ar fi trecut-o deja pe la Galați. Aveau asupra lor pașapoarte românești, confiscate de la cetățenii români aflați în Rusia Sovietică, precum și alte acte falsificate, originalele cărora au fost confiscate de la consulatelor polon, elvețian, olandez, danez și spaniol din Rusia. Călătoreau ca agenți consulari. Fiecare din ei vorbea limbile rusă, franceză, germană, polonă și mai puțin română. Misiunea lor consta în a stabili legătura cu comitetele secrete bolșevice din țările în care mergeau.

Pentru identificarea lor, agentul Nr. 2 relatează că, aceștia în majoritate sunt evrei și vor căuta să schimbe în casele de

schimb valutar bani. De asemenea, vor descinde în cele mai mari hoteluri (pentru a nu putea fi identificați) și vor căuta să obțină în tren compartimente separate.

Doi indivizi din acest grup de emisari, aveau mandat pentru România. Era vorba de Șmil Faerștein din Fălticeni și A. Goldenberg din Galați. Ambii aveau acte false, pe nume fictive.<sup>34</sup> Organele polițienești urmau să-i identifice și să-i aresteze.

La 8 septembrie 1919, agentul Nr. 47 a înaintat o „notă”, în care raporta că, „astăzi, la ora 11 a.m., am fost la Ministrul Plenipotențiar Sârb din str. Dorobanți Nr. 18, București; am stat cu el de vorbă și D-sa mi-a spus că, Basarabia nici o dată nu a fost a românilor și nici nu va fi, a fost a turcilor și să mulțumească Rusia că ne-a scăpat din mâna Turcilor”. În continuare, agentul relatează că, ministrul sârb s-ar fi exprimat și în privința Banatului, despre care spunea că, „nu are să fie al românilor și că popoarele slave tind a se alia cu Rusia, care va deveni o împărăție constituțională”. Aceasta era poziția statelor slave din vecinătatea României. După preluarea puterii în Rusia de către bolșevici în octombrie 1917, mulți ruși antibolșevici au emigrat în Bulgaria și Serbia, unde au organizat importante centre antibolșevice. Atitudinea acestor state față de România era dictată, pe de o parte, de solidaritatea slavă, iar pe de cealaltă, de propaganda rusă antibolșevică, care în problema frontierelor României (problema Basarabiei), coincidea cu cea a bolșevicilor.

În finalul „notei”, agentul Nr. 47 explica de ce ministrul sârb de la București, în relațiile româno-ruse, se situa pe poziția Rusiei: „Ministrul este prieten cu generalul Rus Ghervacov, care lucrează contra României”.<sup>35</sup>

Cu începere de la 20 octombrie 1920, comandamentul Corpului 2 Armată din Chișinău a fost mutat la București. Toate trupele și serviciile din Basarabia, care aparțineau Corpului 2 Armată, au fost trecute sub ordinele Corpului 3 Armată, condus de generalul de divizie Nicolae Rujinski și a cărui reședință era la Galați, dar cu postul de comandă la Chișinău. Astfel, teritoriile județelor Chișinău, Tighina, Cahul, Cetatea Albă și Ismail, au trecut în subordinea Corpului 3 Armată din punct de vedere al disciplinei și al justiției militare, rămânând din punct de vedere teritorial militar, sub ordinele Comandamentului Teritorial al Basarabiei.<sup>36</sup>

Până la organizarea Serviciului Secret de Informații al Armatei române de către Mihail Moruzov, Grupul de Divizii *General Popovici* și Siguranța Generală a Statului român au constituit dispozitivul informativ și contrainformativ românesc, care prin activitatea desfășurată a reușit să mențină ordinea și liniștea în Basarabia, stăvilind tentativele monarhiste și bolșevice de a zdruncina integritatea teritorială a României și a revizui noile hotare realizate prin actul Marii Uniri din 1918.

#### Referințe:

1. Spre exemplu, anul 1919 în istoria Ucrainei este considerat anul celui mai mare haos, necunoscut de nici o țară din lume, o stare de război civil total, de anarhie și de destrămare a statului ucrainean. Pe teritoriul Ucrainei operau în 1919 șase armate diferite: cea *ucraineană* – a Directoratului, *bolșevică* – a lui *Racovski*, *albă* – a lui Denikin, forțele *Antantei* – trupele franceze și grecești,

*poloneză* a lui Pilsudski și cea *anarhică* sau *verde* care avea o componentă mai largă – diferite bande conduse de atamani – ce a luat naștere în perioada Hatmanului. Dintre cele mai cunoscute bande erau cele ale lui Grigoriev, Zelenâi și Mahno. În această perioadă, Kievul a fost ocupat rând pe rând de diferite armate de mai mult de șapte ori (L. Rotari, *Mișcarea subversivă din Basarabia în anii 1918-1924*. Ed. Enciclopedică, București, 2004, p. 59).

2. Arhiva Națională a Republicii Moldova, Chișinău (în continuare – A.N.R.M., Chșn.), Fond 706, inv. 2, dosar 2, filele 243, 245.
3. Ibidem, fila 234.
4. Ibidem, fila 220-220<sup>verso</sup>.
5. Ibidem, filele 227-228, 248.
6. Ibidem, fila 241.
7. Ibidem, fila 236.
8. Ibidem, fila 235.
9. Ibidem, fila 234.
10. Ibidem, fila 242-242<sup>verso</sup>.
11. L. Rotari, *Mișcarea subversivă din Basarabia în anii 1918-1924*, p. 57.
12. A.N.R.M., Chșn., Fond 706, inv. 2, dosar 2, fila 213.
13. Ibidem, fila 211.
14. Ibidem, fila 210.
15. Ibidem, fila 211. Deoarece misiunea a durat 23 de zile, suma plătită a constituit 230 de lei (ibidem, fila 215).
16. Ibidem, fila 202-202<sup>verso</sup>.
17. Ibidem, fila 204.
18. Ibidem, fila 206. Astfel de „ordine de serviciu” erau emise tuturor agenților care plecau în misiune. Pe verso, „ordinul de serviciu” era vizat de toți cei cărui agentul i-l prezenta, prin indicarea datei, localității, funcției și semnăturii celui ce viza.
19. Ibidem, filele 194-195.
20. Ibidem, fila 209.
21. În decembrie 1919, unul din agenții-informatori care l-a identificat pe Hitrof, a înaintat o „notă”, bazată pe „informațiuni precise și foarte sigure”, referitoare la acest individ, precum și la frații Krupenski. Potrivit „notei”, cei din urmă erau trei frați: Alexandru Krupenski – fost deputat al Dumei din Petrograd și „un mare patriot al Curții Regale Imperiale ruse”; Pavel Krupenski – consul rus în Norvegia; Gheorghe Krupenski – fost consul al Rusiei. Toți trei erau posesori de moșii în Basarabia, în județul Hotin. Odată cu intrarea Armatei române în Basarabia, în anul 1918, Alexandru și Gheorghe au părăsit Basarabia, refugiindu-se la Odesa, iar Pavel a rămas la moșia sa Pavlovska de lângă Larga Veche, județul Hotin. După ce autoritățile române au dispus ca toți posesorii de moșii să se declare cetățeni români, Pavel Krupenski a plecat la frații săi din Odesa. Acolo le-a propus să accepte cetățenia română, explicând că în România le va fi pe plac, căci „există un rege care este conducătorul țării, la fel cum a fost în Rusia” și nu va fi republică așa cum e în Rusia. Cei doi au refuzat, deoarece nu se puteau împăca cu gândul că Basarabia nu va fi a Rusiei. După aceasta, Pavel a plecat în Norvegia, iar Gheorghe și Alexandru au rămas la Odesa. Pentru legătură cu Basarabia și-au găsit un informator, în persoana lui Ivan Mihailovici Hitrof, care era și în serviciul Diviziei a VIII-

a române din Cernăuți. Alexandru Krupenski a plecat la Paris, „pentru a se ocupa de situația Basarabiei”, iar Hitrof trebuia să-l țină la curent cu toate evenimentele interne din Basarabia, Bucovina și Ardeal (adică teritoriile noi alipite la Vechiul Regat). Pentru a-și îndeplini misiunile primite, Hitrof frecvent îi contacta pe moșierii ruși din Basarabia, făcea dese deplasări în Ucraina (la Kamenet-Podolsk, Proskurov, Vidențe și în alte părți ale Ucrainei). Deseori pleca la Odesa, unde se alfa cartierul armatei antibolșevice a lui Denikin, „ducând corespondența la politicianii fostei Rusii vechi”. În Basarabia aducea știri de la Odesa și răspândea diverse zvonuri despre succese armatei lui Denikin, care în curând „va elibera Basarabia” (ibidem, fila 244-244<sup>verso</sup>).

22. Ibidem, fila 243.
23. Ibidem, fila 240-240<sup>verso</sup>.
24. Ibidem, fila 246.
25. Ibidem, fila 248.
26. Ibidem, fila 216.
27. Ibidem, fila 227.
28. Ibidem, fila 230.
29. Ibidem, fila 233.
30. Ibidem, fila 232.
31. Ibidem, fila 239.
32. Ibidem, fila 218.
33. Ibidem, fila 222.
34. Ibidem, fila 224.
35. Ibidem, fila 201.
36. Ibidem, Fond 70, inv. 6, dosar 5, fila 77. Comandant al Trupelor de Est era generalul de divizie Lupescu.

**Григорий ПОТАПОВ,**

кандидат исторических наук, доцент,  
кафедра теории государства и права Киевского  
национального университета внутренних дел Украины

### **МОЛДОВА: СПЕЦОПЕРАЦИЯ «ЮГ» 6-8 ИЮЛЯ 1949 ГОДА – ПОСЛЕДНЯЯ ВОЛНА МОЛОХА [1] СТАЛИНСКИХ РЕПРЕССИИ**

В 1929 году отметив свое 50-летие, И.Сталин узурпировал власть и со своим окружением ввел в стране бандитизм в ранг государственной политики.

Расправившись с политической оппозицией в центре, он демонтировал НЭП, выдвинул лозунг «обострении классовой борьбы» по мере строительства социализма и избрал политику репрессий и антинародного террора.

Под Молох сталинских репрессий попали представители всех социальных слоев общества, всех профессий, возрастов, национальностей и вероисповеданий.

Апогей репрессий против народов всех союзных республик припадает на 30-50-е годы XX века.

Пунктом 8 Постановления ЦИК СССР об образовании НКВД СССР предусматривалось создание органа внесудебной репрессии - «Особого совещания» с правом применять наказания к гражданам СССР в виде высылки, ссылки, заключения в лагерь на срок до 5 лет, а также высылки лиц за пределы СССР [2, с.28]. Эти и другие органы внесудебных репрессий были ликвидированы только в сентябре 1953 года.

В январе 1939 года органы НКВД получили право применять для получения признаний обвиняемых в ходе следствия меры физического воздействия.

Массовые репрессии осуществлялись большей частью путем внесудебных расправ, а если дела рассматривались в судах, то там попирались элементарные процессуальные нормы судопроизводства.

Количество заключенных в исправительно-трудовых лагерях НКВД увеличивалось из года в год, если в 1934 году их насчитывалось 510307 человек, то в 1940 году уже 1 миллион 344 тысячи и 408 человек, а вместе с колониями насчитывалось 1.659.992 человека.

К смертной казни только в 1937-38г.г. было приговорено около 700тыс. человек [3, с.369-372].

В конце 40-х – начале 50-х годов XX века в Советском Союзе прошла еще одна волна репрессий. Эта трагедия не обошла и молдавский народ. Население республики испытало на себе все ужасы политики геноцида, выразившейся в массовых депортациях. Только в 1940-1941 годах было депортировано в северные регионы СССР из Молдавии и Северной части Буковины около 300 тыс. человек. В 1944-1948 годах было депортировано и переселено также в северные регионы СССР около 250 тыс. человек [4, с.13].

В Молдове 6- 8 июля 1949 года органами МГБ СССР и МГБ Молдавии была проведена коварная и жестокая спецоперация «ЮГ» по депортации, в результате которой было репрессировано 11 тысяч и одна

семья, в том числе 33255 членов семей, мужчин- 8813, женщин – 12803, детей – 10519, которые были отправлены 27 эшелонами в северные регионы СССР [5].

Операция проводилась в соответствии с решением Совета Министров МССР № 509сс от 28 июня 1949 года. Министром Госбезопасности МССР и уполномоченным МГБ СССР по Молдавии была разработана 24 апреля 1949 года секретная памятка по оформлению учетных дел лиц подлежащих депортации. Учетные дела должны были оформляться на такие категории населения: на семьи кулаков, бывших помещиков, крупных торговцев, активных пособников немецко-румынских оккупантов, сотрудников с немецко-румынскими разведывательными и полицейскими органами, участников профашистских националистических партий и организаций, белогвардейцев, участников нелегальных религиозных сект и ряда других семей. В справке о количестве заведенных учетных дел на спецконтингент отмечалось, что всего заведенных дел было 1035, сдано в архив – 492, утверждено – 595 дел и осталось числится за отделом «А» - 45 чел. Всего по операции «ЮГ» надлежало «поднять» по городу Кишиневу и погрузить в эшелоны 500 семей всех категорий «спецконтингента», в т.ч. не менее 380 семей кулаков, крупных торговцев и бывших помещиков. Этот план по соображениям секретности писался от руки. Реально было погружено в эшелоны 473 семьи депортированных в составе 1385 человек. В ходе спецоперации не отправлено было 37 семей по различным причинам, в этих некоторых семьях были родственники, служившие в Советской армии, в некоторых семьях были лица, погибшие на фронте, отдельные семьи к моменту операции выехали из Кишинева и местонахождение которых установить не представлялось возможным, таких было 23 семьи и одна семья скрылась в момент проведения операции. Спецоперация «ЮГ» в Кишиневе была завершена 8 июля 1949 года. Организовывали операцию 19 профессиональных руководящих оперативных работников МГБ и в их распоряжение было выделено 486 человек оперативного состава и 570 солдат оперативных войск МГБ. Кроме того к операции было привлечено 1008 человек советско-партийного актива города Кишинева, который был заранее отобран городским отделом МГБ и Кишиневским ГК КП (б) М. По городу было создано 500 оперативных групп в таком составе: 1 оперативный сотрудник, 1 солдат и 2 человека из совпартактива. Для лучшего руководства операцией в городе были созданы районные оперативные штабы. Для обеспечения перевозки выселяемых к месту погрузки на ст. Ревака было задействовано 292 грузовых автомобиля из организаций и предприятий г. Кишинева.

Погрузочный пункт по приему переселенцев находился на ст. Ревака и начал свою работу с 24.00 часов 5 июля 1949 года. Первых переселенцев стали доставлять в 03.00 часа 6 июля 1949 года, основная масса людей поступала на эту железнодорожную станцию с 5 часов утра до 13 часов дня. Эшелон № 97161 был отправлен из ст. Ревака 7 июля 1949 года в 8.20 минут пунктом назначения которого была ст. Тюмень, Свердловской ж.д. в распоряжение УМГБ Тюменской области.

По графику последний эшелон депортированных был отправлен в 18.00 8 июля 1949 года.

В списках депортированных необоснованно были включены 246 чел. интеллигенции, в том числе 159 учителей, 20 фельдшеров и медсестер, 6 врачей, 8 зоотехников, 29 бухгалтеров, 1 адвокат, а также 154 студента и 36 комсомольцев.

В ходе операции агентурные сотрудники выясняли мнения и отзывы граждан о проводимом мероприятии, среди которых были одобрительные и отрицательные отзывы жителей Кишинева. Среди положительных отзывов было мнение работницы госинспекции по урожайности, которая говорила: «...Очень хорошо правительство поступает..., надо было их давно выселить... это самые злейшие враги. Я от души рада, что их выселили». Среди отрицательных мнений, которых в справке приведено значительно больше. Так слесарь электростанции Огурцов в беседе с рабочими заявил «... жаль этих людей, они накапывали себе имущество и, в конце концов, все бросили».

Некая жительница Кишинева выразилась так «... Я не могу их терпеть, приехали спецвойска МВД и целую ночь поднимали людей, как их Бог не проклянет... После этого обязательно будет война. Я хотела бы, чтобы сегодня упала здесь в городе одна бомба, чтобы все стало прахом...» [5].

В ходе операции имело место много происшествий, с трагическим исходом автоаварии, злоупотребление сотрудниками спиртными напитками. Старший инспектор Уральского военного округа майор Иванов за систематическое пьянство был арестован руководством операции на 15 суток [5].

О масштабности операции свидетельствует и тот факт, что значительная часть оперативного состава и солдат были направлены в Молдавию из многих регионов России. Войска и оперативный состав после операции в эти регионы отправлялся в соответствии с графиком: 9 июля - 5 эшелонов, 10 июля - 9 эшелонов, 11 июля - 14 эшелонов, а также все автомашины, солдаты и офицеры армии были переданы командованию Одесского военного округа и 11 июля 1949 года отправлены 49 эшелонами.

О варварском разрушении генофонда молдавского народа свидетельствует дело № 7244 о выселении семьи торговца Соколова Сергея. Его и семью 6 июля 1949 года выслали на постоянное место жительства в Кемеровскую область как крупного торговца. Протокол особого совещания при МГБ МССР от 12 сентября 1949 года ему под подписку сообщили лишь в декабре 1949 года. 16 мая 1954 г. Соколов направил жалобу Председателю Верховного Совета СССР Ворошилову К.Е. Его дело о высылке без суда и следствия продолжительное время рассматривалось в различных инстанциях и 10 января 1990 года начальником УВД г.Кишинева было утверждено заключением «считать

выселение обоснованным». В этом номере дела неизвестно кто от руки написал: «не согласен. Меморандум не подтвержден допросами свидетелей и данными архива» [5].

В 90-е годы XX века, на 1 января 1990 года в соответствии с Указом ПВС СССР от 16 января 1989 г. Было реабилитировано 807 тысяч 288 человек репрессированных по решениям «троек», коллегий и особых совещаний, а также 31342 чел., привлеченных к ответственности решениями судебных и прокурорских органов. По Молдавской республике было реабилитировано всего 7520 человек [6, с.328-329].

Общее число тех, кому возвращено доброе имя составляло на 1991 год - более 2 млн. человек [6, с.6].

Для углубленной научной проработки проблемы репрессированных народов следует использовать фонды НКВД-МВД, хранящиеся в государственном архиве Российской Федерации, где хранится большой комплекс документов по истории спецпоселенцев в СССР с 1930 и до 1960г., когда МВД СССР было упразднено. Основным же источником по этой проблеме является Ф.9479, состоящий из 1269 дел за 1930-1959гг. [7, с.98-111].

С момента окончания внесудебных репрессий против народов сталинской империи, когда все были виновны без презумпций и до настоящего времени официально было сделано московскими политическими руководителями только полупокаянье и не просматривается намеренья полного осуждения и покаяния преемников СССР за репрессии и геноцид народов в 30-50 годы XX века.

Историческая справедливость, верность истине определяет и необходимость покаяния тех политических руководителей и других исполнителей Молдавии, которые в репрессивные годы были замешаны в зверствах сталинщины.

#### Источники и литература:

1. *Молох* (греч., финик., евр.) 1. В мифологии древних финикийян, карфагенян, аммонитян, израильтян и других - бог солнца, огня, войны, которому приносились человеческие жертвы. 2. Символ жестокой силы, требующей множества человеческих жертв. - См. Мифы народов мира. Энциклопедия: в 2-х т.-М.:1998.-Т.2.с.169-170.
2. Органы внутренних дел Российской федерации. т.2 (окт.1917-2002гг.)-М.:ВНИИ МВД России.-2002.с.28.
3. Кутафин О.Е., Лебедев В.М., Семигин Г.Ю. Судебная власть в России: История, документы в 6 т.-Т.5.Советское государство.-М.: Мысль 2003. с.369-372.
4. Республика Молдова. - Кишинев. Университас. 1992.-С.13.
5. Текущий архив МГБ МССР.- Фонд 19, опись 4, единица хранения 2, лист 9.
6. Там же. Л.Л. 128-131.
7. Там же. Л.10.
8. Там же. Дело № 7244.
9. Реабилитация: Политические процессы 30-50 годов.- М.:Политиздат.-1991.-с.328-329.
10. Там же. С.9.
11. Отечественные архивы. Научно-теоретический и научно-практический журнал. -М.: 1993.-№5.-С.98-111.



## Limbi moderne

Conf. univ., Dr. Nelly SAMOIL,

Șef catedră Limbi moderne, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

## LIMBAJUL ARTISTIC ȘI ALTE LIMBAJE FUNCȚIONALE

*The language examined from the point of view of its usage has an informative destination as well as expressive and artistic. The artistic language implies evocative expression, i.e. message based on image.*

*There are four styles in the special literature: artistic, scientific, administrative and publicistic.*

Limbaajul este o activitate de comunicare interumană, un sistem de semne, simboluri și semnale prin care se realizează transmiterea mesajelor de la om la om și „vorbirea internă” – gândirea.

Limba are un caracter aparte, care constă în faptul că ea însăși e o a doua realitate, o cunoaștere reprodusă prin semne convenționale. Materialele celorlalte arte (piatra, culoare, sunetul etc.) au propria lor structură ca un dat al naturii, fără legătură cu procesele ideologice sociale. Dimpotrivă, limba, înainte de a fi prelucrată de scriitor, e marcată de o puternică activitate, fiind deja o creație.

Sistemul limbii, spune Lotman în Lecții de poetică structurală [1, p. 64] lucrează în condiții principial diferite. Mai întâi de toate, el se află într-o permanentă stare de mișcare. Volumul și caracterul informației transmise, însăși structura codului se schimbă neconținut. Iată de ce limba cuprinde nu numai un cod, ci și istoria codului respectiv. De adăugat că nici un alt material al artei nu urmează cu o egală suplețe dialectica vieții, așa cum o face limba ca bază materială a creației artistice.

Noțiunea de limbaj este privită în literatura de specialitate drept “sistem lingvistic mai mult ori mai puțin specializat în redarea conținutului de idei specifice unei activități profesionale, unuia sau mai multor domenii din viața social-culturală, cum sînt arta literaturii, știința și tehnica, filozofia, critica literară și artistică, istoria, viața familială etc., care, toate, au sau tind să aibă cuvinte, expresii și reguli proprii de organizare, rezultate din diverse restricții impuse limbii” [2, p. 45].

Cercetarea limbajului prezintă o trăsătură caracteristică, și anume cea de sistem: ea presupune determinarea corelației dintre planurile sintactic, semantic și, în sfîrșit, pragmatic. Punctul de vedere sintactic constă în determinarea regulilor care permit, prin combinarea simbolurilor elementare, construirea de fraze sau formule corecte. Semantica își propune să furnizeze mijlocul de a interpreta aceste formule și de a le pune în corespondență cu altceva, acest “altceva” putînd fi realitatea sau alte formule (aparținînd aceluiași limbaj sau altuia). Pragmatica descrie utilizarea formulilor de către interlocutori, care își propun să acționeze unii asupra altora. Între aceste trei nivele există o ierarhie strictă. Astfel, semantica și sintaxa trebuie elaborate în afara oricărei considerații de tip pragmatic; or, ele sînt cele care privesc nucleul însuși al limbii (vezi: Noul dicționar enciclopedic al științelor limbajului de O. Ducrot și J.-M. Schaeffer) [3]. Într-un asemenea sistem, cuvintele polisemantice, de exemplu, pot fi reduse la una sau două dintre valorile lor, se pot prefera termenii nemarcați stilistic;

se evită sau nu formulele sintactice-tip, se insistă sau nu asupra posibilităților de creare de noi cuvinte, se alege cea mai potrivită formă gramaticală dintre mai multe existente etc.

Restricțiile enumerate și altele, asemenea lor, se reunesc într-o structură care “actualizează” limba. De aceea, orice limbaj nu este decît limba căreia i se atribuie o destinație specială. Dar aceasta presupune o cercetare inseparabil legată de cercetarea caracterului funcțional al sistemului și al părților sale componente, or, “limbajul trebuie cercetat în toată varietatea funcțiunilor lui” [4, p. 87].

Studiul evoluției limbii a demonstrat că trebuie făcută distincția între acel ceva pentru care este făcut limbajul și ceea ce putem face, în plus, cu el, între ceea ce este inerent și ceea ce este extrinsec limbajului. După cum am mai spus, limba a fost inventată spre a le permite oamenilor să-și comunice unii altora gândurile. De adăugat însă că pentru a permite această comunicare, vorbirea trebuie să reprezinte o imagine, un tablou al gândirii, ceea ce presupune ca structurile gramaticale să fie un fel de copie a structurilor intelectuale. Are loc o conciliere între funcțiile de comunicare și de reprezentare, cea de a doua fiind o modalitate a celei dintîi. Comunicînd, intelectul uman încearcă să-și construiască o reprezentare a propriei lui imagini.

Privită sub aspectul utilizării ei, limba are o destinație atît informațională, cît și expresivă sau artistică. T. Vianu dezvoltă această problemă într-un studiu aparte, intitulat “Dubla intenție a limbajului și problema stilului”. În limbaj, spune el, se eliberează o stare sufletească individuală. Conturat în dubla sa intenție, se poate spune că faptul lingvistic este în aceeași vreme “reflexiv” și “tranzitiv”. Aceste două intenții ale limbajului stau într-un raport de inversă proporționalitate. Cu cît o manifestare lingvistică este menită să atingă un cerc omenesc mai larg, cu cît crește valoarea ei “tranzitivă”, cu atît scade valoarea ei “reflexivă”. O ecuație matematică, o lege mecanică, o formulă chimică sînt fapte lingvistice care se pot transmite oricărei inteligențe omenești, dar care nu comunică nimic despre locuitor. Oricine vede însă că nu același este cazul unui vers de Eminescu sau Racine. Valoarea de circulație a unor asemenea fapte de limbă este cu mult mai restrînsă. Tranzitivitatea lor este mărginită; reflexivitatea lor este infinită. Există creații ale poeziei în care privim ca într-un abis fără fund. T. Vianu face referință la versul eminescian “Apele plîng clar izvorînd din fîntîne”, în care se vede limpede că intenția reflexivă a acestei manifestări de limbă întrece cu mult intenția ei tranzitivă. Căci nu știrea despre felul cum izvorăsc apele interesează în acest vers, ci acel înțeles emotiv și muzical al lucrurilor, precipitat în infinitatea subiectivă a poetului.

Avînd în vedere că cele două intenții ale limbajului sînt deosebite prin caracterul lor, ele se găsesc într-un raport de cooperare care trebuie precizat. Poate că printre faptele lingvistice, numai ecuațiile matematice și legile științifice sînt acelea în care tranzitivitatea domină în chip absolut, iar reflexivitatea fiind nulă.

Reieșind din cele elucidate mai sus, opera literară, în accepția lui T. Vianu, reprezintă o grupare de fapte lingvistice reflexive prinse în parte și purtate de valul expresiilor tranzitive ale limbii. Un exemplu din M. Sadoveanu: "Vremea era cam pe la toacă, dar căldura era încă în toi și juca rotind ca răsfrîngerile unei ape tainice pe deasupra caselor adormite. Ulița ridica, pustie și sînguratică, spre strălucirea asfințitului. Clopote începură a bate dulce și trist, de la bisericile tîrgului. Fetița se opri o vreme în loc ascultînd". Analiza poate distinge destul de limpede, în șirul acestor notații, expresiile care au o singură valoare tranzitivă de acele care adaugă reflexul viziunii și al sentimentului intim al scriitorului. "Vremea era pe la toacă... căldura era în toi... ulița ridica... clopotele începură a bate... fetița se opri..." sînt comunicări a căror putere de transmitere este nelimitată, dar care nu ne spun nimic despre acel care le face. Aproape fiecare din aceste notații sînt însoțite însă de un adaos de comunicări, prin care pătrundem în straturi mai adînci ale conștiinței celui care ni le transmite. Peste știrea nudă se adaugă aureola unei ambianțe subiective. O lectură atentă a pasagiului de mai sus ne face să simțim, din moment în moment, cum trecem de la simpla intenție tranzitivă la intenția reflexivă. Privită în totalitatea ei, amintita expresie literară este produsul coadaptării celor două intenții, punerea lor de acord într-un întreg în același timp comprehensibil și expresiv.

Ideea de literatură ca formă de comunicare a fost descoperită de poetica preromantică și a fost în mod implicit preluată de diverse concepții despre limbajul artistic. Noțiunea de limbaj poetic presupune existența unor circumstanțe specifice în producerea și receptarea "mesajului poetic". Semnul lingvistic este adus în centrul atenției. Factorul comunicării verbale, care este însăși limba, este transformat în scrierile artistice într-un scop în sine.

Prin urmare, limbajul în care este prezentă orientarea către expresie se numește artistic [5, p. 32]. Limbajul artistic se remarcă printr-o anume cultivare a expresiei, o grijă deosebită pentru alegerea cuvintelor și ordonarea lor. Creșterea atenției pentru expresie se numește "orientarea către expresie". În procesul de receptare a limbajului artistic trecem printr-o involuntară "percepere a expresiei", adică devenim sensibili la cuvintele care intră în componența expresiei și la amplasarea lor reciprocă. Expresia dobîndește oarecum o valoare în sine.

Dacă o operă literară de artă este un mesaj special transmis în circuitul comunicării literare, atunci punctul central al poeziei semiotice îl reprezintă studiul principiilor de structurare în mesajele poetice. În concepția școlii de la Praga, temele și limba sînt "materialul" literaturii. Forma transformă materialul într-o structură poetică, care este prezentată ca o operație de îmbinare a două procedee: deformarea și organizarea. Deformarea, "o perturbare evidentă, chiar violentă, a formei inițiale a materialului" [6, p. 154], este o condiție necesară pentru structurarea estetică.

Modelul de structură estetică (spre deosebire de cel al deformărilor din discursul emoțional sau patologic) solicită alăturarea deformării și a organizării. Ca rezultat, limbajul poetic dobîndește o "valoare de creare a sensului", care capătă un sens complet numai în contextul operei literare de artă. "Semantizarea structurii poetice afectează nu numai dimensiunea sa "verticală", ci și pe cea "orizontală" (lineară)". Progresia lineară a textului poetic nu este doar "un proces de creare a sensului desfășurat în timp", ci și un proces de "acumulare semantică, o "creștere" bidirecțională a sensului în propoziție și în afara ei".

Acumularea semantică – pe urmele căruia merge cititorul – generează coerența și totalitatea textului poetic: "Fiecare nou semn izolat pe care receptorul îl percepe în procesul receptării nu numai că se asociază cu semnele care au intrat înainte în conștiința sa, dar totodată are capacitatea să schimbe într-o măsură mai mică sau mai mare sensul a tot ceea ce l-a precedat și invers, tot ceea ce precedă afectează sensul fiecărui semn izolat tocmai perceput".

Limbajul artistic, trebuie să menționăm, face parte din cadrul construcțiilor verbale fixate, spre deosebire de limbajul practic, care, deseori, constituie punctul de plecare – "grad retoric zero" – pentru limbajul artistic. Sfera aplicațiilor practice a limbii o formează obișnuitele "discuții". În cadrul discuțiilor, limba este un mijloc de comunicare și, în consecință, atenția și interesul nostru se conturează, aproape exclusiv, asupra a ceea ce se comunică, asupra "ideii"; cît despre formularea propriu-zisă, ea este luată în considerație numai în măsura în care căutăm să transmitem mai exact interlocutorului ideile și sentimentele noastre și, în vederea acestui scop, căutăm niște expresii cît mai adecvate ideii și emoțiilor noastre. Expresiile sînt create în procesul pronunțării lor și se uită, dispar îndată ce și realizează scopul – îndată ce transmit interlocutorului cele necesare. În acest sens, limbajul practic este irepetabil, deoarece trăiește în condițiile proprii sale creații; caracterul și forma acestui limbaj sînt determinate de împrejurările unei anumite discuții, de realitățile existente între interlocutori, de gradul de înțelegere reciprocă, de interesele care apar pe parcursul discuției etc. și, în măsura în care sînt irepetabile în ansamblul lor, condițiile ce generează discuția, în aceeași măsură este irepetabilă și discuția însăși.

Altfel stau lucrurile în cazul unui text artistic. Unei lucrări literare îi sînt proprii: independența față de condițiile existențiale întîmplătoare ale pronunțării și caracterul invariabil al textului.

Literatura este o vorbire cu valoare în sine și cu o formă fixată [5, p. 22]. Caracterul însuși al acestor trăsături ne arată că nu există o delimitare strictă între limbajul practic și cel literar. Adesea, ca rezultat al condițiilor comunicării, limbajul practic apare fixat, cu tot caracterul său întîmplător și temporal (scrisoarea, de exemplu). Pe de altă parte, o lucrare literară poate să rămână nefixată; creată în momentul propriei sale reproduceri. În categoria aceasta intră piesele improvizate, versurile improvizate etc.

Limbajul artistic însă nu este unicul limbaj fixat. În cadrul literaturii B. Tomașevschi identifică două clase mari de lucrări. Prima clasă, din care fac parte tratatele științifice, operele publicistice etc., este caracterizată printr-un scop

vădit, indiscutabil, obiectiv al exprimării, plasat în sfera activității propriu-zis literare a omului. Un tratat științific sau didactic are ca scop comunicarea unei informații obiective despre ceva care există în mod real, un articol politic are ca scop să-l îndemne pe cititor la o acțiune anume. Această sferă a literaturii Tomașevschi o numește proză în sensul larg al cuvântului. Dar există și o literatură, spune el, căreia nu-i este propriu acest scop obiectiv și vădit. Trăsătura tipică a acestei literaturi o constituie tratarea unor obiecte imaginare și convenționale. Chiar dacă autorul își propune să comunice cititorului niște adevăruri științifice (romanele de popularizare științifică) sau să-i determine o anumită conduită, aceasta se realizează prin intermediul stimulării unor alte interese incluse în lucrarea literară însăși. În timp ce în literatura prozaică obiectul interesului, nemijlocit, se află întotdeauna în afara lucrării, în acest al doilea domeniu, interesul este îndreptat asupra lucrării însăși. Această sferă a literaturii se numește poezie (în sensul ei larg).

Interesul pe care ni-l trezește poezia și sentimentele care apar o dată cu receptarea operelor poetice sînt, din punct de vedere psihologic înrudite cu interesele și sentimentele stimulate prin receptarea operelor de artă, a muzicii, a picturii, a dansului, a artelor decorative, astfel spus, este un interes estetic sau artistic. Din această cauză poezia se mai numește și literatură artistică, spre deosebire de proză care este literatură neartistică.

Există, după cum știm, și alte limbaje (sau stiluri) funcționale ale limbii care sînt fixate, dar care nu sînt bazate pe artistism, pe imaginație și pe care le putem include în cadrul nonliteraturii sau metaliteraturii. Limbajul standard, în calitatea de instrument principal de comunicare în societatea modernă, trebuie să satisfacă mai multe "funcții sociale" specializate. El este chemat să exprime rezultatele procesului civilizației și al vieții intelectuale, rezultatele gândirii filozofice, științifice, politice, juridice și administrative. În mod evident, "funcția socială" este astfel concepută încît să surprindă rolul limbajului standard în multiplele activități sociale și, îndeosebi, culturale, care trebuie desfășurate cu ajutorul său.

Școala de la Praga propune următorul set de funcții ale limbajului, cu limbajele funcționale corespunzătoare lor:

- a. Funcția comunicării de zi cu zi – limbajul conversațional;
- b. Funcția tehnologică – limbajul tehnic;
- c. Funcția teoretică – limbajul științific;
- d. Funcția estetică – limbajul poetic.

Dacă limbajele conversațional, tehnic și științific au în comun funcția comunicativă, limbajul poetic nu este creat pentru comunicare. Funcția estetică este disociată de "obiect" (limbă, text) și asociată cu "subiectul" (utilizatorul). În acest moment, ea este definită ca "un mod de autorealizare a subiectului, în raport cu lumea externă". Funcția estetică rămâne în contrast cu fiecare funcție individuală. Domeniul estetic este înfățișat ca fiind în mod esențial instabil, în permanență remodelat de schimbările funcționale elementare: "Funcția estetică pătrunde imediat și se extinde proporțional în locurile unde celelalte funcții și-au slăbit intensitatea, au dispărut ori și-au schimbat poziția. Mai mult, nu există obiect care să nu poată deveni purtătorul funcției estetice sau,

dimpotrivă, nu există obiect care să-i devină, în mod obligatoriu, purtător. Prin urmare, funcția estetică apare și dispare fără a fi imuabil legată de vreun obiect" [6, p. 153].

În literatura de specialitate sînt considerate că există patru stiluri funcționale, și anume: stilul artistic (sau beletristic), stilul științific, stilul administrativ și stilul publicistic.

Stilul literaturii artistice sau, mai scurt, stilul artistic, denumit adesea "stil beletristic", pe motiv că reprezintă ansamblul cel mai variat de procedee lingvistice. Caracterizarea principală a acestui stil este că recurge la imagini ca procedeu general de comunicare.

Stilul beletristic se caracterizează printr-o mare bogăție sinonimică, de predilecție pentru polisemie, pentru ambiguitate, pentru sensuri figurate (metaforă, comparație, personificare etc.). Din punct de vedere sintactic, pot apărea dislocări, structuri inedite, inversiuni topice, conversiuni, elipse, inserții incidentale și modelizatoare, "impletiri" ale propozițiilor. Textele în stil beletristic trebuie să aibă forță de sugestie.

Stilul științific a cărui caracteristică principală rezidă în faptul că se recurge la raționamente pentru a se comunica ceea ce e de comunicat. Operele științifice sînt demonstrații logice. Indiferent de domeniul de cercetare la care se referă, ele nu fac apel la sentimentele cititorilor, nu le solicită sensibilitate sau imaginația, ci rațiunea.

Stilul științific ignoră, în mod deliberat, orice marcă subiectivă, se caracterizează prin absența "devierilor" de la norma gramaticală, prin respectarea tuturor restricțiilor impuse de gramatică, inclusiv a celor topice; în stilul științific lexicul e lipsit de ambiguitate, sinonimia este redusă, se evită omonimia, iar în cazul cuvintelor polisemantice se definește foarte precis sensul pentru care se optează. Spre deosebire de stilul beletristic care e un stil conotativ, stilul științific e denotativ.

Comunicarea este neutră, lipsită de accente personale. Se remarcă prezența neologismelor, uneori chiar a unor cuvinte "inventate" ad-hoc, în domenii noi, care trebuie să-și creeze terminologia. În consecință, se poate vorbi de un vocabular specializat, pentru fiecare domeniu de activitate științifică, de metalimbaje proprii fiecărei materii științifice [7, p. 24].

Stilul administrativ, denumit adesea și "oficial". Caracterizarea lui principală, după I. Coteanu, este că recurge la diverse formule pentru a comunica ceea ce are de comunicat. Aceste formule pot reprezenta, de cele mai multe ori chiar reprezenta, rezultatele unor raționamente care nu se redau însă niciodată în toată desfășurarea lor ca în stilul științific. Textele redactate în stil oficial se caracterizează prin uniformitate, prin evitarea echivocului, prin lipsa oricărei intenții stilistice. Autorul unui astfel de text nu trebuie să-și trădeze personalitatea, enunțurile nu au relief stilistic, exprimarea e lapidară și, din punct de vedere grafic, textul poate avea un alt aspect de textele de alt tip.

Stilul publicistic, după Gh. Crăciun, se caracterizează printr-o mare eterogenitate ca reflex al diversității tematice a acestor texte (articole, reportaje, interviuri, recenzii). Lexicul folosit este bogat și variat, pot apărea creații lingvistice, sinonimia e bogată, omonimia poate fi valorificată în "jocuri" lingvistice. Textele publicistice au o dublă intenție: de transmitere, informație și comunicare a unor stări, impresii, senzații, toate subordonate intenției de a capta interesul lectorului. Sintaxa acestor texte poate suferi sincopări,

contrapunctări, elipse. Titlurile sînt de obicei construcții nominale, contraste, resimțite ca dinamice și incitante, capabile de a sintetiza informația.

În stilul publicistic se regăsesc multe din elementele stilului beletristic, însă nu poate fi caracterizat drept conotativ prin excelență, datorită funcției ce primează: aceea de comunicare.

Așadar, limbajul artistic, spre deosebire de celelalte limbaje funcționale, este un limbaj ambiguu, în esență, astfel încît o însemnătate considerabilă în realizarea valorii artistice îi revine receptorului.

**Referințe:**

1. Lotman I., Lecții de poetică structurală, București, Univers, 1970.
2. Coteanu I., Stilistica funcțională a limbii române, București, Editura Academiei R.S.R., 1973.
3. Ducrot O., Schaeffer J.-M., Noul dicționar enciclopedic al științelor limbajului, București, Babel, 1996.
4. Jakobson R., Lingvistică și poetică // Probleme de stilistică, București, Editura științifică, 1964.
5. Tomașevski B., Limbaj artistic și limbaj practic // Teoria limbajului poetic. Școala filologică rusă, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 1994.
6. Dolezel L., Poetica occidentală, București, Univers, 1998.
7. Crăciun Gh., Istoria didactică a literaturii române, „Magister”, 1997.

**Nicolae OBREJA,**

lector superior la catedra Limbi moderne,

Academia "Ștefan cel Mare" a MAI

**Valentina OLARU,**

Universitatea Tehnică din Moldova

## METODA NONDIRECTIVĂ ÎN PREDAREA LIMBILOR STRĂINE

*La pédagogie moderne vise à une plus grande participation de l'élève au processus didactique: la transmission du savoir est réinsérée dans un circuit de communication multilatérale. Une des tendances actuelles du renouveau pédagogique est l'orientation non-directive, qui occupe une place privilégiée dans l'enseignement des langues étrangères. Le point de départ de l'orientation non-directive, c'est la primauté accordée à l'apprenant, à ses problèmes, à ses motivations et à ses raisons propres d'apprendre.*

Pedagogia limbilor străine cunoaște de câțiva ani o evoluție divergentă necesară profesorilor pentru a răspunde necesităților procesului de învățământ.

Pe de o parte avem de a face cu o predare centrală asupra conținutului în serviciul căreia funcționează metoda și predarea. Această predare se definește în funcție de teme preselecționate, punând într-o măsură oarecare studentul între paranteze.

Pe de altă parte asistăm la o revalorizare a studentului, căruia i se dă cuvântul ori părerea căruia se iau în considerație.

Ar părea să fie un paradox. Dar anume acest paradox a și dus la multiple cercetări în domeniul științelor limbilor. Și una din tendințele actuale a reînnoirii pedagogiei este orientarea nondirectivă.

Ce înseamnă asta? Această orientare este refuzul de a pune studentul pe un loc secundar în procesul de învățământ. Dimpotrivă, studentului i se dă libertatea să învețe. Acest principiu are niște implicații care pot să fie grupate în jurul a 3 teme:

- autonomia studentului;
- motivația sa;
- evaluarea sa.

În ceea ce privește autonomia – punctul de plecare al orientării nondirective – este de a acorda primordialitate studentului și problemelor sale afective, blocajelor sale, motivărilor sale conștiente, facultății sale și argumentele sale proprii de a învăța ori de a nu învăța; aspecte ignorate de către pedagogiile tradiționale unde primordialitatea este acordată nu individului, ci disciplinei predate și cunoștințelor pe care trebuie să le transmiți.

Această deosebire de orientare revelează, în realitate, o divergență fundamentală în ceea ce privește relația individului față de dorința de a învăța.

Pentru adepții nondirectivismului o informație nouă asupra sa și asupra lumii va fi integrată într-o manieră de către personalitatea studentului numai dacă această informație va fi cucerită de către el (student) autonom.

Pedagogia nondirectivă are tendința de a structura procesul de învățământ în acord cu studentul. Această metodă tinde să măsoare și să adapteze aportul informației pentru necesitățile și motivațiile studentului. Studentul va asimila materialul mai ușor și informația va fi mai accesibilă atunci când el va deține o parte a responsabilității atât în metoda predării, cât și în procesul de învățare.

Referitor la motivație este un lucru cunoscut că se învață bine ceea ce interesează persoana în cauză și ceea ce dorește persoana să cunoască (în cazul nostru studentul). De aici apare întrebarea: Ce ar fi motivația fundamentală în studierea unei limbi străine? Răspunsul la această întrebare ar fi următorul: - persoana care își pune drept scop studierea limbii străine vrea să poată comunica în limba care o studiază și nu are ca scop acumularea cunoștințelor teoretice în ceea ce privește limba dată.

Deci o studiere valabilă a unei limbi străine are loc numai atunci când obiectivul studierii are tangențe comune cu planurile personale ale celui ce și-a pus drept scop studierea acestei limbi.

În instituțiile tradiționale controlul achiziției cunoștințelor consistă în teste și se încheie cu note și clasamente.

Într-o perspectivă cooperativă de autonomie a studentului acest control cedează pasul unei evaluări în care partea învățătorului nu este decât o contribuție la auto-evaluare. În plus, această evaluare multiformă, fiindcă vizează nu numai posedarea limbii învățate, dar și aspecte de interacțiune în grup-clasă, participarea reciprocă a studenților în a se învăța unii de alții, disponibilitatea lor de a învăța în grup, acceptarea „feedback-ului”- (retrocontrolul) colegilor și, în sfârșit, gradul de avansare în raport cu obiectivele lingvistice definite în cazul dat de controlor, pentru a deveni, în sensul deplin al cuvântului, inginerul predării în contextul autonomiei studentului.

Anume studentul trebuie să simtă necesitatea de a se exprima și comunica. Una din cauzele principale este de ai permite de a investi în procesul de învățământ doleanțele, fantomele, ambițiile sale, care sunt de asemenea surse de creativitate.

Favorizarea acestei creativități presupune adaptarea programei de învățământ la necesitățile lingvistice ale studentului și a mijloacelor utilizate de către el cât mai creativ posibil.

Subiectul principal al comunicării trebuie să rămână studentul. Implicarea lui în comunicare trebuie să răspundă necesităților de exprimare a acestuia. Este important ca inițiativa mesajului și alegerea conținutului să-i aparțină. El trebuie să dispună de un auditoriu real, ca el să vă adreseze și să răspundă nu persoanelor care cunosc deja limba sau pentru a face plăcere profesorului, dar pentru ca el să participe la un schimb verbal justificat de către situația dată și posibilitatea modificării ei.

Tradițional necesitățile studentului erau definite de către programele de studii. Noua relație presupune o luare independentă de decizii relativ la organizarea muncii. Din momentul când profesorul „semnează” cu studenții un contract de studiere, definit în comun acord, noua relație pedagogică devine hotărâtoare. Contrar vechii practici, noul contract impune aceeași disciplină atât profesorului, cât și studenților. Aceasta însă nu înseamnă că profesorul renunță la propria individualitate. Dimpotrivă este vorba de acordul profund cu sine însuși, mai bine zis, autenticitatea în comunicare.

### ***Referințe bibliografice***

1. Bresson F., *Acquisition et apprentissage des langues vivantes*, Paris, Larousse, 1995, 24 p.
  2. Bresson F., *La créativité*, Paris, Ofratcme, 1974.
  3. Pages M., *L'orientation non-directive en psychothérapie et en psychologie sociale*, Paris, Dunod, 1970.
  4. Rogers C., *Liberté pour apprendre?*, Paris, Dunod, 1972.
- Roulet E., *L'apport des sciences du langage à la diversification des méthodes d'enseignement des langues en fonction des caractéristiques des publics Visés*, *Etudes de linguistique appliquée* nr. 21, janvier-mars 1976, Paris, Didier.

Victoria JITARI,

Academia "Ștefan cel Mare" a M.AI

## CITIREA - MIJLOC DE ÎNSUȘIRE A LIMBII ENGLEZE.

*Every lesson can be taught on the base of analytic or syntetic reading, besides the understanding process that is in the students' mind based on both aspects of reading. Development of skills reading can not be realized only under technical aspect. The skill significances of logic connections from contents are the necessary condition for reading skills development as both for understanding contents as for its technical aspects. The text understanding makes easier current and cursive reading. Reading expressiveness and correct intonation from one side is the result of the development of both aspects, and from another side- a condition of more understanding of text reading. In teaching lessons the lecturer studies just from the beginning to put the correct stress, to devide the sentence into rhythmical groups, to be followed by the correct intonation. The expressive lecture, that obviously turns out well the ideas, is followed with more interest and could be comprehend with much relief.*

**Recenzent:** Nelly SAMOIL, doctor în filologie, conferențiar universitar

Tradițional, citirea este considerată un instrument de dezvoltare intelectuală. Deși foarte esențial în procesul de predare a unei limbi, ea, totuși, nu este suficientă pentru a putea vorbi o anumită limbă. Citirea constituie un factor important și obligatoriu în studiul limbii engleze ca limbă străină și este considerată un eficient mijloc de însușire a limbii, în scopul întrebuirii practice. Totodată, ajută studenților, în primul rând, la asocierea corectă a celor învățate oral cu simbolul tipărit și cultivă studenților deprinderile de a se concentra asupra corespondentului scris al celor învățate oral, numai astfel putând realiza citirea corectă.

Pentru profesor citirea înseamnă o posibilitate imediată de a corecta studentul în ceea ce privește pronunția, accentul și intonația. Ca metodă de lucru, ea se folosește intens și cu mult succes sub cele două aspecte ale sale: analitică și sintetică. Cea analitică înseamnă citirea unui text cu scopul de a forma deprinderea de înțelegere a textului cu ajutorul analizei formelor lexicale și a structurilor gramaticale. Citirea analitică este un mijloc admirabil de a introduce noi forme lexicale și, de aceea, se recomandă folosirea ei la prima etapă de studiu, când atenția este concentrată asupra analizei gramaticale, analizei de conținut sau de formă [1, p. 103-105]. Lecție, în care urmărim citirea analitică, se desfășoară în următoarele etape:

1. Cu ajutorul conversației introductive vehiculăm cuvintele care vor intra în vocabularul activ și prin exerciții orale adaptăm materialul.

2. În cadrul conversației introductive sau al expunerii profesorului arătăm despre ce este vorba în textul studiat.

3. Urmează citirea - model a textului. Aceasta este foarte importantă, întru cât permite studenților să audă și să urmărească încă o dată cuvintele noi, prezentate în contextul respectiv, clar și corect pronunțate. Apoi le dă posibilitatea ca, paralel cu citirea profesorului, să exerseze în gând pronunțarea înainte de a-i da glas.

4. Etapa următoare este citirea și efectuarea traducerilor selective, și a analizei.

5. Recitirea textului, pe unități de idei, selectiv, pentru controlul înțelegerii integrale a textului.

Controlul înțelegerii textului se poate face:

1. prin formularea întrebărilor la care studenții răspund, urmărind textul;

2. prin formularea de către profesor, în limba maternă, a unei fraze sau a unei descrieri, cuprinse într-un fragment scurt, pe care studenții trebuie să-l recunoască în textul citit.

Ținând seama de scopul urmărit, la asemenea lecții - probleme de gramatică, fonetică, stil, putem cere studenților exerciții de felul:

1. de a găsi în text propozițiile interogative construite cu ajutorul verbului **to do**.

2. de a explica de ce există în text unele propoziții interogative construite fără verbul **to do**, de adus exemple similare.

3. de a sublinia propozițiile care conțin adjective la gradul comparativ și superlativ și de subliniat.

4. de a căuta în text propozițiile care conțin forme ca: **some, any no**.

Lecția care are ca obiectiv citire analitică ajută la instalarea deprinderilor de recunoaștere a topicii frazei în limba engleză, la pronunția corectă, la întrebuirarea corectă a formelor gramaticale, precum și la cunoașterea detaliată a textului.

Deprinderile de a citi se formează în baza experienței de citire dobândite la învățarea limbii materne. Studentul va fi mai motivat să citească și să-și dezvolte deprinderile de citire independentă, dacă profesorul va putea să demonstreze că lectura nu este un exercițiu care trebuie practicat doar în sala de studii [2, p. 78].

Citirea sintetică se poate realiza și în primii ani de studiu, ea constituind și, în prima etapă, scopul final, adică înțelegerea conținutului și expunerea lui în limba străină. Astfel, în procesul învățării limbii străine, cele două feluri de citire, analitică și sintetică, nu se întîlnesc în forma lor pură, ci în marea majoritate a lecțiilor se pot realiza împreună, analiza unor forme gramaticale sau a cuvintelor mai grele, a stilului mergînd paralel cu înțelegerea sintetică a textului. Simultaneitatea acestor aspecte trebuie recunoscută chiar dacă procesul nu se urmărește de către profesor, în mod special, sub cele două forme și el se efectuează total numai în mintea studenților. De aceea, primordial în formarea deprinderilor de citire este îmbinarea justă a celor două forme



de citire. În citirea sintetică atenția se concentrează asupra înțelegerii conținutului, citirea cu scop informativ.

O primă etapă în realizarea citirii sintetice va consta în îndrumarea studenților pe calea priceperii de a urmări firul conducător al acțiunii și de a deprinde să înțeleagă, și să interpreteze just un text. Pentru a ajuta studentul este necesar ca înainte de a-i lăsa să citească și să gândească asupra textului, profesorul să indice clar ce anume vor avea de urmărit în textul respectiv, să definească corect obiectivele propuse. La lecțiile de felul acesta, în prezentarea scurtă pe care o face, profesorul va introduce câteva cuvinte mai dificile, pe care, probabil, studenții nu le-ar putea înțelege numai prin explicația dată de dicționar. Pentru cuvintele ușoare indicăm munca cu dicționarul. Verificarea înțelegerii se face prin exerciții variate, de exemplu:

- citire selectivă pe unități logice;
- întrebări - cheie cu caracter general;
- o prezentare a textului în linii mari;
- povestirea unui fragment din literatura engleză sau română similar celui citit.

Când se lucrează pe un fragment literar, exercițiile pot fi formulate astfel:

1. What is the writer's aim in this passage?
2. How far does he achieve his aim?
3. Describe the salient features of the style...
4. Explain the meaning of the following...
5. Describe and assess the use of repetition, antithesis, etc...
6. Make notes on the poet's use of metre, rhyme and diction.
7. Is this fragment primarily descriptive, explanatory, critical, emotional or satirical?
8. How extensively is figurative language used?
9. What type of vocabulary is used?
10. Does the sentence structure suit the theme?
11. Is he original in style or idea?
12. How far is the fragment typical of its period both in style and outlook?

Pentru ca să fie eficientă citirea, trebuie să ținem seama că tehnica cititului are două componente fundamentale și anume: tehnica citirii - adică înțelegerea prin care se trece de la cuvântul văzut la cuvântul rostit și înțelegerea conținutului redat în textul citit. Aceste două aspecte nu sunt independente și se manifestă într-o strânsă interacțiune. Prin citirea sintetică pregătim studenții pentru citirea unor texte de specialitate, în munca de mai târziu, le creăm, astfel, deprinderea de a se orienta într-un text necunoscut, de a-i înțelege conținutul, de a putea rezuma ideile principale.

În condițiile actuale e deosebit de greu să stimulăm pe studenți să citească, având în vedere numeroasele mijloace de comunicare pe care le avem. Mulți sunt descurajați de monotonia procedurii de citire, de efortul pe care trebuie să-l depună pentru a decoda sensul cuvântului scris. În acest caz, rolul profesorului în cultivarea atitudinii pozitive față de lectură este foarte mare. Reușita studentului va depinde de abilitatea profesorului de a trezi interesul față de cele citite prin diverse exerciții și activități care se vor baza pe cele citite.

### Referințe

1. Probleme de metodică, București, Editura Didactică și pedagogică, 1998.
2. Predarea și învățarea limbii prin comunicare, Editura Cartier, Chișinău, 2003.

### Bibliografie

1. H. Douglas, Principles of language Learning and Teaching, New Jersey, 1987.
2. Jespersen O., Language, London, 1995.
3. Oxford dictionary, 1995.
4. Predarea și învățarea limbii prin comunicare, Chișinău, Editura Cartier, 2003.
5. Probleme de metodică, București, Editura Didactică și pedagogică, 1998.
6. Ur Penny, A course in Language Teaching, Practice and theory, Cambridge, 1996.

Ina BALAN,

lector la Catedra "Limbi moderne",  
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

## L'UNITÉ CONTEXTUELLE COMPLEXE À JUXTAPOSITION

*În investigația respectivă am studiat caracteristicile cele mai importante ale unităților superfrastice juxtapuse.*

*Unitatea superfrastică juxtapusă începe cu o propoziție care prezintă cititorului un fapt care va fi comentat și desfășurat în propozițiile următoare. În acest caz seria juxtapusă prezintă caracteristicile unei structuri deschise.*

*Ultima propoziție include unitatea superfrastică, rezumând conținutul propozițiilor precedente care conțin detaliile imaginii create de structurile juxtapuse care reprezintă o structură închisă.*

*Propozițiile din seria juxtapusă sunt compozați ai unei unități superfrastice, reunite prin sens. Legăturile care reunesc propozițiile nu sunt exprimate într-un mod explicit.*

*În sinteză, e de remarcat că modelul unității superfrastice juxtapuse, din punct de vedere al formei, reprezintă un anumit număr de propoziții, fiecare avînd propriul său subiect care nu se repetă în alte propoziții. Vom concluziona că aceste unități superfrastice nu sunt separate unele de altele decît prin aspectul semantic.*

Le linguiste suisse Ferdinand de Saussure, le fondateur de la linguistique structurale moderne, proclamait la nécessité de faire la distinction entre la langue et la parole, qu'il définissait comme deux formes polaires de l'existence du langage. La parole (ou le discours) fonctionne en tant que moyen de communication, tandis que la langue est un concept abstrait, un ensemble de systèmes, d'où l'homme puise ce qu'il lui est nécessaire pour l'extériorisation de sa pensée.

Catherine Kerbrat – Orecchioni considère que l'antinomie langue / parole dans la présentation saussurienne est une relation mystérieuse entre l'activité libre du sujet et les lois immuables de la langue. „Le mystère reste entier de la façon dont la langue se réalise, lors d'un acte énonciatif individuel, en parole (discours)” [1, p. 9].

L'unité du discours est un énoncé qui consiste en série de propositions liées entre elles, nommée „unité superphrastique”, ou „unité contextuelle complexe”, ou „unité transphrastique”. Ces unités s'unissent à leur tour pour former le discours, le texte. „Le texte forme un tout. Le texte est un message, c'est – à – dire un fait de discours. Il est donc lié à une situation d'énonciation” [2, p. 44]. Mais le texte n'est pas une simple réunion mécanique des propositions et des phrases entières.

Rappelons que la proposition est la plus grande unité de la langue et la phrase “est l'unité de communication linguistique, c'est – à – dire qu'elle ne peut pas être subdivisée en deux ou plusieurs suites (phoniques ou graphiques) constituant chacune un acte de communication linguistique” [3, p. 269].

La branche de la linguistique qui étudie les mécanismes linguistiques de la structuration du texte s'appelle “linguistique du texte”. Son objet sont les éléments constitutifs du texte du point de vue de la forme et du contenu, du point de vue de la formation du sens.

C'est ici qu'il faut mentionner que Catherine Kerbrat – Orecchioni énonce la vérité qu'un texte n'est pas une juxtaposition aléatoire de phrases. Chez Référovskaja le texte “est un phénomène linguistique structuré d'après les lois qui lui sont propres, phénomène formé par des unités de la langue – des propositions réunies en des ensembles plus

grands, des unités superphrastiques, formant, à leur tour, des fragments de texte plus conséquents, jusqu'au texte tout entier, phénomène destiné à rendre un contenu de la pensée, répondant au but de la communication” [4, p. 277].

D'autres linguistes considèrent que le texte pourrait être défini comme “une configuration linguistique formée d'une séquence d'unités (le plus souvent des propositions) cohérente du point de vue syntactico – sémantique, actualisée par l'usage dans le procès de la communication” [5, p. 53].

Jean Dubois affirme que le texte peut être considéré comme le contexte dans lequel les autres unités constitutives et avant tout les phrases arrivent à se désambigüiser.

Dans l'acception de Rodica Dăriescu “le terme “contexte” est fréquemment employé pour désigner l'environnement linguistique d'un énoncé. C'est seulement le contexte qui peut renseigner sur sa signification, sa référence concrète. Les énoncés reçoivent leur sens de la pertinence de leurs rapports” [6, p. 15].

Unité superphrastique n'est pas un assortiment des unités disparates, mais un ensemble cimenté d'un nombre de propositions. Les éléments formateurs de l'unité complexe qui est l'unité du discours, se réunissent en négligeant les signes de ponctuation, et notamment les points qui séparent les propositions constituant cette unité. Voici pourquoi on lui a donné le nom de “l'unité superphrastique”.

L'unité superphrastique utilise les procédés grammaticaux traditionnels de la formation des propositions simples et des phrases composées à subordination et à coordination. Elle renferme deux ou plusieurs parties: la première est relativement indépendante, les parties suivantes découlent de la première et s'y ajoutent. La plus expressive structure de l'unité superphrastique est présentée par des constructions adjonctives. Mais notre objet d'étude c'est la juxtaposition qui est un modèle particulier de l'unité superphrastique, qui consiste en une série de propositions de structure syntaxique analogue séparées par des points, qui sert à rendre un sens global en brochant un tableau unique, mais dont le rapport n'est pas explicitement marqué par un mot de relation.

„La juxtaposition est le plus simple et le moins contraint des différents modes de composition des

constructions. La langue parlée, où l'intonation suffit à marquer les connexions entre propositions, y recourt beaucoup plus fréquemment qu'à la coordination et à la subordination, susceptibles d'exprimer d'une manière explicite les mêmes relations" [7, p. 394].

La proposition juxtaposée a le même statut que la phrase globale dont elle est un élément. Les sujets se trouvent à la première place des propositions de la série, ils sont divers, représentant les différents détails de la situation décrite.

Ex.: „Les chiens aboyaient dans le val. La route nue luisait un peu dans la nuit. Le vent maintenant venait de face, froid et solide”. (Giono)

Entre ces propositions juxtaposées qui forment une unité superphrastique il n'y a pas de signe spécial de liaison grammaticale. Dans la structure des propositions mêmes il n'y a rien qui serve à signaler leur ralliement, sauf le contenu. La différence des sujets des propositions est la condition de la structure de juxtaposition. Mais on pourra parler d'une unité superphrastique à condition qu'il existe, entre les propositions, un lien sémantique prononcé.

Le rôle de la première et de la dernière propositions de la série mérite à être mis en évidence: la proposition qui ouvre une série juxtaposée ne peut pas être omise dans le cas où elle représente une prémisse pour tous les autres détails du tableau brossé, pour les détails renfermés dans les propositions qui suivent. Elle s'appelle structure ouverte. La dernière proposition d'unité superphrastique du modèle juxtaposé sert de conclusion pour ce qui a été dit dans les propositions précédentes. De cette façon elle clôt l'unité superphrastique qui, dans ce cas, apparaît comme une structure fermée.

Les complexes juxtaposés, qui renferment des constructions nominales ou ne consistent qu'en telles, produisent le plus grand effet stylistique. En l'absence du verbe, se trouve souligné le caractère statique et imagé de la description.

Ex.: „Antonio entendit que là – haut le besson se jetait contre la terre ... Un petit gémissement. Une longue respiration. Le silence. Antonio sauta”. (Giono)

Mais les propositions constituant le complexe juxtaposé peuvent être aussi bien verbales que nominales. Elles sont autosémantiques, ne dépendant que du contenu général du texte.

Plusieurs chercheurs se sont intéressés aux structures intérieures des unités superphrastiques, peu – aux moyens de leur délimitation.

Ainsi, Référovskaïa émet l'opinion suivante: „Il serait erroné d'identifier un segment du discours – qui est une unité superphrastique – en tant qu'une entité, à un alinéa: elle peut coïncider avec lui, n'en contenir qu'une partie, aussi bien que dépasser ses limites” [4, p. 326].

S'il est reconnu qu'une unité superphrastique rend dans le discours en énoncé déterminé qui représente un fragment du texte continu, il s'ensuit que deux unités qui se suivent doivent obligatoirement être liées sémantiquement. En même temps, étant relativement indépendants, mais bien que respectant l'ordre linéaire de la parole, elles apparaissent non seulement liées mais aussi séparées l'une de l'autre, et cela non seulement du point de vue de la sémantique mais parfois aussi formellement. Cela veut dire qu'entre deux unités superphrastiques voisines il y a une frontière.

L'analyse de la répartition du texte en unités superphrastiques montre qu'il existe des signaux formels qui souvent marquent le début et la fin de l'unité complexe en tant qu'expression d'énoncé achevé. Dans les constructions adjonctives on peut révéler des signes formels marquant leurs limites avant et arrière, en employant à ces fins les éléments grammaticaux et lexicaux.

Mais comme nous l'avons dit plus haut, notre objet d'étude c'est la juxtaposition qui est un modèle particulier de l'unité superphrastique. Les unités superphrastiques à juxtaposition sont délimitées par leur contenu, puisqu'elles embrassent des énoncés achevés dont la teneur représente un microthème plus ou moins indépendant.

En résumant ce bref aperçu, nous voudrions faire remarquer les caractéristiques les plus importantes des unités superphrastiques à structure juxtaposée.

Du point de vue du sens, une série de propositions juxtaposées embrasse un énoncé global, brossant un tableau plus ou moins fini d'un fragment de la réalité extralinguistique ou une suite d'actions, qui constituent un microthème du texte.

Les propositions de la série sont des composants d'une unité superphrastique, réunies par le sens, leurs rapports répondent au principe de compatibilité. Les liens qui réunissent les propositions et en font un ensemble ne sont pas exprimés d'une façon explicite. En d'autres termes, elles sont liées implicitement et rendent les détails d'une seule phénomène, d'une seule image.

Il faut bien voir que la première proposition du complexe juxtaposé ouvre l'unité superphrastique, quand elle présente au lecteur un fait qui va être commenté et développé par les propositions qui suivent. Dans ce cas, la série juxtaposée assume le caractère d'une structure ouverte.

Ainsi, la dernière proposition clôt l'unité superphrastique, quand elle résume le contenu des propositions précédentes qui contiennent les détails du tableau brossé par la structure juxtaposée qui, dans ce cas, est une structure fermée.

C'est ce sujet que nous avons étudié, en nous intéressant à la juxtaposition qui représente un modèle de l'unité superphrastique qui, du point de vue de la forme, consiste en un certain nombre de propositions ayant chacune son propre sujet qui ne se répète pas dans les propositions environnantes. Ces unités superphrastiques ne sont séparées l'une de l'autre que par leur teneur sémantique.

#### Références bibliographiques

1. Cathérine Kerbrat – Orecchioni, „L'énonciation”, Armand Colin, Paris, 1999.
2. Roland Eluerd, „Langue et Littérature, Grammaire, Communication, techniques littéraires”, Nathan, 1992.
3. Maurice Grevisse, “Le bon usage. Grammaire française”, Duculot, 2001.
4. E. A. Référovskaïa, A. K. Vassilieva, “Essai de grammaire française”, Москва, „Просвещение”, 1983.
5. Angela Bidu – Vrânceanu, Cristina Călărașu, “Dicționar de științe ale limbii”, Editura Nemira, 2001.
6. Rodica Dăriescu, “De la Phrase au Texte”, Demiurg, Iași, 2003.
7. Paula Gherasim, „Grammaire conceptuelle du français”, Demiurg, Iași, 1998.

Conf. univ., Dr. Nelly SAMOIL,  
Șef catedră "Limbi moderne", Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

## LIMBAJUL CA SISTEM DE COMUNICARE JURIDICĂ

*Communication is performed by the language in order to transmit and receive messages. It helped to the personality development. The characteristic of the juridical language aims at persuading through conveying the juridical truth.*

*There are two types of communication suitable with the human nature: the dialogue and the persuasive speech.*

Limbajul este definit ca „activitate de comunicare interumană”; un sistem de semne, simboluri și semnale prin intermediul cărora se realizează transmiterea mesajelor de la un individ uman la altul sau o conștientizare internă a informației și programare subiectivă a acțiunilor în scopul adaptării, autoafirmării, integrării în ambianță etc.

Limbajul în care are loc comunicarea implică ceea ce înseamnă *subiectiv* în argumentarea lui continuă, adică modelul intern al cuiva asupra referentului, rezultat al selecției și filtrării acestuia, funcție de împrejurări și solicitări externe, dar și de trebuințele, tendințele, aspirațiile lui; subiective sunt și formele de redare a referentului – imaginea, noțiunea, judecata, trăirea, atitudinea; totodată subiectiv presupune și gradul de implicare a subiectului, cu personalitatea lui, în stocarea, prelucrarea, fixarea, transmiterea cunoștințelor despre referent; în argumentare nu este pus în joc alt referent decât cel modelat de subiect, și acela filtrat de propria interioritate psihică, întrucât – în caz contrar – orice discurs e imposibil.

Orice limbaj poate fi studiat sub aspectele relațiilor dintre semne cu obiectele pe care le desemnează acestea (semantica); al relațiilor semnelor cu subiectul uman care utilizează aceste semne (pragmatica). Astfel, se vorbește despre semantica juridică (la fel, de semantica limbajului istoriei, sociologiei, matematicii ș.a.), adică a limbajului juridic sub aspectul relațiilor informaționale cu obiectele la care se referă, sensul și semnificația termenilor juridici a normelor, actelor normative, propozițiilor juridice, valoarea ș.a. Pragmatica juridică ar studia termenii și propozițiile juridice în raport cu subiecții care le utilizează în situații diferite.

Așadar, prin intermediul limbajului este realizată comunicarea – modul fundamental de interacțiune a indivizilor umani în vederea efectuării unei transmiteri de informație, a unui „schimb social”, pentru a genera, stabili, menține sau modifica relațiile cu mediul social. Activitatea de comunicare are ca scop transmiterea și receptarea de mesaje, împărtășirea unor stări afective, implementarea unor decizii, promovarea unor judecăți, opinii.

Limbajul realizează un șir de funcții:

1. de comunicare – transmitere a mesajelor de la o persoană la alta, de la individ la grup și invers;
2. de cunoaștere – elaborare a gândirii, furnizare de concepte, participare la operațiile logice, realizarea problemelor;
3. de realizare a unui contact afectiv – prin comunicarea nonverbală, efectuată cu ajutorul intonației, expresiei feței și corpului;
4. de convingere – demonstrare a unor idei, atitudini și inducția lor altor persoane, determinarea conduitelor altor persoane și a propriilor comportamente;

5. ludică sau de joc – recurgerea la informații, ritmică frazeologisme, procedee artistice care oferă vorbirii un caracter atractiv, impresionează.

Forma de bază a limbajului este vorbirea (forma orală). Este cea mai importantă formă, dotată cu anumite mijloace de expresivitate, implicând mimica, gestică, pantomimica, modificându-se în funcție de circumstanțele de mediu și interne, subiective. Limbajul oral stă la baza celor scris și intern. Deține înțietatea în asigurarea comunicării interpersonale, realizată mai frecvent în formă de dialog.

**Limbajul oral** poate fi monologat – o realizare independentă a expunerii, mai frecvent în fața unui auditoriu. **Limbajul colocvial** implică mai multe persoane, realizându-se în forma unei discuții. **Forma scrisă** a limbajului, rezultată din cea orală, este supusă anumitor reguli (ortografice, gramaticale, stilistice) și realizată prin intermediul simbolurilor cultural-elaborate. Deoarece, limbajul scris nu dispune de capacitatea de a transmite mesajele prin mijloacele extralingvistice – mimica, gesturi, intonație, expresivitate corporală – fiecare eroare poate schimba sensul frazei și crea dificultăți de înțelegere. **Limbajul intern** anticipează forma orală și scrisă, este considerat un instrument al gândirii. Faptul că acest limbaj este lipsit de sonoritate nu vorbește de inexpresivitatea lui: el implică anumite trăiri, care se reflectă în comportamentul expresiv al persoanei. Totodată, limbajul intern centrat pe imagini, idei este econom, permite o succesiune rapidă a frazelor, realizând funcțiile de anticipare a vorbirii orale și a scrierii. **Limbajul artificial** oferă informații dintr-un anumit domeniu (formele matematice, chimice etc.). **Limbajul nonverbal** reprezintă totalitatea mijloacelor expresive – gesturile, mimica, intonația – prin care caracterul lor afectiv contribuie la înlesnirea comunicării.

Discursul juridic presupune a fi expus direct în fața unei instanțe de judecată, iar cuvântătorul are curajul, puterea, abilitatea, inteligența, talentul să se confrunte cu publicul viu, concret, dinamic. De aceea și cel mai dificil de realizat rămâne discursul judiciar, urmat de cel parlamentar și cel didactic. Retorul trebuie să dovedească maximum de elasticitate, de adecvare la reacțiile unui public prezent „sub ochii lui”.

Caracterul limbajului juridic este determinat de scopul urmărit într-un astfel de discurs și anume, exercitarea unei acțiuni de persuasiune, adică de convingere. „Prezentarea persuasivă este proiectată pentru a influența atitudinile sau comportamentele celorlalți, pentru a schimba credințe ale audienței, pentru a motiva și redirecționa modul în care acționează publicul. În prezentarea persuasivă, vorbitorul

este un avocat al uneia dintre propozițiile aflate în controversă” [1, p. 109].

Pentru a convinge pe cineva, acel cineva trebuie să cunoască ca să poată aprecia, ca mai apoi să se lase convins. Nu există convingere dincolo de granițele cunoașterii, pentru că nu are teme rațional. În comunicarea persuasivă aceasta este fundamental; dacă publicul are cunoștințe în materia discutată, atunci comunicarea va reuși pozitiv, va instrui; iar dacă cuvântătorul efectuează aprecieri dincolo de granițele cunoașterii publicului, atunci acesta nu numai că nu va avansa, dar și poate fi înșelat.

Argumentarea juridică, ca și alte argumentări, se face cu ajutorul *propozițiilor opinabile* care au următoarele forme: „Eu sunt convins...”, „consider că...”, „mi se pare că...”, „contest că...”. Propoziția: „S-a considerat că persoanele fizice dobândesc un drept real asupra terenului aferent construcției...” este una descriptivă, care prefăcută într-o opinie va avea următoarea construcție: „Eu, Ioan Popa, semnatorul acestui articol, consider că persoanele fizice sau juridice etc.” Tocmai propozițiile opinabile concepute drept argumente sau teze conduc la rezolvarea problemei judiciare.

Există, pe lângă propozițiile opinabile, care servesc la argumentarea opiniei, și altfel de construcții lingvistice, și anume *propozițiile prescriptive*, adică în ele se conține reglementarea legilor juridice, iar încălcarea reglementării atrage sancțiunile prevăzute de autoritățile ce reglementează.

În acest sens, propoziția juridică prescriptivă și norma juridică sunt expresii lingvistice cu același înțeles. Norma juridică prescrie o obligație, o interdicție sau o permisiune unui subiect general. De pildă: „Orice persoană,...., toți cei care,.... nici unul etc.”.

Propozițiile juridice prescriptive, adică normele juridice nu au valoare de adevăr, ci de „se realizează sau nu se realizează prin comportamentul destinatarului”. Încheierea unui contract de muncă, prin respectarea formelor juridice prevăzute de normele în vigoare, înseamnă realizarea acestora; încălcarea uneia din formele juridice prevăzute de normele în vigoare înseamnă nerealizarea acestora și se sancționează.

În limbajul cotidian legile statului sunt norme, în limbaj juridic termenul de *lege* are alt înțeles: „regulă de drept obligatorie, generală, permanentă, promulgată de autoritatea publică, investită cu putere legiuitoare și sancționată prin forță publică”. În acest înțeles: legile constituționale, legile ordinare, hotărârile și ordonanțele guvernului, fiecare putând cuprinde un număr oarecare de articole. Norma juridică – propoziția care obligă, interzice, permite – nu apare *expressis verbis* (în termeni expliți, absolut clar) într-un articol, nu coincide cu expunerea gramaticală a acestuia.

Discursul juridic, în general, stă sub semnul gândirii coerente corecte, care nu e altfel în drept decât în alte domenii. Juristul nu operează cu alte norme de gândire decât diplomatul sau matematicianul. Ca și în alte domenii, acesta folosește un limbaj complet, care cuprinde termeni și propoziții cu semnificație juridică, situație ce denotă existența unei gândiri despre realitatea societății. Un discurs politic, de pildă, deși e deliberat, nu ocolește secvențele demonstrative, de laudă sau de critică a unor persoane, partide etc. La fel și cel juridic – care slujește interesele persoanelor fizice sau juridice, conform legilor în vigoare – laudă și critică, amplifică sau diminuează, invocă metafore, categorii, concepte, valori.

Totuși, în drept, clasificarea, definiția, divizarea, inducția, analogia se face prin trecerea de la „este” la „trebuie să fie”. Deci justiția cere justificare, eficiența cere dovedirea faptei și făptuitorului. Un jurist nu trăiește numai în realitatea Dreptului, apelând doar la termeni juridici, ci la alții morali, politici, medicali și alții. În argumentarea care să susțină construirea de legi se vine cu argumente economice, morale, politice etc. Situația economică din țară poate fi prezentată atât în limbaj economic, cât și în limbaj juridic. Ultimul reprezintă o argumentare care susține elaborarea de legi juridice, implicând argumente care descriu, evaluează și prescriu. Iar argumentarea o săvârșește o persoană anume, cu optica ei, asumându-și descrierile, evaluările, prescrierile.

O alta problemă în analiza limbajului juridic este cea a *adevărului juridic*, care își are rădăcini în psiho-logica construirii propozițiilor. Judecățile, și ele nu toate, au proprietatea de a fi adevărate, ci numai cele care descriu, indică universul exterior lor, îl exprimă într-o structură lingvistică logico-formală, pe care o numim propoziție logică (deoarece, gândire fără limbaj nu există).

Propoziția logică se exprimă gramatical, prin structura proprie gramaticii fiecărei limbi, când construim o propoziție logică în limba română respectăm regulile de gramatică românească, dacă o facem în altă limbă respectăm regulile de gramatică limbii date.

Adevărul unei propoziții trece dincolo de construcția gramaticală a ei și intră în sfera universului exterior al evenimentelor. Adevărul este confirmat prin observații și experimente. Dacă acestea sunt veridice, atunci și cele afirmate sunt adevărate și spun că avem confirmat adevărul ei material. Dimpotrivă, dacă verificarea are loc prin derivarea propoziției din alte propoziții deja stabilite ca fiind adevărate, atunci spunem că avem de-a face cu adevărul ei formal.

Juristul construiește ceea ce se numește adevăr juridic sub forma poruncii din lege, astfel încât în aplicarea acesteia la cauzele judiciare, conținutul normativ este luat drept adevăr – adevăr legal. Dosarul unei cauze este dosarul unei probleme de rezolvat – un complex factorial și evaluativ – juridic – cu soluții propuse de participanți la proces, din care se impune cea a judecătorilor, cu autoritate de lucru judecat. Juristul care e în posesia legilor, care știe ce anume așteaptă publicul să audă, are dreptul și chiar este obligat să spună acest lucru în discursul său, obligația, prin rostul lor social, să persuadeze, adică să convingă, spunând adevăruri. Într-o societate democratică, forța cognitivă a cuvântului trebuie să elimine orice formă de violență.

Adevărul în instanță apare în câteva ipostaze interesante ca valoare cognitivă a propozițiilor care descriu („în mod complet faptele”); ca valoare cognitivă a propozițiilor care constată infracțiunea („faptele care constituie infracțiuni”); ca valoare cognitivă a propozițiilor care constată conexiunea infracțiune – normă juridică.

Controversa din instanță are loc nu între propoziții cu valori opuse de adevăr, ci între propuneri diferite de soluționare, din unghiuri descriptive diferite. De aceea, avocații nu-și reproșează „Ai spus falsul”, doar își replică „Argumentul tău e mai puțin relevant, e neconcludent, e o privire slab verosimilă, o interpretare forțată a legii, o deducție incoerentă logic, derivă din probe îndoielnice etc. Desigur, prezentând probele în anumită lumină, avocatul poate minți, înșela, dar judecătorul e ținut de probe, nu de lumina avocațională asupra lor și avocatul știe aceasta.

Proba constituie o componentă a discursului juridic persuasiv și anume, dezvăluie organizarea acestui discurs de către autorul lui. Se numește *probă* „mijlocul juridic de convingere, prin intermediul căruia se urmărește stabilirea adevărului cu referire la faptele sau actele juridice pe care părțile le consideră a fi izvoare de drepturi ori obligații” [2, p. 146]. Proba e un mijloc de convingere, și nu mijloc de demonstrare. Verbul „a aproba” mai indică și totalitatea operațiunilor de înfățișare a „mijloacelor de convingere omise de lege prin care părțile înțeleg să stabilească adevărul unei susțineri”.

Revenind la discursul juridic constatăm că e destul de riguros, ceea ce înseamnă: a) a nu spune cuvinte din abundență pentru exprimarea cîtorva idei; b) nu se admit întortocheli stilistice în domeniul logic al ideilor; c) denaturarea semnificațiilor cognitive. A fi retoric înseamnă a controla și coordona termenii, expresii ale limbajului natural, astfel încît fiecare să ocupe un loc necesar în sistemul discursului orientat să persuadeze.

În sec. al XXI-lea, după ce statele au promovat la rang de drept constituțional dreptul libertății exprimării, retorica se confundă cu politica. Astfel, din punct de vedere al cuvîntătorului, ceea ce contează sînt metodele de persuadare a auditoriului, adesea prin manipulare. Manipularea se face prin paralogisme, sofisme și altele, care transformă discursul retoric din persuasiv în manipulator, cu ajutorul determinativelor de tipul: nenumărate probe, naționalism nătâng, atîta lume, ce poartă un caracter formal eronat. În funcție de intenții, sînt alese dintr-o gamă foarte variată de mijloace posibile cele folosite real:

1. paralogisme (paralogism – raționament fals făcut din neștiință, fără intenția de a induce în eroare);

2. sofisme (sofism – raționament corect, din punct de vedere formal, dar greșit, din punct de vedere al conținutului, adesea folosit pentru a induce în eroare; argument fals);

3. zvonul, bârfa, gesturile, tonul, timbrul vocii, îmbrăcămintea, cadrul spațial, culorile, cultura, mentalitățile, prejudecățile, interesele, caracterul, situația socio-economică și politică, vîrsta, sexul etc.

Acestea și multe altele, folosite cu abilitate într-un discurs – ca elemente inserate în el sau sprijinindu-l din exterior – dau eficiență persuasiunii. Incapacitatea de a găsi o soluție rezonabilă, de a comunica argumente aprobate, lenea sau nepriceperea sau, pur și simplu, reaua – voință, interesele de gașcă, de tribalism economic/politic/național, potențate de o gravă sărăcie spirituală duc la manipulări și distrugerii.

În realitate avem două instrumente potrivite naturii umane, întru comunicare cu celălalt: dialogul și discursul persuasiv. Ambele transpun în practică principiile fundamentale ale drepturilor omului.

În concluzie, comunicarea contribuie la formarea personalității, integrîndu-l pe individ în grup, ajutîndu-i să asimileze normele și valorile lui, să-și elaboreze modele de comportament în conformitate cu criteriile sociale, acceptate în mediul de apartenență.

#### Referințe bibliografice

1. Pânișoară Ion-Ovidiu, Comunicarea eficientă, București, Polirom, 2000.
2. Cosmovici Paul, Introducere în dreptul civil, București, 1993.

Rodica VASCAN,

lector asistent la catedra "Limbi moderne",  
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

## LA PROBLÉMATIQUE DES MOTS ANALYTIQUES ET DES LOCUTIONS PHRASÉOLOGIQUES

*În acest articol sunt abordate problemele ce țin de delimitarea cuvintelor analitice și a locuțiunilor frazeologice în limba franceză.*

*Asupra acestui subiect s-au pronunțat un număr considerabil de lingviști dintre care menționăm Ch. Bally, F. Diez, Brunot, P. Giraud, Vinogradov. În continuare voi expune unele dintre opiniile lor. Ch. Bally, fondatorul teoriei echivalenței, studiind cuvintele analitice le include în cadrul frazeologismelor, F. Diez le atribuie comportamentului cuvinte de structură, F. Brunot le consideră cuvinte analitice.*

*Cuvintele analitice sunt unități lexicale formate de un denominator care are o oarecare autonomie și exprimă o singură idee, noțiune. În ceea ce privește locuțiunile frazeologice, ele se caracterizează prin integritate semantică. Înțelegerea corectă a stabilirii relațiilor între frazeologisme și cuvintele analitice este posibilă în baza unei analize comparate profunde ale semnelor structurale, semantice și funcționale ale acestor două unități lingvistice.*

*În concluzie, menționăm că limba franceză este o limbă analitico – sintetică, iată de ce este dificil să facem o distincție între cuvintele analitice și locuțiunile frazeologice. Problema aceasta rămâne a fi deschisă pentru cercetări ulterioare, de unde și rezultă actualitatea ei.*

Dans le présent article sont abordés les problèmes concernant la délimitation des mots analytiques et des locutions phraséologiques, surtout il vise les traits distinctifs entre ces deux notions.

Malgré le fait qu'on a écrit plusieurs ouvrages à relever le domaine des locutions phraséologiques et des mots analytiques il y a encore beaucoup de problèmes à résoudre. Il s'agit, en particulier des sources de leur formation, des critères de leur classification, car il y a différentes opinions à propos de ce sujet ; et en quoi réside la différence entre eux, parce qu'il y a arrive des cas qu'ils sont confondus.

A ce propos se sont prononcés un nombre estimable des linguistes comme: Ch. Bally, F. Diez, Brunot, P. Giraud, Vinogradov. Mais leurs opinions n'ont pas toujours été les mêmes et on va voir quelques unes d'entre elles.

Je voudrais commencer par l'opinion de Ch. Bally, le fondateur de la théorie de l'équivalence, en étudiant les mots analytiques il les inclut dans le cadre des *phraséologismes* à côté des locutions lexicales; F. Diez les fait passer dans le compartiment des *mots de structure* ; quant au linguiste F. Brunot il considère les mots analytiques, dans l'ouvrage "Histoire de la langue française", des *moyens d'expression*. Tous les ouvrages scientifiques dédiés au sujet de la formation analytique nous suggèrent la conclusion que c'est un autre moyen de la formation synthétique des mots, de générer de nouvelles unités lexicales. La différence réside dans leur *forme de structure*: dans ce cas c'est une unité lexicale synthétique formée par l'addition des affixes, qui s'écrit en un seule mot EX : ferme + ment ; chant + eur. Dans l'autre cas s'est une unité lexicale analytique formée

de différentes parties de discours, qui s'écrivent séparément EX: avec fermeté, faire peur, prendre part.

Donc qu'est ce que c'est le mot analytique? Ce sont des unités lexicales formées d'un auxiliaire et d'un dénominateur qui disposent d'une certaine autonomie et expriment une seule idée, notion. EX: avoir faim – avoir très faim, faire plaisir - on peut même dire – faire grand plaisir. La définition donnée du mot analytique, naturellement, ne peut pas être considérée définitive et suffisante; elle doit être complétée par les signes distinctifs des mots analytiques les formations contiguës de la langue et de la parole - les formes analytiques du mot ( les structures grammaticales analytiques), les équivalents phraséologiques du mot de la structure non analytique, les mots complexes et les groupes de mots libres. En ce qui concerne les locutions phraséologiques, elles se caractérisent par leur intégrité sémantique. Quand même les opinions des linguistes diffèrent à ce propos, ainsi Ch. Bally distingue deux types essentiels de locutions phraséologiques:

- *unités* – celles dont la cohésion est absolue.
- *séries* – celles dont la cohésion n'est que relative.

Dans la suite on cite l'opinion de P. Giraud qui définit les locutions phraséologiques d'après trois caractères :

- unité de forme et de sens
- écart de la norme grammaticale ou lexicale
- valeurs métaphoriques particulières

Ansı „baisser pavillon” (céder devant quelqu'un) constitue une unité syntaxique indissoluble ; on ne dit pas „lever pavillon” ou „baisser un pavillon”, la locution ne conserve son sens et son identité que sous sa forme figée. L'écart de la norme grammaticale dans notre cas se manifeste

par le manque de l'article, ce qui est un usage archaïque. Le troisième caractère – celui métaphorique se manifeste par le fait que „baisser pavillon” est l'acte de navire qui se rend et par suite de toute personne qui cède devant un adversaire. Pour résoudre ce problème d'une manière réussite, il est très important de comprendre les relations qui existent entre ces deux notions.

On ne doute pas le fait, que la phraséologie, qui se caractérise par une liaison large et multilatérale avec presque toutes les branches de la science philologique, elle est le plus étroitement liée aux disciplines de la linguistique, et en premier lieu avec la lexicologie.

La liaison de la phraséologie avec la lexicologie est conditionnée, avant tout, par ce que “la matière de construction” pour celle-ci est servie par le mot. Cela explique le fait, que les unités phraséologiques et mots analytiques ont beaucoup des traits communs (similaires).

Cette ressemblance se manifeste dans de divers domaines comme: le domaine de la grammaire, (le phraséologisme et le mot peuvent posséder des signes morphologiques, se manifester dans la proposition à titre de ses membres, avoir un complément ou une définition), aussi dans le domaine de la formation des mots.

Les phraséologismes peuvent subir des transformations tandis que les analytiques ne s'y prêtent pas: avoir une faim de loup – être affamé comme un loup. En tenant compte de ces différences on constate que c'est une condition nécessaire de l'argumentation scientifique de l'essence linguistique de l'objet de la phraséologie et ses limites dans l'objet de la lexicologie.

Cependant certains linguistes ignorent les différences importantes existant entre les phraséologismes et les mots analytiques, en exagérant dans ce contexte la communauté de leurs traits. D'une telle manière agissent les linguistes qui traitent les phraséologismes et le mot analytique comme des équivalents.

Cependant la théorie de l'équivalence du phraséologisme au mot, apparu sous l'influence de la théorie de l'identification de Ch. Bally, est fondée sur la compréhension unilatérale des rapports entre le phraséologisme et le mot.

Pour prouver la validité de cette théorie les linguistes nommés se réfèrent à la proximité fonctionnelle des phraséologismes au mot, parfois et à la coïncidence complète de leurs fonctions syntaxiques, pour la capacité de certains types des LF de se produire à titre de n'importe quel membre de la proposition. Cependant cet argument est moins convaincant, il n'est pas toujours renforcé par les faits (prouvé).

La théorie de l'équivalence des LF au mot, avant tout, est démentie par ce qu'une partie réprimant des LF dans la langue moderne française n'ont pas des synonymes lexicaux, on peut remettre leur signification seulement à l'aide d'un groupe de mots ou à l'aide de la proposition (le contexte).

Un nombre considérable LF, en exprimant la relation au référent, il est le seul nom qui peut le nommer. EX<sup>22</sup>: *coiffer sainte Catherin* „rester longtemps jeune fille”; *faire danser l'anse du panier* “tromper les maîtres sur le compte des achats de la provision”; violon d'Ingres “le centre d'intérêt, la passion, l'étude(occupation) aimée, à qui la personne se rend pendant les heures de loisir” etc.

Ces exemples prouvent d'une manière assez convaincante la fausseté de l'opinion, comme s'il ne pouvait pas exister des phraséologismes en dehors des relations synonymiques avec le lexique”.

Le deuxième argument des adeptes de la théorie de l'équivalence des locutions phraséologiques au mot est la coïncidence des fonctions syntaxiques de ces deux unités de langue – qui est aussi inconsistant, comme la précédente, car à titre du membre de la proposition peuvent se produire non seulement le mot et les unités phraséologiques, mais encore plusieurs combinaisons du caractère non phraséologique, stable, ainsi que libre.

Une autre faute essentielle de la théorie de l'équivalence est l'ignorance des différences sémantiques entre le phraséologisme et le mot, conditionné particulièrement par une plus grande complexité de la structure sémantique du phraséologisme en comparaison avec la structure analogue du mot.

À la suite d'une ignorance pareille, dans la phraséologie sont incluses des expressions tout à fait diverses. Enfin, les adeptes de la théorie de l'équivalence du phraséologisme au mot ne prennent pas en considération la différence la plus importante de ces deux unités de langue - leur destination (fonction) fonctionnelle différente dans la langue.

Après avoir exposé les opinions de certains linguistes sur le problème en cause je tâcherai de mettre en évidence les traits essentiels qui distinguent un mot analytique et une locution phraséologique:

– l'apparition des locutions phraséologiques s'explique par la phraséologisation des expressions syntaxiques, il n'y a pas de formule stable, mais l'apparition des mots analytiques connaît des modèles caractéristiques à chaque partie de discours.

L'expressivité et l'émotivité confère une marcation stylistique aux phraséologismes; quant aux mots analytiques ils représentent des expressions neutres de domination.

La possibilité des analytiques d'être remplacés par les mots simples qui ont la même racine que le dénominateur: *faire mention – mentionner ; faire preuve – prouver ; prendre une décision – décider.*

La compréhension juste de l'établissement des relations entre les phraséologismes et le mot est possible seulement à la base d'une analyse comparative approfondie des signes structuraux, sémantiques et fonctionnels de ces deux unités de langue.

Une telle analyse montre, que selon les traits indiqués l'unité phraséologique jamais ne coïncide pas entièrement avec le mot. C'est pourquoi il est plus convenable de parler non de l'équivalence, mais de la corrélation des phraséologismes avec le mot. La théorie de la corrélation, comme la pratique scientifique permet de révéler la spécificité des LF comme une nouvelle formation qualitative de la langue.

En guise de conclusion on mentionne que la langue française est une langue analytico-synthétique c'est pourquoi il est assez difficile à faire la distinction entre les mots analytiques et les locutions phraséologiques. Le problème reste toujours ouvert d'où en sort son actualité.





**Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare”  
a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova.  
Științe socio-umanistice, Ediția a VII-a**

Bun de tipar 22.12.2006

Coli de autor 27.47 Coli de tipar 30.21

Tirajul 100 ex.

Tirajul executat sub comanda \_\_\_\_\_

Tipografia Academiei “ Ștefan cel Mare” a M.A.I. al R.Moldova  
MD-2009 Chișinău, str.Gh.Asachi 21; telefon: (+373) 2 723959, fax: (+373) 2 738994  
web: [www.academy.police.md](http://www.academy.police.md); e-mail: [academy@police.md](mailto:academy@police.md)